

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْوَجْهُ الشَّامِخُ

پیشگو و شرح

حاج آقا میرزا محمد

شیخ الاسلام آقا میرزا محمد
محمد حسین خان لاریجانی

۲۰۵۱

- خصوصیات
- معرب متن
- به متن بالذی اعراب
- دیباچہ نمبر
- حدیث نمبر
- ترجمہ و تشریح
- حل لغات
- در اوی حالات
- حدیث تخریج
- تحقیق د مذاہب اربعہ
- متن مع السند
- بالاستیعاب

مکتبہ رحمانیہ
۱۰۲-۶۲۰۹۸۱۵
۱۰۱۵-۲۴۰۹۹۴۱

جہ و تہذیب
کتابخانه المکتبۃ الاسلامیہ
ابوہلال اعظمی الخاقانی
ابوہان محمد

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

الورد الشذّي

بشرح

جامع الترمذی

الجزء السابع

من ٣١٤٩ - إلى ٣٢٠٤

جمع وترتيب: خادم العلماء المفتقر إلى الله أبو هلال: عبد الخالق بن خان محمد
خريج الجامعة امداد العلوم الاسلامية پشاور وفاضل وفاق المدارس العالمية (ایم اے
اسلامیات)

ازافادات

شیخ الاسلام فقیہ العصر محمد حسن جان (المدنی) شهید (رحمہ اللہ)
فاشر: مکتبہ رحمانیہ پشاور

بسم الله الرحمن الرحيم
فهرس العناوین والمحتویات

١٣	١٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ	١
٢٢	٢٠- باب وَمِنْ سُورَةِ مَرْيَمَ	٢
٣٢	٢١- باب وَمِنْ سُورَةِ طه	٣
٣٤	٢٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ	٤
٤٠	٢٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَجِّ	٥
٤٧	٢٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُؤْمِنُونَ	٦
٥١	٢٥- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّوْرِ	٧
٦٤	٢٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْفُرْقَانِ	٨
٦٨	٢٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الشَّعَرَاءِ	٩
٧٢	٢٨- باب وَمِنْ سُورَةِ النَّحْلِ	١٠
٧٢	٢٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَصَصِ	١١
٧٣	٣٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْعَنْكَبُوتِ	١٢
٧٦	٣١- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ	١٣
٨١	٣٢- باب وَمِنْ سُورَةِ لُقْمَانَ	١٤
٨٣	٣٣- باب وَمِنْ سُورَةِ السَّجْدَةِ	١٥
٨٨	٣٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ	١٦
١٢٢	٣٥- باب وَمِنْ سُورَةِ سَبِّحِ	١٧
١٢٦	٣٦- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّلَاكِكَةِ	١٨
١٢٧	٣٧- باب وَمِنْ سُورَةِ يَس	١٩
١٣٠	٣٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّافَّاتِ	٢٠
١٣٣	٣٩- باب وَمِنْ سُورَةِ ص	٢١

١٤١	٤٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ	٢٢.
١٥١	٤١- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّوْبَةِ	٢٣.
١٥٢	٤٢- باب وَمِنْ سُورَةِ حَمَّ السَّجْدَةِ	٢٤.
١٥٥	٤٣- باب وَمِنْ سُورَةِ حَمَّ عَسَقِ (الشورى)	٢٥.
١٥٩	٤٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّخْرُفِ	٢٦.
١٦٠	٤٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الدُّخَانِ	٢٧.
١٦٤	٤٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْقَافِ	٢٨.
١٦٨	٤٧- باب وَمِنْ سُورَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	٢٩.
١٧١	٤٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْفَتْحِ	٣٠.
١٨٣	٤٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحُجُرَاتِ	٣١.
١٩١	٥٠- باب وَمِنْ سُورَةِ قِي	٣٢.
١٩١	٥١- باب وَمِنْ سُورَةِ الذَّارِيَاتِ	٣٣.
١٩٤	٥٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الطُّورِ	٣٤.
١٩٥	٥٣- باب وَمِنْ سُورَةِ النَّجْمِ	٣٥.
٢٠٣	٥٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَمَرِ	٣٦.
٢٠٩	٥٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الرَّحْمَنِ	٣٧.
٢١٠	٥٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْوَاقِعَةِ	٣٨.
٢١٥	٥٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَدِيدِ	٣٩.
٢١٧	٥٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمَجَادَلَةِ	٤٠.
٢٢٣	٥٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَشْرِ	٤١.
٢٢٧	٦٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُتَحَنِّنَةِ	٤٢.
٢٣١	٦١- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّفِّ	٤٣.
٢٣٣	٦٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الْجُمُعَةِ	٤٤.

٢٣٩	٦٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُنَافِقِينَ	٤٥
٢٤٧	٦٤- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّغَابُنِ	٤٦
٢٤٨	٦٥- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّحْرِيمِ	٤٧
٢٥٨	٦٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَلَمِ	٤٨
٢٢٠	٦٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَاقَّةِ	٤٩
٢٢٢	٦٨- باب وَمِنْ سُورَةِ سَاءِ السَّائِلِ	٥٠
٢٢٢	٦٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْجِنِّ	٥١
٢٢٢	٧٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُدَّثِّرِ	٥٢
٢٧٠	٧١- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقِيَامَةِ	٥٣
٢٧٣	٧٢- باب وَمِنْ سُورَةِ عَبَسَ	٥٤
٢٧٥	٧٣- باب وَمِنْ سُورَةِ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ	٥٥
٢٧٧	٧٤- باب وَمِنْ سُورَةِ وَلِيلٍ لِلْمُطَفِّفِينَ	٥٦
٢٨٠	٧٥- باب وَمِنْ سُورَةِ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ	٥٧
٢٨٢	٧٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْبُرُوجِ	٥٨
٢٨٧	٧٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الْغَاشِيَةِ	٥٩
٢٩٠	٧٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْفَجْرِ	٦٠
٢٩٠	٧٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الشَّمْسِ وَمُحَاكَاةَا	٦١
٢٩٢	٨٠- باب وَمِنْ سُورَةِ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى	٦٢
٢٩٤	٨١- باب وَمِنْ سُورَةِ وَالضُّحَى	٦٣
٢٩٧	٨٢- باب وَمِنْ سُورَةِ أَلَمْ نَشْرَحْ	٦٤
٢٩٩	٨٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْتِينَ	٦٥
٣٠٠	٨٤- باب وَمِنْ سُورَةِ أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ	٦٦
٣٠١	٨٥- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَدْرِ	٦٧

٣٠٤	٨٦- باب وَمِنْ سُورَةِ لَعْنِ يَكُنْ	٢٨
٣٠٥	٨٧- باب وَمِنْ سُورَةِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ	٢٩
٣٠٦	٨٨- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّكْوِيْنِ	٧٠
٣١٢	٨٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَوْثِرِ	٧١
٣١٥	٩٠- باب وَمِنْ سُورَةِ النَّازِعَاتِ	٧٢
٣١٧	٩١- باب وَمِنْ سُورَةِ التَّبَّتِ يَدَا	٧٣
٣١٨	٩٢- باب وَمِنْ سُورَةِ الْإِنْشَاءِ	٧٤
٣٢٠	٩٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُعَوِّذَتَيْنِ	٧٥
٣٢٢	٩٤- باب مِنْهُ	٧٦
٣٢٨	كتاب الدعوات	٧٧
	(عن رسول الله صلى الله عليه وسلم)	
٣٢٨	١- باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الدُّعَاءِ	٧٨
٣٣٠	٢- باب مِنْهُ	٧٩
٣٣٠	٣- باب مِنْهُ	٨٠
٣٣١	٤- باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الذِّكْرِ	٨١
٣٣٣	٥- باب مِنْهُ	٨٢
٣٣٤	٦- باب مِنْهُ	٨٣
٣٣٥	٧- باب مَا جَاءَ فِي الْقَوْمِ يَخْلُسُونَ قِيْدَ كُرْوَنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا لَهُمْ مِنَ الْفَضْلِ	٨٤
٣٣٨	٨- باب فِي الْقَوْمِ يَخْلُسُونَ وَلَا يَدُكُرُونَ اللَّهَ	٨٥
٣٣٩	٩- باب مَا جَاءَ أَنَّ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ مُسْتَجَابَةٌ	٨٦
٣٤٣	١٠- باب مَا جَاءَ أَنَّ الدَّاعِيَ يَبْدَأُ بِنَفْسِهِ	٨٧
٣٤٣	١١- باب مَا جَاءَ فِي رَفْعِ الْأَيْدِي عِنْدَ الدُّعَاءِ	٨٨
٣٤٤	١٢- باب مَا جَاءَ لِمَنْ يَسْتَغْفِرُ فِي دُعَائِهِ	٨٩

٢٤٥	١٣_ باب مَا جَاءَ فِي الدَّعَاءِ إِذَا أَضْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى	٩٠
٢٥٠	١٤_ باب مِنْهُ	٩١
٢٥١	١٥_ باب مِنْهُ	٩٢
٢٥٤	١٦_ باب مَا جَاءَ فِي الدَّعَاءِ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ	٩٣
٢٥٩	١٧_ باب مِنْهُ	٩٤
٢٥٩	١٨_ باب مِنْهُ	٩٥
٢٦٢	١٩_ باب مِنْهُ	٩٦
٢٦٢	٢٠_ باب مِنْهُ	٩٧
٢٦٤	٢١_ باب مَا جَاءَ فِيْمَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ عِنْدَ النَّتَامِ	٩٨
٢٦٥	٢٢_ باب مِنْهُ	٩٩
٢٦٨	٢٣_ باب مِنْهُ	١٠٠
٢٧٠	٢٤_ باب مَا جَاءَ فِي التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّخْمِيدِ عِنْدَ النَّتَامِ	١٠١
٢٧١	٢٥_ باب مِنْهُ	١٠٢
٢٧٤	٢٦_ باب مَا جَاءَ فِي الدَّعَاءِ إِذَا انْتَبَهَ مِنَ اللَّيْلِ	١٠٣
٢٧٥	٢٧_ باب مِنْهُ	١٠٤
٢٧٦	٢٨_ باب مِنْهُ	١٠٥
٢٧٧	٢٩_ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ إِلَى الصَّلَاةِ	١٠٦
٢٧٩	٣٠_ باب مِنْهُ	١٠٧
٢٨٢	٣١_ باب مَا جَاءَ فِي الدَّعَاءِ عِنْدَ افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ	١٠٨
٢٨٨٢	٣٢_ باب مِنْهُ	١٠٩
٢٩١	٣٣_ باب مَا يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ	١١٠
٢٩٢	٣٤_ باب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ	١١١
٢٩٣	٣٥_ باب مِنْهُ	١١٢

٣٩٥	١١٣	٣٦ باب مَا يَقُولُ إِذَا دَخَلَ السُّوقَ
٣٩٧	١١٤	٣٧ باب مَا يَقُولُ الْعَبْدُ إِذَا مَرَّ
٣٩٩	١١٥	٣٨ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى مُبْتَلًى
٤٠٠	١١٦	٣٩ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ النَّجْلِيسِ
٤٠٢	١١٧	٤٠ باب مَا جَاءَ مَا يَقُولُ عِنْدَ الْكَزْبِ
٤٠٣	١١٨	٤١ باب مَا جَاءَ مَا يَقُولُ إِذَا نَزَلَ مَنْزِلًا
٤٠٥	١١٩	٤٢ باب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مُسَافِرًا
٥٠٧	١٢٠	٤٣ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَدِمَ مِنَ السَّفَرِ
٥٠٨	١٢١	٤٤ باب مَا يَقُولُ إِذَا دَعَا إِنْسَانًا
٥١٠	١٢٢	٤٥ باب مِنْهُ
٥١١	١٢٣	٤٦ باب مِنْهُ
٥١٢	١٢٤	٤٧ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَكِبَ النَّاقَةَ ٤٨ باب مَا ذَكَرَ فِي دَعْوَةِ الْمُسَافِرِ
٥١٤	١٢٥	٤٨ باب مَا ذَكَرَ فِي دَعْوَةِ الْمُسَافِرِ
٤١٥	١٢٦	٤٩ باب مَا يَقُولُ إِذَا هَاجَتِ الرِّيحُ
٥١٦	١٢٧	٥٠ باب مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ
٥١٧	١٢٨	٥١ باب مَا يَقُولُ عِنْدَ رُؤْيَا الْهَلَاكِ
٥١٨	١٢٩	٥٢ باب مَا يَقُولُ عِنْدَ الْقَطْبِ
٤١٩	١٣٠	٥٣ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى رُؤْيَا يَكْرَهُهَا
٤٢٠	١٣١	٥٤ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى الْبَاكُورَةَ مِنَ الْقَمَرِ
٤٢١	١٣٢	٥٥ باب مَا يَقُولُ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا
٤٢٢	١٣٣	٥٦ باب مَا يَقُولُ إِذَا فَرَّغَ مِنَ الطَّعَامِ
٤٢٤	١٣٤	٥٧ باب مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ نَهْيَ الْجَنَابِ
٤٢٥	١٣٥	٥٨ باب مَا جَاءَ فِي فَطْلِ التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّحْمِيدِ

٤٢٧	٥٩- باب مِنْهُ	١٣٦
٤٣٠	٦٠- باب مِنْهُ	١٣٧
٤٣٤	٦١- باب مِنْهُ	١٣٨
٤٣٦	٦٢- باب مِنْهُ	١٣٩
٤٣٧	٦٣- باب مِنْهُ	١٤٠
٤٣٩	٦٤- باب جَامِعِ الدَّعَوَاتِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	١٤١
٤٤١	٦٥- باب مِنْهُ	١٤٢
٤٤٣	٦٦- باب مِنْهُ	١٤٣
٤٤٤	٦٧- باب مِنْهُ	١٤٤
٤٤٥	٦٨- باب مِنْهُ	١٤٥
٤٤٦	٦٩- باب مِنْهُ	١٤٦
٤٤٧	٧٠- باب مِنْهُ	١٤٧
٤٤٨	٧١- بَابٌ	١٤٨
٤٥٠	٧٢- باب مَا جَاءَ فِي عَقْدِ التَّشْيِيعِ بِالنَّبِيِّ	١٤٩
٤٥١	٧٣- باب مِنْهُ	١٥٠
٥٥٤	٧٤- باب مِنْهُ	١٥١
٤٥٥	٧٥- باب مِنْهُ	١٥٢
٤٥٦	٧٦- باب مِنْهُ	١٥٣
٤٥٧	٧٧- باب مِنْهُ	١٥٤
٤٦٠	٧٨- باب مِنْهُ	١٥٥
٤٦٠	٧٩- باب مِنْهُ	١٥٦
٤٦٤	٨٠- باب مِنْهُ	١٥٧
٤٦٥	٨١- باب	١٥٨

٤٢٢		١٥٩	٨٢_باب
٤٢٧		١٦٠	٨٣_باب
٤٧٣		١٦١	٨٤_باب مِنْهُ
٤٧٤		١٦٢	٨٥_باب
٤٧٧		١٦٣	٨٦_باب
٤٧٩		١٦٤	٨٧_باب
٤٨١		١٦٥	٨٨_باب
٤٨١		١٦٦	٨٩_باب
٤٨٣		١٦٧	٩٠_باب
٤٨٤		١٦٨	٩١_باب
٤٨٦		١٦٩	٩٢_باب
٤٨٧		١٧٠	٩٣_باب
٤٨٨		١٧١	٩٤_باب
٤٨٩		١٧٢	٩٥_باب
٤٩٠		١٧٣	٩٦_باب
٤٩١		١٧٤	٩٧_باب
٤٨٣		١٧٥	٩٨_باب
٤٩٤		١٧٦	٩٩_باب فِي فَضْلِ التَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ وَمَا ذَكَرَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ لِعِبَادِهِ
٥٠٤		١٧٧	١٠٠_باب خَلَقَ اللَّهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ
٥٠٧		١٧٨	١٠١_باب قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ
٥١٠		١٧٩	١٠٢_باب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
٥١٣		١٨٠	١٠٣_باب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
٥١٦		١٨١	١٠٤_باب

٥١٩	١٨٢	١٠٥- باب
٥٢٠	١٨٣	١٠٦- باب
٥٢١	١٨٤	١٠٧- باب
٥٢٢	١٨٥	١٠٨- باب
٥٢٣	١٨٦	١٠٩- باب
٥٢٤	١٨٧	١١٠- باب
٥٢٤	١٨٨	١١١- باب
٥٢٦	١٨٩	١١٢- باب في دُعَاءِ الْمَرِيضِ
٥٢٧	١٩٠	١١٣- باب في دُعَاءِ الْوِثْرِ
٥٢٨	١٩١	١١٤- باب في دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَعَوُّذِهِ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ
٥٣١	١٩٢	١١٥- باب في دُعَاءِ الْحَفِظِ
٥٣٤	١٩٣	١١٦- باب في انْتِقَالِ الْفَرْجِ وَغَيْرِ ذَلِكَ
٥٣٧	١٩٤	١١٧- باب
٥٤٠	١٩٥	١١٨- باب في دُعَاءِ الضَّعِيفِ
٥٤١	١٩٦	١١٩- باب
٥٤٤	١٩٧	١٢٠- باب في فَضْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
٥٤٥	١٩٨	١٢١- باب في فَضْلِ التَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيرِ
٥٤٧	١٩٩	١٢٢- باب في الدُّعَاءِ إِذَا غَزَا
٥٤٨	٢٠٠	١٢٣- باب في دُعَاءِ يَوْمِ عَرَفَةَ
٥٤٨	٢٠١	١٢٤- باب
٥٤٩	٢٠٢	١٢٥- باب
٥٥٠	٢٠٣	١٢٦- باب في الرُّقِيَّةِ إِذَا امْتَنَى
٥٥١	٢٠٤	١٢٧- باب دُعَاءِ أَمِّ سَلَمَةَ

٥٥٤	١٢٨_ باب أَمَى الْكَلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ	٢٠٥
٥٥٤	١٢٩_ باب فِي الْعَفْوِ وَالْعَافِيَةِ	٢٠٦
٥٦٠	١٣٠_ باب مَا جَاءَ أَنَّ يَدَّ مَلَائِكَةٍ سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ	٢٠٧
٥٦٢	١٣١_ باب فَضْلُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ	٢٠٨
٥٦٣	١٣٢_ باب فِي حُسْنِ الظَّنِّ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ	٢٠٩
٥٦٦	١٣٣_ باب فِي الْإِسْتِعَاذَةِ	٢١٠
٥٦٧	١٣٤_ بَاب مِنْ أَدْعِيَةِ النَّبِيِّ ﷺ	٢١١
٥٦٨	١٣٥_ بَابِ اسْتِجَابَةِ الدُّعَاءِ فِي غَيْرِ قَطِيعَةٍ رَجِمَ	٢١٢
٥٧١	١٣٦_ بَابِ اللَّهُمَّ مَتِّعْنِي بِسَمْعِي الْخ	٢١٣
٥٧٢	١٣٧_ بَابِ لَيْسْأَلِ الْحَاجَّةَ مَهْمَا صَغُرَتْ	٢١٤

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .
(سورة الصافات: ١٨٢)

بسم الله الرحمن الرحيم

١٩- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ

د سورة كهف د بعضي ايتونو تفسير

د دي سورة نوم د آيت ١٠ اِذَا دَوَّى الْفَيْثَةُ إِلَى الْكَهْفِ نه اخستي شوي ده يعنى هغه سورة چې به هغي کي كهف لفظ راغلي دي

شان نزول

د سورة دنزول په اعتبار مکي دي . د قرأو د قول مطابق په ١١٩ ايتونو مشتمل دي اود اهل کوفه په نزد په ١١٨ ايتونو مشتمل دي . حاکم په مستدرک کي ، د ابوهريره رضي الله عنه نه د شيعينو د شرط مطابق روايت نقل کړي دي اوصحيح هم گنلې دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم په په مونځ کي د اسمان طرف ته کتل نو دا آيت کریمه نازل شو

د دي سورة نه د هغه سورتونو اغاز کيږي چې هغه د مکي دور په دريم دور کي نازل شوي دي يعنى د ٥ ه نه تر ١٠ ه پوري . د دي دور نه مخکي مخالفينو د نبی صلی الله عليه وسلم د دعوت او د هغوی د جماعت د دباولو دپاره د توقو مسخرو اعتراضونو الزامونو تخويف طمع او د مخالف پرايښکندو نه کار اخستلو ليکن په دي دور کي هغوی د ظلم و ستم وهل نکول او د معاشي دباؤ وسله (اسلحه) استعمالوله . تردي چې د مومنانو لوي تعداد حبشي ته په هجرت کولو باندي مجبوره شو . او باقي مومنان او نبی صلی الله عليه وسلم او د هغوی صلی الله عليه وسلم خاندان په شعب ابی طالب کي بند کړي شول او د دوی سره نبي مکمل معاشي او معاشرتي باني کات (مقاطعه) اوکړله ليکن بيا هم په دي دور کي دوه شخصيتونه داسي وو چې هغوی د نبی صلی الله عليه وسلم مدد کوؤ ابوطالب او خديجه رضي الله عنها په ١٠ ه کي چې دا دواړه وفات شول نو دا دور ختم شو او څلورم دور شروع شو . په دي دور کي په نبی صلی الله عليه وسلم د مکي زمکه تنگه شوه او اخر کار دوی مديني ته هجرت اوکړه . د سورة كهف په مضمون باندي د غور کولو نه معلوميږي چې دا سورة د ٥ ه په اغاز کي نازل شوي دي ظلم و ستم اگر چې انتها ته رسيدلي وو ليکن حبشي ته هجرت نه وو شوي . په دي وخت کي په مومنانو باندي چې کوم ظلمونه کيدل نو د مومنانو د تسلي او د زړه د مضبوطولو دپاره دوی ته د اصحاب كهف قصه بيان کړي شوه چې دويته معلومه شی چې اهل ايمان د خپل ايمان د بچ کولو دپاره د دينه مخکي څه کړي دي .

ابن جرير په سند د اسحاق ديو مصري شيخ په حواله د عکرمه په واسطه دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل کړي دي چې قريشو نصر بن حارث او عقبه بن ابی معيط لره د مديني ديهودو

علماء ته وليږل اوداهدايت يي ورته اوکړو چي محمد صلي الله عليه وسلم چي څه واني او ددوی چي کوم حالات دي دابه ديهوديانو عالمانو ته بيان کړی هغوی اهل کتاب دي اودهغوی سره چي څومره علمي ذخيره ده دومره زمونږ سره نشته هغوی چي هر څه فيصله اوکړه مونږ ته به يي بيان کړی.

دواړه قاصدان دمشوري مطابق مديني ته ورسيدل اوديهودي عالمانو سره يي ملاقات اوښو درسول الله صلي الله عليه وسلم څه خبري او حالات يي هم ورته بيان کړل ، يهودي عالمانو اوونيل تاسو ورشئ اودمحمد (صلي الله عليه وسلم) نه د دري خبرو تپوسونه اوکړی کچري بيان يي کړل نو يقينا دي دالله تعالي مرسل نبي دي اوکه بيان يي نکړل نوپوهه شئ چي دروغژن دي.

(۱) يو خو ورته دا تپوس اوکړی چي دهغه نوجوانانو تعداد څو وو کوم چي مخکني زمانه کي تير شوي دي او واقعات يي ددنيا نه بالکل مختلف وو او دهغوی واقعه څه وه (۲) دويم دا چي هغه سړي څوک وو چي په ټوله زمکه کي دمشرق نه ترمغرب پوري گرځيدلي وو دهغه واقعه او حالات څه وو (۳) دريم دا چي تپوس ورته اوکړی چي دروح حقيقت څه دي.

دواړه نماينده گان دمديني نه مکي ته واپس لاړل او قريشو ته يي اوونيل مونږ يوه فيصله کونکي طريقه راوړي ده دکومي په سبب چي ستاسو اودمحمد (صلي الله عليه وسلم) په مينځ کي قطعي فيصله کيږي اوبيا ددينه پس رسول الله تشریف راوړو اوخلغو ورته پورتنی ذکر شوي دري سوالونه اوکړل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل ددي جواب به درته سبا درکړم، دجوابونو ورکولو وعده خو يي اوکړه مگر انشاء الله يي ورسره اونه ونيل ددي ستیجه داشوه چي دوحی په راتلو کي پينځلس ورځي تاخير اوشو په دي موده کي نه چرته جبرائيل راغي اونه وحی راوليږلي شوه اخر داچي دوحی دنه راتلو په وجه رسول الله ته ډيره پريشانې لاحق شوه اومکي والا بد خبرونه خورول شروع کړل اودقريشو دطرف نه طعن او تشنيع کولو باران شروع شو اخر داچي دالله تعالي دطرف نه جبرائيل سورة کهف راوړو په دي سورة کي ددواړو سوالونو جواب دي اودروح متعلق ايت کريمه "ويسئلونک عن الروح" هم بيان شوي دي ، اوکاږنو دهدايت په غم کي په غمژن کيدو باندي عتاب هم دي

۳۱۴۹- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ لَوْكَ الْبِكَايَةَ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَيْسَ بِمُوسَى صَاحِبِ الْعَصَا، قَالَ: كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ، سَمِعْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "قَامَ مُوسَى خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَسَمِعَ أَحَدُ النَّاسِ أَكْهَمُ؟ فَقَالَ: أَنَا أَكْهَمُ فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ

إِذْ لَمْ يَرِدْ الْعِلْمَ إِلَيْهِ. فَأَوْحَى إِلَيْهِ أَنْ عَبَّدَا مِنْ عِبَادِي بِسَجَمِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ. قَالَ: أَيْ رَبِّ فَكَيْفَ لِي بِهِ؟ فَقَالَ لَهُ: اخْلُصْ حُوتًا فِي مِكَتَلٍ فَحَيْثُ تَفْقِدُ الْحُوتَ فَهُوَ ثُمَّ فَأَنْطَلَقَ وَأَنْطَلَقَ مَعَهُ فَتَاءَهُ وَهُوَ يُوشَعُ بْنُ ثَوْبٍ فَجَعَلَ وَيُقَالُ يُوسَعُ. فَحَمَلَ مُوسَى حُوتًا فِي مِكَتَلٍ. فَأَنْطَلَقَ هُوَ وَفَتَاهُ يَتَّبِعَانِ حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ. فَرَقَدَ مُوسَى وَفَتَاهُ فَأَمْطَرَ بَ الْخُوتِ فِي الْمِكَتَلِ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْمِكَتَلِ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ. قَالَ: وَأَمْسَكَ اللَّهُ عَنْهُ جَزِيَّةَ الْمَاءِ. حَتَّى كَانَ مِثْلَ الطَّاقِ وَكَانَ لِلْحُوتِ سَرَبًا. وَكَانَ لِمُوسَى وَلِفَتَاهُ عَجَبًا. فَأَنْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمَا وَلَيْلَتِهِمَا وَلَتَيْ صَاحِبِ مُوسَى أَنْ يُخْبِرُهُ. فَلَمَّا أَصْبَحَ مُوسَى قَالَ لِفَتَاهُ: آتَيْنَا عِدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا (الكهف: ٦٢). قَالَ: وَلَمْ يَنْصَبْ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أَمَرَ بِهِ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْفَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا (الكهف: ٦٣) قَالَ مُوسَى: ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا (الكهف: ٦٤). قَالَ: فَكَانَا يُقْصَصَانِ آثَارَهُمَا. قَالَ سَفِيَانُ: يَزْعُمُ نَاسٌ أَنَّ بِلَاحَ الصَّخْرَةِ عِنْدَهَا عَيْنُ الْحَيَاةِ وَلَا يُصِيبُ مَاؤُهَا مَيِّتًا إِلَّا عَاشَ. قَالَ: وَكَانَ الْحُوتُ قَدْ أَكَلَ مِنْهُ فَلَمَّا فُطِرَ عَلَيْهِ الْمَاءُ عَاشَ. قَالَ: فَقَصَّصَا آثَارَهُمَا حَتَّى أَتَيَا الصَّخْرَةَ. فَرَأَى رَجُلًا مُسَجًى عَلَيْهِ بِثَوْبٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى. فَقَالَ: أَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ. قَالَ: أَنَا مُوسَى. قَالَ: مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: يَا مُوسَى إِنَّكَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلِمَكَ لَا أَعْلَمُهُ وَأَنَا عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلِمْنِيهِ لَا تَعْلَمُهُ. فَقَالَ مُوسَى: هَلْ أَتَيْتُكَ عَلَى أَنْ تَعْلِمَنِي مِمَّا عَلِمْتَ رَغْدًا (٦٦) قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (٦٧) وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا (٦٨) قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا (الكهف: ٦٩) قَالَ لَهُ الْغَضِيرُ: فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُخْبِرَكَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا (الكهف: ٧٠) قَالَ: لَعَمْ. فَأَنْطَلَقَ الْغَضِيرُ وَمُوسَى يَتَّبِعَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ. فَتَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمَاهُمَا أَنْ يَخْلُوهُمَا فَتَعَرَّفُوا الْغَضِيرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ تَوَلٍّ. فَعَمِدَ الْغَضِيرُ إِلَى نُوْحٍ مِنَ التَّوْحِ السَّفِينَةِ فَتَرَعَهُ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمُ حَمَلُونَا بِغَيْرِ تَوَلٍّ عَمِدَتْ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقَتْهَا التُّغْرُقُ أَهْلُهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (٧٢) قَالَ لَا تُؤْخِذْنِي بِمَا نَسِيتَ وَلَا تُزِيقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا (الكهف: ٧٣) ثُمَّ خَرَجَا مِنَ السَّفِينَةِ فَبَيْنَمَا هُمَا يَتَّبِعَانِ عَلَى السَّاحِلِ وَإِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَامَيْنِ فَأَخَذَ الْغَضِيرُ بِرَأْسِهِ فَأَقْتَلَهُ بِيَدِهِ فَتَتَلَّهُ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى: أَقْتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا لَكْرًا. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ

صَبْرًا (الكهف: ٧٥٧٤). قَالَ: وَهَذِهِ أَهْدُ مِنَ الْأُولَى قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ هِيَ مَرَّ بَعْدَهَا فَلَا تُصَا جَنِّي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا. فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَكْبَاهُ أَهْلٍ قَرْيَةٍ اسْتَظَعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ (الكهف: ٧٦-٧٧). يَقُولُ: مَائِلٌ. فَقَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ هَكَذَا فَأَقَامَهُ (الكهف: ٧٧). فَقَالَ لَهُ مُوسَى قَوْمُ أَهْلِيئَهُمْ فَلَمْ يُضَيِّفُوهُمَا وَلَمْ يُطْعِمُوهُمَا لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا. قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأَلْتَنِيكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا. (الكهف: ٧٨٧٧). قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى لَوَدِدْنَا أَنَّهُ كَانَ صَبْرَ حَتَّى يَقْضَ عَلَيْنَا مِنْ أَحْبَابِهِمَا. قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْأُولَى كَانَتْ مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا. قَالَ: وَجَاءَ عُصْفُورٌ حَتَّى وَقَعَ عَلَى حَزْبِ السَّفِينَةِ ثُمَّ نَقَرَ فِي الْبَحْرِ. فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: مَا نَقَصَ عَلَيَّ وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا بِمِثْلِ مَا نَقَصَ هَذَا الْعُصْفُورُ مِنَ الْبَحْرِ. قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: وَكَانَ يُغْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ. وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ عَصَبًا. وَكَانَ يَقْرَأُ. وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَرَوَاهُ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْبَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَقَدْ رَوَاهُ أَبُو إِسْحَاقَ الهمدانيُّ. عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: سَمِعْتُ أَبَا مُرَاجِمٍ السَّمُرْقَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمَدِينِيِّ، يَقُولُ: حَجَّجْتُ حَجَّةً وَلَيْسَ لِي هِتَّةٌ إِلَّا أَنْ أَسْمَعَ مِنْ سُفْيَانَ يَذْكُرُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ الْخَبَرَ حَتَّى سَمِعْتُهُ. يَقُولُ: حَدَّثَنَا عَنْزُ بْنُ دِينَارٍ وَقَدْ كُنْتُ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ سُفْيَانَ مِنْ قَبْلِ ذَلِكَ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ الْخَبَرَ. (١)

ترجمہ سعید بن جبیر بیان دی فرمائی جی ما ابن عباس تہ عرض اوکرو دنوف دبکالی قول دی جی دخضر والا موسی دبنی اسرائیلو موسی نہ وو (دوارہ جدا جدا وو) وبی فرمائیل داللہ دشمن درتہ دروغ ونیلی دی مونہ تہ ابی بن کعب ونیلی دی جی درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ بی پخپلہ اوریدلی وو جی یوہ ورخ موسی علیہ السلام بنی اسرائیلو تہ دتقریر کولو دپارہ اودریدو چا ورنہ تپوس اوکرو نن پہ تولو کہی زیات عالم خوک دی موسی علیہ السلام جواب ورکرو زہ یم ، داللہ تعالی دموسی علیہ السلام دا خبرہ خوبشہ نشوہ خکہ جی

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العلم ١٦ (٤٢) ، ١٩ (٤٨) ، ٢٢ (١٢٢) ، والإجازة ٤ (٢٢٦٤) ، والشروط ١٢ (٢٤٢٨) .
وبنه الغلق ١١ (٢٢٤٨) ، والأنبياء (٢٢٠٠) ، وتفسير الكهف ٢ (٢٤٢٥) ، والتوحيد ٣١ (٤٢٤٨) ، صحيح مسلم / الفضائل ٢٦ (٢٢٨٠) (تحفة الأشراف: ٢٩)

خپل خان ته يې دپوهيدو نسبت او کړو او داسي يې اونه ونيل چې الله تعالي ته ښه معلومه ده چې څوک زيات عالم دي، نو الله تعالي وحې راوړلېله اي موسې ستانه زيات عالم زما يوېل بنده دي څوک چې ددوه سمندرونو ديوځاي کيدو په بريد کې دي موسي عليه السلام عرض او کړو اي زما پروردگاره دهغه سره به زما ملاقات څنگه اوشي؟ الله تعالي او فرمايېل په يوه ټکړۍ کې يو مهې کيږده او د درياب په کناره څه کله چې مهې دټوکړۍ نه اوبو ته توپ کړل او غائب شو نو هم هغله به ستا ملاقات کيږي نو موسي عليه السلام په توشه دان يا ټوکړۍ کې يوېوخ مهې دخان سره واخستو اوروان شو او دده خادم يوشع بن نون هم ورسره وو په روانه روانه يوکانري ته ورنژدي شول او هلته اودريدل اوبه کانرو يې سرونه کيخودل او دواړه اوده شول نو مهې دټوکړۍ نه درياب ته ورتوپ کړل او په اوبو کې يې دسرنګ پشان خان له لار جوړه کړه الله تعالي داوبو رفتار اودرولو اود اوبو يو محراب جوړ شو ددي واقعي په وخت کې يوشع بيدار وو او دده دنظر په وړاندي مهې سمندر ته وردانگلي وو، موسي عليه السلام چې بيدار شو نودورځي په باقي حصه کې هم روان وو (يعني دخوب نه چې بيدار شو نو بيا روان شو اودماښامه پوري مسلسل روان وو خوديوشع نه موسي عليه السلام ته ددي واقعي وريادول هير شول، موسي عليه السلام ټوله ورځ مزل اوکړو اوشپه يې هم په روانه تيره کړه خو کله چې ددويم ورځي سحر شو نو يوشع ته يې اوونيل مونږ خودي سفر ډير ستري کړو خوراک راته راوړه کله چې موسي عليه السلام دمهي دټوپ کولو مقام نه تير شوي نه وو تردغه وخته ستري شوي هم نه وو خو کله چې ددي ځاي نه تير شو نو ستريا ورته ښکاره شوه، يوشع اوونيل کله چې مونږ دکانري سره دمه کړي وه هم هغله مهې سمندر ته توپ کړي وو او زمانه هير شوي وو چې تاته مي ياد کړي وي، شيطان زمانه هير کړل مهې خو په سمندر کې دخان دپاره ناشنا لار جوړه کړي وه موسي عليه السلام اوونيل هم ددغه ځاي خو مونږ په تلاش کې راوتلي يو اوبيا دواړه پخپلو قدمونو راواپس شول تردې چې مقرر شوي گټي ته راورسيدل او هلته يې يوسري اوليدو چې په څادر يې مخ پټ کړي وو موسي عليه السلام ورباندي سلام واچولو خضر اوونيل ستاسو په دې زمکه کې دسلام طريقه چرته ده موسي عليه السلام اوونيل زه موسي يم خضر عليه السلام اوونيل ايا ديني اسرايلو موسي موسي عليه السلام اوونيل هو، او زه تاته ددي غرض دپاره راغلي يم چې کوم علم تاته درکړي شوي دي دهغي نه يوڅه ماته راوانباي، خضر عليه السلام اوونيل اي موسي ته به زما سره ټينگ نه شي ماته داالله دطرف نه هغه علم راکړي شوي دي دکوم نه چې ته واقف نه يی اوتاته چې الله کوم علم درکړي دي دهغي نه زه واقف نه يم

موسي عليه السلام اوونيل انشاء الله صبرناک به مي بيا مومي او زه به ستا حکم خلاف نه کوم خضر عليه السلام اوونيل کچري ته زما سره تلل غواړي نو ترڅو چې مي پخپله درته بيان کړي

نه وي نوته به زمانه دکومي پيښيدونکي واقعي متعلق هيڅ تپوس نه کوي دمعاهدي کولو نه پس دواړه روان شول اوپه تلو تلو دسمندر کناري ته ورسيدل چې هلته يوه کشتی تيريدله دوی دواړو کشتی والا ته دسوریدو اووښل اوکشتی والا حاضر عليه السلام پيژندلو نوپه دي وجه يي دوی دواړه بغير کرايه سواره کړل کله چې روان شول نودلاري په مينځ کې ناڅاپه موسي عليه السلام اوليدل چې حاضر عليه السلام په څټک دکشتی يوه تخته اوباسي موسي عليه السلام ورته اووښل ناشناکار کوي دي خلکو خو مونږ بغير کرايه سواره کړي يو او ته يي کشتی ساتوي چې مونږ ټول په اوبو کې ډوب شو ؟ خضر اووښل ايامادرته مخکې نه وو ونيلي چې ته به زما سره صبر اونکړي شي موسي عليه السلام اووښل دا خورانه هير شوي وو اوپه هيريدو به مي نه نيسي اوزما اميد دي چې ته به زما په معامله کې په ماتنگي نه راولي

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دموسي عليه السلام اولني حرکت دهيريدو په وجه شوي وو او دويم حرکت يي په طور دشرط وو او دريم حرکت يي قصدا په ارادي سره وو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل يوه مرغی راغله اود کشتی په کناره کيناستله اوپه مخوکه يي د درياب نه اوبه ځکلي خضر موسي عليه السلام ته اووښل زما اوستا علم دالله تعالي دعلم په مقابل کې ددينه زيات نه دي څومره چې دي مرغی پخپله مخوکه دسمندر نه اوبه اوځکلي دي مرغی داوبو په ځکلوسره دسمندر په اوبو کې هيڅ کمي ندي کړي بيا دواړه روان شول خضر په لاره کې يوه لک اوليدو چې دماشومانوسره يي لوبي کولي خضر اونيوولو اودهغه څټ يي پخپل لاس مات کړو او قتل يي کړو موسي عليه السلام اووښل داخودي يو ډير بد کار اوکړو چې يو معصوم او بي گناه دي قتل کړو خضر اووښل ايا ما درته نه وو ونيلي چې ته زما سره صبر نشي کولي ، درسول الله صلي الله عليه وسلم فرمان دي چې دخضر دا حرکت دمخکې نه زيات سخت وو نوځکه موسي عليه السلام په بي صبري سره تپوس اوکړو ، موسي عليه السلام او فرمايل کچري ددينه پس مي بيا تپوس اوکړو نويامي دخان سره مه پرېرده اوتاته به زما دطرف نه دمعدرت کومه موقعه پاتي نه وي ددينه پس بيا دواړه روان شول او يوکلي ته ورسيدل دکلي والا نه يي خوراک طلب کړو خو هغوی ورته هيڅ ورنکړل نوهلته يي يوديوال اوليدو چې پريوتو والاوو نوخضر هغه لره جوړ کړو موسي عليه السلام اووښل مونږ دي کلي ته راغلو او هيچا راته خوراک رانکړو او نه يي زمونږ ميلمستا اوکړه (اوتاددوی ديوال جوړ کړو) که ستا خوښه وي نو ددوی نه دي مزدوري اخستلي وه خضر اووښل اوس زما اوستا په مينځ کې جدائي ده اودا يي هم اووښل دادهغه خبرو وضاحت دي دکومو معلومولو نه بغير چې تا صبر نشو کولي ، درسول الله صلي الله عليه وسلم فرمان دي کاش چې موسي عليه السلام صبر کړي وي اوپه انينده کي يي نور واقعات معلوم کړي وي تردې چې الله تعالي به مونږ ته ددوی دتفصيل خبر راکړي وي . راوي وائي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل

دموسي عليه السلام داول خل سوال كولو سبب نسيان دي فرمانيل يي چې يوه چنچنره راغله او دكشتي په يو گوټ كي راپريوتله او بيا يي په مخوكه كي دسمندر نه اوبه اوچتي كړي خضر ورته اوونيل زما او ستا علم دالله په علم كي دومره كمې نه دي راوستلي لكه ددي مرغی مخوكي چې په دي بحر كي كمې نه دي پيدا كړي سعيد بن جبیر اوونيل پكار داوه چې ابن عباس داسي لوستلي وي "وكان امامهم ملك ياخذ كل سفينة صالحة غصبا" او هغه به لوستلي وي "واما الغلام فكان كافرا".

امام ترمذي رحمه الله وايي دابو مزاحم سمرقندي نه مي اوريدلي دي ونيل يي ما دعلي بن المديني نه اوريدلي دي يو خل زه حج ته تلي وم او په ما كي همت نه وو مگر صرف دا وو چې زه دسفيان ثوري نه هغه خبر واورم كوم چې هغه په دي حديث كي ذكر كوي تردې چې ما ورته واوريدل هغه ونيل "حدثنا عمرو بن دينار" او ما دا سند دسفيان نه ددينه مخكي بل خل اوريدلي وو مگر ددي خبر ذكر يي نه وو كړي.

٣١٥٠- حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو قَتَيْبَةَ سَلَمُ بْنُ قَتَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَبَّاسِ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْغُلَامُ الَّذِي تَحْتَهُ الْخَضِرُ طَبَعَ يَوْمَ طَبَعِ كَافُرًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابو بن كعب رضي الله عنه نه مروي دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمانيل كوم هلك چې خضر عليه السلام قتل كړي وو هغه پيداشي كافروو. امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دي

٣١٥١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَنَّا بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّمَا سَيِّئُ الْخَضِرِ لِأَنَّهُ جَلَسَ عَلَى قُرْوَةٍ بَيْنَهُمَا

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العلم ١٦: ٤٢، ١٥: ٤٨، ٢٢: ١٢٢، والإجازة ٤: ٢٢٦٤، والشروط ١٢: ٢٤٢٨.

وبهذه الخلق ١١: ٢٢٤٨، والأنيباء ٢٢٠٠، وتفسير الكهف ٢: ٢٤٢٥، والتوحيد ٣١: ٤٢٤٨، صحيح مسلم / الفضائل ٢٦.

(٢٢٨٠) (تحفة الأشراف: ٢٩)

فَاهْمَزَتْ تَحْتَهُ حُضْرَاءٌ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي حضر نوم ورباندي خكه ايخودلي شوي دي چې هغه به په اوچې شوي كيا كيناستو نو دا كيا به دده دكيناستو په وجه په شنه كيا تبديل كيدله (دادالله تعالي دطرفه معجزه وه، امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

٣١٥٢_ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ فَضِيلٍ الْجَزْرِيُّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَوْسُفَ الصَّنْعَانِي، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَمْرِ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي قَوْلِهِ: وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُ لَهَا (الكهف: ٨٢)، قَالَ: "ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ".

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْحَلَالِ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَوْسُفَ الصَّنْعَانِي، عَنْ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ مَكْحُولٍ بِهَذَا الْإِسْتِادِ نَحْوَهُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه : دابو الدرداء رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمه "وكان تحته كنز لها" باره كي اوفرمانل په دي ايت كي دكنز نه مراد سره زر او سپين زر دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: يزيد بن يزيد بن جابر دمكحول نه په مذكوره سند دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي او دا حديث غريب دي.

٣١٥٣_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ وَالْفِعْلُ لِمُحَمَّدٍ بْنِ بَشَارٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّالَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّيِّدِ، قَالَ: "يَخْفِرُونَهُ كُلَّ يَوْمٍ حَتَّى إِذَا كَادُوا يَخْرِقُونَهُ، قَالَ الَّذِي عَلَيْهِمْ: ارْجِعُوا فَاسْتَحْرِقُونَهُ عَدَا، فَيُعِيدُهُ اللَّهُ كَأَمَلٍ مَا كَانَ حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَدَّتَهُمْ، وَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٤٩٥)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٠٩٩٦)

يَنْتَعِمُهُمْ عَلَى النَّاسِ، قَالَ الَّذِي عَلَيْهِمْ: اذْجِعُوا فَسَتَخْرِقُوهُ عَدَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَاسْتَعْتَقَى، قَالَ: فَيَزْجِعُونَ فَيَجِدُونَهُ كَهَيْئَتِهِ حِينَ تَزْكُوهُ فَيَخْرِقُوهُ فَيَخْرِجُونَ عَلَى النَّاسِ فَيَسْتَقُونَ الْوَيْلَةَ. وَيَخْرِقُ النَّاسُ مِنْهُمْ فَيَزْمُونَ بِسَهَامِهِمْ فِي السَّمَاءِ فَتَزْجِعُ مُخْطَبَةً بِالزَّمَامِ، فَيَقُولُونَ: قَهَزْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا مَنْ فِي السَّمَاءِ قَسْوَةً وَعُلُوًّا فَيَبْعَثُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ نَعْفًا فِي أَقْفَائِهِمْ فَيَهْلِكُونَ، قَوْلَ الَّذِي نَفْسٌ مُحْتَبٍ يَبْدِيهِ إِنَّ دَوَابَّ الْأَرْضِ تَسْمَنُ وَتَبْطَرُ وَتَشْكُرُ شُكْرًا مِنْ لُحْمِهِمْ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِثْلَ هَذَا. (١)

ترجمه. ابورافع دابوهريره رضي الله عنه په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه په مروي حديث كي دسلطان سكندر دسد متعلق حصه بيان كړي ده چې فرمايل يې چې ياجوج او ماجوج ددوى اولاد هره ورځ دا ديوال راكښي كله چې دوى ددي سوري كولو ته راتردي شي نو ددوى نگران دوى ته وائي واپس لاړ شى سبا به يې سوري كړو او بل طرف ته الله تعالى دي لره دمخكي نه نور زيات مضبوط كړو بيا چې كله ددي موده پوره شي او الله تعالى خلقو ته ددوى دليپلو اراده او كړي دغه وخت كي به د ديوال دكنستونكي نگران اوواني واپس شى سبا به يې انشاء الله ماتوو، رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل بيا چې دوى كله سبا واپس راشي نو دوى به يې په هم هغه حالت كي بيا مومي په كوم حالت چې دوى پروڼ پريخودلي وو او بيا به يې مات كړي او په خلقو به دوى ظهور او كړي او ټولي اوبه به اوڅكي خلق به ددوى نه دبيج كيدو دپاره تختي دوى به خپل غشي اسمان طرف ته اولولي تردي چې ددوى غشي به په وينو رنگ شوي داسمان نه واپس راوغورځيږي دوى به وائي مونږ په زمكي والا غالب شو مگر داسمان والا نه هم په قوت او لوړوالي كي مخكي شو (يعني الله تعالى، بيا به الله تعالى ددوى په څټونو كي يوجينجي پيدا كړي دكوم په وجه چې به دوى مړه شي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل زمادي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس كي چې دمحمد (صلي الله عليه وسلم، روح دي دزمكي خنارو چې ددوى غوښي اوخوري نوڅاربه او تازه به شي او ددوى دغوښي په خوړلو به دالله تعالى شكر اداء كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو

٣١٥٤_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ الْبُؤْسَانِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنِ ابْنِ مِهْنَاءَ، عَنْ أَبِي سَعْدٍ بْنِ أَبِي قَصَّالَةَ الْأَنْصَارِيِّ وَكَانَ مِنَ

الصَّحَابَةِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِذَا جَمَعَ اللَّهُ النَّاسَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ يَوْمَ لَا رَيْبَ فِيهِ لَأَدَى مُتَادٍ مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ عَلَيْهِ اللَّهُ أَحَدًا فَلْيُظَلَبْ ثَوَابُهُ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشِّرْكِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ (١)

ترجمه دابوسعيد بن ابی فضاله انصاري رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي فرمايل يي چي كله الله تعالي خلق دقيامت په ورخ دکومي په راتلو کي چي ديو ذري برابر شک هم نشته راجمع کړي نو يو اواز کونکي به اواز اوکړي چاچي دالله تعالي دپاره کار کړي وي او په دي کار کي يي بل څوک شريک کړي وي نو چي څوک يي ورسره شريک کړي وي دي دي خپل ثواب دهغه نه اوغواړي ځکه چي الله تعالي دشرک نه په کلي طور بيزاره او بي نيازه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف دمحمد بن بکر په روايت پيژنو

٢٠_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ مَرْيَمَ

دسورة مريم دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت مريم

د دي سورة نوم د آيت وَادْكُزْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ نه اخستي شوي دي مراد دا دي چي دا هغه سورت دي چي په دي کي د مريم ذکر راغلي دي.

شان نزول

د رواياتو نه معلومېږي چي دا سورة د حبشي د هجرت نه وړاندي نازل شوي دي. مهاجرين اسلام چي د نجاشي دربار ته راوستلي شول. نو جعفر رضي الله عنه په ډک دربار کي دا سورت اولوستلو

په دي سورة کي اشاره ده چي مومنان اگر چي د يو مظلوم پناه گزين په حيثيت خپل وطن پرېږدي او هجرت کوي. ليکن په دي حالاتو کي هم الله تعالي دويته د دين په باره کي د سستي

کولو ذره برابر تعلیم نه دي ورکړي بلکه د هجرت په وخت د لاري د توخي په طور دا سوره نبي هغوی ته ورکړو. چې د عيسايانو په ملک کي د عيسی عليه السلام صحيح حيثيت پيش کړی او د دي خبري رد او کړی چې هغه د الله تعالی خوي وو

په رومينو څلویښتو ايتونو کي د يحيی عليه السلام او د عيسی عليه السلام د قصي بيانولو نه پس د زماني د حالاتو په مناسبت سره د ايت ۴۱ نه تر ايت ۵۰ پوري د ابراهيم عليه السلام قصه بيان شوي ده ځکه چې په داسي حالاتو کي هغه هم د خپل پلار. خاندان او د ملک د خلقو د ظلمونو نه تنگ راغلي وو او هجرت نبي کړي وو په دي کي د مکي کفارو ته سبق دي چې نن د نبي صلی الله عليه وسلم ملگری د ابراهيم عليه السلام په شان هجرت کوی او تاسو د ابراهيم عليه السلام د زماني د ظالمانو په شان نبي چې هغوی ابراهيم عليه السلام د خپل ملک نه ويستلي وو په دي کي مهاجرينو ته بشارت دي چې په هجرت سره به تاسو د ابراهيم عليه السلام په شان کامياب شئ او بيا د ايت ۵۱ نه د نورو پيغمبرانو ذکر دي او مقصد په کي دا دي چې د ټولو پيغمبرانو دين يو دي. او د محمد صلی الله عليه وسلم دعوت هم هغه دين طرف ته دي ليکن د انبياء عليهم السلام د زماني نه پس د هغوی امتونه گمراه شول په آخری ايتونو کي د کفارو په گمراهي باندې سخت تنقيد شوي دي او مومنانو ته بشارت دي چې د حق د دشمنانو په مقابله کي به تاسو کامياب شئ نن که کفار تاسو ته په بد نظر گوری ليکن ډير زړه تاسو د عزت خاوندان شئ.

۳۱۵۵- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَخْجَرِيُّ، وَأَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَيِّدِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَاثِلٍ، عَنِ الْمُؤَيَّدَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى نَجْرَانَ، فَقَالُوا لِي: أَلَسْتُمْ تَقْرَءُونَ يَا أَخْتَ هَارُونَ وَقَدْ كَانَ بَيْنَ عِيسَى، وَمُوسَى مَا كَانَ، فَلَمْ أَذَرِ مَا أُجِيبُهُمْ، فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: "أَلَا أَخْبَرْتَهُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسْتَوْنَ بِأَلْبِيَّتِهِمْ وَالصَّالِحِينَ قَبْلَهُمْ"، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا تَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ (١)

ترجمه دمغيره بن شعبه رضي الله عنه بيان دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم زه نجران ته اوليرلم (او هلته نصاري اباد وو، هغوی ماته او ونيل ايا تاسو "يا اخت هارون" نه لولی په داسي حال کي چې دموسي او عيسي عليهما السلام په مينځ کي کافي فاصله وه او زه

١ - صحيح مسلم (۱/۲۱۵) (تحفة الأشراف: ۱۱۵۹)

نه پوهيدم چې دوى ته څه جواب ورکړم؟ نو زه واپس شوم او نبی کریم صلي الله عليه وسلم ته راغلم او واقعه مې ورته بيان کړه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل تا ورته ولي نه وئيل چې خلقو به دخان نه په مخکې تير شوو صالحينو انبياؤ نومونه ايخودل امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث صحيح غريب دي او مونږ يې صرف دابن ادریس په روايت پېژنو

د مغیره بن شعبه رضي الله عنه حالات

نوم مغیره دپلار نوم يې شعبه بن ابي عامر وو او کنيت يې ابو عبدالله وو، ابن الاثير ۲ ۳۱۶ په غزوه خندق کې د هجرت په پنځم کال مسلمان شوي وو او په همدې کال يې مدينې ته هجرت وکړو استيعاب ۲۵۸،۱

په حديبيه او ددينه پس په متعددو غزواتو شريک شو، دی او ابو سفيان رسول الله په يوه خاص سريه کې طائف ته ليرلي وو، اوپه ډيري بهادري سره يې دشمن ته شکست ورکړو ويلي شوي دي چې کله يې رسول الله قبر ته کوزولو نوگوتمه يې وغورځوله، علي رضي الله عنه اوفرمانيل چې دي را اوباسئ نو ده در رسول الله قدم مبارک مه کړو اودقبر نه راووتلو. ويلي شوي دي چې در رسول الله اخري جدا کيدونکي صحابي مغیره رضي الله عنه وو مغیره يو ډير زکي انسان وو، دقيصه بن جابر بيان دي چې زه ډيره زمانه د جابر سره پاتي شوم چې ډير مدبر او شجاعت والا انسان وو

دهجرت په پنځوسم کال په کوفه کې دطاعون په وبا کې مړ شو او عمر يې اويا کاله ووراين اثير ۲۰۲/۸

دمروياتو تعداد يې ۱۳۳ دي چې ۹ پکې متفق عليه دي اوپه يو کې امام بخاري او په دوه وو کې امام مسلم متفرد دي تهذيب الکمال ۳۸۵،

۳۱۵۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا النَّظَرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَبُو الْبَغْدَادَةِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْحُسْرَةِ (مريم: ۳۹)، قَالَ: "يُؤْتَى بِالنَّوْتِ كَأَنَّهُ كَبُشٌ أَمْلَحٌ حَتَّى يُوقَفَ عَلَى السُّورِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيُقَالُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ، فَيَسْمُرُونَ، وَيُقَالُ: يَا أَهْلَ النَّارِ، فَيَسْمُرُونَ، فَيَقَالُ: هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا النَّوْتُ، فَيُضَجَّعُ فَيُدْبَحُ فَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَى لِأَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَيَاةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا فَوْحًا، وَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَى لِأَهْلِ النَّارِ الْحَيَاةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا تَوْحًا". قَالَ أَبُو

عيسى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١)

ترجمه ابو سعيد خدری رضي الله عنه بیان دي فرمائي چې نبي کریم صلي الله عليه وسلم دایت کریمه "وانذرهم يوم الحسرة" متعلق او فرمايل مرگ به دخوږب گډ په شکل کي راوستلي شي او دجنت او جهنم په مینځ کي په دیوال باندې به اودرولي شي اواز به اوکړي شي اي جنتیانو نو جنتیان به سرونه وراوچت کړي او اوبه گوري بیابه اواز اوکړي شي اي جهنمیانو نو جهنمیان به سرونه پورته کړي او ورته به اوگوري بیا به تپوس اوکړي شي ایا تاسو دا پیژنئ؟ دوی ټول به اوواني هو دا مرگ دي بیا به په اړخ باندې ذبح کړي شي کچري دجنتیانو باره کي دزندگي او بقاء فیصله شوي نه وي نو دوی به دخوشحالی نه مړه شوي وو، او کچري ددوزخیانو دپاره دجهنم دزندگي او په جهنم کي دهمیشوالي فیصله شوي نه وي نو دوی به دغم په وجه مړه شوي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حدیث حسن صحیح دي.

٣١٥٧_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا غَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، فِي قَوْلِهِ: وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا (مریم ٥٧) قَالَ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَنَا عِرَاجٌ يَرَأَيْتُ إِذْ رِيسَ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ"، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، وَهَمَّامٌ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْصَعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثُ الْبِعْرَاجِ يَطْوِلُهُ وَهَذَا عِنْدَنَا مُخْتَصَرٌ مِنْ ذَلِكَ (٢)

ترجمه قتاده دایت کریمه "وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا" متعلق فرمائي چې مونږ ته انس رضي الله عنه بیان کړي دي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمايلي ي کله چې زه معراج ته بوتلي شوم نو ما ادریس عليه السلام په څلورم اسمان کي اولیدو.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث حسن صحیح دي، سعيد بن ابی عربو به او همام او بعضي نورو راویانو دقتاده نه او هغه دانس نه دمالک بن صعصعه په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه دمعراج پوره حدیث نقل کړي دي او دا حدیث زمونږ په نزد مختصر دي، او په دي باب

^١ - اوردہ البخاري في الجامع الصحيح / تفسير مریم (٢٤٢٠)، صحيح مسلم / الجنة ١٢ (٢٨٢٩)، (تحفة الأشراف: ٢٠٠٢)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٠٢)

کي دابوسعيد خدري په واسطه هم دنبي کريم صلي الله عليه وسلم نه روايت مروي دي

۳۱۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ دَرٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَجْبُرِيلُ: "مَا يَنْتَعِلُكَ أَنْ تَزُودَنَا أَكْثَرَ مِنْمَا تَزُودُنَا؟ قَالَ: فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ وَمَا تَعْتَزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ (مريم: ۶۴) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حَزْرَيْتٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ عُمَرَ بْنِ دَرٍّ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام ته او فرمائيل تا څه شی منع کوي چې مونږ سره ملاقات او کړی ددی نه زیات خومره چې ته کوی، نو دا ایت مبارک نازل شو "وما تنزل الا بامر ربك" مونږ نه راکوزیږو مگر ستا درې په حکم دهغه دي څه چې زموږ مخکې دي او څه چې زموږ شاته دي او څه چې یی تر مینځه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث غریب دی، وکیع هم د عمرو بن ذر نه ددې هم معني روايت نقل کړی دی.

لغات: تزودنا: زاره زیاره دنصر نه دچا د ملاقات دپاره تللو ته ونیلي شي صفت یی زائر راځي او جمع یی زائرین ده.

تشریح: یو ځل دخلوېښتو ورځو پوري جبرائيل عليه السلام نبي کريم صلي الله عليه وسلم ته رانغلو نو په دې وجه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل اي جبرائيل ورځي دي ډيري تيري کړي که له زر زر راځي نو په دې باره کې الله تعالي دا ایت نازل کړو "وما تنزل الا بامر ربك" يعني اي جبرائيل پیغمبر ته اووايه چې زما راتلل دالله په حکم سره دي او دالله تعالي دحکم نه بغیر زه نه شم راتلی "ما بین ایدینا" يعني کوم چې زموږ په وړاندي دی ددین نه مراد اخرت دی "وما خلفنا" او کوم چې زموږ نه شاته دی يعني دنیا "ما بین ایدینا" ددې جملې نه ددواړو نفخو درمیاني حالت مراد دي.

په دې ایت کي د ملائکو د عجز ذکر دي چې هغوی هم عاجز دی او الله تعالی ته محتاج دی

^۱ - آورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ۶ (۲۴۱۸) . وتفسير سورة مريم ۵ (۴۶۴۱) . والتوحيد ۲۸ (۴۶۵۵)

په هر حال او په هر کار کي تردي چي زمکي ته هم په خپل اختيار نشي راتللي. ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي. چي رسول الله صلى الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام ته افرمائيل مَا يَنْتَعَكَ أَنْ تَرُوْنَا أَكَلْتُمْ مِمَّا تَرُوْنَا (صحيح بخاري) يعنى ته به مونږ ته ډير راتلي نو اوس څه خيز د زر راتلو نه منع کړي نې،

نو جبرائيل عليه السلام ورته جواب ورکړو "وما تنزل الا بامر ربك" يعنى اي جبرائيل پيغمبر ته اووايه چې زما راتلل دالله په حکم سره دي او دالله تعالي دحکم نه بغير زه نه شم راتلى، او په دي کي اشاره ده چي دا تير شوي کلام رشتنى دي. ځکه چي دا جبرائيل عليه السلام د الله تعالي په حکم سره راوړي دي.

۳۱۵۹_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنِ السُّدِّيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ مَرْثَةَ الْهَمْدَانِيَّ، عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا سُورَةُ مَرِيَمَ ۷۱: فَكَذَّبْتُمْ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ حَدَّثَهُمْ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَرِدُ النَّاسُ النَّارَ ثُمَّ يَصْدُرُونَ مِنْهَا بِأَعْيَالِهِمْ، فَأَوَّلُهُمْ كَلْبُ الْبَزَقِ ثُمَّ كَالْبَزِجِ ثُمَّ كَحَضِرِ الْفَرَسِ ثُمَّ كَالرَّابِطِ فِي رَحْلِهِ ثُمَّ كَشَدِّ الرَّجُلِ ثُمَّ كَمَشِيهِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَرَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنِ السُّدِّيِّ، فَلَمْ يَزِفْهُ. (١) ترجمه: د سدي قول دي ما دمره همداني ته دايت کړيمه "وان منكم الا واردها" ه باره کي تپوس اوکړو نو هغه ماته داحديث بيان کړو چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دوى ته بيان کړي دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خلق به اول جهنم ته لاړ شي بيا به ددينه دخپلو اعمالو په برکت راوځي اولنى ډله (دچا اعمال چې ډير بهتر وي، دوى به دبجلۍ دپړق پشان په تيزۍ سره راوځي، بله ډله به دهوا درفتار پشان، بله ډله به داس دتيزي منډي پشن بيا به دعام اس درفتار پشان بيا به دانسان دمنډي پشان او بيا به دپيدل تلونکي دعام رفتار په طريقه دخلقو راوتل کيږي امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن دي داحديث شعبه دسدي نه نقل کړي دي ليکن شعبه مرفوع نه دي ذکر کړي.

۳۱۶۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَوَيْدٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ السُّدِّيِّ، عَنْ مَرْثَةَ.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا (مریم: ۷۱)، قَالَ: يَرِدُونَهَا ثُمَّ يَصُدُّونَ بِأَعْمَالِهِمْ^(۱).

ترجمه دابن مسعود رضي الله عنه نه دايت كريمة "وان منكم الا وارهها" باره كي مروی دي فرمائیل بی چې خلق به یو خل جهنم ته لار شي او بیا به داعمال صالحه په ذریعه ددینه واپس راوخي.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الشَّيْخِ يَحْيَى، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، قُلْتُ لَشُعْبَةَ: إِنَّ إِسْرَائِيلَ حَدَّثَنِي، عَنِ الشَّيْخِ، عَنْ مَرْثَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ شُعْبَةُ: وَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنَ الشَّيْخِ مَرْثَةَ وَلَكِنِّي عَمِدًا أَدْعُهُ^(۲).

ترجمه . شعبه هم دسدي نه ددي په مثل روايت نقل کړي دي د عبد الرحمن قول دي چې شعبه ته مي اووئیل ماته اسرائیل دسدي نه روايت بیان کړي دي او هغه د مره نه د عبد الله بن مسعود په واسطه د نبی کریم صلي الله عليه وسلم نه، شعبه اووئیل یقینا ما دا حدیث دسدي نه مرفوع اوریدلي دي لیکن ما قصدا پرېخودلي دي

۳۱۶۱_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جَبْرِيلَ إِنْ قَدْ أَحْبَبْتُ فَلَاكَ فَاجِبْنِي، قَالَ: فَيَنَادِي فِي السَّمَاءِ ثُمَّ تَنَزَّلُ لَهُ الْمَلَكَةُ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ، فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ: إِنَّ الْجِبْرَيْنِ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وِزَارًا (مریم: ۹۶)، وَإِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جَبْرِيلَ إِنْ أَبْغَضْتُ فَلَاكَ، فَيَنَادِي فِي السَّمَاءِ ثُمَّ تَنَزَّلُ لَهُ الْمَلَكَةُ فِي الْأَرْضِ"، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا^(۳).

^۱ _ تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف: ۹۵۵۴)

^۲ _ تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف: ۹۵۵۴)

^۳ _ صحيح مسلم / البر والصلة ۴۸ (۲۳۴) (تحفة الأشراف: ۱۲۷۰۵)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي الله تعالي يو بنده لره خوښوي نو جبرائيل راوغواړي او ورته اوواني ما فلاني خپل حبيب جوړ كړو او ته هم ورسره محبت كوه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل بيا جبرائيل په اسمان كي اعلان كوي او بيا د زمكي والا په زړونو كي دده سره محبت پيدا شي او همدا دايت كريمه "إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا" يقينا هغه خلق چي ايمان ئي راوړيدي او عمل ئي كړيدي د سنت برابر زر ده چي پيدا به كړي دوى لره رحمان مينه، مفهوم دي. او كله چي الله تعالي كوم بنده لره نه خوښوي (نو هغه سره بغض او نفرت كوي، نو جبرائيل راوغواړي او ورته اوواني زه فلاني لره نه خوښوم بيا هغه په اسمان كي اعلان او كړي او ټولو ته خبر ور كړي نو د زمكي دمخلوق په زړونو كي دده دپاره نفرت او بغض پيدا شي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او ددي پشان حديث عبدالرحمن بن عبدالله بن دينار دخپل پلار نه او هغه دده دابوصالح نه او هغه دابوهريره رضي الله عنه په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه نقل كړي دي

تشریح: په دي ايت كي هغه خلقو ته بشارت دي چا چي په دنيا كي ايمان راوړيدي او د پيغمبر صلي الله عليه وسلم په طريقه ئي عمل كړي دي. نو الله تعالي. ملائك او خلق د هغه سره محبت كوي

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي الله تعالي چي د چا سره محبت او كړي نو جبرئيل عليه السلام ته او فرماني. چي څه د فلاني سره محبت كوم. ته هم ورسره محبت او كړه. نو جبرئيل عليه السلام ورسره هم محبت او كړي بيا جبرئيل عليه السلام په اسمان والو كي اعلان او كړي چي الله تعالي د فلاني سره محبت كوي. نو تاسو ورسره هم محبت او كړي نو آسمان والا ورسره هم محبت او كړي. او په زمكه كي په خلقو كي مقبول شي، (صحيح بخاري صحيح مسلم).

او په دي ايت كي اشاره ده. چي نن خو مومنان د مكې په كوڅو كي ذليله او خوار گڼلې شي ليكن هغه وخت ډير نژدي دي چي دوى به د خپلو نيكو عملونو او خو اخلاقو په وجه د خلقو خوښ شي د دنيا خلق به د دوى عزت كوي

د نافرمانې او د گناهونو د غرور او تكبر او د ريكاري په طاقت باندي چي كوم حكومت قائم وي نو هغوى په خپل حكم باندي خلق تابع كولې شي. ليكن د خلقو زړونه نشي تابع كولې د دي برعكس چي كوم خلق په صداقت او ديانستداري او اخلاص او ښو اخلاقو سره نيغي لاري ته خلق رابلې. نو په شروع كه خلق د هغوى نه ځان لري ساتي. خو اخر د خلقو زړونه هغوى ته

مائله شی او د بدو خلقو دروغ تر ډیر وخته پوري د هغوی لار نشی بندولي

۳۱۶۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي الضُّعَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: سَمِعْتُ خَبَابَ بْنَ الْأَرَثِ، يَقُولُ: "جِئْتُ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ السَّهْمِيِّ اتِّقَاضًا حَقًّا لِي عِنْدَهُ، فَقَالَ: لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ، فَقُلْتُ: لَا حَقَّ ثَمَوْتُ ثُمَّ تُبْعَثَ، قَالَ: وَإِنِّي لَمَتُّنْتُ ثُمَّ مَبْعُوثٌ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَقَالَ: إِنَّ لِي هُنَاكَ مَالًا وَوَلَدًا فَأَقْضِيكَ فَتَزَلْتُ: أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأَوْتَيْنَ مَالًا وَوَلَدًا (مريم: ۷۷ الآية)." (۱)

حَدَّثَنَا هَذَا، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ نَحْوَهُ، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۲)

ترجمه . د مسروق بيان دي فرماني چې ما دخباب بن ارت رضي الله عنه نه اوریدلي دي فرماني چې زه عاص بن وائل سهمي (کافر) ته دخپل حق غوښتلو دپاره ورغلم کوم چې زما په هغه باندي وو هغه راته اووئيل ترڅو پوري چې تا دمحمد (صلي الله عليه وسلم) درسالت نه انکار نه وي کړي ترهغي پوري زه تاته ستا حق نشم درکولي ما ورته اووئيل هيڅ کله نه زه درسول الله صلي الله عليه وسلم دنبوت او رسالت نه انکار نشم کولي اګر که ته دخپلي خبري په کولو کولو مې هم شي او بيا دوباره ژوندي شي او بيا هم دوباره دا خبره اوکړي نو بيا به يي هم زه اونه منم، هغه اووئيل ايا زه به مې کيرم او بيا به ژوندي راپورته کيرم؟ ما اووئيل هو، هغه اووئيل هلته به هم زما سره مال وي او اولاد به وي هلته به ستا حق تاته واپس درکړم تردي چې په دي وخت کي ايت کريمه "أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأَوْتَيْنَ مَالًا وَوَلَدًا" نازل شو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

د خباب بن الارت رضي الله عنه حالات

نوم خباب کنیه ابو عبدالله او دپلار نوم يي ارت بن جندله دجاهليت په زمانه کې دغلامۍ په صفت په مکه کې خرڅ کړی شوی وو (اسد الغابه).
داسلام په ابتدائي زمانه کې دزيد بن ارقم رضي الله عنه په کور کې مسلمان شوی دی (طبقات

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / البيوع ۲۹ (۲۰۹۱) . والإجارة ۱۵ (۲۲۷۵) . والخصومات ۱۰ (۲۲۲۵) . وتفسير مريم (۲۷۳۳) . ۵ (۲۷۳۳) . ۶ (۲۷۳۵) . صحيح مسلم / المناقبين ۴ (۲۷۹۵) (تحفة الأشراف: ۲۵۲۰)

^۲ - البخاري في الجامع الصحيح / البيوع ۲۹ (۲۰۹۱) . والإجارة ۱۵ (۲۲۷۵) . والخصومات ۱۰ (۲۲۲۵) . وتفسير مريم (۲۷۳۳) . ۵ (۲۷۳۳) . ۶ (۲۷۳۵) . ومسلم / المناقبين ۴ (۲۷۹۵)

ابن سعد ١١٦/٣.

په اسلام راوړونكو كې دى شپږم نمبر شخصيت دى په ابتداء كې مسلمان شوى غلام وو نو په دې وجه ورته مشركانو سختي سزاگانې وركړي وې او په بريښه خيټه يې په سكروټو څملولې وو او په سينه يې وركله درانه درانه كانټي ايځودلې وو تردې چې دسكروټو اور به دده د بدن درطوبت په وجه پخپله مړ شو (طبقات ابن سعد ١١٧/٣).

مديني ته چې كله هجرت او شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دخراش بن صمه مړه دده اخوت قائم كړو او په تمامو عزواوتو كې يې شركت كړى دى (طبقات ابن سعد).

دتورو جوړولو كاروبار به يې كولو او عمر فاروق رضي الله عنه به هم دده ډير احترام كولو يو ځل عمر فاروق رضي الله عنه ده لره پخپله گدۍ كينولو او په خلقو كې يې اعلان او كړو چې دده نه علاوه صرف يو كس بل شته كوم چې په دې گدۍ د كيناستو مستحق دى خباب رضي الله عنه تپوس او كړو هغه كس څوك دى عمر فاروق او نبيل بلال دى خباب او نبيل هغه زما سره برابر څنگه كيدي شي په مشركانو كې خو دده مددگاران وو ليكن دالله نه علاوه په دوى كې زما هيڅوك مددگار نه وو او بيا يې ددينه پس دخپلو مصيبتونو قصه بيان كړه (مستدرک حاكم).

وفات: دهجرت په ٣٧ كال په كوفه كې بيمار شو او د دوه اويا كالو په عمر كې وفات شو او په دغه وخت كې علي رضي الله عنه دجنگ صفين نه واپس راغلى وو څنگه چې ورته دده دوفات خبر ورسيدونو فوراً حاضر شو او جنازه يې ورباندې او كړه.

مرويات: دده دمروياتو شمير ٣٣ دى چې دري په دې كې متفق عليه دي ، او دوه صرف په بخاري كې دي او يو په مسلم كې دي.

٢١_ باب وَ مِنْ سُورَةِ طه

دسورة طه دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت

د دې سورة نوم د رومبنۍ ايت طه نه د علامت دپاره ايځودي شوي دي

شان نزول

د دې د نزول زمانه سورة مريم ته نژدې ده. ممكنه ده چې دا حبشي ته د هجرت كولو په زمانه كې يا د دينه روستو نازل شوي وي او دا خبره يقينى ده چې د عمر رضی الله عنه د اسلام

قبلولو نه وړاندي دا سورت نازل شوي دي

د هغوی د اسلام قبلولو د ټولو نه زیات معتبر روایت دا دي چې عمر رضی الله عنه د نبی صلی الله علیه وسلم د وژلو په نیت رااووتلو. نو یو سړی ورته اوښل چې اول د خپل کور خبر واخله ستا خور او د هغې خاوند په دې نوی دین کې داخل شوی دی. عمر رضی الله عنه چې دا خبره واوریدله نو د خور کور ته راغلو. نو فاطمه بنت خطاب او د هغې خاوند سعید بن زید ناست وو او خباب بن ارت دویته د یو صحیفې نه تعلیم ورکړو عمر رضی الله عنه چې راغلو نو خور یې زر هغه صحیفه پټه کړله. لیکن عمر رضی الله عنه د دوی د لوستلو اواز اوریدلي وو عمر رضی الله عنه ترینه اول تپوس اوکړو. او بیا یې خپل اخی اووهلو خور خپل خاوند بچ کولو. نو هغه یې هم اووهله. تردې چې د هغې سر زخمی شو آخر کار هغوی دواړو اوښل چې او مونږه ایمان راوړي دي. او ته چې څه کولي شي نو هغه اوکړه عمر رضی الله عنه چې د خور وینه اولیدله نو خفه شو او ورته یې اوښل چې ماته هغه څیز او ښاني چې تاسو لوستلو خور ورله قسم ورکړو. چې دا به نه شلوي. بیا یې ورته اوښل. چې تا څو پوري غسل نه وی کړي نو ته دېته لاس نشي لگولي. عمر رضی الله عنه غسل اوکړو بیا یې هغه صحیفه واخستله او وي لوستله. په دې کې سورة طه لیکلې شوي وو. عمر رضی الله عنه او فرمائیل چې دا خو ډیر عجیبه کلام دي خباب بن ارت چې د عمر رضی الله عنه په راتلو پټ شوي وو هغه چې دا خبره واوریدله نو بهر رااووتلو. او وي وښل چې څه امید لرم چې الله تعالی به ستا نه د خپل نبی په دعوت خوړولو کې کار اخلی. پرون ما د نبی صلی الله علیه وسلم نه دا اوریدلي وو چې یا الله ابو الحکم بن هشام یا عمر بن خطاب دواړو کې یو د اسلام حامی جوړ کړي پس ای عمر الله تعالی طرف ته لار شه. الله تعالی طرف ته لار شه په دې جملې سره هم هغه وخت عمر رضی الله عنه د خباب بن ارت سره د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او اسلام یې قبول کړو. د حبشي د هجرت لږه موده پس دا واقعه شوي ده

۳۱۶۳- حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا النَّظَرُ بْنُ شَيْبِلٍ، أَخْبَرَنَا صَالِحُ بْنُ أَبِي الْأَخْضَرِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "لَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ حَيْبَرِ أَسْرَى لَيْلَةً حَتَّى أَذْرَكَهُ الْكُرَى أَلْبَحَ قَعْرَسَ، ثُمَّ قَالَ: يَا بِلَالُ، اكْلَأْ لَنَا اللَّيْلَةَ، قَالَ: فَصَلَّ بِلَالٌ ثُمَّ تَسَاءَدَ إِلَى رَاحِلَتِهِ مُسْتَقْفِلَ الْفَجْرِ فَلَعَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ أَحَدٌ مِنْهُمْ، وَكَانَ أَوْلَهُمْ اسْتَيْقَاقًا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أَيُّ بِلَالٍ، فَقَالَ بِلَالٌ: يَا أَبَا أَلْتِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخَذَ بِتَفْسِي الَّذِي أَخَذَ بِتَفْسِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْتَادُوا ثُمَّ أَنَاخَ فَنَزَلْنَا فَأَقَامَ الصَّلَاةَ ثُمَّ صَلَّى مِثْلَ صَلَاتِهِ لِمَوْلَاتِي فِي تَكْمُكٍ، ثُمَّ قَالَ: وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِلزُّكُورِ (طه: ۱۴)

• قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَيْرُ مَحْفُوظٍ رَوَاهُ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنَ الْمُحَافِظِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَلْزَمُوا فِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَصَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَخْضَرِ يُضَعَّفُ فِي الْحَدِيثِ ضَعْفُهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، وَغَيْرُهُ مِنْ قِبَلِ جِفْلِهِ (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چې كله رسول الله صلي الله عليه وسلم دخبر نه واپس راتلو دشپي سفر يي اختيار كړو په تلو تلو كي ورته خوب راتلل شروع شول نو مجبوراً يي اوبن كينولو او قيام يي او كړو بلال رضي الله عنه ته يي او فرمانيل اي بلال نه به ته زمونږ حفاظت او پهره داري كوي. ابو هريره رضي الله عنه واني بلال دشوگيري كولو دپاره دا طريقه اختيار كړه چې مونږ يي او كړو او سبا كيدو ته وخت نژدي وو. دمنږ ختلو ته يي دانتظار كولو په حال كي خپلي كجاوي ته معمولي شان ډډه او وهله نو سترگي يي ورغلي او اوډه شواو بيا هيچا بيدار نكړي شو په دوى تولو كي نبي كريم صلي الله عليه وسلم اول بيدار شو او ويي فرمانيل اي بلال داڅه اوشول، بلال عرض او كړو زما مور او پلار دي په تا باندي قربان شي زه هم هغه څيز راگير كړم كوم چې تاسو راگير كړي وي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيل ددي ځاي نه خپل اوبنان مخكي بوځي او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل اوبن كينولو او اودس يي او كړو او مونږ يي قائم كړو او داسي مونږ يي او كړو څنگه چې به هغه داطمينان په وخت كي كول تردي چې دي وخت كي رسول الله صلي الله عليه وسلم ايت كريمه "اقم الصلاة لذكري" تلاوت كړي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غير محفوظ دي. دا يو څو حافظانو دزهري نه او هغه دسعيد بن مسيب نه او هغه دشبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل كړي دي او دوى پخپلو روايتونو كي دابوهريره ذكر نه دي كړي. صالح بن ابي الاخضر په باب دحديث كي ضعيف گنړلي شوي دي چې يحيى بن سعيد القطان ورباندي دحفظ په اعتبار سره كلام كړي دي.

٢٢_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ

دسورة انبياء دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورت

د دي سورت نوم د يو خاص ايت نه ماخوښ نه دي بلکه په دي سورة کي مسلسل د ډيرو پيغمبرانو ذکر راغلي دي د دي وجي نه د دي نوم الانبياء ايخودي شوي دي

سبب نزول

د مضمون او د انداز بيان دواړو نه معلومېږي چي د دي د نزول زمانه د مگي دور په مينځ کي ده د دي په پس منظر کي هغه حالات نيشته کوم چي د اخري دور په سورتونو کي ښکاره دي.

۳۱۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى الْأَشْجَبِيِّ بَغْدَادِيٌّ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْوَيْلُ وَادِّ فِي جَهَنَّمَ يَهْوِي فِيهِ الْكَافِرُ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ قَعْرَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ. (۱)

ترجمه: دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي ويل په جهنم کي يوه کنده ده (او ژوروالي يي دومره دي) کله چي کافر دپته ورغورخولي کيږي نو ددي تل ته درسيده ونه مخکي به څلويښت کاله وخت تير شي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او دا موږ ته دابن لهيعة دسند نه علاوه په بل سند نه دي معلوم چي دا يي مرفوعا نقل کړي وي

۳۱۶۵- حَدَّثَنَا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسَى الْبَغْدَادِيٌّ، وَالْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ بَغْدَادِيٌّ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ غُرَوَانَ أَبُو لُوحٍ، حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَجُلًا قَعَدَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لِي مَنُوكَيْنِ يُكْدِبُونَنِي وَيَخُولُونَنِي وَيَعْصُونَنِي وَأَسْتَبْهَهُمْ وَأَضْرِبُهُمْ، فَكَيْفَ أَنَا مِنْهُمْ؟ قَالَ: "يُحْسَبُ مَا خَالَوْكَ وَعَصَوْكَ وَكَذَّبَوْكَ وَعَقَابَكَ إِنِّي أَنَا هُمْ، فَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِنِّي أَنَا هُمْ فَقَدْ دُؤِبَهُمْ، وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِنِّي أَنَا هُمْ فَكَيْفَ أَنَا مِنْهُمْ؟ قَالَ: فَتَتَقَّى الرَّجُلُ فَيَجْعَلُ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ وَتَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا

تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ (الأنبياء: ٤٧) "الْآيَةُ، فَقَالَ الرَّجُلُ: وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَجِدُ
لِي وَلِغُلَاةٍ شَيْئًا خَيْرًا مِنْ مُقَارَفَتِهِمْ أَشْهَدُكُمْ أَنَّهُمْ أَخَوَا كُلَّهُمْ. قَالَ أَبُو هَيْسَمٍ: هَذَا حَدِيثٌ
غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَزْوَانَ، وَقَدْ رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، عَنْ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ غَزْوَانَ هَذَا الْحَدِيثَ." (١)

ترجمه . دعانشه رضي الله عنها نه مروي دي فرماني چې يو کس د نبي کريم صلي الله عليه
وسلم په خدمت کي حاضر شو او مخامخ کيناستو او عرض يي او کړو اي د الله رسوله زما دوه
غلامان دي چې دروغ راته وايي، او زما په مال کي خيانت کوي، او زما نافرماني کوي، زه
ورته کنخل کوم او وهم يي نو دوی لره زما دوهلو څه حکم دي؟ رسول الله اوفرمانيل هغوی
تاسره خيانت کړي دي او ستانافرماني يي کړي ده او تاته دروغ وائي ددي ټولو کارونو حساب
کتاب به کيږي او تا چې دوی ته کومه سزا ورکړي ده ددي به هم حساب کتاب کيږي نو که ستا
سزا ددوی دگناهونو په مقدار وي نو ته او دوی به برابر په برابر پاتي شي نه به ستا حق په دوی
پاتي شي او نه به ددوی حق په تا باندې پاتي شي او که ستا سزا ددوی دگناه نه کمه وي نو دا به
ستا فضل او احسان وي او که ستا سزا ددوی دگناه نه زياته شوه نو ستا نه به دهغي په حساب
دزياتي بدله اخستلي شي ددي خبري په اوریدو هغه کس دژړا په حالت کي او دخان وهلو په
حالت کي واپس روان شو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ايا ته دالله کتاب نه لولي
الله تعالي فرمانيلي دي " وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِنَطَرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ
مِثْقَالَ "الايه، اوږدو به مونږ تلي د انصاف په ورځ د قيامت نو ظلم به نشي کيږي په يو نفس
هيڅ قسم او که وی عمل په اندازه د داني د داوری راوړو به هغي لره او پوره يو مونږ حساب
کوونکی دي کس اوونيل زما دي په الله قسم وي زه دخپل خان او ددوی دپاره ددينه زياته
بهتره خبره نه مومم چې مونږ ديو بل نه جدا شو او زه تا گواه کوم چې دوی ټول زما دطرفه ازاد
دي

امام ترمذي رحمه الله وايي . دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف د عبد الرحمن بن غزوان په
روایت پيژنو، احمد بن حنبل هم دا حديث د عبد الرحمن بن غزوان نه نقل کړي دي

تشریح: په دي کي د قيامت په ورځ د ټلو د عملونو د وزن او د حساب په وجه انسان ته يره
ورکوي .. مَوَازِينَ .. دميزان جمع ده . او د قيامت په ورځ به د عملونو د وزن کولو دپاره يا خو
به ډيري تلي وي يا تله خو به يوه وي . خو صرف د تلي د شان د بيان دپاره يا د مختلفو عملونو

په اعتبار سره د جمع لفظ استعمال شويدي

"ليوم القيامة" کي لام په معني دفي دي يعني في يوم القيامة. يا دجزا لفظ ديوم نه مخکي محذوف دي يعني دقيامت دورځي دبدلي دپاره يعني ديوم نه مخکي اهل محذوف دي دبعضي علماؤ قول دي چي دميزان نه حقيقي تله مراد نه ده بلکه درست تول او درسته محاسبه اوداعمالو مطابق بدله ورکول مراد دي او ميزان په طور دتمثيل او تشبيه مجازا ذکر شوي دي چي درس حساب ورته مراد دي ، داهل سنتوپه نزد دا تاويل درست نه دي بلکه صحيح خبره دا ده چي ميزان دعدل به په شکل دتله کي حقيقتا قائم وي . ابن مبارک په کتاب الزهد کي او اجري په الشريعة کي دسلمان رضي الله عنه موقوف روايت بيان کړي دي او ابن حبان هم دکلي په سند سره دابو صالح نه دابن عباس بيان نقل کړي دي چي دميزان به يوه ژبه او دوه پلي وي ، ابن مردويه پخپل تفسير کي ليکلي دي چي عائشه رضي الله عنها فرمايلي دي ماپخپله د رسول الله نه اوريدلي دي چي فرمايل يي چي الله تعالي داسمان اوزمکي پشان دميزان دوه پلي پيدا کړي دي (الحديث).

بيهقي دابن عمر رضي الله عنهما په سند سره عمر فاروق رضي الله عنه بيان دجبرائيل دحديث په ضمن کي نقل کړي دي چي جبرائيل عليه السلام اوونيل اي محمد (صلي الله عليه وسلم، ايمان څه شي دي رسول الله اوفرمايل (ايمان دادي، چي ته الله تعالي اودهغه پيغمبران او جنت او دوزخ او ميزان اومني او دمرگ نه پس په دوباره ژوندي کيدو يقين اوساتي او په ښه او بد تقدير کي هم عقیده وي جبرائيل اوونيل که چري زه داسي اوکړم نو ايا زه به مومن شم نورسول الله اوفرمايل هو، جبرائيل اوونيل رښتيادي اوونيل

حاکم په مستدرک کي دمسلم دشرط مطابق روايت بيان کړي دي او صحيح يي گنرلي دي چي سلمان رضي الله عنه اوونيل رسول الله فرمايلي دي دقيامت په ورځ به ميزان قائم کړي شي اوکه چري په دي کي زمکه او اسمان تللي کيږي نو دا په دي کي راتلي شي

ترمذي او بيهقي دانس رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي او ترمذي حسن هم گنرلي دي چي انس رضي الله عنه اوفرمايل چي مارسول الله ته عرض اوکړ واي دالله رسوله دقيامت په ورځ زما شفاعت اوکړه نو ويي فرمايل همداسي به اوکړم ما عرض اوکړه اي دالله رسوله زه به تاجر ته لتوم نو ويي فرمايل دتولو نه مخکي به ما په پل صراط لتوي ما عرض اوکړه که چري هلته دي بيانه موم نو ويي فرمايل دميزان سره به مالتوي ما اوونيل که هلته دي هم اونه موم نو ويي فرمايل دحوض سره مي تلاش اوکړه

حاکم او بيهقي او اجوري دام المومنين عائشه رضي الله عنها بيان نقل کړي دي چي فرمايل يي ما عرض اوکړه چي تاسو به په قيامت کي خپلي بي بياني يادوي نو ويي فرمايل دري مقامات داسي دي چي هلته څوک چالره نه يادوي .

(۱) په هغه خاي کي چرته چي ميزان قائميرې ترڅو چي چاته دا نه وي معلومه شوي چي دده داعمالو وزن سپک شو او که دروند.

(۲) په هغه خاي کي چرته چي پل صراط قائميرې تردي پوري چي دا ورته نه وي معلومه شوي چي دصراط نه يې نجات بيا موندو او که نه.

(۳) په هغه خاي کي چرته چي عمل نامي تقسيمولي شي ترهغه وخته پوري چي نه وي معلومه شوي چي دده عملنامه به دکوم خاي نه راخي او په نبي لاس به ملاوېږي او که په گس لاس. داسي احاديث په کثرت سره وارد دي په کومو سره چي دميزان ذکر راغلي دي. دسورة قارعه دآيت کریمه " فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ، فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ " دتفسير په ضمن کي مونږ نقل کړي دي.

ابن ابي حاتم دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل کړي دي چي دقيامت په ورځ به دخلغو محاسبه کېږي ، پس دچا دنيکو تعداد چي دبدو نه يوه هم زياته شي هغه به جنت ته ځي او دچا دگناهونو په تعداد کي چي يوه په نيکو ورزياته شي هغه به دوزخ ته ځي ، دا هم دابن عباس نه مروی دي چي ديوي داني په وزن سره به ميزان دروند يا سپکېږي او دچا نيکي او بدی چي يوشان وي هغه به دا عراف والا نه وي او دوی به په صراط حصارولي شي.

۳۱۶۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الرِّثَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَمْ يَكُنْ بَإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ قَوْلُهُ: إِنِّي سَقِيمٌ وَلَمْ يَكُنْ سَقِيمًا، وَقَوْلُهُ: لِسَارَةَ أَخِي، وَقَوْلُهُ: بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا"، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْتَغْفَرُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الرِّثَادِ، قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: ابوهريره هدرسول الله صلي الله عليه وسلم نه روايت بيانوي چې فرمانيلي یی وو يقينا ابراهيم عليه السلام چرته دروغ نه وو ونيلي مگر دري پيري يو دروغ دهغه په دي قول کي وو. اني سقيم يعني زه بيمار یم او هغه بيمار نه وو، او يوخل هغه ونيلي وو ساره زماخورده اوپه دريم خل بل فعله کبيرهم یی ونيلي وو.

۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / أحاديث الأنبياء ۸ (۲۴۵۷) ، والنكاح ۱۲ (۵۰۱۲) ، صحيح مسلم الفضائل ۲۱

(۲۴۷۱) (تحفة الأشراف: ۱۲۸۶۵) ، ومسنند احمد (۲/۲۰۲)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث د ابو هريره په واسطه د رسول الله نه په ديرو سندونو مروی دي، اود ابو اسحاق په سند غريب گڼلي شوي دي، مگر حسن صحيح دی.

۳۱۶۷- حَدَّثَنَا مَخْمُودُ بْنُ غِيلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالُوا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُبَيْرِقِ بْنِ النُّعْمَانِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنُّعَيْطَةِ، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ مَخْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّاءَ غَزَّاءَ ثُمَّ قَرَأَ: كُنَّا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا (الأنبياء: ۱۰۴) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، قَالَ: أَوَّلُ مَنْ يُكْتَسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ، وَإِنَّهُ سَيُؤْتَى بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتُ الشِّمَالِ فَأَقُولُ: رَبِّ أَصْحَابِي، فَيُقَالُ: إِنَّكَ لَا تَذَرِي مَا أَحَدُوا بِعَدْلِكَ، فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۱۱۷ إِنَّ تَعَذُّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۱۱۸ (المائدة: ۱۱۷، ۱۱۸). فَيُقَالُ: هَؤُلَاءِ لَمْ يَزَالُوا مُؤْتَدِينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مُنْذُ قَارَعَتْهُمْ" (۱).

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنهما بيان کوي چې يو ځل رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته وعظ او نصيحت کولو دپاره اودريدو او ويی فرمائيل خلقو! تاسو به په ورځ دمحرر دالله تعالي وړاندي څپي ابله، برېښو، ناسته حالت کې پاڅولی شئ: څنگه چې دالله تعالي ارشاد دی مونږ چې کوم حالت کې اول ځل پيدا کړي وي هغه حالت کې به دوباره واپس کړی شئ دا زمونږ وعده ده او مونږ به دا پوره کوو. واورئ چې په مخلوق کې به دتولو نه مخکې ابراهيم عليه السلام ته کپري اغوستولی کيږي دا هم واورئ چې څما دامت خني خلق به راوستلی شي چې دوزخ طرف ته به روان کړی شوي وي نو څه به اووايم ای الله! دا خو زما امتيان دي، الله تعالي به ارشاد او فرماني چې تاته پته نشته، دوي ستا نه پس کومى کومى نوى خبري (بدعات ستا په دين کي) ايجاد کړي وو، بيا به څه هم هغه وایم کم چې دالله تعالي يونيک بنده (عيسي عليه السلام، وييلي وو يعني وکنت عليهم شهيدا، نه ترد انت العزيز الحكيم پوري بيا به ماته اووئلی شي چې ستاسو دجدا کيدلو نه پس دوي مسلسل ستاسو ددين نه په شاپيرته واپس کيدونکي وو

لغات حفاة حفي حفاً دسمع نه په معني د څپي ابله گرځيدو او دگرځيدو په وجه دخپو

دېرسيدو دي

عراة: عري عرية وعريا دسمع نه په معني دبريندو دي.

غرلا غرل غرلا دسمع نه ناسته ماشوم ته ونيلي شي

تشرېح حفاة عراة غرلا کما بدنا اول خلق نعيده. يعني بريندي خپي او بريند بدن او بغير دختني نه به راپورته کړي شي. دا مضمون په ډيرو احاديثو کې او په قران کريم کې هم راغلي دي مثلاً کما بدکم تعودون، کما بدنا اول خلق نعيده..

علامه ابن عبد البر وايي دقيامت په ورځ چې کله انسانان راپورته کولی شي نو دوی به په داسي حالت کې وي لکه چې په دنيا کې څنگه دپيدانش په وخت کې وو، په دنيا کې چې ورته څه کت شوي وي هغه به هم ورسره پيوند کړي شي لکه دختني څرمن

په حديث کې راځي ان اول الخلاق يکسي يوم القيامة ابراهيم عليه السلام، علماؤ ددينه متعدد جوابونه کړي دي يو دادي چې هغه به په دنيا کې مسکينانو ته جامي ډيري ورکولي، بل دادي کله نمرود اور ته غورځولو نو دده جامي ويستلي شوي وي، بله داچې په دنيا کې دسترپوشي ډير زيات اهتمام کولو

اوپه همدې وجه خلق وايي چې د ټولو نه مخکې اول دپرتوگ استعمال ابراهيم عليه السلام کړي وو. اول به ابراهيم عليه السلام ته لباس واغوستولی شي، ددي دا مطلب نه دی چې ابراهيم عليه السلام ته به درسول الله نه مخکې جامي واغوستولی شي ځکه چې درسول الله صلي الله عليه وسلم په باره کې په يو روايت کې راځي. انا اول من يشق عنه الارض فاکسي حلة من حلل الجنة ثم اقوم عن يمين العرش، يعني دقيامت په ورځ به زمکه او شلپري او زه به دټولو نه مخکې راپاسيږم او دجنت لباس به واغوندم او دعرش په نبي طرف کې به اودريږم

فاقول کما قال العبد الصالح:، يعني زه به هغه کلمات اووايم کوم چې دالله نیک بنده عيسي عليه السلام ونيلي وو کله چې به دعيسي عليه السلام نه سوال کيږي دهغه دقوم دگمراهۍ په باره کې نو هغه به دبيازرائ اظهار کوي نو داسي سوال به درسول الله نه هم کيږي او هغه به هم دبيازرائ اظهار اوکړي

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْمُؤَيَّرَةِ بْنِ النَّعْمَانِ، نَحْوَهُ. قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَاهُ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الْمُؤَيَّرَةِ بْنِ النَّعْمَانِ، نَحْوَهُ. قَالَ أَبُو

عيسى: كَانَتْ تَأْوَلُهُ عَلَى أَهْلِ الرِّدَّةِ. (١)

ترجمه شعبه هم دمغيره بن نعمان نه دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او سفيان ثوري هم دا حديث دمغيره
بن نعمان نه دماقبل هم معني نقل كړي ده داسي ښكاري لكه چې دا يي په اهل الردة مزل كړي
وي

۲۳_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْحَجِّ

دسورة حج دبعضي ايتونو تفسير

ذات ۲۷ د جملې واځن في الناس بالحج، نه استفاد دي

پس منظر

په دي سورة كي د مكى او مدنى سورتونو خصوصيات شته.

د دي وجي د مفسرينو اختلاف دي چي دا مكى سورة دي او كه مدنى سورة دي ليكن د دي د
مضمونونو او انداز بيان دا رنگ د دي وجي نه دي چي د دي يوه حصه مكى ده او بله حصه
مدنى ده د دي وجي نه د دواړو ادوارو خصوصيات په دي كي شته دي
د شروع د حصي مضمون او انداز بيان دا ښائي چي دا په مكه كي نازل شوي ده او غالباً د
مكى دور په آخر كي د هجرت نه وړاندي نازله شوي ده.

او دا حصه په ايت د دينه پس نه د مضمون رنگ بدلېږي او دا خبره صفا معلومېږي چي د
سورة تر آخر پوري په مدينه كي نازل شوي دي او كيدي شى چي دا د هجرت نه پس په رومېنى
كال ذى الحجه كي نازل شوي وى خكه چي د ايت ۲۵ نه تر ۴۱ پوري دا مضمون د دي خبري
شان دهى كوى

او د ايت ۳۹، ۴۰ شان نزول هم د دي تائيد كوى. خكه چي هغه وخت مهاجرين تازه تازه د
خپل وطن نه وتلي وو او مديني ته راغلي وو

۳۱۶۸_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ ابْنِ جُرْعَانَ، عَنِ الْحَسَنِ،
عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا تَوَلَّى: يَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ
السَّاعَةِ هِيَ عَظِيمَةٌ إِلَى قَوْلِهِ وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ هَبِيدٌ (الحج ۲: ۱) قَالَ: أَلَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ وَهُوَ

فِي سَفَرٍ. فَقَالَ: "أَتَذُورُونَ أَيَّ يَوْمٍ ذَلِكَ؟" فَقَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "ذَلِكَ يَوْمٌ يَقُولُ اللَّهُ
 لِأَدَمَ ابْعَثْ بَعْثَ النَّارِ. فَقَالَ: يَا رَبِّ. وَمَا بَعْثُ النَّارِ؟ قَالَ: تِسْعٌ مِائَةٌ وَتِسْعَةٌ وَتَسْعُونَ إِلَى النَّارِ
 وَوَاحِدٌ إِلَى الْجَنَّةِ". قَالَ: فَأَلْشَأُ الْمُسْلِمُونَ يَبْكُونَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَارِبُوا
 وَسِدُّوا فَإِنَّهَا لَمْ تَكُنْ لُبُوفَةً قَطُّ إِلَّا كَانَ بَيْنَ يَدَيْهَا جَاهِلِيَّةٌ". قَالَ: فَيُؤْخَذُ الْعَدُوُّ مِنَ الْجَاهِلِيَّةِ فَإِنْ
 تَمَّتْ، وَإِلَّا كُمِلَتْ مِنَ الْمُتَأَيِّقِينَ، وَمَا مِثْلُكُمْ وَالْأُمَمُ إِلَّا كَمِثْلِ الرُّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ، أَوْ كَالشَّامَةِ
 فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ. ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا أَرْبَعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا". ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ
 تَكُونُوا ثَلَاثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا". ثُمَّ قَالَ: "إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا". قَالَ:
 لَا أَذْرِي. قَالَ: الثَّلَاثِينَ أَمْ لَا. قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. قَدْ رَوَيْتُ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ. عَنِ
 الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه د عمران بن حصین رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چې کله ايت کريمه "يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ (إِلَى قَوْلِهِ) وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ" اي خلقو يره کوي د خپل رب نه يقينا زلزله د قيامت يو څيز لوي دي . ليکن عذاب د الله سخت دی. نازل شو نو نبي کريم صلي الله عليه وسلم دغه وخت کي په سفر کي وو خلقو ته يي او فرمانيل ايا تاسو ته معلومه ده دا کومه ورځ ده خلقو او وويل الله او دهغه رسول ډير ښه پوهيږي رسول الله او فرمانيل دا هغه ورځ ده په کومه ورځ چې الله تعالي ادم عليه السلام ته او فرماني چې ددی خلقو نه دوزخيان بيل کړه هغوی به عرض او کړي په څه حساب سره . حکم به اوشي په زړو کي يو کم زر دوزخيان دي او صرف يو به جنت ته ځي دي وخت کي به مسلمانان په ژبا شي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيل الله تعالي ته نزديکت حاصل کړی او هر کار په درسته طريقه کوی ،نو دجنتيانو نه به شی، ځکه چې هيڅ کله داسي نه دي شوي چې د نبوت سلسله جاري شوي وي او د دينه دي مخکي جاهليت نه وي رسول الله او فرمانيل دا (۹۹۹) تعداد، عدد به هم ددي د ورونو د جاهلانو نه پوره کړي شي او که دا تعداد د جاهليت نه پوره نشي نو ددوی سره به منافقين يوځاي کولي شي ستاسو او دمخکنو امتونو مثال داسي دي لکه د داغ نشان چې دڅاروي په سخکي خپه کي وي او ياتور نشان چې داوښ په تشي کي وي بيا يي او فرمانيل زما اميد دي جنت ته په تلونکو کي يوه ربعه به ستاسو نه وي ددي خبري په اوريدو خلق خوشحاله شول او دالله اکبر اواز يي پورته کړو رسول الله او فرمانيل زما اميد دي چې

دجنتيانو دريمه حصه به تاسو يئ نوخلقو په تيز اواز الله اكبر ناره اووهله بيارسول الله اوفرمانيل زما اميد دي چې په جنت كي به نيمه حصه ستاسو وي خلقو بيا په تيز اواز تكبير اوونيلو راوي وائي ددينه مخكي ماته معلومه نه ده چې رسول الله صلي الله عليه وسلم ثلث هم ذكر كړواو كنه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث يو څو راويانو د عمران بن حصين په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه نقل كړي دي.

تفسير: رَبُّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ. دا زلزله به كله وي نو ظاهره دا ده چې دا زلزله به د قيامت نه وړاندي د مخلوق د فنا سره وي. لكه په سورة زلزال كي هم دا مراد ده.

بعض مفسرين وائي چې دا زلزله به هغه وخت وي كله چې خلق دوباره ژوندی كړي شي او خپل رب ته به حاضر كړي شي ليكن دا خبره راجحه نه ده ځكه چې ورپسي ايت د پوښنې خبري تائيد كوي چې مور به بچي ته پي ور كوي. نو هغه به پرېږدي او د هيبت نه به تختی او حمل والازنانه به خپل بچي او غورځوی نو دا حال په دنيا كي دي. د دوباره ژوند نه پس به دا حال نه وي.

په پورتنی ايت كي د عذاب نه وريدو حكم شوي وو نو په دي ايت كي يي ددي علت بيان كړو، مطلب دادې چې د قيامت په دهشتناك كيدو باندې غور وكړئ او په دي پوهه شئ چې ددينه محفوظ كيدونكي د اهل تقوي نه علاوه نور هيڅوك نشي كيدي نوځكه دالله تقوي اود هغه د احكامو تعميل اختيار كړئ

دعلقمه اوشعبي په نزد دا زلزله به د قيامت دقائميدونه مخكي راځي او دا به د قيامت خصوصي علامه وي. جلال الدين محلي ليكلي دي چې دمغرب دطرفه دنمر راخوتنه مخكي به دا زلزله واقع شي، علامه ابن عربي او مفسر قرطبي هم دا قول خوښ كړي دي، ځكه چې د راروان ايت نه هم ددي مضمون تائيد معلومېږي

۳۱۶۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ اللَّهُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَتَفَاوَتَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فِي السَّيْرِ، فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَوْتَهُ يَهْأُتِينَ: "يَأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ هِيَ عَظِيمٌ إِلَى قَوْلِهِ عَذَابَ اللَّهِ هَدِيدٌ (الحج: ۲۰)، فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ أَصْحَابُهُ حُشُوا السَّيْلَ وَعَزَّوْا أَنَّهُ عِنْدَ قَوْلٍ يَقُولُهُ، فَقَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ أَمْرِي يَوْمَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: "ذَاكَ يَوْمٌ يُنَادِي اللَّهُ فِيهِ آدَمَ فَيُنَادِي وَرَبَّهُ، فَيَقُولُ: يَا آدَمُ ابْعَثْ

بَعَثَ النَّارَ. فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، وَمَا بَعَثَ النَّارَ؟ فَيَقُولُ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَ مِائَةٍ وَتِسْعُونَ إِلَى النَّارِ وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ". فَيَمُتُ الْقَوْمُ حَتَّى مَا أَبْدَا بِضَاحِكَةٍ. فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي بِأَصْحَابِهِ، قَالَ: "اعْمَلُوا وَأَبْشِرُوا، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنَّكُمْ لَتَعَمَلُ خَلِيقَتَيْنِ مَا كَانَتَا مَعَ قَوْمٍ إِلَّا كَثُرَتَا يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ، وَمَنْ مَاتَ مِنْ بَنِي آدَمَ وَبَنِي إِبْلِيسَ، قَالَ: فَسُرِّيَ عَنِ الْقَوْمِ بَعْضُ الَّذِي يَجِدُونَ، فَقَالَ: "اعْمَلُوا وَأَبْشِرُوا فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، مَا أَنْتُمْ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّامَةِ فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ، أَوْ كَالرُّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عمران بن حصین رضی اللہ عنہ نه مروی دی فرمانی چې مونږ به یو سفر کی در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره موجود وو مگر په تلو کی یو دلیل نه مخکي روستو شول او رسول الله به دغه وخت کی دا دوه ایتونه "يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ إِلَى قَوْلِهِ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ" تلاوت کرل، ددی په اوریدو سره صحابه کرامو خپلي سورای نوري هم تيزي کړي او په دي پوهه شول چې څه خبره ضرور شته چې رسول الله دهغي کونډې دي او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل ايا تاسو ته معلومه ده دا کومه ورځ ده خنډ اوونيل الله او دهغه رسول ډير ښه پوهيږي رسول الله او فرماييل دا هغه ورځ ده په کومه وړج چې الله تعالي ادم عليه السلام ته او فرماني او دي به خپل رب ته جواب ورکوي الله تعالي به بيا او فرماني "ابعث بعث النار" چې ددی خلقو نه دوزخيان بيل کړه هغوی به عرض او کړي "وما بعث النار" يعني په څه حساب سره، حکم به اوشي په زرو کې يو کم زر دوزخيان دي او صرف يو به جنت ته ځي دي وخت کی به مسلمانان په "ژړا شي. او دومره به نا اميده شي چې په تول ژوند کی به هيڅ کله اونه خاندي بيا چې کله رسول الله صلي الله عليه وسلم چې دخلقو ويره اوويني نو اوبه فرماني، الله تعالي ته نږديکت حاصل کړی او جنت په نيکو اعمالو حاصل کړی زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کی چې دمحمد روح دي دداسي دوه مخلوقونو سره یی چې دوی دواړه دچا سره نه دي ملگري شوي مگر زيات کړي بي دي چې هغه يا جوج او ماجوج دي او دويمه هغه دي کوم چې د ادم عليه السلام اولاد او دابليس دملگرو نه په حالت دکفر کی مړه شوي دي درسول الله په دي خبرو خلق په غم او فکر کی کمی راغلو چې خلقو په شدت سره محسوس کولو او په زړونو کی بي موجود موندلو رسول الله او فرماييل دنيکی عمل جاري ساتی او يو بل ته زيري ورکړی زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کی چې

دمحمد روح دي تاسو خو په خلقو کي داسي يئ لکه داوښ په اړخ کي چې کوم تور داغ يا نشان دي او يا دخاروي په مخکي خپه کي داغ وي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۱۷۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي
اللَيْثُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ
بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّمَا سَقَى الْبَيْتَ الْعَتِيقُ: لِأَنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ
عَلَيْهِ جَبَاؤٌ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا. (١)

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)
ترجمه د عبد الله بن زبير رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه
وسلم فرماني دي په کعبه باندي البيت العتيق نوم خکه ايخودلي شوي دي چې په دي باندي
هيڅ کله څوک جابر مسلط شوي نه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث دزهري په سند دني کريم
صلي الله عليه وسلم نه مرسل هم مروي دي.

۳۱۷۱_ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، وَإِسْحَاقُ بْنُ يُوْسُفَ الْأَزْرَقِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ،
عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي بَكْرِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " لَمَّا أُخْرِجَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرِجُوا الْبَيْتَ لِيَهْلِكُنْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: أُوذِنَ لِلَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (الحج: ٣٩) الْآيَةَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ
سَيَكُونُ قِتَالٌ ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (٢)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چې کله نبي کريم صلي الله عليه وسلم

^١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥٨٨)

^٢ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥٨٨)

^٣ _ تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ٥٨٨)

دمكي نه اوويستلي شو ابوبكر رضي الله عنه اوويل دي ظالمانو خپل پيغمبر دخپل كور نه اوويستلو او دوى به ضرور هلاكېږي دي وخت كي الله تعالي دا ايت كريمه نازل كړو "أَذِنَ لِلَّذِينَ يَقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلُمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ" اعلان كړي شوي دي هغه كسانو ته چې هغوي سره جنگ كيدي شي ،دجنگ كولو، په دي سبب چې په دوى باندې ظلم شوي دي . اويقيناً الله تعالي ددوى په مدد كولو باندې خامخا قدرت لري نو ابوبكر رضي الله عنه اوويل زه په دي پوهه شوم چې ډير نژدي وخت كي به جنگ شروع شي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح :... يعنې مسلمانانو ته دجهاد كولو او دكافرانو سره دجنگيدلو اجازت ورکړي شوي دي . بغوي ليكلي دي دا کثرو مفسرينو قول دي چې دمکي مشرکانو صحابه کرامو ته ډير تکليفونه رسول صحابه کرام به در رسول الله په خدمت کي حاضریدل نو دچا به سر مات وو او دچا به بل خاي زخمي شوي وو او څوک به په بل بد حال راغي او ټولو به رسول الله ته شکایت کولو چې زموږ سره داسي سلوک کيږي رسول الله به ورته تسلي ورکوله او ورته به يي فرمانيل چې صبر کوئ اوس لاماته د جنگ کولو حکم نه دي شوي . بياددينه پس دا ايت دهجرت نه بعد په مدينه کي نازل شو .

عبدالرزاق . عبد بن حميد ، ترمذي ، نسائي ، ابن ماجه ، بزار ، ابن جرير ، ابن المنذر ابن ابي حاتم ، ابن جبان . حاکم ، ابن مردويه او بيهقي په دلائل کي دابن عباس په حواله روايت بيان کړي دي او ترمذي حسن هم گنډلي دي او حاکم يي تصحيح کړي ده چې څه دپاسه په اويا ايتونو کي دقتال دمعانعت نه پس داجازت متعلق دا دټولو نه اولني ايت نازل شوي دي . ابن ابي حاتم دعروه بن زبير رضي الله عنه په روايت سره او عبدالرزاق او ابن المنذر دظهري په روايت سره هم ددي تخريج کړي دي . بغوي دمجاهد قول نقل کړي دي چې دا ايت خاص دهغه کسانو متعلق نازل شوي دي چاچي مکه پريخودلي وه او مديني ته دتلو په خيال وتلي وو او کافران ددوى دپاره دلاري ازغي جوړ شوي وو په دي ايت کي الله تعالي ددي کافرانو سره او درکاوت پيدا کونکو سره دجنگيدو اجازت ورکړي دي

"بأنهم ظلموا" يعنې کافرانو چونکه په دوى زياتي کړي دي او ناحقه ضررونه يي ورته رسولي دي نو ځکه دوى ته هم دجنگيدو اجازت ورکړي شو ، مظلوميت يي په دي ايت کي دقتال داجازت غلت گرځولي دي ، ددينه معلومه شوه چې په کومو کافرانو کي دظلم کولو قوت نشته دهغوى سره دمسلمانانو جنگيدل او ددوى دقتل کولو اجازت نشته . پر دحربي کافرانو دښخو قتل کول په اتفاق داهل علمو ناجائز دي مگر که هغوى دمسلمانانو په خلاف په مشوري ورکولو کي مدد کړي وي او يا خو مالدار وي او پخپل مال سره دکافرانو مدد کوي

نوبيا ددوی سره جهاد کول جائز دي او ددوی قتل کول درست دي ، همدا رنگي کمزوري او ناکاره بوداگان او ساده راهبان او پانده او شل او گوډو سره جنگ کول جائز نه دي ، دامام شافعي یو قول ددي په خلاف راغلي دي چي ددوی سره دقتال نه کولو حکم په هغه وخت کي دي کله چي دمسلمانانو سره دجنگیدو په مشورو او تدبیرونو کي شریک شوي نه وي او دخپل عقل نه یي دمسلمانانو په خلاف کار نه وي اخستلي یعنی ددوی په خلاف یي خپل عقل نه وي استعمال کړي او که داسي نه وي نو په اتفاق دامت سره ددوی قتل کول جائز دي دامام ابو حنیفه په نزد دمرتدي بنخي قتل کول جائز نه دي بلکه قید کول یي پکار دي او تردي وخته به په قید کي وي ترڅو چي یي توبه ویستلي نه وي او یا په قید کي مړه شوي نه وي امام مالک او امام شافعي او امام احمد په نزد دارتداد په حکم کي په نارینه او زنانه کي څه فرق نشته دواړه به قتل کيږي زموږ دلیل دعبده الله بن عمر رضي الله عنهما بیان دي فرمائیل یي چي رسول الله صلي الله علیه وسلم دبنخو او ماشومانو دقتل کولو نه ممانعت فرمائيلي دي (بخاري ، مسلم)

وَقَدْ رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ وَغَيْرُهُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَقَدْ رَوَاهُ غَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مُرْسَلًا، لَيْسَ فِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه : دارنگي دا حديث عبد الرحمن بن مهدي وغيره دسفيان په سند داعمش نه او هغه دمسلم البطين نه او هغه دسعيد بن جبير په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل کړي دي او په دي کي يي دابن عباس واسطه هم ذکر کړي ده دارنگي دا روايت نورو ډيرو راويانو دسفيان نه او هغه داعمش نه او هغه دمسلم بطين نه او هغه دسعيد بن جبير نه مرسل نقل کړي دي او دابن عباس واسطه يي نه ده ذکر کړي

٣١٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ الْبَطِينِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ قَالَ رَجُلٌ: أَغْرَجُوا لَبِيَّهُمْ، فَتَوَلَّيْتُ: أَوَلَيْلَئِذَا يُقَالُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ .

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ (الحج: ٤٠-٣٩) النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ. (١)
ترجمه د سعيد بن جبیر بیان دی فرمانی چې هر کله نبی کریم صلی الله علیه وسلم دمکی نه
اووښتلي شو نو یو کس اووښل دي ظالمانو خپل پیغمبر دخپل ملک نه اووښتلو نو دي
وخت کي دا ایت کریمه " اُوْن لِّلَّذِينَ يَقَاتُلُوْنَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ الَّذِيْنَ
أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ " نازل شو یعنی خپل پیغمبر او دهغه اصحاب یی دخپل ملک نه
وښتلو ته مجبور کړل

٢٤_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمُؤْمِنُونَ

د سورة مؤمنون د بعضي ايتونو تفسير

د انداز بيان او د مضمون نه دا معلومېږي چې د دي سورت د نزول زمانه د مكې په درمياني
(مينځنۍ) دور كې ده. د دي په پس منظر كې دا خبره محسوس كيږي چې د نبی صلی الله علیه
وسلم او د كفارو په مينځ كې سخت كشمكش روان وو. ليكن تراوسه د كفارو ظلم په پوره زور
كې نه وو. د ايت. ٧٥. ٨٢ نه دا معلومېږي چې دا د مكې د هغه قحط په زمانه كې نازل شويدي
او د معتبر رواياتو نه دا معلومه ده چې دا قحط په مينځنۍ دور كې راغلي وو د عروه بن زبير د
يو روايت نه معلومېږي چې ده په دي وخت كې اسلام قبول كړي وو هغه د عبدالرحمن بن
عبدالقاري په حواله سره د عمر رضی الله عنه قول نقل كړي دي چې دا سورت د عمر رضی الله
عنه په موجودگي كې نازل شوي دي. او د وحی د نزول په وخت كې عمر رضی الله عنه د نبی
صلی الله علیه وسلم حالت ته كتل څه وخت چې وحی پوره شوه نو نبی صلی الله علیه وسلم
اوفرمايل چې اوس په ما باندې داسي لس ايتونه نازل شوي دي چې څوك د دي په معيار پوره
اوختلو. نو يقينا هغه به جنت ته داخلېږي. بيا نبی صلی الله علیه وسلم د دي سورت لس رومبي
ايتونه تلاوت كړل (احمد ترمذی نسائی حاكم).

٣١٧٣_ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ
الرَّزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنِ الْأَعْرَابِيِّ، عَنْ عَزْرَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ
القَّارِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَزَلَ

^١ - تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ٥٦١٨)

عَلَيْهِ الْوَيْحُ سَمِعَ عِنْدَ وَجْهِهِ كَدَوِي النَّحْلِ، فَأُنْزِلَ عَلَيْهِ يَوْمَ مَا قَمَكُنَّا سَاعَةً، فَسُرِّيَ عَنْهُ فَاسْتَقْبَلَ الْقَبْلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ، وَقَالَ: "اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا، وَآكِرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا، وَأَعْظِمْنَا وَلَا تَحْزِمْنَا، وَآثِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، وَارْضِنَا وَارْضَ عَنَّا"، ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أُنْزِلْ عَلَيَّ عَشْرَ آيَاتٍ مِّنْ آفَاتِهِنَّ وَدَخِلَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ قَرَأَ: قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ آيَاتٍ". (١)

ترجمه د عبدالرحمن بن عبدالقاري بيان دي فرماني چي د امير المؤمنين عمر فاروق رضي الله عنه نه مي اوريدلي دي فرماني چي كله به په نبي كريم صلي الله عليه وسلم وحي نازلېدل نو دهغوی دخولي نه به دشهدو دمچي د الوتلو پشان گوني گوني اواز اوريدلي كيدو ديوبي ورخي واقعه ده، چي په رسول الله وحي نازل شو او مونږ يود شيبه خاموشي اختيار كړي وه كله چي درسول الله نه دوحی دنزول كيفيت ختم شو نو قبلي ته مخامخ شو او دواړه لاسونه يي پورته كړل او دا دعا يي اوغوښتله " اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا، وَآكِرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا، وَأَعْظِمْنَا وَلَا تَحْزِمْنَا، وَآثِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، وَارْضِنَا وَارْضَ عَنَّا " او بيا يي او فرمايل په ما باندې لس ايتونه نازل شول څوك چي په دي باندې عمل كول جاري ساتي جنت ته به داخل شي او بيا يي "قد افلح المؤمنون" نه شروع او كړه او دلسو ايتونو تلاوت يي مكمل كړو.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ لَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا أَصَحُّ مِنَ الْحَدِيثِ الْأَوَّلِ، سَمِعْتُ إِسْحَاقَ بْنَ مَنْصُورٍ، يَقُولُ: رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، وَعَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ هَذَا الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَمَنْ سَمِعَ مِنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَدِيمًا، فَإِنَّهُمْ إِنَّمَا يَذْكُرُونَ فِيهِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، وَبَعْضُهُمْ لَا يَذْكُرُ فِيهِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، وَمَنْ ذَكَرَ فِيهِ يُونُسَ بْنَ يَزِيدَ فَهُوَ أَصَحُّ، وَكَانَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ رَبَّنَا ذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ يُونُسَ بْنَ يَزِيدَ وَرَبَّنَا لَمْ يَذْكُرْهُ، وَإِذَا لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ يُونُسَ فَهُوَ مُرْسَلٌ. (٢)

ترجمه يونس بن يزيد هم دزهري نه په مذكوره سند دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث داوولي حديث نه زيات صحيح دي داسحاق بن منشور نه

¹ - تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ١٠٥٩٣)

² - تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ١٠٥٩٣)

مي اوريدلي دي وييل يي چې امام احمد بن حنبل او علي بن المديني او اسحاق بن ابراهيم د عبد الرزاق نه او هغه ديونس بن سليم نه او هغه د زهري نه هم دا حديث نقل كړي دي. امام ترمذي وائي چاچې د عبد الرزاق نه په اول وخت كي احاديث اوريدلي دي هغوى دخپل روايت په سند كي ديونس بن يزيد واسطه ذكر كوي مگر بعضي نور راويان يي نه ذكر كوي مگر چاچې ديونس بن يزيد واسطه ذكر كړي ده دهغوى روايت زيات صحيح دي او عبد الرزاق به كله كله پخپل روايت كي ديونس بن يزيد واسطه ذكر كوله او كله كله به يي نه ذكر كوله او چې په كوم روايت كي يي ديونس بن يزيد واسطه نه وي ذكر كړي هغه مرسل دي

٣١٧٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ الرَّبِيعَ بِنْتَ النَّظَرِ أُمِّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ ابْنُهَا حَارِثَةُ بِنْتُ سُرَاقَةَ أُصِيبَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرَبَ، فَأُكْتُتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: أَخْبَرَنِي عَنْ حَارِثَةَ لَمَّا كَانَ أَصَابَ خَيْرًا اخْتَسَبْتُ وَصَبَّوْتُ، وَإِنْ لَمْ يُصِبِ الْخَيْرَ اجْتَهَدْتُ فِي الدُّعَاءِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا أُمُّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جَنَّانٌ فِي جَنَّةٍ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى، وَالْفِرْدَوْسُ رِبْوَةُ الْجَنَّةِ وَأَوْسَطُهَا وَأَفْضَلُهَا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ أَنَسٍ. (١)

ترجمه: - دانس بن مالك رضي الله عنه بيان دي فرماني چې ربیع بنت نصر د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت كي حاضره شوه او دهغې خوي حارث بن سراقه په جنګ بدر كي شهید شوي وو او هغه په یوناشنا غشي لګیدلي وو دکوم باره كي چې هیڅ پته نه لګیده هغه رسول الله صلي الله علیه وسلم ته عرض اوکړو چې تاسو ماته زما دخوي حارثه باره كي معلومات راکړه کچري هغه ته خیر رسیدلي وي نو زه به د ثواب امید کوم او صبر به کوم او که خیر ورته نه وي رسیدلي نو زه به دهغه دپاره نوري زیاتي دعاګاني غواړم رسول الله صلي الله علیه وسلم او فرمائیل اي دحارثه موري په جنت كي نور ډیر جنتونه دي او ستا خوي جنت الفردوس ته رسیدلي دي او فردوس په جنت كي یوه اعلي غونډۍ ده چې د جنت په مینځ كي ده او په جنت كي دتولو نه بهتر مقام دي امام ترمذي رحمه الله وایي دا حديث دانس په روايت حسن صحيح غريب دي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ١٤ (١٨٠٩)، والمغازي ٩ (٣٩٨٢)، والرقائق ٥١ (٦٥٥٠-٦٥٦٤) (تحفة الأشراف

٣١٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدٍ
 بْنِ وَهَبٍ الْهَمْدَانِي، أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ (المؤمنون: ٦٠)، قَالَتْ عَائِشَةُ:
 أَهْمُ الَّذِينَ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَيَسْرِقُونَ؟ قَالَ: " لَا يَا بِنْتَ الصَّدِيقِ وَلَكِنَّهُمْ الَّذِينَ يَتَّسِعُونَ
 وَيَصْلُونَ وَيَتَّصِدَّقُونَ وَهُمْ يَخَافُونَ أَنْ لَا يُقْبَلَ مِنْهُمْ، أُولَئِكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ
 لَهَا سَابِقُونَ ". قَالَ: وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني جي مادر رسول الله صلي الله
 عليه وسلم نه ددي ايت كريمه " وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ " باره كي تپوس او كرو
 ايا دا هغه كان دي خوك چې شراب خكي او غلاماني كوي؟ رسول الله اوفرمايل نه اي
 دصديق لوزي بلكه دا هغه كان دي چې روزي نيسي اومونخونه كوي اوصدقي وركوي او
 ددي باوجود هم ويرپري ددي خبري نه چې چرته ددوي نيكياني دقبوليت نه پاتي نشي. او دا
 هغه كان دي چې په نيكو كولو كي ديو بل نه مخكي كيږي او هم دوي په نيكو كي ديو بل نه
 مخكي كيږي ددي خلق دي

امام ترمذي رحمه الله وايي عبدالرحمن بن سعيد هم دا حديث دابوحازم نه او هغه دابوهريره
 رضي الله عنه په واسطه دنيي كريم صلي الله عليه وسلم نه دهمدي مضمون مطابق نقل كړي
 دي

٣١٧٦- حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ أَبِي شُعْبَةَ،
 عَنْ أَبِي السَّمْحِ، عَنْ أَبِي الْهَنْدِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "
 وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ (المؤمنون: ١٠٤)، قَالَ: تَشْوِيهِ النَّارِ فَتَقْلَصُ شَفَتُهُ الْعُلْيَا حَتَّى تَبْلُغَ وَسَطَ رَأْسِهِ
 وَتَسْتَزِي شَفَتُهُ السُّفْلَى حَتَّى تَطْرُبَ سُرَّةَهُ ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

^١ - سنن ابن ماجه/الزهد: ٢٠ (٢١٩٨) (تحفة الأشراف: ١٢٣٠١)

^٢ - تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٠١١)

ترجمه دابوسعید خدری رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دایت کریمه "وهم فيها کلحون" باره کي افرمائیل جهنم به ددوی مخونه اوسوزوي چې ددی په وجه به ددی پورتنی شوندي سر ته اورسیري او لاندینی شوندي به یی زورندي شي چې دنوم سره به یی لگیری

امام ترمذی رحمه الله وایي دا حدیث حسن صحیح غریب دی

٢٥_بَاب وَمِنْ سُورَةِ النُّورِ

دسورة نور دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه دسورتاوشان نزول

د ايت ٢٥ الله نور السموات والارض . نه نوم دسورت مستفاد دي

دا خبره اتفاقي ده چې دا سورت د غزوه بنی المصطلق نه روستو نازل شوي دي د قرآن پاک د بيان نه دا ظاهره ده چې د دي نزول د افك د واقعي په سلسله كې شوي دي چې د هغي ذكر د ايت ١١ نه تر ايت ٢٠ پوري شوي دي او دا سورة د سورة احزاب نه څو مياشتي روستو په ٢ ه كې نازل شوي دي په سورة احزاب كې د پردي د احكامو اغاز اوشو او په دي سورة كې باقی احكام بيان شول

د جنگ بدر د فتحي نه پس چې د اسلام ترقی او عروج شروع شو او مخالفينو دا محسوس كړه چې د ولسي (اسلحي) په زور د دي تحريك ختمول ممكن نه دی نو مخالفينو او منافقانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د بدناملولو دپاره كوششونه شروع كړل د مومنانو په جماعت كې منافقينو به فتنې پيدا كولي او مخالفينو به هغي له هوا وركوله د دي فتنو ظهور په ذی القعدة ٥ ه كې شروع شو كله چې نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خپل متبى زيد بن حارثه د طلاقي شوي ښځې زينب رضی اللہ عنها بنت جحش سره د نكاح اعلان وكړ نو په دي موقعه باندي منافقانو پروپيگنده شروع كړه چې نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خوی د ښځې (انگور) سره نكاح وكړه او د بهر يهوديانو او مشركانو دا خبره په ډير زور او شور سره خوره كړه او په دي قننه كې مختلف الزامونه په نبی صلی اللہ علیہ وسلم پوري كول نژدې پوري چې بعض صحابه هم د دي د اثر نه بچ نه شول د دينه پس دويمه حمله ني د غزوه بنی المصطلق په موقعه وكړه او هغه د اولني فتنې نه هم زياته سخته وه په شعبان ٦ ه كې نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته اطلاع اوشوه چې كفار د مومنانو خلاف د جنگ تياري كوی او نور قبائل هم د خان سره يوځي كوی

نو نبی صلی الله علیه وسلم د یو لښکر سره روان شو چې د دي فتني د راپورته کیدلو نه مخکي دا ختم کړی په دي لښکر کي منافقان هم ښه ډیر وو او د دوی مشر عبدالله بن ابی وؤ نبی صلی الله علیه وسلم د مریسيع په مقام باندې دشمن راگیر کړو. او پوره قبيله ني د مال اسباب سره گرفتاره کړه د دي مهم نه چي فارغ شول نو دوی په هغي خاي کي لا موجود وو چي يوه ورځ د عمر رضی الله عنه نوکر (جهجاه بن مسعود غفاری) او د قبيله خزرج يو حليف (يسنان بن دبر جهنی) په مینځ کي جهگړه شوه نو يو انصارو ته اواز اوکړو او بل مهاجرينو ته اواز اوکړو د دواړو طرفونه خلق راجمع شول او دا جهگړه ختم شوه لیکن عبدالله بن ابی چي هغه د انصارو د قبيله خزرج سره تعلق ساتلو هغه دا خبره تازه کړه او وي ونیل چي دا مهاجر په مونږ باندې زور آورتيا کوی او دوی ځمونږه حریفان شوي دی او د دوی مثال د هغه سپو په شان دي چي څوک ني ساتی نو بیا هغه چیچی. دا ستاسو غلطی ده چي دوی له مو خاي ورکړو په خپل مال او جانیداد کي ورله مونږه حصه ورکړه نن که تاسو د دوی نه لاس راڅکلو نو دوی به د دي ځاني نه تختی او بیا ئي قسم اوخوړلو چي مونږه مدیني ته واپس لاړ شو نو په مونږ کي به عزت مند خلق ذلیل خلق اوباسی په سورة منافقون کي الله تعالی د دوی دا قول نقل کړي دي،

د دي خبرو اطلاع چي نبی صلی الله علیه وسلم ته اوشوه نو عمر رضی الله عنه اونیل چي دا سړي وژل پکار دی لیکن نبی صلی الله علیه وسلم افرمانیل فکیف یا عمر إِذَا تَحَدَّثَ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ (یعنی اي عمر خلق به وانی چي محمد صلی الله علیه وسلم خپل ملگری وژنی، دوی د هغه خاي نه را روان شول لیکن په دي سفر کي يوه بله فتنه راپورته شوه. او فتنه هم دومره لویه وه. که نبی صلی الله علیه وسلم او د هغه ملگرو د صبر او د حکمت نه کار نه وي اخستي نو د مدیني په دي سوسانتی کي به خانه جنگی شروع شوي وه

٣١٧٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَوْجُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَخْتَسِ، أَخْبَرَنِي عَنْهُ بَنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مَرْثَدٌ بْنُ أَبِي مَرْثَدٍ، وَكَانَ رَجُلًا يَحْمِلُ الْأَسْرَى مِنْ مَكَّةَ حَتَّى يَأْتِيَ بِهِمُ الْمَدِينَةَ، قَالَ: وَكَانَتْ امْرَأَةٌ يُغَيِّ بِمَكَّةَ يُقَالُ لَهَا عَنَّا قُ وَكَانَتْ صَدِيقَةً لَهُ، وَإِنَّهُ كَانَ وَعَدَ رَجُلًا مِنْ أَسَارَى مَكَّةَ يَحْمِلُهُ، قَالَ: فَجِئْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى ظِلِّ حَائِطٍ مِنْ حَوَائِطِ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ مُغِيرَةٍ، قَالَ: فَجَاءَتْ عَنَّا قُ فَأَبْصَرْتُ سَوَادَ ظِلِّ يَحْمِلُ الْحَائِطِ، فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى عَرَفَتِهِ، فَقَالَتْ: مَرْثَدٌ، فَقُلْتُ: مَرْثَدٌ، فَقَالَتْ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا هَلُمَّ فَبِثْ عِنْدَنَا اللَّيْلَةَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا عَنَّا قُ، حَرَّمَ اللَّهُ إِلَيْنَا، قَالَتْ: يَا أَهْلَ الْبَيْتِ، هَذَا الرَّجُلُ يَحْمِلُ أَسْرَاءَكُمْ، قَالَ: فَكَبِعْنِي تَمَاتِيَّةُ

وَسَلَكْتُ الْخَنْدَمَةَ، فَانْتَهَيْتُ إِلَى كَهْفٍ أَوْ غَارٍ فَدَخَلْتُ، فَجَاءُوا حَقِي قَامُوا عَلَى رَأْسِي فَبَالُوا، فَظَلُّوا لِي عَلَى رَأْسِي وَأَعْبَاهُمْ اللَّهُ عَنِّي، قَالَ: لَمْ رَجَعُوا وَرَجَعْتُ إِلَى صَاحِبِي فَحَمَلْتُهُ وَكَانَ رَجُلًا لَعِيلًا، حَقَّقَ النَّتْهَيْتُ إِلَى الْإِخْرَاجِ، فَفَكَكْتُ عَنْهُ كَبْلَهُ، فَجَعَلْتُ أَحْبِلُهُ لِيُعْمِلَنِي حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَكُنْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَيْسَ عَنَّا قَوْمَانِ قَامَسَاكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا حَتَّى تَوَلَّيْتُ: الرَّأْيَانِي لَا يَنْكُحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةَ لَا يَنْكُحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُزِرَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (النور: ٣)، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الرَّأْيَانِي لَا يَنْكُحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً، وَالزَّانِيَةَ لَا يَنْكُحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ، فَلَا تَنْكِحُهَا"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ (١).

ترجمه عمرو بن شعيب دخيل پلار او هغه دده دنيکه عمرو بن العاص رضي الله عنه نه روايت کوي فرمائي مرثد بن ابی مرثد غنوي به په مکه کې قيديان وړل او مديني ته به يې رسول او هلته په مکه کې يوه زناکاره ښځه اوسيدله دچاچي عناق نوم وو او هغه دجاهليت په زمانه کې دده محبوبه وه ، هغه دمکي په قيديانو کې ديو قيدي سره وعده کړې وه چې زه به دې دقيد نه اوباسم او دخان سره به دې بوخم کله چې مادقيد نه ازاد کړو او مديني ته دبوټلو دپاره وزغلم نو زه دسپوږمۍ په شپه دمکي په ديوالونو کې ديو ديوال دسوري لاندې کيناستم کتل مي چې دې وخت کې عناق راغله او هغې د ديوال لاندې زما دسوري توروالي اوليدو کله چې ماته رانژدې شوه نو زه يې اوبيژندم ماته يې اوونيل ايا مرثد يې؟ ما ورته اوونيل بالکل مرثد يم عناق اوونيل پخبر راغلي او هر کله راشي، تنه ننۍ شپه خو زمونږ سره تيره کړه ما ورته اوونيل اي عناق الله تعالي زنا حرامه کړې ده هغې اوونيل اي دخيمو اوسيدونکو داکس ستاسو قيديان دخان سره بوخي، دې وخت کې په ماپسي اته کسانو رامنډه کړل او زه خندمه نوم غر طرف ته او تختيدم او يو غار ته چې ورسيدم وردننه شوم او خان مي پکې پټ کړو تردې چې هغوی هم غر ته راوختل او زما دسر سره نژدې اودريدل ، هغوی هلته متيازي کولي او څاڅکي يې زما په سر اولگيدل ليکن الله تعالي په ماباندي رانده کړل او زه يې اونه ليدم هغوی چې واپس شول نو زه هم واپس خپل ملگري طرف ته ورروان شوم دخوک چې مي دخان سره بوټل غوښتل، تردې چې ورسره يوځاي شوم او هغه هم يو وزن داره سري وو ما راپاخولو او په شامې راوړلو او ازخړگيا ته مي راوړسولو او هلته مي دده دلاسونه بېرې ماتې کړې او بيا مي پاخولو او روان شو کله کله به هغه زما مدد هم کولو داو هغه هم داسي چې په بېرو کې

¹ - سنن ابی داود/ النکاح (٢٠٥١)٥، سنن النسائي/ النکاح (٢٢٢٨)١٢ (تحفة الأشراف: ٤٤٥٢)

روان وو تردي چې په دي طريقه زه مدبني ته راوړسېدم . مرشد واني چې زه در سره . حلي الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم او عرض مي ورته وکړو چې اي دالله رسول زه دغنا سره نکاح وکړم : رسول الله صلي الله عليه وسلم چې دا واوريدل نو خاموش شو په دي وخت کې دا ايت کريمه نازل شو (وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ) زه نبي راوغوښتم او دا ايت کريمه نبي راته واورولو او دهغي سره دنکاح کولونه نبي منع کړم
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او ددي سند نه يي علاوه په مونږ په بل سند نه پيژنو

د عمرو بن شعيب راوي حالات

نوم عمرو بن شعيب بن محمد بن عبدالله بن عمرو بن العاص هغه عموما دخپل پلار او سعيد بن المسيب نه روايتونه اوريدلي دي او دى حديث په اسناد کې اکثر موندلى شي "ابيه" کې ضمير پلار ته راجع دى او ددي مصداق شعيب دى 'جده' په دي صير کې دوه احتماله دي اول ددي مصداق محمد دى ، دويم احتمال دادى چې دجد مرجع ابيه دى او دجد مصداق عبدالله بن عمرو دى کوم چې دشعيب نيکه دى مطلب دا شو چې شعيب دخپل نيکه عبدالله نه روايت کوي ددي احتمالاتو په وجه په سند کې اختلاف راغى پاتي شوه دا خبره چې دا سند قابل داحتجاج دى يا نه دى نو صحيح راني داده چې دا سند قابل داحتجاج دى کم از کم دحسن درجي دى اصحاب سنن او امام احمد وغيره دا سند قبول کړى دى 'ميزان الاعتدال' تدريس الرامي

۳۱۷۸- حَدَّثَنَا هَذَا، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَنِ الْمُتَلَاءَيْنِ فِي إِمَارَةِ مُصْعَبِ بْنِ الزُّبَيْرِ، يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا ؟ فَمَا دَرَيْتُ مَا أَقُولُ، فَقُتِلَ مِنْ مَكَانِي إِلَى مَلَزِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ، فَقِيلَ لِي إِنَّهُ قَاتِلٌ، فَسَمِعَ كَلَامِي، فَقَالَ لِي: ابْنُ جُبَيْرٍ ؟ إِذْ دَخَلَ مَا جَاءَ بِكَ إِلَّا حَاجَةٌ، قَالَ: فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ مُفْتَرِشٌ بِرَدْعَةٍ وَخَلِي لَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، الْمُتَلَاءَيْنِ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا ؟ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، نَعَمْ، إِنْ أَوَّلَ مَنْ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ فَلَانُ بْنُ فُلَانٍ، أَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ أَحَدًا رَأَى أَمْرًا عَلَى قَاحِشَةٍ كَيْفَ يَصْنَعُ ؟ إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِأَمْرِ عَظِيمٍ، وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى أَمْرِ عَظِيمٍ، قَالَ: فَسَكَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يُجِبْهُ، فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي سَأَلْتُكَ عَنْهُ قَدْ ابْتُلِيَ بِهِ، فَأَلَزَمَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَاتِ: وَالَّذِينَ يَزْمُونَ

أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ (النور: ٦) حَتَّى حَقَّمَ الْآيَاتِ. قَالَ: قَدَعَا الرَّجُلُ قَتْلَاهُنَّ عَلَيْهِ وَوَعظَهُ وَذَكَرَهُ وَأَخْبَرَهُ أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ. فَقَالَ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا كَذَبْتُ عَلَيْهَا. ثُمَّ تَنَّى بِالْمَرْأَةِ وَوَعظَهَا وَذَكَرَهَا وَأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ. فَقَالَتْ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا صَدَقَ. فَبَدَأَ بِالرَّجُلِ. فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ. ثُمَّ تَنَّى بِالْمَرْأَةِ فَشَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ. ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا^١. وَفِي الْبَابِ. عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

ترجمه د سعيد بن جبیر بیان دي چي د مصعب بن زبیر په زمانه کي زمانه چا د مسلي تپوس وکړو چي ايا دلغان کونکو بنخي خاوند مينځ کي به جدابي واقع کولی شي او که نه؟ نو زه نه پوهيدم چي څه جواب ورته ورکړم نو زه د خپل خاي نه پاڅيدم اود ابن عمر رضي الله عنه کورته روان شوم کله چي ورسيدم عرض مي وکړو ابن جبیر يم دننه داخليدل غواړم ماته ووييلی شوي وو چي هغه دي وخت کي قيلوله کوي مگر ابن عمر زما خبري اتري ددروازي نه واوريدلي او ماته يي اواز راكړو ابن جبیر دننه راځه داسي ښکاري چي کوم ضرورت دلته راوستلی يي نو زه ور داخل شوم او هغه د کجاوي لاندې اچولو والا کمبل غورلی وو ما ووييل اي ابو عبد الرحمن ايا دلغان کونکو بنخي خاوند مينځ کي به جدابي واقع کولی شي او که نه؟ هغه وويل سبحان الله . واوره د هر چا نه اولني هغه کس چي در رسول الله نه يي په دي باره کي تپوس کړی وو فلان بن فلان وو . هغه وويل اي د الله رسوله که خپلي بنخي سره په قابل اعتراض حالت کي سړي وويني نو څه به کوي؟ که په دي باره کي څه وايي نو دا ډيره لويه خبره کول دي او چپ پاتي کيږي نو په بيا هم په يوه لويه خبره چپ کيدل دي؟ رسول الله چي دا واوريدل خاموشي يي اختيار کړه او هيڅ جواب يي ورنکړو . نو مذکوره انسان څه موده پس بيا په خدمت نبوي کي حاضر شو او عرض يي وکړو ما چي د کومي مسئلي ذکر تاسو ته کړي وو زه پخپله دهغي سره مخامخ شوي يم نو په دي وخت کي دا ايتونه نازل شول: (وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ). تردي چي مذکوره ايتونه يي ختم کړل نو متهم شخص يي راوغوښتلو اودا ايت کریمه يي ورته بيان کړو اونصیحت يي هم ورته وکړو اودالله د عذاب نه يي وپرولو چي داددنياد تکليف نه د اخرت عذاب ډير سخت دی هلال عرض اوکړو په الله قسم چي ددي بنخي حال ما په رښتيا سره بيان کړی دی بيا يي بنخي ته مسئله بيان

ڪرو اونصیحت یی هم ورته وکرو اودالله د عذاب نه یی ویروله چې داددنیا د تکلیف نه د اخرت عذاب ډیر سخت دی بنځي وونیل داسي بلکل نه ده زما دي په هغه ذات قسم وي چا چې ته په حقه سره رالېږلي یي چې ده رښتیا ونه وویل نو د لعان اوله شروع یي د سړي نه وکړله او هغه څلور ځله گواهیاني ورکړلي چې زه رښتوني یم او په پنځم ځل یي دا گواهي ورکړله چې کچري زه دروغزن یم نو په مادي دالله لعنت وي ، بیا بنځي ته دگواهي ورکولو وونيلي شول نو هغي څلور ځله گواهیاني ورکړلي چې زه رښتوني یم او په پنځم ځل یي دا گواهي ورکړله چې کچري زه دروغزن یم نو په مادي دالله لعنت وي ددینه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم په دوي دواړو کي جداني وکړه

امام ترمذي رحمه الله وايي په دي باب کي د سهل بن سعد نه هم حديث وارد دي او دا حديث حسن صحيح دی

۳۱۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِينٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنِي عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ أَمْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرِيكِ بْنِ السَّخْنَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْبَيْتَةُ وَالْأَخَذُ فِي ظَهْرِكَ"، قَالَ: فَقَالَ هِلَالٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا رَأَى أَحَدُنَا رَجُلًا عَلَى أَمْرَأَتِهِ أَيْلَتِمُسَ الْبَيْتَةَ؟ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الْبَيْتَةُ وَالْأَخَذُ فِي ظَهْرِكَ"، قَالَ: فَقَالَ هِلَالٌ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ وَلَيَنْزِلَنِي فِي أَمْرِي مَا يُبْزِئُ ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ، فَتَزَلْ: وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَلْفُسُهُمْ فَقَرَأَ حَقٌّ بَلَعٌ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ (النور: ۶). ۹. قَالَ: فَانْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا، فَجَاءَا، فَقَامَ هِلَالٌ بْنُ أُمَيَّةَ، فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ، فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ؟" ثُمَّ قَامَتْ فَشَهِدَتْ، فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ (النور: ۹) قَالُوا لَهَا: إِنَّهَا مُوجِبَةٌ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَتَلَكَّاتُ وَلَكَسَتْ حَقٌّ فَلَمَّا أَنْ سَتَرَ جَعُ، فَقَالَتْ: لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَبْصُرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ بِهُ أَكْهَلَ الْعَيْنَيْنِ سَابِغُ الْأَلْيَتَيْنِ حَدَّ لَجَّ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ بْنِ السَّخْنَاءِ، فَجَاءَتْ بِهُ كَذِبَكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَوْلَا مَا مَضَى مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَلَيَّ وَجَلَّ لَكَانَ لَنَا وَلَهَا شَأْنٌ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، وَهَكَذَا رَوَى عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ هَذَا

الْحَدِيثُ عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَاهُ الْيُوثُ، عَنْ عِكْرَمَةَ مُزْسَلًا وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه - د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما نه روايت دی فرماني چې هلال بن اميه خپله ښځه د نبي کريم صلي الله عليه وسلم په وړاندي په شريک بن سمحاء باندې بدنامه کړه نبي کريم صلي الله عليه وسلم ورته گواهان اوغوښتل او ورته يې وفرمائيل که گواهان دي پيش نکړل نو د کورو حد به دي په ملا باندې جاري کيږي، راوي وايي چې هلال وويل اي د الله رسوله کله چې په مونږ کې يو کس دخپلي ښځې سره پردي سړي وويني ايا هغه به په گواهانو پسي گرځي نو رسول الله شروع شو چې بار بار يې وويل گواهان به پيش کوي، کله نو د کورو حد به دي په ملا باندې جاري کيږي، هلال وويل اي د الله رسوله په هغه ذات قسم چا چې ته په حقه رالېږلی يې چې زه رېښتوني يم زما يقين دي چې ضرور به زما په صفايي کې اسماني حکم نازلېږي تردې چې په دې وخت کې دا ايت کريمه (وَالَّذِينَ يَزْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ، نازل شو راوي وايي چې رسول الله واپس روان شو او دوی ښځه اوخاوند يې راوغوښتل نو دوی راغلل او هلال بن اميه څلور ځل گواهي ورکړله او رسول الله به ورته فرمائيل چې الله تعالي ته ښه معلومه ده چې په تاسو دواړو کې يو کس ضرور دروغمن دی ايا په تاسو دواړو کوم يو توبې ويستلو ته تيار دی؟ تردې چې بيا ښځې هم اميه څلور ځل گواهي ورکړله او په پنځم ځل يې وويل که زما خاوند رېښتوني وي نو په ما دي د الله غضب وي خلکو ورته وويل گواهي ورکول د الله غضب لره واجبونکي ده، دابن عباس بيان دي چې بيا ښځې چې دا واوريدل نويوه شيبه متحيره شوه اوبيا يې اوويل په الله مي دي قسم وي زه خپل قوم نه شرموم اوپنځم ځل گواهي يې هم ورکړه داچې که زماخاوند رېښتونی وي نوپه مادي دالله غضب نازل شي ددينه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم په دوي دواړوکې جداني وکړه اودافيصله يې وکړه ددې ښځې په خيټه کې چې کوم بچي دي دهغه نسبت دي پلار ته ونه کړی شي ليکن په دې ښځه دي دزنا تهمت هم ونه لگولی شي اونه په دې ماشوم باندې، اوڅوک چې په دې ماشوم دزنا تهمت ولگوي نوپه هغه باندې به حد قذف جاري کيږي اودافيصله يې هم وکړه چې په خاوند باندې دا لږمي نه دي چې دي ته به ځانی ورکوي يابه ورته نفقه ورکوي ځکه چې دوي دواړه بعيردطلاکو جداشوي دي او همدارنگي بغيردوفات نه جداشوي دي اوبيا يې اوفرمائيل کچري ماشوم څر رنگ والاخر رنگ ويښتوالا او وچ کلک اونرو پندو

^١ - اورد البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة النور (٢٤٢٦). والطلاق ٢٩ (٥٢٠٨). سنن ابی داود/ الطلاق ٢٤

(٢٢٥٢). سنن ابن ماجه/ الطلاق ٢٤ (٢٠٦٤) (تحفة الأشراف: ٢٢٢٥). ومسنند احمد (١/٢٤٢)

والإييداشو نودابه دهلال نه وي اوکچري غنمرنگی گونجي وينستو والا اوخربو پندو والا او
 اوخربو کوناتو والاوي نوبیادا دهغه کس بجی دی په چاباندي چې تهمت لگیدلی دی ،
 نوبیاددغي بنخي بجی په ورستني بيان شوي شکل کې پیداشو رسول الله صلي الله عليه
 وسلم اوفرمانييل کچري مخکې شهادتونه شوي نه وی نومابه دي بنخي ته دعبرت سزاور کړي
 وه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دی دا رانگي عباد بن منصور
 هم دا حديث د عكرمه نه د ابن عباس په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه نقل کړی
 دی ، او ايوب د عكرمه نه مرسل هم نقل کړی دی اود ابن عباس واسطه يي ند د ذکر کړي

۳۱۸۰ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ،
 قَالَتْ: لَمَّا ذُكِرَ مِنْ شَأْنِي الَّذِي ذُكِرَ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ، قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خَطِيبَةٍ،
 فَتَشَهَّدَ وَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي أَنْتَاسِ أَبْنَاءِ أَهْلِي وَاللَّهِ
 مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سُوءٍ قَطُّ، وَأَبْنَاءُ يَمَنٍ وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَطُّ، وَلَا دَخَلَ بَيْنِي قَطُّ إِلَّا
 وَأَنَا حَاضِرٌ، وَلَا غَيْبٌ فِي سَفَرٍ إِلَّا غَابَ مِنِّي"، فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: أَلِذْنِي يَا
 رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أَضْرِبَ أَعْنَاقَهُمْ، وَقَامَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي الْخَزْرَجِ وَكَانَتْ أُمُّ حَسَّانَ بِنْتُ ثَابِتٍ مِنْ رَهْطٍ
 ذَلِكَ الرَّجُلِ، فَقَالَ: كَذَبْتَ أَمَا وَاللَّهِ أَنْ لَوْ كَانُوا مِنَ الْأَوْسِ مَا أَحْبَبْتُ أَنْ تُضْرَبَ أَعْنَاقُهُمْ، حَتَّى كَادَ
 أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ شَرٌّْ فِي الْمَسْجِدِ وَمَا عَلِمْتُ بِهِ، فَلَمَّا كَانَ مَسَاءُ ذَلِكَ الْيَوْمِ خَرَجْتُ
 لِبَعْضِ حَاجَتِي وَمَعِيَ أُمُّ مُسْطَحٍ، فَعَثَرْتُ، فَقَالَتْ: لَعَسَ مُسْطَحٌ، فَقُلْتُ لَهَا: أَيُّ أُمِّ تَسْبِيحِ ابْنِكَ،
 فَسَكَتَتْ، ثُمَّ عَثَرَتِ الثَّالِيَةَ، فَقَالَتْ: لَعَسَ مُسْطَحٌ، فَالْتَهَزْتُهَا، فَقُلْتُ لَهَا: أَيُّ أُمِّ تَسْبِيحِ ابْنِكَ؟
 فَسَكَتَتْ، ثُمَّ عَثَرَتِ الثَّالِيَةَ، فَقَالَتْ: لَعَسَ مُسْطَحٌ، فَالْتَهَزْتُهَا، فَقُلْتُ لَهَا: أَيُّ أُمِّ تَسْبِيحِ ابْنِكَ؟
 فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أُسْبِيهُ إِلَّا فَيْلِكَ، فَقُلْتُ: فِي أَيِّ هَيْئَةٍ؟ قَالَتْ: فَبَقَرْتُ فِي الْحَدِيثِ، قُلْتُ: وَقَدْ كَانَ هَذَا
 ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، وَاللَّهِ لَقَدْ رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي وَكَأَنَّ الَّذِي خَرَجْتُ لَهُ لَمْ أَخْرُجْ لَا أَجِدُ مِنْهُ قَلِيلًا وَلَا
 كَثِيرًا، وَوَعَيْتُ، فَقُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرْسِلْنِي إِلَى بَيْتِ أَبِي فَأَرْسَلَ مَعِيَ الْغَلَامَ،
 فَدَخَلْتُ الدَّارَ فَوَجَدْتُ أُمَّ رُومَانَ فِي السُّفْلِ وَأَبُو بَكْرٍ فَوْقَ الْبَيْتِ يَقْرَأُ، فَقَالَتْ أُمِّي: مَا جَاءَ بِكَ يَا
 بُنَيَّةُ؟ قَالَتْ: فَأَخْبَرْتُهَا وَذَكَرْتُ لَهَا الْحَدِيثَ، فَإِذَا هُوَ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهَا مَا بَلَغَ مِنِّي، قَالَتْ: يَا بُنَيَّةُ
 خَفِي عَلَيْكَ الشَّانُ فَإِنَّهُ وَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَالْتِ امْرَأَةً حَسَنَاءَ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا لَهَا صَوَائِرُ إِلَّا حَسَنَدَهَا

وَقِيلَ فِيهَا فَإِذَا هِيَ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهَا مَا بَلَغَ مِنِّي. قَالَتْ: قُلْتُ: وَقَدْ عَلِمَ بِهِ أَبِي؟ قَالَتْ: لَعَنَ. قُلْتُ:
وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: لَعَنَ. وَاسْتَغْبِزْتُ وَبَغَيْتُ فَسَمِعَ أَبُو بَكْرٍ صَوْتِي وَهُوَ قَوَى
الْبَيْتَ يَغْرِأُ قَنَزَل. فَقَالَ لِأُمِّي: مَا هَانُهَا؟ قَالَتْ: بَلَّغَهَا الَّذِي ذَكَرَ مِنْ هَانُهَا فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ:
أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ يَا بَنِيَّةُ إِلَّا رَجَعْتَ إِلَى بَيْتِكَ فَرَجَعْتُ. وَلَقَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بَنِي. فَسَأَلَ عَنِّي خَادِمَتِي. فَقَالَتْ: لَا وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا عَيْبًا إِلَّا أَنَّهَا كَانَتْ تَزُقُّ حَتَّى تَدْخُلَ
الشَّاةُ فَتَأْكُلَ خَبِيرَتَهَا أَوْ عَجِيئَتَهَا. وَالتَّهَرَّهَا بَعْضُ أَصْحَابِهِ. فَقَالَ: أَصْدِيقِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى اسْقَطُوا لَهَا بِهِ. فَقَالَتْ: سُبْحَانَ اللَّهِ. وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا مَا يَعْلَمُ الصَّائِغُ عَلَى
يَبْرِ الدَّهَبِ الْأَخْمَرِ. فَبَلَغَ الْأَمْرُ ذَلِكَ الرَّجُلَ الَّذِي قِيلَ لَهُ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ. وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ
كَتْفَ أُنْتَى قَطُّ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَفُتِنَ شَهِيدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَتْ: وَأَصْبَحَ أَبَوَايَ عِنْدِي فَلَمْ يَزَالَا
حَقَّ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ صَلَّى الْعَصْرَ. ثُمَّ دَخَلَ وَقَدْ اكْتَنَفَنِي أَبَوَايَ عَنْ
يَوْمِي وَعَنْ شِمَالِي. فَتَشَهَّدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثَمَ عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ. ثُمَّ قَالَ:
أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ إِنْ كُنْتُ قَارَفْتُ سُوءًا أَوْ ظَلَمْتُ فُتُونِي إِلَى اللَّهِ. فَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ.
قَالَتْ: وَقَدْ جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهِيَ جَالِسَةٌ بِالْبَابِ. فَقُلْتُ: أَلَا تَسْتَحْيِي مِنْ هَذِهِ النِّسَاءِ أَنْ
تَذْكُرَ عَيْبًا. فَوَعظَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ فَتُتَّحْتُ إِلَى أَبِي. فَقُلْتُ: أَجِبْنِي. قَالَ: فَبَاذَا أَقُولُ
؟ فَالتَفْتُ إِلَى أُمِّي فَقُلْتُ: أَجِيبِيهِ. قَالَتْ: أَقُولُ مَاذَا؟ قَالَتْ: فَلَمَّا لَمْ يُجِيبْنِي تَشْهَدْتُ فَحَدَّثَ اللَّهُ
وَالثَّانِيَتْ عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ. ثُمَّ قُلْتُ: أَمَّا وَاللَّهِ لَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ إِنِّي لَمْ أَفْعَلْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنِّي لَصَادِقَةٌ مَا
ذَاكَ بِتَأْفِيعِي عِنْدَكُمْ لِي لَقَدْ تَكَلَّمْتُ وَأُحْرِبْتُ قُلُوبَكُمْ. وَلَكِنْ قُلْتُ: إِنِّي قَدْ فَعَلْتُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي لَمْ
أَفْعَلْ لَتَقُولَنَّ إِنَّهَا قَدْ بَاءَتْ بِهِ عَلَى نَفْسِهَا وَإِنِّي وَاللَّهُ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا. قَالَتْ: وَالتَّسَنَّتْ اسْمَ
يَعْقُوبَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَيْهِ إِلَّا أَبَا يُوسُفَ جِئَن قَالَ: فَصَبْرُ جَبِينٍ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ
(يوسف: ١٨) قَالَتْ: وَانْزِلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَاعَتِهِ. فَسَكَنَّا فَرَفَعَ عَنْهُ
وَأَنِّي لَأَكْبِتُنَّ الشُّرُورَ فِي وَجْهِهِ وَهُوَ يَسْخُ جَبِينَهُ وَيَقُولُ: "البُشْرَى يَا عَائِشَةُ. فَقَدْ أُنْزِلَ اللَّهُ
بِرَأْيِكَ". قَالَتْ: فَكُنْتُ أَهْدَى مَا كُنْتُ غَضَبًا. فَقَالَ لِي أَبَوَايَ: قُومِي إِلَيْهِ. فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهُ لَا أَقُومُ
إِلَيْهِ وَلَا أَحْمَدُهُ وَلَا أَحْمَدُكُمْ وَلَكِنْ أَخَذَ اللَّهُ الَّذِي أَلَزَلَ بَرَاءَتِي. لَقَدْ سَمِعْتُهُمَا فَمَا أَلْكَرْتُوهُ وَلَا
غَيْرُتُوهُ. وَكَانَتْ عَائِشَةُ. تَقُولُ: أَمَّا زَيْبُ بِلْتُ جَحِشٍ فَصَصَّهَا اللَّهُ بِدِينِهَا فَلَمْ تَقُلْ إِلَّا خَيْرًا. وَأَمَّا

أُخْتُهَا حَبْنَةُ فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ. وَكَانَ الَّذِي يَتَكَلَّمُ فِيهِ مُسْطَحٌ. وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ، وَالْمُنَافِقُ عِنْدَ اللَّهِ بَنُ أَبِي إِبْنِ سُلُوكٍ وَهُوَ الَّذِي كَانَ يَسُوسُهُ وَيَجْمَعُهُ. وَهُوَ الَّذِي تَوَلَّى كِبَرَهُ مِنْهُمْ هُوَ وَحَبْنَةُ. قَالَتْ: فَحَلَفَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ لَا يَنْفَعُ مُسْطَحًا بِنَافِعَةٍ أَبَدًا. فَالْزَلَّ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ: وَلَا يَأْكُلُ أُولُو الْقَضَلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ (النور: ٢٢) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. يَغْنِي: أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُؤْكُلُوا أُولِي الْقَرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَغْنِي: مُسْطَحًا، إِلَى قَوْلِهِ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (النور: ٢٢) قَالَ أَبُو بَكْرٍ: بَلَى، وَاللَّهُ يَا رَبَّنَا إِنَّا لَتُحِبُّ أَنْ تُغْفِرَ لَنَا. وَعَادَ لَهُ بِمَا كَانَ يَضْنَعُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ. وَقَدْ رَوَاهُ يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، وَمَعْمَرٌ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَعَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ، وَعَبِيدُ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. عَنْ عَائِشَةَ هَذَا الْحَدِيثِ أَطْوَلَ مِنْ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ وَأَنْتُمْ.

(١)

ترجمه . ام المومنين عائشه رضي الله عنها فرماييلي دي كله چي زما باره كي افواه گاني خوريدل شروع شول كومي چي خوري شوي وي اوزه ورته خبره هم نه وم، خو نبي كريم صلي الله عليه وسلم اودريدو او زما متعلق بي يوه خطبه ارشاد اوفرماييله چي شهادتين بي ولوستل اود الله لائق شان حمد او ثناء او صلاة او سلام بي بيان كړو او ويې فرماييل اي خلقو ماته دهغه كسانو باره كي مشوره راكړئ چا چي زما په كور والاتهتمت لگولى دى په الله قسم ما هيڅكله په خپله بي بي كي كوم عيب او بدې نه ده ليدلي، هغوى زما كور والا په داسي كس متهم كړي ده دچا باره كي چي زه په الله قسم خورم چي ما هيڅكله په هغه كي كوم قباحت او عيب ندي كتلي هغه داسي كس دى چي زما په غير موجودگي كي هيڅكله زما كور ته نه دي داخل شوي ، او چي كله هم زما كور ته داخل شوي دى نو زما په موجودگي كي داخل شوى دى، او چي كله زه د كور نه غائب شوى يم نو دى هم راسره په سفر كي موجود پاتي شوي دى، ددي بيان په اوريدو سعد بن معاذ رضي الله عنه ودريدو او عرض يي وكړو اي د الله رسوله ماته اجازت راكړه چي زه ددوى څټونه اووهم ، ددي خبري په اوريدو د خزرج قبيلي يو كس چي د حسان بن ثابت د مور د قبيلي سره يي تعلق لرلو ودريدو او سعد بن معاذ ته يي ووييل ته دروغ وايي په الله قسم كچري دا تهتمت لگونكي د اوس قبيلي والاوى نو تابه دا نه وه خوښه كړي چي ته ددوى څټونه اووهمي، ترددي چي دا بحث او تكرار دومره زيات شو نژدي وه چي د

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة النور (٢٥٠٦) و (٢٥٤) (تعليقاً) . والإعتصام ٢٩ (تعليقاً) صحيح

اوس او خزرچ په مينځ کي په مسجد کي يو لوي فساد واقع شوی وی، عانشه رضي الله عنها وايي، زه ددينه هم خبره نه وم، مگر کله چي ماښام شو نو زه د قضاء حاجت په اراده بهر وتلم اود مسطح مور هم راسره وه، د مسطح مور په لاره تنډک وخوړلو نو يودم يي ووييل مسطح تباہ او برباد شو، ما ورته ووييل ته څنگه مور يي چي خوي ته خبري او کنځل کوي؟ نو هغه خاموش پاتي شوه کله چي يي بيا تينډک وخوړلو نو بيا يي خپله خبره تکرار کړله چي مسطح هلاک شو، نو ما ورته چي ته خو ډيره بي کاره مور يي چي خپل خوي ته خبري او ازار کوي، تردي چي کله په دريم ځل هم داسي وشول نو خپل خوي ته يي بد رد ونيول شروع کړل او ماته يي ووييل اي لوړي زه ورته صرف ستا په معامله کي بدرد وایم او خبري ورته کوم ما ورته ووييل زما په کومه معامله کي نو هغي راته ټوله معامله بيان کړه، ددي خبرو په اوږدو زه واپس راروانه شوم اود قضاحت حاجت ضرورت مي بيا بلکل نه محسوسولو بلکه تيزه تبه راباندي راغله او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته مي ووييل ما د پلار کره وليږه نو رسول الله يو هلاک راسره کړو او زه د پلار کور ته راداخل شوم، او خپله مور ام رومان مي لاندي وموندله او خپل پلار ابو بکر مي د کور دپاسه وليدلو چي تلاوت يي کولو، زه چي دمور پلار کره اورسيدم نو مور ته مي اووييل اي موري زه څه اورم او داخل څه څه خبري کوي مور راته ووييل بچيه ددي خبرو غم مه کوه کله چې کومه بنځه دخپل خاوند په نظر کې پرقيدونکي وي او خاوند ورسره محبت کوي او دهغي بني هم وي نو ددي بني ددي په خلاف ډيري لوي لوي خبري جوړوي، ما اووييل سبحان الله خلق خو دا خبري کوي ماچې دا خبري واوريدي نو ټوله شپه مي په ژړا تيره کړه چې نه مي اوښکي واوريدي او نه خوب راتلو او بيامي سحر لاهم ژړل ابو بکر زما اواز واوريدو او هغه د کور د دت دپاسه تلاوت کولو او راکوز شو زما د مور نه يي تپوس وکړو چي ددي څه مسئله ده مور مي ورته ووييل دخپلي واقعي باره کي خبره شوي ده، او چي کومه واقعه زما باره کي تيره شوي وه هغه يي ورته بيان کړه نو سترگي يي د اوښکو نه ډکي شوي او ماته يي ووييل اي بچيه ستا دقي قسم وي خپل کور ته واپس رازه، دي وخت کي رسول الله زمونږ کره راغلو اورسول الله صلي الله عليه وسلم زما خادمه بريره رضي الله عنها راوغوښتله او تپوس يي ورنه وکړو ايا تاچرته دعانشي کوم داسي حرکت ليدلي دي دکوم په وجه چې ستا په زړه کې شک تيري شوي وي بريري اووييل زما دي په هغه ذات قسم وي چاچې ته په حقه سره نبي جوړ کړي يي اوته يي رالېږلي يي چې ما دعانشي نه هيڅ کومه داسي خبره نه ده اوريدلي چې زه ورباندي اعتراض اوکړي شم مگر صرف دومره خبره ضرور ده چې هغه يوه کم عمره جينۍ ده او هر وخت ورباندي خوب غالب وي اکثر ورنه اوږه هم داځکلو په وخت کې همداسي پاتي شوي وي او دا اوږه شوي وي نو بعضي صحابه کرامو ورته چي رښتيا اووايه نوهغي وويل په الله قسم عانشه ماته د سرو زرو د ټوټي پشان سپينه پرقيدونکي

صفا بنڪاري . بيا هغه کس ته خبر ورسيدو دچا باره کي تهمت لڳولي شوى وو ، هغه وويل
سبحان الله زما دي په الله قسم وي ما خو اوسه پوري هيڅکله هيڅ قسم ښځي ته لاس ندي ور
نژدي کړي ، ام المؤمنين وايي چي دغه کس بيا د الله په لاره کي شهيد کړى شو ، ام المؤمنين
وايي چي مور او پلار مي راسره يو خاي شپه صبا کړه تردي چي رسول الله مونږ کړه د مازيگر
مونځ کولو نه پس تشریف راوړو ، او دي وخت کي زما مور پلار زما نه ښي او گس طرف ته
ناست وو ، تردي چي رسول الله دکيناستو سره اول دشهادت کلمه اولوستله او بيبي
اوفرماڼيل اي عائشي ماته ستا په باره کې داسي داسي خبرونه رارسيدلي دي کچري ته ددي
خبرو نه پاڪه يي نو الله تعالي به ستا پاكي ظاهره کړي او کچري ته اتفاقا په کومه گناه کې
مبتلا شوي يي نو الله تعالي نه ددي توبه او استغفار او غواړه بنده چې دگناه اقرار او کړي او
معافي او غواړي نو الله تعالي دهغه توبه قبلوي . دعائشه رضي الله عنها بيان دي چې يوي
انصاريه ښځي د دته راتلو اجازت او غوښتلو نو ما ورته اجازت ورکړو دته دراتلو سره
کيناسته او زما سره په ژړا شروع شوه ، ما وويل ايا تاسو ددي ښځي نه نه شرميرئ چي ددي
په وړاندي مو هرڅه ښکاره بيان کړل ، بيا يوه شيبه پس رسول الله نصيحت شروع کړو نو ماته
زما پلار کتل ما ورته وويل جواب ورته ورکړه ، او ما به ورته بيا بيا دا خبره کوله ، بيا راته
مور هم راکتل او ما ورته همدا وويل چي جواب ورته ورکړه ، هرکله چي ماته معلومه شوه چي
دوى خو ورته هيڅ جواب ورنکړو نو ما دشهادت کلمه وويله اود الله تعالي ثنا او حمد مي بيان
کړو چي څنگه يي د شان سره لائق دي ، او بيا مي وويل نو اوس که زه اووايم چې زه ددي خبرو
نه پاڪه يم او الله تعالي ښه پوهيرې چي زه ددينه پاڪه يم نو تاسو به ما رښتوني اونه گنړي او که
زه ستاسو په وړاندي اقرار او کړم نو دا هم الله تعالي ته معلومه ده چې زه ددي خبرو نه پاڪه يم
نو تاسو به مي رښتوني او گنړي نو په دي وجه زه پخپله معامله کې تاسو ته هيڅ ويلي نشم زه
تاسو ته خپل او ستاسو دحالت په باره کې ددينه علاوه بل کوم مثال نشم درکولي مگر علاوه
ددينه چې د يوسف عليه السلام پلار ويلي وو " فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ " ام
المؤمنين عائشه رضي الله عنها فرماني چي په همدغه وخت کي په رسول الله د وحي د نزول
اثار ظاهرېدل شروع شو نو مونږ خاموشي اختيار کړه تردي چي الله تعالي پخپل نبي وحي
نازله کړه او د وحي دنزول په وخت کې چې به په رسول الله کوم تکليف وو هغه ورباندي شروع
شو کله چي د وحي د نزول اثر ختم شو نو مونږ د رسول الله په مخ د سرور او خوشحالي داسي
حالت وليدو چي تاسو ته يي نشم بيانولی . دخندا په حالت کې چې کوم اولني لفظ رسول الله
دخولي نه ويستلي وو هغه دا وو اي عائشي خوشحاله شه الله تعالي ستادپاکدامنى اظهار
اوکړو . ام المؤمنين عائشه رضي الله عنها فرماني چي زه لاد غصي په حالت کي وم چي مور
او پلار راته اوويل تعظيما ، ورته ودرېږه ما وويل هيڅ کله نه په الله قسم او نه يي شکريه ادا

کوم او نه ستاسو تعريف کوم ليکن دهغه ذات تعريف وایم چا چي زما پاکدامني بيان کړي ده. تاسو خو دا بهتان اوریدلو او انکار مو ورنه ونکړو او نه مو منع کړو. چې ام المؤمنین عائشه رضي الله عنها به فرمانیل ام المؤمنین زینب بنت جحش رضي الله عنها لره الله تعالی دهغي ددیندارۍ په وجه ددي تهمت نه بچ وساتله هغي دخیر دکلمي نه علاوه نور هیڅ ونه وینل. لیکن ددي خور حمنه دهلاکیدونکو سره هلاکه شوه یعني دتهمت لگونکو سره ملگری شوه اوبخري کونکي مسطح، حسان بن ثابت، اوعبدالله بن ابی. به داسي خبري راوپلي اوجمع کولي به یي. عروه په اهل افک کې حسان بن ثابت، مسطح بن اثاثه، حمنه بنت جحش اوبعضي نور کسان چې نومونه یي ماته معلوم ندي لیکن دومره ضرور معلومیږي چې یو جماعت وو لکه چې الله تعالی عصبه فرمانیلې دي «اوعصبه دلسو نه کموته شي ونیلې»

دبعضو قول دي چې د "وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ" نه مراد څلور کسان دي عبدالله بن ابی بن سلول. حسان بن ثابت، مسطح، بن اثاثه، حمنه بنت جحش، دا قول کمزوري دي او کچري داسي وي نو د "وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ" په ځای به والذین تولوا دجمعي صیغه راغلي وه او ددینه علاوه حسان او مسطح خو بدریان وو او د شرکاء بدر مخکني او وروستي گناهونه الله تعالی معاف کړي دي نوځکه به په دوی باندي په آخرت کې عذاب نه وي، محدثینو روایت بیان کړي دي چې کله دافک واقعہ پیښه شوي نو صدیق اکبر رضي الله عنه اوفرمانیل په الله قسم په انده کې به مصطح ته هیڅ خرچې ورنکړم. مصطح بن اثاثه دصدیق اکبر رضي الله عنه رسته دار وو اومسطح یو نادار مفلس وو هم ددوی په باره کې دا ایت کریمه وَلَا يَأْتِلُ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ نَازِلُ شُوا بُو بکر وویل ولي نه اي زموږ ږبه موږ غواړو چې ته موږ ته مغفرت وکړي تردې چې دده سره یي سابقه سلوک دوباره برحال کړو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث حسن صحیح غریب دی د هشام بن عروه په روایت. او یونس بن یزید او معمر او نورو راویانو هم د زهري نه نقل کړی دی او هغه د عروه بن زبیر او سعید بن مسیب او علقمه بن وقاص لیشي او عبید الله بن عبد الله نه او هغوی د عائشه رضي الله عنها نه او دا حدیث د هشام بن عروه د روایت نه زیات اوږد او کامل دی

۳۱۸۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عُمَرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "لَمَّا لَزَلَ عَذْرِي قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَكَزَ ذَلِكَ وَكَلَا الْقُرْآنَ، فَلَمَّا لَزَلَ أَمَرَ بِرُجُلَيْنِ وَأَمَرَا أَنْ قُضِرُوا حَدَّهُمَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا تُعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ. (١)

ترجمه - دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي كله زما دپاكوالي او پاكدامني ايت نازل شو نورسول الله صلي الله عليه وسلم په منبر او دريدو او زما دپاكدامني ذكر يي او كړو دقران تلاوت يي او كړو او دممبر نه دكوزيدو نه پس يي په دوه سړو اويوي بنځي دتهمت حد جاري كړو چنانچي په دوي ټولو باندې حد جاري كړي شو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او دا حديث مودودي ته دمحمد بن اسحاق دسند نه علاوه په بل سند معلوم نه دي.

٢٦_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْفُرْقَانِ

د سورة الفرقان د بعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او مختصر پس منظر د سورت

نوم د سورت د رومبني ايت ،، تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ ، نه اخستي شويدي. دا هم د قرآن پاك د اكثرو سورتونو د نومونو په شان د علامت په طور باندې دي. ليكن بيا هم د سورة د مضمون سره د دي يو نژدي مناسبت شته دي.

فرقان مصدر دي يعني فاروق بين الشئين ، قران ته دفرقان وئيلو وجه داده چي دي دخپل بيان په سبب حق لره دباطل نه جدا كوي اوپه خپل اعجاز سره په اهل حق او اهل باطل كي فرق كوي . يا داچي دفرقان وئيلو وجه داده چي تمام قران په يوځل دفعة نه دي نازل شوي بلكه لږ لږ نازل شوي دي په مختلفو وختونو كي دضرورت مطابق.

چونكه په قران كي خير كثير دي اود الله برتري يي ثابته كړي ده نوپه دي وجه يي دقران نازلونكي لره دخير كثير نازلونكي گرځولي دي اوتبارك يي فرمائيلي دي.

د غور كولو نه پس دا معلومېږي چي د دي د نزول زمانه هغه ده كومه چي د سورة مومنون ده. يعني د مكې د قيام درميانه دور. ابن جرير او امام رازي د ضحاک بن مزاحم او مقاتل بن سليمان نه دا روايت نقل كړي دي چي دا سورة د سورة نساء نه ٨ كاله وړاندې نازل شوي دي نو د دي حساب نه هم د دي د نزول زمانه هغه درميانه دور دي. (ابن جرير، جلد ١٩ ص ٢٨، ٣٠، تفسير كبير ج ٢ ص ٣٥٨).

٣١٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شَرْحَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ؟ قَالَ: "أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ"، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: "أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ حَفِيَّةً أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ"، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ مَاذَا؟ قَالَ: "أَنْ تُلَازِمَ بِحَلِيلَةَ جَارِكَ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: عبدالله رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې ماعرض وکړو اي دالله رسول له کومه گناه ډيره لويه ده؟ راته ني اوفرمانيل داچې ته دالله تعالي سره شريک پيدا کړي ماعرض وکړو په دي پسي بله کومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ني اوفرمانيل چې خپل بچي ددي ويږي نه مړ کړي چې بيا به درنه خوراک غواړي، ماعرض وکړو په دي پسي بله کومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ني اوفرمانيل داچې ته دگاونډي دبنځي سره زنا وکړي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دی

تشریح: علماؤ ونيلي دي چې دزنا دحرمت دپاره اهم وجوهات دادي، اوله داده چې په دي سره بي حياني راځي اوپه انسان کې حياء نه پاتي کيږي په نورو الفاظوکې ددي په ذريعه باندي انسان دانسانيت نه محروميږي اوپه کې دکوم نيك او بد کار تميز نه پاتي کيږي اوپه وجه داهم ده چې په دي سره نسب برباديږي اودنسب دخرابيدوپه وجه په مخلوق کې ديويل سره صله رحمي اوهمدري اوخير خواهي نه پاتي کيږي، اودهر قسم جرائيمو دروازه کولايږي لکه غلا، ډاکه، قتل، وغيره ددي متعلق په حديث پاک کې راغلي دي اذا فاتك الحياء فافعل ما شئت، يعني چې کله درنه حياء لږه نوبياچې څه دي خوښه وي هغه کوه په دي وجه باندي رسول پاک صلي الله عليه وسلم حياء دايمان يوه اهمه حصه گرځولي ده

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، وَالْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شَرْحَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

١ - اوردد البخاري في الصحيح: تفسير البقرة (٢/٢٤٤)، والأدب (٢٠/٢٤٦)، والحدود (٢٠/٢٨١)، والديات (٢/٢٨٦).

والتوحيد (٢٠/٤٥٢)، و٢٦٠/٤٥٢٢، صحيح مسلم/الإيمان (٢٤/٨٦)، (الطلاق) (٥٠/٢٢١)، (تحفة الأشراف) (١٠/٩٢٨٠)، ومنه

احمد (٢٨٠/١، ٢٤١، ٢٢٢، ٢٢٣)

بِسْمِ اللَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه عمرو بن شرحبيل پخپل سند عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه د ماقبل هم معني روايت نقل كړي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

٣١٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ أَبُو زَيْدٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ وَاصِلِ الْأَحْذَبِ، عَنْ أَبِي وَإِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الذَّلْبِ أَعْظَمُ؟ قَالَ: "أَنْ تُجْعَلَ لِلَّهِ لِيَدًا وَهُوَ خَلَقَكَ، وَأَنْ تُقْتَلَ وَلَدَكَ مِنْ أَجْلِ أَنْ يَأْكُلَ مَعَكَ أَوْ مِنْ طَعَامِكَ، وَأَنْ تُزْنِيَ بِحَبِيلَةِ جَارِكَ"، قَالَ: وَتَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا، يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا، الْفِرْقَانِ ٢٨-٢٩، قَالَ أَبُو عِيْسَى: حَدِيثٌ سَفِيانٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، وَالْأَعْمَشِ، أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ وَاصِلٍ، لِأَنَّهُ زَادَ فِي إِسْنَادِهِ رَجُلًا. (٢)

ترجمه د عبدالله رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې ماعرض وكړو اي د الله رسوله كومه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي اوفرمانيل داچې ته د الله تعالي سره شريك پيدا كړي ماعرض وكړو په دي پسي بله كومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي اوفرمانيل چې خپل بچي د دي ويرې نه مړ كړي چې بيا به درنه خوراك غواړي ، ماعرض وكړو په دي پسي بله كومه يوه گناه ډيره لويه ده؟ راته ئي اوفرمانيل داچې ته د گاونډي د بڼخي سره زنا وكړي او بيا بي دا ايت كريمه " :
وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ٦٨ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا " او دا هغه ګناه دی چې اواز نه کوي د الله تعالی سره مددگار بل ته او نه وژني نفس لره هغه چې حرام کړیدی الله تعالی وژل د هغه بغیر د شرعی جرم نه او زنا نه کوي او که چا او کړل دا کارونه مخامخ به شی د گناه سزا سره زیاتی کیدی به شی هغه لره عذاب په ورځ د قیامت او همیشه به وی په هغې کې ذلیل کړي شوي ، تلاوت کړو

١ - اورده البخاري في الصحيح / تفسير البقرة ٢ (٢٢٤٤) ، والأدب ٢٠ (٢٤٦١) ، والحدود ٣٠ (٦٨١١) ، والديات ٢ (٦٨٦١)

والتوحيد ٢٠ (٤٥٢٠) ، ٢٦٠ (٤٥٢٢) ، مسلم / الإيمان ٢٤ (٨٦٩) ، (الطلاق ٥٠ (٢٢١٠) ، ومسنند احمد (٢٨٠) / ٢٤١ ، ٢٢٢ ، ٢٢٣

٢ - انظر ما قبله (تحفة الأشراف: ١٢١١)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دسفيان حديث دمنصور نه او داعمش حديث زيات صحيح دي د وائل دحديث نه ځكه چې دهغه په سند كي ديو كس اضافه ده (چې مجهول دي)،
تشرېح: بالحق، يعني په حق باندي قتل كوي مثلاً په قصاص كي قتل كوي، او محصن لره په زنا كي سنگساروي وغيره، په دي ايتونو كي دبنياي دگناهونو نفې شوي ده، دينه دطاعاتو اصول ثابت شوي دي، دنفې او اثبات نه مقصود دمومنانو دايماني كمال اظهار اوبه دي خبره تنبيه وركول دي چې دكوم اجر وعده شوي ده هغه دهغه مسلمانانو سره شوي ده چې په دي اصولو دطاعاتو متصف وي اود لويو گناهونو نه مجتنب وي، په ضمني طور سره په دي كي كافرانو ته تعريف هم دي چې دوى دگناهونو نه اجتناب نه كوي او اصول دطاعاتو نه ادا كوي او ددوى اوصاف دمومنانو داوصافونه بلكل برعكس وي نو په دي وجه يې په راروان ايت كي دمرتكب معصيت دپاره وعيد بيان كړو او ونې فرمائيل چه.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا. دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چې داثام نه مراد دگناه سزا ده اود ابو عبيده په قول داثام نه مراد گناه ده اود مجاهد په قول داثام نه مراد په جهنم كي يوه كنده ده.

بغوي ليكلي دي چې عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ته هم ددي قول نسبت شوي دي، په حديث كي راغلي دي چې غي او اثم په جهنم كي دوه كوهيان دي په كوم كي چې ددو زخيانو وينه او زوه وي

دابن جرير، بيهقي او طبراني بيان دي چې رسول پاك صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كه چري كوم كانړي چې وزن د لسو اوقيسو نه كم وي اود جهنم دكناري ور وغورځولي شي نوپه اوياكالو كي به غي او اثم ته ورسېږي، دراوي بيان دي چې ما عرض وكړو چې غي او اثم څه شي دي نو ونې ونييل چې دجهنم په تل كي دوه نهرونه دي چې ددو زخيانو وينه او زوه پكي بهيږي.

وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا. بخاري او مسلم دابوهريره رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چې په مشركانو كي بعضي كسانو په كثرت سره قتال وكړو او ورسره يې دزنا دجرم ارتكاب هم وكړو اوياد رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شول او عرض يې وكړو ته چې مونږ ته كوم حكمونه كوي او كوم خيز ته مو رابلي هغه خوښه دي مگر داراته ووايه زمونږ داگناهونه به څنگه ختم شي نو په دي باره كي مذكوره ايت نازل شو.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَحْوَةً، قَالَ: وَهَكَذَا رَوَى شُعْبَةُ، عَنْ وَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَمْرُو بْنُ شُرَّحَيْلٍ. (١)

ترجمه ابووائل پخپل سند د عبدالله بن مسعود په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي دارنگي دا حديث شعبه دواثل نه او هغه دابووائل نه او هغه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه نه نقل كړي دي او دوى پخپل سند كي د عمرو بن شرحبيل ذكر نه دي كړي

٢٧- باب وَمِنْ سُورَةِ الشُّعْرَاءِ

دسورة الشعراء دبعضي ايتونو تفسير

٣١٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْصَى أَحْمَدُ بْنُ الْيَقْدَامِ الْعُجْلِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطُّفَاوِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: لَبَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (الشعراء: ٢١٤). قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا صَفِيَّةُ بِنْتُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، يَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، يَا بِنْتِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، سَلُونِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَهَكَذَا رَوَى وَكِيعٌ وَعَبْدُ وَاحِدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، لَحْوَةً حَدِيثُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطُّفَاوِيِّ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَائِشَةَ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ وَابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چې كله ايت كريمه 'وانذر عشيرتك الاقربين' نازل شو نبي كريم صلي الله عليه وسلم او فرماييل اي صفيه بنت عبدالمطلب، اي فاطمه بنت محمد، اي بني عبدالمطلب واوري زه دالله تعالي سره په متعلقه

¹ - انظر ما قبله (تحفة الأشراف: ٩١١)

² انظر حديث رقم ٢٢١٠

نزدي رشته دار او يروه، نازل شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم قریش راوبلل پس عوام او خواص ټول جمع شول نو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل ای د قریشو ډلي خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستاسو دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم، اي د قصی قبيلي خلقو خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستاسو دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم د بني عبد المطلب خاندان خلقو خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستاسو دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم، اي فاطمه بنت محمد صلي الله عليه وسلم، خپل ځانونه د جهنم داور نه بچ کړی، ځکه چې څه د الله تعالي د طرفه ستا دپاره د نفعي رسولو او ضرر نه د بچ کولو مالک نه يم، تاسره زما د ويني رشته ده پس زه به احساس تيز او تازه ساتم، يعني تاسره زما درستي تعلق دی چي فائده به يي درته ضرور در رسوم،

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او دموسي بن طلحه په حديث ياد يږي

لغات سابلها بله د نصر بله وبله معني يي په اوبو لمدول دي

حديث شريف کې لفظ بيلالها کې باء ثانيه زور او زير دواړو طريقو سره راغلی دی بلال په معني داوبو دی حديث شريف کې د قطع رحمی حرارت او گرمي د صله رهمی په سبب مري او يخ يږي

تشریح: فاني لا املك لكم من الله شيئا: يعني زه ستاسو دپاره د الله تعالي د طرفه دهیڅ شي اختيار نه لرم، محدثين واني دا ارشاد نبوي ددي قراني ارشاد په وجه دی چې لا املك لنفسي نفعاً ولا ضراً الا ما شاء الله. قل فمن يملك لكم من الله شيئا ان اراد بكم ضراً او اراد بكم نفعاً.

((أَنَّ لَكُمْ رَجِماً سَابِلُهَا بِلَالُهَا)) يعني زما ستاسو سره رشته داري ده او په همدې وجه در سره صله رحمي کوم، د بيلالها نه مراد د رشته دارۍ تعلق قائم ساتل دي چې په دنيا کې درشته دارو سره څه سلوک کول او ددوی سره امداد کول شرعا مامور به دي او زه يي کوم، اود دنيا د نقصان نه مو هم بچ کوم ليکن داخرت د عذاب نه مو نشم بچ کولي، بعضي علما وايي چې بيلالها د بلل جمع ده په معني دلوند والي دي چې اهل عرب يي دا حسان او سلوک دپاره استعمالوي. ددي نه علما واستدلال کړي دي چې که رشته دار کافر هم وي نو صله رحمي ورسره کول پکار دي.

٣١٨٦_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ قَسَامَةَ بْنِ زُهَيْرٍ، حَدَّثَنَا الْأَشْعَرِيُّ، قَالَ: لَبَّا نَزَلَ وَأَنْذِرَ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ (الشعراء: ٢١٤) وَطَعَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَضْبَعِيهِ فِي أَذُنَيْهِ فَرَفَعَ مِنْ صَوْتِهِ، فَقَالَ: "يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ يَا صَبَا حَاهُ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى، وَقَدْ رَوَاهُ بَعْضُهُمْ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ قَسَامَةَ بْنِ زُهَيْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ أَبِي مُوسَى، وَهُوَ أَصَحُّ ذَا كَرْتٍ بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ فَلَمْ يَعْرِفْهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي مُوسَى. (١)

ترجمه دابوموسي اشعري رضي الله عنه بيان دي فرماني چې كله ايت كريمه "وانذر عشيرتك الاقربين" نازل شو نو نبي كريم صلي الله عليه وسلم خپلي گوتې په غوږونو كي داډان پشان وركړې او په تيز اواز يې چغه اووهله اي بني عبد مناف "يا صبا حاه" اي عبد مناف قبيلي والا خلقو راجمع شئ (او واورئ دجهنم داور نه دخپلو خانونو دپچ كولو كوشش او كړئ، امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث په دي سند غريب دي، بعضي راويانو داحديث دعوف نه او هغه دقسامه بن زهير په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل كړي دي او هغوى په دي كي دابوموسي واسطه نه ده ذكر كړي او همدا زيات صحيح سند دي ما ددي حديث باره كي دامام بخاري سره مذاكره او كړه نو هغوى دابوموسي اشعري په واسطه ددي حديث دمعرفت نه دخپل لاعلمى اظهار وكړو.

٢٨_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التَّنْزِيلِ

دسورة النمل دبعضي ايتونو تفسير

٣١٨٧_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ حَتَّابِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَوْسِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "تَخْرُجُ الدَّابَّةُ مَعَهَا حَاكِمٌ سُلَيْمَانٌ وَعَصَا مُوسَى فَتَجْلُو وَجْهَ الْمُؤْمِنِ، وَتُخَيِّمُ أَلْفَ الْكَافِرِ بِالْحَاكِمِ حَقٌّ إِنَّ أَهْلَ الْخَوَانِ لَيَجْتَمِعُونَ، فَيَقُولُ: هَاهَا يَا مُؤْمِنٌ، وَيَقَالُ: هَاهَا يَا كَافِرٌ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا مُؤْمِنٌ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا كَافِرٌ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ فِي دَابَّةِ الْأَرْضِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، وَحَدِيثُهُ بْنُ

أَسِيدُ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي قيامت ته قريب تر به دزمکي نه يو خناور راوخي او دهغه سره به دسليمان عليه السلام گوتمه مهر، او دموسي عليه السلام همسا وي او په دي همسا به کرخه راکاپي او دمومن مخ به روښانه کړي او ددغه گوتمي په ذريعه به دکافر په پوزه مهر اولگوي تردي پوري چې دسترخوان والا کله په دسترخوان راجمع کيږي نو دوی به وائي اي مومن او هغوی به وائي اي کافر امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي، د دابة الارض په سلسله کي ددي سند نه علاود په نورو سندونو هم دا حديث دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي چې دبنی کريم صلي الله عليه وسلم نه يي نقل کوي، او په دي باب کي دابو امامه، حذيفه بن اسيد رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي

۲۹_ باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَصَصِ

د سورة قصص د بعضي آيتونو تفسير

وجه د تسميه او پس منظر د نزول د سورت

نوم ددي سورت د ايت ۲۵ د دي جملي وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ نه ماخوځ دي يعنی هغه سورة چې په هغي کي د القصص لفظ راغلي دي د لغت په اعتبار سره د قصص معنی ترتيب وار واقعات بيانول دي نو په دي لحاظ دا لفظ د معنی په اعتبار سره هم د سورة عنوان کيږي شی ځکه چې په دي کي د موسى عليه السلام فسه په تفصيل سره بيان شويده

۳۱۸۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَثَّانَ، حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ الْأَنْجَلِيُّ هُوَ كُوفِيٌّ اسْمُهُ سَلْمَانَ مَوْلَى عَزَّةَ الْأَشْجَعِيَّةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَبْتُو: "قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، قَالَ: لَوْلَا أَنْ تُعَذِّبَنِي بِهَا فَرَيْتُ أَنَّهَا يَحْمِلُهُ عَلَيْهِ الْجَرَّ لِأَقْرَبَتْ بِهَا عَيْنُكَ، فَأَكْرَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ (القصص: ۵۶)." قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ كَثَّانَ. (٢)

^۱ _ سنن ابن ماجه/الفتح ۳۱ (۳۰۶۶) (تحفة الأشراف: ۱۲۲۰۲). و مسند احمد (۳۹۱/۲/۲۹۵)

^۲ _ سنن ابن ماجه/الفتح ۳۱ (۳۰۶۶) (تحفة الأشراف: ۱۲۲۰۲). و مسند احمد (۳۹۱/۲/۲۹۵)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل تره ابوطالب ته او فرمائيل ته لا اله الا الله او وايه زه به د قيامت په ورځ ستا په ايمان راوړلو گواهي وركړم ابوطالب او ونيل كچري دا ويره نه وي چې قریش به ماته پيغور راكړي چې دمرگ نه دويري په وجه دي ايمان قبول كړو نو ما به ضرور ستا په وړاندي ددي كلمي اقرار كړي وي تردي چې په دي باره كي الله تعالي دا ايت كريمه "إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ" نازل كړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او موږ دا صرف ديزيد بن كيان په سند پيژنو

۳۰- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْعَنْكَبُوتِ

دسورة عنكبوت دبعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه اوشان نزول دسورت

د ايت ۴۱ د جملې ان او هن البيوت لبيت العنكبوة، نه اخستلي شوي دي يعنى دا هغه سورت دي چې په هغې كي د عنكبوت لفظ راغلي دي
د ايت ۵۶ نه تر ايت ۶۰ پوري د دي نه معلومېږي چې دا سورة د حبشي د هجرت نه لږ وړاندي نازل شوي دي او د سورة د مضمون نه هم د دي تائيد كيږي بعض مفسرينو صرف په دي دليل باندي قياس كړي دي چې د دي سورة رومبني لس ايتونه مدني دي او باقي سورة مكى دي ځكه چې په دي ايتونو كي د منافقينو ذكر راغلي دي او د نفاق ظهور په مدينه كي شوي دي حاللكه دلته چې د كومو خلقو د نفاق ذكر شوي دي نو دا هغه خلق دي چې هغوى د كفارو د ظلم او ستم د وجي نه منافقانه طرز عمل اختيار كړي وو. او ظاهره ده چې داسي منافقت په مكه كي كيدلي شو او دا رنگ بعض مفسرينو ونيلي دي چې په دي سورة كي مومنانو ته د هجرت تلقين شويدي نو د دي وجي نه هغوى وانه چې دا سورة د مكى دور په آخر كي نازل شوي دي حاللكه د مديني د هجرت نه وړاندي مومنانو حبشي ته هم هجرت كړي وو د دي وجي نه د سورة په مضمون چې غور او كړي شى نو معلومېږي چې دا سورة د مكى دور په آخر كي نه بلكه د هغه حالاتو نشاند هى كوي په كومو حالاتو كي چې هجرت حبشي ته شوي وو.

۳۱۸۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ

عَنْ سَيْلِ بْنِ حَزْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُضْعَبَ بْنَ سَعْدٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ سَعْدٍ، قَالَ: أُنْزِلَتْ فِي أَرْبَعِ آيَاتٍ، فَذَكَرَ قِصَّةً، فَقَالَتْ أُمُّ سَعْدٍ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ بِالْبِرِّ؟ وَاللَّهُ لَا أَطْعَمُ طَعَامًا وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَمُوتَ أَوْ تُكْفَرُ، قَالَ: فَكَاوُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَطْعَمُوا مَا هَجَرُوا فَكَاهَا، فَكَانَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي (العنكبوت ٨: الآية). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دسعد بن ابی وقاص رضي الله عنه بیان دي فرماني چي زما باره كي خلود ايتونه نازل شوي دي او بيا هغه يوه واقعه بيان كړه، ام سعد رضي الله عنها اوونيل ايا الله تعالي داحسان كولو حكم نه دي كړي؟ په الله قسم نه به زه څه اوخوړم او نه به زه څه اوڅكم تردې چې مړه به شم او يا خو به ته دخپل ايمان نه واپس گرځي، سعد رضي الله عنه وائي كله چې به خلكو دپته دخوراك وركولو اراده وركوله نو يو لرگي به يې ددي په مړي كي وركوز كړو او ددي خوله به يې كولو كړه او په همدې موقعه دا ايت كريمه " وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي " نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرِ السَّهْمِيُّ، عَنْ حَاثِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ سَيْلِ بْنِ حَزْبٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: "وَتَأْتُونَ فِي تِلْكَ الْأَمْثَلِ الْمُتَنَكِّرِ" (العنكبوت ٢٩) قَالَ: كَالْوَايِخِذِ فُؤُونِ أَهْلِ الْأَرْضِ وَيَسْتَحْزُونَ مِنْهُمْ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، إِنَّمَا لَعَرَفُهُ مِنْ حَدِيثِ حَاثِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ عَنْ سَيْلِ بْنِ حَزْبٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَحْصَرَ، عَنْ حَاثِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ لَخْوَةً. (١)

ترجمه دام هاني رضي الله عنها بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم دا ايت كريمه "وتأتون في تلك الأمثل المتنكر" اوراتلل كوي په مجالسو خپلو كي بدو كاروونو ته، باره كي اوفرمانيل هغوى به پخپلو محفلونو كي په خلكو باندي كانړي ورغورخول (بدميزي به يې

^١ - انظر حديث رقم ٣٠٤٩

^٢ - تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ١٤٩٩٨)

کوله، او مسخري به يي ورپوري کولي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او دا مونږ صرف دحاتم بن ابي صغيره په روايت پيژنو چې دسماک نه يي نقل کوي، او په دي سند سليم بن اخضر دحاتم بن ابي صغيره نه په مذکوره سند ددي روايت پشان روايت نقل کړي دي

تشرېح: ... بغوي دابوصالح په سند سره دام هاني رضي الله عنها نه روايت بيان کړي دي چه د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه يي دايت کریمه "وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمْ الْمُنْكَرُ" متعلق تېوس اوکړو او عرض يي اوکړو هغه بده خبره کومه وه کومه چه به قوم لوط پخپلو مجلسونو کي کوله نو ويي فرمانيل دوی به دلازو په سرونو کيناستل او په لاره تلونکو راتلونکو مسافرو پوزي به يي مسخري کولي، رواه احمد والترمذي،

بغوي ليکلي دي په يو روايت کي راغلي دي چه قوم لوط والا به پخپلو مجلسونو کي ناست وو او په دوی کي به دهر کس سره په يو لوبي کي کانږي وو چه کوم مسافر به يي په خوا کي تيريدو نو دوی به ونيل دخپل ښکار درواخلي او په دي کانږو به يي دمسافر نشان ديهي کوله دچا په کانږي چه به کوم مسافر اولگيدو هم هغه به دده مستحق گنډلي شو او دهغه ټول سامان به يي لوټ کړو او بد فعلي به يي ورسره اوکړه، دري درهمه به يي ورته ورکړل اوبي عزتي به يي وکړله او ددوی قاضي دپنځه درهمو ورکولو فيصله کوله.

دقاسم بن محمد قول دي چه په مجلسونو کي به يي علانيه تيزونه اچول او هوا به يي خارجوله او په يو بل به يي لاري توکلي، دمکحول قول دي چه قوم لوط په بدو حرکتونو کي داهم وو چه جاولي به يي جولي، په نکريزو به يي لاسونه سره کول شپيلي به يي وهل او په گيتو به يي ویشتل کول اوبد فعلياني به يي کولي. (شرح السنة، معالم)

۳۱- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ

دسورة الزوم دبعضي ايتولو تفسير

وجه دتسميه او سبب نزول دسورت

درومېنې ايت دجملي: غُلِبَتِ الزُّمَرُ نه ماخوځ دي

په شروع کي چي د کومي تاريخي واقعي ذکر شوي دي نو د دينه معلومېږي چي په کومه زمانه کي د عرب سره متصل اردن، شام او فلسطين د رومي حکومت په قبضه کي وو او په دي علاکو کي په روميانو باندې د ايرانيانو غلبه په ۶۱۵ سنه، کي مکمل شوي وه نو دا سورت د حبشي د

هجرت په کال نازل شوي دي. او دا هغه کال وو چې مومنانو حبشي ته هجرت کړي وو

کومه پيشن گوڼی چې د دي سورة په شروع کي شويده هغه د قرآن مجيد او د محمد صلی الله عليه وسلم د نبوت د صداقت دليل دي په دي سورة باندې د پوهي حاصلولو دپاره دا ضروري ده. چې په هغه تاريخي واقعاتو نظر واچولي شی چې هغه د دي ايتونو سره تعلق لری

د نبی صلی الله عليه وسلم د نبوت نه اته کاله وړاندې د قيصر روم ماريس خلاف بغاوت او شو او يو سړی فوکاس د روم سلطنت قبضه کړو. د د ماريس د سترگو د وړاندې د ماريس پنځه ځامن قتل کړل او بيا ئي ماريس قتل کړو. او د دي ټولو سرونه ئي په قسطنطنيه کي زورپند کړل او د دي نه څه ورځي پس ئي د دغه ښځه او دري لونږه هم اووژلي د دي واقعه په وجه د ايران بادشاه خسرو پرويز ته په روم باندې د حملي کولو څه موقع په لاس ورغله او قيصر ماريس په دغه باندې ډير احسانات کړي وو. او د دغه په وجه پرويز ته د ايران حکومت حاصل شوي وو. پرويز به ماريس ته خپل پلار ونيولو. نو د ايران بادشاه پرويز اعلان اوکړو چې څه به د دي ظلم بدله اخلم. په ۶۰۳ ه کي دغه د روم خلاف د جنگ اغاز اوکړو او آخر ئي روميانو ته شکست ورکړو. د افريقي گورنر خپل ځوي قسطنطنيه ته رااوولېږلو. هغه فوکاس مغروله کړو او هر قل د روم بادشاه شو او دغه د فوکاس سره هغه شان معامله اوکړه کومه چې دغه د ماريس سره کړي وه او دا واقعه ۶۱۰ ه کي شوي وه او دا هغه کال دي چې په دي کي نبی صلی الله عليه وسلم ته الله تعالی نبوت ورکړو. ليکن د ايران پرويز خپل جنگ جاری اوستاتلو. او دي جنگ ته ئي د مجوسيت او مسيحيت مذهبي رنگ ورکړو. د عيسايانو کومو فرقو ته چې رومي حکومت ملحدین ونيلي وو او ظلمونه ئي په هغوی کول يعنی نسطوری او يعقوبی فرقې، نو هغه هم د ايران د مجوسيانو ملگری شول او يهوديانو هم د مجوسيانو سره ملگریا اوکړه په خپله د خسرو پرويز په فوج کي يهوديان شپږپيش (۲۲۰۰۰) زره وو نو په دي وجه هر قل د دي مقابله اونه کړي شوه.

او ايرانيانو په رومېنی ځل انطاکیه قبضه کړه. بيا ئي په ۶۱۲ ه کي دمشق فتح کړو او په ۶۱۴ ه کي بيت المقدس باندې قبضه اوکړه او گرجي وغيره ئي وراني کړي او په روميانو باندې ئي ظلمونه اوکړل او لس کم يو لاکه عيسايان ئي قتل کړل د دي فتح نه پس په يو کال کي د دغه د ايراني فوجونو په اردن فلسطين او جزيره نماني سيا قبضه اوکړه او د مصر حدود ته اورسيدل دا هغه زمانه وه چې په مکه معظمه کي د ايرانيانو د جنگ نه ډير لوي تاريخی جنگ روان وو. دلته د توحيد د علمبردار سيدنا محمد صلی الله عليه وسلم په قيادت کي او د شرک د پيروکارو سرداران قریش په قيادت کي د يو بل سره په جنگ کي اخته وو او نوبت دپته رااوړيدلو چې په ۶۱۵ ه کي د مومنانو ډير تعداد خپل کورونه او وطن پريخودلو او په حبشه کي په عيسائی سلطنت کي (چې هغه د روميانو خليف وو) پناه واخستله. په دي زمانه

کي د ايران د غلبي غوغا وه په مکه کي مشرکانو د ايرانيانو په کاميابي او د روميانو په شکست باندې خوشحالي کولې او مومنانو ته به يې ونييل چې د ايران مجوسيان کاميابيږي او د وحی او رسالت منونکی شکست مومي نو مونږ د عرب بت پرست به ستاسو دين هم ختم کړو او تاسو به هم ختم کړو نو په دې حالاتو کي قرآن مجيد دا سورة نازل شو

۳۱۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ابْنُ عَثْمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُمَيْي، حَدَّثَنَا ابْنُ شَهَابٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ فِي مُنَاجَاةٍ: "الْمُ غَلِبَتِ الرُّومُ" (الروم ۱-۲)، أَلَا اخْتَضَّتْ يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّ الْبِضْعَ مَا بَيْنَ الثَّلَاثِ إِلَى التَّسْعِ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، مِنْ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چې رسول الله صلي الله عليه وسلم ابوبکر رضي الله عنه ته دقریشو سره دشرط لگولو په باره کي اوونیل اي ابوبکر تا په شرط لگولو کي د "الم غلبت الروم" احتیاط نه ولي کار نه اخستلو ځکه چې بضع د دریو نه تر نهو پوري استعمالیږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دې سند چې زهري دعبیدالله په واسطه دابن عباس نه نقل کوي حسن غریب دي

۳۱۹۲- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ، حَدَّثَنَا الْبُغَيْرِيُّ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ ظَهَرَتْ الرُّومُ عَلَى قَارِسٍ فَأَعْجَبَ ذَلِكَ الْمُؤْمِنِينَ، فَتَوَلَّى الْمُ غَلِبَتِ الرُّومُ إِلَى قَوْلِهِ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ (الروم ۱-۵). قَالَ: فَقَرِحَ الْمُؤْمِنُونَ بِظُهُورِ الرُّومِ عَلَى قَارِسٍ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، كَذَا قَرَأَ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ: غَلِبَتِ الرُّومُ. (١)

ترجمه دابوسعيد خدری رضي الله عنه بيان دي کله چې په غزوه بدر کي روميان په اهل فارس غالب شول نو مومنان په دې باندې خوشحاله شول تردي چې په دې باره کي "الم غلبت الروم" نه تر "يفرح المؤمنون بنصر الله" پوري نازل شو راوي وائي چې دروميانو په فارس غلبه

^۱ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۵۸۵۲)

^۲ - انظر حديث رقم ۲۹۳۵

کیدو باندي مسلمانان بي حده حوشحاله شول
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي دا رنگي نصر بن علي غلبت
الروم دغين او لام په فتح سره لوستلي دي

۳۱۸۳- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمِيْرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَرَّازِيِّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: «غُلِبَتِ الرُّومُ» فِي أَدْنَى الْأَرْضِ (الروم: ۱-۲)، قَالَ: غُلِبَتْ وَغَلَبَتْ كَانَ الْمُشْرِكُونَ يُحِبُّونَ أَنْ يَظْهَرَ أَهْلُ فَارِسَ عَلَى الرُّومِ لِأَنَّهُمْ وَإِيَّاهُمْ أَهْلُ أَوْثَانٍ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحِبُّونَ أَنْ يَظْهَرَ الرُّومُ عَلَى فَارِسَ لِأَنَّهُمْ أَهْلُ كِتَابٍ، فَذَكَرُوا لِأَبِي بَكْرٍ، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «أَمَّا إِنَّهُمْ سَيَغْلِبُونَ»، فَذَكَرَهُ أَبُو بَكْرٍ لَهُمْ، فَقَالُوا: اجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَجَلًا فَإِنْ كَهَزْنَا كَانَ لَنَا كَذَا وَكَذَا، وَإِنْ ظَهَرُوا كَانَ لَكُمْ كَذَا وَكَذَا، فَجَعَلَ أَجَلًا خَمْسَ سِنِينَ فَلَمْ يَظْهَرُوا، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَلَا جَعَلْتُهُ إِلَى دُونَ»، قَالَ: أَرَأَاهُ الْعَشِيرُ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَالْبِضْعُ مَا دُونَ الْعَشِيرِ، قَالَ: ثُمَّ ظَهَرَتِ الرُّومُ بَعْدَ، قَالَ: فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «غُلِبَتِ الرُّومُ» إِلَى قَوْلِهِ وَيَوْمَئِذٍ يَفِرُّ الْمُؤْمِنُونَ يُنْصِرُ اللَّهُ يُنْصِرُ مَنْ يَشَاءُ (الروم: ۱-۵)، قَالَ سُفْيَانُ: سَمِعْتُ أَنَّهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا لَعَرَفَهُ مِنْ حَدِيثِ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ. (١)

ترجمه . د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما نه دايت كريمه "الم غلبت الروم في ادني الارض" باره كي مروي دي فرمانيل بي چې غلبت او غلبت دواړه لوستلي كيږي، د كفار او مشرکینودا خواش وو چې اهل فارس په روميانو غالب شي خكه چې كفار او مشرکين او دوى ټول په بت پرستۍ كي شريك وو مگر مسلمانانو دا غوښتل چې روميان په اهل فارس غالب شي خكه چې روميان اهل كتاب وو او هغوى ددي ذكر ابوبكر رضي الله عنه ته او كړ واو ابوبكر ددي ذكر رسول الله صلي الله عليه وسلم ته او كړو رسول الله او فرمانيل روميان به دمغلوب كيدو نه پس غالب كيږي ابوبكر رضي الله عنه ورغلو او دوى ته يي دا خبره او كړه هغوى او ونييل كه خبره همداسي وي نو زموږ او ستاسو مينځ كي يوه موده مقرر كړي كچري مونږ غالب شو نو مونږ به تاسو ته دومره دومره تاوان دركوو او كچري تاسو غالب شوى نو مونږ

به درته دومره دومه تاوان درکود تردی چې هغوی پنځه کاله موده مقررکړه لیکن رومیان په دې موده کې غالب نشول او ابوبکر داخبره هم رسول الله صلي الله علیه وسلم ته اوکړه رسول الله ورته اوونیل تاسو ددې مودې نه لږه زیاته موده ولې نه مقرروله؟ راوي وائي زماخیال دې چې درسول الله مراد دمودې دزیاتوالي نه لس کاله نیته مقررول وو، ابوسعید وائي چې بضع دلسو نه کم ته ونیلي شي او بیا ددې مودې نه پس رومیان غالب شول، ابن عباس رضي الله عنهما وائي دالله تعالی دقول "الم غلبت الروم" نه تر "ویومئذ یفرح المؤمنون بصرالله ینصر من یشاء" پورې ایتونو نه همدا معلومیري سفیان ثوري وائي ما اوریدلي دي چې رومیان په دوی باندې په هغه ورځ غالب شول په کومه ورځ چې غزوه بدر شوي وه
امام ترمذي رحمه الله وایي دا حدیث حسن صحیح غریب دي او مونږ یې صرف دسفیان ثوري په هغه روایت پېژنو کوم چې هغه دحبيب بن ابوعمر و په واسطه بیان کړي دي.

تخریج: تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۵۳۸۹)، و مسند احمد (۲/۲۷۶، ۳۰۴)

۳۱۹۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ يَسَارِ بْنِ مَكْرَمٍ الْأَسْلَمِيِّ، قَالَ: لَمَّا تَرَكْتُ الْهَمْلَ غَلَبَتِ الرُّومُ ۲ فِي أَذُنِ الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّغْلِبُونَ ۳ فِي بَطْنِ سَيْنِينَ (الروم: ۱-۴) فَكَانَتْ قَارِسُ يَوْمَ تَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ قَاهِرِينَ لِلرُّومِ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحِبُّونَ ظُهُورَ الرُّومِ عَلَيْهِمْ لِأَنَّهُمْ وَإِنَّا هُمْ أَهْلُ كِتَابٍ، وَفِي ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۴ بِبُصْرِ اللَّهِ يُنْصَرُّ مِنْ شِئَاءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّجِيمُ ۵ (الروم: ۵) وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُحِبُّ ظُهُورَ قَارِسَ، لِأَنَّهُمْ وَإِنَّا هُمْ لَيْسُوا بِأَهْلِ كِتَابٍ وَلَا إِبْرَانِيَّةٍ يَبْعَثُ، فَلَمَّا أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَصْبِغُ فِي نَوَاحِي مَكَّةَ: الْهَمْلَ ۱ غَلَبَتِ الرُّومُ ۲ فِي أَذُنِ الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّغْلِبُونَ ۳ فِي بَطْنِ سَيْنِينَ (الروم: ۱-۴) قَالَ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ لِأَبِي بَكْرٍ: قَدْ لَكَ بَيْنُنَا وَبَيْنَكُمْ زَعَمٌ صَاحِبُكُمْ أَنَّ الرُّومَ سَتَغْلِبُ قَارِسَانِي بِطْنِ سَيْنِينَ، أَفَلَا لَرَاهِنَكَ عَلَى ذَلِكَ، قَالَ: بَلَى، وَذَلِكَ قَبْلَ تَحْرِيمِ الزَّهَانِ، فَارْتَهَنَ أَبُو بَكْرٍ وَالْمُشْرِكُونَ وَكَوَضَعُوا الزَّهَانَ، وَقَالُوا لِأَبِي بَكْرٍ: كَمْ تَجْعَلُ الْبَطْنُ ثَلَاثَ سَيْنِينَ إِلَى تَسْعِ سَيْنِينَ فَسَمِ بَيْنُنَا وَبَيْنَكَ وَسَطًا كُلَّتِي إِلَيْهِ، قَالَ: فَسَمُوا بَيْنَهُمْ سِتَّ سَيْنِينَ، قَالَ: فَخَضَّتِ السِّتُّ سَيْنِينَ قَبْلَ أَنْ يَظْهَرُوا، فَأَخَذَ الْمُشْرِكُونَ زَهْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَلَمَّا دَخَلَتِ السَّنَةُ السَّابِعَةُ ظَهَرَتِ الرُّومُ عَلَى قَارِسَ فَغَابَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْمِيَةً سِتَّ سَيْنِينَ، لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى، قَالَ: فِي بَطْنِ سَيْنِينَ (الروم

٤: وَأَسْلَمَ عِنْدَ ذَلِكَ نَاسٌ كَثِيرٌ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ زَيْنَارِ بْنِ مُكْرَمٍ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي الزِّنَادِ. (١)

ترجمه دنيار بن مكرم اسلمي رضي الله عنه بيان دي فرماني كله چې ايت كريمه " غُلِبَتِ الرُّومُ ٢ فِي أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ٣ فِي بَضْعِ سِنِينَ " نازل شو دغه وخت كي اهل فارس په روميانو قابض او غالب وو او مسلمانانو دا غوښتل چې روميان په دوى باندې غالب شي خكه چې روميان او مسلمانان دواړه اهل كتاب دي او په همدې سلسله كي دا ايت " وَيَوْمَئِذٍ يَفْزَحُ الْمُؤْمِنُونَ ٤ يَنْصُرِ اللَّهُ يَنْصُرُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ " نازل شو قريشو دا غوښتل چې اهل فارس غالب شي خكه چې دوى او اهل فارس دواړه نه اهل كتاب وو او نه يې په قيامت ايمان وو كله چې الله تعالي دا ايت نازل كړو ابوبكر رضي الله عنه دمكي په اطرافو كي داعلان كولو دپاره اووتلو او په چغو چغو يې په تيز اواز اعلان او كړو " الم ١ غُلِبَتِ الرُّومُ ٢ فِي أَذَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ٣ فِي بَضْعِ سِنِينَ " يعني دوى به دمغلوب كيدو نه پس په يو څو كلونو كي غالب كيږي نو يو څو قريشيانو ابوبكر رضي الله عنه ته اوونيل راځي چې مونږ او تاسو په دې خبره شرط او تړو لكه چې ستاسو ددني دا خيال دي چې روميان به په فارسيانو په يو څو كلونو كي غالب كيږي، ايا داسي نشي كيدي چې مونږ به دې خبره شرط او تړو هغوى اوونيل ولي نه مونږ تيار يو نو ابوبكر رضي الله عنه دمشركيانو سره شرط اولگولو او دشرط مال يې چاسره كيخودو مشركينو ابوبكر رضي الله عنه ته اوونيل تاسو بضع لره د دري كالو نه تر نهو كالو پوري په څو كلونو مشروط كوى زموږ او ستاسو په مينځ كي يوه موده متعين كړئ چې فيصله ورباندې اوشي راوي واني چې هغوى دښېر كالو موده متعين كړه راوي واني دروميانو په مشركانو دغالب كيدو نه مخكي شپږ كلونه تير شول مشركانو دابوبكر رضي الله عنه مال چې په طور دشرط يې جمع كړي وو واخستو مگر كله چې اوم كال شروع شو او روميان په فارسيانو غالب شول نو مسلمانانو په ابوبكر رضي الله عنه تنقيدونه كول شروع كړل چې دا دهغه غلطي وه چې دښېر كالو موده يې مقرر كړي وه او حال دا دي چې الله تعالي بضع سنين ونيلي دي او بضع د دري كلونو نه تر نهو كلونو پوري وي راوي واني چې ددې پيش گويي دحق ثابت كيدو په وجه ډيرو زياتو خلقو ايمان راوړو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث دنيار بن مكرم په روايت حسن صحيح غريب دي او مونږ

بي صرف د عبد الرحمن بن ابوالزناد په روايت پيژنو.

۳۲_ باب وَمِنْ سُورَةِ لُقْمَانَ

د سورة لقمان د بعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او شان نزول د سورت

په دې سورة كې هغه نصيحتونه نقل كړي شوي دي كوم چي لقمان حكيم خپل خوي ته كړي و. د دې مناسبت د وحي نه د دې نوم سورة لقمان ايخودلي شوي دي چي دا په هغه زمانه كې نازل شوي دي كله چي د اسلام د دعوت د ختمولو دپاره كفارو جبر او ظلم كوو ليكن دا مخالفت ډير زيات او سخت نه و. لكه په آيت ۱۴، ۱۵ كې دېته اشاره ده. چي په دې كې نوي نوي مومنانو ته ونيلي شوي دي چي بيشكه د مور پلار حقونه ډير زيات دي. ليكن كه چري هغري تاسو د اسلام نه منع كوي. نو د هغوي خبره مه مني او دا خبره په سورة عنكبوت كې هم ده. نو معلومه شوه چي دا دواړه سورتونه په يو دور كې نازل شوي دي. ليكن د انداز بيان نه معلومېږي چي سورة لقمان مخكې نازل شوي دي. ځكه چي د دې په پس منظر كې د سخت مخالفت څه نښه نيسته او په سورة عنكبوت كې په مومنانو باندې د سخت جبر او ظلم ذكر شته دي.

۳۱۹۵_ حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرٍّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَهُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَا تَبْغُوا الْقَيْنَاتِ وَلَا تَشْتَرَوْهُنَّ وَلَا تَعْلَمُوهُنَّ وَلَا تَخَيَّرْ فِي تِجَارَةٍ فِيهِنَّ وَكُنَّهِنَّ حَرَامٌ. وَفِي مِثْلِ هَذَا أَلْرَكْتُ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةَ: وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ (لقمان ۶) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا يَرْوَى مِنْ حَدِيثِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، وَالْقَاسِمُ ثِقَةٌ، وَعَلِيُّ بْنُ يَزِيدَ يُضَعَّفُ فِي الْحَدِيثِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، يَقُولُ: الْقَاسِمُ ثِقَةٌ، وَعَلِيُّ بْنُ يَزِيدَ يُضَعَّفُ. (١)

ترجمه: دابوامامه رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي سندري ويونكي وينځي مه خرڅوي او نه به يي اخلي او مه ورته دسندرو ونيلو تعليم وركوي

ددوی په تجارت کي هیڅ بهتري نشته او ددوی قیمت حرام دي د همداسي مواقعو په مناسبت ایت کریمه "ومن الناس من يشتري لهو الحديث ليضل عن سبيل الله" او بعض د خلقو نه هغه دی چي اخلی بیفاندي خبري د دي دپاره چي واروی خلق د الله تعالی د لازي نه بغير د دليل نه او گرځوی هغي لره توقي. دغه کسان دوی لره عذاب ذلیل کونکي دي، نازل شوي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث غریب دي دا حدیث د قاسم نه د ابو امامه په واسطه مروي دي او قاسم ثقه دي او علي بن یزید کي ضعف موندلي کيږي او دا تحقیق ما دامام بخاري نه اوریدلي دي.

تشریح: په دي ایت کي د قرآن کریم مخالفینو ته زورونه او تخویف دي. او د هغوی دري حالات ئي ذکر کړي دی. او د اشتراء نه مراد خوځول او غوره کول دی او په دي کي اشاره ده چي په دي باندي خپل مال هم مه خرچ کوی او د حسن بصری نه روایت دي چي د دي نه مراد هر هغه څیز دي چي انسان د قرآن کریم نه او د الله تعالی د بندگی نه غافله کوی د شریکاتو او بدعاتو قصي او فسق و فجور گپ شپ او هغه دنیوی کارونه او عملونه چي انسان د قرآن کریم او دین نه غافله کوی لیضل کي اشاره ده. چي دي په خپله گمراه دي او نور خلق هم گمراه کوی بغير علم کي اشاره ده چي هر گمراه جاهل دي. هزوا چي سپک او بي مقصده ئي گنړی

۳۳- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ السَّجْدَةِ

دسورة الم السجده د بعضي ایتونو تفسیر

۳۱۹۶- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيَْادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْثِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ: تَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ (السجدة: ۱۶) كَزَلْكَ فِي الْبَيْتِ الْفَلَاحِ الَّذِي تُذْعَى الْعَتَمَةُ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (۱)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه روایت دي فرماني چې دا ایت "تتجافي جنوبهم عن المضاجع" لري کيږي اړخونه ددوی دبسترونه، دهغه مونځ کونکو په حق کي نازل شوي دي چاچي به دشپي اخري دريمه حصه کي تهجد کولو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ ته صرف په همدې سند معلوم دي.

تشرېح: دخوابگاهونو يعني دارام کولو او پريوتلو دخايونو، نه داږخونو د جدا ساتلو مطلب دادې چه دوى دبسترو نه جدا کيږي، داسماء بنت يزيد رضي الله عنها نه روايت دي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل: **يَجْعَلُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ يَسْعَهُمُ الدَّاعِي وَيَنْفِذُهُمُ الْبَصَرُ فَيَقُومُ مَنْادٍ فَيُنَادِي أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا يَحْمَدُونَ اللَّهُ تَعَالَى فِي السَّراءِ وَالضَّرَاءِ فَيَقُومُونَ وَهُمْ قَلِيلٌ فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ يَعُودُ فَيُنَادِي أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا تَتَجَانَّى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ فَيَقُومُونَ وَهُمْ قَلِيلٌ فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ يَقُومُ سَائِرُ الْخَلْقِ فِي حَاسِبُونَ.**

ابن راهويه او ابويعلي هم دا روايت پخپلو مسندونو کي ددي هم معني بيان کړي دي ليکن ددي اضافي سره. ښادي اولابصوت يسمع الخلائق سيعلم اهل الجمع من اهل الکرم ليکن حسن بصري او مجاهد او امام مالک او اوزاعي اود علماؤ ديوجماعت قول دي چه ددينه مراد هغه مجتهدين دي چه دصلاة الليل دپاره قيام کوي.

امام احمد، ترمذي، ابن ماجه، ابن ابی شيبه او ابن راهويه پخپلو مسندونو کي او حاکم هم دمعاذ رضي الله عنه روايت نقل کړي دي دمعاذ بن جبل رضي الله عنه بيان دي چه ما عرض اوکړو اي دالله تعالي رسول له کوم داسي عمل راته اوښايه چه جنت ته مي اورسوي او ددوخ نه مي لري کړي نوراته يي او فرماښل ديو لوي کار په باره کي دي تپوس اوکړو ليکن چه چاته يي الله تعالي اسان کړي نو دهغه دپاره اسان هم دي، ته دالله تعالي عبادت کوه او په عبادت کي ورسره هيڅ يو شي مه شريکوه، مونږ قائموه او زکوة ادا کوه او درمضان روژي نيسه، دکعبي حج کوه، او په اخر کي يي او فرماښل ايا دکاميابي دروازه درته اونه ښايي؟ ياد ساته روژي نيول دعذاب نه بچ کونکي دي او خيرات ورکول دگناهونو اور لره داسي مرکونکي دي لکه چه اوبه اور لره مرکونکي دي او دشپي په مينځ کي مونږ کول هم دگناهونو اور لره مرکوي او بيبيي ايت کريمه **"تَتَجَانَّى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ. فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ"** تلاوت کړو او بيبيي او فرماښل اياتاته ددينې امورو سپې او ستن او ددي کوهان او غونډي اونه ښايي، خبردار اسلام ددي سر دي او مونږ يي ستن ده او جهاد ددي غونډي ده او بيبيي او فرماښل تاسو ته يو داسي څيز اونه ښايي دکوم مدار چه په دي ټولو دي؟ ما عرض اوکړو ضرور يي راته اوښايه نو رسول الله خپله ژبه اوښوله او ويي فرماښل دي لره نيولي ساته ما عرض اوکړو اي

دالله رسوله ايا په خبرو کولو به هم مونږ نيولي کيږو نو ويي فرمايل اي معاذ مور درباندي پوره شه صرف دخولي نه دوتلو الفاظو نتيجي خلقو لره په دوزخ کي پرمخي غورخونکي دي «رواه احمد والترمذي في الجامع وابن ماجه في سننه»

د ابو مالک اشعري رضي الله عنه بيان دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي ان في الجنة غرافا يري ظاهرها من باطنها وباطنها من ظاهرها أعداها الله لمن الان الكلام واطعم الطعام وتاب الصيام وصلى بالليل والناس نيام رواه البيهقي في شعب الايمان ترمذي هم دا حديث ددي روايت هم معنی نقل کړي دي.

د ابو هريره رضي الله عنه بيان دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: أفضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم وأفضل الصلاة بعد الفريضة صلاة الليل رواه مسلم - بغوي هم د ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چه رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي عجب ربنا عن رجلين رجل ثار عن وطائه ولحافه من بين حبه واهله الى صلوته فيقول الله لملائكته انظروا الى عبدی ثار عن فراشه ووطائه من بين حبه واهله رغبة فيما عندي وشفقة مما عندي ورجل غزا في سبيل الله فانهزم مع أصحابه فعلم ما عليه في انهزامه وماله في الرجوع فرجع حتى أهریق دمه فيقول الله لملائكته انظروا الى عبدی رجع

د انس رضي الله عنه بيان دي چه ايت كريمه تَتَجَانِي جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ، دهغه كسانو په حق کي نازل شوی دی چه د ماښام دمونځ کولو نه پس دماخوستن دمونځ په انتظار کي وي . بغوي دانس رضي الله عنه بيان نقل کړي دي فرمايل يي چه دا ايت دانصارو په حق کي نازل شوي دي ، مونږ چه به دماښام مونځ وکړو نو کورونو ته به نه واپس کيدو تردی چه رسول الله صلي الله عليه وسلم سره به مو دماخوستن مونځ هم ادا کړو

دا هم د انس رضي الله عنه بيان دي چه ايت كريمه تَتَجَانِي جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ، در رسول الله دصحابه کرامو په حق کي نازل شوي دي چه دماښام مونځ به يي وکړو نو کورونو ته به نه واپس کيدل تردی چه رسول الله صلي الله عليه وسلم سره به مو دماخوستن مونځ ادا کړو . دا روايت ابن مردويه نقل کړي دي اوددي اصل په ابوداود کي دي ، ابن ابي حاتم هم دمحمد بن منکدر نه دا مضمون نقل کړي دي چه ددينه مراد صلاة الاوابين دي .

بزار په کمزوري سند سره دبلال رضي الله عنه بيان نقل کړي دي چه مونږ به په مجلس کي ناست وو اوبعضي صحابه کرامو به دماښام دماخوستن پوري مونځونه کول نو ددوی په حق کي دا ايت كريمه نازل شو :

بغوي ليكلي دي چه ابو الدرداء، ابوذر، او عبادة بن الصامت رضي الله عنهم به دماخوستن اودسحر مونخ درسول الله سره په جماعت ادا كول

مسلم او امام احمد دعثمان رضي الله عنه په حواله روايت نقل كړي دي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خوك چه دماخوستن مونخ په جماعت سره ادا كړي نوگويا كي ده ترنيمي شپي پوري قيام وكړو اوچاچه دسحر مونخ دجماعت سره ادا كړو نوگويا كي ټوله شپه قيام يي دمونخ دپاره وكړو

بخاري اومسلم دابو هريره رضي الله عنه په حواله دا ارشاد نبوي نقل كړي دي چه رسول الله اوفرمانيل كچري خلقو ته داذان كولو اوپه اولني صف كي دودريدو فضيلت معلوم وي او دا اعمال ورته بغير دقرعه اندازي نه ميسر نه وي نو دوي به ددي دپاره ضرور قرعه اندازي كړي وه ، او كچري دماسپخين دمونخ ثواب دوي ته معلوم وي نو په منډو منډو به ورته ورغلي وو او كچري دسحر اوماخوستن دباجماعته مونخ فضيلت ورته معلوم وي نو په كوناتو به وزته وروبيدلي وودرواه البخاري ومسلم واحمد والنساني.

٣١٩٧- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَتَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يُبَلِّغُ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَتَقْدِيرُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (السجدة: ١٧) ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه . دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چې الله تعالي فرماني ما دخپلو نيكانو بنديانو دپاره داسی نعمتونه تيار كړي دي چې نه دچا سترگو ليدلي دي نه دچا غوږونو اوريدلي دي او نه دچا په زړه کې تير شوي دي او ددي تصديق د الله تعالي په دي قول كي دی " فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ " يعني هيچاته نه دي معلوم هغه نعمتونه كوم چې دجنتيانو دسترگو پخولو دپاره پټ تيار شوي دي . امام ترمذي رحمه الله وايي . دا حديث حسن صحيح دی . لغات : نفس : النفس مصدر دي روح يا ويني ته ويلي شي ، عظيم النفس لوي جسامت والا

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ٨ (٢٢٢٢) . وتفسير سورة السجدة ١ (٢٤٤٩، ٢٤٨٠) . والتوحيد ٢٥ (٤٢٩٨) . صحيح مسلم / الجنة (٢٨٢٢) (تحفة الأشراف . ١٢٦٤٥)

تشریح : کله چې نبي کريم صلي الله عليه وسلم ارشاد الهي نقل کړي دېته حديث قدسي ونيلي شي نو پورتي حديث هم حديث قدسي دي.

"مالاعين رأت" يعني نه به کومې سترگې ليدلي وي مطلب دادی چې دجنت اعلي مظاهر او اوزونه او شکل او صورت او دهغه ځاي نعمتونه به هيڅ سترگې ليدلي نه وي او نه به کومو غوږونو اوريدلي وي او نه به چا ددي تصور کړی وي.

قرة عين: قرة لفظ دقر نه جوړ شوی دی په معني دقرار دی يعني دا سترگې چې کله محبوب څيز اوويني نو قرار به ورته راشي او مطمئن به شي او بيايي بل څيز ته توجه نه ورځي ددي برعکس کچري سترگې ناخوښه څيز اوويني نو په دې باندې نظر ستړی کيږي بعضي علما، وائي قرة دقره نه ماخوږ دی په معني ديخوالي مطلب دادی چې کله سترگې خپل محبوب څيز اوويني نو په زړه کې يخواي شان پيدا کيږي دجنت په نعمتونو کې به دا دواړه قسم صفات حاصلېږي

۳۱۹۸- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُطَرِّبِ بْنِ طَرِيفٍ، وَعَبْدِ الْمَلِكِ وَهُوَ ابْنُ أَبَجَرَ، سَبْعًا الشَّعْبِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ عَلَى الْيَنْبَرِ، يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ سَأَلَ رَبَّهُ، فَقَالَ: أَيُّ رَبِّ، أَيُّ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَذْنَى مَنَزِلَةٍ؟ قَالَ: رَجُلٌ يَأْتِي بَعْدَ مَا يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، فَيَقَالُ لَهُ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ، فَيَقُولُ: كَيْفَ أَدْخُلُ وَقَدْ كَزَلُوا مَنَازِلَهُمْ وَأَخَذُوا أَخَذَاتِهِمْ؟ قَالَ: فَيَقَالُ لَهُ: أَكْرَهَى أَنْ يَكُونَ لَكَ مَا كَانَ لِإِبْلِيسَ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ، أَيُّ رَبِّ قَدْ رَضِيتُ، فَيَقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ هَذَا وَمِثْلَهُ وَمِثْلَهُ وَمِثْلَهُ، فَيَقُولُ: رَضِيتُ أَيُّ رَبِّ، فَيَقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ هَذَا وَعَشْرَةَ أَمْثَالِهِ، فَيَقُولُ: رَضِيتُ أَيُّ رَبِّ، فَيَقَالُ لَهُ: فَإِنَّ لَكَ مَعَ هَذَا مَا اسْتَهْتَمْتَ لِنَفْسِكَ وَلَدَّتْ عَلَيْكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الْمُغِيرَةَ وَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَالتَّمَرُوقُ أَصَحُّ. (١)

ترجمه دشعبي بيان دي فرماني چې ما دمغيره بن شعبه رضي الله عنه نه په منبر باندې واوريدل چې نبي کريم صلي الله عليه وسلم نه يې حديث بيانولو ونيل يې چې رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل موسي عليه السلام دخپل رب نه سوال اوکړو او ونيل يې چې اي زما ربه په جنتونو کې کوم يو جنت دتولو نه کمي درجي والا دي؟ الله تعالي اوفرمانيل جنت ته

دجنتيانو د داخليدو نه پس به يو كس راشي هغه ته به اووئيلي شي ته هم جنت ته داخل شه هغه به عرض او كړي زه څنگه جنت ته داخل شم او حال دا دي چې خلق زما نه جنت ته په ننوتو كې مخكې شوي دي او پخپلو كورونو كې اباد شوي وي او خپل خپل خيزونه يې وصول كړي وي موسي عليه السلام او فرمايل هغه ته به اووئيلي شي ددنيا په بادشاهانو كې چې د يوبادشاه سره څومره خيزونه وي دومره به تاته دركړي شي نو ايا ته به دي باندي خوشحاله او راضي نه يې؟ هغه به اوواني هو اي زما ربه زه راضي يم هغه ته به اووئيلي شي ورڅه ستادپاره دومره خيزونه مقرر شول او دومره دومره ورسره نور دي به اوواني اي زما ربه زه راضي يم ده ته به بيا اووئيلي شي ورڅه ستادپاره دا ټول خيزونه مقرر شول او ددي لس دومره نور هم دي به اوواني اي زما ربه بس زه راضي شم ده ته به اووئيلي شي ددي دومره وركړو باوجود ايا ستا زړه نور هم څه غواړي او كه په نور څه هم تاته لذت ملاوېږي هغه هم ستادپاره شول.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او بعضي راويانو دا حديث دشعبي په واسطه دمغيره نه نقل كړي دي او مرفوع يې نه دي بيان كړي مگر مرفوع زيات صحيح دي

۳۴- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ

د سورة احزاب د بعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او شان نزول د سورت

دايت نوم د د جملي يَخْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۲۰۱ نه ماخوځ دي.

په دې سورة كې درې اهم واقعات مذكور دي يو غزوة احزاب چه په شوال سنه ۵ هجري كي شوى وه دويم غزوه بني قريظه چه په ذي القعدة ۵ هجري كي پېښه شوى وه دريم د زينب رضی الله عنها نكاح د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره چه هغه هم په ذي القعدة سنه ۵ هجري كي شوي وه. نو د دې تاريخي واقعاتو نه د دې سورة د نزول زمانه متعين كيږي.

واقع داسي وه چي په شوال سنه ۳ هجري كي د جنگ احد نه دوه مياشتي پس د نجد قبيلي اسد په مدينه باندې د حملې كولو تياري او كړو نو نبی صلى الله عليه وسلم د دوى د حملې د بندولو دپاره. ابو سلمه رضی الله عنه سره د لښكر نه اوليرلو بيا په صفر ۴ ه كي د عضل قبائيلو د نبی صلى الله عليه وسلم نه څه صحابه كرام اغوختل چه دوى ته دين اوبنائى نبی صلى الله عليه وسلم دوى سره شپږ صحابه كرام اوليرل او په دوى باندې نې په لار كي د رجيع (جده) او رابع په مينځ كي د قبيله هذيل كفار را اوخيژول هغوى شپږ صحابه شهيدان كړل او

دوه (حُيَيب بن عدي او زيد بن الدثنه، نى په مكه كي څرخ كړل. بيا د بنى عامر د يو سردار په درخواست باندې نبى صلى الله عليه وسلم يو تبليغى وفد د څلوېښتو كسانو يا د اويا كسانو نجد طرف ته روان كړو. مگر د دوى سره هم غدارى اوشوه. او د بنى سليم قبيلو غصه او رغل او د ډكوان دوى د بئر معونه په مقام باندې شهيدان كړل په دې دروان كي د مدني يهودى قبيلې حوصله ا. موندله او مسلسل نى لوظونه ماتول. تردې چه په ربيع الاول ۴ هـ كي د بنى غطفان دؤو قبيلو بنو ثعلبه او بنو محارب په مدينه باندې د حملې كولو كوشش وكړو او نبى صلى الله عليه وسلم دا حمله منع كړه.

كوم قبائيل چه د مدينې نه جلاوطن كړى شول نو په هغوى كي بنى النضير راپاسيدل او نور قبائيل غطفان. هذيل وغيره نى راجمع كړل او قریش هم ورسره ملگرى شول. او په شوال سنه ۵ هـ كي نى په مدينه باندې د حملې تياري وكړه. نبى صلى الله عليه وسلم د دې حملې نه خبر ؤو. نو نبى صلى الله عليه وسلم په شپږ ورځو كي د حملې نه وړاندې يو خندق اوكنستلو او د درى زره فوج سره نى بچاؤ وكړو. دا د ژمى موسم ؤو. پنځوېش ورځې فوجونه يو بل ته پراته ؤو. الله تعالى يوه تيزه سيلۍ او طوفان راوستلو د كفارو خيمې وغيره نى گډې وډى كړلې. او په دې وجه ټول مخالفين او تختيدل نبى صلى الله عليه وسلم اوفرمايل: **لَنْ تَغْرُوكُمْ قُرَيْشٌ بَعْدَ عَامِكُمْ هَذَا وَلَكِنَّكُمْ تَغْرُوكُمْ أَنْفُسُكُمْ** (د دينه پس به قریش تاسو سره جنگ نشى كولى. ليكن تاسو به ورسره جنگ كړئ).

نبى صلى الله عليه وسلم چه د خندق نه واپس كور ته راغلو. نو د ماسپڅين په وخت كي جبرئيل عليه السلام حكماً راوړو. چه وسله (اسلحه) مۀ ېږدى د بنى قريظه معامله باقى ده. نبى صلى الله عليه وسلم فوراً اعلان وكړو. چه څوك په حكم منلو او طاعت باندې قائم وي نو هغوى دى د مازيگر مونځ په بنى قريظه كي وكړى. نبى صلى الله عليه وسلم يو لښكر اوليرلو او على رضى الله عنه نى د هغوى سالار كړو. او دوى نى وړاندې اوليرل. او نبى صلى الله عليه وسلم پوره لښكر سره ورپسې لاړلو. د بنى قريظه يهوديانو څو اول بد رد وئيل. خو چه كله نى نبى صلى الله عليه وسلم او د هغوى لښكر اوليدلو. نو وارختا شول. نبى صلى الله عليه وسلم د هغوى محاصره وكړه او دوه درى هفتې پس دوى خپل خانونه نبى كريم صلى الله عليه وسلم ته په دې شرط حواله كړل چه د اوس قبيلې سردار حضرت سعد بن معاذ رضى الله عنه د دوى په باره كي څه فيصله وكړى نو مونږ به نى منو او د بنى قريظه د يهوديانو دا خيال ؤو چه مونږ به هم د مدينې نه د نورو يهوديانو په شان لاړ شو او سعد بن معاذ به داسې فيصله وكړى. چه دوى دى جلاوطن كړى شى او د اوس قبيلې خلقو هم د سعد رضى الله عنه نه دا تقاضا كوله چه د خپلو خليفانو سره نرمى وكړى. ليكن د بنى قريظه د يهوديانو جرم ډير

سخت وو او عين د جنگ په موقع کي نئ لوظ مات کړو او د نورو يهوديانو سره ملگری شول. نو سعد رضی الله عنه دا فيصله اوکړه چه د دوی نارینه دی قتل کړی شی او د دوی ښځی او بچی دی غلامان کړی شی او د دوی ټول مالونه دی په مومنانو کي تقسیم کړی شی په دی فيصله باندی عمل اوکړی شو. او کله چه مومنان د دوی کورونو ته ورغلل نو معلومه شوه چه په جنگ احزاب کي د حصی اخستلو دپاره دوی پنځلس سوه توری دري سوه زغری دوه زره نیزی او پنځلس سوه هالونه تیار کړی وو که مومنانو سره د الله تعالی مدد نه وی نو دا ټول سامان به عين د جنگ په وخت کي د مومنانو خلاف استعمال شوی وو نو د دی انکشاف نه پس معلومه شوه چه کومه فيصله سعد رضی الله عنه د دوی په حق کي اوکړه نو هغه بالکل صحیح وه

معاشرتی اصلاحات: د جنگ احد او جنگ احزاب په مینځ کي د دوو کالو زمانه اگر چه لکه وه لیکن بیا هم په دی دور کي د اسلامی معاشری د قانمولو او آبادی دپاره د معاشرتی اصلاحاتو ضرورت وو.

په دی سلسله کي د ټولو نه ضروری مسئله د ثبیت مسئله وه یعنی څوک چه پردی اولاد ته خوی یا لور اووانی. داسی اولاد به په عرب کي د حقیقی اولاد په شان گنرلی شو. په مال کي به وارث وو. د متبئی ښځه به د هغه سړی انگور وه. او حرامه به نئ گنرله د خپلی انگور په شان. دارنگ د متبئی دپاره به هم د هغه سړی ښځه د مور په شان وه. د هغه لونه به نئ د خور په شان گنرلی او نکاح به نئ ورسره حرام گنرله نو الله تعالی دا رواج ختم کړو. او په داسی رواج نئ پابندی اولگوله

لیکن دا رواج دومره په آسانه نه شو ختمیدلی نو ضروری وه چه دا رسم نبي صلی الله علیه وسلم په خپله ختم کړی. او کوم کار چه نبي صلی الله علیه وسلم کړی وی او د الله تعالی په حکم سره نئ کړی وی نو د یو مسلم په ذهن کي د هغی کراهیت نه شی پاتی کیدلی په دی وجه د جنگ احزاب نه لږ وړاندی الله تعالی نبي صلی الله علیه وسلم ته وحی اوکړه چه ته د خپل متبئی زید بن حارثه د طلاکي کړی بی بی سره نکاح اوکړه او په دی حکم نبي صلی الله علیه وسلم د بنی قریظه د محاصری په دوران کي عمل کړی وو په دی نکاح باندی منکرینو پروپیگنده اوکړه او د هغی دا خیال وو چه مونږ به په دی پروپیگنده سره د نبي صلی الله علیه وسلم اخلاقی برتری ختم کړو. لیکن منکرین په دی مهم کي هم کامیاب نه شول.

د پردی ابتدائی احکام: په معاشره کي د شهوانیت عنصر ډیر زیات وو. د دی د ختمولو دپاره د پردی ابتدائی احکام نازل شول او باقی احکام د دینه یو کال روستو په سوره نور کي نازل شول.

د نبي صلي الله عليه وسلم خانگي معاملات: په دې زمانه کي دوه مسئلې نورې هم وې د هغو اصلاح ضروري وه. يوه د نبي صلي الله عليه وسلم مالي حالت. په رومينو څلورو کالو کي: نبي صلي الله عليه وسلم مالي حالت انتھاني کمزوري وو. په څلورمه هجري کي د بني النضير د جلاوطن کولو نه پس د هغوی په مالونو کي الله تعالی د نبي صلي الله عليه وسلم دپاره يوه حصه مقرر کړه. ليکن هغه هم کافي نه وه. يو طرف ته د نبوت بوج وو بل طرف ته مالي تنگي وه نو بيبيانو چه به د نبي صلي الله عليه وسلم نه د خرچ دپاره مطالبه کوله. نو په نبي صلي الله عليه وسلم به بوج نور هم زياتيدلو.

دويمه مسئله دا وه. چه د زينب رضي الله عنها سره د نکاح نه وړاندې د نبي صلي الله عليه وسلم څلور بيبيانې موجود وې. سوده رضي الله عنها. عائشه رضي الله عنها. حفصه رضي الله عنها او ام سلمه رضي الله عنها او پنځمه زينب رضي الله عنها شوه.

په دې باندې مخالفينو اعتراض اوکړو. او د صحابه کرامو په زړه کي هم شبهات راپيدا شول چه د نورو خلکو دپاره په يو وخت کي د څلورو ښځو نه زياتو زنانو سره نکاح کول منع دي ليکن نبي صلي الله عليه وسلم دا پنځمه نکاح څنگه اوکړه. نو الله تعالی د دې دواړو په باره کي حکم اوکړو.

مروې دې چي ابی بن کعب رضي الله عنه "زر" (بن حبیش) ته او فرمايل په سورة احزاب کي تاسو څومره ايتونه شميرلي دي هغه او وئيل زما دي په هغه ذات قسم وي چي ابی ورباندې قسم کوي چي سورة احزاب د سورة بقرې سره برابر وو او يا خود دینه هم زيات اوږد وو او يقينامونږ په دي کي درجم ايت الشيخ والشيخة إذا زنيا فارجموهما نکالا من الله والله عزيز حکيم. هم لوستلي وو.

جوړير په واسطه دضحاک دابن عباس رضي الله عنهما بيان نقل کړي دي چي اهل مکه په کومو کي چي وليد بن مغيرة او شيبه بن ربيع هم شامل وو در رسول الله نه دا مطالبه کړي وه چي ته به دخپلي خبري نه منع شي او مونږ به درته دخپل مال نه يوه حصه درکړو، دمديني يهوديانو او منافقانو رسول الله ته دهمکي ورکړي وه چي که ته منع نشوي نو مونږ به دي قتل کړو نو په دي باره کي لاتديني ايت کريمه نازل شو.

۳۱۹۹ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا صَاعِدُ الْحَرَّانِيُّ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، أَخْبَرَنَا قَابُوسُ بْنُ أَبِي كَلْبِيَّانَ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ، قَالَ: فَلَمَّا لَانِي عَبَّاسٌ، أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي حَرْوِهِ (الأحزاب: ٤) مَا عَنَى بِذَلِكَ؟ قَالَ: قَامَ لِي اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ مَا يُصَلِّي، فَعَطَّرَ حَرْوَهُ، فَقَالَ الْمُتَأَفِّفُونَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ مَعَهُ: أَلَا تَرَى أَنَّ لَهُ قَلْبَيْنِ: قَلْبًا مَعَكُمْ، وَقَلْبًا

مَعَهُمْ، فَأَكْزَلَ اللَّهُ: مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ (الأحزاب: ٤).^(١)

ترجمه: ابو ظبيان وايي چي مونږ دابن عباس رضي الله عنهما نه تپوس وکړو چي د الله تعالي ددي قول " مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ " څه مطلب دي ابن عباس ورته په جواب کي وويل رسول الله صلي الله عليه وسلم يو ځل په مونځ اودريدو او ديو کار په باره کې يې په زړه کې څه تير شول، کوم منافقان چي پدغه وخت کې موجود وو اوويل اوگوري ددي کس دوه زړونه دي يو زړه يې ستاسو سره دي او بل زړه يې دخپلو ملگرو سره دي نو په دي باره کې الله تعالي دا ايت " مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ " نازل کړو

تشریح: قاضي ثناء الله پاني پتي ددي ايت کریمه " مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ " داسي تشریح بيان کړي ده حيواني زړه او روح دتعامو قوتونو سرچشمه ده نو په دي وجه ديو سړي دوه زړونه نشي کيدې او که بالفرض دچا دوه زړونه وي نو هغه خوبه يا په يو زړه باندي ټول کارونه سر ته رسول نو بيا خو يې دويم زړه بيکاره پاتي کيدو او يا به يې په دواړو زړونو يوکار سرته رسولي نو بيا دوه زړونو ته ضرورت نه پاتي کيدو يا به يې په يو زړه سره کولي او بل زړه به دده په خلاف کار کولي نو په دي وخت کې بيا په دواړو زړونو کې تناقض پيدا کيدو

بغوي او ابن ابي حاتم دسدي او ابن نجيب په واسطه د مجاهد بيان نقل کړي دي چي ابو معمر جميل بن معمر فهرې داسي کس وو چي عقل يې تيز وو او حافظه يې هم دومره قوي وه چي هر څه به يې واوريدل هغه به يې ياد شوي وو قريشو به ونييل دمعمر حافظه دومره قوي ده لکه چي دده په سينه کې دوه زړونه وي هغه به پخپله هم ونييل چي زما دوه زړونه دي ، محمد صلي الله عليه وسلم چي څومره معلومات لري ددينه زيات معلومات زما په يو زړه کې دي او زه صرف په يو زړه باندي دده نه زيات پوهيږم نو دده متعلق ددي ايت نزول او شو

دبدر په ورځ چي کله کافرانو شکست اوخوړلو نو ابو معمر هم اوتختيدو چي يو پيزار يې په خپه کې وو او بل يې په لاس کې نيولي وو او په همدې حالت کې دابو سفیان سره مخامخ شو ابو سفیان ورته تپوس اوکړو اي ابو معمر څه حالت دي ابو معمر اوونيل زمونږ ملگرو شکست اوخوړلو ابو سفیان اوونيل ستا دا څه حالت دي چي يو پيزار دي په خپه کې دي او يو دي په لاس کې دي ابو معمر اوونيل زما خو دا خيال وو چي دواړه پيزارونه مي په خپو دي نو خلقو ته پدغه وخت کې معلومه شوه چي دده دوه زړونه نشته کچري دده دوه زړونه وي نو په لاس کې نيولي پيزار به ورته هير شوي نه وو.

ابن ابي حاتم په ضعيف سند سره د سعيد بن جبیر او مجاهد او عكرمه بيان نقل كړي دي چې يو كس ته به د دوه زړونو والا ونيلي شول او هم دهغه په باره كې د دې ايت نزول شوي دي .
ابن جرير په واسطه دعوفي دابن عباس او په واسطه دقتاده دحسن بصري نه هم دا قول نقل كړي دي ليكن په دې كې دومره اضافه ده چې دغه كس به ونيل زما يو زړه ماته ديو كار كولو حكم كوي او دويم زړه مې منع كوي

دزهرې او مقاتل قول دي چې په دې ايت كې هيڅوك ددوه زړونو والا سړي مراد نه دي او نه ظاهري ترجمه مراد ده بلكه په طور دتمثيل الله تعالي دهغه كس حالت بيان كړي دي څوك چې دخپلي ښځې سره ظهار كوي او دهغه كس كيفيت يې بيان كړي دي څوك چې پردو خامنولره په خويتوب نيسي ، گوياكې دا ونيل مقصود دي لكه څنگه چې ديو سړي دوه زړونه نشي كيدي نو همدا رنگي ظهار كونكي ښځه دده مور نشي جوړيدي او چالره په خويتوب باندي نيول حقيقي خوي نه گرځي

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْوَةَ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه . احمد بن يونس هم د زهير په واسطه د ماقبل هم معني روايت نقل كړی دی .
امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دی .

۳۲۰۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُخَبَّرِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ عَمْرِو بْنُ النَّظَرِ: سَمِعْتُ بِهِ لَمَّا يَشْهَدُ بِذَرٍّ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَبَّرَ حَلًّا، فَقَالَ: أَوَّلَ مَشْهَدٍ شَهِدَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَيْثٌ عَنْهُ، أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ أَرَانِي اللَّهَ مَشْهَدًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا بَعْدَ لَيْلَتَيْنِ اللَّهُ مَا أَصْنَعُ. قَالَ: فَهَاتِ أَنْ يَكُونَ هَئِذَاهَا، فَشَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ مِنَ الْعَامِ الْقَابِلِ، فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا عَمْرٍو، أَلَيْسَ؟ قَالَ: وَاهَا لِي بِحِجَةِ الْجَنَّةِ أَجْدَا دُونَ أُحُدٍ، فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ، فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ يَطْبَعُ وَكَمَا لَوْ مِنْ بَيْنِ صَرْبَةٍ وَطَعْنَةٍ وَرَمِيَةٍ، فَقَالَتْ عَمِّي الرَّبِيعُ بِنْتُ النَّظَرِ: فَمَا عَرَفْتُ أَحَدًا إِلَّا يَهْتَابُ، وَلَكَ هَذِهِ الْآيَةُ: رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ

قَفَى لَحَبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا كُتُبًا (الأحزاب: ٢٣). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.^(١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه روايت دی چي زما تره انس بن نصر د چا په نامه چي زما نوم اينودلی شوی وو، دبدر په غزا کې نه وو شريک شوی نو هغه عرض اوکړو چي زه په دي کار ډير سخت پريشان يم چي داد رسول الله صلي الله عليه وسلم اولني جهاد وو او زه ورنه غائب ووم، کچري الله تعالي په ما باندې کومه داسي د جهاد موقع راوستله نو الله تعالي به وويني چي زه څه څه کولو والايم، راوي وايي چي هغه ددينه ويريده چي ددي نه علاوه نور څه اووايي تردې چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم احد ته په راتلونکي کال کي حاضر شو، څه گوري چي سعد بن معاذ رضي الله عنه ورسره مخامخ شو، او ده ته يي وويل اي ابو عمرو چرته دي دتلو اراده ده؟ هغه وويل واه واه د احد دغر طرف نه د جنت خوشبو راروانه ده راوي وايي چي په جنگ کي ورگډ شو تردې چي شهيد کړی شو، اوپه جسم يي د غشو او نيزو اتيا زخمونه موجود وو، زما د ترور د ربیع بنت نصر بيان دی چي ما خپل ورور صرف د گوتو په بندونو وپيژندلو او دغه وخت کي دا ايت کریمه "رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَفَى لَحَبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا كُتُبًا" (دوی داسي سړي دي چي د الله تعالي سره يي کړي وعده پوره کړي ده، بعضو په دوی کي خپله حصه د زندگۍ پوره کړي ده، او بعضي په دوی کي دا وخت انتظار کوي، او دوی پخپله رويه کي د يوې زړي په مقدار هم بدل نشول، نازل شو يعني په مومنانو کې ځني ځوانان داسي دي چي الله سره کړي وعده يي پوره کړي الخ

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: "الرين د "ي" په پښ او د "ر" په زير هم روايت شوی دی يعني الله به خلقو ته اوبنايي او د "ي" او "ر" دواړو په زور هم روايت شوی دی يعني الله تعالي ته اويني چي زه څه کوم، والله اعلم

غاب: غاب غيبا وغيبا د ضرب نه په معني دغائب کيدو، لري کيدو، جدا کيدو دي طعنه طعن طعنا دنصر او فتح نه په معني دنيزي ويشتلو او کله چي ددي مصدر طعنا وي نو معني به يي په چا کې عيب لتول وي. بنيانه: البنيان دگوتو اطرافو ته ونيلي شي او بندونو ته ونيلي شي، جمع يي بنانات راځي.

^١ - صحيح مسلم (الإمارة ٢١١٠) (تحفة الأشراف: ٢٠٦)

تشریح : "عن قتال بدر" بدر دیو کلي نوم دی چرته چي به هر کال میله کیدله او دا دشام نه مدیني ته دتلو په لار کې واقع دی او دمدیني نه تقریبا اتیا میله لري دی په دي کې مسلمانانو ته فتح نصیب شوي وه

فلما کان یوم احد. احد دیو غر نوم دی دا دمدیني نه شمالي جانب ته تقریبا یو نیم میل فاصله باندي واقع دی چرته چي په ابتداء کې مسلمانانو شکست خوړلی وو مگر بیایي فتح حاصله کړه

"اني اجد ريحها من دون أحد" يعني دا حد دطرف نه ماته دجنت بوي راخي، محدثينو ددي جملي حقيقي معني بيان کړي ده چي حقيقتا دوی ته دجنت خوشبو دا حد نه راتله لیکن بعضي محدثينو ددي جملي نه دمسلمانانو دشهادت شوق مراد کړی دی

فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ بَضْعٌ وَثَمَانُونَ مِنْ بَيْنِ صُرْبَةٍ وَطَعْنَةٍ وَزَمِيَّةٍ يعني څه دپاسه اتیا گذارونه ورباندي دتوري وو بضع د دریو نه دنهو پوري عدد ته ونیلی شي چي په دي کې د ۸۱ نه تر ۸۹ پوري احتمال شته.

رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه. دا ایت ددوی پشان خلقو په حق کې نازل شوی دی دا ایت دڅه باره کې نازل شوی دی په دي کې دعلماؤ اختلاف دی بعضو همدا نضر بن انس رضي الله عنه لیکلی دی او بعضو علماؤ دا حد شهیدان لیکلي دي او بعضو دعبه ثانيه بيعت کونکي لیکلي دي. (روضة الصالحين)

۳۲۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ التَّوِيلُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عُمَةَ طَابَ عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ، فَقَالَ: يَبُثُّ عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُشْرِكِينَ، لَئِنْ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالًا لِلْمُشْرِكِينَ لَيَزِيَنَّ اللَّهُ كَيْفَ أَصْنَعُ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْزَأُ إِلَيْكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ هَؤُلَاءِ، يَغِيي الْمُشْرِكِينَ وَأَعْتَدُ لِنَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ يَغِيي أَصْحَابَهُ، ثُمَّ تَقَدَّمَ فَلَقِيَهُ سَعْدٌ، فَقَالَ: يَا أَعْي مَافَعَلْتَ، أَنَا مَعَكَ فَلَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَصْنَعَ مِمَّا صَنَعَ، فَوُجِدَ فِيهِ بَضْعٌ وَثَمَانُونَ مِنْ صُرْبَةٍ وَسَيْبٍ وَطَعْنَةٍ وَبُرْمِجٍ وَزَمِيَّةٍ بِسَهْمٍ، فَكُنَّا نَقُولُ فِيهِ وَفِي أَصْحَابِهِ لَكُلُّ: قِيلَ لَهُمْ مَنْ قَتَلَ لَحْبَهُ وَمِلَهُمْ مَنْ يَكْتُمُونَ (الأحزاب: ۲۳) قَالَ يَزِيدُ يَغِيي هَذِهِ الْآيَةَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَاسْمُ عُمَةَ أَنَسِ بْنِ النَّظْمِ. (١)

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه روايت دی چي زما تره انس بن نصر دبدر په غزا کې نه وو شريک شوی نو هغه عرض اوکړو يا رسول الله ! زه درومي جنگ نه چي تاشرکانو سره کړی دی غیر حاضروم، که الله تعالي بيا مشرکانو سره دجنگ موقع راکړه نو الله تعالي به خلقو ته اوبسائي چي زه څنگه جنگ کوم بيا. کله چي داحد دغزا په ورځ مسلمانان گډوډ شولو نو انس رضي الله عنه اووئيل يا الله زه دخپلو ملگرو دطرفه معافي غواړم او مشرکانو دعمل نه ويزاره يم بيا دجنگ ميدان ته ورمخکې شو نو سعد بن معاذ رضي الله عنه په مخه ورغلو ورته يی اووئيل ای وروره ته چي هرڅه کوي زه هم درسره يم ، سعد وايي چي هغه چي هرڅه وکړل هغه کار ما ونکړی شو او مونږ دهغه په بدن کې دتورو دنيزو او دغشو زخمو نه څه دپاسه اتيا زخمو نه اوليدل انس رضي الله عنه فرماني زمونږ دا خيال دی چي دا ايتونه فَيَنْهَضُ مِنْ قَفَى نَجْبَةٍ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ دده او دغه شان نورو خوانانو په حق کې نازل شوي دي چي فرماني (دوی داسي سړي دي چي د الله تعالي سره يي کړي وعده پوره کړي ده ، بعضو په دوی کي خپله حصه د زندگي پوره کړي ده، او بعضي په دوی کي دا وخت انتظار کوي، او دوی پخپله رويه کي د يوې په مقدار هم بدل نشول)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی اود انس د تره نوم انس بن النصر دی
تشریح : ددينه معلومه چي که دچا دکومي نيکي اراده وي نو دهغي دپاره دي اوږدي اوږدي دعوي نه کوي بلکه دوخت په راتلو سره دي دخپل عزم مطابق خپل پوره طاقت استعمال او خرچ کړي.

٣٢٠٢_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقُدُّوسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارُ الْبُصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: أَلَا أُبَشِّرُكَ، فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "طَلْحَةُ مِّنْ قَفَى نَجْبَةٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا لَعْرَفَةَ مِنْ حَدِيثِ مُعَاوِيَةَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَإِنَّمَا رَوَى هَذَا عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ. (١)

ترجمه : دموسي بن طلحه بيان دي فرماني چي زه معاويه رضي الله عنه ته ورغلم هغه راته اووئيل ايا زه تاته يو زيري درنکړم؟ ما ورته اووئيل ولي نه ضرور يي راته راکړه هغه اووئيل

مادر رسول الله صلى الله عليه وسلم نه اوريدلي دي طلحه دهغه كسانو دجملي نه دي دجا متعلق چي الله تعالي "ممن قضي نجبه" فرمائيلي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ دا صرف دمعاوويه رضي الله عنه په همدې سند پيژنو مگر دا حديث دموسي بن طلحه صرف د طلحه په سند ذكر كيږي (كوم چي وروسته راروان دي).

۳۲۰۳_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ مُوسَى، وَعَبِيصِ بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِمَا طَلْحَةَ، أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا لِأَعْرَابِيٍّ جَاهِلٍ: سَلْهُ عَنْ قَضَى نَحْبِهِ مَنْ هُوَ؟ وَكَالُوا لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَى مَسْأَلَتِهِ يُوقِرُونَهُ وَيَهَابُونَهُ، فَسَأَلَهُ الْأَعْرَابِيُّ: فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ إِنِّي أَطْلَعْتُ مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ وَعَلَى بَابِ خُطْبِهِ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "أَيْنَ السَّائِلُ عَمَّنْ قَضَى نَحْبَهُ؟" قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: أَأَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَذَا وَمَنْ قَضَى نَحْبَهُ؟" قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ يُونُسَ بْنِ بُكَيْرٍ. (۱)

ترجمه: دطلحه رضي الله عنه نه روايت دي چي صحابه كرامو يو جاهل باندې چي ته اوونيل په داسي حال كي چي هغه دنبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دايت كريمه "ممن قضي نجبه" متعلق تپوس اوکړو چي ددينه مراد څه دي؟ او دوى ستانه پخپله دسوال کولو همت نه کوي او هغوى ادب او احترام کوي اوستاسو نه ويره هم کوي نو اعرابي در رسول الله نه تپوس اوکړو مگر رسول الله صلى الله عليه وسلم اعراض اوکړو، نو اعرابي بيا تپوس اوکړو نو رسول الله ورته توجه اونکړه هغه بيا تپوس اوکړو نو رسول الله بيا توجه اونه کړه بيا زه دمسجد په دروازه كي ښکاره شوم او ورداخل شوم او ما شني جامي اغوستلي وي کله چي زه رسول الله صلى الله عليه وسلم اوليدم نو ويي فرمائيل "ممن قضي نجبه" باره كي تپوس کونکي څوک دي؟ باندې چي اوونيل اي دالله رسوله زه حاضر يم او تپوس کونکي زه يم رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمائيل دا سړي (طلحه، دهغه كسانو دجملي نه دي چاچي خپلي ذمه وارياني پوره کړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف ديونس بن بکیر په سند پيژنو

دطلحه بن عبيد الله حالات

نوم طلحه کنیه ابو محمد فیاض او خیر دده لقبونه دي دپلار نوم يي عبيدالله او دمور نوم يي صعبه وو دطلحه نسب په شپږم پوشت کې درسول الله سره یوځای کيږي دهجرت نبوي نه ۲۴ يا ۲۵ کلونه مخکې دده پیدائش شوی دی داتلسو کالو په عمر کې بصري ته لاړو او هلته ورته یو راهب دبعثت نبوي خبر ورکړو او بیا دابوبکر رضي الله عنه په دعوت سره په اسلام کې داخل شو طلحه دغزوه بدر په موقعه په مدينه کې موجود وو ددينه علاوه يي په تمامو عزواتو کې شرکت کړی دی او په بیعه الرضوان کې هم شامل وو او دنورو خلفاؤ په جنگونو کې هم شریک پاتي شوی دی.

طلحه به ډیر زیات سخاوت کولو دفقیرانو مسکینانو دپاره به يي دروازه هر وخت پرانیستلي وه، دقیس بن ابي هاضم بیان دی چي ما دطلحه نه زیات سخاوت کونکی بل څوک نه دی لیدلی الله تعالي ورته فراخه مال هم ورکړی وو چي روزانه اوسط آمدن يي زر دینارو ته رسیدو (طبقات ابن سعد).

په جنگ جمل کې شهید شو او پدغه وخت کې دده عمر ۲۲ يا ۲۴ کلونه وو او په همدې میدان کې دفن کړی شو لیکن دلته به اوبه اودریدلي نو په خوب کې اولیدلی شو ونیل يي چي زما قبر کوم محفوظ ځای ته منتقل کړئ نو عبدالله بن عباس رضي الله عنهما دابوبکر رضي الله عنه کور په لس زره درهم واخستو او هلته يي منتقل کړو او په دومره ورځو کې دده جسم بالکل محفوظ وو خراب شوی نه وو تردې چي په سترگو يي کافور لگولی شوي وو هغه هم محفوظ وو دده دمرویاتو شمیر ۳۸ دی چي دوه په دي کې متفق علیه دي او دوه په مسلم کې دي او دوه په بخاري کې دي.

۳۲۰۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَمَّا أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَخْلِيصِ أَزْوَاجِهِ بَدَأَ بِي، فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ إِنِّي ذَا كَرٍّ لَكَ، أَمْرًا فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَسْتَعْجِلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكَ." قَالَتْ: وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ أَبَوَيْ لَمْ يَكُونَا لِيَأْمُرَانِي بِهَذَا، قَالَتْ: ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبِّكُمْ فَتَعَالَيْنَ حَتَّى بَلِّغَ إِلَيْكُمْ خَيْرَ مَا نَسْتَأْذِنُكُمْ." قَالَتْ: فِي أَيِّ هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيْ، فَإِنِّي أَرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ، وَفَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَا فَعَلْتُ." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ

صَحِيحٌ وَقَدْ رَوَى هَذَا أَيْضًا عَنِ الرَّهْرِيِّ. عَنْ عُرْوَةَ. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي كله رسول الله صلي الله عليه وسلم ته حكم او كړي شو چي هغوی خپلو بيبيانو ته اختيار وركړو نو رسول الله ددي كارواني ابتداء زما نه او كړه او ماته يي اوونيل اي عائشي زه تاته ديوي خبري يادونكي يم خو ته به دخپل مور او پلار سره دمشوري كولو نه بغير جواب نه راكوي او په جواب وركولو كي به جلتي نه كوي عائشه رضي الله عنها واني رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ښه معلومه وه چي زما مور او پلار ماته دجداني اختيارولو باره كي هيڅ كله حكم نشي كولي او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل الله تعالي فرمايلي دي "يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأُزَوِّجَكُ أَنْ كُنْتَ رُذُنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزَيَّنْتُهَا فَتَعَالَيْنِ حَتَّىٰ بَلَغَ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أُجْرًا عَظِيمًا" يعني اي پيغمبره اووايه ته بيبيانو خپلوته كه ښي تاسو چي اراده لرئ دژوند نژدې اودښانت ددې پښ راځئ چي نفع دركړم تاسو لره او اوازادى كړم تاسو په ازادولو نيكوسره او كه ښي تاسي اراده لرئ دالله تعالي اودرسول دده اودكورداخرت پس بيشكه چي خداى تباركړى دى دپاره دينكي كونكوله تاسو نه اجر لوي ، ما اوونيل ايا زه په دي باره كي دمور او پلار نه مشوره اوغوږم؟ (هيڅ كله نه) زه هيڅ قسم مشوري كولو ته ضرورت نه لرم، زه الله او دهغه رسول خونوم او كور داخرت خونوم او درسول الله نورو بيبيانو چي څه ونيلي وو هغه شان ما هم اوونيل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دا حديث دزهري نه هم مروي دي چي دعروده يي نقل كوي او عروده دعائشه رضي الله عنها نه نقل كړي دي.

بغوي ليكلي دي پدغه زمانه كي درسول الله صلي الله عليه وسلم نهه بيبيانې وي دپينځو تعلق دقریشو سره وو چي يوه په هغوی كي عائشه بنت ابي بكر ، حفصه بنت عمر ، ام حبيبہ بنت ابي سفيان ، ام سلمه بنت اميه ، سوده بنت زمعه ، او دباقي څلورو تعلق دقریشو سره نه وو چي زينب بنت جحش اسدي ، ميمونه بنت حارث هلالې ، صفيه بنت حي بن اخطب اسراييلي ، جوړيه بنت حارث. رضي الله عنهن

كله چي دتخير پورتنې ذكر شوي اي نازل شو نودتولو نه مخكي رسول الله صلي الله عليه وسلم دعائشه رضي الله عنها نه تپوس او كړو چي ته دالله درسول په ټولو كي زياته مخوره او ډيره خوښه بي بي وي او ددي په وړاندي يي دا ايت هم ولوستلو او دوى ته يي اختيار وركړو نو

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الأحزاب ٢ (٢٨٥) . صحيح مسلم / الطلاق ٢ (١٢٥) . سنن النسائي / النكاح ٢ (٢٢٠٢) . والطلاق ٢٦ (٢٢٦٩) . سنن ابن ماجه / الطلاق ٢٠ (٢٠٥٢) (تحفة الأشراف : ١٤٦٤) . و مسند احمد (٤٨/ ١٠٢ ، ١٨٥ ، ٢٢٦ ، ٢٢٧) . و سنن الدارمي / الطلاق ٥ (٢٢٤٢)

عائشه رضي الله عنها دالله رسول او کور داختر لره اختيار کړو پس ددي خبري په وجه در رسول الله صلي الله عليه وسلم په مخ مبارک کي دخوشحالي اثار ښکاره شول او ددينه علاوه نورو بيبيانو هم دعائشه رضي الله عنها پيروي اوکړه

دقتاده بيان دي چي کله امهات المومنين الله اودهغه رسول او کور داختر لره اختيار کړو نو الله تعالي هم ددوي اعزاز اوکړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي په دوي باندې داکتفا کولو او په ائينده کي دبلي نکاح نه کولو حکم اوکړو او ويي فرمائيل "لا يحل لك النساء من بعد" يعني ددي بيبيانو نه غير دنورو ښځو سره ستا دپاره نکاح کول جائز نه دي.

مسلم او امام احمد او نسائي په واسطه ابو الزبير دجابر رضي الله عنه بيان نقل کړي دي چي صديق اکبر رضي الله عنه په دربار نبوت کي د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن اجازت ورته ملاؤ نشو ددينه پس عمر فاروق رضي الله عنه راغي هغه هم اجازت طلب کړو ليکن هغه ته هم اجازت ملاؤ نشو خو بيا يي يوه شيبه پس دواړو ته اجازت ورکړو دوي چي کله دننه ورداخل شول نو رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت کي غمژن او خاموش ناست وو او گير چاپير ورته بيبياني موجودي وي، عمر فاروق رضي الله عنه بيان دي زما په زړه کي تير شول چي کومه داسي خبره کول پکار دي چي دهغي په اوريدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدا شي نو ما عرض اوکړو کچري دخارج لور (يعني زما ښځي)، زما نه اضافي خرچي غوښتلي وي نو ما به يي خت مات کړي وي، ددي خبري په اوريدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم اوخاندل او ويي فرمائيل تاسو خو وينئ چي زما گير چاپير دا ښځي جمع شوي دي او زما نه دزيات خرچ طلب کوي، ددي خبري په اوريدو سره صديق اکبر رضي الله عنه دعائشه رضي الله عنها په خت دگذار کولو دپاره پاڅيدو او عمر فاروق رضي الله عنه هم په حفصه رضي الله عنها دگذار کولو دپاره ورمخکي شو او دواړو اوونيل دالله در رسول سره چي کوم څيز موجود نه وي تاسو به هرگز دهغي سوال نه کوئ ليکن بياددينه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم دټولو بيبيانو نه يوه مياشت يعني ۲۹ ورځي کناره کشي اختيار کړه او بيا دا ايت نازل شو، رسول الله صلي الله عليه وسلم ابتدا دعائشه رضي الله عنها نه اوکړه او ويي فرمائيل اي عائشي زه تاته يوه خبره پيش کول غواړم خو زما دا خواهش دي چي ددي خبري په باره کي به دمور او پلار سره دمشوري کولو نه بغير په جواب ورکولو کي جلتې نه کوي ام المومنين اوونيل اي دالله رسوله هغه څه خبره ده؟ نو رسول الله صلي الله عليه وسلم ذکر شوي ايت تلاوت کړو دعائشه رضي الله عنها اوونيل اي دالله رسوله ايا ستا په باره کي زه دخپل مور او پلار سره مشوره اوکړم داسي هرگز نشي کيدي، زه خو الله اودهغه رسول او کور داختر لره اختياروم ليکن تاته زما دا درخواست دي چي پخپلو بيبيانو کي به هيڅ يوي بي بي ته زما ددي فيصلې خبر نه ورکوي، رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل زما نه چي هره يوه

بنسخه تپوس کوي نو زه ورته وایم الله تعالی زه په فتنه کي داچولو دپاره نه یم رالیږلي بلکه دسعادت ورکولو او دمعلم په صفت یې رالیږلي یم.

بخاري پخپل صحیح کي دزهري نه روایت بیان کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دیوي میاشتي پوري خپلو بیبیانو ته دنه ورتلو قسم اوکړو، ماته عروه دعائشه رضي الله عنها قول بیان کړي دي چي د ۲۹ ورځو نه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم دتولو نه مخکي ماته تشریف راوړو ما عرض اوکړو اي دالله رسوله تا خو قسم خوړلي وو چي زمونږ خواته به تر یوي میاشتي پوري نه راځي او نن خو ۲۹ ورځ ده او زه یې شمیرم نور رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل دا میاشت د ۲۹ ورځو ده.

فانده: بغوي لیکلي دي په علماؤ کي اختلاف دي چي کوم اختیار رسول الله صلي الله عليه وسلم بیبیانو ته ورکړي وو ایا دا دطلاق دتفویض اختیار وو نو که بنځو خپل خان اختیار کړي وي نو طلاق خو واقع کیدل او نورو طلاقو ته ضرورت نه پاتي کیدو او که نه داسي نه وه بلکه په دي طریقه صرف دبنځو مرضي ظاهرول مطلوب وو او ددي باوجود دطلاق اختیار درسول الله صلي الله عليه وسلم په لاس کي پاتي کیدو؟ بعضي علماء وائي دا اختیار دطلاق دتفویض دپاره وو لیکن دحسن او قتاده او اکثر اهل علمو قول دادي چي دا د طلاقو دتفویض دپاره نه وو بلکه دطلب طلاق اختیار ورکړي شوي وو کچري بنځو دنیا غوره کړي وي نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به دوی پریخودلي وي ځکه چي په ایت کریمه کي راغلي دي "يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَرَغْنَ فَمَتَّعَنَّكُمْ وَاسْتَغْنَيْنَّ" سَرَاخًا جَمِيلًا" ددي ایت نه معلومیږي کچري بنځو دنیا اختیار کړي وي نو ددي باوجود به هم دا زادولو اختیار درسول الله صلي الله عليه وسلم په لاس کي باقي پاتي وو.

مسئله کچري خاوند بنځي ته اوونیل تاته خپل اختیار حاصل دي او ددي جملې نه یې مراد تفویض دطلاق وي یعنی مقصد یې دا وي که ته غواړي نو خپل خان ته طلاق ورکړه نو په دي مجلس کي چي څو پوري دا بنځه موجوده وي دپته به اختیار حاصل وي که اوغواړي نو خپل خان ته دي طلاق ورکړي لیکن که ددي خاي نه پاڅیده یا په کوم بل کار کي مشغوله شوه نو دطلاق اختیار به ددي سره باقي نه وي ځکه چي دا تملیک دفعل دي او تملیک دفعل ددي تقاضا کوي چي په همدې مجلس کي دي جواب ورکړي شي لکه چي په بیع کي قبول دي تفسیر مظهري ددي لاندې د طلاق د تخیر مسئله هم په پوره تفصیل سره ذکر کړي ده.

أَبِي زَبَاحٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، رِبِيبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: لَنَا لَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» (الأحزاب: ٣٣) فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ، فَذَاعَاطَةً، وَحَسَنًا، وَحُسَيْنًا فَجَعَلَهُمْ بِكَسَاءٍ وَعَلَى خَلْفِ ظَهْرِهِ فَجَعَلَهُ بِكَسَاءٍ، ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَأَذْهِبْ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا". قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: وَأَنَا مَعَهُمْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، قَالَ: "أَلَيْتَ عَلَى مَكَائِلِكَ وَأَلَيْتَ عَلَى خَيْرٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ عَطَاءٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ. (١)

ترجمه عمر بن ابی سلمه (د رسول الله صلی الله علیه وسلم برکتی) وانی هر کله چي ایت کریمه " إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا " دام سلمه په کور کي په رسول الله صلي الله عليه وسلم نازل شو نو دې وخت کي رسول الله فاطمه حسن او حسين رضي الله عنهم راوغوښتلو او ديو خادر لاتدي يي کينولو او علي رضي الله عنه در رسول الله صلي الله عليه وسلم شاته وو رسول الله هغه لره هم دخادر نه رالاتدي کړي او بيا يي اوفرمانيل اي الله دا زما اهل بيت دي او زما کورنۍ ده ددوی نه ناپاکي لري کړي او پاک کړي دوی لره په پاکولو سره، ام سلمه رضي الله عنها واني زه هم ددوی سره يم اي دالله رسوله رسول الله افرمائيل ته پخپل ځاي تهيك يي او تاته هم دخیر مقام او درجه حاصل ده. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دې سند په کوم چي عطاء د عمر بن ابی سلمه رضي الله عنها نه نقل کړي دي غريب دي.

د عمر بن ابی سلمه عبدالله بن عبدالاسد رضي الله عنه حالات

عمرو دام سلمه رضي الله عنها بچی دی کوم چي ددې دمخکني خاوند ابوسلمه نه پيدا شوی وو عمرو دهجرت نه دوه کاله مخکې پيدا شوی وو او دا هغه وخت وو کله چي ام سلمه په حبشه کې وه عمرو پخپلو خویندو او وروڼو کې دتولو نه مشر وو کله چي دام سلمه رضي الله عنها سره در رسول الله صلي الله عليه وسلم نکاح اوشوه په دې وخت کې دی ماشوم وو او بيا ددينه پس در رسول الله صلي الله عليه وسلم په فرورش کې راغی دی در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه هم براه راست روايات نقل کوي او دخپلي مور ام سلمه رضي الله عنها نه هم نقل کوي (سير اعلام النبلاء،

عمرو د عبدالله بن مروان په زمانه کې وفات شو (اسد الغابه، دابن الاسير په قول دده دوفات کيدو کال ۸۳ هجري دی.

¹ - تهرده المؤلف وأعادته في المصنف ۲۲ (برقم ۳۷۸۷) (تحفة الأشراف: ۱۰۶۸۷)

٣٢٠٦ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمُرُّ بِبَابِ قَاطِمَةَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ إِذَا خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الْفَجْرِ، يَقُولُ: الصَّلَاةُ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا (الأحزاب: ٣٣). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي الْحَمَرَاءِ، وَمَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ، وَأَمْرِ سَلَمَةَ.

(١)

ترجمه . دانس بن مالك رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د فاطمه رضي الله عنها د دروازي مخي ته شپږو مياشتو پوري تيريدو كله چي به دسحر مانځه ته وتلو نو ونيل به يي "الصلاة يا اهل البيت" يعني اي زما كورنۍ دسحر مانځه ته پاڅۍ " إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا " الله تعالي غواړي چي ستاسو نه نجاست لري كړي او تاسو په كامل طور پاك كړي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي او مونږ يي صرف دحماد بن سلمه په روايت پيژنو، او په دي باب كي دابوالحمراء، معقل بن يسار، او ام سلمه رضي الله عنها نه هم احاديث وارد دي

٣٢٠٧ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: لَوْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَاتِبًا هَيِّنًا مِنَ الْوَحْيِ لَكُنْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: "وَلَا تَقُولُ لِلَّذِي أَلْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ يُعْزِي بِالْإِسْلَامِ وَأَلْعَنَتْ عَلَيْهِ يُعْزِي بِالْجَنَّةِ فَأَعْتَقْتُهُ أَمْسِكَ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَأَتَيْتِ اللَّهَ وَلُحِظِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَلَحُّصِ النَّاسِ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تُلْحَقَهُ إِلَى قَوْلِهِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا (الأحزاب: ٣٧). وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنَّا نَزُوجُهَا، قَالُوا: نَزُوجَ خَلِيلَةِ ابْنِهِ فَأَلْزَمَ اللَّهُ تَعَالَى: مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ (الأحزاب: ٤٠)، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِتَابًا وَهُوَ صَوِيرٌ، فَلَبِثْتُ حَتَّى

صَارَ رَجُلًا يُقَالُ لَهُ: زَيْدٌ بْنُ مُحَمَّدٍ فَأَلَزَلَ اللَّهُ: اذْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا
 آبَاءَهُمْ فَأَخَوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ (الأحزاب: ٥) فَلَنْ مَوْلَى فَلَانٍ وَفُلَانٌ أَخُو فَلَانٍ هُوَ
 أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ (الأحزاب: ٥) يَعْنِي أَعْدَلُ عِنْدَ اللَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. قَدْ رَوَى
 عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "لَوْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ كَاتِمًا شَيْئًا مِنَ الْوَعْيِ لَكُنَّ هَذِهِ الْآيَةُ: وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ
 (الأحزاب: ٣٧)" هَذَا الْحَرْفُ لَمْ يُزَوْطُولِهِ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَّابٍ الْكُوفِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ
 اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها نه مروي دي فرماني كه رسول الله صلي الله
 عليه وسلم چرته دوحی نه دکوم خیز پتونکي وي نو دا ایت " وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ " به
 به بی پت کړي وو، رسول الله صلي الله عليه وسلم چي کله د زینب سره واده اوکړو نو خلقو
 ونیل ده دخپل متبني (چالره په خوي نیولو) دبخی سره واده اوکړو نو دي باره کي الله تعالی دا
 ایت کریمه "ماکان محمد اباً احد من رجالکم ولكن کان رسول الله خاتمه النبیین" نازل کړو،
 زید چي وړوکی وو نور رسول الله صلي الله عليه وسلم په خوي توب نیولي وو او هغه مسلسل
 ورسره وو تردي پوري چي خوان شو خلقو به ورته زید بن محمد ونیل نو په دي باره کي دا ایت
 " اذْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَأَخَوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ " نازل شو.
 دوی ستاسو دیني ورونه دي او ستاسو دوستان دي، فلاني دفلاني دوست دي او
 فلاني دفلاني دیني ورور دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث غريب دي په مذکوره سند دا روايت مسروق دعائشه
 رضي الله عنها نه نقل کړي دي فرمايل يي که رسول الله صلي الله عليه وسلم چرته دوحی نه
 دکوم خیز پتونکي وي نو دا ایت " وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ " به بی پت کړي وو
 تشريع اقسط خو داسم تفضيل صيغه ده ليکن نسبتی زیادت مراد نه دي بلکه دعدل في
 نفسه زیادت مراد دي يعنی کامله رېستوني خبره ورته مراد ده، بخاري دابن عمر رضي الله
 عنهما قول نقل کړي دي چي مونږ به زید رضي الله عنه ته زید بن حارثه نه ونیل بلکه زید بن

محمد (صلي الله عليه وسلم) به ورته مونږ ونيل تردې چې ايت كريمه اَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ نازل شو، يعني ددينه پس بيا مونږ زيد بن حارثه ونيل شروع كړل. بيا دوي ليكلي دي خوي نيول زموږ په نژد يعني دامام شافعي په نژد څه اعتبار نه لري او په دې دعوي سره دخوي كيدو حكم نه جاري كيږي ليكن دامام ابو حنيفه په نژد كه څوك غلام په خويوتوب اونيسي نو ازادېږي او كچري كوم مجهول النسب لره خپل خوي او گرځوي او هغه داسي وي چې دهغه الحاق ددې مدعي سره كيدي شي نودې به دمدعي خوي گنډلي كيږي ليكن قاضي بيا دوي غلط شوي دي دامام ابو حنيفه قول دادي كچري كوم مالك خپل غلام ته چې په عمر كي دمالك نه كم وي يا زيات وي خوي اوواني نو غلام به ازادېږي اودمالك كلام به د درست گرځولو دپاره په مجاز حمل كولي شي ، گويا لكه مالك چې دغلام متعلق داسي ونيلي وي دا زما خوي دي نو ددې مجازي معني داده چې دا ازاد دي دسبب په ذكر كولو سره مجازا سبب وگرځوي بنوت دازادئ سبب دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چې دخپل محرم رسته دار مالك شي نو محرم ازادېږي (رواه احمد واصحاب السنن). ليكن دصاحبينو قول دامام صاحب دقول په خلاف دي دامام ابو يوسف او امام محمد قول دي كچري كوم مالك خپل غلام ته چې په عمر كي دده نه زيات وي دا خبره او كړي چې دا زما خوي دي نو غلام به نه ازادېږي ، ددې اختلاف بنياد يوه دويمه اختلافي ضابطه ده دكومي تفصيل چې په اصول فقه كي مذكور دي .

اصل اختلافي قاعده داده چې دامام صاحب په نژد دمجازي معني مراد كولو دپاره دا ضروري نه دي چې حقيقي معني كه ممكن هم وي فقط په تكلم كي دحقيقي معني صحت مجازي معني ته راجع كولو دپاره كافي شي ، همدا وجه ده كچري دمالك نه زيات عمر والا غلام ته مالك خپل خوي اوواني نو غلام ازادېږي ، ليكن دصاحبينو په نژد مجاز دحقيقت دقائم مقام په حكم كي وي كچري په كوم ځاي كي دحقيقي معني امكان نه وي نو مجازي معني ته رجوع كول درست نه دي نو په مذكوره صورت كي به غلام ازاد نه وي .

او كچري كوم مجهول النسب يي خپل خوي او گرځولو او دغه مجهول النسب داسي وي چې دهغه الحاق دده سره كيدي شي يعني دمالك نه دومره كشر وي چې دهغه حقيقي خوي كيدل ممكن وي نو چونكه مالك پخپله اقرار كړي دي نو په دې وجه به دده دپاره دمجهول النسب خوي كيدل دده په حق كي منلي كيږي مگر دبل چا په حق كي به نه منلي كيږي همدا وجه ده كچري دكوم مجهول النسب دورور كيدو دعوه چا او كړه نو دا به نه منلي كيږي او دمقر دپلار سره به دمجهول النسب والانسب نه ترلي كيږي مگر كه دمرگ په وخت كي مقر پخپل اقرار قائم پاتي شو او كوم بل وارث هم نه وو نه په اصحاب فرائض كي او نه په عصبانو كي او نه په

ذوي الارحام کي نو مقررله ته به دمقر ترکه ورکولي شي او په بيت المال به مقررله ته ترجيح ورکولي شي ، يوه خبره دا هم ده کچري دچا په حق کي يي دپوره مال وصيت اوکړو نو پده باندې به مذکوره مقررله مقدم گنرلي کيږي.

بغوي ليکلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به خلقو ته جهادي دعوتونه ورکول خو بعضو خلقو به په جواب کي ونييل چي مونږ جهاد دپاره تلو ته تيار يو ليکن دخپل خپل مور او پلار نه به تپوس کوو نو په دي باره کي لاتدينې ايت نازل شو. (تفسير مظهري)

۳۲۰۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "لَوْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَارِثًا هُنَا مِنَ الْوَحْيِ لَكُنْتُمْ هَذِهِ الْأَيَّةُ: وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَلْعَمْتَ عَلَيْهِ (الأحزاب: ۳۷) الْآيَةُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ." (١)

ترجمه : دعائشه رضي الله عنها نه مروي دي فرمانيل يي چي که رسول الله صلي الله عليه وسلم چرته دوحی نه دکوم څيز پتونکي وي نو دا ايت "وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ" به يي پټ کړي وو ايت تر اخره پوري.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي.

تفسير : په مذکوره ايت کي دهغه اعتراضونو جواب دي. کوم چي مخالفينو کول. د دي نکاح په باره کي. او په دي کي ئي ټول شبهات دفع کړي دي کوم چي د مومنانو په زړونو کي پيدا کولي شول. مومنانو ته ونيلي شوي دي چي د بنی صلی الله عليه وسلم مرتبه او مقام ډېر اوچت دي. او بنی صلی الله عليه وسلم ته هم تلقين دي چي دکفارو او منافقينو په اعتراضونو باندې صبر کوه.

۳۲۰۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَا لَنَا لَدَعُو لَدُنَّ ابْنِ حَارِثَةَ إِلَّا لَدُنَّ ابْنِ مُحَمَّدٍ، حَتَّى كَرَّاهُ الْقُرْآنُ: اذْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ (الأحزاب: ۵). قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ." (١)

^١ - لغرد به المؤلف، وانظر صحيح مسلم (الإيمان ١٤٤/٢٨٨٤٤) (تحفة الأهرار: ١٤٢٦)

^٢ - لغرد به المؤلف

ترجمه دابن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرمايل بي چي مونږ به زيد بن حارثه ته دزيد بن محمد په نوم اواز کولو تردي پوري چي په قرآن کريم کي دا ايت "اذْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ" نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۱۰- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ قَرَّةَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُسْلِمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ (الأحزاب: ۴۰)، قَالَ: مَا كَانَ لِيَعِيشَ لَهُ فِيكُمْ وَلَدٌ ذَكَرُوا.)

ترجمه دعامر الشعبي نه دالله تعالي ددي قول " مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ " باره کي مروي دي چي ددينه مراد دنارينه اولاد ژوندي نه پاتي کيدل دي.

يعني څوک چي درسول الله سره داوولاد کيدو علاقه نه لري لکه چي د "من رجالکم" په اضافت سره قطع داضافت درسول الله نه مقصود ده، رسول الله ته د داسي ابوت علاقه حاصله نه ده کوم چي په کوم صحيح دليل سره موجب دتحریم دهغه دبنخي اوگرخي پس هر کله چي دطعن مبني باطل ده نو مبني به محض فاسد هم وي البته يو دويم قسم روحاني ابوت يقينا حاصل دي چنانچه، ته دالله رسول بي (او رسول په روحاني مربي کيدو سره اوس روحاني دي) او په دي کي په دومره درجه کامل دي چي دټولو رسولانو نه اکمل او افضل دي چنانچي رسول الله دټولو نبیانو په آخر کي دي (او هر نبي چي داسي وي هغه په ابوت روحانيه کي هم دهرچانه مخکي وي ځکه چي دنورو ترتيب خو غير مابد وي او دخاتم دوره دنبت که چري دنورو انبياؤ دزمانې نه زياته نه وي نو بيا هم دابوت دتقويت کيفيه دپاره نفس تابيد کافي کيږي نو هر کله چي زمانه هم دنورو نه زياته شوه او تقويت مکيه هم منزم شو نو قوت نور هم زيات شو او که دعوم دبعثت لحاظ هم اوکړي نو مزيد زيات قوت به نور هم حاصل شي مطلب داچي ابوت جسمانيه خو نشته کوم چي موجب داعتراض جوړيدو البته ابوت روحانيه په درجه دکمال کي دي او هغه پخپله قاطع داعتراض دي ځکه چي دبنې اعتقاد او دهغه انقياد فرض دي او که څوک دا وسوسه اوکړي چي دا نکاح خو ناجائز نه ده ليکن که شوي نه وي نو بهتر به وه چي داعتراض هډوموقعه راغلي نه وي نو دلته په دي پوهيدل پکار دي چي الله تعالي ته دهر

۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تصوير الأحزاب ۲ (۴۸۲)، ۵ (۴۸۶)، صحيح مسلم / فضائل الصحابة

(۲۲۵)، ويأتي عند المؤلف في المناقب (۳۸۱۳)، تحفة الأهراف: (۶۰۲۱)

خيزد وجود يا دعدم مصلحت دير بنه معلوم دي (پس ددي په وجود كي مصلحت وو نو خكه يي دني دپاره تجويز كړو) بيان القرآن.

۳۲۱۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ حُسَيْنٍ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ أُمِّ عَمَارَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ، أَنَّهَا أَكَّتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: مَا أَرَى كُلَّ قَوْمٍ إِلَّا يَلْزَجَالِ، وَمَا أَرَى النِّسَاءَ إِلَّا كَزُنٍ بِشَوَاهِمٍ، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ (الأحزاب: ۳۵) الْآيَةَ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَإِنَّا نَعْرِفُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه دام عماره انصاريه رضي الله عنها نه روايت دي فرماني چي زه دني كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شوم او عرض مي او كړو خه وجه ده چي زه هر خيز لره (په قران كي) دسرو دپاره وينم او دبنځو په قران كي چرته ذكر نه وينم؟ تردې چي په دي باره كي دا ايت "إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ" ايت تر اخره پوري نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف په همدې يو سند پيژنو

تشرېح دقتاده نه منقول دي چي بعضي زنانه ازواج مطهراتو ته ورغلي او ورته يي وويل چي ستاسو ذكر خو په قران كي راغلو او زموږ ندي راغلي يعني په دي موقع ندي راغلي نو په دي باره كي دا ايت نازل شو، او په بعضي رواياتو كي چي راغلي دي چي ام سلمه رضي الله عنها تمنا كړي وه چي زموږ ذكر كه په قران كي راشي نو بنه به وي نو په دي باره كي دا ايت نازل شو، كذا في الدر، او په دي كي دي داشبه ونكړي شي چي په پورتنې ايت كي خو ددوي ذكر راغلي وو شايد چي تمنا به يي ددي خبري كړي وي چي د تشريع عام په طور د عامو بنځو ذكر هم راشي. اود نارينوو ذكر په يوځاي كي دي ته اشاره ده، استقلالا د جواب ذكر كولو ته خكه ضرورت نشته چي شرايع په نارينه او زنانه كي مشترك دي، نو بيا نارينه متبوع وي دهغوي خطاب كافي وي (درمنثور)

۳۲۱۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: لَمَّا لَزَّكَتْ

هَذِهِ الْآيَةُ: وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ (الأحزاب: ٣٧) فِي هَؤُلَاءِ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ جَاءَ زَيْدٌ يَشْكُو. فَهَمْ بِطَلَاقِهَا. فَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ايت كريمه " وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ " دزينب بنت جحش رضي الله عنها په باره كي نازل شوي دي دزينب خاوند زيد راغلو او رسول الله ته يي شكايه كولو او زينب ته يي دطلاق وركولو اراده وه نو په دي وجه يي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه اجازت واخسته نورسول الله ورته اوفرمانيل " امسك عليك زوجك واتق الله " يعني خپله بنځه دخان سره اوساته طلاق مه وركوه او په دي باره كي دالله تعالي نه اوويرېږه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث صحيح دي.

تشرېح: او د "ما الله مبديه" تفسير په محبت وغيره سره كول لكه په بعضي اقوال شازه وغيره مستند الي الدليل الصحيح كي دي ځكه چي ددوي نه به تېوس كيږي چي بيا الله تعالي ددي ابداء چرته او كړه په خلاف دتفسير بالنكاح چي په "زوجناكها" كي ددي ابداء شوي ده او د زوجناكها نه مراد يا خو دادي چي ظاهري نكاح ته هم حاجت نه وو يا دادي چي مونږ حكم كوو چي نكاح او كړي دواړه طرفونه مفسر شول او هر څوك په مقابل روايت كي مناسب تاويل كوي او كوم تفسير چي درجالكم شوي دي په هغي كي زنانه هم شريكې دي ليكن كلام دزيد باره كي كيږي نو ځكه درجال تخصيص شوي دي گوياكې عيسي عليه السلام به نبي وي او نبوت به يي حادث نه وي او په مستقل طور به نه راځي. (اشرف علي تهانوي)

٣٢١٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَطْلِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: لَكَتَ هَذِهِ الْآيَةُ فِي زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِلَّهَا وَطَرَا زَوْجَانَاكَهَا (الأحزاب: ٣٧) قَالَ: فَكَانَتْ تَقْرَأُ عَلَى أَرْوَاحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. تَقُولُ: زَوْجَكُنْ أَهْلَكُنْ. وَزَوْجَنِي اللَّهُ مِنْ قَوْي سَبْعَ سَعَاوَاتٍ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير الأحزاب ٦ (٢٤٨٤). والتوحيد ٢٢ (٤٢٠).

^٢ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / التوحيد ٢٢ (٤٢١). سنن النسائي / النكاح ٢٦ (٢٢٥٢) (تحفة الأشراف: ٢٠٤٠ و.

ترجمه دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله ايت كريمه " فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَكَلَّهَا دُزَنْبُ بِنْتِ جَحْشِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بَارَهُ كِي نَازِلٌ شَوِي دِي دَانَسِ بِيَانِ دِي فَرْمَانِي چي پِه هَمْدِي وَجِه هَغِي دِنْبِي كَرِيمِ صَلِّي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پِه نورو بِيبيانو دا فخر كولو چي ستاسو وودونه دروسول الله صلي الله عليه وسلم سره ستاسو اهل د كورنو كړي دي او زما واده ورسره الله تعالى پِه اوم اسمان كي كړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٢١٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أُمِّ هَانِي بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَتْ: " خَطَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَعْتَذَرْتُ إِلَيْهِ فَقَعَذَرَنِي، ثُمَّ أَمَرَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَوْجَاكَ الْلَّائِي أَتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِنَّا أَقَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّا يَكُ وَبَنَاتٍ خَالَاتِكَ الْلَّائِي هَاجَزَنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤَمِّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ (الأحزاب: ٥٠ الآية). قَالَتْ: فَلَمْ أَكُنْ أَجِزْ لَهُ لِأَنِّي لَمْ أَهَاجِزْ، كُنْتُ مِنَ الطَّلَاقِ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الشَّيْخِ. (١)

ترجمه: دام هاني بنت ابي طالب رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته دنكاح پيغام را كړو نو ما ورته معذرت او كړو تردې چي رسول الله زما معذرت قبول كړو او بيا الله تعالى دا ايت كريمه " إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَوْجَاكَ الْلَّائِي أَتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِنَّا أَقَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتٍ عَمَّا يَكُ وَبَنَاتٍ خَالَاتِكَ الْلَّائِي هَاجَزَنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤَمِّنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ " نازل كړو دام هاني بيان دي چي ددي ايت پِه بنا زه دروسول الله دپاره حلاله نشوم خكه چي ما هجرت نه وو كړي دفتح مكې پِه موقعه زه د "الطلاق" يعني د ازادو كړو غلامانو نه وم او پِه همدغه وخت كي مي ايمان راوړي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او موثري دسي پِه روايت صرف پِه همدې سند پيژنو.

٣٢١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَوْجٌ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ بَهْرَامٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا "نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَصْنَابِ النِّسَاءِ إِلَّا مَا كَانَ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ الْمُهَاجِرَاتِ"، قَالَ: لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءَ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبْدَلَ بِهِنَ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَغْنَيْتَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ (الأحزاب: ٥٢) فَأَحَلَّ اللَّهُ فَكَيْتَا نِكَاحِ الْمُؤْمِنَاتِ وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ لِنَفْسِهَا لِلنَّبِيِّ (الأحزاب: ٥٠)، وَحَرَّمَ كُلَّ ذَاتٍ دِينٍ غَيْرَ الْإِسْلَامِ، ثُمَّ قَالَ: وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (البقرة: ٥) وَقَالَ: يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَقْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ إِلَى قَوْلِهِ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ (الأحزاب: ٥٠) وَحَرَّمَ مَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ أَصْنَابِ النِّسَاءِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ بَهْرَامٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ الْحَسَنِ يَذْكُرُ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: لَا بَأْسَ بِحَدِيثِ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ بَهْرَامٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ.

(١)

ترجمه: د عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د مومنو او مهاجرو بنخو نه علاوه دنور بنخو سره دنكاح كولو نه منع كړي شو لكه چي الله تعالي فرمانيلي دي " لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءَ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبْدَلَ بِهِنَ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَغْنَيْتَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ " الله تعالي ستاسو د نبي دپاره ستاسو ځواني مومني مسلمانې بنخي حلالې كړي دي " وامرءة مؤمنة ان وهبت نفسها للنبي " يعني هغه مومنانې بنخي هم حلالې دي څوك چي خپل ځان پخپله پيغمبر ته پيش كړي او داسلام نه علاوه باقي هر دين والا ورباندي حرامي كړي شوي دي بيا الله تعالي او فرمايل "ومن يكفر بالايمن فقد حبط عمله وهو في الآخرة من الخاسرين" او الله تعالي دا هم فرمايلي دي " يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَقْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ إِلَى قَوْلِهِ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ " يعني دا حكم ستا دپاره خاص دي او دنورو مومنانو دپاره نه دي (ځكه چي ددوى نكاح بغير دمهر نه نشي كيدي، او ددوى نه علاوه نور قسم بنخي حرامي كړي شوي دي په تاباندي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي مونږ يې صرف د عبد الحميد بن بحران په

روایت پیژنو احمد بن حنبل وانی دشهر بن حوشب نه دعبداحمید بن بحرام په روایت نقل کولو کی هیڅ حرج نشته.

ف: اثبت قید واقعي دي ځکه چی ددي مصداق موجوده ازواج دي (مجاهد، او ظاهره ده چی په دي صورت کی قید اشتراطي نشي کیدی، دویم په "إفاء الله عليك" کی قید اتفاقي دي اصل مقصود يي دادي چی سبب دتملك مشروع کیدل متيقن شي او فی ددي یو مثال دي پس په اشتراء یا هبي سره چی څوک مملوک شي دهغه غیر حال کیدل ثابت نه دي چنانچی په اخر دایت کی په ماملکت یمینک کی کوم قید نشته کذا في الروح. دریم په دویم حکم کی چی "په خاص طور سره" لفظ راغلي دي ددي بیان خو چرته تصریحا زما دنظر نه نه دي تیر شوي لیکن دکلام دسیاق نه چی بیان دمقام داخصاص دي دومره معلومیږي چی دمملوکاتو په باره کی هم کوم حکم درسول الله دپاره خاص دي (کذا في الكبير في تفسير قوله تعالى قد علمنا الخ، فان له في النكاح خصائص ليس لغيره).

پاتي شوه دا چی دا څه شي دي نو څه عجیبه نه ده چی هغه دا وي چی کومه وینه درسول الله سره داخري زندگۍ پوري وي لکه ماریه قبطیه دادي دنورو دپاره حرامه وي پشان دازواجو نقله في الروح في تفسير قوله تعالى ولا ان تنكحوا ازواجه او ممکن ده چی ددینه علاوه نور څه وي کوم چی هغه زمانی والا ته معلوم دي او خاص دهغوئ دمعلومولو ضرورت دي ځکه چی هم هغه داخصاص دظهور وخت وو ددومره لیکلو نه پس کله چی دماسپڅین په مونځ اودریدم نو من جانب الله مي په زړه کی دمملوکاتو دوه احکام وارد شول یو داچی دغنیمت دتقسیم نه مخکي درسول الله سره دغنیمت دیو څیز اخستلو اختیار موجود وي او دغه څیز ته به صفي ونيلي شو لکه په غزوه خیبر کی چی یي صفیه رضي الله عنها اخستلي وه (رواه ابو داود، او دنورو اهل حرب دطرفه چی به کومه خاص هدیه راتله هغه به درسول الله به لکه چی مقوقس بادشاه ماریه په هدیه کی ورکړي وه خو دبل چا دپاره صفي جائز نه دي او هدیه دعاصو مسلمانانو حق دي کذا في الدر المختار، څلورم حکم په دریم کی چي هاجرن قید راغلي دي دا قید احترازي دي لکه چی دام هاني بنت ابي طالب رضي الله عنها دقول نه معلومیږي فلم اکون احله لاني لم اهاجر معه کنت من الطلقاء ، او همدا رنگي د لا یحل لك النساء من بعد چی کوم تفسیر ما اختیار کړي دي ددي تائید دابن عباس دمجاهد نه منقول دي چنانچی دمجاهد الفاظ دادي لا یحل لك النساء من بعد ما بینت لك هذه الاصناف بنات عمك الي قوله فاحل له من هذه الاصناف ما شاء ، پنځم حکم دبنات عم او عمات او بنات خال او خالات چی کوم تفسیر شوي دي په معالمو او نورو تفسیرونو کی داسي دي پس خاص عم او خال عمه او

خاله مراد نه دي، شپږم حکم په څلورم کی چی دواهباتو ذکر راغلي دي په دي کی ان وهبت شرط نه دي بلکه شرط خو صرف ایمان دي او دا قید درفعي دشبهی دپاره دي او اثبات الحکم فی النکاح بالاولي دپاره دي ځکه چی حره محل دهبی نه ده کله چی په دي بلا عوضه عقد دا حلالیږي نو په نکاح بالعوض سره خو به په طریقۀ اولي حلالیږي پس حاصل داشو چی داقاربو دپاره خو هجرت شرط دي او داجانبو دپاره ایمان کافي دي گویا کی چی بغیر عوضه نکاح اوشي قاله شعبي او په دي کی اختلاف دي چی داسي کومه بي بي وه او که نه وه قائلینو داول قول دا نومونه خودلي دي خوله بنت حکیم، ام شریک، میمونه، لیلی بنت حطین، په دي کی د ثانیه متعلق قبلها الفاظ هم راغلي دي او ثالثه په ازواجو کی مشهوره ده او باقي به بي نه وي قبول کړي دقول ثاني قائلین وائي لم یکن عند رسول الله صلي الله عليه وسلم امرته وهبت نفسها له پس کلام به په طور دشرط او جزا وي چی که داسي اوشي نو درست به وي لیکن داسي نه دي شوي یعنی شرط ثاني ان اراد النبي متحقق شوي نه دي او اولني شرط ان وهبت یقینا واقع شوي دي خو قائلین دقول ثاني روایات د قائلین دقول اول ثابت نه مني ممکن ده چی په دي کی دچاسره نکاح شوي وي په لفظ دهبی به نه وي، اوم حکم په څلورم کی چی مومنه قید راغلي دي هغه هم دهجرت دقید پشان احتراضي دي چنانچی د لایحل لك النساء په تفسیر کی هم دپته اشاره شوي وه او همدا تفسیر دمجاهد نه منقول دي "لایحل لك النساء من بعد یهودیات ولا نصرانیات لاینبغي ان یكن امهات المؤمنین الا ماملکت یدینك قال هی الیهودیات والنصرانیات لایأس ان یشتریهآ" اتم حکم دلته اوه احکام مختص دي داوولني حکم اختصاص دادي چی په دغه وخت کی درسول الله نهه بیباني وي او دومره بیباني په نکاح کي جمع کول دکوم امتي دپاره جائز نه دي وجه دشرف کیدل ددي ظاهر دي د دویم حکم اختصاص تقریر په دریمه فائده کی تیر شوي دي او ددي وجه دشرف کیدل هم ظاهر دي په دریم حکم کی اختصاص دادي هجرت قید چي دنورو خلقو دپاره نه دي په دي کی هم درسول الله شرف ظاهر دي چی اکمل څیز دده دپاره تجویز کړي شوي دي، دڅلورم حکم اختصاص وجه داده چي مهر ورباندي واجب شوي ندي، په دي کي امتیاز ظاهر دي دپنځم حکم تقریر هم ددریم پشان دي، دشپږم حکم اختصاص وجه دشرف کیدل ظاهر دي د اوم حکم اختصاص هم ظاهر دي چي دنورو امتیانو دپاره دا تبدل ممنوع ندي موجب دشرف کیدل په دي وجه چي په دي تبدل سره شبه دعدد کیدل دي، پداسي شان سره که بل امتي څلور بیباني ساتي نو پنځمه ورله بغیر دمذکوره تبدل نه جائز نده پس دا په موجب دشرف کیدو کي اولني حکم ته قریب تر ده.

نهمه فائده په اولني ایت کي چي خالصه راغلي دي زمحشري داد څلورو متعلق گرځولي دي.

لسمه فاندہ په اولنو پنځه حکمونو کي چي کوم حکمت بيان شوي دي لکي لايكون عليك
 حرج هلته په تفسير کي ددريم اوينځم حکمت بيان اجمالا شوي دي او ددويم حکم دتقرير وعده
 شوي ده باقي دسپږم حکم حکمت پخپله په قران کي وارد دي چي ذلک ادبي ان تقر اعينهن
 ، الخ ، اود اوم حکم حکمت دا کيدي شي چي په داسي تبدل کي کم فهمه خلق په شبه دغرض
 پرستی کي واقع کيدي شي ، چي دخپلي يوي نفساني نفع دپاره جديد مسائل حاصل شي ، او
 قديمي ته ضرر اورسولي شي په خلاف ددي چي قديمي ته طلاق او دجديدي سره نکاح
 مجتمع نه وي نو بيا ددي شېهي گنجانش نه شي کيدي (بيان القران)

۳۲۱۶- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُمَرُو، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: "مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقًّا أَجَلَ لَهُ النِّسَاءُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه : دعطاء نه مروي دي فرمانيلي بي دي چي عائشه رضي الله عنها اوفرمايل درسول
 الله صلي الله عليه وسلم دوفات کيدو نه مخکي هغه ته بنځي حلالې کړي شوي
 امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۱۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَشْهَلُ بْنُ حَاتِمٍ، قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: حَدَّثَنَا، عَنْ عُمَرُو بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَلْبَسَ بَابَ امْرَأَةٍ عَرَسَ بِهَا، فَإِذَا عِنْدَهَا قَوْمٌ فَأَنْطَلَقَ فَقَضَى حَاجَتَهُ فَأَخْبَسَ، ثُمَّ رَجَعَ وَعِنْدَهَا قَوْمٌ فَأَنْطَلَقَ فَقَضَى حَاجَتَهُ ثُمَّ رَجَعَ وَقَدْ خَرَجُوا، قَالَ: فَدَخَلَ وَأَرَى بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا، قَالَ: فَذَكَرْتُهُ لِأُمِّ عَلِيَّةَ، قَالَ: فَقَالَ: لَوْ كَانَ كَمَا تَقُولُ لَيَبْرُلَنَّ فِي هَذَا فَيَمُوتُ، فَذَكَرْتُ: الْحَبَابَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَعُمَرُو بْنُ سَعِيدٍ، يُقَالُ لَهُ: الْأَضْلَعُ. (۱)

ترجمه : دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي زه درسول الله صلي الله عليه وسلم سره

^۱ - سنن النسائي/النکاح ۳ (۲۲۰۴، ۲۲۰۶)، (تحفة الأشراف: ۴۳۶۹)، وسنن الدارمي/النکاح (۲۲۸۴)

^۲ - راجع: اورده البخاري في الجامع الصحيح/النکاح ۶۴ (۵۱۶۶)، والأطعمة ۵۹ (۵۲۶۶)، والاستئذان ۱۰ (۲۲۲۸).

موجود وم چي هغوی پخپلو بیبيانو کي دیوي بي بي دروازي ته ورغلو چي هلته بي دشيبي تیرولو اراده وه هلته بي خه کسان موجود اولیدل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم ددغه خاي نه لاړو او خپل خه ضروري کارونه بي اوکړل او یوه شیبه حصار وو او بیا دوباره راغلو نو بیا هغه خلق دا وخت ددي خاي نه تلي وو دانش رضي الله عنه بیان دي بیا دننه داخل شو او زمونږ او خپل مینځ کي بي یوه پرده زوړنده کړه ماددي خبري ذکر ابوطلحه ته اوکړو هغه اوونیل که خبره همداسي وي لکه چي ته بي وائي نو دي باره کي به ضرور کوم حکم نازلېږي تردې چي بیا ایت دحجاب نازل شو

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث په دي سند غریب دي

۳۲۱۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضَّبِّيُّ، عَنِ الْجَعْفَرِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَدَخَلَ بِأَهْلِهِ، قَالَ: فَصَنَعَتْ أُمِّي أُمُّ سُلَيْمٍ حَيْسًا فَجَعَلْتُهُ فِي تَوْرٍ، فَقَالَتْ: يَا أَنَسُ اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ لَهُ: بَعَثْتُ إِلَيْكَ بِهَا أُمِّي تُثَرِّلُكَ السَّلَامَ، وَتَقُولُ: إِنَّ هَذَا لَكَ مِنَّا قَلِيلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَذْهَبْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: إِنَّ أُمِّي تُثَرِّلُكَ السَّلَامَ، وَتَقُولُ: إِنَّ هَذَا مِنَّا لَكَ قَلِيلٌ، فَقَالَ: "صَغُ"، ثُمَّ قَالَ: "اِذْهَبْ فَادْفَعْ لِي فَلَانًا وَفَلَانًا وَمَنْ لَقِيتَ فَسَقِّ رَجُلًا"، قَالَ: فَدَعَوْتُ مَنْ سَقَى وَمَنْ لَقِيتُ، قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ عَدُدْكُمْ كَانُوا؟ قَالَ: زُهَاءُ ثَلَاثَ مِائَةٍ، قَالَ: وَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا أَنَسُ هَاتِ التَّوْرَ"، قَالَ: فَدَخَلُوا حَتَّى امْتَلَأَتِ الصُّفَّةُ وَالْحُجْرَةُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لِيَتَحَلَّيْ عَشْرَةُ عَشْرَةً، وَلِيَأْكُلَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِمَّا يَلِيهِ"، قَالَ: فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا، قَالَ: فَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ وَدَخَلَتْ طَائِفَةٌ حَتَّى أَكَلُوا كُلُّهُمْ، قَالَ: فَقَالَ لِي: "يَا أَنَسُ، ارْفَعْ"، قَالَ: فَرَفَعْتُ فَمَا أَذْرِي حِينَ وَضَعْتُ كَانَ أُمِّي أُمُّ حَبِيبٍ رَفَعَتْ، قَالَ: وَجَلَسَ مِنْهُمْ طَوَائِفٌ يَتَحَدَّثُونَ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ وَزَوْجَتُهُ مُوَلِّيَةٌ وَجْهَهَا إِلَى الْحَائِطِ، فَتَقُولُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمَ عَلَى نِسَائِهِ ثُمَّ رَجَعَ، فَلَبَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ رَجَعَ فَلَبَّيْنَا أَنَّهُمْ قَدْ تَلَعُوا عَلَيْهِ، قَالَ: فَأَبْتَدَرُوا الْبَابَ فَخَرَجُوا كُلُّهُمْ، وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أَرَوَّحَ التَّيغَ وَدَخَلَ وَأَنَا جَالِسٌ فِي الْحُجْرَةِ، فَلَمَّ يَلِمْتُ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى خَرَجَ عَلَيَّ وَأَلَزَمْتُ هَذِهِ الْآيَاتِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَهُنَّ عَلَى

النَّاسِ: "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرٍ إِنَّمَا هِيَ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ (الأحزاب: ٥٣) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ". قَالَ الْجَعْدُ: قَالَ أَنَسُ: أَنَا أَخَذْتُ النَّاسَ عَهْدًا بِهَذِهِ الْآيَاتِ، وَحُجِبْنَ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالْجَعْدُ هُوَ ابْنُ عُثْمَانَ، وَيُقَالُ: هُوَ ابْنُ دِينَارٍ، وَيُكْنَى أَبَا عُثْمَانَ بَصْرِيٌّ وَهُوَ ثِقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ. رَوَى عَنْهُ يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، وَشُعْبَةُ وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. (١)

ترجمه دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نكاح او كره او دخلي بنخي، زينب بنت جحش رضي الله عنها، خواته ورغلو او په دي موقعه زما مورام سليم رضي الله عنها حيس تيار كړو او دا يي په يو وړو كي لوښي كي واچولو او بيا يي ماته اوونيل اي انس دا خان سره واخله اورسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي ورسوه او ورته اووايه دا خوراك زما مور تاسو ته لېرلي دي او هغوى تاته سلام پيش كوي او ورته اووايه اي دالله رسوله چي دا وړه شان هديه زما دطرفه ستاسو په خدمت كي پيش كيږي مادا لوښي راپورته كړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلم او عرض مي او كړو زما مور سلام پيش كوي او وائي چي دا وړه شان هديه زما دطرف نه قبول كړي رسول الله افرمائيل دا كيږده او بيا يي افرمائيل لار شه او فلاني او فلاني او يو څو نومونه يي واخستل چي په دوى كي څوك درته ملاؤ شي ټول ماته راوله دانس بيان دي رسول الله چي دكومو كسانو نومونه اخستلي وو هغوى ټول او څوك چي به په تگ راتگ كي ماسره ملاويدو ټول مي راوغوښتل دحديث دراوي جعد بن عثمان بيان دي مادانس رضي الله عنه نه تپوس او كړو چي دا خلق به تقريبا ټول څومره وو هغه اوونيل تقريبا دري سوه، انس رضي الله عنه وائي بيا ماته رسول الله افرمائيل اي انس دا لوښي راوړه، انس وائي خلق دتنه داخل شول تردې پوري چي صفه او كمه ټول ډك شو رسول الله افرمائيل دلسو لسو كسانو پينډي جوړي كړئ او هر يو سري دي دخلي مخي نه خوري خلقو په مړه خيته خوراك او كړو يوه پينډه چي به مريدله دا به بهر وتله او بله پينډه به دتنه داخلېده په دي شان سره ټولو خوراك او كړو رسول الله ماته افرمائيل اي انس اوس دا لوښي راوچت كړه ما لوښي اوچت كړو مگر صحيح صحيح ونيلي نشم چي كله ما دا لوښي راوړي وو هغه وخت په دي كي حيث زيات وو او كه دلوښي پورته كولو نه پس پكي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح، النكاح ٦٥ (تعليقاً) صحيح مسلم، النكاح ١٥ (١٣٢١/١٣٢٠). وانظر ما قبله (تحفة

زيات وو؟ كله چي خلق د خوراك نه فارغ شول ، راوي وائي چي بيا يو خو كسان هلته ناست پاتي شول چي گپ شپ او خبري يي شروع كړي او رسول الله صلي الله عليه وسلم هم موجود وو او رسول الله صلي الله عليه وسلم بي بي محترمه هم د ديوال نه اخوا ديوال طرف ته مخامخ ناسته وه مگر رسول الله صلي الله عليه وسلم دخلقو دغه شان ناسته خوښه نشوه لهذا بهر اووتلو او دتولو ازواجو مطهراتو حجرو ته يي چكر اولگولو او دسلام كولو نه بعد واپس راغلو كله چي هغوی رسول الله صلي الله عليه وسلم دواپس راتلو په حال كي اوليدو نو ورته معلومه شوه چي ددوی په ناسته رسول الله صلي الله عليه وسلم خوشحاله نه دي او دا ناسته يي خوښه نه شوه لهذا په جلتي سره ټول د دروازي نه بهر اووتلو او رسول الله دتنه داخل شو او دبردي اچولو نه پس داخل شو انس رضي الله عنه وائي زه په حجره كي ناست وم يوه شيبه چي تيره شوه رسول الله صلي الله عليه وسلم زما خواته راغلو او دا ايتونه نازل شول او رسول الله صلي الله عليه وسلم بهر اووتلو او خلقو ته يي دا ايتونه واورول "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُدْعَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاءَهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ" اي مومنانو دنيي كورته (بغير بللو) مه ورخی مگر كله چي تاسو دطعام دپاره اوبللي شئ (نوخه مضائقه نشته مگر بيا هم تلل پداسي شان سره) چي ددي طعام تياريدو ته به انتظار كوونكي نه يئ (يعني بي دعوته خو مه ورخی او كه دعوت دركړي شوي هم وي نو بيا هم ډير دمخكي نه مه ورخی) مگر كله چي تاسو وبللي شئ چي اوس راشئ خوراك تيار دي نو بيا خير دي تلي شئ (نو بيا چي كله د خوراك كولو نه فارغ شئ نو فورا به خئ او خبرو ته غوږ اېښودونكي مه كينئ (خكه چي نبي داسي خبري نه خوښوي ، هغه خو ستاسو لحاظ كوي (اوپه خوله درته نه وايي چي رخصت شئ) ، دجعد بيان دي چي انس رضي الله عنه اوونيل دا ايتونه دهر چانه مخكي ماته رسيدلي دي او ازواج مطهراتو ددغي ورخي نه پس پرده كول شروع كړل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او جعد دعثمان خوي دي هغه ته ابن دينار هم ونيلي شي كنيه يي ابو عثمان بصري ده او دمحدثينو په تزد ثقه راوي دي يونس بن عبيد ، شعبه او حمدا بن زيد دده نه نقل دروايت كوي.

ه: په اولني ايت كی چی کوم احكام د دخول دبيوت او طعام مذکور دي هغه په تصريح دعلماء سره رسول الله پوري خاص نه دي يعني دا قسم خبري كه چاته گراني او ناخوښه وي نو جائز نه دي او د "فيستحي منكم والله لا يستحي من الحق" په وجه دي دا شبه اونكړي شي چی رسول الله به كله كله اظهار دحق نه كولو اصل خبره داده چی اظهار دحق واجب دي او دادالله حق دي او دكوم كار نه چی دهغه استحياء واقع شوي وي هغه حق النفس دي چی پخپل خان

بي مشقت برداشت کړي دي ددينه دشرعي حکم اخفاء نه لازميږي تردې چې منشاء دوسوسي گرځي او دحجاب په مسئله کې د "واذا سالتموهن" دزياتولو فائده دترجمي په تقرير کې ظاهره ده چې دمبالغې دپاره دي يعنې هسي خو به حجاب ولي ضروري نه وي کله چې دداسي حاجت شديده په وخت کې هم ضروري دي او دا ايت دحجاب دايت "وقرن في بيوتكن" نه مقدم دي ځکه چې ددي نزول دزينب رضي الله عنها په اولني واده کې شوي دي او دتخير دايت وخت چې "وقرن" الخ، سره متعلق دي ددي نزول دزينب دنکاح نه پس شوي دي چنانچې په مخبرانو کې هغه هم شامله ده دکوم نه مخکي چې طلب دنفقاتو شوي وو چې ددي دواده دزمانې نه پس په دوي کې ډير اتفاق شروع شو پس په دي ايت حجاب فرض شو او په "قرن" سره ددي تاکيد اوشو او مسائل دحجاب او دقرار في البيوت دايت "وقرن" په تفسير کې مذکور دي دازواج مطهراتو سره دنکاح حرمت خو مجعلا منصوص او اجماعي دي البته په بعضي تفصيلاتو کې اختلاف دي امام الحرمين او رافعي تحریم لره په مدخول بها پوري خاص کړي دي او امام رازي او غزالي وغيره هغه زوجه حلاله گڼي څوک چې دتخير نه پس دنيا لره اختيار کړي او بعضي علماؤ په ملوکاتو کې صرف هغه حرامي کړي دي کومي چې دوفات دوخته پوري در رسول الله سره وي او په ايت "لاجنح عليهن" کې چې کوم مستثنايات دي په دوي کې انحصار مقصود نه دي بلکه جميع محارم نسيبه وي او که رضاعيه او کوم چې په ايت دسورة نور کې ذکر دي ټول مراد دي ددي ايت دبعضي اجزاؤ تفسير په سورة نور کې تير شوي دي.

قوله تعالى "ان ذلکم کان یؤذي النبی" الخ، دذلکم مشار اليه دخوراک نه پس در رسول الله په کور کې حصاريدل دي ددينه دوه خبري معلومي شوي يو دا چې په داسي موقعه په واضح طور نه ونيل دطبعي کرم مقتضي ده او په صفا طور ونيل دعقل حکيم مقتضي ده پس مصلح دمقتضي دعقل لره په مقتضي دطبع ترجيح ورکوي، دويمه خبره دمعاشري داصلاح واجب کيدل او په کوم حرکت چې نورو ته ضرر رسيږي او ضروري نه وي دهغي حرام کيدل، نن سبا په اهل علمو او مشانخو کې هم په دي امورو کې احتياط نه موندلي کيږي.

۳۲۱۹- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُجَالِدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَرَبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "بَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَمْرٍ أَوْ مِنْ نِسَائِهِ، فَأَرْسَلَنِي لَدَعَوْتُ قَوْمًا إِلَى الطَّعَامِ، فَلَمَّا أَكَلُوا وَخَرَجُوا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْطَلِقًا بَيْنَ بَيْتِ عَائِشَةَ، فَرَأَى رَجُلَيْنِ جَالِسَيْنِ فَالْتَمَصَتْ رَأْسَهُمَا، فَقَامَ الرَّجُلَانِ فَخَرَجَا، فَأَلَزَمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَأْتِيهَا الْيَدَيْنِ آمَنُوا

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَّهَا (الأحزاب: ٥٣). وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ بَيَّانٍ. وَرَوَى ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ. (١)

ترجمه دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم پخپلر بيابانو كي ديو بي بي سره واده او كړو د واده شپه چي تيره شوه بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم زه په څه كسانو پسي اوليرلم كله چي خلقو خوړل څكل او كړل او رخصت شول نو رسول الله پاڅيدو او دعائشه رضي الله عنها دكور طرف ته يي مخه او كړه چي بيا يي په دوه ناستر كسانو نظر اولگيدو رسول الله فورا راواپس شو (او هغوى ته درسول الله دواپس احاسر اوشو) نو دواړه فورا پاڅيدل او ددي خاي نه اووتل په همدې موقعه الله تعالي ايت كريمه "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَّهَا وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ" نازل كړو او په دي حديث كي يوه اوږده قصه ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي په روايت د بيان او ثابت دانس نه دا حديث نقل كړي دي او يوه اوږده قصه يي بيان كړي ده.

٣٢٢٠- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ نَعِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجَمِرِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ الَّذِي كَانَ أَرِيَّ الْبَيْدَاءِ بِالصَّلَاةِ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَكُنْ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرَنَا اللَّهُ أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّيُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى كَتَمْتُنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُولُوا: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَيُّدٌ مُجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ". وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ، وَأَبِي حَنِئِدٍ، وَكَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، وَعَلْحَةَ بْنِ حَبِيبٍ اللَّهِ، وَأَبِي سُوَيْدٍ، وَزَيْدِ بْنِ حَارِجَةَ، وَيُقَالُ: ابْنُ حَارِجَةَ، وَبُرَيْدَةَ. قَالَ أَبُو

عيسى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابو مسعود بدري رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته راغلو اومونږ دسعد ابن عبادہ رضي الله عنه سره ناست وو نو دسعد خوي بشير عرض اوکړو يا رسول الله مونږ ته الله تعالي تاسو باندی درود ويلو حکم کړی دی . نو مونږ په څنگه الفاظو درود ووايو . رسول الله صلي الله عليه وسلم یوساعت غلی شو فوراً یی جواب ورنکړو . دومره ډیر ساعت غلی وو چي مونږ اوونیل کاش چي ده دا تپوس نه وی کړی بیا کافي ساعت پس رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل درود داسی واني اللهم صلي علي محمد و علي ال محمد کما صليت علي ابراهيم وبارک علي محمد و علي ال محمد کما بارکت علي ابراهيم في العالمين انک حمد مجيد ، اودسلام طريقه خو درته معلومه ده په تشهد کې بنودلي شوی ده .

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب کي دعلي ، ابو حميد ، کعب بن عجره ، او طلحه بن عبیدالله ، ابوسعید خدری ، او زيد بن خارجه رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي او زيد ته ابن جاريه او ابن بريده هم وئيلي شي .

لغات . مجلس : مجلس يجلس جلوسا معني کيناستل المجلس معني دناستي خاي ، المجلس همنشين جلاء يي جمع ده

تشرېح امرنا الله ان نصلّي عليك : الله تعالي مونږ ته حکم کړی دی چي په تا باندې درود اوواني ددينه مراد دقران کریم دا ايت دی "ياايهاالذين امنواصلوا عليه وسلموا تسليماً الايه :

حقي تميننا انه لم يستلّه : تردې پوري چي مونږ دا تمنا اوکړه چي کاش در رسول الله نه دا سوال شوی نه وی ځکه چي دسوال نه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم خاموش شو نو صحابه کرام اوپریدل هسي نه چي دا سوال چرته دنبتو دمنشاء خلاف نه وي ددي سوال دکولو په وجه خو مونږ رسول الله صلي الله عليه وسلم ته تکليف ورکړو يا دا چي رسول الله ته به ددي سوال جواب معلوم نه وي نو ځکه يي خاموشي اختيار کړه

په بعضي روايتونو کې راغلي دي چي ددينه پس په رسول الله صلي الله عليه وسلم وحې نازله شوه او بيبي پورتنی مذکوره حديث بيان کړو .

په يو بل روايت کې راغلي دي کله چي يو صحابي سوال اوکړو چي دسلام طريقه خو مونږ ته معلومه شوه ليکن کله چي په مونږ کې يو نو په تا باندې به درود څنگه وايو ددي سوال په

¹ - صحيح مسلم / الصلاة ١٤ (٢٠٥) . سنن ابی داود / الصلاة ١٨٢ (٩٨٠) . سنن النسائي / السهو ٢٩ (١٢٨٦) . (تحفة الأشراف :

١٠٠٠٤) . موطا امام مالک : صلاة السفر ٢٢ (٦٤) . و مستند احمد (٥/٢٤٢) . و سنن الدارمي / الصلاة ٨٥٤ (١٢٨٢)

اوريدو سره رسول الله صلي الله عليه وسلم اوږده خاموشي اوکړه مونږ دا خواهش اوکړو چې کاش دا سوال مو ورته کړي نه وي او بيار رسول الله ددينه پس او فرمائيل په مونږ کې به درود ضرور وائي "اللهم صلي علي محمد الخ"

۳۲۲۱_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ عَوْفٍ، عَنِ الْحَسَنِ، وَمُحَمَّدٍ، وَخِلَاسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ رَجُلًا حَيِيًّا سَتِيًّا مَا يُرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ اسْتَحْيَاءَ مِنْهُ، فَأَذَاهُ مِنْ آذَاهُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ". فَقَالُوا: مَا يَسْتَتِرُ هَذَا السِتْرَ إِلَّا مِنْ عَيْنِ بَجَلِدِهِ، إِمَّا بَرَصٌ، وَإِمَّا أُذْرَقٌ، وَإِمَّا آفَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرَادَ أَنْ يَبْرِئَهُ مِنَّا قَالُوا، وَإِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ خَلَا يَوْمًا وَخَذَهُ فَوَضَعَ يَتَابَهُ عَلَى حَجَرٍ، ثُمَّ اغْتَسَلَ، فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ إِلَى يَتَابِهِ لِيَأْخُذَهَا، وَإِنَّ الْحَجَرَ عَدَا بِخَوْبِهِ فَأَخَذَ مُوسَى عَصَاهُ فَطَلَبَ الْحَجَرَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: تَوْبِي حَجَرُ تَوْبِي حَجَرُ، حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَلَأٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَرَأَوْهُ عَزِيًّا نَاسٍ أَحْسَنَ النَّاسِ خَلْقًا، وَأَبْرَاهُ مِنَّا كَالْوَا يَقُولُونَ، قَالَ: وَقَامَ الْحَجَرُ فَأَخَذَ تَوْبَهُ وَلَبِسَهُ وَطَفِقَ بِالْحَجَرِ مَرَبًّا بِعَصَاهُ فَوَاللَّهِ إِنْ بِالْحَجَرِ لَنَدَبًا مِنْ أَكْثَرِ عَصَاهُ ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا أَوْ خَمْسًا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِنَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا (الأحزاب: ٦٩). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ وَجْهٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَيْسَ عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي موسي عليه السلام يو حيا دار او پرده پوش انسان دي دهغه بدن هيڅ يوه حصه دهغه نه دشرم کولو په وجه چانشوه کتلي نو تکليف ورته اورسولو هغه چا چې تکليف يې ورته رسولي وو دبنی اسرائيلو نه هغوی ونيول دا کس دومره مضبوطه پرده صرف په دي وجه کوي چې يا خو به په ده باندي دچمري بيماري وي، يا به ورباندي ابرص مرض وي، او يا به يې شرم گاه پرسوب کړي وي او يا ورباندي چرته کوم بل مرض لگيدلي وي، الله تعالي اوغوبنستل چې په ده باندي کوم تهمت او الزامونه لگولي شي دهغي نه دده برانت ظاهر کړي (نو داسي اوشول) موسي عليه

١ - اورده البغاري في الجامع الصحيح / أحاديث الأنبياء ٢٨ (٣٢٠٣)، وتفسير سورة الأحزاب ١١ (٢٤٩٩) (تحفة الأشراف: ١٢٢٢٢، ١٢٢٠٩، ١٢٢٨٠)

السلام يوه ورځ يواځي وو چي جامي يي اوويستلي او په يو كمريي كيخودي او دغسل كولو اراده يي وه، كله چي دغسل كولو نه فارغ شو او پخپلو جامو پسي واپس راغي نو كم ورنه جامي اوختولي موسي عليه السلام خپله همسا راوچته كړه او كم رته به يي اوازونه كول او دا الفاظ به يي ونيل "توبي حجر توبي حجر" يعني اي كانزيه زما جامي اي كانزيه زما جامي راكړه او ددي وينا كولو په حال كي وريسي وو تردي پوري چي دا كانزي دني اسرايلو يو جماعت ته ورورسيدو نورو خلقو هغه لره په دغه حالت كي دخلفت په لحاظ دهر چانه بهتر اوليدله او الله تعالي ورته دتولو خرابيانو او عيبونو نه پاك او صاف اوخودل كوم عيب چي به هغوي په ده كي بيانو لو هغه نه وو رسول الله او فرمايل چي بيا دا كانزي اودريدو او موسي عليه السلام ورنه خپلي جامي واخستلي او بيا يي واغوستلي او بيا يي پخپله همسا په كانزي غوزارونه شروع كړل قسم په الله چي بيا په دغه كانزي باندي دموسي عليه السلام دهما دگذار څلور يا پنځه نشانات ليدلي كيده او همدا مطلب دي ددي ايت كړيمه "يا ايها الذين امنوا لا تكونوا كالذين اذوا موسي فبراه الله مما قالو وكان عند الله وجيها".

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي دا حديث په يو څو نورو سندونو هم دابوهريره رضي الله عنه په واسطه دني كريم صلي الله عليه وسلم نه مروي دي او په دي باب كي يو حديث دانش په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مروي دي.

۳۵۔ باب وَمِنْ سُورَةِ سَبَا

دسورة سبا دبعضي ايتونو تفسير

وجه دتسميه اوشان نزول دسورت

نوم د سورت د ايت. ۱۵ د جملي: لقد كان لسبأ في مسكنهم اية، نه اخستلی شوی دی. یعنی هغه سورت چه په هغی كي د سبأ ذکر راغلی دی.

د نزول زمانه: د دی د نزول زمانه په معتبر روایت سره نه معلومه ده. البته د بیان د انداز نه معلومېږي چه دا د مکي په مینځنی دور كي نازل شوی دی یا په اول دور كي. که په مینځنی دور كي وی. نو غالباً دا د ابتدائي زمانی سره تعلق لري: ځکه چه د ظلم اوستم سختی زیاته نه وه. صرف توقي مسخری او افواگانۍ وی. دروغ الزامونه وو او د وسوسو په ذریعه د اسلامی تحریک مخالفت کیدلو

۳۲۲۲۔ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَطَيْرٌ وَاحِدٌ، قَالُوا: أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ الْعَسْكَرِيِّ

الْحَكَمِ النَّخَعِي. قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَبْرَةَ النَّخَعِيُّ، عَنْ قَزْوَةَ بْنِ مُسَيْكٍ الْمُرَادِيِّ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَقَاتِلَ مَنْ أَذَى مِنْ قَوْمِي بَيْنَ أَقْبَلٍ مِنْهُمْ؟ فَأَذِنَ لِي فِي قِتَالِهِمْ وَأَمَرَنِي، فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ، سَأَلَ عَنِّي: "مَا فَعَلَ الْغُطَفِيُّ؟" فَأُخْبِرْتُ أَنِّي قَدْ سِوْتُ. قَالَ: فَأَرْسَلَنِي فِي الْكُرِيِّ لِقَزْدِي، فَأَكْبَيْتُهُ وَهُوَ فِي لَفْرِ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: "ادْعُ الْقَوْمَ، فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَأَقْبَلْ مِنْهُ، وَمَنْ لَمْ يُسْلِمْ فَلَا تَصْجَلْ حَتَّى أُحْدِثَ إِلَيْكَ". قَالَ: وَالْزَّلِ فِي سَبَابِ مَا أُنْزِلَ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا سَبَابُ أَرْضٍ أَوْ امْرَأَةٍ؟ قَالَ: "لَيْسَ بِأَرْضٍ وَلَا امْرَأَةٍ، وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ وَلَدَ عَشْرَةَ مِنَ الْعَرَبِ فَكَيْفَ مَنَ مِنْهُمْ سِتَّةٌ وَتَسَاءَمَرُ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ، فَأَمَّا الَّذِينَ تَسَاءَمَرُوا: فَلَحْمُهُمْ، وَجَذَامُهُمْ، وَغَسَانُهُمْ، وَغَامِلُهُمْ، وَأَمَّا الَّذِينَ كَيْفَ مَنُوا: فَالْأَزْدُ، وَالْأَشْعَرِيُّونَ، وَحِمْيَرٌ، وَكِنْدَةَ، وَمَذْحِجٌ، وَالْأَنْصَارُ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا الْأَنْصَارُ؟ قَالَ: "الَّذِينَ مِنْهُمْ خُتْمٌ، وَبَجِيلَةٌ"، وَرَوَى هَذَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دافروه بن مسيك مرادي بيان دي فرماني چي زه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ورغلم او عرض مي اوکرو اي دالله رسوله ايا زه دخپل قوم هغه خلقو سره ملاؤ شم چاچي ايمان راوړي دي او ايا دهغه خلقو سره جنگ اونکړم چاچي ايمان نه دي راوړي نو رسول الله ماته دهغوئ سره دجنگيدو اجازت راکړو او زه يي دخپل قوم امير مقرر کړم کله چي زه ددوئ دخوانه روان شوم نو رسول الله زما باره کي تپوس اوکړو چي هغه غطيغي څه اوکړل؟ ورته اوونيلي شول چي تلي دي نو زما دواپس راوستلو دپاره يي په ماپسي څوک په منډه راووليږلو نو زه ورته واپس راغلم او په دغه وخت کي رسول الله دصحابه کرامو په مينځ کي ناست وو او ويي فرمايل خلقو ته دعوت ورکړه په دوئ کي چي څوک اسلام راوړي دهغوئ اسلام او ايمان قبول کړه او څوک چي اسلام رانوري دهغوئ په معامله کي جلتي مه کوه تردي پوري چي تاته نوي حکم نه وي ليږلي شوي. راوي وائي دسبا باره کي چي څه نازل شوي وو هغه خو نازل شوي وو مگر يو کس اوونيل اي دالله رسوله سبا څه څيز دي دکوم ملک نوم دي او که دکومي ښځي نوم دي رسول الله اوونيل نه دکوم ملک نوم دي او نه دکومي ښځي نوم دي بلکه دا ديو سري نوم دي چي عرب وو او لس بجي يي وو چي شپږ يي په دي بجو کي باعث دخير او برکت گنرل او په نورو څلورو يي بدفالي نيوله (يعني سپيره يي گنرل) پس کوم چي هغه سپيره گنرل هغه نجم، جذام، غسان، او عامله دي او چي کوم يي مبارک گنرل هغه ازد، اشعري، حمير، مذحج، انصار، او کنده دي يو کس اوونيل اي دالله رسوله انصار کومه يوه قبيله ده، رسول الله صلي الله

عليه وسلم او فرمايل ددي قبيلي يو دوه شاخونه دي چي خشم او بجيله ورته واني
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث دابن عباس نه مروي دي او هغه يي دنيي كريم صلي الله
عليه وسلم نه نقل كوي او دسند په لحاظ حسن غريب دي

۳۲۲۳- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا قَضَى اللَّهُ فِي السَّمَاءِ أَمْرًا هَمَزَتْ التَّلَافُكَةُ بِأَخْبَرَتِهَا خُطْعَانًا يَقُولُهُ، كَأَنَّهَا سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ، فَإِذَا فَرَّغَ عَنْ قُلُوبِهِمْ، قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ. قَالَ: وَالشَّيَاطِينُ بَعْضُهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ." قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)
ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله
چي الله تعالي په اسمان كي دكومي معاملي حكم او فيصله ثابتوي نو فرستي دعجز او
انكساري په حالت كي دحكم دتعميل په جذبه كي خپلي وزري خوزوي او ددوي دوزرو
خوزولو سره داسي اواز پيدا كيږي لكه په كانږي چي زنخير رابنكلي شي مگر كله چي ددوي
دزبونو نه ويره ختمه شي نو بيا يو دبل نه تپوس كوي چي ستاسو رب څه فرمايلي دي؟
هغوي جواب ورکوي چي حق يي بيان كړي دي او خاص هغه لوي ذات او لوي صفاتو والا دي
رسول الله او فرمايل شيطانان يو دبل دپاسه سواره شي او داسمان نه د غيبي فيصلو خبرونه
راته كوي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۲۴- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: بَيَّنَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ رُمِيَ بِتَجْمٍ فَاسْتَنَارَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ لِيْثْلُ هَذَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رَأَيْتُمُوهُ؟" قَالُوا: كُنَّا نَقُولُ: يَمُوتُ عَظِيمٌ أَوْ يُؤَلَّدُ عَظِيمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "قَوْلُهُ لَا يُرْمَى بِهِ لَمُوتٍ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنْ رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ إِذَا لَقِيَ أَمْرًا سَبَّحَ لَهُ حَمَلُهُ الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ إِلَى هَذِهِ

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح تفسير سورة الحجر ۱۱-۱۲، والتوحيد ۲۲ (۴۸۱)، سنن ابی داود، العرف ۲۱

السَّاءُ. ثُمَّ سَأَلَ أَهْلَ السَّاءِ السَّادِسَةَ أَهْلَ السَّاءِ السَّابِعَةَ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالَ: فَيُخْبِرُونَهُمْ. ثُمَّ يَسْتَحْذِرُ أَهْلَ كُلِّ سَاءٍ حَتَّى يَبْلُغَ الْغَبْرُ أَهْلَ السَّاءِ الدُّنْيَا. وَتُخْتَلِفُ الشَّيَاطِينُ السَّعْ فَيُؤْمَنُ فَيَقْبِضُ قُوَّةَهُ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَى وَجْهِ قَهْوٍ حَقٍّ وَلَكِنَّهُمْ يُحَرِّقُونَهُ وَيَزِيدُونَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دصحابه كرامو په يو جماعت كي موجود وو چي يو دم يو ستوري مات شو او رنړا ورنه خوره شوه رسول الله دخلقو نه تپوس او كړو ايا دجاهليت په زمانه كي چي كله تاسو داسي حالت اوليدلو نو څه به مو ونيل؟ هغوى اووئيل مونږ به داسي ونيل يا خو به كوم لوي بنده وفات كيږي او يا به دكوم لوي شخصيت پيدائش كيږي رسول الله اوفرمايل ستوري دچا دمرگ په وجه نه ماتيږي بلكه دالله تعالي لوي ذات دطرفه چي كومه فيصله كيږي نو عرش لره پورته كونكي فرشتي تسبيح او تهليل وائي او بيا هغوى ته نژدي اسمان والا فرشتي تسبيح وائي او بيا چي هغوى ته كوم نژدي اسمان والا فرشتي وي هغوى تسبيح وائي تردي پوري چي تسبيح ونيلو دا غلغله مونږ ته نژدي ترين اسمان ته راوړسيږي شپږم اسمان والا فرشتي داوم اسمان والا فرشتو نه تپوس كوي چي ستاسو رب څه ونيلي دي (څه حكم يي كړي دي)، نو دوى يي ورته اوواني بيا دا رنگي هره اسمان والا د خپل خان نه پورتنى اسمان والا نه دا شان تپوس كوي تردي چي خبره هغه اسمان ته ورسېږي كوم چي دنيا ته قريب ترين وي او كيدونكي خبري شيطانان راپتوي كله چي دوى دخبرو پتولو كوشش كوي نو دغوږ ايخودلو نه دمنع كولو دپاره په ستورو ويشتلي كيږي او هغوى چي خبري پتوي نو خپلو يارانو (كاهنانو)، طرف ته يي راغورځوي نو هغوى چي څنگه څه اورېدلي وي هغه راوړسوي داخو حق وي مگر دلته يي خلق بدلوي او كمې او زيادت پكې كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ عَنِ الْأُضْرِعِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رِجَالٍ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالُوا: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَى الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الْأُضْرِعِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رِجَالٍ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالُوا: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ

بِسْمِ اللَّهِ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ،
 ترجمه ابن عباس رضي الله عنهما دبعضي انصاري صحابه كرامو نه روايت نقل كوي
 فرمانيل چي مونڊ د نبي كريم صلي الله عليه وسلم سره موجود وو او باقي حديث بي د ماقبل
 حديث پشان د ماقبل هم معني بيان كرو.
 امام ترمذي رحمه الله وايي دا روايت حسين بن حريث هم د وليد بن مسلم په واسطه د اوزاعي
 نه نقل كړى دى

۳۶- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمَلَائِكَةِ

د سورة فاطر دبعضي ايتونو تفسير

وجه د تسميه او پس منظر دسورت:

۳۲۲۵- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَنْفَرٍ.
 حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَزَّازٍ، أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا مِنْ كَثِيفٍ يُحَدِّثُ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ كِتَالَةَ،
 عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: "ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ
 الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ (فاطر
 ۳۲): قَالَ: هَؤُلَاءِ كُلُّهُمْ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ وَكُلُّهُمْ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ حَسَنٌ، لَا نَعْرِفُهُ
 إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (۱)

ترجمه : دابوسعيد خدري رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
 دايت كريمه " ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ
 وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ " يعني بيا په ميراث كي وركړو مونږ كتاب لره هغه كسانو ته چي
 غوره كړي دي مونږ د بندگانو خپلو نه نو بعض د دوى نه ظلم كوونكى دى په خپلو خانونو او
 بعض د دوى نه ميانه روه دى او بعض د دوى نه وړاندي كيږي په نيكو كي . متعلق اوفرمانيل
 دوى به ټول په يوه درجه كي وي او ټول به جنت ته تلونكي خلق وي
 امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب حسن دي مونږ يي صرف په هادي سند پيژنو

^۱ - تفرد به المؤلف (صحفة الأخرى: ۲۲۲۶)

^۲ - تفرد به المؤلف رحمه الله.

عني بيايد ميراث کي ورکړو مړي کتاب لره هغه کسانو ته چي غوره کړي دي مونږ د بندگانو خپلو نه نو بعض د دوی نه ظلم کوونکی دی په خپلو خانو نو او بعض د دوی نه ميانه روه دی او بعض د دوی نه وړاندي کيږي په نيکو کي

تشریح: په دي کي د اصحاب قرآن درجي ذکر کوی او هغوی ته بشارت دي ثم د تعقيب دپاره دي ځکه چي مخکي ئي د قرآن کریم د نزول ذکر کړي دي او دا د هغی تفصيل دي الذين اصطفينا مراد ترينه صحابه کرام دی او د هغوی نه روستو د قرآن کریم تابعداران دی **أَوْثَقًا** په معنی د ورکولو سره دي. لیکن په ارث سره تعبیر کولو کي اشاره ده چي دوی د قرآن کریم مستحق دی لکه چي وارث د میراث حقدار وی او اصطفاء کي اشاره ده چي دوی لره ئي توفیق د دین اسلام د منلو ورکړي دي. لکه چي الله تعالی فرمائی **كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ**. تاسو غوره امت ئي. وکذلك جعلناکم امة وسطاً او هم دغه شان مونږ تاسو درمیان (معتدل) امت جوړ کړي ئي فمنهم ظالم دا تقسیم دي په الذين اصطفينا کي ضمیر ئي راجع دي الذين ته او مفر قرطبی شریبی او نورو مفسرینو مرفوع حدیث نقل کړيدي. چي دا ټول به جنت کي داخلېږي. او امام قرطبی د شپږو صحابه کرامو نه نقل کړي دی چي دا ټول قسمونه په مؤمنانو کي دی 'او مراد د ضالم هغه مومن دي چي گناهونه ئي ډیر وی او لنفسه کي اشاره ده چي د دۀ ظلم بل چاته متعدی نه دي یعنی بل څوک گمراهي ته نه رابلی. او **مُقْتَصِدٌ** نه مراد هغه کسان دی چي نیکی او گناهونه ئي برابر دی. او سابق نه مراد هغه کسان دی چي گناهونه ئي لږ وی او نیکی ئي ډیري وی **يَذُنُ اللَّهُ**. مراد دا دي چي دا مرتبي د الله تعالی په تقدیر سره حاصلې شوي دي **ذَلِكَ** اشاره ده اصطفاء ته یا کتاب ورکولو ته. یعنی دا غوره کول یا کتاب ورکول د الله تعالی ډیر لوي فضل دي.

۳۷- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ يَس

د سورة يس د بعضي ايتولو تفسير

سورت يس مکي دي دري اتيا اياتونه او پنځه رکوع لري

تسمى بسورة قلب القرن. والمعمة، والمدافعة، والقاضية، والعزيرة، والعظيمة.

رومبنی دوه حرفونو د سورت نه ،،يس نوم ماخوځ دی

۳۲۲۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَرِيْرِ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُوْسُفَ الْأَزْرَقِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْقُورِيِّ،

عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي نُضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: كَانَتْ بَنُو سُلَيْمَةَ فِي لُحَايَةِ الْمَدِينَةِ قَارِأُوا النُّقْلَةَ إِلَى قُرْبِ الْمَسْجِدِ، فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ (يس: ١٢). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنْ آثَرَكُمْ ثَلُثُ ثَلُثُ فَلَا تَنْتَقِلُوا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ الثَّوْرِيِّ، وَأَبُو سُفْيَانَ هُوَ طَرِيفُ السَّعْدِيِّ. (١)

ترجمه: دابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان دي فرماني چي دبنو سلمه قبيلي خلق دمديني به مضافاتو كي اوسيدل او هغوي دخيل خاي نه منتقل شول او مسجد نبوي ته بي تردي داوسيدو اراده اوكره نو دي باره كي دا ايت كريمه " إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ " يعني يقينا مون به ژوندي كوو مري اوليكو مون به هغه عملونه چي دوي مخكي ليرلي دي او روستو كارونه د دوي نازل شو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل ستاسو قدمونه ليكلي كيږي پس په دي وجه تاسو لره پكار دي چي خپل كورونه بدل نكړي امام ترمذي رحمه الله وايي دثوري نه مروي دا حديث حسن غريب دي. اود ابو سفيان راوي نوم طرفي دي چي په سعي مشهور دي

تشریح: په دي كي د جزا وخت ذكر كوي چي هغه د مرگ نه روستو ژوند دي او دا د توحيد دپاره عقلی دليل دي. إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى. د دي ظاهري معنى د قيامت د اثبات دپاره دليل دي يعنى چي څنگه د نطفې نه انسان ژوندي كوو نو دغه شان به د قبرونو نه مري ژوندي كوو. وَنَكْتُبُ د دي نه مراد كتابت د كراما كاتيبين دي. چي هغوي د انسان اعمال په صحيفو كي ليكي. مَا قَدَّمُوا. هغه اعمال چي انسان كړي وي او وړاندي ئي ليرلي وي. وَآثَرَهُمْ. د دي نه مراد هغه نيك او بد عملونه دي چي انسان ئي روستو خلقو ته پرېږدي او خلق پري عمل كوي په سورة اذا السماء انفطرت كي الله تعالى فرماني. علمت نفس ما قدمت واخرت يعنى هر انسان ته به خپل وړاندني او روستني عملونه معلوم شي. ينيو الانسان يومئذ بما قدم واخر، انسان ته به د وړاندنو او روستنو عملونو خبر ورکړي شي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماني إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْفَطَعَ عَنْهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ. إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُوهُ. صحيح مسلم كتاب الوصية، چي كله انسان مري نو د دة عمل كول بند شي مگر د دريو خبرو يو صدقه جاريه دويم علم چي خلق د هغي نه فائده اخلي يا نيك اولاد چي

١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف) ٢٢٥١

ده لره دغاگاني غواری

په بل حدیث کي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانيلى دى.

مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوزَارِهِمْ شَيْءٌ. (صحیح مسلم کتاب العلم).

چا چي په اسلام کي ښه طريقه جاري کړه او د ده نه روستو په هغي عمل کولي شي نو دي سړی له به الله تعالى د عمل کوونکی پشان اجر ورکوی. او چا چي بده طريقه جاري کړه. او د ده نه روستو په هغي باندي عمل کولي شي نو دي سړی له به الله تعالى د عمل کوونکی پشان بدله ورکوی

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانيلى دى. مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ وَلَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ اثْمِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَثَامِهِمْ شَيْءٌ. (صحیح مسلم کتاب العلم، خوک چي هدايت طرف ته بلنه کوی نو ده لره به اجر وی پشان د اجر د هغه چا چي تابعدارى کوی د هدايت. او د عمل کوونکی نه به هيڅ اجر نه کميږي او چا چي گمراهي ته بلنه او کړه نو په ده باندي به گناه وی په مثل د گناه کوونکی. او د گناه کوونکی په سزا کي به څه نه کميږي. (صحیح مسلم).

۳۲۲۷- حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ حِينَ طَأَتِ النَّفْسُ وَالنَّفْسُ وَالنَّفْسُ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنْذِرِي يَا أَبَا ذَرٍّ أَنْ كَذَبْتَ هَذِهِ؟" قَالَ: قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَأَنَّتْهَا كَذَبٌ فَتَسْتَأْذِنُ فِي السُّجُودِ فَيُؤْذَنُ لَهَا، وَكَأَنَّتْهَا قَدْ قِيلَ لَهَا اظْلَعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ فَتُظْلَعُ مِنْ مَغْرِبِهَا. قَالَ: ثُمَّ قَرَأَ "وَذَلِكَ مُسْتَعْلَقٌ لَهَا". قَالَ: وَذَلِكَ فِي قِرَاءَةِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوذر رضي الله عنه بيان دي فرماني چي زه مسجد ته دنمر پريوتو وخت کي داخل شوم او رسول الله هلته موجود وو ويې فرمانيلى ايا ابوذر ايا تاته معلومه ده نمر چي رفتار اوکړي چرته څي؟ ابوذر وائي ما اوونيل الله او دهغه رسول ته بهتره معلومه ده رسول الله

اوفرمانيل دي چي لار شي دسجدي کولو اجازت غواړي نو اجازت ورته ورکړي شي دا داسي ده لکه چي ده ته اووئيلي شي دکوم خاي نه چي راغلي يي دهم هغه خاي نه راوخيزه او بيا به قيامت ته په نژدي ورځ نمر ده ويبدو دخاي نه راوخيزي دابوذر رضي الله عنه بيان دي چي بيارسول الله "وذلك مستقر لها" تلاوت کړو راوي واتي او همدا د عبدالله بن مسعود قرات دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

دابوذر رضي الله عنه د زندگي حالاته

نوم جندب کنیه ابو ذر دپلار نوم جناده او دمير نوم يي رمله وو چي دبنی غفار قبيلي سره يي تعلق وو. په شروع کې مشهور ډاکو وو خو يک دم يي په زندگي کې انقلاب راغی پخپله دابوذر رضي الله عنه بيان دی چي داسلام راوړو نه دري کاله مخکې هم ما مونځونه کول (طبقات ابن سعد).

کله چي درسول الله ددعوت نه خبر شو نو خپل ورور انيس يي دتحقيق کولو دپاره اوليرلو او پخپله دعلي رضي الله عنه سره ملاؤ شو او درسول الله په خدمت کې حاضر شو او اسلام يي قبول کړو نو رسول الله دی دده قوم ته دتبليغ دپاره اوليرلو ددينه پس به يي خپل ټول وخت په تبليغ او دعوت کې خرچ کولو تردي چي نيمه قبيله په همدې وخت مسلمان شو او نيمه قبيله يي دهجرت نه پس مسلمان شو (مسند احمد).

درسول الله دهجرت نه پس هغوی مديني ته هجرت کړی دی (طبقات ابن سعد).
ابوذر يوتارک الدنيا او زاهد انسان وو درسول الله او ابوبکر په زمانه کې په مدينه کې پاتي شوی دی او بيایي شام ته هجرت کړی دی.

وفات. کله چي دده طبيعت خراب شو نو بنځي يي ژړل چي په دي صحرا کې به څوک زمونږه انتظام کوي هغه ورته اووئيل زه تاسو ته زيری درکوم چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي چي په تاسو کې به يو تن په صحرا کې مري او هلته به دمسلمانانو يو جماعت راځي او هغوی به دده تدفين کوي زما نه چي علاوه کوم خلق وو هغوی په ابادی کې مړه شوي دي چنانچي همداسي اوشول عبدالله بن مسعود ديوي ډلي سره راغی او هغه عراق ته روان وو په ده باندي يي جنازه اوکړه او هم دلته يي دفن کړو (مستدرک حاکم).

مرويات: دده دروايتو شمير ۲۸۱ دی چي دولس متفق عليه دي او ده په بخاري کې دي او او په مسلم کې دي (تهذيب الکمال ۴۴۹).

۳۸- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّافَّاتِ

دسورة صافات دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۲۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الضَّحَّاكِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ يَسْرِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ دَاعٍ دَعَا إِلَى فَيْءٍ إِلَّا كَانَ مَوْكُوفًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا رِمَالَهُ لَا يُغَارِقُهُ، وَإِنْ دَعَا رَجُلٌ رَجُلًا ثُمَّ قَرَأَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ، مَا لَكُمْ لَا تَنْصَرُونَ (الصافات: ۲۴- ۲۵)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: انس بن مالک رضی اللہ عنہ بیان دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمانی دی هر چاچی هر خیز ته دعوت ورکرو د قیامت په ورځ به په هم هغه خیز پوري انختلی او دهم هغه خیز سره به موجود وي او دي به یی پریخودلی نشي چي وړاندي ورنه لار شي اگر که یو کس بل کس لرد رابللي وي او بیا رسول اللہ ایت کریمه "وَقِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ. مَا لَكُمْ لَا تَنْصَرُونَ" تلاوت کړو

امام ترمذی رحمه الله وایي: دا حدیث غریب دي

تشریح: وَقِفُوهُمْ. یعنی د جهنم په لار به روان شی او لار به د جهنم د پاسه یو پل وی. نو د هغی د پاسه به او درولي شی

إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ. د ټولو گناهونو په باره کي تپوس کول. او دي ته حساب و نیلي شی. مَا لَكُمْ لَا تَنْصَرُونَ. دا هم داخل دي په تپوس کولو کي او د دوی په دعوی باندي رد دي چي دوی به په دنیا کي نیل چي دا څمونږ مشران دی او دوی به زمونږ مدد کوی. او مراد د نصرت نه دلته د اور نه بچ کول دی

۳۲۲۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، قَالَ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ آلِفٍ أَوْ يَزِيدُونَ (الصافات: ۱۴۷) قَالَ: "عَفَرُونَ أَلْفًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حديث غريب. (١)

ترجمه : دابن بن كعب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دايت كريمة " وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ " نو يي فرمايل دوى يولاكه او شل زره وو. امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي.

تشریح : " وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ " په دي كي مقصد دوباره رالپړل دی واپس خپل قوم ته اگر چي د مخکي نه رسول وو. او کوم روايت چي بعض مفسرينو نقل کړيدي چي د مهی د خستي نه د راوتلو نه پس رسول کړي شو. نو دا روايت ضعیف دي د دي په سند کي شهر بن حوشب راوی دي او هغه ضعیف او متروک دي. أَوْ يَزِيدُونَ کي او په معنی د بَل (بلکه) سره دي. یعنی دغه قوم زیاتیدلو. فَأَمْنُوا. سورة یونس ۹۸ کي دی چي دوی د عذاب علامات اولیدل نو ایمان نی راوړو. او دلته ذکر دی چي ایمان نی روستو راوړو. نو د دي جواب دا دي. چي د عذاب د راتللو په وخت کي د دوی ایمان جبری او اجمالی وو. او دلته دوی حقیقی او تفصیلی ایمان راوړو.

۳۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ابْنُ عَثْمَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ بِشِيرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِ اللَّهِ: " وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ (الصافات: ۷۷) قَالَ: حَامٌ، وَسَامٌ، وَيَافِثٌ. كَذَا قَالَ أَبُو عِيسَى: يُقَالُ: يَافِثٌ، وَيَافِثٌ بِالتَّامِّ وَالْقَامِ، وَيُقَالُ: يَفِثٌ، وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ بِشِيرٍ. (١)

ترجمه : دسمره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمة " وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ " دتفسير باره كي او فرمايل چي دا كسان حام سام يافث وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف د سعيد بن بشير په روايت پيژنو. يافت په ث او يافت په ت دواړه لوستلي كيږي.

¹ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۵)

² - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۶۵)

تشریح: د "جعلنا ذريته هم الباقين" مطلب دادې چې صرف ددوی داوولاد نسل پاتي شو او باقي کفار غرق شول او دباقي اهل کشتي نسل هم پاتي نشو نو اوس چې په دنیا کې خومره خلق دي دتولو انتها نوح علیه السلام ته رسيږي لکه چې ترمذي په دي ايت کې مرفوعاً دوه حديثونه نقل کړي دي اول قال حام وسام ويافت ثاني ثام ابو العرب والحام ابو الجيش ويافت ابو الروم او ظاهراً دقران کريم نه لکه "وجعلنا ذريته هم الباقين" او "لاتذر علي الارض من الكافرين دياراً، قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين، وغيرها من الايات، دزمکي دتول مخ دپاره ددينه دطوفان عام کيدل معلومېږي او دترمذي دمذکوره دوه روايتونو نه هم ظاهراً ددي تانيد کيږي او جمهور علماؤ همدا قول اختيار کړي دي دبعضي شاز علماؤ داقول دي چې دا طوفان صرف دعربو په زمکه کې راغلي دي چرته چې نوح علیه السلام اوسيدو او په "جعلنا ذريته هم الباقين" کې حسر په اعتبار دخاص مغرقينو دارض عرب دي گویا کې دنورو مالکو دخلقو نسل باقي پاتي شو او په "لاتذر علي الارض" کې دارض نه مراد خاص زمکه اخلي نو دشق اول په بنا چې عموم دبعت دنوح علیه السلام شبه کيږي ددي جواب دسورة ال عمران دايت فلما احس عيسي منهم الكفر په تفسير کې تير شوي دي ممکن ده چې په دغه وخت کې ابادي دزمکي خاص ترهغه مقام پوري محدود وي چرته چې نوح علیه السلام اوسيدو او دبعت دعوم معني به دا وي کله چې اقوام متعدده کثيره عام الارض موجود وي نو دوی تولو ته به بعثت وي ورته بيا د ادم علیه السلام دبعت عموم هم لازمېږي او د "انا كذلك نجري" په سبب دا نه لازمېږي چې په تولو امورو کې دي تشبيه وي بلکه معني داده چې نيکانو ته دنیکي بدله ورکړو نو اوس چې دکومي مرتبي احسان وي دهغه مرتبي به جزا هم وي پس دانبياء وغيره تساوي نه لازمېږي او په ثم اغرقنا کې ثم د تراخي ذکرې دپاره دي ځکه چې اغراق ضماناً دبقاء وذريت نه متاخر نه دي بيان القران

۳۲۳۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "سَامُ أَبُو الْعَرَبِ، وَحَامُ أَبُو الْخَبَشِ، وَيَافَثُ أَبُو الرُّومِ". (١)

ترجمه دسمره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمانيلي دي سام ابو

العرب دي او حام ابو الحبش دي او يافث ابو الروم دي

٣٩- باب وَمِنْ سُورَةِ ص

دسورة ص دبعضي ايتونو تفسير

د سورت نوم د سورت پومبني حرف ص،، اخستلى شوى دى. بعض رواياتو په بنا دا سورة په هغه زمانه كي نازل شوى دى. چه كله بنى صلى الله عليه وسلم په مكه معظمه كي د دعوت اغاز او كړو او د قريشو سرداران په لړزان شول په دى لحاظ سره د دى د نزول زمانه تقريباً د نبوت څلورم كال دى يا د نورو رواياتو په وجه د ابو طالب د اخرى مرض په زمانه كي چه بنى صلى الله عليه وسلم ورته د ايمان راوړلو دعوت وركړى وو دا سورة نازل شوى دى كه دا خبره صحيح وي نو د دى د نزول زمانه د نبوت لسم كال دى.

٢٢٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، الْمُعَفَّى وَاحِدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ يَحْيَى، قَالَ عَبْدُ هُوَ ابْنُ عَبَّادٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَرَضَ أَبُو تَالِبٍ فَجَاءَتْهُ قُرَيْشٌ، وَجَاءَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعِنْدَ أَبِي تَالِبٍ مَجْلِسُ رَجُلٍ، فَقَامَ أَبُو جَهْلٍ كَيْ يَنْتَعَهُ وَهَكَوْهُ إِلَى أَبِي تَالِبٍ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَبِي، مَا تُرِيدُ مِنْ قَوْمِكَ، قَالَ: "إِنِّي أُرِيدُ مِنْهُمْ كَلِمَةً وَاحِدَةً تَدِينُ لَهُمْ بِهَا الْعَرَبُ وَتُؤَدِّي إِلَيْهِمُ الْعَقَبُ الْجَزِيَّةَ"، قَالَ: كَلِمَةً وَاحِدَةً؟ قَالَ: "كَلِمَةً وَاحِدَةً؟" قَالَ: "يَا عَمْرٍ، قُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"، فَقَالُوا: إِنَّهَا وَاحِدَةٌ، مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْبَلَّةِ الْأَخْرَجَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ (ص: ٧)، قَالَ: فَكَرَّرَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ: ص وَالْقُرْآنُ ابْنُ دِي الْبَكْرِ بِلِ الدِّينِ كَفَرُوا فِي عِرَّةٍ وَهَيْعَاتٍ ٢ إِنْ قَوْلُهُ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْبَلَّةِ الْأَخْرَجَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ (ص: ١٠-٧. قَالَ أَبُو عِمْرَانَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ لَحَوْ هَذَا الْحَدِيثِ، وَقَالَ يَحْيَى بْنُ عَمَارَةَ.

حَدَّثَنَا بَنْدَاو، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، كَعُوْهُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، (١)

ترجمه د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي ابو طالب بيمار شو نو قريش ورته راغلل او رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته هم راغلل دا ابو طالب سره صرف ديو

کس د کیناستو خاي وو . ابو جهل پاڅیدو ددي دپاره چي رسول الله هلته د کیناستو نه منع کړي او دوی ټولو ابوطالب ته در رسول الله نه شکایت اوکړو ابوطالب رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونیل اي وراره ته دخپل قوم نه څه غواړي رسول الله او فرمائیل زه ددوی نه صرف یوه داسي کلمه تسلیمول غواړم کومه چي دوی قبول کړي نو ددي په برکت به پوره عرب ددوی تابعدار شي او عجم به دوی ته ټکن ورکوي هغوی اوونیل صرف یوه کلمه؟ رسول الله او فرمائیل هو حرف دیوي کلمي په تسلیمولو او بیا یې او فرمائیل اي تره تاسو صرف لا اله الا الله اوواني هغه اوونیل ایا مونږ یو معبود تسلیم کړو؟ دا خبره خو مونږه په تیرو شوو خلقو کي نه ده اوریدلي دا خو صرف دخان نه جوړه شوي خبره ده (مونږ یې نشو تسلیمولي، ابن عباس وائي په همدې موضوع باندې ددي خلقو متعلق دسورة ص ایت "إِلَهًا وَاحِدًا: مَا سِغْنًا يَهْدًا فِي الْبِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ" ص: ٧. قَالَ: فَتَزَلَّ فِيهِمُ الْقُرْآنُ: ص وَالْقُرْآنُ ذِي الذِّكْرِ . بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ . إِلَى قَوْلِهِ مَا سِغْنًا يَهْدًا فِي الْبِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ" پوري ایتونه نازل شول.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي يحيي بن سعيد هم دا روايت دسفيان نه او هغه داعمش نه ددي حديث هم معني بيان کړي دي او يحيي بن سعيد د يحيي بن عباد په خاي يحيي بن عماره ليکلي دي.

تفسير: سبب د نزول دابتدائي ایت دادې چي قریش ابوطالب ته دهغه دمرض په وخت کې راغلو او نبي کریم صلي الله عليه وسلم هم راغي نو قریشو ورته دده باره کي شکایت اوکړو ابو طالب در رسول الله نه تپوس اوکړو ته دخپل قوم نه څه غواړي رسول الله او فرمائیل صرف یوه کلمه غواړم په کومي چی به تمام عرب ددوی مطیع شي او عجم به دوی ته ټکسونه ورکوي هغه تپوس اوکړر هغه کومه یوه کلمه ده رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل "لا اله الا الله" قریشو دي وخت کې اوونیل تا خو ټول معبودان ختم کړل او صرف یو معبود دي پریځودو دا خو ډیره عجیبه خبره ده نو دي وخت کې سورة ص د شروع نه تر "بَلِ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابٌ" پوري نازل شو وره څه في المصاب عن احمد والترمذي والنسائي والحاكم، او په یو روايت کې دي چی خفه شول او په غصه کې پاتي شول او روان شول اوږده في الروح عن غير واحد ددي سورة په شروع کې چی په قرآن قسم خوړلي شوي دي ددینه که مراد کلام نفسي وي نو بیا خو څه اشکال نشته ځکه چی هغه غیر مخلوق صفت دي او که کلام لفظي مراد شي کوم چي مخلوق دي نو ددي توجیه دسورة حجر دایت "لعمرك" لاتدي تیره شوي ده او په سورة صافات کې چي کوم حکمت دداسي قسمونو په خوړلو ليکلي شوي دي دلته دهغي تقرير دادې چی

قرآن په رسالت دليل دي

۲۲۳۲- حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ
 أَنَسٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَكْبَرُ الْبَيْتِ رُبِّي
 تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ». قَالَ: أَحْسَنُهُ قَالَ فِي الْمَنَامِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَلْ تَذَرِي لِيهِمْ يَخْتَصِمُ
 التَّلَا الْأَعْلَى؟ قَالَ: قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَوَضَعَ يَدَاهُ بَيْنَ كَتِفَيْ حَقِّي وَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ كَتِفَيْ. أَوْ قَالَ: فِي
 نَحْوِي، فَعَلِمْتُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ، قَالَ: يَا مُحَمَّدُ هَلْ تَذَرِي لِيهِمْ يَخْتَصِمُ التَّلَا الْأَعْلَى
 ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فِي الْكُفَّارَاتِ، وَالْكَفَّارَاتِ: الْمُكُثُّ فِي الْمَسَاجِدِ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَالْمُطْمِئِنُّ عَلَى
 الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَإِسْبَاحُ الْوُضُوءِ فِي الْمَكَارِهِ، وَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ حَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ، وَكَانَ
 مِنْ خَاطِمَتِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ،
 وَتَرْكُ الْمُتَكْرَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَأَقْبِطْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مُفْتُونٍ، قَالَ:
 وَالنَّجَاحَ إِفْشَاءَ السَّلَامِ، وَإِظْهَارَ الظُّلَمِ، وَالصَّلَاةَ بِالنَّيْلِ وَالنَّاسَ بِالنَّيْمِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ
 ذَكَرُوا بَيْنَ أَبِي قِلَابَةَ، وَبَيْنَ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ رَجُلًا، وَقَدْ رَوَاهُ قَتَادَةُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ
 خَالِدِ بْنِ النَّجْلَاحِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم
 فرمايلي دي زما رب ماته نن شبه په بهترين صورت كي راغي راوي واني زما خيال دي رسول
 الله داسي او فرمايل چي په خوب كي رب العالمين ماته اوونيل اي محمد ايا تاته معلومه ده
 ملاه اعلي (دلوري مرتبي والاشرستي) په څه خبره او پخپل مينځ كي جنگيري؟ ما اوونيل زه نه
 پوهيږم نو الله تعالي خپل لاس زما ددواړو اوگو په مينځ كي كيخودو چي يخوالي يي ما
 دخپلي سيني په مينځ كي محسوس كړو راوي واني زما شك دي چي رسول الله بين كتفي لفظ
 اوونيلو او كه بين نحري لفظ يي اوونيلو دلاسو ايوخودلو نه پس چي په زمكه او اسمان كي
 څه وو په دي ټولو پوهه شو بيا الله تعالي او فرمايل اي محمد ايا تاته معلومه ده ملاه اعلي
 (دلوري مرتبي والاشرستي) په څه خبره او پخپل مينځ كي جنگيري؟ ما اوونيل دكفاراتو او
 دگناهونو ختمونكو څيزونو په باره كي دوي پخپل مينځ كي په جگړه دي (چي دا كوم كوم
 څيزونه دي؟ او كفارات دادي (١) دمونځ كولو نه پس په مسجد كي دبل مونځ دانتظار كولو

دپاره ناسته کول (۲)، پخپو پيادل دمونځ دپاره مسجد ته تلل (۳)، دمشکلاتو باوجود په پابندي سره اودس کول، څوک چې داسي کوي دکاميابي زندگي مرتبي به تيروي او دکاميابي سره به مرکيږي او دخپلو گناهونو نه به داسي پاک شي څنگه چې دي په اول ځل دمور نه پيدايدو په وخت کي پاک وو رب العالمين به اوواني اي محمد کله چې مونځ اوکړي نو دا کلمات وايه "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتُ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً قَاقِضِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ." او بيا رسول الله او فرمايل درجات لوړونکي څيزونه دادي (۱)، سلام خورول يعني عام کول (۲)، محتاج او مسکين ته خوراک ورکول (۳)، دشپي تهجد کول په داسي حال کي چې خلق اوده وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: بعضي محدثينو دابوقلابه او ابن عباس په مينځ کي ددي حديث په سند کي يو کس ذکر کړي دي او هغه خالد بن لجلاج دي (چې روايت يې وروسته راروان دي)، دا حديث قتاده دابو قلابه نه نقل کړي دي او هغه د خالد بن لجلاج نه او هغه دابن عباس رضي الله عنهما نه نقل کړي دي.

تشرېح: ديو مونځ کولو نه پس دبل مونځ انتظار کولو، مطلب دادی چې سړی مونځ اوکړي او پخپل ځاي ناست پاتي شي دبل مونځ دوخت راتلو دپاره يا دا مطلب دی چې دمسجد نه خو اگر چې لاړ شي مگر "قلبه معلق بها" مگر زړه يې دمونځ سره انځتلی وي "السباع الوضوء" يعني په مبالغې سره اودس کول داعضاؤ يو ځل وينځل خو فرض دي او دري پيري وينځل سنت او مستحب دي ليکن د دريو نه زيات پيري وينځل ددي روايت په بنا جائز معلومېږي

علامه شامي قول دی چې دوينځلو دتعداد په باره کې داحنافو علماؤ کوم قول منقول نه دی او دا يې هم فرمايلي دي لوزاد علي الثلاث لطماننة القلب لابس به لقوله عليه السلام دع ما يريك الي ما لا يريك

علي المکاره يعني دمشق ته ددي مراد دادی يا خو پخني زياته وي يا اوبه په زيات قيمت خرڅيږي او يا دجسماني تکليف په وجه داوبو استعمال مضر وي.

فعل الخيرات يعني نيك اعمال کول مراد دي، دتقوي نه مراد ترك المنكرات دی چې يو دبل سره په نيكو اعمالو کې او دگناهونو په پريځودو کې تعاون اوکړي په يو بل روايت کې راغلي دي الدال علي الخير کفاعله، يعني دينکي لاري رهنماني کونکي ته داسي ثواب ملاويږي څنگه چې په دي باندې عمل کونکي ته ملاويږي په يو بل روايت کې هم راغلي دي څوک چې خلقو ته دينکي خبري دعوت ورکوي نوڅومره خلق چې په دي دعوت عمل کوي دی به دهغوئ سره په ثواب کې برابر شريك وي علاوه ددينه چې دهغوئ داچر نه څه کم کړی شي.

دبعضي علما وخیال دادی چي یو دهغوی نه علامه ماوردی هم دی چي دتقوی په ذریعه انسان الله راضی کړي او دبر په ذریعه یی خوشحاله کړي دالله تعالی او دبندگانو په خوشحالولو سره انسان سعادت حاصلوي او همدا دالله تعالی دطرف نه دانسان دپاره سعادت عظمی دی دشیپي په مونخونو کې بهترین مونخ دتهجد مونخ دی ددی وجه داده چي په دي مونخ کې په نفس باندي مشقت زیات اچولی شي او په دي کې اخلاص هم زیات وي او دا خبره هم ده چي په دي تهجد مونخونو سره دفرضو تکمیل هم کیږي

یعني خوک چي دشیپي پاڅي او مونخ کوي نو په دي مونخ کې اخلاص زیات وي او په دي باندي فرضي مونخونه درجي دکمال ته رسیږي دجنید بغدادی باره کې منقول دي چي دمرگ نه پس چا په خوب کې ولیدو او تپوس یی ورنه وکړو چي الله دربره څه معامله وکړله نوهغه په جواب کې وویل تاهت العبادات وقلیت الاشارات وما نفعنا الا رکعات صلینا فی جوف اللیل.

۳۲۳۴_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ اللَّجْلَاجِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "أَكْبَرُ رَنِي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: لَبَيْكَ رَبِّ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: فِيمَا يَخْتَصِمُ السَّلَاةُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: رَبِّ لَا أَدْرِي، فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيْ فَوَجَدْتُ بَرْدَهَا بَيْنَ كَتِفَيْ فَعَلِمْتُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: لَبَيْكَ رَبِّ وَسَعْدَيْكَ، قَالَ: فِيمَا يَخْتَصِمُ السَّلَاةُ الْأَعْلَى؟ قُلْتُ: فِي الذَّرَجَاتِ، وَالْكَفَّارَاتِ، وَفِي ثَقَلِ الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَنَاحَاتِ، وَإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فِي الْمَكْرُوهَاتِ، وَالْإِفْكَارِ الصَّلَاةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ، وَمَنْ يُحَافِظْ عَلَيْهِنَّ عَاشَ بِخَيْرٍ وَمَاتَ بِخَيْرٍ وَكَانَ مِنْ ذُلُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِطَوِيلِهِ، وَقَالَ: "إِنِّي لَنَسْتُ فَاسْتَنْقَلْتُ ثُمَّ فَرَأَيْتُ رَنِي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: فِيمَا يَخْتَصِمُ السَّلَاةُ الْأَعْلَى؟". (١)

ترجمه: دعبداالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي زما رب ماته بهترين صورت كي راغي ماته اوونيل اي محمد ما وونيل اي زمونږه ربه زه حاضر يم او بار بار ستا عبادت كول خپل سعادت گنم، ايا تاته معلومه ده ملا.

اعلي «دلوري مرتبي والهرستي» په څه خبره او پخپل مينځ کي جنگيري؟ ما اوونيل دکفاراتو او دگناهونو ختمونکو څيزونو په باره کي دوی پخپل مينځ کي په جگړه دي (چي دا کوم کوم څيزونه دي؟ ما وويل. په درجاتو او کفاراتو او مسجدونو ته په قدمونو اخستلو اودتکليف باوجود ځانسته اودس کولو. اود يو مونځ نه پس د بل مونځ انتظار کولو باره کي بحث کوي. څوک چي داسي کوي دکاميابۍ زندگۍ مرتبي به تيروي او دکاميابۍ سره به مرکيږي او دخپلو گناهونو نه به داسي پاک شي څنگه چي دي په اول ځل دمور نه پيدا کيدو په وخت کي پاک وو. دا حديث په دي سند حسن غريب دي او په دي باب کي دمعاذ بن جبل، عبدالرحمن بن عانش رضي الله عنهما هم ددبي کريم سلي الله عليه وسلم نه ددي پشان روايت نقل کړي دي او همدا رنگي دا حديث دمعاذ بن جبل په واسطه ددبي کريم صلي الله عليه وسلم نه مفصل هم مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايل په ما دخوب جوته راغله او بيا دروند خوب راغي او بيا ما خپل رب په بهترين صورت کي اوليدو چي فرمايل يي "فيهم يختصم الملاء الاعلي" يعني دفرشتو اعلي ترين جماعت په څه خبره په جگړه شوي دي.

۳۲۳۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هَالٍ أَبُو هَالٍ الْيَشْكِرِيُّ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَامٍ، عَنْ أَبِي سَلَامٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ الْخَضْرَمِيِّ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ يَخْوَيمَ السَّكْسَكِيِّ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: اخْتُبِسَ عَنَّا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ عَنِ صَلَاةِ الصُّبْحِ حَتَّى كُنَّا نَتَرَاءَى عَيْنَ الشَّمْسِ، فَخَرَجَ سَرِيعًا فَنُوبَ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَتَبُورَ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا سَأَحَدْنَاكُمْ مَا حَبَسَنِي عَنْكُمْ الْغَدَاةَ أَنِّي كُنْتُ مِنَ اللَّيْلِ فَتَوَضَّأْتُ وَصَلَّيْتُ مَا قُدِّرَ لِي، فَتَعَسْتُ فِي صَلَاتِي حَتَّى اسْتَلْثَقْتُ فَإِذَا أَنَا بِرَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: "لَبَّيْكَ رَبِّ" قَالَ: "فِيهِ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟" قُلْتُ: "لَا أَدْرِي"، قَالَتْهَا لَهَا، قَالَ: "فَرَأَيْتَهُ وَجَعَ كَفَّهُ بَيْنَ كَتِفَيْ حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ أَنَامِلِهِ بَيْنَ لَدَنِي، فَتَعَجَّلَ لِي كُلُّ فَمٍ وَعَرَفْتُ"، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، قُلْتُ: "لَبَّيْكَ رَبِّ"، قَالَ: "فِيهِ يَخْتَصِمُ الْمَلَأُ الْأَعْلَى؟" قُلْتُ: "فِي الْكَفَّارَاتِ"، قَالَ: "مَا هُنَّ؟" قُلْتُ: "مَلْعِي الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ، وَالْجُلُوسِ فِي الْمَسَاجِدِ بَعْدَ الصَّلَوَاتِ، وَإِسْتِبَاحِ الْوُضُوءِ فِي الْمَكْرُوهَاتِ"، قَالَ: "فِيهِ؟" قُلْتُ: "إِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَلَبْسُ الْكَلَامِ، وَالصَّلَاةُ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ يَنَامُ"، قَالَ: سَلِّ، قُلْتُ:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَكَرَاهَةَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تُغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي، وَإِذَا أَوَدْتَ فِتْنَةً قَوْمِي فَقَوِّ فِي غَيْرِ مَفْتُونٍ، أَسْأَلُكَ حُبْلَكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُ إِلَى حُبْلِكَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَلِإِنَّهَا حَتَّى قَادَرُوهَا، ثُمَّ تَعَلَّمُوهَا»^١. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، سَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ، فَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَالَ: هَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْخَلَّاجِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَائِشِ الْعَضْرَمِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ، وَهَذَا غَيْرُ مَحْفُوظٍ، هَكَذَا ذَكَرَ الْوَلِيدُ فِي حَدِيثِهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَى بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ هَذَا الْحَدِيثَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَائِشٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهَذَا أَصَحُّ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَائِشٍ لَمْ يَسْمَعْ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^(١).

ترجمه: دمعاذ بن جبل رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو سحر رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته دمونځ راكولو نه حصار شو تردي پوري تردي وه چي مونږ دسحر ټكلي اوينو او بيا ناخپه رسول الله په تيزي سره دحجري نه بهر راووتلو او خلق يي دمونځ قانمولو دپاره راوغوښتل رسول الله مونځ وركړو او مونځ يي مختصر او كړو بيا چي كله يي سلام اوگرځولو نو خلقو ته يي اواز وركړو او خان ته يي تردي راوغوښتل او فرمايل يي پخپل خپل خاي كينئ بيا زموږ طرف ته متوجه شو او فرمايل يي په صحيح وخت دسحر مونځ اداء كولو دپاره تاسو ته دراتلو نه څه خيز منع كړي وم، زه دشپي پاڅيدم اودس مي او كړو او تهجد مونځ مي او كړو څومره چي زما دپاره ليكلي شوي وو بيا چي په ماباندي په مونځ كي پرشاني راغله تردي پوري چي دروند خوب راغي يو دم مي اوليدل چي زه دالله رب العالمين سره يم او هغه په ډير بهتر شكل او صورت كي ماته يي فرمايل اي محمد ما اوښل اي زما ربه زه حاضر يم هغه اوفرمايل ملا اعلي دفرشتو بهترين جماعت، په څه خبره په جگړه شوي دي ما عرض او كړو اي پروردگاره زه نه پوهيم تردي چي الله تعالي دا تپوس دري پيري او كړو رسول الله اوفرمايل ما الله ذوالجلال اوليدو چي خپل لاس يي زما د دواړو اوگو په مينځ كي كيخودو تردي پوري چي ما دهغه دگوتو پخوالي پخپله سينه كي دننه محسوس كړو او هر يو شي زما دپاره روبانه

کري شو او زه پوهه شوم بيا الله تعالي او فرماييل اي محمد ما اووئيل اي زما ربه زه حاضر یم نو وي فرماييل ملاء اعلي په څه خبره په جگړه شوي دي ما اووئيل دکفاراتو په باره کي زما نه يي تپوس او کړو کفارات څه څيز دي ما اووئيل دجماعت مونځ دپاره پخپو تلل، دمونځ نه پس په مسجد کي دبل مونځ په انتظار کي کيناستل، او دمشکلاتو په وخت کي کامل اودس کول، زما نه يي تپوس او کړو مزید دڅه په باره کي بحث کوي ما اووئيل محتاجانو ته دخوراک ورکولو او په خبرو کي د نرمۍ کولو او کله چي خلق اوده وي په هغه وخت کي مونځ کولو باره کي بحث کوي الله تعالي او فرماييل او غواړه او دغوښتلو وخت کي داسي وايه "سَلِّ، قُلْتُ:"
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي وَتُزَحِّتَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً قَوْمٍ فَتَوَفَّنِي غَيْرَ مَفْتُونٍ، أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُ إِلَى حُبِّكَ،"
يعني اي الله تعالي زه ستانه دنيکو کارونو کولو او منکراتو نه دبچ کيدو توفيق غواړم او دمشکينانو سره محبت کول غواړم او زه دا غواړم چي ته راته معافي او کړي او رحم راباندي او کړي او کله چي ته کوم قوم لره په ازمانش کي مبتلا کوي نو مالره په فتنه کي اچولو نه مخکي مرگ راکړي، زه تاسره او دهغه کس سره څوک چي تاسره محبت کوي دمحبت کولو دتوفيق طلب گار یم او ستا نه دداسي کار توفيق غواړم کوم چي ستا دمحبت دحصول سبب جوړيږي رسول الله او فرماييل دا حق دي دا لولي او ياد يي کړئ او نورو خلقو ته يي هم ورسوئ او ورته يي ياد کړئ

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي ما دامام بخاري نه دي حديث باره کي تپوس او کړو نو راته يي اووئيل دا حديث حسن صحيح دي او دا يي هم اووئيل چي دا حديث دوليد بن مسلم دهغه حديث نه زيات صحيح دي کوم چي هغه دعبدالرحمن بن يزید بن جابر نه نقل کوي، امام ترمذي وائي مونږ ته خالد بن لجلاج حديث بيان کري دي او هغه ته عبدالرحمن بن عايش حضرتي دحضرمي بيان دي چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي او وړاندي يي همدا حديث بيان کړو او دا غير محفوظ سند دي همدا رنگي وليد پخپل سند کي کوم چي هغه دعبدالرحمن بن يزید بن جابر نه نقل کري دي وائي چي مادرسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي مگر بشر بن بکر روايت بيانوي دعبدالرحمن بن يزید بن جابر نه او دا حديث په همدې سند هغوی نقل کري دي دعبدالرحمن بن عايش نه او عبدالرحمن ذنبي کريم صلي الله عليه وسلم نه په عن لفظ سره او دا زيات صحيح دي ځکه چي عبدالرحمن بن عايش ذنبي کريم صلي الله عليه وسلم نه اوريدل نه دي کري.

٤٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الزُّمَرِ

دسورة الزمر دبعضي ايتونو تفسير

٢٢٣٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الرُّبَيْعِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: لَنَا لَوْثٌ: لَمَّا لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ (الزمر: ٣١). قَالَ الرُّبَيْعُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَكْثَرُ عَلَيْنَا الْخُصُومَةُ بَعْدَ الَّذِي كَانَ بَيْنَنَا فِي الدُّنْيَا، قَالَ: "نَعَمْ، فَقَالَ: إِنَّ الْأَمْرَ إِذَا لَشَدِيدٌ". قَالَ أَبُو حَيْسَمٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه عبدالله بن زبير رضي الله عنه دخيل پلار نه روايت كوي فرماييل يي چي كله ايت كريمه "تم انكم يوم القيامة عند ربكم تختصمون" يعني يقينا ته مړ كيدونكي يي او يقينا دوى هم به مړه كيږي بيا به يقينا تاسو په ورځ د قيامت د خپل رب په مخكي بحثونه كوي نازل شو نو زبير بن عوام رضي الله عنه او وئيل اي دالله رسوله په دي دنيا كي چي زمونږ په مينځ كي جنگ جگړي كيږي ددينه پس به هم دوباره زمونږ په مينځ كي په اخرت كي جنگ جگړي كيږي؟ رسول الله او فرماييل هو زبير او وئيل بيا خو به معامله ډيره سخته وي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشرېح: هر كله چي په مشركانو باندي سخت رد او كړي شو. نو هغوى د غصي نه خيري كولې. چي دا نبى دى مړ شى چي مونږه ترينه خلاص شو نو په دي ايت كي جواب دي. چي مرگ خو په ټولو باندي راځي. نو د بل په مرگ خوشحالي كول هيڅ فائده نه كوى. او دا رنگ په مرگ سره د جگړو نه نه خلاصېږي. بلكه د مرگ نه روستو په دوباره ژوند كي به هم جگړي وى او فيصلېبه وى. تَخْتَصِمُونَ دا اختصاص عام دي كه د مومنانو په مينځ كي وى او كه د كتابيانو كافرانو سره وى او كه د مشركانو سره وى.

١: دلته دا بيانول مقصود نه دي چى جهنم ته دتلو دپاره مجموعه كذب علي الله او كذب بالصدق موقوف عليه دي يادارنگي دنجات دپاره مجموعه دعوت الي الصدق او تصديق موقوف عليه دي بلكه په دي مقام كى چى دكوم اهل اختصاص ذكر دي په دي كى دواړو طرفونو ته مجموعه متحقق وه او همدارنگي زيادت دمدحي او زيادت دقدحي مقصود دي

پس تخصیص په اعتبار دوقوع یا په اعتبار دزیادت دمدحي او قدحي دي نه چی په اعتبار دقصد دتوقف بیان القرآن.

۳۲۳۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، وَسَلِيمَانُ بْنُ حَزْبٍ، وَحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ: "يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا" (الزمر: ۵۳) وَلَا يُبَايَ " قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ثَابِتٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: وَشَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ يَزُودِي عَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيِّ، وَأَمْرُ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيُّ هِيَ أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ. (١)

ترجمه: داسماء بنت يزيد رضي الله عنها بيان دي فرماني چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا ايت كريمه " يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا " يعني ته اووايه اي بندگانو خما. هغه كسان چي زياتي يي كړيدي په خانونو خپلو. مه نااميده كيږئ د رحمت د الله تعالى نه. يقينا الله تعالى بخي گناهونه ټول يقينا هغه بخنه كوونكي رحم كوونكي دي. واوريدو او دڅه خبري پرواه يي نه لرله. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف دثابت په سند دشهر بن حوشب په واسطه پيژنو او شهر بن حوشب دام سلمه انصاريه نه نقل كړي دي او دام سلمه انصاريه نوم اسماء بنت يزيد دي.

تشرېح: په دي كي د شرك او گناهونو نه توبه كولو ته ترغيب دي. او د عذاب نه د بچ كيدلو طريقه ذكر كوي او هغه توبه كول دي د شرك او نورو گناهونو نه. يا عِبَادِيَ د دي نه مومنان مراد دي الذُّنُوبَ جَمِيعًا. نه مراد د كفر او شرك نه علاوه گناهونه دي. يا مراد ټول بندگان دي مشركانو ته هم شامل دي نو په گناهونو كي شرك هم داخل دي. او مغفرت په توبيي كولو سره مراد دي ځكه چي شرك بغير د توبيي نه، نه معاف كيږي

اسماء بنت يزيد رضي الله عنها حالاته

نوم اسماء كنيهام سلمه، اسماء بنت يزيد بن السكن بن رافع دهجرت نه پس ديو څو پنځوسره در رسول الله په خدمت كي حاضره شوه او اسلام يي قبول كړو دهجرت په اول كال چي دعائشه

رضي الله عنها رخصتي كيدله نو کومو بنخو چي دا سنگار کړي وه په هغي کې يوه اسماء رضي الله عنها هم وه، دهجرت په پينځلسم کال په يرموک جنگ کې هغي دخپل ځيمي په موگي نهه روميان وژلي وو (اصابه)،

علامه ابن حجر وائي کانت ذات العقل والدين يعني هغه په عقل او دين دواړو متصف وه او درسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت يې کولو (مسند احمد)،

اسماء رضي الله عنها ډيره مهمان نوازه وه يو ځل ورته شهر په حوشب راغي او خوراک يې ورته پيش کړو شهر دخوړلو نه انکار او کړو نو اسماء ورته د نبي کريم صلي الله عليه وسلم واقعه بيان کړه په هغي کې دپته اشاره وه چي دخوراک نه انکار کول مناسب نه دي نو په دي وخت کې شهر اوونيل بيا به هيڅ کله زه دا غلطې اونکرې (مسند احمد)،

ددي دوفات دتاريخ باره کې اسماء الرجال والاخاموش دي او ۸۱ روايات ورته منقول دي.

۳۲۳۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، وَسُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جَاءَ يَهُودِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ يُنْسِكُ السَّمَاوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْأَرْضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْجِبَالَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالْخَلَائِقَ عَلَى إِصْبَعٍ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، قَالَ: فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ لَوَاجِذُهُ، قَالَ: "وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ" (الأنعام: ۹۱) قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو يهودي نبي کريم صلي الله عليه وسلم ته راغلو او ونيل يې اي محمد صلي الله عليه وسلم الله تعالي اسمانونه په يوه گوته اودرولي نيولي دي او زمکي يې په بله گوته پورته کړي دي او غرونه يې په بله گوته ټينگ کړي دي او ټول مخلوقات يې په بله گوته اباد کړي دي او بيا وائي چي زه دټولي دنيا بادشاه يم ددي خبري په اوريدو رسول الله صلي الله عليه وسلم په خندا شو تردي پوري چي غاښونه مبارک يې ښکاره شول او بيا يې اوفرمايل چي بيا هم خلقو دالله تعالي داسي قدر او عزت اونکړو څنگه چي کول پکار وو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

١ - اوردده البخاري في الجامع الصحيح الكبير سورة الزمر ۲ (۲۸۱۱)، والتوحيد ۱۹ (۴۴۱۴)، و ۲۹ (۴۴۵۱)، و ۲۹ (۴۵۳۳).

صحيح مسلم/المتفقون ۱۹ (۲۴۸۶) (صفحة الأشراف: ۲۹۰۴)

٣٢٣٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَمِيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: فَطَحَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَجُّبًا وَتَصْدِيقًا. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابن مسعود رضي الله عنه بيان دي جي رسول الله صلي الله عليه وسلم دتعجب او تصديق كولو په حال كي په خدا شو امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

٣٢٤٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ، حَدَّثَنَا أَبُو كُدَيْبَةَ، عَنْ عَظَاوِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي الْعَتَّى، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: مَرَّ يَهُودِيٌّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا يَهُودِيٌّ، حَدِّثْنَا"، فَقَالَ: كَيْفَ تَقُولُ يَا أَبَا الْقَاسِمِ إِذَا وَضَعَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ عَلَى دِفءٍ، وَالْأَرْضِ عَلَى دِفءٍ، وَالْمَاءِ عَلَى دِفءٍ، وَالْجِبَالِ عَلَى دِفءٍ، وَسَائِرِ الْخَلْقِ عَلَى دِفءٍ وَأَهَارَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ بِخُصْرِهِ أَوْلًا، ثُمَّ تَابَعَ حَتَّى بَلَغَ الْإِبْهَامَ، فَأَلْزَلَ اللَّهُ: وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَتَّى قَدَرَهُ (الألعمار: ٩١). قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَأَبُو كُدَيْبَةَ أَشْهُ يَحْيَى بْنُ الْمُثَلَّبِ، قَالَ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ شُجَاعٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ. (٢)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي يو يهودي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم په خوا كي تير شو نور رسول الله دي يهودي ته او فرمايل مونږ سره خو څه خبري ا تري او كړه يهودي اوونيل اي ابو القاسم ته څه واني كله چي الله تعالي اسمانونه په دي باندي او زمكي په دي باندي او اوبه په دي باندي او غرونه په دي باندي او تمام مخلوق په دي باندي اوچت كړي، ابوجعفر محمد بن صلد راوي ددي حديث په بيانولو كي خپلي كچي گوتي ته اشاره او كړه او يوي دبلي نه پس يي اشاري كولي تردي چي غتي گوتي ته راورسيدو تردي چي په دي موقعه الله تعالي په طور دتعجب "وما قدروا الله حق قدره" نازل كړو.

١- اوردده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الزمر ٢ (٢٨١١)، والتوحيد ١٩ (٤٢١٣)، و ٢٦ (٤٢٥١)، و ٣٦ (٤٥١٣).

صحيح مسلم / المنافقين ح ١٩ (٢٤٨٦)، (تحفة الأشراف: ٢٩٠٢)

٢- تلرد په المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٥٤)

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب صحيح دي مونږ دا دابن عباس په روايت صرف په همدې سند پيژنو او د ابو كدينه نوم يحيي بن مهلب دي. امام ترمذي وائي ما امام بخاري ليدلي وو چي هغوی دا حديث دحسن بن سجاع نه او هغه دمحمد بن صلد نه نقل كولو.

۳۲۴۱- حَدَّثَنَا سُؤْدُ بْنُ قَصْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَنَسَةَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَتَدْرِي مَا سَعَةُ جَهَنَّمَ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: أَجَلُ اللَّهِ مَا تَدْرِي. حَدَّثَنِي عَائِشَةُ، أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَوْلِهِ: وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ (الزمر: ۶۷). قَالَتْ: قُلْتُ: فَأَيْنَ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "عَلَى جَنْبِ جَهَنَّمَ". وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د مجاهد بيان دي عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايلي دي ايا تاسو ته معلومه نه ده جهنم څومره لوي دي؟ ما اووويل نه هغوی اووويل بيشكه په الله تعالي قسم ماته معلومه نه ده مگر عانسه رضي الله عنها ماته بيان كړل چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه يي ايت كريمه "وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ" يعني او قدر نه دي كړي دوی د الله تعالي لائق قدر د هغه او زمكه ټوله د هغه په موټي كي به وی په ورځ د قیامت او اسمانونه به انقبستي شوي وی په ځی لاس د هغه كي . باره كي تپوس او كړو اي دالله رسوله په دغه ورځ به خلق چرته وي رسول الله او فرماييل په جهنم ډبل صراط سره اددينه معلومه شوه، چي جهنم به ډير اوږد او پلن وي او دي حديث باره كي يوه اوږده قصه ده امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي.

پاك دي هغه او اوچت دي د هغي نه چي دوی يي ورسره شريك جوړوی

تشریح: په دي كي زورنه ده مشرکينو ته او قدر په معنی د تعظيم دي او حق تعظيم د الله تعالی دا دي چي د هغه بندگی په داسي طريقه او کړي شی چي د هر قسم شرك نه پاكه وی او مشرك داسي نه کوی نو معلومه شوه چي مشرك بنده الله تعالی نه دي پيژندلي او نه يي تعظيم د هغه کړيدي او نه يي صفت د هغه کړي دي په لائق طريقي سره. وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتُهُ په دي كي عظمت شان د الله تعالی ذکر کوی او جَمِيعًا دلالت

کوی چي د دي نه مراد ټولي اووه زمکي دي او د قبض نه مراد دهغينبول دي په لاس کي ددي وجي نه د قيامت تخصيص يي ذکر کړيدي. صرف قدرت ترينه مراد نه دي ځکه چي قدرت يي په دنيا کي هم شته. نو تخصيص د قيامت ته حاجت نه نيسته بيمينه. دا د متشابهاتو نه دي په کيفيت کي او د معنی په اعتبار سره محکم دي. يعني ځي لاس او کيفيت د هغي الله تعالی پيژنی مشبهه او مجسمه دليل نيسي چي د الله تعالی مشابه او جسم شته نو جواب يي اوکړو چه.

۳۲۴۲- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِمِيزَانٍ (الزمر: ۶۷) قَالَيْنِ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: "عَلَى الصِّرَاطِ يَا عَائِشَةُ". هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي ما عرض اوکړو اي دالله رسوله ارشاد الهي دي، " وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبَضَتْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِمِيزَانٍ " هر کله چي ټوله زمکه په دغه ورځ دالله تعالي په موتي کي او اسمانونه به ټول انغبتلي شوي وي نو مومنان به په دغه ورځ چرته وي؟ رسول الله او فرمايل اي عائشي خلق به په پل صراط باندي وي امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۴۳- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَطَرِ بْنِ أَبِي عَطِيَّةٍ الْعَوْفِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَيْفَ أَلْعَمُ وَقَدْ التَّقَمَ صَاحِبُ الْقُرْنِ الْقُرْنِ وَحَتَّى جَهَنَّمُ وَأَصْحَى سَنَعَهُ يَلْتَمِزُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفَخَ فَيَنْفَخَ". قَالَ السُّلَيْمِيُّ: "فَكَيْفَ نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟" قَالَ: "قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ وَرَبَّنَا". وَرَبَّنَا قَالَ سُفْيَانُ: "عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَاهُ الْأَعْمَشُ أَيْضًا عَنْ عَطِيَّةٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. (١)

^۱ _ تفرد به المؤلف

^۲ _ تفرد به المؤلف (رحلة الأهرات: ۲۲۲۲)

ترجمه دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي زه به څنگه په ارام پاتي شم او حال دادي چي شپېلي پوكلو والا په شپېلي باندې خوله ايخودلي ده او خپل مخ يې ورته وركړخولي دي او غوږ يې ورته نيولي دي او دېته انتظار كوي چي د شپېلي پوكلو حكم به كله كيږي خو چي كله ورته حكم او شي نو فورا به په شپېلي كي پوكي او كړي مسلمانانو عرض او كړو اي دالله رسوله مونږ به په داسي وخت كي څه وايو رسول الله او فرمايل تاسو دا كلمات وائي "حسبنا الله ونعم الوكيل وتوكلنا علي الله ربنا" يعني الله تعالي زمونږ دپاره كافي دي او څومره بهترين كار ساز دي مونږ پخپل رب اعتماد كړي دي راوي وائي چي كله كله به سفيان د "وتوكلنا علي الله ربنا" په ځاي باندې "علي الله توكلنا" ونيل (د دواړو يوه معني ده،

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن دي او اعمش هم دا حديث دعا طيه په واسطه دابوسعيد خدري نه نقل كړي دي.

تفسير: په يو روايت كي راغلي دي كله چي رسول الله د كفارو د تعاقب اعلان او كړو نو اويا زخمي صحابه كرام او دريدل كله چي رسول الله د دي صحابه كرامو سره حمراء الاسد ته ورسيدو نو هلته نعيم بن مسعود رضي الله عنه موجود وو هغه خبر وركړو چي ابو سفيان دنور لښكر جمع كولو نه پس په مدينې دحطلي كولو اراده لري ددي خبر په اوريدو سره صحابه كرامو په اتفاق سره او ونيل "حسبنا الله نعم الوكيل"

ددېنه معلومه شوه چي دهري پرېشاني په وخت كي ددي ايت كريمه لوستل مجرب دي او همدا صحابه كرامو او انبياء او تابعينو اودهري زماني دمسلمانانو عادت پاتي شوي دي همدارنگي ابو الانبياء ابراهيم عليه السلام واقعه بيان كړي شوي ده چي كله اور ته نمرود دده دغورخولو اراده او كړه نو پدغه وخت كي فرستي هم راغلي مگر ابراهيم عليه السلام همدا جمله او ونيله "حسبي الله ونعم الوكيل"

۳۲۴۴_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّنَيْسِيُّ، عَنْ أَشْعَمَ الْعَجَلِيِّ، عَنْ بَشْرِ بْنِ شَعْبَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الصُّورُ؟ قَالَ: "قَرْنٌ يُنْفَخُ فِيهِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ التَّنَيْسِيِّ. (۱)

ترجمه د عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي يو بانډچي اوونيل اي دانه رسول الله صوره خيز دي رسول الله او فرمايل دا يو بنكر دي په كوم كي چي به پوكي كولي شي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دي او مونږ يي صرف د سليمان تيمي په روايت بښنو

٣٢٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ يَهُودِيُّ بِسُوقِ الْمَدِينَةِ: لَا وَالَّذِي اضْطَقَّ مُوسَى عَلَى الْبَشَرِ، قَالَ: فَرَفَعَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يَدَهُ فَصَلَّى بِهَا وَجْهَهُ، قَالَ: تَقُولُ هَذَا وَفِينَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِّخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ" (الزمر: ٦٨) فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا مُوسَى اخِذٌ بِقَائِلَةٍ مِنَ قَوَائِمِ الْعَرْشِ، فَلَا أَذْرِي أَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلِي أَمْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَعْفَى اللَّهَ، وَمَنْ قَالَ: أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُوسُفَ بْنِ مَرْيَمَ فَقَدْ كَذَبَ". قَالَ أَبُو عَمْرٍو: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو يهودي په بازار كي اوونيل هيڅ كله نه زم دي په هغه ذات قسم وي چاچي موسي عليه السلام لره په تمامو خلقو كي چاڼه كړي او منتخب كړي دي، ددي خبري په اوريدو يو انصاري لاس پورته كړو او دده په مخ يي دسپيري گذار او كړو او مطلب يي دا وو چي ته دا څنگه وائي، دتمامو انسانانو او جئاتو سردار، نبي كريم صلي الله عليه وسلم خو زموږ مينځ كي موجود دي (تردي چي دواړه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلل، نو رسول الله دا ايت كريمه تلاوت كړو " وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِّخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ " او پوكي به او كړي شي په شپيلى پس بيهوشه به شي چي په اسمانونو كي دي او په زمكه كي دي مگر علاوه دهغه چانه چالره چي الله تعالي بچ كوي بيا به دوباره شپيلى كي پوكي او كړي شي پس ناڅاپه به دوى نيغ ولاړ وي چي گوري به (الزمر، او زه به په سر پورته كونكو كي اولني كس يم پس ناڅاپه به موسي عليه السلام اوليدلي شي چي دعرش يوه څپه به يي نيولي وي ماته نه ده معلومه چي ده به زمانه مخكي سر پورته كړي وي او كنه او كنه دي به دهغه چانه وي دچا

۴: دلته يې قيام فرمائيلي دي او په سورة يس کی ينسلون راغلي دي وجه دتطبيق په سورة يسين کي ذکر شوي دي او د "الامن شاء" تفسير دسورة نمل اخري رکوع کی تير شوي دي او د "اشرة الارض" او د "وترى الملائكة حافين" چي کوم تفسير ليکلي شوي دي دا تفسير د درمنثور دمرفوع حديث نه ماخوذ دي او دجنت دگرخيدو دخاي نه په مشي کولو تعبير دحقيقت او مجاز دواړو احتمال لري

٣٢٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، أَنَّ الْأَعْمَرَ أَبَا مُسْلِمٍ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "يُنَادِي مُنَادٍ: إِنْ لَكُمْ أَنْ تَحْيُوا فَلَا تَمُوتُوا أَبَدًا، وَإِنْ لَكُمْ أَنْ تَمُوتُوا فَلَا تَحْيُوا أَبَدًا، وَإِنْ لَكُمْ أَنْ تَشْبُوا فَلَا تَهْمُوا أَبَدًا، وَإِنْ لَكُمْ أَنْ تَعْمُوا فَلَا تَبْأَسُوا أَبَدًا، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (الزخرف: ٧٢)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَرَوَى ابْنُ الْمُبَارَكِ وَغَيْرُهُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الثَّوْرِيِّ وَلَمْ يَرْفَعُوهُ. (١)

ترجمه دابوسد خدري او ابوهريره رضي الله عنهما نه مروي دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي يو اعلان کونکي به اعلان او کړي په جنت کي به تاسو دپاردهميشه اوسيدل وي او هيڅ کله به نه مري او صحت مند به يي بيماري به درباندي نه راځي او هيڅ کله به کوم څيز ته محتاج کيږي نه او دالله تعالي دقول "وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ" او دغه جنت هغه دي چي درکړي شويدي تاسو ته په وجه د هغه عملونو چي تاسو کول. همدامطلب دي

امام ترمذي رحمه الله وايي ابن مبارك وغيره دا حديث دثوري نه نقل کړي دي او هغوی مرفوع نه دي نقل کړي

تشریح: پہ دی کی یہی د جنت د حصول سبب ذکر کریدی لکھ چھی سورة اعراف آیت ۴۳ کی تیر

شوي دي اوردنئوها ميراث بي دي وحي اوفرمايل چي ميراث بيتكليغه حاصليري. نو دَ جَنَت دَ حاصلولو دَبارِه چي كوم عمل مؤمنانو كړيدي نو هغه دير لږ دي. بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ. دَ جَنَت استحقاق دَ الله تعالى په رحم سره دي. او درجات دَ جَنَت په عمل سره حاصليري نو دلته بي عمل سبب او گرځو

٤١- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُؤْمِنِ

دسورة مومن دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَثُورٍ وَالْأَعَشَى، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ يُسَيْعِ بْنِ الْحَضَرَمِيِّ، عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "الدَّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ، ثُمَّ قَرَأَ: وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (غافر: ٦٠)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه نعمان بن بشير رضي الله عنهما نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانبلي دي دعا اصل عبادت دی او بيا بي دا ايت كريمه "ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ" تلاوت كړو امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دی.

لغات عبادت، معني فرمانبرداري، عبد دنصر نه عبادتا وعبودتا وعبودية عبادت كول او دباب تفصيل وغيره نه هم راخي

تشریح په دي حديث كې ددعا غوښتلونه عبادت سره تعبير شوی دی ددي يو څو وجوهات دي

اول دعا كول دالله تعالي حكم دی او هريو شی چي دالله حكم وي دهغي دپوره كولو نعم عبادت دی

دويم دعبادت حقيقت عجز او انكساري ده او ددعاهم دغه مفهوم دی چي انسان خپل خان

هيڅ نه گنځي او دالله په وړاندي يې دفقيرانو پشان لاس غوړولي وي او خپل حاجتونه ورته غواړي

درېم: مبالغتا دعا ته عبادت ونيلى شوي دي لکه چې په يو ايت کريمه کې راځي ان الذين يستکبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين.

ددې حديث نه علماؤ دا مسئله معلومه کړې ده چې هر کله دعا عبادت دی نو دالله نه علاوه خو بل هيڅوک لائق دعبادت نشته نو بيا خو دبزرگانو وغيره نه مرادونه غوښتل جائز نه دي ځکه چې دعا عبادت دی او عبادت صرف دالله تعالي حق دی.

٤٢_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ حَمِ السَّجْدَةِ

دسورة حم السجدة دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٤٨_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مَعْقَرٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: اخْتَصَمَ عِنْدَ الْبَيْتِ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ قُرَشِيَّانٍ وَتَقْفِيٌّ، أَوْ تَقْفِيَّانِ وَقُرَشِيٌّ، قَلِيلًا فَقَهُ قُلُوبِهِمْ، كَثِيرًا هَضْمٌ بَطْنُونِهِمْ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَكْرَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ مَا نَقُولُ؟ فَقَالَ الْآخَرُ: يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا وَلَا يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا، وَقَالَ الْآخَرُ: إِنْ كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا فَأَلْزَلِ اللَّهُ: وَمَا كُلُّكُمْ تَسْمَعُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَنَعُكُمْ وَلَا ابْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ (فصلت: ٢٢). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: دابن مسعود رضي الله عنه بيان دي دکعبې سره نژدې درې کسان په جگړه شول چې دوه قرشيان او يو ثقفې وو يا دوه ثقفيان يو قرشي وو (دراوي شک دي، چې په ځينو يې چرېي راوړيدلي وه او په دوی کې يو اوونيل ستاخه خيال دي مونږ چې څه وايو هغه الله تعالي اوري دويم کس اوونيل کوم چې مونږ په جهر سره وايو هغه خو اورو او کوم چې مونږ پټ وايو هغه نه اورو، درېم کس اوونيل هر کله چې هغه په جهر اوريدل اوري نو زمونږ پټ ونيل هم اوريدلي شي تردې چې په همدې باره کې الله تعالي دا ايت کريمه نازل کړو " وَمَا كُلُّكُمْ تَسْمَعُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَنَعُكُمْ وَلَا ابْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ ". يعني او نه وي تاسو چې پرده مو کوله دي نه چې گواهي به اوکړې په تاسو باندې غوږونه ستاسو او نه سترگي ستاسو او

^١ - اورده البغاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة البقرة (٢٨١٦)، ٢ (٢٨١٤)، والتوحيد ٢١ (٤٥٢١). صحيح

نه څرمني ستاسو. الخ.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح: دا هم په تخريف كي داخل دي او دا قول د څرمنو دي يا د الله تعالى د طرف نه دي په اخرت كي يا زورنه ده په دنيا كي **يَسْتَعْتِدُونَ** په معنى د خان ساتلو دي يا په معنى د حيا كولو دي يا په معنى د ږه كولو دي **كثيراً** ډير هغه عملونه چي دوى پټ كول او گمان يي دا وو چي الله تعالى ته د دي علم نشته

۳۲۴۹- حَدَّثَنَا هَذَا، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنْتُ مُسْتَمِرّاً بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَجَاءَ ثَلَاثَةٌ لَقِيَ كَثِيرٌ شَخْمٌ بَطُونِهِمْ، قَلِيلٌ فِيهِ قُلُوبُهُمْ، قُرَيْشِيٌّ وَخَتَنَاهُ ثَقَفِيَّانِ، أَوْ ثَقَفِيٌّ وَخَتَنَاهُ قُرَيْشِيَّانِ، فَتَكَلَّمُوا بِكَلَامٍ لَمْ أَفْهَمْهُ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَتَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ يَسْمَعُ كَلَامَنَا هَذَا؟ فَقَالَ الْآخَرُ: إِنَّا إِذَا رَفَعْنَا أَصْوَاتَنَا سَمِعَهُ وَإِذَا لَمْ نَرْفَعْ أَصْوَاتَنَا لَمْ يَسْمَعْهُ، فَقَالَ الْآخَرُ: إِنْ سَمِعَ مِنْهُ شَيْئًا سَمِعَهُ كُلُّهُ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ، وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَعْتِدُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ إِلَى قَوْلِهِ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ (فصلت: ۲۳). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ وَهَبِ بْنِ رِبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، لَخْوَةً (۱)

ترجمه: عبدالرحمن بن يزيد واني د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قول دي فرماني چي زه د كعبې په پردو كي پټ ولاړم او يو دري جاهلان راغلل چي په خيتو يي چربي راوړيدلي وه يو قريشي وو. او دوه جاهلان ثقفيان دده ملگري وو او كه يو ثقفی وو او دوه دده جاهلان ملگري قريشيان وو هغوی په داسي ژبه كي خبري شروع كړي چي زه ورباندې پوهه نشوم په دوى كي يو اوونيل ستاسو څه خيال دي ايا الله تعالى زمونږ دا خبري اوري؟ دويم اوونيل كله چي مونږ په تيز اواز خبري كوو نو هغه اوري او كله چي په خفيه خبري كوو هغه نه اوري دريم اوونيل هر كله چي الله تعالى زمونږ څه خبرو څه حبه اوريدې شي نو بيا خو ټولي اوريدې شي، عبدالله

بن مسعود رضي الله عنه واني ما ددي معاملي ذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم ته او كرونو الله تعالى په دي باره كي دا ايت نازل كړو "وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ" نه تر "فاصبحتم من الخاسرين" پوري امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۵۰- حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ الْفَلَّاسُ. حَدَّثَنَا أَبُو قَتَيْبَةَ سَلَمُ بْنُ قَتَيْبَةَ. حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ الْقَطِيعِيُّ. حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَاتِيِّ. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَرَأَ: "إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا" (فصلت ۳۰۰) قَالَ: قَدْ قَالَ النَّاسُ: ثُمَّ كَفَرُوا أَلَمْ تَرَ هَذَا فَمَنْ مَاتَ عَلَيْهَا فَهُوَ مِمَّنْ اسْتَقَامَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ سَبْعُ أَبَا زُرْعَةَ. يَقُولُ: رَوَى عَفَّانُ. عَنْ عَمْرُو بْنِ عَلِيٍّ حَدِيثًا. وَيُزَوِّى فِي هَذِهِ الْآيَةِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَأَبُو بَكْرِ. وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. مَعْقُوقٌ اسْتَقَامُوا. (١)

ترجمه د انس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ايت كريمه "ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا" يقينا هغه كسان چي وائي رب خمونږ الله تعالى دي بيا كلك وي په دي خبره. تلاوت كړو او ويې فرمايل ډيرو خلقو د "ربنا الله" ونيلو باوجود هم كفر كړي دي او په ايمان مړ شونو دي داستقامت دلاري اختيارونكو دجملي نه دي امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو مادابوذرعه نه اوريدلي دي چي عفان د عمرو بن علي نه يو حديث نقل كړي دي. ددي ايت په سلسله كي د نبي كريم صلى الله عليه وسلم او ابوبكر او عمر رضي الله عنهما نه استقاموا معني مروې ده

تشرېح: په دي ايت كي د قرآن كريم والو حال ذكر كوي په طريقه د بشارت سره قالوا ربنا الله دا د قرآن د تاثير په وجه د دوي عقیده جوړه شويده مراد د دي نه پوره ايمان او كمال توحيد دي يعنى خالق. مالك حاكم حقدار د بندگي او د پالنې ټول خيزونه پيدا كوونكي او په ټولو حاجتونو باندي قادر دي. او په ديكي هېڅ څوك شريك او برخه خور نه مني او نه يې چاله اختيار وركړيدي دي ټولو صفتونو ته لفظ د رب شامل دي. ثُمَّ اسْتَقَامُوا به ايمان او توحيد

باندې ڪلڪ پاتي شول تر مرگه پوري او سفيان بن عبدالعزيز فرمائي. **قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا. قَالَ. قُلْ أَمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِيمَ** (صحيح مسلم كتاب الايمان)

ما رسول الله صلى الله عليه وسلم ته اونيل چي ماته ڌ اسلام داسي ڪلمه او فرمايه. چي ڏهني په باره ڪي ڏ بل چانه تپوس نه ڪوم. نو وي فرمائيل. چي اووايه چي ما په الله تعالى باندې ايمان راوري دي او بيا په دي خبره ڪلڪ شه. او اقامو ابي نه دي فرمائيل. بلڪه سين او تا يي په ڪي راوريدي نو په دي ڪي اشاره ده چي هر وخت ڏ الله تعالى نه په دين باندې ڪلڪ والي طلب ڪوي.

او دي ته ڪرامات ڏ اولياء وائي نو معلومه شوه چي ڏ ولي تعريف هم دا دي چي ربنا الله وائي او ڏ استقامت صفت په ڪي موجود وي. په دي ايت ڪي ئي په څلورو طريقو سره بشارت ڏ ڪريدي. اول. صيغه ڏ تنزل دلالت ڪوي چي وخت په وخت ملائڪ ورته راځي دا نه چي صرف يو ځل راځي په رشتينو خوبونو ڪي، ڏ زنڪدن په وخت ڪي، ڏ قبرونو نه ڏ پورته ڪيدلو په وخت ڪي، په حشر او ڏ حساب ڪولو په وخت ڪي. دويم. ڏ عذاب نه ڏ نه ڏ ڀريدلو او ڏ مصيبتونو ڏ فنا ڪيدلو زيري دريم. په اولاد. او ڪور والا او خپلو خپلوانو پسي ڏ نه خفه ڪيدلو زيري څلورم زيري ڏ جنت ڏ هغه وعدو مطابق چي الله تعالى ڪري دي.

استقامت ڇه شي دي

دابوبڪر صديق رضي الله عنه نه چي ڪله داستقامت په باره ڪي تپوس او ڪري شونو ويي فرمائيل استقامت دينه وائي چي ته هيچا لره الله تعالى سره شريڪ نڪري.

بيا يو ځل عمر فاروق رضي الله عنه داستقامت په باره ڪي داسي او فرمائيل "الاستقامة ان تستقيم علي الامر والنهي ولا تروغ وروغان الثعالب" يعني استقامت دا دي چي ته ڏ الله تعالى په احڪامو امر او نهني باندې ڪلڪ او دربري او ڏگيدر پشان ددينه دتيختي دپاره لازي اونه گوري عثمان رضي الله عنه عملي اخلاص ڪري وو. علي، ابن عباس، حسن بصري، قتاده وغيره فرمائي چي داستقامت نه مراد ڏ الله اطاعت دي او فرائض ادا ڪول دي او دمجاهد په قول دمرگ پوري دتوحيد په ڪلمه ڪلڪ او دريدل دي او د مقابل په تزد داستقامت نه مراد په مغفرت قائم او دريدل دي.

٤٣- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ حَمِّ عَسَقِ

دسورة شورى دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ طَاوُسًا، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى (الشورى: ٢٣)، فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: قُرْبَى آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَعْلَيْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَنْظُرُ مِنْ قُرْبَى إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِمْ قَرَابَةٌ، فَقَالَ: "إِلَّا أَنْ تَصِلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (١).

ترجمه دطاوس بيان دي چي ما دعبدا الله بن عباس رضي الله عنهما نه ددي ايت كريمه "قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى" دتفسير باره كي تپوس او كپو سعيد بن جبير او وئيل دقربي نه مراد ال محمد دي ابن عباس او وئيل تاسو درشته دارئ په تشرح كي جلدبازي كړي ده دقرشو هيخ يو شاخ دا داسي نه وو په كوم كي چي درسلو الله رسته دارئ نه وي ديو ايت مفهوم دي الله تعالي فرمائيلي دي زه ستاسو نه هيخ اجر نه غواړم (زه خو صرف دا غواړم) چي زموږ او ستاسو مينځ كي كومه رسته دارئ ده دهغي لحاظ اوساتلي شي او يو دبل سره حسن سلوك او كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث په يو څو سندونو دابن عباس رضي الله عنهما نه مروي دي.

تشرېح: اشرف علي تھانوي د "الا المودة في القربى" داسي مطلب بيان كړى دى:

ته دوى ته داسي اووايه چي زه ستاسو په مخاطباتو كى ستاسو نه نور څه نه غواړم علاوه دمحببت درشته دارئ نه، يعنې دومره درنه غواړم زما او ستاسو په مينځ كى چي درشته دارئ كوم تعلقات دي كوم چي په تمامو قريشو كى بلكه په تمامو عربو كى خواره دي لري وي او كه نژدي وي په ورورولي كى وي ددغه تعلقاتو خو خيال اوساتئ همدا درشته دارئ حق دي، ايا دي باره كى دا حق نه دي چي زما سره په عداوت كولو كى جلتې اونكرئ بلكه په ساده زړه دسهولت او اطمينان سره زما پوره خبره واورئ او دي لره د عقل په ميزان او صحيح دليل سره اوتلئ نو كه معقول وي نو قبول يې كړئ او كه څه شك مو وي نو پاك يې كړئ او په فرض

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / المناقب ١ (٢٢٩٤). و تفسير سورة الشورى (٢٢٨٨) (تحفة الأشراف، ٥٤٢٢)

دمحال سره که باطل وي نو مالره پوهه کړې لازي ته مي راولي غرض دا چی هره خبره وي په خیر خواهي به وي دا نه ده پکار چی یو دم پاڅی بلکه دپوهیدو نه پس هم دخلاف نه منع شی او په دي دا گمان مه کوی چي د "مودة في القربي" نه پس ایمان مطلوب نه دي اصل خبره داده چی دا دایمان تدریجي دي او لطافت طریقه موصله خودلي شوي ده اوړاندي تتمه راخي دبشارت مذکوره يعني هر څوک چی کومه نیکی او کړي مونږ په هغه نیکی کی ډیر زیادت راوړو يعني ددغه نیکی مقتضي في نفسه چی څومره ثواب دي مونږه هغي نه زیات ورکړو بیشکه چی الله تعالی دمنونکو دگناهونو ډیر زیات بخښونکي دي او دهغوی دنیکیانو ډیر قدر دان دي او ثواب ورکونکي دي

په دي کي دري تفسیرونه دي اول تفسیر د مجاهد او د حسن بصری دي او د مجاهد رحمه الله قول امام قرطبی په سند مرفوع سره نقل کړی دي هغه دا دي چي خه ستاسو نه دا خبره غواړم چي محبت د الله تعالی سره اوکړي او هغه ته نزدیکت حاصل کړي په طاعت سره نو قرنی په معنی د تقرب الی الله دي. دویم تفسیر امام شعبی د ابن عباس رضی الله عنه نه نقل دي چي قرنی په معنی د نسبی قرابت دي چي د قریشو د ټولو خاندانونو سره خپل ولی وه. نو معنی دا ده چي خه خو ستاسو نه هیڅ اجر نه غواړم سوا د دي نه چي خما د قرابت او خپلولي لحاظ اوکړي یعنی پردي خلق که په ما باندې ایمان نه راوړی نو تاسو خو زما خبره اومني دریم قول دا دي چي د قرنی نه مراد رشته داری ده یعنی خه ستاسو نه هیڅ اجر نه غواړم مگر دا چي خما رشته دارو سره محبت کوي بیا په دي قول کي بعض حضرات وائی چي د دینه مراد بنی عبدالمطلب دی، او بعض وائی چي د دینه مراد علی رضی الله عنه. فاصه رضی الله عنها او د هغوی اولاد دي دا تفسیر د سعید بن جبیر او عمرو بن شعیب او کلبی سدي دي او په بعض روایاتو کي دا تفسیر عبدالله بن عباس او علي بن حسين (زين العابدين) ته منسوب دي

لیکن دا تفسیر په ډیرو وجوه سره کمزوري دي اوله وجه چي په مکه معظمه کي دا سورت نازل شو نو هغه وخت د علی رضی الله عنه او فاطمي رضی الله عنها نکاح نه وه شوي. په بنی عبدالمطلب کي ټولو په نبی صلی الله علیه وسلم ایمان نه وو راوړي بلکه بعض په کي بنکاره د دشمنانو ملگری وو لکه ابو لهب دویمه وجه د نبی صلی الله علیه وسلم رشته دار صرف بنی عبدالمطلب نه وو بلکه د نبی صلي الله علیه وسلم د مور او پلار او خدیجي رضي الله عنها په واسطه سره د قریشو په ټولو خاندانو کي د نبی صلي الله علیه وسلم دشمنان هم وو او د هغوي د محبت مطالبه يي د خلقو نه کوله او بیا خاص بنی عبدالمطلب يي څنگه مخصوص کول دریمه وجه چي هغه ډیره اهم او ضروري ده چي یو پیغمبر د دعوت الی الله په اوچت مقام ولاړ دي او په دي کار باندې هغه دا اجر غواړی چي خما د رشته دارو سره محبت کوي

دا ډيره كمزوري خبره ده او د نبی صلی الله عليه وسلم د شان سره مناسب نه ده. په قرآن کریم کي چي د انبياء عليهم السلام قصي بيان شوي دي نو په هغي کي هر پيغمبر خپل قوم ته دا وائي چي څه ستاسو نه هيڅ اجر نه غواړم ځما اجر په الله تعالی دي د نبی صلي الله عليه وسلم د ژبي مبارکي نه دا اعلان شويدي چي څه ستاسو نه هيڅ اجر نه غواړم (انعام: ۹۰، يوسف: ۱۰۴، المومنون ۷۲ الفرقان ۵۷ سبا ۴۷ ص ۸۲، والطور ۴۰ والقلم ۴۲، نو د دينه پس آخر دا څنگه ونيلي شي چي څه کوم دعوت الي الله کوم نو د دي په بدله کي تاسو ځما رشته دارو سره محبت کوي بيا دا خبره نوره هم بي موقعي ده ځکه چي د دي تقرير مخاطب اهل ايمان نه دي بلکه کفار دي نو په دي کلام کي د مخالفينو نه د اجر د طلب سوال کوم خاي پيدا کيږي. اجر خو د هغه چا نه غوځتلي شی چي د هغوي په نظر کي د دي کار څه قدر وي، چي هغه کار چا د دوي دپاره کړي وي کفارو د نبی صلي الله عليه وسلم د دي کار څومره قدر کوو چي نبی صلی الله عليه وسلم ترينه د رشته دارو سره د محبت مطالبه کوله. کفارو خو التها دا کار جرم گنرلو بلکه د نبی صلي الله عليه وسلم د وژلو کوششونه يي کول.

۳۲۵۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَارِعِ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنْ بَنِي مُرَّةَ، قَالَ: قَدِمْتُ الْكُوفَةَ فَأُخْبِرْتُ، عَنْ يَلَالِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، فَقُلْتُ: إِنَّ فِيهِ لَكُنْهَبًا، فَاتَّيْتُهِ وَهُوَ مَخْبُوسٌ فِي دَارِهِ الَّتِي قَدْ كَانَ بَنَى، قَالَ: وَإِذَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْهُ قَدْ تَغَيَّرَ مِنَ الْعَذَابِ وَالضَّرْبِ وَإِذَا هُوَ فِي قُشَاشٍ، فَقُلْتُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ يَا يَلَالُ لَقَدْ رَأَيْتُكَ وَأَنْتَ تَكْمُرُ بِتَأْتِسِكَ بِأَنْفِكَ مِنْ غَيْرِ غُبَارٍ وَأَنْتَ فِي حَالِكَ هَذَا الْيَوْمَ، فَقَالَ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ فَقُلْتُ: مِنْ بَنِي مُرَّةَ بْنِ عَبَّادٍ، فَقَالَ: أَلَا أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا عَنِ اللَّهِ أَنْ يَنْفَعَكَ بِهِ، قُلْتُ: هَاتِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَبُو بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَبِي مُوسَى، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَا يُصِيبُ عَبْدًا لَكِبَةٌ قَمَا فَوْقَهَا أَوْ دُونَهَا إِلَّا بِذَنْبٍ وَمَا يَنْفَعُو اللَّهَ عَنْهُ أَكْثَرُ"، قَالَ: وَقَرَأَ: وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ (الشورى: ۳۰). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د بني مره د يو شيخ نه روايت دي فرماني چي زه کوفي ته راغلم او ماته د يلال بن ابوبرده د حالاتو علم حاصل شو نو ما په زړه کي او ونيول چي په دي کي عبرت او نصيحت دي نو زه هغه ته ورغلم او هغه پخپل کور کي محبوس او مقيد وو او دا په هغه کور کي کوم چي هغه

پخپله دخپل خان دپاره جوړ کړي دي د عذاب او وهلو په سبب دهغه دهر خيز صورت ډبل شوي وو او زړې چرې يې اغوستلي وي ما اوونيل اي ابو بلال ټول تعريفونه خاص الله تعالي دپاره دي ما خو ته هغه وخت کي هم ليدلي يې کله چي به تا بغير دگردد او غبار نه په تراکت او نفاست سره پوزه نيولي وه او زمونږ په خوا کي به تير شوي او نن ته په دي حالت کي يې؟ هغه اوونيل ته دکومي قبيلي سره تعلق لري؟ ما ورته اوونيل د بني مرده بن عباد قبيلي سره هغه اوونيل يوداسي حديث درته بيان نکړم دکوم نه چي دا اميد دي چي الله تعالي به تاته دهغي نه فائده ورسوي ما ورته اوونيل راته يې پيش کړه هغه اوونيل ماته زما پلار او زما پلارته ابوبرده حديث بيان کړي دي او ابوبرده دخپل پلار ابوموسي اشعري نه نقل کوي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي په هر يو بنده چي وړوکي يا لوي مصيبت راشي نو دا په هغه باندي دهغه دگناهونو په سبب راځي او الله تعالي چي ده ته کوم گناهونه معاف کړي وي هغه خو ډير زيات او بيا يې دا ايت کریمه تلاوت کړو " وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْلَمُ عَنْ الْغَيْبِ " او هغه چي اورسپړي تاسو ته څه مصيبت نو په وجه د هغه عمل چي کړی دی لاسونو ستاسو او معافي کوی د ډيرونه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يې صرف په همدې سند پيژنو.

تشرېح: دا دنيوي تخويف دي يعني گناهونه د دنيوي مصيبت او عذاب سبب دي. دا خطاب دي مومنانو ته چي د هغوي د بعض گناهونو عقوبت په دنيا کي ورکوي په ذريعه د مرضونو غمونو قرضونو وغيره او ډير گناهونه ورته بغير د عقوبت نه معاف کوي اودا متعلق دي د ايت ۲۵ سره يا دا خطاب دي کافرانو ته يعني چي هرکله دوي د توحيد د دلائلو نه انکار کوي او په شرکياتو کي مشغول وي نو الله تعالي د بعض گناهونو سزا په دنيا کي ورکوي لکه سورة روم ايت ۴۱ پ ۲۱ کي ذکر دي.

۴۴_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الزُّخْرُفِ

دسورة الزخرف دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۵۳_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَسْرِ الْعَبْدِيُّ، وَيَعْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا حَصَلَ قَوْمٌ بَعْدَ هَذِهِ كَالَّذِينَ عَلَيْهِمْ إِلَّا أَوْ لَوْ الْهَدَلُ ". ثُمَّ تلا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ " مَا حَصَرُوهُ لَكَ

إِلَّا جَدَلًا بَلَّ هُمْ قَوْمٌ خَصِيصُونَ (الزخرف: ٥٨). قَالَ أَبُو هَيْثَمٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ حَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ، وَحَجَّاجٌ ثِقَةٌ مُقَارِبُ الْحَدِيثِ، وَأَبُو هَالِبٍ اِسْمُهُ حَرْوُزٌ. (١)
ترجمه: دابو امامه رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي هر يو قوم چي دهدايت موندلو نه پس گمراه شي نو هغه جگړه مار او مناظره باز جوړ شي او بيا ددينه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت تلاوت كړو "مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلَّ هُمْ قَوْمٌ خَصِيصُونَ". نه بيانوى دا خبره تاته مگر د خند دپاره بلكه دوى قوم جگړه مار دى
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي مونږ يي صرف دحجاج بن دينار په روايت پيژنو او حجاج يو ثقه او مقارب الحديث راوي دي او دابو غالب نوم حزور دي

تفسير: يعنى هر كله چي په قرآن كريم كي د مشركانو د رد دپاره د عيسى عليه السلام عجز او عبيديت په طريقه د مثال سره ذكر كړي شي. ما ضربه لك الاجدلا يعنى چي دي مشركانو د معبود من دُون الله دپاره د عيسى عليه السلام نوم په طور د مثال سره ذكر كړيدي نو د دوى مقصد ضد او عناد دي. ځكه چي دوى خه پوهيږي چي هغه اله نه وو. او د ترمذي په حديث كي راغلي دي چي نبى صلى الله عليه وسلم افرمانيل چي كله يو قوم د علم باوجود بې لاري شي نو هغوى ته جدل وركړي شي (يعنى په ضد او عناد كي اخته شي او دا ايت يي تلاوت كړو،

دابو امامه اياس بن ثعلبه حارثي رضي الله عنه حالاته

نوم اياس ليكن دبعضو په نزد دده نوم عبدالله بن ثعلبه وو او ددي برعكس ثعلبه بن عبدالله هم ونيلى شوى دى كنيه يي ابو امامه وه اودپلار نوم يي ثعلبه يا عبدالله وو او دقبيله خزرج سره يي تعلق وو دده نه دوه يا دري روايتونه منقول دي يو په بخاري كې دى او يو په مسلم كي

٤٥_ باب وَمِنْ سُورَةِ الدُّحَانِ

سورة دخان دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٥٤_ حَدَّثَنَا مَعْمُودُ بْنُ غَزَلَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ إِزْرَاهِيمَ الْجَدِّي، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ، وَمَلْصُورٍ، سَمِعَا أَبَا الطَّحَفِ يُحَدِّثُ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ:

^١ - سنن ابن ماجه/المقدمة ٤، (٢٨) (تحفة الأشراف: ٢٩٣٦)

إِنْ قَامَا يَقُضْ، يَقُولُ: إِنَّهُ يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ الدُّخَانُ فَيَأْخُذُ بِسَامِعِ الْكُفَّارِ. وَيَأْخُذُ الْبُؤْمَنَ كَهَيْئَةِ الزُّكَّامِ. قَالَ: فَغَيْبَ وَكَانَ مُتَكَيِّمًا فَجَلَسَ. ثُمَّ قَالَ: إِذَا سَمِعْتَ أَحَدَكُمْ عَمَّا يَعْلَمُ فَلْيَقُلْ بِهِ. قَالَ مَنْصُورٌ: فَلْيُخْبِرْ بِهِ. وَإِذَا سَمِعْتَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ. فَإِنْ مِنْ عِلْمِ الرَّجُلِ إِذَا سَمِعْتَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُ أَعْلَمُ. فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ: قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ (ص ٨٦). إِنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَنَا رَأَى قُرَيْشًا اسْتَعَصَوْا عَلَيْهِ. قَالَ: "اللَّهُمَّ أَعِزِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعِ كَسْبَعِ يُوسُفَ". فَأَخَذَتْهُمْ سَنَةٌ. فَأَحْصَتْ كُلُّ فَيْيَةٍ حَتَّى أَكَلُوا الْجُلُودَ وَالْمَيْتَةَ وَقَالَ أَحَدُهُمَا: الْوَيْطَامَ. قَالَ: وَجَعَلَ يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ كَهَيْئَةِ الدُّخَانِ. قَالَ: فَأَتَاهُ أَبُو سُفْيَانَ. قَالَ: إِنْ قَوْمَكَ قَدْ هَلَكَوا فَأَذِغْ اللَّهُ لَهُمْ. قَالَ: فَهَذَا لِقَوْلِهِ: يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ١٠ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ١١ (الدخان: ١١). قَالَ مَنْصُورٌ: هَذَا لِقَوْلِهِ: رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ (الدخان: ١٢). فَهَلْ يُكْشَفُ عَذَابُ الْآخِرَةِ. قَالَ: مَضَى الْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ وَاللُّخَانُ. وَقَالَ أَحَدُهُمَا: الْقَعَمُ. وَقَالَ الْآخَرُ: الْبُؤْمَنُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَاللِّزَامُ يُعْنِي يَوْمَ بَدْرٍ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمہ دمروق بیان دی فرمانی جی یو کس عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ تہ راغلو او یو قصہ کونکی قصہ کولہ جی قیامت تہ بہ تزدی دزمکی نہ لوگی راوخی او پہ ہعی بہ دکافرانو غورپونہ بند شی او پہ مسلمانانو بہ زکام راولی، مسروق وانی ددی خبری پہ اوریدو عبد اللہ بن مسعود غصہ شو ددی خبری اوریدو نہ مخکی دھوی وھلو پہ حالت کی ناست وو مگر جی دایہ اوریدل نو نیغ کیناستو او بیایہ اووئیل پہ تاسو کی جی کلہ دچا نہ دیو خیز بارہ کی تپوس اوکری شی او ہفہ تہ ددغہ خیز بارہ کی معلومات وی نو پکار دہ جی دا خیز بیان کری او جی دیو داسی خیز بارہ کی درنہ تپوس اوکری شی دکوم بارہ کی جی تاسو تہ معلومات نہ وی نو داسی وخت کی واللہ اعلم وئیل پکار دی یعنی اللہ تعالی بہتر پوہیری اللہ تعالی خیل نبی تہ فرمانیلی دی "قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ" یعنی ورتہ اووایہ جی نہ غوارم ستاسو نہ زہ پہ دی بیان او تبلیغ دقران باندي خہ اجرت او نہ یم زہ تکلف کونکو نہ (دخان بارہ کی خبرہ دادہ، کلہ جی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قریش

¹ - اوردد البخاری فی الجامع الصحیح / الاستسقاء ٢ (١٠٠٤)، و ١٣ (١٠٢٠)، یوسف ٢ (٢٦٩٢)، و سورة الفرقان ٥ (٢٦٦٤)، و الروم ١ (٢٤٤٢)، و تفسیر ص ٢ (٢٨٠٩)، و الدخان ١ (٢٨٢٠)، و ٢ (٢٨٢١)، و ٣ (٢٨٢٢)، مسلم / المناقین ٤ (٢٤٩٨) (تحفة الأشراف ٩٥٤٣)

اوليدل چي صرف نافرمانيانې کوي نو ويې فرمايل اي الله د يوسف عليه السلام د زمانې د قحط سالي پشان په دوي باندې په قحط سالي راوستلو سره زمونږ مدد او کړي «د رسول الله دعا قبوله شوه، او په دوي باندې قحط نازل شو چي هر يو خيز ورته متاثر شو تردې چي خلق دچمړو او مردارو خوړلو ته مجبور شول» ددې حديث په دواړو روايانو اعمش او منصور کي يو کس هډوکي خوړل هم شروع کړل، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه او فرمايل دلوگي پشان خيز به دزمکي نه راوځي دي وخت کي ابو سفيان رسول الله ته راغلو او ويې ونيل ستا قوم هلاک او برباد شو ته دالله تعالي نه دعا او غواړه عبدالله بن مسعود وائي همدا ددې ايت کریمه "يَوْمَ ثَلَاثِي السَّمَاءِ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ۱۰ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ" يعني رابه وړې اسمان لوگي بنکاره پتوي به خلق، دا عذاب دردناک دي، مطلب دي منصور وائي او همدا دايت کریمه "ربنا اکشف عنا العذاب انا مؤمنون" يعني اي ربه خمونږ لريکړي خمونږ نه عذاب يقينا مونږه ايمان راوړو، مفهوم دي، نو ايا داخرت عذاب روسته کيدي شي؟ عبدالله وائي بطشه، لزام (بدر)، او دخان، ذکر او زمانه تيره شوي ده په منصور او اعمش دواړو روايانو کي يو اوونيل دقمر دشان زمانه تيره شوي ده او دويم اوونيل دروميانو دمغلوب کيدو واقعه هم تيره شوي ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دلزام نه مراد دبدر ورځ ده
تفسير: مفسرينو ددې ايت دا مطلب بيان کړي دي چي زه په خپل نبوت او رسالت او علم او حکمت کي دتصنع اظهار نه کوم بلکه تاسو ته دالله تعالي احکام صحيح صحيح رسوم ديرو احاديثو کي دتکلف کولو مذمت راغلي دي لکه چي په يو روايت کي راځي اي خلقو په تاسو کي چي چاته دکومي خبري علم وي هغه دي خلقو ته ورسوي او که دچا سره يي علم نه وي نو داسي دي وائي الله اعلم، ځکه چي الله تعالي هم دخپل رسول په باره کي فرمايلي دي قل ما اسئلكم عليه من اجر وما انا من المتكلفين، يعني زه ستاسو نه معاوضه نه غواړم او نه تکلف کوم

همدارنگي علامه بغوي ليکلي دي دمسروق قول دي چي زه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په خدمت کي حاضر شوم فرمايل يي کچري په کومه خبره پوهيږي نو بيان يي کړه او که درته معلومه نه وي نو الله اعلم وايه ځکه چي کومه خبره تاته معلومه نه وي نو دهغي په باره کي الله اعلم ونيل هم دعلم يوه حصه ده ځکه چي الله تعالي خپل نبي ته هم فرمايلي دي قل ما اسئلكم عليه من اجر وما انا من المتكلفين.

يعني ايمان يي راته وړلو. د دې حديث په بنا باندې د دخان نه مراد قحط دي او د الناس نه

مراد صرف مکي والادی او دویم قول د علي رضي الله عنه او ابن عباس رضي الله عنه نه نقل دي او د ابوسعید خدری رضي الله عنه نه مرفوعاً نقل دي. چي دُخان (لوگي) به رااوچت شی په ټولو خلقو باندې نو په مؤمن باندې به د زکام په شان وی او د کافر ټول بدن به پري اوپر سپړی او په دي روایت کي د یوم نه مراد د قیامت نژدې ورځ ده. ځکه چي د صحیح مسلم په حدیث کي راغلي دی چي د قیامت نه وړاندې لس لوي علامت دی. اول یې په هغي کي دُخان شمارلې دي او بنا په دي قول دُخان به حقیقتاً وی او بیا به بل علامت شروع شی او دا روایات د دواړو قولونو سره موافقت لری او اول قول زیات مناسب دي یعنی دا دُخان په مکه والو باندې واقع شويدي او بیا به د قیامت په علامتو کي په ټولو خلقو باندې راځي. ثانی السَّاء اسمان ته نسبت په دي وجه دي چي د زمکي نه به هیڅ سبب نه معلومېږي یا مراد د اسمان نه جوړ فضا ده.

په دي ایتونو کي دنیوی تخويف دي. په واقعه د دُخان (لوگي) سره. په دي کي د مفسرينو دوه قولونه دی. اول دا چي امام بخاری په سند سره د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه نه نقل کړي دي

قریشو چي د نبی صلی الله علیه وسلم مخالفت اوکړو نو هغه ورته خیري اوکړي چي یا الله تعالی په دوی باندې د قحط کالو نه راولي په شان د قحط د کالونو د زمانې د یوسف علیه السلام. نو په دوی باندې قحط شروع شو تردې پوري چي دوی به هډوکي څرمني او مرداري خوړلې او چي اسمان ته به یې کتل نو د لوگي په به ورته لوگي ښکاره کیدلو نو ابوسفیان راغلو او وي ونیل چي اي محمد صلی الله علیه وسلم ته د الله تعالی د اطاعت او د رشتو یو ځای کولو حکم کوي او ستا قوم هلاک شو نو ته د الله تعالی نه د دوی دپاره سوال اوکړه نو نبی صلی الله علیه وسلم دا ایتونه اولوستل اوپه یو روایت کي دا هم دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د باران سوال اوکړو نو باران اوشو. او دا کافران بیا خپل کفر ته واپس شول (متفق علیه)

دمسروق رضي الله عنه حالاته

نوم مسروق کنیه ابو عائشه دجاهليت په زمانه کې یې دپلار نوم اجدع وو بیا په عبدالرحمان باندې تبدیل شو په یمن کې یې دهمدان خاندان سره تعلق لرلو دده داسلام راوړو په باره کې دومره معلومېږي چي دصدیق اکبر رضي الله عنه په زمانه کې مسلمان شوی وو دی پخپل وائي زما په ابوبکر صدیق رضي الله عنه پسي مونځ کړی دی (طبقات ابن سعد)

کله چي د عمر فاروق په زمانه کې مدینې ته راغی نو دنوم په باره کې ورته امیرالمومنین تپوس اوکړو نو ده ورته اوونیل مسروق بن اجدع عمر فاروق ورته اوفرمانیل داسي مه وایه ته مسروق بن عبدالرحمان شوي

دشعبي قول دی چي د مسروق پشان دعلم زده کولو شوقي ما بل څوک چرته نه دی لیدلی
عائشه رضي الله عنها به ده ته دخپل ځوي درجه ورکوله او ورته به يې ونييل بچيه دهغي نه يې
کافي علم حاصل کړی وو حافظ ذهبي واني مسروق فقيه وو علامه نووي قول دی چي دده
جلالت شان ، توثيق ، او فضيلت او امامت باندې دټولو علماؤ اتفاق دی ددي هر څه سره سره
مسروق دالله تعالي نه يريدونکی هم ډير وو او بنکلی عبادت به يې هم کولو توبه او استغفار
کونکی وو او ددنیا نه اعراض کونکی وو او دالله تعالي په ذات ډير اعتماد کونکی وو چي
دهجرت په ۲۳ کال وفات شو

۳۲۵۵_ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبَانَ،
عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَهُ بَابَانِ بَابٌ
يَصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ، وَبَابٌ يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ، فَإِذَا مَاتَ بَكِيًّا عَلَيْهِ قَدْ لَكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ
السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْقَرِعِينَ (الدخان: ۲۹). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ
مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، وَيَزِيدُ بْنُ أَبَانَ الرَّقَاشِيُّ يُصَعِّفَانِ فِي الْحَدِيثِ." (١)

ترجمه دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي نبي کريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي
دهر مومن پاره دوه دروازي دي يوه دروازه هغه ده په کومي چي دده نیک عمل خپري او بله
دروازه هغه ده په کومي چي دده تله راتيښي کله چي دي مړ کيږي نو دا دواړه دوازي په ده
باندې ژړا کوي او همدا دالله تعالي ددي قول "فما بکت عليه السماء والارض وماکانوا
منقرين" ژړا اونکره په دوی باندې اسمان او زمکي، او نه وو دوی مهلت ورکړي شوي مطلب
دي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او مونږ ته صرف په همدي سند مرفوع
راړسیدلي دي، او موسي بن عبیده او يزيد بن ابان رقاشي په باب دحديث کي ضعيف گنرلي
شوي دي

تشریح: په دي کي د فرعونيانو سپک والي دي د زمکي او د اسمان ژړا په حقيقت باندې حمل
ده د انس رضي الله عنه نه مرفوعاً روايت دي چي د مومن دپاره په اسمان کي دوه دروازي
دی د يوي دروازي نه رزق نازلېږي او د بلې دروازي ته عمل ورخپري. نو کله چي دي مړ شي
نو دا دواړه دروازي په ده پسي ژړي او بيا يې دا ايت اولوستلو او دارنگ دابن عباس رضي

الله عنه نه روايت دي چي څوك په زمكه باندې ركوع او سجده او نور اعمال كوي نو د دد
مرگ نه روستو زمكه په دد پسي ژاړي نو د ايت مطلب دا دي چي د فرعونيانو هيڅ نيك عمل
نه وو. نو د دوي د مرگ نه روستو په دوي پسي زمكي او اسمان ژړا اونكړه يا مراد د دي نه
اهل د اسمان او اهل د زمكي دي. نو معني دا شوه چي په دوي پسي په اسمان او زمكه كي چا
اونه ژړل.

٤٦_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْأَحْقَافِ

دسورة احقاف دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٥٦_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ الْكِنْدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُحَيَّيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، قَالَ: "لَمَّا أُرِيدَ عُثْمَانُ جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: مَا جَاءَ بِكَ؟
قَالَ: جِئْتُ فِي نَصْرِكَ، قَالَ: أَخْرُجْ إِلَى النَّاسِ فَاطْرُدْهُمْ عَنِّي فَإِنَّكَ خَارِجٌ خَيْرٌ لِي مِنْكَ دَاخِلٌ،
فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ إِلَى النَّاسِ، فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّهُ كَانَ أَسْعَى فِي الْجَاهِلِيَّةِ فُلَانٌ، فَسَمَّاهُ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدُ اللَّهِ وَنَزَلَ فِي آيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ نَزَلَتْ فِي: وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ
بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (الأحقاف: ١٠)، وَنَزَلَتْ
فِي: قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا لِبَنِي وَيَسْتَكْبِرُكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ (الرعد: ٤٣) إِنَّ اللَّهَ سَيَقَامُ مَغْضُوبًا
عَنْكُمْ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ قَدْ جَاوَزَتْكُمْ فِي بَلَدِكُمْ هَذَا الَّذِي نَزَلَ فِيهِ لِبَيْتِكُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ فِي هَذَا الرَّجُلِ
أَنْ تَقْتُلُوهُ، فَوَاللَّهِ إِنْ قَتَلْتُمُوهُ لَتَنْظُرُنَّ جِزَارَكُمْ الْمَلَائِكَةُ وَلَتَسْلُنَّ سَيْفَ اللَّهِ الْمَغْضُوبَ عَنْكُمْ، فَلَا
يُغْنِي عَنْكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، قَالَ: فَقَالُوا: اقْتُلُوا الْيَهُودِيَّ وَاقْتُلُوا عُثْمَانَ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ
حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
بْنِ سَلَامٍ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ (١).

ترجمه د عبد الله بن سلام رضي الله عنه دوراره بيان دي فرماني چي كله د عثمان رضي الله
عنه دقتل كولو اراده او كړي شوه نو عبد الله بن سلام ورته ورغلو عثمان ورته او ونييل دڅه دپاره
دلته راغلي يي؟ هغه او ونييل ستا دمدد دپاره او ستا د بچ كولو دپاره راغلي يم عثمان او ونييل

خلقو ته ورشه او هغوی زما نه لري کړه زما په خوا کي بهر زما نه لري ستا اوسیدل زیات بهتر دي چنانچي عبدالله بن سلام خلغو ته ورغلو او هغوی يي مخاطب کړل او ورته يي اوونیل اي خلغو په جاهليت کي زما نوم فلاني وو "يعني حصين، مگر بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم په ما عبدالله نوم کيځودو او زما باره کي دالله کتاب کي ډير ايتونه نازل شوي دي او زما په باره کي ايت کریمه "وشهد شاهد من بني اسرائيل علي مثله فامن واستكبرتم ان الله لا يهدي القوم الظالمين" نازل کړي دي ، يقينا دالله تعالي سره داسي توره ده کومه چي تاسو ته نه ښکاري او يقينا ستاسو په دي ښار کي کوم ته چي ستاسو نبي رالېږلي شوي دي فرستي ستاسو گاونډيانې دي پس دالله تعالي نه اوویرېږي او ددغه کس عثمان، دقتل کولو نه منع شي په الله قسم کچري تاسو دي قتل کړو نو تاسو به خپلي گاونډيانې فرستي دخپل خان دمدد کولو نه اوزغلوئ او دالله تعالي کومه توره چي ستاسو نه پټه ده دا به ستاسو په خلاف یرنډه کړي شي او بيا به دا توره دقيامت دورځي پوري پخپل ټيکي کي دننه نکړي شي، راوي وائي خلغو دالله بن مسعود خبري واوريدي او ويي وويل دايهودي خو قتل کړئ او عثمان هم قتل کړئ

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن غريب دي. داحديث شعيب بن صفوان دعبد الملك بن عمير نه او هغه دابن عبدالله بن سلام نه او ابن محمد دخپل نيکه عبدالله بن سلام رضي الله عنه نه نقل کړي دي

٣٢٥٧_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ أَبُو عَمْرٍو النَّضْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى مَخِيلَةَ أَقْبَلَ وَأَذْبَرَ، فَإِذَا مَطَرَتْ سُورِي عَنْهُ، قَالَتْ: فَقُلْتُ لَهُ: فَقَالَ: وَمَا أَدْرِي، لَعَلَّهُ كُنَّا قَالِ اللَّهُ تَعَالَى: فَلَنَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلًا أُوذِيَتهُمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُنْظَرٌ نَا (الاحقاف ٢٤). قَالَ أَبُو جَيْسٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دعائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم وروونکي ورځ اوليدله نو مخکي به وړاندي او شاته به وروسته شو، يعني بهر دننه کيدلو به، مگر کله چي به باران شروع شو نورسول الله به خوشحاله شو ما عرض اوکړو اي دالله رسوله داسي ولي کوی نو ويي فرمانيل ماته معلومه ده او شايد چي معامله همداسي وي څنگه چي

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ٥ (٢٢٠٦)، وتفسير الاحقاف ٢ (٢٨٢٩) (تحفة الأشراف: ١٤٢٨)

الله تعالى فرمائيلى دي " فَكُنَّا وَأَوْدَ عَارِهَا مُسْتَقْبِلِ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِشٌ مُنْطَوِّكَا " يعني نو كله چي دوى اوليدله پلنه وريخ چي مخامخ راتله د دوى ميدانونو ته. اونيل دوى دا پلنه وريخ ده چي باران به اووروى په مونږ باندې امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن دي.

تفسير: په دي كي د هغوى د عذاب تفصيلى ذكر دي. قَلَمًا رَأَوْهُ كِي هُ ضَمِير عَذَاب ته راجع دي عَارِشًا صفت دي د محذوف موصوف. يعنى سَخَابًا عَارِشًا پلنه وريخ، قَالُوا هَذَا اه. مفسرينو ليكلي دي چي په دوى باندې باران څه موده بند وو. نو چي دوى وريخ اوليدله نو دوى د خپل عقل موافق خوشحاله شو چي اوس به باران په مونږه اوشى. يعنى د خپلو بدو اعمالو هيڅ فكر يې اونكرو. بل هو ما استعجلتم به. دا قول د الله تعالى دي. په واسطه د هود عليه السلام سره. يا دا په زبان حال سره دي ريخ يعنى هغه وريخ نه وه بلكه د سيلني طوفان وو. چي اسمان يې پټ كړي وو. د وريخ په شان بنكاريده.

٣٢٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُنَظَلٍ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِزْرَاهِيمَ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ الطَّغْفِيِّ، عَنْ عَلْقَمَةَ، قَالَ: فَلَمَّا لَا ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: هَلْ صَحِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَهْلَهَ الْجَنِّ وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ؟ قَالَ: مَا صَحِبَهُ وَلَا أَحَدٌ، وَلَكِنْ لَبِىَ الْفَقْدَانُ ذَاكَ لَهْلَهً وَهُوَ يَنْتَكِي، فَلَمَّا: الْهَيْمَنُ أَوْ اسْطُيْرَ مَا لَوْحٍ يَوْمَ، كَيْفَ لَمْ يَكُنْ لَهْلَهً تَاكٍ بِهَا لَوْمٌ، عَلَى إِذَا أَصْبَحْنَا أَوْ كَانَ لِي وَجْهُ الشُّبْحِ إِذَا لَحْنٌ يَوْمَ يَوْمٍ مِنْ لَبِىَ جِرَاءَ، قَالَ: كَلَّ لَوْمُ الْكَلْبِ قَالُوا لَيْو، فَقَالَ: أَكَلَى دَاعِي الْجَنِّ كَلَّ لَهْلَهً، فَكَلَّ أَكْ عَلَيْهِمْ، قَالَتْ كُلُّ قَارَا أَاكَرَهُمْ وَأَكَرَ بَرِيَّتِهِمْ، قَالَ الطَّغْفِيُّ: وَسَأَلُوهُ الرَّااءَ قَالُوا مِنْ جَنِّ الْعَجْرِيَّةِ، فَقَالَ: كُلُّ هَلَامٍ يَلْكَرُ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَلْكَرُ لِي أَلَيْدِيكُمْ أَوْ لَمْ مَا كَانَ لَحْنًا، وَكُلُّ بَعْرٍ أَوْ رَوْثَةٍ عَنَّا يَدَوَّاهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَلَا تَسْتَلْجُوا بَهْمًا فَلَا لَهْلَهَ إِذَا لَحَا إِلَيْكُمْ الْجَنِّ "، قَالَ أَبُو جَيْصٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، (١)

ترجمه. د علقمه بيان دي چي د ابن مسعود رضي الله عنه نه مي تپوس او كړو چي ايا په ليله الجن كي په تاسو كي څوك در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره موجود وو؟ ابن مسعود راته اوونيل مونږ بالكل در رسول الله سره موجود نه وو، يوه شپه رسول الله صلي الله عليه وسلم

غائب شو او هغه په مکه کې وو، او مونږ په خوږونو او غونډو کې دهغه تلاش او کړو لیکن پیدا مونږو مونږ اوونیل ایا څوک راوتلی دي او دي یې وړي دي او که ناڅاپه شهید شوي دي غرض دا چې دغه شپه زمونږ دټولو دپاره بدترینه شپه وه اخر دا چې کله سحر شو رسول الله د حراء د طرفه راغي، راوي وایې چې مونږ ورته دهغه متعلق خپل تشویش ذکر کړو، او ویې فرمائیل دجناتو دطرفه ماته یو بلونکي راغلي وو او زه دهغه سره تلي وم او دتلو نه پس مې ورته قران بیان کړو، بیا رسول الله مونږ دخان سره بوتلو او دجناتو علامات او دهغوی داور نشاني یې راته اوخودلې. د شعبي قول دی چې جناتو ورته د خوراک متعلق سوال وکړو او دا جنات د جزیرې نه راغلي وو، رسول الله ورته او فرمائیل په هر هډوکي چې بسم الله ونیلي شوي وي هغه به ستاسو لاسونو ته درشي اویا د د غوښې نه ډک وي یا دخاروو دگیا خوړلو نه پس چې هغوی پچې کړي وي لیکن لمدي نه وي دا به ستاسو خوراک وي، په همدې وجه رسول الله فرمائیلې وو چې په دې دوه څیزونو به تاسو استنجا نه کوئ ځکه چې دا ستاسو درونرو دجناتو خوراک دي.

امام ترمذي وایې دا حدیث حسن صحیح دی

تشریح: د قاضي ثناء الله پاني پتي رایې داده. کله چې رسول الله دعاظ بازار په اراده روان وو او دطائف نه واپس شوي وو نو پدغه ځل په اوله پیره جناتو قران اوریدلي وو او په ایت کریمه "قل اوحی الی الہ استمع لغر" کې الله تعالی همدا واقعہ بیان کړي ده پاتي شوه دليلة الجن واقعہ کومه چې ابن مسعود رضي الله عنه بیان کړي ده هغه ددینه پس په بل وخت کې پیښه شوي وه

بغوي د سورة احقاف په تفسیر کې ددې قول نسبت ابن عباس رضي الله عنهما ته کړي دي چې د "فالسعاب لهم" نه مراد دادې کله چې په نځله مقام کې جناتو قران واوریدو او خپل قوم ته واپس شو او هغوی ته یې تبلیغ اوکړو نو داویا کسانو دیوي ډلي دجناتو تبلیغي دعوت ته لږیک اوونیل او در رسول الله صلي الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شول او په بطحاء مقام کې در رسول الله سره ملا شول او رسول الله ورته بیا قران بیان کړو او امر او نهی یې او فرمائیلې.

خفاجي ذکر کړي دي چې دجناتو راتلل شپه پیري شوي وو، ددینه معلومېږي چې در رسول الله صلي الله علیه وسلم بعثت دجن او انس ټولو دپاره وو، دمقاتل قول دي چې در رسول الله نه مخکې دهیڅ یو نبي بعثت دجن او انس دواړو دپاره ندي شوي.

٤٧- باب وَمِنْ سُورَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د سورة محمد د بعضي ايتونو تفسير

٣٢٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «اسْتَغْفِرُ لَذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ (محمد: ١٩). فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَيُرْوَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَيْضًا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةً مَرَّةً". وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةً مَرَّةً". وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: روايت دي د ابو هريره رضي الله عنه نه وائي چي كله ايت كريمه واستغفر لذنبيك وللمؤمنين والمؤمنات نازل شو، رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل والله زه هره ورخ اويا خله الله تعالي نه بخښنه غواړم

امام ترمذي رحمه الله واي: دا حديث حسن صحيح دى، اود ابو هريره په واسطه هم درسول الله نه مروي دي، زه هره ورخ اويا خله الله تعالي نه بخښنه غواړم، اود رسول الله نه په نورو ديرو سندونو هم دا روايت مروي دى چي زه هره ورخ اويا خله الله تعالي نه بخښنه غواړم، او محمد بن عمرو هم د ابو سلمه په واسطه د ابو هريره رضي الله عنه نه نقل كړى دى.

لغات: استغفر. غفر الشئ- دضرب نه په معني دپتولو دي لكه چي وئيلي شي استغفر الله الذنب، يعني دالله نه يي دگناه بخښنه وغوښتله.

اتوب تاب توبيا وتوبه وتابة الي الله، دنصر نه په معني د اعراض كولو دي دگناه نه او الله ته دمتوجه كيدو په معني دي يعني پښماني كول او صفت يي تائب راخي اكثر. كثر. كثرة د كرم نه په معني ددير كيدو دي، اوهم ددينه داسم تفضيل صيغه جوړه شوي ده او صفت ورته كثير راخي

درسول الله استغفار وئيل امت نه دتعليم وركولو دپاره وو

اكثرو من سبعين مرة: يعني رسول الله به د اويا پيرو نه زيات استغفار كولو، علما، فرماني چي ددي پشان روايتونو كې امت ته تعليم وركول غرض وي، ځكه چي انبياء عليهم السلام دالله تعالي دطرفه مغفور وي، پس كله چي دوى معصوم وي او ددي باوجود دوى د استغفار

اهتمام کوي نو امت ته څومره ددوی داهتمام ضرورت دي ، ددينه داخبره هم معلومېږي چي څوک څومره دالله نه ویرېږي نو همدومره ورسره احساس وي لکه چي په یو روایت کې راغلي دي چي مومن دخپلو گناهونو په باره کې دا خیال کوي لکه چي په ده باندي غر راږيوتی وي اوفسق او فاجر داسي گنځري لکه چي په ده باندي په پوزه مچ ناست وي او په خپل لاس يي الوزولي وي

ددی روایت نه دا هم معلومه شوه چي سړي دي دکثرت استغفار اهتمام وکړي ځکه اکثر گناهونه داسي هم وي دکومو چي ده ته شعور نه وي نو هغه هم دده په استغفار ونیلو سره معاف کېږي

۳۲۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا هَيْشَعٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا هَذِهِ الْأَيَّةَ: "وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ" (محمد: ۳۸). قَالُوا: وَمَنْ يَسْتَبْدِلْ يَنَا؟ قَالَ: فَضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَنْكِبِ سَلَمَانَ، ثُمَّ قَالَ: "هَذَا وَقَوْمُهُ، هَذَا وَقَوْمُهُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ فِي إِسْنَادِهِ مَقَالٌ، وَقَدْ رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ أَيْضًا هَذَا الْحَدِيثَ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت كريمه "وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ" تلاوت كړو صحابه كرامو اوونيل زمونږ په بدل كي به څوك راوستلي كيږي؟ رسول الله صلي الله عليه وسلم دسلمان په اوږه لاس كيخودو او بيا يي اوفرمايل دا كس او دده قوم امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي په سند كي محدثينو كلام كړي دي، عبدالله بن جعفر هم دا حديث دعلاء بن عبدالرحمن نه نقل كړي دي (چي روایت يي وړاندي راتلونكي دي)

تشریح: "وان تتولوا يستبدل قوماً غيركم" په دي کی دهغه گمان قطع کول دي چي څوک کوم ديني خدمت لره خپل خان موقوف اوگني لکه چي بعضي تعجب کونکي خلق خپل ځانونه ددين مدار گڼي

په "ان ټولوا" کی عدم تولي دصحابه کرامو يقيني ده لیکن ددینه دانه لزمیرې چي قوما غیرکم پیدا شوي نه وي البته داستبدال نفي متیقین ده پس په حدیث کی چي ددي قوم تفسیر په مومنینو داهل فارس سره راغلي دي کوم چي پیدا شوي وي په دي کی هیڅ اشکال نشته.

[illegible]

وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ،
وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعَادٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ الْعَلَاءِ، كُتُوبًا، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: مُعَلَّى بِالْمَعْرُوفِ.

ترجمہ : دابوهريره رضي الله عنه نه مروی دي چي په صحابه گرامو کي بعضي کسانو اوونيل اي دالله رسوله داخوک دي دچا باره کي چي الله تعالي فرمائيلي دي کچري مونږ ددين نه واپس شو نو هغوی به زمونږ په بدل کي راوستلي شي او هغوی به زمونږ پشان نه وي؟ دي وخت کي سلمان رضي الله عنه رسول الله صلي الله عليه وسلم په ابرخ کي ناست وو رسول الله دسلمان په زنگون لاس کيخودو او ويي فرمائيل دا کس او دده ملگري. زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کي چي زما روح دي که ايمان دثريا سره هم معلق کړي شي نو بيا به يي هم بعضي فارسيان پيامومي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا كس عبدالله بن جعفر بن نجيع دعلي بن المديني پلار دي، علي بن حجر د عبدالله بن جعفر نه په كثر سره احاديث نقل كړي دي.
د علي او بشر بن معاذ روايتونه پخپلو خپلو سندونو هم د ماقبل روايت هم معني دي مگر بشر بن معاذ پخپل حديث كي معلق بالشرط لفظ ذكر كړی دی.

٤٨- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْفَتْحِ

دسورة فتح دبعضي ايتونو تفسير

قاضي ثناء الله ليكلي دي جمهور صحابه اوتابعينرو او علماؤ په نزد سورة الفتح دهجرت په شپږم كال په هغه وخت كي نازل شو كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دعمرې په اراده دصحابه گرامو ددلي سره مكې مكرمي ته روان شو او دحرم حدودو ته نژدي يې په حديبيه مقام كي قيام او كړو مگر د مكې قريشو رسول الله لره مكې ته دداخليدونه منع كړو او بيا په دي باندي صلح كولو ته تيار شول چي په دي كال كي واپس لاړ شي او بل كال به عمره او كړي، اكثر صحابه گرام خصوصا عمر فاروق رضي الله عنه په دي صلح راضي نه وو مگر نبي كريم صلي الله عليه وسلم دالقاء الهي په بنا ددي صلحي انجام دمسلمانانو دپاره كاميابي گنرله او قبوله يې كړه چي تفصيل يې په لاندو كړخو كي راروان دي، كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل احرام پرانيستلو او دحديبيه نه واپس روان شو نو په لاره كي دا تمام سورة نازل شو په كوم كي چي دا اوخودلي شول چي در رسول الله خوب رېستوني دي ضرور به واقع كيږي مگر دا يې وخت نه دي وروسته به دفتح مكې وخت راځي او ددي صلح حديبيه نه يې په فتح مېين سره تعبير او كړو ځكه چي دا صلح په حقيقت كي دمكي دفتح كيدو سبب او گرځيدو د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه او بعضو نورو صحابه گرامو بيان دي چي تاسو خو فتح مكې فتح گنړئ او مونږ صلح حديبيه فتح گنړو، دبراء بن عازب رضي الله عنه قول دي چي تاسو خو فتح مكه فتح گنړئ په دي كي هيڅ شك نشته چي هغه فتح ده ليكن مونږ دصلح حديبيه په وخت كي بيعت الرضوان حقيقي فتح گنړو په كوم كي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دحاضرينو صحابه گرامو نه چي تعداد يې څوارلس سوه كسان وو دپوي ونې لاندې بيعت واخستلو لكه چي په همدې سورت كي ددي بيعت ذكر وړاندي راروان دي (ملخص از ابن كثير).

كله چي معلومه شوه چي دا سورت دحديبيه دواقعي سره تعلق لري اوپه همدې سلسله كي نازل شوي دي او په دي سورت كي ددي واقعي دپيرو اجزاؤ ذكر هم راغلي دي نو په دي وجه دا مناسب وگرځيدله چي دا واقعه مخكي ذكر كړي شي، په تفسير ابن كثير كي ددي ديرتفصيل دي او همدارنگي ددي نه زيات تفصيل په تفسير مظهري كي دي چي تقريباً په څوارلسو صفحاتو كي داول نه تر اخره پوري دا واقعه دمفصل او مستند كتب حديث په حوالو سره بيان كړي ده كومه چي په ديرو نصائحو او معجزاتو او علمي او ديني فوائدو مشتمله ده،

دلته ددي قصي صرف هغه اجزاء ذکر کولی شي دکومو ذکر چی په خپله په دي سورت کي راغلی دی اوب هغه حصه دکومي چی ددي قصي سره قوي تعلق دی تردی چی وړاندی دراتلونکو ایاتونو په تفسیر پوهیدل اسان شي

۳۲۶۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ ابْنُ عَفْمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَصْفَارِهِ، فَكَلَّمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَكَتَ، ثُمَّ كَلَّمْتُهُ فَسَكَتَ، ثُمَّ كَلَّمْتُهُ فَسَكَتَ، فَخَرَجْتُ رَاجِلِي فَتَنَحَّيْتُ، وَقُلْتُ: ثَبِّتَكَ أُمَّكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، تَزَوَّدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلِّ ذَلِكَ لَا يُكَلِّمُكَ، مَا أَخْلَقَكَ بِأَنْ يَنْزِلَ فِيكَ قُرْآنٌ، قَالَ: فَمَا نَشِبْتُ أَنْ سَمِعْتُ صَارِحًا يَصْرُخُ بِي، قَالَ: فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: "يَا ابْنَ الْخَطَّابِ لَقَدْ أُنْزِلَ عَلَيَّ هَذِهِ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ مَا أَحْبُّ أَنْ لِي مِنْهَا مَا طَلَعْتُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ إِلَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مَبِينًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَرَوَاهُ بَعْضُهُمْ عَنْ مَالِكٍ مُرْسَلًا.

(۱)

ترجمه عمر بن الخطاب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ درسول الله سلي الله عليه وسلم سره په يو سفر کي موجود وو ما رسول الله ته څه اوونيل نو هغه خاموش پاتي شو ما بيا څه خبره اوکره رسول الله بيا خاموشي اختيار کړه ما ورسره بيا په دريم ځل څه خبره اوکره نو رسول الله خاموش پاتي شو دي وخت کي ما خپلي سورلي ته يوه جتيکه ورکړه او يو طرف ته لاړه او خپل ځان ته مي ونييل اي دخطاب خويه مور درباندي بوره شه رسول الله ته دي دري پيري دڅه ونيلو کوشش اوکړه او يو ځل يي هم درسره خبري اونکړي هسي نه چي ستا په حق کي کومه سزا په قران کي نازله شي، عمر فاروق وائي څه خاص وخت لاته ووتير شوي چي ديو اواز کونکي اواز مي واوريدو او ماته يي چغي وهلي عمر فاروق وائي زه درسول الله په خدمت کي حاضر شوم ماته يي افرمائيل اي دخطاب خويه نن په ماباندي يو داسي صورت نازل شوي دي کوم چي ماته دهغه تولو څيزونو نه زيات محبوب دي په کومو چي نمر راخيږي او هغه دا سوره دي "انا فتحنالك فتحا مبينا".

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دي او بعضي راويانو دا حديث

^۱ - اوردد البخاري في الجامع الصحيح / البخاري ۳۵ (۴۱۶۶) . وتفسير سورة الفتح ۱ (۲۸۴۳) . وفضائل القرآن ۱۲ (۱۰۱۴)

دمالك نه مرسل نقل ڪري دي

تشریح: ۽ه مذڪوره بالايت ڪي متعذرو واقعاتو ته اشاره ده دايتونو دفهم دسهولت دپاره ددي واقعاتو ليڪل مناسب معلوميري

اولئي واقعہ نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم ۽ه مدينه ڪي خوب اوليدو چي مونڙ مڪي ته ۽ه امن او امان سره لاڙو او د عمري ڪولو نه ۽س مو حلق او قصر او ڪڙو رسول الله دا خوب صحابه ڪرامو ته بيان ڪڙو خو رسول الله تعين دمودي نه وو ڪڙي مگر دشوق دشدت ۽ه وجه دٽولو خيال دي ته لاڙو چي ۽ه دي ڪال به عمره مويسر ڪيڙي او اتفاقا رسول الله قصد دعمري هم او ڪڙو. الخ

دويمه واقعہ رسول الله دعمري ۽ه قصد تقريبا ديونيم زر ڪسانو سره مڪي ته روان شو او قرياني هم ورسره وه ڪله چي دا خبر مڪي ته ورسيدو نو قريشو ڊير لينڪر راجمع ڪڙو او اتفاق بي او ڪڙو چي دي به مڪي ته نه راپريڙدي چنانچي رسول الله ۽ه حديبيه ڪي چي مڪي ته نزدي دي قيام او ڪڙو.

دريمه واقعہ رسول الله دمڪي نه يو قاصد اوليڙلو چي مونڙ دجنگ دپاره نه يو راغلي مونڙ عمري ڪولو ته درپريڙدي چي عمره او ڪڙو او واپس به خو ليڪن دوي ته هيڄ جواب راغلي تردي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ددي ڪار دپاره عثمان رضي الله عنه راوليڙلو او دده ۽ه خوله بي قريشو ته دا پيغام راوليڙلو او بعضي مسلمانان نارينه او زنانه ڪوم چي ۽ه مڪه ڪي مغلوب او مظلومان وو هغوي ته بي هم بشارت راوليڙلو چي اوس به عنقريب ۽ه مڪه ڪي اسلام غالب ڪيڙي عثمان رضي الله عنه لره قريشو حصار ڪڙو نو دهغه ۽ه واپسي ڪي تايم زيات تير شو دلته دا خبر مشهور شو چي عثمان قتل ڪڙي شوي دي دغه وخت ڪي رسول الله ۽ه دي خيال سره چي شايد چي دجنگ موقعه به راشي ٽول صحابه ڪرام ديوي وني لائدي ڪينول او دههاد بيعت بي ورسره او ڪڙو ڪله چي قريشو دبيعت خبر واوريدو نو اوويريدل او عثمان رضي الله عنه بي واپس راوليڙلو

ڇلورمه واقعہ بيا دمڪي يو خو سرداران غرض دصلحي ۽ه خدمت نبوي ڪي حاضر شول او صلح نامه ليڪل منظور شول ۽ه ڪومي چي اول صرف ۽ه بسم الله ڪي قريشو نڪري نڪري ڪول چي مونڙ بسم الله الرحمن الرحيم نه ليڪو او نه تاسو ددي ليڪلو ته پريڙدو پخواني ڪلمه به ليڪي چي هغه "باسمك اللهم" وه او بيا بي دمحمد صلي الله عليه وسلم سره درسول الله ۽ه ليڪلو بحث مباحثه او ڪڙه چي صرف ابن عبدالله ليڪل پڪار دي ۽ه دي باندي گفتگو روانه وه چي مسلمانانو ته غصه راغله او ۽ه جوش ڪي راغبل چي ۽ه توره دي معامله يو طرف ته ڪڙي شي ليڪن اخر رسول الله دواڙه خبري منظور ڪڙي او مسلمانانو هم ضبط وڪڙو او صلح نامه

وليکلي شوه چي يو شرط پکي دا وو چي تاسو اوس په دي کال واپس ځئ او بل کال به عمري له راځئ او بل شرط دا وو چي د لسو کالو پوري به جنگ نه وي چنانچي رسول الله په حدييه کي قرباني ذبح کړه اود قصر کولو نه پس يي احرام پرانستلو او مديني ته واپس روان شول.

پنځمه واقعه په حدييه مقام کي دصليحي نه مخکي دا واقعه اوشوه چي يو مصلح جماعت دمکي والا نه دلته په خفيه طور په دي اراده راوړسيدو چي دموقعي موندلو سره به نعوذ بالله در رسول الله صلي الله عليه وسلم کار تمام کړي صحابه کرامو اوليدل او ويي نيول ليکن رسول الله صلي الله عليه وسلم پريخودو.

شپږمه واقعه کله چي رسول الله مکي ته روان شوي وو نو دهغه هم دقریشو دطرفه جنگ شبه وه او په همدې وجه يي دزياتي ډلي سره تلل مصلحت اوگڼل چنانچي رسول الله په اعراب يعني باندچيانو کي هم ددي خبرو اعلان اوکړو چي تاسو لره هم تلل پکار دي ليکن دا خلق په وجه دتفاق ياتي شول او پخپل مينځ کي يي ونيل چي په مکه کي ډير خلق راجمع شوي دي مونږ دهغوي مقابلي ته نه شو ورتلي او در رسول الله اودمومنانو متعلق يي ونيل چي دا خلق به روغ واپس نه راځي کله چي رسول الله واپس راغي نو دوي ورته حاضر شول او د دروغو عذرونه يي پيش کول.

اومه واقعه رسول الله دحدييه مقام نه مديني ته واپس راروان وو چي په لاره کي دا سوره نازل شو کل يا اکثر علي اختلاف القولين او دا ټول واقعات په ذي قعد مياشت کي دهجرت په شپږم کال پيش شوي وو.

اتمه واقعه رسول الله چي دحدييه نه واپس راغي نو دهجرت په اوم کال يي اهل حدييه روان کړل دفتح دخيبر دپاره کوم چي دمديني نه په شمال کي څلورمنزله وړاندي دشام په طرف واقع ده خيبر ديهوديانو يو ښار وو هلته روان شو او فتح يي کړو او په دي غزوه کي هيڅ يو کس دمتخلفينو دحدييه نه شريک نه وو.

نههه واقعه په راتلونکي کال ذي قعده اوم هجري کي رسول الله صلي الله عليه وسلم دمعاهدي موافق دفوت شوي عمري په خاي دعمري کولو دپاره روان شو چنانچي مکي ته ورسيدو او په امان سره يي عمره ادا کړه.

لسمه واقعه په صلح نامه کي چي دلس کالو جنگ بندي ليکلي شوي وه قریشو نقض عهد اوکړو او رسول الله په مکه حمله اوکړه او په رمضان اتم هجري کي يي مکه فتح کړه چي تفصيل يي په شروع دسورة توبي کي په دريمه فائده کي تير شوي دي دا تمام روايات په روح المعاني کي سره دتصريح دماخذ نه موجود دي په بعضي نورو واقعاتو ته هم اشاره ده مگر اولادهغوي تفسير مختلف فيده دي او ثانيا دهغوي په تفصيل تفسير موقوف نه دي او په دي

وجه هغه ددي ايتونو سره ليكلي شي اوس تفسير شروع کوو اول په فتح مبین سره امتنان د رسول الله صلی الله علیه وسلم ذکر کوي

تهنيت د سيد المرسلين په فتح مبین سره سره دعايات ملاېسه د تقويت د دين

او مونږ په دي صلح حديبيه سره تاته يو ښکاره فتح درکړه ، يعنې په دي صلح حديبيه سره دا فائده اوشوه چي دا سبب او گرځيدو ديو مطلوب فتح يعنې دفتح مکي کما سيناتي گويا کي دا صلح فتح او گرځيده او فتح مکي ته يي فتح مبین ځکه ونيلي دي چي غايت دفتح غلبه وي داسلام دخلقو په اسلام سره يا په استثلام سره او همدا دهغي مطلوب اثر دي او په فتح مکي سره اسلام ته په دي وجه لويه غلبه ملاؤ شوه چي تمامو قبائلو د عربو ددي انتظار کولو چي رسول الله که پخپل قوم غالب شو نو مونږ به يي هم اطاعت او کړو چنانچي مکه کله فتح شوه نو دڅلورو طرفو نه قبائل راوپاريدل او پخپله او يا په واسطه دوفد په دربار نبوي کي حاضر شول او مسلمانيدل شروع شول کذا رواه البخاري عن عمرو بن سلمة

چونکه اثار دغلبې داسلام په دي فتح زيات ښکاره شول نو ځکه يي دپته فتح مبین او فرمانيل او صلح حديبيه ددي سبب ځکه او گرځيدو چي داهل مکه سره په تير وروځو کي جنگونه شوي وو او ددي په وجه مسلمانانو ته دخپل قوت او سامان زياتولو فرصت او مهلت نه ملاویدو اوس چي صلح اوشوه نو په خاطر جمعي سره مسلمانانو کوشش او کړو دکوم په وجه چي ډير خلق مسلمانان شول او ډله لويه شوه او په فتح خيبر وغيره سره سامان هم درست شو او داسي اوشول چي په نورو خلقو هم دباؤ پريوتل بيا دقریشو دطرف نه بدعهدي اوشوه نو رسول الله دلس زره کسانو سره دمقابلې دپاره روان شو اهل مکه دومره دباؤ شول چي حد يي نشته او څه خاص زيات جنگ اونه شو او اطاعت يي قبول کړو او جنگ دومره معمولي شان اوشو چي اهل علم په دي کي مختلف دي چي مکه صلحا فتح شوي ده او که عنوة ، غرض دا چي په دي شان سره دا صلح سبب دفتح او گرځيدو نو په دي وجه مجازا او اطلاقا للمسبب علي السبب دي صلحي ته فتح او فرمانيلي شوه په کومه کي چي پيشن گوږي هم دفتح مکي راغلي ده وړاندي ددي فتح دنيوي او اخروي ثمرات بيانوي چي دا فتح ځکه مويسر شوه تردې چي ددينه پس ددين دتبليغ په باب کي چي رسول الله کوم مساعي جميله کوي دهغي نتيجه ظاهر شي يعنې خلق په کثرت سره مسلمانان شي او په دي سبب سره چي دچا په کوشش سره دچا ايمان راوړل موجب داجر مساعي وي گويا کي په نفس سعي سره هم اجر ملاوېږي ليکن مطابق دحديث من سن سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها ، په مسلمانيدو سره مزيد زيات اجر ملاوېږي او په همدې وجه په قبوليت داسلام سره د خلق کثير په صله کي دده اجر ډير زيات شي ، اود کثرت داجر او قرب په برکت سره الله تعالي ستاسو دټولو سابقه گناهونه

او خطاگانی معاف کړي او پتا چي الله تعالي کوم احسانات کوي، مثلاً نبوت يې درکړي،
فران يې درکړي، ډير علوم يې درکړي اود ډيرو اعمالو ثواب يې درکړي ددي احساناتو مزيد
تکميل وکړي، يعني يو به دا نعمت درکړي چې ستا په لاس به ډير خلق مسلمانان شي چې په
دي به ستا اجر نور زيات شي دا دوه خو اخروي نعمتونه دي د کوم حاصل چې دفع د مضرت
اخروي ده او حصول دمنفعت اخرويه دي، ددي دپاره چې تالره ددين په نيغه لاره روان کړي
اود مخکي نه دي هم په صراط مستقيم باندې تلل يقيني دي ليکن کفار به پکي مصادم او
مزاحم کيدل، او دويم نعمت دنيويه دا چې الله تعالي تاته داسي غلبه درکړي چې په کومه کي
عزتونه وي يعني دکوم نه پس بيا بلکل چرته دباو لاندې رانشي لکه چې ددينه مخکي کله کله
کيدل، د پيغمبر حاصل نفي ده د مغلوبيت کوم چې دفع د مضرت ده، او ينصرک حاصل اثبات
د غالبيت دي کوم چې حصول دمنفعت دي او دا مفهوم زيات دي د اولني مفهوم نه چنانچي
همداسي واقع شول او رفته رفته يې په تمام جزيره عرب تسلط راغي

ف: په ليغفر لك الله، کي د لام دا توجيه اسهل ترينه ده د کوم حاصل چې دادي چې فتح سبب
دي دالسلام دخلقو او اسلام دخلق کثير سبب دي د اجر اود قبول عند الله، او کثرت داجر او
قبول عند الله سبب دغفران دي اود سبب سبب هم سبب وي پس فتح سبب د مغفرت شو او په
ماضي کي سبب نور زيات ظاهر دي، او ددي مغفرت دذنوب حقيقت دسورة محمد داوولي
رکوع په اخر کي راغلي دي ددي ايت سره د بيعت الرضوان د واقعي هم قوي تعلق دی که
څوک د بيعت الرضوان واقعه تفصيلاً مدلل کتل غواړي نو تفسير مظهري ته دي مراجعه
وکړي والله اعلم

د نزول زمانه: روايسونه په دي خبره متفق دي چې د دي نزول په ذي القعدة س ۶ ه کي هغه
وخت شوي دي کله چې نبي صلي الله عليه وسلم د کفارو سره د حديبيه په مقام معاهده اوکړه
او واپس مديني منوري ته لاړو

تاريخي پس منظر: د کومو واقعاتو په سلسله کي چې دا سورت نازل شوي دي د هغي شروع
داسي شوي ده چې يوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم په خوب کي اوليدل چې څه د خپلو
ملگرو سره مکي معظمي ته تللي يم او عمره ادا کوم او د پيغمبر خوب تش خوب نه وي بلکه
دا هم د وحی يو قسم دي رواندي په ايت ۲۷ کي د دي وضاحت شته دي چې دا خوب مونږ
خپل رسول ته خودلي وو نو د دي پيروي د نبي صلي الله عليه وسلم دپاره ضروري وه.
په ظاهر اسبابو کي په دي خبره باندې د عمل کولو څه ممکن صورت په نظر نه راتللو د شپږو
کالو راسي کفارو د حرم لار بنده کړي وه او په دي ټوله موده کي ئي يو مومن هم حج او عمري ته
نه پريځودلو نو اوس دا څنگه کيدي شي چې نبي صلي الله عليه وسلم به د ملگرو سره مکي ته

بربردي د عمري احرام ترل او جنگي سامان د خان سره اخستل گویا جنگ ته په خپله دعوت ورکول وو او بغیر د اسلحي تلل هم خپل خان په خطره کي اچول وو. په دي حالاتو کي یو سړي په دي نه شو. پوهه کیدلو. چي د الله تعالی په دي اشاره به عمل کيږي نو څنگه.

مگر د پیغمبر منصب دا وو. چي د رب څه حکم وي نو په هغي به عمل کولي شي د دي وجي نه رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل خوب صحابه کرامو ته واورولو او د سفر تياري ئي شروع کړله په گير چاپير قبائلو کي هم بني صلي الله عليه وسلم اعلان او کړو چي څوک څمونږ سره تلل غواړي. نو هغه تللي شي. کومو خلکو چي په ظاهري اسبابو نظر کړو. نو هغوي دا گنډله چي دا خلق د مرگ په خوله کي په خپله ورځي. مگر چا چي په الله تعالی او رسول الله صلي الله عليه وسلم په سچي ايمان لرو. نو هغوي په دي معامله کي څه پرواه نه کوله. چي انجام به څه وي هغوي له بس دا کافي وه. چي د الله تعالی حکم دي او د هغه رسول د حکم د تعمیل دپاره راپاسیدلي دي. څوارلس سوه صحابه په دي خطرناک سفر کي تللو ته تیار شول په ذي القعدة ۶ هـ کي دا مبارکه قافله د مدیني نه روانه شوه. چي ذوالحلیفې ته راورسیدل نو ټولو د عمرې احرام اوتړلو. (ذوالحلیفه د مدیني نه مکي طرف ته شپږ میله لري ده. دیته اُس پسرعلي وائي او د مدیني حاجیان د دي ځای نه د حج او عمري احرام تړي.

د قرباني دپاره اویا اوبشان هم ئي د خان سره روان کړي وو. او د هغوي په ستونو کي د قرباني نخي په طور امیلونه اچولي وو. د عربو د معروف قاعدې موافق دوي سره صرف یوه یوه توره وه. او د دینه علاوه دوي سره نور جنگي سامان نه وو. دا رنگ دا قافله د لیبک په اوازونو سره مکي ته روانه شوله.

په دي حالاتو کي د مدیني او د مکي د تعلقاتو نه خلق خبر وو. یو کال وړاندې په ۵ هـ کي د عزوه احزاب مشهوره معرکه شوي وه. د دي وجي نه چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د دومره لوي قافلي سره روان شو. نو عرب حیران شول او خلقو دا هم لیدل چي دوي خو جنگ له نه ځي بلکه د حرمت په میاشت کي د احرام او د قرباني د څارو سره د بیت الله شریف طواف له ځي د نبي صلي الله عليه وسلم د دي اقدام په وجه کفار ډیر پریشانه شول. د ذي القعدة میاشت د حرمت د میاشتو نه وه. په دي میاشت کي چي به چا احرام اوتړلو. نو هغه به چا نه شو منع کولي کفارو دا سوچ کړو. چي که مونږه دوي منع کړو نو په پوره عرب کي به شور شي. هر عرب به دا وائي. چي کفار زیاتي کوي او دا به یوه داسي غلطی وي چي ټول عرب به څمونږ نه واوروي لیکن که مونږه دوي مکي ته پرېږدو. نو څمونږ هوا به اوځي. او خلق به وائي چي نبي صلي الله عليه وسلم غالب شو او کفار مغلوب شول آخرکار د سوچ او فکر نه پس په دوي باندي جاهلیت غالب شو او دا خطرناکه فیصله ئي اوکړه. چي مونږه دوي په هیڅ قیمت مکي ته نه پرېږدو نبي صلي الله عليه وسلم د بني کعب یو سړي د مخبر په حیثیت سره لیږلي وو.

چي د قريشو د ارادو او حالاتو نه مومنان خبر وي. كله چي هغه عسفان ته اورسيدلو نو هغه خبر ورکړو چي د قريش ټول خلق په پوره تياري سره ذي طوي مقام ته رارسيدلي دي (عسفان د مکي نه د مديني په لار د دوو ورځو د سفر اندازه لري دي. يعني د اوبسانو په سفر سره د ذي خاي نه مکي ته دوه ورځي لري. او ذي طوي د عسفان په لار د يو خاي نوم دي، کفارو خالد بن وليد د دوه سوه سوارو سره کداع الغيم ته اوليرلو چي د مومنانو لار بنده کړي. کراع الغيم د عسفان نه مکي طرف ته په اته ميله فاصله يو خاي دي).

د قريشو چال دا وو چي مومنان نبي تنگول او په اشتغال کي نبي راوستل او که چري جنگ اوشي نو په ملک کي به مشهوره کړي چي دا خلق د جنگ کولو دپاره راغلي وو ليکن بهانه نيد عمري کړي وه. او احرام نبي د دهوکي دپاره ترلي وو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته چي اطلاع اوشوه. نو هغوي صلي الله عليه وسلم خپله لار بدله کړه. او په يو سخته لار باندي روان شول او حديبيه ته راورسيدل (دا مقام د جدي نه د مکي په سرک په هغه خاي کي دي چي د هغي نه د حرم حدود شروع کيږي. اوس دي خاي ته شميسي وائي او د مکي نه په ۱۳ ميله فاصله دي، په حديبيه کي د بني خزاعه سردار بديل بن ورقاء د خپلي قبيلي د يو څو سروسره راغلو او تپوس نبي ترينه اوکړو چي تاسو په څه غرض دلته راغلي نبي. رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل چي مونږه چا سره د جنگ کولو دپاره نه يو راغلي. صرف د بيت الله زيارت او طواف له راغلي يو. دا خبره هغوي قريشو ته اوکړه او ورته نبي اونيل چي د ذي زيارت کونکو لار مښته وي. مگر دوي خبره نه منله. او د آحابيش سردار حليس بن علقمه نبي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوليرلو چي دوي واپس کړي.

د قريشو د سردارانو مطلب دا وو. چي نبي صلي الله عليه وسلم د ده خبره او نه مني نو دي به ترينه خفه شي او ټول آحابيش به ځمونږ ملگري شي. چي هغه راغلو او په خپله نبي اوليدل چي ټوله قافله په احرام کي ده. د قرباني اوبسان ولاړ دي. د هغوي په ستونو کي د قرباني نخي اچولي شوي دي. او دا خلق د جنگ دپاره نه دي راغلي بلکه د بيت الله د طواف دپاره راغلي دي نو هغه نبي صلي الله عليه وسلم سره هډو خبره اونه کړه. او واپس راغلو او د قريشو سردارانو ته نبي صفا صفا اونيل چي دوي د بيت الله د زيارت او طواف دپاره راغلي دي که تاسو دوي منع کوني نو آحابيش به ستاسو ملگرتيا نه کوي او په غلط کار کي مونږ ستاسو ملگري نه يو.

بيا د قريشو د طرف نه عروه بن مسعود ثقفي راغلو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته نبي اونيل چي ته مکي ته مښ داخليره. ليکن نبي صلي الله عليه وسلم ده ته هم هغه جواب ورکړو کوم نبي چي د بني خزاعه سردار ته ورکړي وو. چي مونږه د جنگ په اراده نه يو راغلي. صرف د بيت الله د تعظيم منونکي يو او د دين د يو کار کولو دپاره راغلي يو. عروه واپس راغلو او

قریشو ته ئې اوښل چې څه د قیصر او کسري او د نجاشي دربارونو ته هم تلې یم. مگر په الله تعالي قسم ما چې د محمد صلي الله عليه وسلم ملگري څنگه فدايان ليدلي دي. داسې منظر ما په غټو غټو بادشاهو کې هم نه دي ليدلي د دي خلقو حال خو دا دي چې محمد اودس کوي نو هغوي د هغه صلي الله عليه وسلم د اودس اوبه زمکي ته نه پرېږدي او په خپلو مخونو او جاموني مېرې اُس تاسو سوچ او کړي چې ستاسو مقابله د چا سره ده.

د استاذو د لېرلو رالېرلو په دوران کې قریشو برابر دا کوشش کولو چې د نبي صلي الله عليه وسلم په ملگرو کې اشتغال پيدا کړي او په څه نه څه طريقه جنگ جوړ شي ليکن د صحابه کرامو صبر او ضبط او د نبي کریم صلي الله عليه وسلم حکمت و فراست د دوي ټول تدبيرونه ناکام کړل. يوه ورځ د کفارو څلورينست پنځوس کسان راغلل او د شپې ئې په موشانو غشي او کانډې وېشل صحابه کرامو دوي ټول گرفتار کړل او نبي صلي الله عليه وسلم ته ئې پېش کړل. خو نبي صلي الله عليه وسلم ټول ازاد کړل په يو بله موقع د تنعيم د طرف نه اتيا کسان عين د سحر د منځ په وخت کې راغلل او چهاپه ئې اووهله. ليکن دوي هم اوښولي شول او بيا پرې خودلي شو. دا رنگ قریش په خپلو ټولو تدبيرونو کې ناکامه شو.

بيا د دينه پس نبي صلي الله عليه وسلم عثمان رضي الله عنه مکي ته د خبرو اترو دپاره اولېرلو. د هغې تفصيل روستور راځي. او آخر کار صلح حدیبیه اوشوه او دپته الله تعالي ښکاره فتح فرمائيلي ده. اگر چې په دي معاهده کې ظاهري داسې شرطونه وو. چې هغه د مومنانو خلاف وو. ليکن ډير زر دي فتح فاندې ښکاره شولي او هغه دا دي.

۱. په رومېنې ځل په عرب کې د اسلام رياست وجود تسليم کړي شو
۲. د مومنانو دپاره د بيت الله حق تسليم کړي شو. او دا گویا د قریشو اقرار وو. چې اسلام څه بيدېني نه ده. لکه چې تراوسه پورې دوي گټل.

۳. د لسو کالو پورې د جنگ معاهده اوشوه او مومنانو ته امن نصیب شو. د عرب په ټولو طرفونو

کې خواږه شول او د دين د دعوت کار ئې شروع کړو او ډير خلق اسلام کې داخل شول
۴. د قریشو د طرف نه د جنگ بندې په وجه نبي صلي الله عليه وسلم ته موقعه په لاس ورغله چې خپل اسلامي حکومت ښه مستحکم کړي او د اسلامي قانون د جاري کولو په وجه د مسلم معاشري مکمل تهذيب او تمدن جوړ کړي

۵. د قریشو سره د صلحي نه پس د جنوب د طرف نه هم امن او اطمينان حاصل شو او فائده ئې دا شوه چې د عرب په شمال او مېنځ کې تمام مخالف قوتونه هم ختم شول په صلح حدیبیه باندې درې مياشتې تيري شوي وي چې د يهوديانو مرکز خيبر فتح شو او بيا د فدک. وادي القرې. تبعا او تبوک د يهوديانو کلي د اسلام د لاندې شول او بيا په مېنځ عرب کې هغه ټولي قبيلي چې د يهود او قریشو سره ئې ملگرتيا کوله تابع شول او دا رنگ د صلح حدیبیه نه پس په دوه

کاله کي په عرب کي د طاقت توازن دومره بدل شو چي د مشرکينو طاقت ختم شو او د اسلام عليه يقيني شوه دا هغه برکتونه وو چي مومنانو ته د هغي صلحي نه حاصل شول. چي قریشو دا خپله کاميابي گنځله او د مومنانو ناکامي گنځله په دي صلحه کي چي کوم خيز مومنانو باندې گران وو هغه دا وو هغه دا وو چي څوک د زمکي نه مديني ته راشي نو هغه به مکي والو ته واپس کولي شي او چي څوک د مديني نه مکي والو ته راشي نو هغه به مديني والو ته نشي واپس کولي ليکن لږه موده تيره شوي وه چي دا معامله هم د قریشو دپاره اپوټه شوه. او د تجريبي نه ثابته شوه. چي د نبي صلي الله عليه وسلم ډونگي نظر ديتنه په کومه طريقه کتل او دا شرط ئي قبول کړو. د صلحي نه ازاد شو او مديني ته راغلو قریشو د هغه د واپس مطالبه اوکړه. او نبي صلي الله عليه وسلم د معاهدي موافق هغه هغه خلقو ته حواله کړو. کوم چي د ده د نيولو دپاره د مکي نه راغلي وو. ليکن په لار کي هغه مسلم بيا د هغوي نه راوتخنيدل. او د بحر احمر د ساحل په هغه لاره کيناستلو. د کومي نه چي د قریشو تجارتي قافله تيريدله د دينه پس چي به کوم مسلم ته د تيختي موقعه حاصليدله. نو هغه به د ابو بصير ځاي ته راتلو. تردي چي اويا کسان هلته جمع شول. او د قریشو په قافلو ئي چهايي وهلي اخرکار قریش تنگ شول او نبي صلي الله عليه وسلم ته ئي درخواست اوکړو. چي دا کسان مديني ته راوغواړه. او دا رنگ د حديبيي د صلحي هغه شرط ساقط شو.

۳۲۶۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَرَّكَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ (الفتح ۲: مَرْجَعُهُ مِنَ الْحَدِيثِ). فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَقَدْ كَرَّكَ عَلَيَّ: أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَّْا عَلَى الْأَرْضِ". ثُمَّ قَرَأَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا: هَبْنِمْ مَرِيئًا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ لَكَ مَاذَا يُفْعَلُ بِكَ، فَبَاذًا يُفْعَلُ بِنَا؟ فَكَرَّكَ عَلَيْهِ: "لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ حَتَّى يَبْلُغُوا فُوزًا عَظِيمًا (الفتح ۵)". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَلِيهِ عَنْ مُتَّحٍ نَبِي جَارِيَةٍ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي په رسول الله صلي الله عليه وسلم دحديبيي مقام نه دواپس په وخت کي "ليغفرلك الله ماتقدم من ذنبك وما تأخر" نازل شو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل په ما يو داسي ايت نازل شوي دي کوم چي ماته دهر خيز نه زيات

محبوب دي او بيا بي دا ايت كريمه مونږ ته بيان كړو خلكو چي واوريډو نو "هنيأ مرأيا" اوازونه كول بي شروع كړل يعني مبارك دي شه اي دالله رسوله الله تعالي تاته اوخودل چي تاسره به څه كولي شي مگر زمونږ پته نه لگي چي زمونږ سره به څه كيږي تردي چي په دي باره كي ايت كريمه "لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ حَقًّا يَدْخُلُونَهَا مِنْ بَابٍ كَمَا يَشَاءُ اللَّهُ ذَلِكَ لَهُ عَظِيمًا" د دي دپاره چي داخل كړي مومنان او مومنانې زنانه جنتونو ته چي بهيږي لاندې د هغي نه نهرونه هميشه به وي دوى په هغي كي او لري به كړي د دوى نه بدى د دوى او دا په نيز د الله تعالي كاميابي لويه ده، نازل شو

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب كي دمجمع بن جاريه نه هم روايت وارد دي.

تشرېح: په دي كي د تسلي د رالېږلو دويمه او دريمه فائده ده. دايمان زيادت دپاره. يعني په دي تسلي باندې جنت ته داخليدل او گناهونه معاف كيدل بنادي. «فائده» په قرآن كريم كي چي كوم خاني د جنت خاص كيدل د نارينو دپاره وي نو هلته ورسره د مومنانو زنانو ذكر هم كوي. لكه دلته مسئله د قتال او فتح ده. چي دغه عمل اكثر د نارينو دي نو هم پيدا كيږي چي جنت به هم خاص د نارينو دپاره وي. نو مومنان ئي ورسره ذكر كړي دي. چي جنت د قتال په عمل پوري خاص نه دي. د هغي نور اسباب هم شته چي هغه په زنانو كي موجود دي نو د جنت حقداري گرځيدلي شي. او كوم خاني كي چي دا وهم نه وي نو هلته مومنان جدا نه ذكر كوي ځكه چي هغوي د نارينو تابع دي

۳۲۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ كَثَائِينَ هَبَطُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ مِنْ جَبَلِ التَّنُجُودِ عِنْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ وَهُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يَفْتُلُوهُ، فَأُجِدُوا الْأَحْذَاءُ، فَأَعْتَقَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَلَزَّ اللَّهُ: وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَالْأَيْدِيَّكُمْ عَنْهُمْ (الفتح: ۲۴ الآية). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي په رسول الله او صحابه كرامو د حملې كولو دپاره داتيا كسانو په تعداد كي كافران دتبعيم غر نه دسحر دمونځ په وخت كي راكوز شول او

هغوى غوبستل چي رسول الله قتل ڪري مگر ٿول اونيولي شول رسول الله صلي الله عليه وسلم
دوى پريخودل نو به دي باره ڪي الله تعاليٰ دا ايت "وهو الذي كف ايديهم عنكم وايديكم
عنهم" نازل ڪرو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۶۵_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ قَزَعَةَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ حَبِيبٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ ثُوَيْرٍ، عَنْ
أَبِيهِ، عَنْ الطَّفِيلِ بْنِ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالَّذِي كَلَّمَهُ
التَّقْوَى (الفتح ۲۶). قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ
حَدِيثِ الْحَسَنِ بْنِ قَزَعَةَ، قَالَ: وَسَأَلْتُ أَبَا زُرْعَةَ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ فَلَمْ يَعْرِفْهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا
الْوَجْهِ (۱)

ترجمه . دابى بن ڪعب رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
دايت ڪريمه "الزمهم كلمة التقوي" متعلق اوفرمائيل ددينه مراد لاله الا الله ونييل دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او دا حديث مونڙ ته دحسن بن قزع نه علاوه
دبل چانه مرفوع نه دي اوريدلي ما دابوذرعه نه دي حديث باره ڪي تپوس او ڪرو نو هغه ته
ددي سند نه علاوه ددي حديث ڪوم بل مرفوع سند معلوم نه وو.

تشریح: "وَالَّذِي كَلَّمَهُ التَّقْوَى هغه ڪلمه چي به هغي سره د شرڪ نه بچاؤ ڪيري او هغه د
توحيد ڪلمه ده او مراد دا دي چي مشرڪان به شرڪ باندې ڪلڪ وڌو. نو الله تعاليٰ مومنان به
توحيد باندې ڪلڪ ڪول يا مراد دا دي چي لزم ئي ڪرو به دوي باندې رعايت او لحاظ ڪول د
توحيد د ڪلمي. يعني داسي طريقه اختيار ڪري چي به هغي سره د توحيد ڪلمه اوچتيري.

۴۹_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْحُجُرَاتِ

دسورة الحجرات دبعضي ايتو نو تفسير

۳۲۶۶_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مَوْعِلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا لَافِعُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ جَرْدِ

الْجَمْعِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ الْأَنْوَاعَ بْنَ حَابِسٍ، قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اسْتَغْبِلْهُ عَلَى قَوْمِهِ، فَتَأَلَّ عُمَرُ: لَا تَسْتَغْبِلْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَتَكَلَّمَا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى ارْتَلَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ: مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافِي، فَقَالَ عُمَرُ: مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافَكَ، قَالَ: فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْأَيَّةَ: "يَأْتِيهَا اللَّيْلُ" آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ (الحجرات: ٢) قَالَ: فَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا تَكَلَّمَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُسَبِّحْ كَلَامَهُ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ، قَالَ: وَمَا ذَكَرَ ابْنُ الزُّبَيْرِ جَدَّهُ يَغْفِي أَبَا بَكْرٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ وَقَدْ رَوَاهُ بَعْضُهُمْ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ مَرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ. (١)

ترجمه : د عبد الله بن زبير رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي اقرع بن حابس د نبي كريم صلي الله عليه وسلم خدمت كي حاضر شو ابو بكر رضي الله عنه او وئيل اي د الله رسول له اقرع پخپل قوم باندې عامل مقرر كړه عمر فاروق رضي الله عنه او وئيل اي د الله رسول له دي عامل مه مقرر وه تردې چي ددوي دواړو په مينځ كي در رسول الله په موجودگي كي دخبرو تكرار اوشو او څه اوازونه يي هم تيز شول ابو بكر عمر ته او وئيل تاته خو بس صرف زموږ مخالفت معلوم دي عمر رضي الله عنه او وئيل زه خو ستا مخالفت نه كوم چنانچي دي وخت كي دا ايت "يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ" يعني اي مومنانو د نبي داواز د پاسه خپل اواز مه تيزوي . نازل شو . او ددي واقعي نه پس چي به كله عمر رضي الله عنه در رسول الله سره خبري كولې نو دومره په تيت اواز به يي كولې چي اوريدل به يي هم مشكل وو تردې چي اوريدونكي به تپوس كولو ته مجبور شو راوي وائي ابن زبير دخپل نيکه يعني د ابو بكر رضي الله عنه ذكر په سند كي نه دي كړي .

امام ترمذي رحمه الله وايي: **د حديث حسن غريب دي بعضي راويانو د حديث دابن ابی مليکه نه مرسل طريقه نقل کړي دي او په سند کې يې عبد الله بن زبير نه دي ذکر کړي**

تشریح: ترمذی د زر بن حبشي نه دا جملہ نقل کړې ده: "وقد نهيت عن هذا" دنيي په وړاندي دچغو وهلو نه منع راغلي ده بلکه دهغه په وړاندي په مزه خپرو کولو حکم راغلي دي لکه چې په قران کریم کی ارشاد الهي دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / البخاري ٦٨ (٢٢٦٤). وتفسير الحجرات ٢ (٢٨٢٤). والاعتصام ٦ (٤٢٠٢). تحفة

كَجَهْرٍ وَاللَّهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَلَّكُمْ لَا تَشْعُرُونَ (الحجرات ٢)

ددي ايت دتزل نه پس دصديق اكبر رضي الله عنه عادت مبارك دا جوړ شو چي خبري به يي ډيري په مزه مزه كولي او عمر رضي الله عنه به دومره په مزه مزه خبري كولي چي رسول الله به نه اوريدلي تردي چي ددوباره تېوس كولو ضرورت به پېښ شو او همدارنگي دنورو صحابه كرامو هم دا عادت جوړ شوي وو نو په دي وجه صحابه كرامو دا ديهاتي منع كړو چي در رسول الله په وړاندي په تيز اواز خبري مه كوه.

دويم ادب: په دي كي مقصد د رسول الله صلي الله عليه وسلم احترام كول دي. او په دي كي اشاره ده چي كوم كار رسول الله صلي الله عليه وسلم څنگه او څومره او په كوم وخت كي كړي وي هغه سنت دي او هغه هومره كول پكار دي. دا ادب صحابه كرامو او د رسول الله صلي الله عليه وسلم په مجلس كي ناستو خلقوته خودلي شوي دي. او د دي حاصل دا دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په خبرو اترو او ملاقات كي احتياط كوي. او د چا اواز د رسول الله صلي الله عليه وسلم د اواز نه اوچت نه شي. او دا ادب اُس هم پكار دي. يعني چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم حكم بيانولي شي. حديث لوستلي شي. نو هغه منل پكار دي. او د مذهبي تعصب د وجي نه حديث رد كول يا په هغي كي د مذهب او مسلک د تعصب د وجي نه تاويل كول ناجائز او حرام كار دي. او اشاره ده چي د بزرگانو او مشرانو احترام هم پكار دي.

٣٢٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو عَازِبٍ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ حُزَيْفٍ، حَدَّثَنَا الْقُضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ فِي قَوْلِهِ: "إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَتُؤْمِنُونَ لَا يَخْلِقُونَ (الحجرات ٤): قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ حَنْدِي زَيْنٌ وَإِنَّ ذِي عَرِينٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ذَاكَ اللَّهُ تَعَالَى". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: براء بن عازب رضي الله عنه دالله تعالي ددي فرمان "إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَتُؤْمِنُونَ" يقينا هغه كسان چي اوازونه كوي تاته شاته د ديالونو نه ډير د دوى نه نه پوهېږي دتفسير باره كي فرماني يو كس در رسول الله صلي الله عليه وسلم په دروازه اوريدو او په چغه يي ونيل اي دالله رسوله زما تعريف زما عزت دي او زما مذمت ذلت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل دا صفت خو دالله تعالي دي (او داخو دالله تعالي شان دي،

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

تشریح: دا ايت د بعض باند چيانو قسم خلقو د بنو تميم د قبيلي په باره کي نازل شوي دي. چي هغوي يوه ورځ د غزمي په وخت کي د کور نه بهر رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوازونه کول او د دي نه معلومه شوه چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم د جلالت شان او د هغوي د ادب خيال نه ساتل بي عقلي ده. الحجرات جمع د حُجْرَه او دا هغه زمکي ته ونييلي کيږي. چي ديوال ترينه چاپيره وي او د کور دپاره استعمال کيږي. دلته ترينه مراد ديوالونه دي.

دبراء بن عازب رضي الله عنه د زندگني حالات

نوم براء کنیه ابو عماره او دبنو حارثه سره يي تعلق وو دپلار نوم يي عازب دی دده ماما ابو برده بن نبار چي بدري صحابي دی په عقبه کې اسلام قبول کړی دی او دهغه په برکت سره دهغه په خاندان کې اسلام خور شو او چي مسلمان شو نو په مدينه کې يي دمصعب بن عمير او ابن ام مکتوم نه قرآن يادول شروع کړل په بدر کې براء حاضر شوی وو ليکن دماشوم توب په وجه رسول الله صلي الله عليه وسلم واپس کړی وو (بخاري).

عرض دا چي په احد ، خندق ، خديبيه ، خيبر ، او حنين کې يي شرکت کړی دی او دطائف په محاصره حجة الوداع کې يي هم در رسول الله صلي الله عليه وسلم ملگرتيا کړي ده تردي چي په پينځلس عزواتو کې شريک شوی دی (مسند احمد).

تواضع او عاجزي او انکساري يي امتيازي صفات دي خپل ځان به يي ناچيز گنرلو په کوفه کې يي يو کور جوړ کړی وو او په هغي کې اوسيدو په رواياتو کې به يي ډير احتياط کولو چي دمروياتو شمير يي ۳۰۵ دی ۳۲ متفق عليه دي په احاديثو نقل کولو کې به يي احتياط په مناسبت ونيل "ماكل الحديث سمعناه من رسول الله صلي الله عليه وسلم كان يحدثنا اصحابنا عنه كالت هفلنا عنه رعية الابل ، مسند احمد".

يعني څومره احاديث چي زه بيانوم په هغي کې دا ضروري نه ده چي ټول مي دي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي مونږ خو به اوښان څرول نو په دي وجه به هر وخت در رسول الله په خدمت کې حاضریدلی شو.

۳۲۶۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ صَاحِبُ الْهَرَوِيِّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي وَهْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي جَبْرِئَةَ بْنِ الشَّعْثَالِ، قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ مِتًّا يَكُونُ لَهُ الْإِسْمَيْنِ وَالْفَلَائَةُ فَيُذَلُّ بِبَيْنَهُمَا، فَعَسَى أَنْ يَكُونَ. قَالَ: فَلَكُنْتَ هَلَاوُ الْأَيَّةِ: وَلَا تَتَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ (الحجرات: ۱۱). قَالَ أَبُو جَبْرِئَةَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَوِيحٌ، أَبُو

جَبْرِةَ هُوَ أَخُو ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ بْنِ خَلِيفَةَ أَنْصَارِيٍّ، وَأَبُو زَيْدٍ سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ صَاحِبُ الْهَرَوِيِّ بِضَرْبِ ثَقَةٍ.

حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ، حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي جَبْرِةَ بْنِ الضَّحَّاكِ، نَحْوَهُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابو جبیره ضحاک قول دي فرماني چي په مونږ کي به ديو کس دوه دوه او دري دري نومونه وو چي په دي کي به په بعضي نوم باندې مونږ رابللي کيدلو او په بعضي نوم به مو رابلل بد گنډل تردي چي په دي باره کي دا ايت "ولاتبزوا باللقاب" نازل شو يعني په بدو نومونوچاته اواز مه ورکوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: احدیث حسن صحیح دي او ابو جبیره د ثابت بن ضحاک بن خلیفه انصاري ورور دي او ابوزید سعید بن الربیع صاحب الهیروي د بصري اوسیدونکي ثقه راوي دي.

تشریح: ولاتبزوا باللقاب: دي ايت کي د دري کارونونه منع راغلي ده.

اول لایسخر قوم من قوم. په چا پوري خاندل منع دي علامه قرطبي وائي چي دچا دتحقیر او توحین دپاره دهغه عیوب ذکرکول چي خلق ورپوري اوخاندې دپته استهزاء ونيلي شي دا دژبي نه علاوه په لاس او خپو دهغه دنقل کولوا اشاري کولو سره هم کیدي شي دا ټول حرام دي همدارنگي دچا په وړاندې دچا تذکره کول په داسي شان سره چي خلق ورپوري اوخاندې دا هم حرام دي.

دویر اهتمام په وجه سري داستهزاء کولو نه منع کړي شوي دي اگر چي ښځي هم په دي کي داخل دي خو ددې باوجود يې ښځي جدا بیان کړي او علت په دواړو کي دا بیان شوي دي چي په چا پوري توقي کيږي ممکن ده چي دا دالله په نظر کي بهتر وي.

ابن مسعود رضي الله عنه بیان دي کچري زه په کوم سېي پوري استهزاء اوکرم نو ماسره دا یره شته چي چرته زه سېي جوړ شم.

دويم ولاتلمزوا انفسکم، يعني په چاکي عیب لتول يا طعن کول انفسکم يې اوفرمانيل مطلب دادې چي تاسو عیبونه مه لتوي ځکه چي دعیب نه هيڅوک خالي نه دي کچري تاسو په چا کي عیب پیدا کړئ نو هغه به په تاسو کي عیب لتول شروع کړي دويمه خبره داده چي خپل ورور ذلیل کولو کي دخپل خان تذلیل او تحقیر مضمّر دي.

دریم: ولاتنا بزوا باللقاب: یعنی چاته په بد لقب اواز مه ورکوی داسي لقب په کوم چي هغه خفه کيږي اگر چي هغه عیب په هغه کي موجود ولي نه وي مثلاً چاته داسي اواز کول اي گودا دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي دپورتني ايت مطلب دادې چي کوم کس دکومي گناه ارتکاب او کړي او بيا ورته توبه اوباسي او بيا هغه دبد عمل په نوم ياد کړي شي مثلاً اي غله اي زناکاره اي شرابي اگر چي ده دا کار کړي وو خو بيایي توبه ويستلي ده

۳۲۶۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُمَرَانُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ الْمُسْتَعِيرِ بْنِ الرَّيَّانِ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، قَالَ: قَرَأَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ: وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ (الحجرات: ۷). قَالَ: هَذَا لَيْسَ بِكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤَيِّ إِلَيْهِ وَخِيَارُ أَيْتِيكُمْ لَوْ أَطَاعَهُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُوا فَكَيْفَ بِكُمْ الْيَوْمَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ: سَأَلْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ، عَنِ الْمُسْتَعِيرِ بْنِ الرَّيَّانِ، فَقَالَ: رَفَعَهُ. (١)

ترجمه: دابو نضره بيان دي چي ابو سعيد خدري رضي الله عنه ايت کریمه "وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ" تلاوت کړو او ددي ايت په تشریح کي يي اوونیل دا ستاسو پیغمبر دي چي وحی ورباندي راځي او په هغه په ډیرو معاملاتو کي ستاسو په امت کي دمنتخبو کسانو اطاعت شروع کړي نو تاسو به په تکلیف کي مبتلا شئ چنانچي مونږ ستاسو خبري چرته او څنگه منلي کيږي شو

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث حسن صحیح غریب دي علي بن مدیني وائي ما دیحی بن سعید القطان نه دمستمر بن ریان باره کي تپوس او کړو نو هغه يي توثیق او کړو او پوهه شي یقینا په تاسو کي رسول د الله تعالی شته دي که چري ستاسو تابع شي په ډیرو کارونو کي نو په تکلیف کي به پریوځي

تشریح: په دي ايت کي د تحقیق طریقې او د فاسق خبر ته اشاره ده. او منافق ته تحذیر دي چي د دروغو نه ځان اوساتي. یعنی د فاسق خبر به رسول الله صلي الله عليه وسلم ته پیش کيږي د هغه په ژوند کېږي. او دهغه سنت ته به پیش کيږي روستو د هغه د وفات نه نو په دي طریقه سره به د فاسق رشتیا او دروغ معلومیږي او دا حکم عام دي هر ه فیصله که د عالم وي یا د حاکم وي نو هغه به موافق کولي شي د سنت. فیکم رسول الله وصف ئي ذکر کړو نوم محمد صلي

الله عليه وسلم، ئي ذکر نه کړو. اشاره ده چي د هغه ذات خو حاضر ناظر نه دي نه په ژوند د هغه کي او نه د وفات نه روستو. ليکن صفت د رسالت (چي قرآن کریم او سنت دي، هغه په تاسو کي باقي دي لويطيْعُکُمْ... اه. حاصل دا دي چي څوک دروغ خبري خوروي يا دروغ مسنلي او بدعات په خلقو کي خور وي. د هغه مطلب دا وي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د زما تابع شي يعني صحيح حديث د خپل خواهش او خپلي راي تابع کوي لکه چي جامد مقلدين او مبتدعين دا کار کوي. نو دا به سبب د ډير تکليف او مشقت او گرځي څکه چي په سنت د رسول الله صلي الله عليه وسلم کي هيڅ تنگسيا نيسته. او د سنت خلاف کارونو کي ډير نقصان دي في کثير من الامر، کثير ئي د دي وجي نه اوئيل. چي په بعض خلاف سنت کارونو کي اساتيا وي ليکن هغه د شريعت د مصلحت نه خلاف وي. په حديث د صحيح بخاري کي دي چي د انس رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةً الْإِيمَانِ. أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ. وَأَنْ يَكُونَ أَنْ يُعَوِّدَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكُونُ أَنْ يَقْدَفَ فِي النَّارِ. دري خبري دي چي هغه به چا کي وي نو دي سړي د ايمان مزه اوموندله. دا چي الله تعالي او د هغه رسول ورته د هر څه نه زيات محبوب وي. او د چا سره چي محبت کوي نو د الله تعالي دپاره کوي. او لکه څنگه چي اور ته غورځيدل نه خوځوي نو داسي کفر ته واپس کيدل نه خوځوي.

۳۲۷۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَهَبَ عَنْكُمْ عُيُوبَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعَالَمَهَا بِأَيْهَا، فَالنَّاسُ رَجُلَانِ بَرٌّ كَثِيرٌ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ، وَفَاجِرٌ هَقِيٌّ هَوِّنَ عَلَى اللَّهِ، وَالنَّاسُ بَلَوُ آدَمَ، وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ، قَالَ اللَّهُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (الحجرات: ۱۳)". قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ يُضَعِّفُ، فَتَحَقَّقَ لِيَحْيَى بْنُ مَوْسَى وَغَيْرُهُ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ هُوَ وَالِدُ عَلِيِّ بْنِ الْمَدِينِيِّ، قَالَ: وَفِي الْهَابِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي دفتح مکي په ورځ رسول الله

صلي الله عليه وسلم خلقو ته خطاب اوکړو او ويې فرمائيل اي خلقو الله تعالي ستاسو نه د جاهليت فخر او غرور او خانداني تکبر ختم کړي دي اوس به خلق صرف دوه قسمه وي. اول يو قسم خلق به د الله په نظر کې نیک او متقيان او کریم او شریف وي، او دویم قسم خلق به فاجران او بدبخت او د الله په نظر کې ذلیل او کمزوري وي او خلق ټول د ادم اولاد دي او ادم لره الله تعالي د خاورې نه پیدا کړي دي الله تعالي فرمايلي دي "يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ هُمْوًا وَنُهْمًا لِّتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ" اي خلقو يقينا مونږ تاسو پیدا کړي یی د نارینه اوزنانه نه او ډېر ځولي مي یی قبيلي او قومونه ددې دپاره چې د یو بل پېژندگلي وکړي شی، يقينا عزت مند پتاسو کې په نزد د الله تعالي پرهیزگار ستاسودې. يقينا الله تعالي په تاسو پوهیدونکي او خبردار دی

امام ترمذي رحمه الله وايي: د احديث غريب دي او مونږ دا حديث صرف په همدې سند پېژنو او ددې سند نه علاوه په کوم چې عبدالله بن دينار دابن عمر نه نقل کړي دي ددينه علاوه په کوم بل سند مونږ ته معلوم نه دي، او عبدالله بن جعفر دمحدثينو په نزد ضعيف گڼلې شوي دي يحيي بن معين وغيره دده تضعيف کړي دي او عبدالله بن جعفر دعلي بن مديني پلار دي، او په دې پلار کې دابوهريره او ابن عباس رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

تشریح : شان نزول:

کله چې دفتح مکي په موقعه رسول الله صلي الله عليه وسلم بلال رضي الله عنه ته دا اذان حکم اوکړو نو دمکي په قریشو کې يو کس اوونیل چې دالله شکر دي چې زما پلار خو مخکې وفات شوي دي او که نه وي وفات شوي نو اوس به يې دا بده ورځ لیدلې وه حارث بن هشام اوونیل چې ایا ده (محمد صلي الله عليه وسلم) ته ددې تور کارغه نه علاوه بل څوک نه ملاییدو چې په مسجد حرام کې يې اذان کړي وي؟

غرض دا چې جبریل علیه السلام رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ددې خبرو خبر ورکړو رسول الله دوی راوغوښتل او ددينه يې په دې باندې اقرار واخستو نو په دې وخت کې پورتنی ایت نازل شو چې دفخر او عزت څیز خو ايمان دي او تقوي ده او دا خو په بلال رضي الله عنه کې شته او په مشرکينو کې نشته.

وجعلناکم شعوباً وقبائل : شعوب دشعب جمع ده يو داسې لوي جماعت ته ونيلي شي کوم چې په مختلفو قبائلو او کورنو مشتمل وي.

لتعارفوا يعنی دا خاندانونه ددې دپاره نه وي چې په دې دي فخر اوکړي شي چې يو سړي اوواني چې زموږ خاندان داسې داسې دي بلکه ددې مقصد دادې چې ددې په ذريعه پېژندگلي اوکړي شي چې پلار تره ماما وغيره څوک دي مطلب دادې چې نسبي تفاوت دي

دتعارف دباره استعمال ڪري شي دفخر دباره نه

ان اڪرمڪم عندالله اتقاڪم: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي ددنيا دارو په نزد عزت دمال او دولت نوم دي خودالله تعاليٰ په نزد عزت په تقويٰ ڪي دي

۳۲۷۱_ حَدَّثَنَا الْقَطْلُبُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ الْبَغْدَادِيُّ، وَغَيْرُهُ وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَلَامِ بْنِ أَبِي مُطِيعٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سُرَّةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْحَسَبُ الْمَالُ وَالْكَرُمُ التَّقْوَى". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ سُرَّةَ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ سَلَامِ بْنِ أَبِي مُطِيعٍ وَهُوَ ثَقَّةٌ. (١)

ترجمه دسمره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي حسب مال ته ونيلي شي او دڪرم نه مراد تقويٰ ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ يي صرف دسلام بن ابي مطيع په سند پيژنو او ابو مطيع ثقه راوي دي.

۵۰_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ ق

دسورت ق دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۷۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هَمْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ كُتَيْبَ بْنَ لُبَيْدٍ قَالَ: "لَا كِرَالَ جَهَنَّمَ تَقُولُ: هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَقٌّ يَفْعَلُ لِيَهْمًا رَبُّ الْوَلَدِ قَدَمَةً، فَتَقُولُ: قَطُّ قَطُّ وَعِزَّتِكَ، وَلَوْلَايَ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَلَيْسَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه دانس بن مالڪ رضي الله عنه بيان دي نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي جهنم به وائي "هل من مزيد" يعني ڪه نور جهنميان وي نورايي وڌي "زما خيتي ته بي راو غور خوي، تردي پوري ڇهه الله رب العزت به خپله خپه په دي ڪي ڪيڊي او جهنم به په دي

۱_ سنن ابن ماجه/الزهدي ۲۲ (۲۲۱۹) (تحفة الأشراف: ۲۵۹۸)، وابن حبان (۵/۱۰)

۲_ صحيح البخاري/الأيمان والهدوء ۱۲ (۶۶۶۱)، صحيح مسلم/الجنة ۱۲ (۲۸۲۸) (تحفة الأشراف: ۱۲۹۵) (صحيح)

وخت کي قط يعني بس بس الفاظ وائي، اودا به وائي چه زما دي قسم وي چه ستا په عزت او شرف او لوي والي (او ددينه پس به دجهنم، يوه حصه په بله حصه کي کي ورننوخې، امام ترمذي وائي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي، او په دي باب کي دابوهريره رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي

۵۱۔ باب وَمِنْ سُورَةِ الذَّارِيَّاتِ

د سورت ذاريات د بعضي ايتونو تفسير

۳۲۷۲۔ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سَلَامٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ رَبِيعَةَ، قَالَ: قَدِمْتُ النَّدِيَّةَ، فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ عِنْدَهُ وَافِدَ عَادٍ، فَقُلْتُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ وَافِدِ عَادٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَمَا وَافِدُ عَادٍ؟" قَالَ: قُلْتُ: عَلَى الْخَيْبِرِ سَقَطَتْ، إِنْ عَادًا لَنَا أَفْجَسَتْ بَعَثَتْ قَيْلًا فَتَزَلَّ عَلَى بَكْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ فَسَقَاةَ الْخَمْرِ وَغَنَتُهُ الْجَرَادُكَا، ثُمَّ خَرَجَ يُرِيدُ جِبَالَ مَهْرَةَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي لَمْ آتِكَ لِمُرِيضٍ فَأَدَاوِيَهُ، وَلَا لِأَسِيرٍ فَأَقَادِيَهُ فَاسْتِ عَبْدَكَ مَا كُنْتَ مُسْقِيَهُ وَاسْتِ مَعَهُ بَكْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ يَفْكَرُ لَهُ الْخَمْرُ الَّتِي سَقَاةَ، فَرَفَعَ لَهُ سَحَابَاتٍ، فَقِيلَ لَهُ: اخْتَرِ إِحْدَاهُمَا، فَاخْتَارَ السُّودَاءَ مِنْهُنَّ، فَقِيلَ لَهُ: خُذْ هَذَا مَا دَارِمْ دَا لَا تَذُرْ مِنْ عَادٍ أَحَدًا، وَذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يُرْسَلْ عَلَيْهِمْ مِنَ الرِّيحِ إِلَّا قَدْرُ هَذِهِ الْحَلَقَةِ يَعْنِي حَلَقَةَ الْخَاتَمِ، ثُمَّ قَرَأَ: إِذَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَةَ مَا تَذُرُ مِنْ فَيْمٍ أَكْتَ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالْزُّمِيرِ (الذاريات: ۴۱-۴۲) الْآيَةَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى غَيْرُهُ وَاجِدٌ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ سَلَامٍ أَبِي الْمُثَنِّبِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ حَسَّانَ، وَيُقَالُ لَهُ: الْحَارِثُ بْنُ يَزِيدَ. (١)

ترجمه: ابو وائل دربيعه قبيلي ديو کس نه روايت نقل کوي چه فرمايل يي چه مديني ته راغلم او دنيي کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او دهغوئ په وړاندي مي د عاديانو دقاصد (قيل بن عنز، ذکر اوکړو او په زړه کي مي خان ته اووئيل په خبردار باندې پيښ شوي، او زه په الله پناه غواړم ددينه چه زه هم دده پشان شم، نبي کريم صلي الله عليه

وسلم تپوس او کړو دعاديانو دقاصد واقعه څه ده؟ ايا تاته معلومه ده؟ ماته خو دا واقعه ډيره بڼه معلومه ده (او هغه داده) کله چه عاديان په قحط سالي کي مبتلا شول نو هغوي دقيل په نوم يو کس اوليرلو او هغه دبکر بن وائل سره ميلمه شو بکر ورته شراب پيش کړل او دجرا په نوم دوه ډمو ورته سندري اووئيل او بيا جبال مهره ته دتلو په اراده روان شو او دا دعا يي اوغوښتله اي الله زه تاته ددي دپاره نه يم راغلي چه دکوم بيمار د علاج سوال درنه اوکړم او نه ددي دپاره راغلي يم چه دکوم قيدي فديه اداء کړم اوپه تاسو يي ازاد کړم يعني ددي دعا کولو دپاره نه يم راغلي پس ته پخپل بنده باندي اوڅکوي دڅه چه ته په ده باندي څکونکي يي او دده سره يي په بکر بن وائل باندي هم اوڅکوي او هغه دمعايوه دهغه شرابو شکرپه اداء کړه کوم چه يي ورباندي څکولي وو يعني زه دباران دپاره ددعا غوښتلو په نيت راغلي يم پس ته مونږ لره سيران کړي او زمونږ سره معاويه هم سيراب کړي او هغه يي په دعا کي څکه شامل کړو چه په شرابو يي ددوي اکرام کړي وو او په دعا کي يي دشاملولو په وجه يي دهغه دميزباني شکرپه اداء کړه پس راپورته کړي شوه ددوي دپاره وريځي، نو ده ته اووئيلي شول په دي وريځو کي يوه خوبڼه کړه نو هغه په وريځو کي يوه وريځ خوبڼه کړه بيا ورته اووئيلي شول "څڼه رامادا لاگذرمن عاد احدا" يعني وريځي واخله چه داور پشان دي په داسي حال کي چه په عاديانو کي هيچاره پريخودونکي نه دي، نبي کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل نه ده پريخودلي شوي په دوي باندي هوا مگر ددي حلقي په مقدار يعني دگوتمي دحلقي په مقدار او بيا يي دا ايت کريمه "اذا رسلنا عليهم" الايه، تلاوت کړو.

امام ترمذي وائي: داحديث يو څو راويانو دسلام بن ابو منذر نه او هغه دعاصم بن ابي النجود نه او هغه دابووائل نه او هغه عن رجل من ربيعه په ځاي باندي دحارث بن حسان نه نقل کړي دي (او دا روايت روسته را روان دي، حارث بن حسان ته حارث بن يزيد هم وئيلي شي.

۲۲۷۴ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حَبَابٍ، حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ النَّعْمِيُّ أَبُو الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَزِيدَ الْبَكْرِيِّ، قَالَ: "قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا هُوَ غَاشٌّ بِالنَّاسِ، وَإِذَا رَأَيْتُ سُودَ كَلْبُشٍ، وَإِذَا بِلَالٌ مُتَعَلِّدٌ السَّيْفَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فُلْتُ: مَا هَؤُلَاءِ النَّاسُ؟ قَالُوا: يُرِيدُ أَنْ يُبْعَثَ

عَمَرُو بْنِ الْعَاصِ وَجْهًا". فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطَوِيلِهِ نَحْوًا مِنْ حَدِيثِ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ بِمَعْنَاهُ. قَالَ: وَيُقَالُ لَهُ الْحَارِثُ بْنُ حَسَّانٍ أَيْضًا. (١)

ترجمه . دحارث بن يزيد البكري نه روايت دي فرماني چه مديني ته راغلم او مسجد ته داخل شوم نو اومي ليدل چه مسجد دخلقونه ذك دي او توري جهندي په هوا كي الوتلي او بلال رضي الله عنه درسول الله په وړاندي په داسي حال كي ولاړ وو چه توره يي غاړي ته اچولي وه. ما تپوس او كړو څه معامله ده؟ خلقو راته اوونيل رسول الله صلي الله عليه وسلم غواړي چه عمرو بن العاص رضي الله عنه لره دفوجي درستي سره كوم طرف ته اوليري او بيا يي يو اوږد حديث دسفيان بن عيينه دحديث پشان دهغي هم معني بيان كړو او حارث بن يزيد ته حارث بن حسان هم ونيلي شي.

٥٢_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الطُّورِ

د سورت طور د بعضي ايتونو تفسير

٣٢٧٥_ حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّقَاعِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قُسَيْبٍ، عَنْ رِشْدِينَ بْنِ كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِدْبَارُ النُّجُومِ الرَّكْعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ، وَإِدْبَارُ السُّجُودِ الرَّكْعَتَانِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ قُسَيْبٍ، عَنْ رِشْدِينَ بْنِ كُرَيْبٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَسَأَلْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدٍ وَرِشْدِينَ بْنِ كُرَيْبٍ، أَنَّهُمَا أَوْثَقُ؟ قَالَ: مَا أَقْرَبَهُمَا. وَمُحَمَّدٌ عِنْدَ أَزْجَحٍ، قَالَ: وَسَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ هَذَا فَقَالَ: مَا أَقْرَبَهُمَا عِنْدِي وَرِشْدِينَ بْنُ كُرَيْبٍ أَزْجَحُهُمَا عِنْدِي. قَالَ: وَالْقَوْلُ عِنْدِي مَا قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ، وَرِشْدِينَ أَزْجَحُ مِنْ مُحَمَّدٍ. وَأَقْدَمُ وَقَدْ أَذْرَكَ رِشْدِينَ ابْنَ عَبَّاسٍ وَرَأَاهُ. (١)

ترجمه . د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل "ادبار النجوم" يعني دستورو نه شاته، نه مراد دسحر دمونغ نه مخكي دوه

^١ - تفرد به المؤلف رحمه الله.

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٢٢٨) (ضعيف)

رکعاته سنت کول دي او د "ادبار السجود" نه مراد دماښام دمونځ نه پس دوه رکعاتونه کول دي

ادم ترمذي وائي دا حديث غريب دي مونږ ته دا حديث صرف دمحمد بن فضيل په روايت مرفوع معلوم دي چه درشدين بن کريب نه يي نقل کوي، ما دامام بخاري نه دمحمد بن فضيل او رشيد بن کريب باره کي تپوس او کړو چه په دوی کي کوم يو کس زيات ثقه دي هغه راته اوونيل دواړه يوشان دي ليکن محمد بن فضيل زما په نزد زيات راجح دي، ما دعبدالله بن عبدالرحمن دارمي نه هم په دي باره کي تپوس او کړو راته يي اوونيل په دواړه کي ډير ښائسته يوشان والي دي ليکن رشدين بن کريب زما په نزد راجح دي امام ترمذي وائي زما په نزد دابو محمد يعني دارمي خبره راجح ده او هغه داده چه رشدين بن محمد دفضيل نه راجح ده او دهغه نه مشر هم دي رشدين دابن عباس زمانه موندلي ده او ابن عباس يي ليدلي هم دي.

۵۳_ باب وَمِنْ سُورَةِ النَّجْمِ

دسورت نجم دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۷۶_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مَصْرُوبٍ، عَنْ مَرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى، قَالَ: "انْتَهَى إِلَيْهَا مَا يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ، وَمَا يَنْزِلُ مِنَ فَوْقِ"، قَالَ: فَأَعْطَاهُ اللَّهُ عِنْدَهَا ثَلَاثًا لَمْ يُعْطِهِنَّ نَبِيًّا كَانَ قَبْلَهُ، فَرِحَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ خَمْسًا، وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَغُفِرَ لَأُمَّتِهِ الْمُفْجِئَاتُ مَا لَمْ يُغْفَرْ لَهَا بِإِلَهِ هُنَا، قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: إِذْ يُغْفَى السِّدْرَةَ مَا يُغْفَى (النجم: ۱۶)، قَالَ: السِّدْرَةُ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، قَالَ سُفْيَانُ: فَرَأَى مِنْ ذَهَبٍ، وَأَشَارَ سُفْيَانُ بِيَدِهِ فَأَرَعَدَهَا، وَقَالَ غَيْرُ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ: إِنَّهَا يَنْتَهِي عِلْمُ الْخَلْقِ لَا عِلْمَ لَهُمْ بِمَا فَوْقَ ذَلِكَ"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (۱).

ترجمه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چه كله رسول الله صلي الله عليه وسلم دمعراج په شپه سدرة المنتهي مقام ته ورسيدو نو ونييل يي دا هغه اخري خاي دي چرته چه دزمکي نه خيزونه پورته خيژي او دا دلوروالي هغه اخري حد دي دکوم نه چه خيزونه لاندې

راکوزېږي او هم دلته الله تعالي رسول الله ته هغه دري څيزونه ورکړل کوم چه يې دهغه نه علاوه بل کوم نبي ته نه وو ورکړي، اول پنځه مونځونه ورباندي فرض شول. دويم د سورة بقره خواتين يعني اخري ايتونه ورته ورکړي شول. دريم او په امت محمدي کي چه کومو کسانو دالله سره شرک نه دي کړي دهغوئ هلاکونکي گناهونه اوبخښلي شول، او بيا ابن مسعود رضي الله عنه دا ايت کريمه "اذ يغشي السدرة ما يغشي" تلاوت کړو، "السدرة" يعني ډيبري ونه او دايه شېږم اسمان کي ده، سفيان راوي وائي دا دسرو زرو بستره ده او دي وخت کي سفيان پخپلو لاسونو اشاره او کړله چه لاسونه يې رسيدل او دمالک بن مغول نه علاوه راويان وائي دسدرة المنتهي نه پورته دمخلوقاتو علم رسائي نشي کولي امام ترمذي وائي دا حديث حسن صحيح دي.

٣٢٧٧_ أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ زَرَّ بْنَ حُبَيْشٍ، عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (النجم: ٩) فَقَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ مَسْعُودٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "رَأَى جَبْرِيلَ وَلَهُ سِتٌّ مِائَةٌ جَنَاحٍ". ثَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه شيباني وائي ما دزر بن حبش نه دايت کريمه "فكان قاب قوسين او ادني" دتفسير باره کي تېوس اوکړو نو هغوی راته اوونيل ماته ابن مسعود رضي الله عنه خبر راکړي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرائيل په داسي حال کي اوليدلو چه شېږ سوه ورزي يې وي امام ترمذي وائي دا حديث حسن غريب صحيح دي

٣٢٧٨_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: لَقِيَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَعْبًا بِعَرَفَةَ، فَسَأَلَهُ عَنْ هَيْوٍ، فَكَبَّرَ حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، فَقَالَ كَعْبٌ إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ دُفِئَتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ، وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَزْكَيْنٍ، وَرَأَاهُ مُحَمَّدٌ مَزْكَيْنٍ قَالَ مَسْرُوقٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَقُلْتُ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ تَكَلَّمَ بِشَيْءٍ قَدْ لَهُ شَعْرِي، قُلْتُ: وَبَيَدَا لَمْ قَرَأْتُ: "لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى" سورة النجم آية ١٨، فَقَالَتْ: أَلَيْنَ يُلْهَبُ بِكَ إِنَّمَا هُوَ جَبْرِيلُ، مَنْ أَخْبَرَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، أَوْ كَلَّمَ شَيْئًا مِمَّا أُمِرَ بِهِ، أَوْ يَعْلَمُ

الْخَسَّ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ سَوْرَةً لِقَبَانِ آيَةَ ٣٤ فَقَدْ أَغْلَمَهُ الْغُزْيَةُ. وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ، لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَكَّتَيْنِ: مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَمَرَّةً فِي جِيَادِ لَهُ سِتُّ مِائَةٍ جَنَاحٍ قَدْ سَدَّ الْأَفْقَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَقَدْ رَوَى دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ، وَحَدِيثُ دَاوُدَ أَقْصَرُ مِنْ حَدِيثِ مُجَالِدٍ. (١)

ترجمه دشعبي بيان دي چه ابن عباس رضي الله عنه دكعب الاخبار رضي الله عنه سره په عرفات كي ملاقات او كړو او دكعب نه يي دكوم خيز باره كي تپوس او كړو نو هغه تكبيرات اولوستل چه اواز يي په غرونو كي او كړنگيدواين عباس اووئيل مونږ دبنو هاشم سره تعلق لرو كعب اووئيل الله تعالي خپل روښت او ديدار او خپل كلام لره په محمد او موسي عليهما السلام باندي تقسيم كړي دي، الله تعالي دموسي عليه السلام سره دوه پيري خبري كړي دي او محمد صلي الله عليه وسلم الله تعالي لره دوه پيري ليدلي دي، مسروق وائي زده ام المؤمنين عائشه رضي الله عنها ته ورغلم او تپوس مي ورنه او كړو ايا محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي؟ ام المؤمنين اووئيل تاخو ديوي داسي خبري باره كي تپوس او كړو دكومي په اوريدو چه زما ويخته نيغ اودريدل ما ورته اووئيل صبر او كړئ چه جلتي اونكړئ، پوره خبره مي واوري، او ما بيا ايت كريمه "لقد راي من ايات ربه الكبرى" تلاوت كړو ام المؤمنين اوفرماښل ته چرته بوتللي شوي يي؟ (يعني څنگه دهوكه شوي يي، دا ليدونكي خو جبرائيل وو او څوك كه تاته دا خبر دركړي چه محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي او ياچه ورته دكومو خبرو حكم شوي دي په هغي كي يي څه پټ كړي دي او يا محمد صلي الله عليه وسلم په هغه پنځه څيزونو پوهيږي دكومو باره كي چه الله تعالي فرماښلي دي "ان الله عنده علم الساعة وينزل الغيث" الخ، يعني صرف داالله تعالي سره علم دقيامت دي او صرف الله تعالي په دي خبرداردي چه باران به كله كيږي او په كوم خاي به كيږي (لقمان ٣٤)، نو هغه دير لوي دروغ اووئيل، ليكن حقيقت دادي چه محمد صلي الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام لره ليدلي دي او جبرائيل يي پخپل شكل كي صرف دوه پيري ليدلي دي (يو ځل دسدرة المنتهي مقام سره او يو ځل په جيااد كي (جيااد په مكه كي ديوي ژوري علاقي نوم دي، او دغه وخت كي دجبرائيل عليه السلام شپږ سوه لاسونه وو او ټول افق يي پخپلو وزرو پټ كړي وو

امام ترمذي واني داحديث داود بن ابي هند دشعبي نه اوشعبي دمسروق نه او مسروق دعائشه رضي الله عنها په واسطه په نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ددي هم معني روايت نقل كړي دي او د داود حديث د مجالد دحديث نه مختصر دي (ليكن هم هغه زيات صحيح دي)

۳۲۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ نُبَهَانَ بْنِ صَفْوَانَ الْبُضْرِيُّ الثَّقَفِيُّ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ الْعَنْبَرِيُّ أَبُو عَسَانَ. حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ جَعْفَرٍ. عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ. عَنْ عِكْرَمَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ. قُلْتُ: أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ: لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ (الأنعام: ۱۰۳) قَالَ: وَيُحَلِّكَ ذَلِكَ إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ الَّذِي هُوَ نُورُهُ. وَقَالَ: أَرَيْتَهُ وَقَدْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ مَرَّتَيْنِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ (١)

ترجمه دعكرمه بيان دي چي ابن عباس رضي الله عنه اوونيل چي محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي عكرمه واني ما اوونيل ايا الله تعالي دانه دي فرمانيلي " لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ " اږه هغه باندي نظرونه احاطه نه شي كولي او هغه دتمامو نظرونو احاطه كونكي دي يعني علم يي محيط دي. ابن عباس اوونيل تباه شي دا هغه وخت دي كله چي الله تعالي دخپل نور سره تجلي او كړي مگر محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب لره دوه پيري ليدلي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي په دي سند داحديث حسن غريب دي

تفسير: ... ابن ابي حاتم وغيره په ضعيف سند سره دابو سعيد خدري رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي كچري جن او بشر او شياطين اوملائك ټول دژوند دشروع نه داخري لمحې پوري په يو قطار كي په كيدوسره دالله تعالي معاينه كول غواړي نوهيڅ كله به په الله احاطه اونكړي شي. معتزليانو ددي ايت نه استدلال كړي دي چي دالله تعالي ديدار محال دي. ليكن اهل سنت ددي قائل دي چي په دنيا كي خو دالله ديدار نه شي كيدي ليكن په جنت كي به مومنانوته نصيب كيږي. ددي ايت نه دمعتزليانو استدلال كول غلط دي (١). لاندرك دمضارع صيغه ده او دمضارع اصل وضع دحال دپاره وي داستقبال دپاره مجازا استعماليري. يا دحال اوداستقبال دواړو دپاره په طور داشترك مضارع وضع شوي ده اوپه دي ايت كي في الحال نفې درؤيت خوبالاجماع مراد ده.

١- (آخرجه النسائي في الكبرى) (تحفة الأشراف: ٢٠٢٠)

په دنيا کي څوک دالله دديدار دجواز څوک قائل نه دي ، پداسي حالت کي په استقبال کي نفې درونيت مراد کول غلط دي که ورنه داوونې صورت په اعتبار به په يو وخت کي حقيقت او مجاز مراد کول لازم شي اوددويم صورت په اعتبار به عموم مشترک منل جائز شي ،يعني په يو وخت کي به ديو مشترک لفظ دوه معني مراد کول ضروري شي او دا درست نه وي دپته عموم مشترک ونيلي شي

٢٠) الابصار دجمعي صيفه ده نوپه دي وجه جنس بصر خو مراد کيدې نه شي بلکه مجموعه دافرادو په مراد وي ، نو اوس کچري الف لام عهدي اوگرخولي شي نو هغه ابصار به مراد وي کوم چي په دنيا کي موجود دي ،اومعني به دا وي چي په دنيا کي تمام نظرونه الله تعالي لره ليدلي نه شي ، پس ددينه دا کله معلوميري چي په جنت کي يي دمومنانو سترگي هم نشي ليدلي ، اوکه الف لام استغراقي اومنلي شي نو په ايت کي داستغراق نفې شوي ده ،يعني دټولو سترگي يي نشي ليدلي ، اونفې درونيت داستغراق نه ده ،يعني دا مطلب نه دي چي کومه سترگه يي ليدلي نه شي تردي چي بيا يي په جنت کي کوم مومن هم اونه ليدلي شي ابو نعيم په الحليه کي دابن عباس رضي الله عنهما روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ايت کریمه رب ارني انظر اليك ، تلاوت کړو او بيا يي اوفرمانيل الله تعالي فرمائيلي دي اي موسي مالره څوک ژوندي نه شي ليدلي مگر مړ به شي اونه مي کوم مړ ليدلي شي نه مي کوم لوند ليدلي شي مگر جدا جدا به شي يقيا مالره به جنتيان وينې چي دهغوئ سترگي نه مري کيري اونه يي اجسام زېږي

٣١) په ايت کي نفې دادراک صراحت دي دنفې درونيت ذکر نشته اوپه ادراک او رونيت کي فرق دي درونيت معني ليدل او دادراک معني دکوم څيز حقيقت معلومول او هغه لره دهر طرف نه راگيرول يا په کامل طور سره کوم څيز ته وررسيدل ادراک وي ، اوپه ادراک او رونيت کي تلازم نشته اوگورئ الله تعالي فرمائيلي دي فَلَمَّا تَرَأَى الْجَمْعَ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ. کله چي دواړو دلو يو بل لره اوليدل نو موسي عليه السلام خپلو ملگرو ته اوونيل اوس به يقينا مونږ راگيريږو او اوبه نيولي شو موسي عليه السلام اوونيل هرگز داسي نه ده دوى تاسو نه شي رانيولي ، په دي ايت کي دطرفينو نه درونيت ثبوت دي مگردادراک قوي نفې شوي ده

٤٠) اوکچري رونيت او ادراک هم معني تسليم کړي شي نو په ايت کي درونيت دنفې صراحت دي چي کومه سترگه يي نه شي ليدلي ، درونيت د محال کيدو صراحت نشته ،يعني دا مطلب نه دي چي هيڅ سترگه يي بالکل نشي ليدلي ،

۳۲۸- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأَمَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ "فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْسَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْسَى، وَلَقَدْ رَآهُ لِرَآئِهِ أُخْرَى، عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى (النجم: ۱۷۱۳) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَدْ رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (۱)

ترجمه: ابوسلمه دابن عباس رضي الله عنهما روايت نقل کړي دي چي الله تعالي ددي قول "فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْسَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْسَى وَلَقَدْ رَآهُ لِرَآئِهِ أُخْرَى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى" نو شو په اندازه دپاتو د دوو ليندو بلکه زيات نژدي نو وحي نبي او کړه بنده د الله تعالي ته هغه چي وحي نبي او کړه دروغ نه دي ونيلي زړه په هغه څه چي ليدلي نبي دي او يقينا ده ليدلي وو هغه په بل ځل. د سدره المنتهي په خوا کس ابن عباس دی باره کي اوونيل محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دي

تشریح: گڼلې. په اصل کي د بره طرف نه لاندې طرف ته اوزان کيدلو ته وائي: قَابَ اندازه مقدار د ليندي د نيولو د ځاي نه تر سره پوري يعني د ليندي نيم اوږد والي نو په يو کمان کي دوه قَاب شول اَدْنَى د دني نه د اسم تفضيل صيغه ده يعني جبرئيل عليه السلام نژدي شو راکوز شو د افق نه.

اَوْسَى إِلَى عَبْدِهِ. کي .. ه، ضمير الله تعالي ته راجع دي برابره خبره ده که اوخي ضمير الله تعالي ته راجع وي او که جبرئيل عليه السلام ته په اوله توجيه باندې مراد د وحي نه ابتداء د سورة مدثر ده او په دويمه توجيه باندې مراد د وحي نه ابتداء د سورة مدثر ده او په دويمه توجيه باندې وحي مبهم ده رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماني يعني زه يو ځل روان وم چي ما د آسمان د طرف نه يو اواز واوريدلو چي بره مي اوکتل نو اوم ليدل چي هغه ملک چي په غار حراء کي ماته راغلي وو د زمکي او آسمان په مينځ کي په يوه کرسۍ باندې معلق دي او ناست دي زه وويريدم او کور ته راغلم نو ما اونيل چي په ما کپړه واچوي په ما کپړه واچوي نو الله تعالي په ما باندې دا آيتونه نازل کړل يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ.

مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ. په ديکي د رسول الله صلي الله عليه وسلم صداقت په ليدلو سره ذکر کوي
مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ يعني زړه د سترگو سره په ليدلو کي موافقت کړيدي نو ليدل يقيني دي

افتمازونه علي ما يري، ايا تاسو جگره کوي د ده سره په هغه څه کي چي ده ليدلي دي په افتمازونه کي خطاب مشرکانو ته دي. چي د جبرئيل عليه السلام په ليدلو کي د نبي کریم صلي الله عليه وسلم سره جگره مه کوي. چي څه ئي ليدلي دي نو هغه حق دي. او که مراد د ليدل نه ليدل د الله تعالي وي نو د عبدالله بن عباس رضي الله عنه د قول مطابق دا ليدل په زړه سره دي

رَأَوْا بَيُّوتَهُ مَزَيَّنِينَ. او دا روايت امام مسلم د ابو العاليه په روايت سره د ابن عباس رضي الله عنه نه نقل کړيدي او کومو محدثينو يا مفسرينو چي په سترگو سره د ليدلو روايات ذکر کړيدي نو هغه په صحيح سند سره ثابت نه دي او قرطبي په تفسير کي دا قول هم نقل کړيدي چي مراد د دي نه هغه ټول اسماني حالات دي او بيت المقدس دي. چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په معراج کي ليدلي وو. او په هغي کي مشرکانو شک او جگره کوله.

وَلَقَدْ رَأَوْا نَزْلَةَ أُخْرَى. عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى په دي کي هم دوه قولونه دي اول دا چي ضمير راجع دي جبرئيل عليه السلام ته او بل دا چي ضمير راجع دي الله تعالي ته. او نزله په معني د مره دي ليکن تعبير ئي په نزله سره کړيدي. يعني رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرئيل عليه السلام بل خل هم د سدره المنتهي په خوا کي ليدلي وو او په دي کي اسماني معراج ته اشاره ده. ځکه چي د سدره المنتهي سره ليدل د معراج پوري خاص دي او څوک چي واني چي اسماني معراج نه دي ثابت نو هغه جاهلان دي. نزله مصدر دي يو خل راکوځيدلو ته واني د سدره المنتهي په باره په حديث د صحيح مسلم کي حضرت انس رضي الله عنه فرماني فلما غَشِيَهَا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ مَا غَشِيَ تَغَيَّرَتْ فَمَا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْعَتَهَا مِنْ حُسْنِهَا فَأَوْخِي إِلَى مَا أَوْخِي صحيح مسلم كتاب الايمان باب الاسراء، يعني چي د الله تعالي په حکم دا اونه پته شوه نو د هغي حال داسي بدل شو چي په مخلوق کي هيڅوک د هغي د خاست تعريف نشي کولي بيا چي الله تعالي ماته څه وحي کوله هغه ئي اوکره او په حديث د معراج کي راغلي دي چي څه سدره المنتهي ته بوتللي شوم د هغي پاري د هاتيانو د غوږونو په شان وي او د هغي بيري د هجر مقام د منگو او چاتو په شان وي

۳۲۸۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. وَابْنُ أَبِي رَزْمَةَ. وَأَبُو نَعِيمٍ. عَنْ إِسْرَائِيلَ. عَنْ سَمَاعٍ. عَنْ عِكْرِمَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: "مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى (الدعم: ۱۱). قَالَ: رَأَى

يَقْلِبُوهُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما نه مروي دي چي دايت كريمة "ما كذب الفؤاد ما راي" باره كي يي ونييل چي په دي ايت كي قلبي رونيت مراد دي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دي

٣٢٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التُّسْتَرِيِّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ: لَوْ أَدْرَكْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: عَمَّا كُنْتَ تَسْأَلُهُ؟ قُلْتُ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ، هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَ: قَدْ سَأَلْتُهُ، فَقَالَ: "نُورٌ أَنَّى أَرَاهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (٢)

ترجمه د عبد الله بن شقيق بيان دي واني چي ابوذر رضي الله عنه ته مي اوونيل كچري ما نبي كريم صلي الله عليه وسلم ليدلي وي ما به ورنه ضرور تپوس كړي وو ابوذر اوونيل دخه باره كي به دي تپوس كړي وو ما ورته اوونيل چي ايا محمد صلي الله عليه وسلم خپل رب ليدلي دي؟ ابوذر اوونيل يقينا چي دا سوال ورنه ما كړي وو نوراته يي او فرمايل "نور انا اراه".

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دي

د شقيق بن ابي عبد الله حالات

شقيق د ال حضمي مولا دی دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت نقل کوي او دده په شاگردانو کې يحيي بن قطان او وکيع وغيره قابل ذکر دي اکثر محدثينو دده توثيق کړی دی تردي پوري چي علامه نووي دده په عظمت د علماؤ اتفاق نقل کړی دی

٣٢٨٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، وَابْنُ أَبِي رَزْمَةَ، عَنْ إِسْرَئِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى (النج: ١١)، قَالَ: "رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَبْرِيلَ فِي حُلَّةٍ مِنْ رَفَرٍ قَدْ نَلَأَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ".

١- تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٦١٢)

صحیح مسلم الإیمان ٨٨، ٨٩، ١٠٨ (تحفة الأشراف: ١١٢٩)

قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي چي ددي ايت كريمه " مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى " مطلب دادې چي رسول الله صلي الله عليه وسلم جبرائيل عليه السلام په شنه جوړه کي ليدلي وو چي د اسمان نه زمکي پوري خلا، يي ډکه کړي وه
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

٣٢٨٤_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْبُضْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ زَكْرِيَّا بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ نَائِنِ بْنِ عَبَّاسٍ: الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّئِمَةَ (النجم ٣٢): قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنْ تَغْفِرَ اللَّهُ تَغْفِرَ جَمًّا، وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلَمًا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ زَكْرِيَّا بْنِ إِسْحَاقَ. (٢)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم دايت كريمه " الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّئِمَةَ " دا هغه کسان دي چي ډډه کوي د لويړ گناهونو نه او د ښکاره بدکارونو نه مگر د وړو خبرو نه، باره کي او فرماييل اي الله که ته بخنه کوي نو ټول گناهونه او بځبځه ستا په بندگانو کي څوک داسي دي چي په گناهونو کي ملوث نه وي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دي مونږ يي صرف د ذکر يا بن اسحاق په سند پيژنو

تشرېح الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ . دا ني تفسير دي کبائر الاثم والفواحش. دا دواړه کبيره گناهونه دي ليکن فرق په کي دا دي چي د کبائر نه مراد هغه گناهونه دي چي قرآن كريم او سنت د هغي نه منع کړي وي او دنيوي يا اخروي سزا ني د هغي ذکر کړي وي اگر چي عقل يا طبيعت د هغي نه نفرت نه کوي لکه شرک او بدعات. او فواحش هغه دي چي د هغي نه ټول عقلمند او سليم طبيعت والا خلق نفرت کوي. او په شريعت کي هم د هغي نه منع شويوي لکه زنا دروغ بهتان او د خلقو حقوق ضائع کول او ظلم کول وغيره. إِلَّا

^١ - تفرد به المؤلف (أخرجه النسائي في الكبرى)، وراجع صحيح البخاري/ (٢٨٥٨)، (تحفة الأشراف: ٩٢٤)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٩٩)

اللمم د دينه مراد واره گناهونه دي لكه د لوي گناه خواهش په زړه كې چې راشي او عمل پري اونه كړي نو دا هم صغيره گناه ده دا رنگ په سنتو باندي عمل نه كول او د صغيره گناهونو معاف كول په دي وجه نه دي چې دا گناه نه ده بلكه د دي وجه دا ده چې د الله تعالي رحمت او مهرباني ډيره ده په خپلو بندگانو نو خكه ني ورته معافي كوي او د صغيره گناهونو نه هم خان بچ كول پكار دي خكه چې دي سره د انسان زړه كي سختي پيدا كيږي او بيا انسان په لويو گناهونو كي اخته كيږي.

٥٤- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقَمَرِ

دسورة قمر دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٨٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنِ الْأَعَشَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَيْنَمَا تَخُنْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَى قَانُشَقَّ الْقَمَرُ فَلَقَتَيْنِ: فَلَقَةً مِنْ وَرَاءِ الْجَبَلِ، وَفَلَقَةً دُونَهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَشْهَدُوا" يَغْنِي: أَفْكَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالنَّشَقُ الْقَمَرُ (القمر: ١)، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (١).

ترجمه: د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چې په هغه دوران كي مونږ درسول الله صلي الله عليه وسلم سره په مني كي موجود وو چې سپوږمۍ دوه تکرې شوه يوه تکره اخوا لاره دغر نه لاتدي او دويمه تکره ديخوا راغله دغر نه دي طرف ته رسول الله مونږ ته اوفرمانيل گواه اوسۍ يعني په دي خبره گواه شۍ چې "افْكَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالنَّشَقُ الْقَمَرُ" يعني قيامت رانژدي شو او سپوږمۍ وچاودله امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح "افْكَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالنَّشَقُ الْقَمَرُ" په دي كي د شق القمر واقعه ذکر ده چې د هغي د وجي نه د دي د نزول زما نعين کيدي شي د محدثينو او مفسرينو په دي اتفاق دي چې دا واقعه د هجرت نه تقريباً پنځه کاله وړاندي په مکه معظمه كي د مني په مقام شوي وه. په دي كي د کفارو په انکار او ضد باندي تنبيه ده کومه چې دوي د نبي صلي الله عليه وسلم د

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / المناقب ٢٤ (٢٦٢٦)، و مناقب الأنصار ٢٦ (٢٨٢٩)، و تفسير سورة القمر (٢٨٦٤) صحيح مسلم / المناقب ٨ (٢٨٠٠)، (تحفة الأعراف: ٩٢٢٦)

دعوت په مقابلې کې اختيار کړې وه د شق القمر واقعه د دې خبرې واضح دليل دي چې د کوم قیامت خبر نبي صلي الله عليه وسلم ورکوي هغه په حقیقت کې واقعه کېدې شي او د هغې د راتلو وخت نژدې دي لکه څنگه چې دا دومره لویه سپوږمۍ د دوي د وړاندې اوشلیدله او دوه ټکړې شوه او کتونکو ته د غرونو په شان ښکاریدله او بیا زر دواړه ټکړې یو ځای شوي نو دا د دې خبرې ثبوت دي چې دا نظام ازلي. ابدې او غیر فاني نه دي دا درهم برهم کېدې شي ستوري او سیاري چودلي شي ډرې وړې کیدلې شي. د یو بل سره جنگیدلې شي او هر هغه کار کېدې شي د کوم خبر چې قرآن کریم ورکوي کله چې قیامت به راځي نو رسول الله صلي الله عليه وسلم خلقو ته دعوت ورکړو او وي فرمائیل چې او گوري او گواه اوسي. لیکن کفارو د پته جادو او نیل او انکار نې او کړو. نو په دې ضد باندې نې دوي ته ملامتیا ورکړې ده د کلام شروع داسې شوي ده. چې دا خلق نه په پوهولو سره پوهیږي. نه ده تاریخ نه عبرت اخلي او نه ښکاره او غټو نخو ته گوري او ایمان نه راوړي اوس به دوي هغه وخت خبره مني. کله چې قیامت راشي او دوي د قبرونو نه رااوځکلي شي او محشر ته روان شي.

إِقْرَبْتُ د باب افتعال نه دي په ډیر نژدیکت باندې دليل دي. السَّاعَةُ د قیامت د نومونو نه یو نوم دي. او د دې ساعت نه مراد د عالم فنا کیدل دي. یا ساعت د دوباره ژوند دي په شپېلي وهلو سره د انشَقَّ الْقَمَرُ. دا جمله حالیه ده. او دا دليل دي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په صداقت باندې او دا رنگ دليل دي په قدرت د الله تعالی باندې چې هم دغه شان قادر دي د تول عالم په فنا باندې او د سپوږمۍ چودل هغه معجزه ده چې د مکې والو په مطالبه خودلي شوي وه او دا حدیث امام بخاري امام مسلم ترمذي او نورو محدثینو په صحیح سندونو سره راوړي دي

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمانيلي دي اِنْشَقَّ الْقَمَرُ وَلَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ قَصَارٌ فِرْقَتَيْنِ فَقَالَ لَنَا اِشْهَدُوا اِشْهَدُوا (صحیح بخاري کتاب التفسیر و صحیح مسلم کتاب صفة القيامة) يعني سپوږمۍ او چودله او مونږه د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره وو او دوه ټکړې شوه نو مونږ ته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چې گواه شي

انس رضي الله عنه فرمانيلي دي. اَنَّ اَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمُ اِنْشِقَاقَ الْقَمَرِ (صحیح بخاري کتاب بدء الخلق صحیح مسلم کتاب صفة القيامة) يعني مکې والو د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه سوال او کړو چې دوي ته معجزه اوبښاني. نو هغوي ته نې د سپوږمۍ چودل او خودل

او په دیکي دویم قول دا دي چې اِنْشَقَّ. فعل ماضي دا په معنی د مضارع (مستقبل) دي يعني

د قيامت د قائم كيدلو په وخت كي به سپوږمۍ اوږوې

۳۲۸۶_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: سَأَلَ أَهْلَ مَكَّةَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ بِنَكَّةٍ مَرَّتَيْنِ، فَتَزَلَّتْ: اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالْأَشَقُّ الْقَمَرُ إِلَى قَوْلِهِ سَخَرُ مُسْتَمِيرٌ (القمر: ۱-۲)، يَقُولُ: ذَاهِبْ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه د انس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي اهل مكه در رسول الله صلي الله عليه وسلم د معجزې طلب وكړو نو سپوږمۍ په مكه كي دوه پيري دوه ټوټي شوه او دي وخت كي دا ايت كريمه: اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالْأَشَقُّ الْقَمَرُ (إِلَى قَوْلِهِ) سَخَرُ مُسْتَمِيرٌ نازل شو. او ونيل يې چي تلونكي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۸۷_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: أَنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اشْهَدُوا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (٢)

ترجمه د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم په زمانه كي سپوږمۍ دوه تكري شوه نو رسول الله مونږ ته او فرمانيل تاو ټول گواه اوسۍ

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۲۸۸_ حَدَّثَنَا مَخْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: انْفَلَقَ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

۱_ صحيح مسلم/المنافقين ۸ (۲۸۰) (تحفة الأشراف، ۱۴۴۴)

۲_ انظر حديث رقم ۳۲۸۵

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اهْتَدُوا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمر رضي الله عنه بيان دي فرمائي چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم په زمانه کي سپورمې دوه تکرې شوه نور رسول الله مونږ ته او فرمايل تاسو ټول گواه اوسئ امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

٣٢٨٩_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَقًّا صَارَ فَوْقَتَيْنِ عَلَى هَذَا الْجَبَلِ وَعَلَى هَذَا الْجَبَلِ"، فَقَالُوا: سَحَرَنَا مُحَمَّدٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْسَ كَانَ سَحَرَنَا مَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، نَحْوَهُ. (٢)

ترجمه: جبیر بن مطعم رضي الله عنه دخپل نه روايت بيانوي چي فرمايل يې په هغه دوران کي مونږ در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په مني کي موجود وو چي سپورمې دوه تکرې شوه يوه تکره او خوا لاره دغر نه لاندي او دويمه تکره ديوخا راغله دغر نه دي طرف ته خلقو اوونيل چي محمد (صلي الله عليه وسلم) په مونږ باندې جادو کړي دي ليکن په دوی کي بعضي کسانو اوونيل که په مونږ يې جادو کړي وي نو دلري خايونو نور خلق دجادو دائر لاندي نشي راوستلي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. بعضي راويانو دا حديث دحسين نه او هغه دجبیر بن محمد نه او هغه دخپل پلار جبیر بن مطعم نه ددي هم معني نقل کړي ده

دجبیر بن مطعم رضي الله عنه مختصر حالات

نام جبیر کنیه ابو محمد اودپلار نوم يې معلم قريشي وو ، دصحيح قول مطابق جبیر دصلح حدیبیه او فتح مکي په درمياني زمانه کې مسلمان شوي وو (الاصابه)، په غزوه حنین کې شريک شو اوپه واپسې کې در رسول الله سره يو خاي وو(مسند احمد ٤٠٠ج/٨٤)، جبیر دعلم الاتساب لوي عالم او تجربه کار وو چي د ابوبکر صديق رضي الله عنه نه يې دا علم

١_ صحيح مسلم/المنافقين ٨(٢٨٠١) (تحفة الأشراف: ٢٩٩)

٢_ لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٩٩)

حاصل ڪري وو ، عمر فاروق رضي الله عنه ڇي به ڪلهه تحقيقاتو ڪولو ته مجبور شو نودده دعلم نه به بي استفاده ڪوله ، جبير اگر ڇي دقوم سردار هم وو ليکن دتڪبر دشاني نه بلڪل پاڪ وو ، دقریشو په حکيم ترينو خلقو ڪي شميرلي شو ، اويہ ۵۷ هجري ڪي په مدينه طيبه ڪي وفات شواسد الغابه،

دجبير دمروياتو شمير شپيتو ته رسيگي ڇي بعضي پڪي متفق عليه او بعضي صرف دبخاري نقل ڪرده دي.

۳۲۹۰- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَأَبُو بَكْرِ بُنْدَارٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَخْزُومِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: جَاءَ مُشْرِكُو قُرَيْشٍ يَخَاصِمُونَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْقَدَرِ، فَتَرَكْتُ: يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ دُوقُوا مَسَّ سَقَرَ، إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (القمر: ۴۹۴۸) قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني ڇي دقریشو مشرڪين نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم ڇي دتقدير په مسئله ڪي بي بحث او مجادله ڪوله ترددي ڇي په دي باره ڪي دا ايت ڪريمه " يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ دُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ، إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ " نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي
په ڪومه ورځ ڇي راځڪلي ڪيري به په اور ڪي په مخونو خپلو باندي اوڻڪي خوند د سقر (سوزيدلو) يقينا مونڙ هر خيز پيدا ڪريدي هغه په تقدير سره

تفسير: په دي ايتونو ڪي اخروي تخويف دي يعني په بدر ڪي ڇي دوي قتل شول، اورسوا شول نو دا ددوي اخري عذاب نه دي بلڪه د دي نه سختي سزاگاني دوي ته په قيامت ڪي ملاويدونڪي دي ڇي د هغي د دوي سره وعده ڪيدي شي اذهي د دهاه نه ماخوذ دي رسوا ڪولو والالوي مصيبت امر د مزارة نه دي دير تريخ او دا صيغي د اسم تفضيل دي په نست د عذاب د بدر ڪنڻ او په دي دواړو ڪي فرق دا دي ڇي د اذهي اثر باطني دي او د امر اثر به خوراک خنڪاک ڪي دي ان المجرمين ابن ڪثير ونيلي دي ڇي دا هر ڪافر او بدعسي ته شامل دي ضلال وسعر ضلال په دنيا ڪي دي او سر په اخرت ڪي دي او دا جمع د سعي ده يا دا په معني دليونتوب دي. نو دواړه په دنيا ڪي دي يا ضلال په اخرت ڪي د جنت دلاري نه

اوپيدل دي نو دواړه په اخرت كې دي سقر په اصل كې سوزولو ته ونيلي شي نو دا د جهنم نوم دي او د دُوقُوا نه مخكې يقال لهم پت دي ،دوي ته به اونيلى شي،

خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ. دا ايت صريح نص دي د تقدير په مسئله كښ ابن كثير ونيلى دي چي تقدير د الله تعالى علم په ټولو څيزونو باندې د هغي د وجود نه مخكې او د ټولو تقدير ليكل دي او كُلى في كتاب مُبين او كُلى شَيء احصيناهُ في امام مُبين او داسي نور ايتونه ښكاره دليل دي چي تقدير ات ليكلي شويدي او په دي زمانه كې پرويزيان، منكرين حديث، او دهر يان خلق دي چي د تقدير نه انكار كوي ليكن سره د تقدير نه الله تعالى انسانانو ته څه قدرت د كسب وركړيدي او توفيق هم وركوي چي د هغي د وجي نه جزا او سزا به وركوي او په دي باندې ډير نصوص د قرآن كريم او سنت شاهد دي

٥٥_باب وَمِنْ سُورَةِ الرَّحْمَنِ

دسورة الرحمن دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩١_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ وَاقِدٍ أَبُو مُسْلِمٍ السَّعْدِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ (الرَّحْمَنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا، فَسَكَتُوا، فَقَالَ: "لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجِنِّ لَيْلَةً فَكَانُوا أَحْسَنَ مَزْدُودًا مِنكُمْ، كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ: قِيَامِي آلاءٍ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (الرحمن: ١٣) قَالُوا: لَا يَشْفِيهِ مِنْ نَعْمَتِكَ رَبَّنَا تُكْذِبُ فَلكَ الْحَمْدُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ أَحْمَدُ ابْنُ حَنْبَلٍ: كَانَ زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الَّذِي وَقَعَ بِالشَّامِ لَيْسَ هُوَ الَّذِي يُرْوَى عَنْهُ بِالْعِرَاقِ كَأَنَّهُ رَجُلٌ آخَرٌ قَلَبُوا اسْمَهُ، يَعْنِي لِمَا يَزُودُونَ عَنْهُ مِنَ التَّنَاكُيرِ، وَسَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيَّ يَقُولُ: أَهْلُ الشَّامِ يَزُودُونَ عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ مَنَّا كِيرًا، وَأَهْلُ الْعِرَاقِ يَزُودُونَ عَنْهُ أَحَادِيثَ مُعَارَبَةً. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم صحابه كرامو ته تشریف راوړو او ددوی په وړاندې يې سورة رحمن دشروع نه تر اخره پوري اولوستلو او خلقو ورته غوږ كڅخودلو او بيا يې اوفرمايل ما دا سورة دليله الجن په شپه دجناتو سره

دملاڪات وخت کي اورولي دي نو هغوى ماته ستاسو په مقابل کي ښه جواب را ګړو کله چي زه دتلاوت وخت کي "فباي الاء رېکما تکلدبان" ته رسيدم نو هغوى به ونييل "لابشيء من لعبك رېکما تکلد بالله الحمد" يعني اي زمونږ پروردگار ه مونږ ستا په نعمتونو کي دهېڅ يو نعمت نه انکار نه کوو او خاص ستادپاره ټول تعريفونه دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يې صرف دوليد بن مسلم په روايت پيژنو چي دزهير بن محمد نه يې نقل کوي او دده نه علاوه يې بل څوک نه پيژني، احمد بن حنبل وائي شام والازهير بن محمد هغه زهير نه دي دچانه چي اهل عراق روايت نقل کوي هغه يو بل کس دي خلغو دهغه نوم ځکه بدل کړي دي چي نورو خلغو به دهغه نه منکر احاديث نقل کول، مادامام بخاري نه اوريدلي دي چي اهل شام به دزهير بن محمد نه منکر احاديث نقل کول او اهل عراق ورته صحيح احاديث نقل کوي

٥٦- باب وَمِنْ سُورَةِ الْوَاقِعَةِ

دسورة واقعه دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ، وَعَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَقُولُ اللَّهُ: أَغْدِثُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، وَأَقْرَعُوا إِنْ هِئَلَكُمْ: فَلَا تَقْلَمُوا نَفْسَ مَا أَخْفَى لَهُمْ مِنْ قُوَّةٍ أَعْيَنَ جَزَاءَ بِمَا كَالُوا يَعْمَلُونَ (السجدة: ١٧)، وَفِي الْجَنَّةِ هَجَرَةٌ يَسِيرُ الزَّاكِبُ فِي فَلِهَا مِائَةٌ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا، وَأَقْرَعُوا إِنْ هِئَلَكُمْ: وَظِلٌّ مَسْدُودٌ (الواقعة: ٣٠) وَمَوْضِعٌ سَوِيٌّ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَأَقْرَعُوا إِنْ هِئَلَكُمْ: فَمَنْ رُخِصَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ (آل عمران: ١٨٥) ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چي الله تعالي فرماني ما دخپلو نيکانو بنديانو دپاره داسی نعمتونه تيار کړي دي چي نه

دچا سترگو ليدلي دي نه دچا غوږونو اوريدلي دي او نه دچا په زړه کې تير شوي دي او که مو خونه وي ددی تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "فلا تعلم نفس ما اخفي لهم من قرة اعين" هيچاته نه دي معلوم هغه نعمتونه کوم چي دجنتيانو دسترگو يخولو دپاره پټ تيار شوي دي په جنت کې يوه ونه ده چي په اس سور سړی يی په سل کاله کې نه شي وهلي او که مو خونه وي ددی تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "وَلِلّٰهِ مَنَاجِدُ" اوپه جنت کې ستاسو ديوکس ديوې کورې هومره خايی ددنيا نه اوڅه چي په دنيا کې دي ټولو نه بهتر دي او که مو خونه وي ددی تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ "فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ قَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: او دا حديث حسن صحيح دي

لغات: نفس النفس مصدر دي روح يا وني ته ويلي شي. عظيم النفس لوي جسامت والاته ويلي شي

راکب: سور دماشې ضد دي جمع يي رکاب راخي. ظل: معني سوري جمع يي ظلال راخي.
تسريح: کله چي نبي کريم صلي الله عليه وسلم ارشاد الهي نقل کړي دپته حديث قدسي ونيلي شي نو پورتنې حديث هم حديث قدسي دي.

"مالا عين رأت" يعني نه به کومي سترگي ليدلي وي مطلب دادی چي دجنت اعلي مظاهر او اوازونه او شکل او صورت او دهغه خاي نعمتونه به هيڅ سترگي ليدلي نه وي او نه به کومو غوږونو اوريدلي وي او نه به چا ددي تصور کړی وي.

قرة عين قرة لفظ دقر نه جوړ شوی دی په معني دقرار دی يعني دا سترگي چي کله محبوب څيز اوويني نو قرار به ورته راشي او مطمئن به شي او بيايي بل څيز ته توجه نه ورځي ددي برعکس کچري سترگي ناخوبه څيز اوويني نو په دي باندې نظر سترې کيږي بعضي علماء وائي قرة دقره نه ماخوژ دی په معني ديخوالي مطلب دادی چي کله سترگي خپل محبوب څيز اوويني نو په زړه کې سوزش شان پيدا کيږي دجنت په نعمتونو کې به دا دواړه قسم صفات حاصلېږي

ددې وني سوري به دومره وي چي تيز رفتار اس يي په سلو کالو کې ختمولی نشي علماء وائي دوني نه مراد خابونه دي سوري مراد نه دی ځکه چي په جنت کې به نمر نه وي نو چي نمر نه وي نو سوري څنگه کيدی شي په پورتنې حديث کې دجنت دونو اړدوالی او پلنوالی وسعت بيان شوی دی چي وني به يي دومره دومره وي

په پورتنې حديث کې چي دکومي وني ذکر راغلی دی دپته "شجرة طوبي" ونيلی شي لکه چي

په يو اوږد حديث کې ديو اعرابي واقعه راغلي ده او هغه دادی چې کله ده د جنت دوني او عهد په باره کې سوال اوکړو نو رسول الله ورته او فرمايل په جنت کې ديوې ونې نوم طوبي دی او هغه يې د دنيا په ونو کې د جوزې سره مشابه او گرځوله اعرابي بيا سوال اوکړو چې ددې ونې وگي به څومره وي ورته يې او فرمايل ددومره مصافي په مقدار به وي چې مسلسل به ديوې مياشتې پورې الوزول شي اعرابي بيا تپوس اوکړو چې ددې جرړې به څومره وي ورته يې او فرمايل ستا دکور په اوبانو کې چې کوم ځوان اوبن روان وي نو ددې دجرړو احاطه نشي کولی تردي چې دا اوبن به بودا شي غرض دا چې دې اعرابي بيا دانگور په باره کې هم سوال اوکړو.

د کورې ذکر يې تمثيلا کړی دی. کومره عموماً وړوکی شی وي او لږ شان ځاي راگيروي په دې کې د دنيا حقارت ته اشاره ده چې دنيا د الله تعالی په نزد څومره حقيره ده او جنت ورته څومره عزيز دی.

۳۲۹۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يُسَيِّرُ الرَّابُّ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَنْقُطُهَا، وَإِنْ شِلْتُمْ فَاقْرُؤُوا: وَظِلِّ مَنْدُودٍ، وَمَاءٌ مَسْكُوبٌ، (الواقعة: ۲۰-۲۱). قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، (١)

ترجمه د انس رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په جنت کې يوه ونه ده چې په اس سور سړی يې په سل کاله کې نه شي وهلې او که مو خوښه وي ددې تصديق دپاره دا ايت تلاوت کړئ " وَظِلِّ مَنْدُودٍ وَمَاءٌ مَسْكُوبٌ " او په سورو اوږدو کي او په اوبو رواني کړي شؤو کښ امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او په دې باب کې دابوسعيد خدری رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي

تشرېح مندود په حديث کې راغلي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يُسَيِّرُ الرَّابُّ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَنْقُطُهَا (صحيح بخاري کتاب بدء الخلق. صحيح مسلم. باب ما جاء في صفة الجنة) په کې يوه اونه ده که په اس سور سړي د هغې په

لُخُوهُ، وَلَمْ يَزَفْعُهُ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ. (١)

ترجمه علي رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمه "وتجعلون رزقكم انكم تكذبون" باره كي اوفرمانييل ستاسو شكر دادي چي تاسو داسي اوواني چي دا باران دفلاني فلاني ستوري په وجه شوي دي كه داسي مو اوونيل نو په دي طريقه به تاسو د دروغ ونيلو په نتيجه كي دحق تكذيب اوكرئ.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب صحيح دي مونږ يي صرف داسرايل په روايت پيژنو او داسرايل نه علاوه بل چا دا مرفوع نه دي بيان كړي، دا حديث سفیان ثوري د عبد الاعلي نه او هغه د عبد الرحمن سلمي نه او هغه د علي رضي الله عنه نه په همدي مضمون نقل كړي دي او مرفوع يي نه دي بيان كړي

٣٢٩٦- حَدَّثَنَا أَبُو عَمَّارٍ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ الْخُرَازِيُّ الْمَوْزِي، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِي قَوْلِهِ: "إِنَّا أَنشَأْنَا هُنَّ إِنثَاءً" (الواقعة: ٣٥)، قَالَ: إِنَّ مِنَ الْمُنْشَأَاتِ اللَّاتِي كُنَّ فِي الدُّنْيَا عَجَائِزَ عُنْمًا رُمُصًا. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، وَيَزِيدُ بْنُ أَبَانَ الرَّقَاشِيُّ يُضَعِّفَانِ فِي الْحَدِيثِ. (٢)

ترجمه دانس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت كريمه "انا انشاناهن انشاء" باره كي اوفرمانييل په دي ښځو كي به هغه ښځي هم وي كومي چي په دنيا كي بوډي گاني شوي وي او سترگي يي خرابي شوي وي او اوبه به ترينه تللي امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدي سند دموسي بن عبیده په روايت مرفوع پيژنو او موسي بن عبیده او يزيد بن ابان رقاشي په باب د حديث كي ضعيف گنرلي شوي دي.

٣٢٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ هُذَيْفَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ هِنْتُ، قَالَ: "هَيِّئْتَنِي هُوَ"

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١١٤٣)

^٢ - تفرد به المؤلف تحفة الأشراف.

وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَكْتَسَاءُ لُونٌ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَرَوَى عَلِيُّ بْنُ صَالِحٍ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ نَحْوَ هَذَا، وَرَوَى عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي مُيَسَّرَةَ هَمْدَانِيٍّ مِنْ هَذَا الْمُرْسَلِ، وَرَوَى أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ حَدِيثِ حَبِيبَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا بِذَلِكَ هَاشِمُ بْنُ الْوَلِيدِ الْهَرَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ (١).

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي ابوبكر رضي الله عنه او ونييل اي دالله رسوله بوداشوي رسول الله اوفرمانييل سورة هود او سورة واقعه او سورة المرسلات او سورة عم يتسائلون او سورة اذا الشمس كورت، بودا كرم

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او مونوي بي دابن عباس په روايت صرف په همدې سند پيژنو، علي بن صالح دا حديث په همدې مضمون دابو اسحاق نه او هغه دابو جحيفه نه نقل كړي دي. ددي حديث بعضي مضمون ابواسحاق دابو ميسره نه مرسل نقل كړي دي. ابوبكر بن عياش دابواسحاق په واسطه دعكرمه نه او عكرمه دنبی كريم صلي الله عليه وسلم نه دشببان دحديث پشان حديث نقل كړي دي چي دابو اسحاق نه بي نقل كړي دي او ابواسحاق پخپل روايت كي دابن عباس واسطه نه ده ذكر كړي.

٥٧_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْحَدِيدِ

دسورة حديد دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩٨_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّيْ، حَدَّثَنَا هَبِيبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيَّنَّمَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ وَأَصْحَابُهُ إِذْ أَتَى عَلَيْهِمْ سَحَابٌ، فَقَالَ لَبِئْسَ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا هَذَا؟" فَقَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ، قَالَ: "هَذَا الْعَنَانُ، هَذِهِ رَوَايَا الْأَرْضِ يَسُوقُهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى قَوْمٍ لَا يَفْكُرُونَ وَلَا يَذْعُونَ". قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَكُمْ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ

أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّهَا الرَّقِيعُ سَفَتْ مَحْفُوظٌ وَمَوْجٌ مَكْفُوفٌ. ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ كَمْ يَبْنِيكُمْ وَيَبْنِيهَا؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "يَبْنِيكُمْ وَيَبْنِيهَا مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ." ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ سَمَاءَيْنِ مَا يَبْنِيهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ. حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ مَا بَيْنَ كُلِّ سَمَاءَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ الْعَرْشُ وَيَبْنِيهِ وَيَبْنِي السَّمَاءُ بَعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءَيْنِ." ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَكُمْ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّهَا الْأَرْضُ." ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَ ذَلِكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ تَحْتَهَا الْأَرْضُ الْأُخْرَى يَبْنِيهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ. حَتَّى عَدَّ سَبْعَ أَرْضَيْنِ بَيْنَ كُلِّ أَرْضَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسٍ مِائَةِ سَنَةٍ." ثُمَّ قَالَ: "وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّكُمْ دَلَيْتُمْ رَجُلًا يَحْبِلُ إِلَى الْأَرْضِ السُّفْلَى لَهَبَطَ عَلَى اللَّهِ." ثُمَّ قَرَأَ: هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (الحديد: ٣) قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. قَالَ: وَيُزَوِّى عَنْ أَبِي ثَابٍ. وَيُؤْتَسُّ بْنُ عُبَيْدٍ. وَعَلِي بْنُ زَيْدٍ. قَالُوا: لَمْ يَسْمَعْ الْحَسَنُ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَقَسَرَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ هَذَا الْحَدِيثَ. فَقَالُوا: إِنَّهَا هَبَطَ عَلَى عِلْمِ اللَّهِ وَقُدِّرَتْهُ وَسُلْطَانِهِ. عِلْمُ اللَّهِ وَقُدِّرَتْهُ وَسُلْطَانُهُ فِي كُلِّ مَكَانٍ. وَهُوَ عَلَى الْعَرْشِ كَمَا وَصَفَ فِي كِتَابِهِ. (١)

ترجمه ابوهريره رضي الله عنه بيان دي يوه ورخ رسول الله صلي الله عليه وسلم دصحابه كرامو سره ناست وو چي يوه ورېخ راغله رسول الله ورته او فرمايل ايا تاسو ته معلومه ده چي دا څه څيز دي هغوى او ونيل الله او دهغه رپرل به پوهيرې رسول الله او فرمايل دا ورېخ ده او دا دزمكي گوټونه او غاړې دي الله تعالي دا ورېخ يو داسي قوم ته ورشي او ورولي يې څوك چي ددي شكر گزار نه دي او نه الله لر د رابلي. بيا رسول الله او فرمايل ايا تاسو ته معلومه ده چي ستاسو دپاسه څه دي؟ خلقو او ونيل الله او دهغه رسول به پوهيدونكي دي رسول الله او فرمايل دا اسمان "رقيع" دي او دا يو داسي څټ دي چي د جنانو نه محفوظ كړي شوي دي او دا يوه داسي چپه ده چي بغير ستنو او درولي شوي ده بيا رسول الله تپوس او كړو چي تاسو ته معلومه ده چي ستاسو او ددي په مينځ كي څومره فاصله ده. خلقو او ونيل الله او دهغه رسول به پوهيرې رسول الله او فرمايل ستاسو او ددي په مينځ كي دپنځه سوه كالو دمسافي په مقدار لري والي دي بيا يې تپوس او كړو ايا تاسو ته معلومه ده چي ددي دپاسه څه دي خلقو

او وئيل الله او دهغه رسول ښه پوهيږي رسول الله او فرمايل ددي دپاسه دوه اسمانونه دي چي يوه نه دبل پوري دپنځه سوه کالو مسافه ده او په همدې شان يې اوه اسمانونه او شميرل او دهر دوه اسمانونو مينځ کي يې هم دومره فاصله بيان کړه څومره فاصله چي دزمکي نه اسمان پوري ده، او بيا يې تپوس او کړو چي ددي دپاسه څه دي خلقو او وئيل الله او دهغه رسول ښه پوهيږي رسول الله او فرمائيل ددي دپاسه عرش دي او دعرش او داسمان مينځ کي دومره فاصله ده څومره چي د دوه اسمانونو په مينځ کي وي رسول الله تپوس او کړو ايا تاسو ته معلومه ده چي ستاسو لاندې څه دي؟ خلقو او وئيل الله او دهغه رسول ښه پوهيږي رسول الله او فرمائيل ستاسو نه لاندې زمکه ده او دهغي لاندې بله زمکه ده چي په مينځ کي يې دپنځه سوه کالو دمرزل مقدار فاصله ده او په دې شان يې اوه زمکي او شميرلي او دهرې زمکي په مينځ کي يې دپنځه سوه کالو په مقدار مسافه بيان کړه بيا يې او فرمائيل زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کي چي دمحمد روح وي چي تاسو کومه رسئ زوړنده کړئ نو دا به الله تعالي ته رسيږي او بيا يې دا ايت کریمه "وهوالاول والاخر والظاهر والباطن وهو بکل شيء علیم" تر اخره پوري تلاوت کړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دحديث په دې سند غريب دي ايوب ديونس بن عبید نه او هغه دعلي بن زيد نه نقل کړي دي ددوي خيال دي چي دحسن بصري سماع دابوهريره نه ثابت نه ده، بعضي اهل علمو ددي حديث په تفسير کي وئيلي دي ددي مطلب دادي چي دا رسئ به دالله تعالي په علم باندې کوزيږي او الله تعالي او دهغه قدرت او دهغه حکومت په هر څاي کي وي او لکه څنگه چي هغه پخپل کتاب کي دخپل خان متعلق فرمائيلي دي "ان الله علي العرش استوي".

تشریح: "وهوالاول والاخر والظاهر والباطن وهو بکل شيء علیم" دټول مخلوق نه اول دي او هم هغه به دټولو دذاتي يا صفاتي پناه نه پس هم پاتي کيږي (يعني نه ورباندې عدم راغلي دي لکه چي په مخلوق وقوعا عدم راغلي دي او نه به ورباندې عدم راشي وقوعا لکه چي دپناه دعالم په وخت کي په مخلوق راځي برابره خبره ده چي په مرتبه دذات کي وي چي باوجود دخلوت داهل جنت او اهل نار به په ټولو وي ځکه چي مخلوق ابدي هم ممکن دي او ممکن ده چي په مرتبه دذات کي عاري وي دوجود نه ددغه عري په وخت کي هم دحق تعالي دپاره وجوب ثابت دي پس په دې معني دټولو نه اخر دي او هغه دمطلق وجود په اعتبار په دلائلو سره انتهائي ظاهر دي او هغه دذات دحقيقت په اعتبار انتهائي مخفي دي (يعني هيڅوک دهغه دذات ادراک نه شي کولي، او گويا کي هغه پخپله داسي دي چي مخلوق ته من وجه معلوم دي او من وجه معلوم نه دي ليکن هغه ته ټول مخلوق من کل وجوه معلوم دي، او هغه دهر څيز نه

خبردار دي . (ماخوذ از بيان القرآن)

٥٨- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُجَادَلَةِ

دسورة المجادلة دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٩٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كُنْتُ رَجُلًا قَدْ أُوتِيتُ مِنْ جَنَاحِ النِّسَاءِ مَا لَمْ يَأْتِ فَيُؤْتِ، فَلَمَّا دَخَلَ رَمَضَانُ تَكَاهَرْتُ مِنْ امْرَأَاتِي حَتَّى يَنْتَسِلَخَ رَمَضَانُ فَرَقًا مِنْ أَنْ أُصِيبَ مِنْهَا فِي لَيْلِي، فَأَتَيْتُ بَعْضَ ذَلِكَ إِلَى أَنْ يَذَرِ كُنِيَ النَّهَارُ وَأَنَا لَا أَقْدِرُ أَنْ أَنْزِعَ، فَيَبْتَنِي مَا يَتَّخِذُ مِنْ ذَلِكَ لَيْلَةً إِذَا تَكَلَّفَ لِي مِنْهَا هَيْءٌ فَوَقَّيْتُ عَلَيْهَا، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ غَدَوْتُ عَلَى قَوْمِي فَأَخْبَرْتُهُمْ خَبْرِي، فَقُلْتُ: انْطَلِقُوا مَعِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبِرْهُ بِأَمْرِي، فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ لَا نَفْعَ لَكَ تَخَوُّفُ أَنْ يَنْزِلَ فِيْنَا قُرْآنٌ أَوْ يَقُولَ فِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقَالَةً يَنْقُلُ عَلَيْنَا عَارَهَا، وَلَكِنْ أَذْهَبَ أَنتَ فَأَصْنَعُ مَا بَدَأَ لَكَ، قَالَ: فَخَرَجْتُ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ خَبْرِي، فَقَالَ: "أَنْتَ بِذَاكَ؟" قُلْتُ: "أَنَا بِذَاكَ، وَهَآئَا ذَا قَامِضٍ فِي حُكْمِ اللَّهِ، فَإِنِّي صَابِرٌ بِذَلِكَ، قَالَ: "أَعَتَيْ رَقَبَةً"، قَالَ: فَضَرَبْتُ صَفْحَةً عُنُقِي بِيَدِي، فَقُلْتُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَمْلِكُ غَيْرَهَا، قَالَ: "صُمْ شَهْرَيْنِ"، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَهَلْ أَصَابَتْنِي مَا أَصَابَتْنِي إِلَّا فِي الصِّيَامِ، قَالَ: "فَأَطِيعِ سِتِّينَ مَسْكِينًا"، قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ بَتْنَا لَيْلَتَنَا هَذِهِ وَخَشَى مَا لَنَا عَشَاءٌ، قَالَ: "أَذْهَبَ إِلَى صَاحِبِ صَدَقَةٍ بَنِي زُرَيْقٍ، فَقُلْ لَهُ فَلْيَدْفَعْهَا إِلَيْكَ فَأَطِيعْ عَنْكَ مِنْهَا وَسَقَا سِتِّينَ مَسْكِينًا، ثُمَّ اسْتَعِزَّ بِسَائِرِهِ عَلَيْكَ وَعَلَى عِيَالِكَ"، قَالَ: فَخَرَجْتُ إِلَى قَوْمِي، فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمْ الضِّيقَ وَسُوءَ الرَّأْيِ، وَوَجَدْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّعَةَ وَالْبَرَكَهَ، أَمَرَ لِي بِصَدَقَتِكُمْ، فَادْفَعُوهَا إِلَيَّ فَدْفَعُوهَا إِلَيَّ"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، قَالَ مُحَمَّدٌ: سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ لَمْ يَسْمَعْ عِنْدِي مِنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرِ، قَالَ: وَيُقَالُ سَلَمَةُ بْنُ صَخْرِ سَلَمَانُ بْنُ صَخْرِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ ثَعْلَبَةَ وَهِيَ امْرَأَةُ أَوْسِ بْنِ

الضَامِتُ. (١)

ترجمه د سلمه بن صخر انصاري بيان دي چي په ما کي د بنځو سره د جماع کولو او شهوت متعلق ډير طاقت وو کوم چي په بل چا کي نه وو. کله چي درمضان مياشت راغله نو ما ددي ويرې په وجه چي چرته ورسره جماع ونکړم اود جماع کولو په حالت کي راباندي چرته سبا نشي، او دي لره په پرينودلو سره چرته ورنه جدا نشم ددي وجوهاتو په بنا ما د خپلي بنځي سره د رمضان ختميدو پوري اظهار وکړو. بيا يوه شپه داسي راغله چي زما بنځه زما په خدمت کي مشغول وه ناڅاپه زما دهغي په يو داسي ځاي نظر ولگيدو، نو ما ورنه خپل ځان ونه ساتلي شو، او په غير کي مي راونيوله کله چي سبا شو نو خپل قوم ته راغلم اود خپل حال نه مي خبردار کړل، ما ورته وويل رسول الله ته راسرډ ورشي تردې چي زه يې د خپلي معاملي خبردار کړي شم، هغوی راته وويل هرگز نه په الله قسم مونږ درسره نشو تلې چرته زمونږ متعلق قرآن نازل نشي، او يا مو رسول الله چرته شرمنده نکړي، پخپله ورشه او چي څنگه مناسب وي هغه شان وکړه، دي وايي چي زه روان شوم او رسول الله ته ورغلم او خپله واقعه مي ورته بيان کړه. رسول الله راته او فرمايل ته داسي وکړه ما وويل درسته ده نو ما همدغه شان وکړل ما ورته وويل زما همدا غلطې شوي ده په ما باندي د الله حکم جاري کړی زه پخپله خبره ثابت قدم يم. رسول الله وفرمايل يو غلام ازاد کړه ما پخپل څټ لاس راښکلو او ورته مي وويل په هغه ذات قسم چا چي ته په حقه راليکلي يې ما سره د خپل څټ نه علاوه بل څټ نشته، نو غلام څنگه ازاد کړم، بيا يې او فرمايل دوه مياشتي مسلسل روژي ونيسه ما وويل د الله رسوله اصل غم خو ما ته د يوي روژي نه جوړ شوی دی، رسول الله وفرمايل بيا شپيته مسکينانو ته خوراک ورکړه ما وويل قسم په الله چا چي ته په حقه راليکلي يې مونږ بيگانې شپه هم په نهره تيره کړي ده، مونږ کړه خو د شپي دپاره هم خوراک نه وو. رسول الله وفرمايل د بني زريق عامل ته ورشه او ورته ووايه چي د صدقي مال راوباسي او دهغي نه يو وسق شپيته مسکينانو باندي وخوړوه او چي څه پاتي شي هغه پخپله وخوړئ. دی وايي چي بيا زه خپل قوم ته واپس راغلم او ورته مي وويل ما خو تاسو سره صرف تنگي او بد گمانې او بده رايې وموندله مگر در رسول الله سره مي پراخي او برکت وموندلو. رسول الله ما ته ستا سو د صدقي اخستلو حکم کړی دی پس تاسو دا ماته را کړی چنانچي هغوی ماته صدقه را کړه. امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دی امام بخاري وايي سليمان بن يسار زما په نزد

¹ سنن ابی داود في الطلاق ۱۴ (۲۲۱۳). سنن ابن ماجه في الطلاق ۲۵ (۲۰۶۲). (تحفة الأشراف: ۴۵۵۵). مسند احمد (۵)

د سلمه بن سخر نه سماع نه ده کړي سلمد بن صخر ته سلمان بن صخر هم ويلي شي، په دي باب کي د خوله بنت ثعلبه نه هم روايت وارد دی او داد اوس بن صامت ښځه ده

۳۳۰۰- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ الْأَشَجِيُّ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ النُّعَيْرَةِ الثَّقَفِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَلْقَمَةَ الْأَنْطَارِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَأَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدْ مَوَّابَيْنَ يَدَيْ نَجْوَا كُمْ صَدَقَةٌ (المجادلة: ۱۲) قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا تَرَى دِينَارًا؟" قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ، قَالَ: "فَنَصْفُ دِينَارٍ؟" قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ، قَالَ: "فَكُم؟" قُلْتُ: شَعِيرَةٌ، قَالَ: "إِنَّكَ لَرَهِيْدٌ"، قَالَ: فَكَرَلْتُ: أَأَشْفَقُكُمْ أَنْ تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَا كُمْ صَدَقَاتٍ (المجادلة: ۱۳) الْآيَةَ، قَالَ: "فَبِي خَفَفَ اللَّهُ عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَمَعْنَى قَوْلِهِ شَعِيرَةٌ: يَغْنِي وَزَنَ شَعِيرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ، وَأَبُو الْجَعْدِ اسْمُهُ رَافِعٌ، (١)

ترجمه علي بن ابي طالب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله ايت كريمه "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَأَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدْ مَوَّابَيْنَ يَدَيْ نَجْوَا كُمْ صَدَقَةٌ" نازل شو نو نبي كريم صلي الله عليه وسلم زما نه تپوس او کړو ستا څه راني ده؟ يو دينار صدقه مقرر کړه؟ ما اوونيل چي خلق ددي طاقت نه لري بيا يي او فرمائيل ايا نيم دينار مقرر کړم ما اوونيل ددي هم طاقت نه لري بيا يي او فرمائيل چي څومره مقرر کړم ما اوونيل يوه ورېشه رسول الله او فرمائيل ته خو ډير کمونکي او ختلي او په دي باره کي دا ايت كريمه "أَشْفَقُكُمْ أَنْ تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَا كُمْ صَدَقَاتٍ" اي ايمان والو كله چي جرگه کول غواړي تاسو د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره نو اوليرې مخکي د جرگي ستاسو نه صدقه، علي رضي الله عنه فرماني الله تعالي زما په وجه چي په ما يي فضل او کړو په خلقو تخفيف راوستلو (او دا حکم يي منسوخ کړو)، امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي او مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو، دعلي رضي الله عنه قول "شعيرة" نه مراد دومره څيز دي چي ديوي ورېشي سره برابر وي

تشرېح: په دي کي د جرگي کولو دريم قانون او ادب دي او په دي کي تخفيف او آسانتيا ده د

نبي كريم صلي الله عليه وسلم دپاره او د جرگي کونکو اخلاص ښکاره کول دي وجه دا ده چي منافقانو به بي ضرورته د نبي صلي الله عليه وسلم سره جرگي کولي او د هغوي وخت به يې ضائع کوو. او نورو مومنانو لره به يې د جرگي کولو وخت نه ورکړو نو الله تعالي دا قانون مقرر کړو چي څوک نبي صلي الله عليه وسلم سره مشوره يا جرگه کول غواړي نو وړاندي به صدقه اوکړي د دي دپاره چي اخلاص يې معلوم شي او دا حکم خاص وو د نبي كريم صلي الله عليه وسلم په جرگه کولو باندې فقده مو. کي امر د وجوب دپاره دي.

بيان القرآن ددي ايت سبب د نزول داسي بيان کړی دی:

بعضي مالداران به په دربار نبوي کی حاضر شول او ددير وخته پوري به يې پتي خبري کولې او فقيرانو ته به دزد کړي وخت کم ملاويدو نو رسول الله ددوی دا اوږده ناسته خوښه نکره نو په دي باره کی دا ايت "اذا ناجيتمهم الرسل" الخ نازل شو فتح البيان بغير دستند نه دزيد بن اسلمه روايت نقل کړي دي چي يهودي منافقينو به بغير ضرورت نه در رسول الله سره مجلس کولو مسلمانان يې په دي خيال چي شايد کومه ضرر رسونکي خبره به کيږي ددي گمان نه منع کړې چي ذکر يې په ايت نهوا عن النجوي کی شوي دي ليکن هغوی منع نه شول نو دا حکم نازل شو "اذا ناجيتمهم الرسل" الخ، په دي ايت کی اهل باطل په وجه دمحبث دمال او عدم محبت ددين دانس نه منع کړي شو.

زه وایم ياخو به هغه اغنياء هم منافقين وي او يا به مسلمانانو هم دذهن دخالي والي په حالت کی داسي کول او منافقانو به دمومنانو دخفه کولو دپاره داسي کول

۳۳۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنْ هَمْبَانَ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ يَهُودِيًّا أَلَى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ، فَقَالَ: السَّامُ عَلَيْكُمْ، فَرَدَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ، فَقَالَ لَيْلَى اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَنِي مَا قَالَ هَذَا؟" قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، سَلَّمَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ. قَالَ: "لَا، وَلَكِنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا، رُدُّوهُ عَلَيَّ". فَرَدُّوهُ، قَالَ: فَقُلْتُ: السَّامُ عَلَيْكُمْ، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عِنْدَ ذَلِكَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَقُولُوا: عَلَيْكَ، قَالَ: عَلَيْكَ مَا قُلْتُ، قَالَ: وَإِذَا جَاءَ وَلَوْ حَتَّى وَلَوْ بِمَا لَمْ يُحِبَّكَ بِهِ اللَّهُ (المجادلة: ۸)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يهودي رسول الله صلي الله عليه وسلم او صحابه کرامو ته راغلو او ونييل يي "السام عليكم" (په تاسو دي مرض راشي، نو خلقو ده ته دده دسام لفظ جواب ورکړو رسول الله دخلغو نه تپوس او کړو ايا تاسو ته معلومه ده چي ده څه او ونييل ؟ خلقو او ونييل الله او دالله رسول بهتر پوهيږي اي دالله رسوله سلام يي کړي دي رسول الله او فرمايل هرگز نه بلکه هغه خوداسي داسي او ونييل تاسو يي راوگرځوي او ماته يي راولئ نو خلقو هغه راوگرځولو اور رسول الله ته يي حاضر کړو ديهودي نه يي تپوس او کړو تا "السام عليكم" او ونييل هغه او ونييل هو نور رسول الله په همدي وخت کي حکم صادر کړو چي کله په اهل کتابو کي څوک تاسو ته سلام او کړي نو تاسو په جواب کي عليه ماقلت "واني او بيا يي دا ايت کريمه " وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ " او کله چي راشي تاته نو سلام کوي تاته په هغه طريقه چي سلام نه دي خودلي په هغي سره الله تعالي، او واني دوي په خپلو زړونو کي چي ولي سزا نه راکوي مونږ ته الله تعالي په هغه خبرو چي وايو ني مونږ نازل شو امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تشریح : وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ " دا شامل دي هغه الفاظو او طريقو د سلام ته چي د شريعت نه خلاف وي. لکه لفظ: السام عليك په خيره راغلي څه چاري يا ورځ ده څه شه. يا په گوټو او په لاس او چټولو سره سلام کول او په السلام عليكم سره ابتداء نه کول او په داسي حالت کي چي څوک روميي سلام اونه کړي نو هغه له جواب نه ورکول لازم دي "يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ" د الله تعالي تجبه د سلام په لفظ سره ذکر ده. لکه وسلام علي عباده الذين اصطفى، وسلام علي المرسلين.

احمد او بزار په جيد سند سره د عمر رضي الله عنهما نه روايت بيان کړي دي چي دسلام کولو په وخت کي به يهوديانو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته سام عليك ونييل او بيا به يي پخپل مينځ کي ونييل چي ددي لفظ په ونيلو الله تعالي مونږ ته عذاب ولي نه راکوي. يعني که دا رسول رېښتوني وي نو دده په گستاخۍ کولو الله مونږ ته عذاب نه راکوي، نو په دي باندې کي دا ايت کريمه وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي الْفُسْهَمِ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَيُكَلِّسُ الْمَصِيئُ نازل شو

"بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ" يهوديانو به د السلام عليكم په ځاي باندې السام عليكم ونييل او سام په معني دمرگ دي (گريا کي دوکه به يي ورکوله او ددعا په ځاي به يي خيري کولي،

"وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ" يعني پخپلو زړونو کي او يا دا چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم دخوا نه چي به لارل نو پخپل مينځ کي به يي داسي ونيل

"حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ" دوی ته د عذاب ورکولو دپاره جهنم کافي دي

دام المومنين عائشه رضي الله عنها بيان دي چي ديهوديانو يوي ډلي د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دراتلو اجازت او غوښتلو اجازت چي ورته ملاؤ شو نو ويي ونيل السام عليكم ، ماچي دا لفظ واوريدو نو اومي ونيل بل السام واللعة عليكم (يعني تاسو دي هلاک شئ) ، نو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل اي عائشي الله تعالي رقيق دي (يعني نرمي کونکي) ، او په خبرو کولو کي نرمي خوښوي ما عرض او کړو ايا تا وانوريدل چي دوی څه او ونيل رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل ما هم داسي او ونيل ، په بل روايت کي راغلي دي چي ما هم عليكم او ونيل ، دبخاري په روايت کي دي چي يهوديان د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شول او السام عليكم يي او ونيل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم هم په جواب کي عليكم او ونيل نو عائشه رضي الله عنها صبر اونکړو او ويي ونيل السام عليكم ولعنکم الله وعضب عليكم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل اي عائشي نرمي اختيار کړه او د سختو خبرو او فحش گويي نه پرهيز او کړه عائشه رضي الله عنها عرض او کړو ايا تا ددوی خبري وانوريدي چي څه يي او ونيل نو رسول الله او فرمائيل ما چي څه او ونيل ايا تا وانوريدل ما خو دهغوئ خبري هغوئ ته ورواپس کړي او زما خبري ددوی په حق کي قبولي شوي ليکن ددوی خبري زما په حق کي نه قبيليري.

دمسلم په روايت کي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل ته فحشو مه جوړېږه يقينا الله تعالي فحش گويي نه خوښوي

دابن عمر رضي الله عنهما بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل کله چي يهوديان تاسو ته سلام کوي نو په دوی کي بعضي کسان السام عليكم وائي نو تاسو هم ورته وعلبک وائي ، متفق عليه،

دانس رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل کله چي اهل کتاب تاسو ته سلام کوي نو تاسو ورته وعليکم وائي ، متفق عليه،

۵۹- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْحَشْرِ

دسورة حشر دبعضي ايتونو تفسير

۳۲۰۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ كَاتِبٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "حَرَّقَ رَسُولُ

اِنَّو صَلَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم لَخَلَّ بَنِي النَّظِيرِ ، وَقَطَّعَ وَهِيَ الْبُؤْيُوتَةُ ، فَأَلَزَلَ اللّٰهُ : مَا قَطَّعْتُمْ مِنْ لَيْثَةٍ أَوْ تَرَكَتُمْهَا قَائِبَةً عَلَى أَصُولِهَا فَيَاذَنْ اللّٰهُ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ (الحشر ٥) . قَالَ أَبُو عِيَسَى : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . (١)

ترجمه : عبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم د بني نظير قبيلي د كجورو وني اوسوزولي او وبي زبيلي او ددي خاي نوم بويره وو نو په همدې مرقعه الله تعالي دا ايت " مَا قَطَّعْتُمْ مِنْ لَيْثَةٍ أَوْ تَرَكَتُمْهَا قَائِبَةً عَلَى أَصُولِهَا فَيَاذَنْ اللّٰهُ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ " جرړو خپلوباندي نوداپه حكم دالله تعالي سره دي اوددي دپاره چي شرمنده كړي پوره نافرمانو لره ، نازل كړو .
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي .

تشرېح " ما قطعتم من لينة " يعني كومي وني چي تاسو كټ كړي لكه چي ابو ليلى عجوه كجوري كټ كړي وي او كومي چي يې نه وي كټ كړي ولاړي يې پريخودلي وي لكه چي عبدالله بن سلام عجوه كجوري نه كټ كولي او ولاړي يې پريخودلي "لينة" دلون نه مشتق دي ددي جمع الوان راځي او دبعضو په نزد دلين نه مشتق ده (كلذا في الصحاح) .

بغوي ليكلي دي چي علماؤ د لينة مختلف معاني بيان كړي دي دبعضو اهل علمو قول دي چي لينة د كجورو هر قسم ونو ته ونيلي شي خو د عجوه كجورو وني په دي كي شامل نه دي ، عكرمه او قتاده .

د زاذان په روايت سره دا قول دابن عباس رضي الله عنهما نه هم مروي دي فرمانيل يې چي رسول الله صلي الله عليه وسلم عجوه كجوري پريخودلي او نوري به يې كټ كولي د عجوه كجورو نه علاوه نورو ونو ته به مديني والا الوان ونيل دمجاهد او عطيه قول دي چي بغير دتحقيق نه دهر قسم كجوري وني ته لينة ونيلي شي ، سفيان قول دي چي په كجورو كي اعلي قسم ونو ته لينة ونيلي شي دمقاتل قول دي چي لينة د كجورو هغه قسم وني دي كومو ميوې ته چي لون ونيلي شي او دا په رنگ كي ډيري زيري او بنانسنه ښكاري چي گنگوري يې د دتنه نه بهر ښكاري او دومره نرموالي لري چي غاښونه ورتنوخې او عرب يې ډيري خوښوي ددي ديوې وني قيمت درصيف دقيقتم سره برابروي او عربو ته رصيف ډير مرغوب وي

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / الزراعة ٢ (٢٢٥٩) . والجهد ١٥٢ (٢٠٢٠) . والغازي ١٢ (٢٩٦٠) . صحيح

مسلم / الجهد ١٠ (١٤٢٦) . سنن ابى داود / الجهد ٩١ (٢٦١٥) . سنن ابن ماجه / الجهد (٢٨٢٢) . وسنن الدارمي / البر ٢٢

"فبإذن الله" يعني ددي ونو ڪٽ ڪول يانه ڪٽ ڪول دي لره ولاڻه پريخودل ٽول دالله تعاليٰ په اجازت سره دي يعني په دي ڪي هيڃ گناه نشته، بخاري دابن عمر رضي الله عنهما نه روايت بيان ڪري دي ڇي رسول الله صلي الله عليه وسلم دبنې نضير دڪجورو باغونه اوسوزول او ڪٽ بي ڪرلي او دي ڪٽ ڪري شوو او سوزولي شوو ونو ته به بونيره وٺيلي ڪيدل (بويره د باره) تصفير دي او دباره معني تباھ ڪري شوي ده او ددي ماده بور راڻي

ابو يعليٰ په ضعيف سند سره دجابر رضي الله عنه نه روايت بيان ڪري دي ڇي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په اجازت سره دڪجورو وٺي ڪٽ ڪري شوي وي بيا بي دبنې نضير سره زياته سختي وڪړه نوصحابه ڪرامو عرض او ڪړو اي دائه رسوله مونږ ڇه وٺي ڪٽ ڪري دي او ڇه مو پريخودلي دي ايا په دي ڪي به ڇه گناه وي؟ نو په دي باره ڪي دا ايت نازل شو.

"ليخزي الفاسقين" يعني دڪٽ ڪولو په اجازت ور ڪولو سره دائه تعاليٰ مقصود ديهوديانو ذليل ڪول وو

مسئله ددي ايت په رڻا ڪي امام ابو حنيفه فرمائيلي دي ڪه چري مسلمان حاڪم دڪافرانو ڪومه قلا محاصره ڪري نو دهغه ڇاي دونو ڪٽ ڪول او فصلونه بربادول او ڪورونه ورائول او هڻي ته اور اڇول جائز دي دابن همام قول دي دا جواز په هغه وخت ڪي دي ڪله ڇي ددينه بغير ڪافران مغلوب ڪيدي نشي او نه گرفتار ڪيدي شي ليڪن ڪه دا گمان غالب وو ڇي ڪافران ددينه بغير هم مغلوب ڪيدي شي او مسلمانان فتح حاصلولي شي نو اور اڇول او بوتني وٺل او نوڏه تباھي ڪول جائز نه دي ڇڪه ڇي په دي صورت ڪي دي تباڪاري ته ضرورت نشته او اجازت دضرورت مطابق وو.

دامام احمد قول دي ڇي دا ڪار په دوه شرطونو ڪي په يو شرط سره جائز دي يو شرط خو دادې ڇي ڪافرانو هم زمونږ سره داسي سلوڪ ڪري وي دويم دادې ڇي زمونږ دپاره وٺي ڪٽ ڪول ڇڪه ضروري دي ڇي دڪافرانو سره جنگ او مقابله ددينه بغير گرانه ده دامام شافعي قول دي ڇي دڪافرانو ڪورونه ورائول او وٺي وٺل او تباھ ڪول دجنگي ضرورت په بنا جائز دي او دا عمل په هغه صورت ڪي هم جائز دي ڪله ڇي دفتح اميد نه وي او ڪه دڪاميابي اميد وي نو داسي نه ڪول مستحب دي، زير تفسير ايت او ذڪر شوي دواړه حديثونه دونو ڪٽ ڪولو لره جائز گرځوي

امام احمد داسامه بن زيد بيان نقل ڪري دي ڇي رسول الله صلي الله عليه وسلم زه يو ڪلي ته وليڙم او راته بي او فرمائيل ڇي دسباڪيدو په وخت ڪي به هلته خان ورسوي او اور به واچوي ، ابن جوزي دخپل مسلك په استدلال ڪي وٺيلي دي ڇي زمونږ داصحابو روايت دي ڇي رسول الله صلي الله عليه وسلم به ڪله ڪومه فوجي دسته چرته لڙلره نو ورته به بي فرمائيل ڇي وٺي به

نه خرابوئ او علاوه دهغه ونو نه کومي چي په جنگ کي رکاوټ پيدا کوي نوري به نه بربادوي پاتي شو مذکوره دوه حديثونه يعني دابن عمر حديث او داسامه بن زيد حديث نو ددي مطلب هغه دي کوم چي مونږ بيان کړو «يعني صرف دجنگي ضرورت په وجه دا کار جائز گرځولي شوي دي، مگر دومره خبره ضرور ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم کله دونو کټ کولو حکم کړي وو په هغه وخت کي دغالب کيدو قوي گمان نه وو او ايت کریمه "ما ظننتم ان يخرجوا وظنوا انهم مانعتهم حصونهم" هم په دي باندې دلالت کوي

امام احمد چي دقطع اشجار دمانعت په سلسله کي کوم حديث نقل کړي دي که دا صحيح هم ثابت شي خو بيا هم دقراني ايت په مقابلې کي دا معمول بها نشي گرځيدي ايت خو جواز دقطع لره مستلزم دي، علامه بغوي ليکلي دي کله چي بني نضير کورونه او زمکي پريخودي او لږل نو دخيردغنيمت دمال پشان مسلمانانو ددوي متروکه زمکو او کورونو دتقسيمولو خواهش اوکړو نو په دي باره کي لاتديني ايت نازل شو. «قاضي ثناء الله پاني پتي،

۳۲۰۳- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعْفَرَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مَا كُفَعْتُمْ مِنْ لَيْتَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا (الحشر: ۵). قَالَ: الْلَيْتَةُ: النَّخْلَةُ وَلِيُخْزِيَ الْقَائِمِينَ (الحشر: ۵). قَالَ: اسْتَعَزُّوهُمْ مِنْ حُصُونِهِمْ. قَالَ: وَأَمَرُوا بِقَطْعِ النَّخْلِ، فَحَكَ فِي صُدُورِهِمْ. فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: قَدْ كُفَعْنَا بَعْضًا وَتَرَكْنَا بَعْضًا، فَلَتَسْأَلَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ لَنَا فِيمَا كُفَعْنَا مِنْ أُخْرٍ، وَهَلْ عَلَيْنَا فِيمَا تَرَكْنَا مِنْ وَزِيرٍ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: مَا كُفَعْتُمْ مِنْ لَيْتَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا (الحشر: ۵) الآية. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.

دروې بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ مُرْسَلًا. وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنِي بِذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا. قَالَ أَبُو عِيْسَى: سَمِعَ مِنِّي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ هَذَا الْحَدِيثَ. (١)

ترجمه: عبد الله بن عباس رضي الله عنهما دايت کریمه " مَا كُفَعْتُمْ مِنْ لَيْتَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْوهَا

قَائِمَةٌ عَلَى أَصُولِهَا قِيَادُ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ" په تفسير کي فرماني چي د "لينة" نه مراد دکجوري ونه ده او د "ولیکزي الفاسقين" باره کي فرماني ددوی ذلت همدا دي چي مسلمانانو دوی لره دخپلو قلاگانو نه اوشرل او باغونه يي اوسوزول او ويي ويستل نو ددوی په زړه کي دا خبري گرځيدلي مسلمانانو اوونيل مونږ بعضي ونې ويستلي دي او بعضي مو پريخودلي دي پکار داده چي درسول الله نه تپوس اوکړو چي مونږ کومي ونې ريبلي دي ايا مونږ ته به ددي اجر او ثواب ملاویري او کنه او چي کومي ونې مونږ نه دي ريبلي ايا ددي په مونږ ته عذاب را کړلي شي او کنه نو الله تعالي دا ايت کریمه نازل کړو "مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْهَا قَائِمَةً عَلَى أَصُولِهَا قِيَادُ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ".

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي.

۳۳۰۴- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنْ فَضِيلِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ بَاتَ بِهَ صَيْفٌ فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ إِلَّا قُوَّةُهُ وَقُوَّتُ صِبْيَانِهِ، فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ: تَوَيَّ الصَّبِيَّةَ، وَأَطْفِقِي السَّرَّاجَ، وَقَرِّي لِلْمُضَيَّفِ مَا عِنْدَكَ، فَتَرَكْتَ هَذِهِ الْآيَةَ: وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ (الحشر: ۹۰). هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو انصاري ته دسپي يو ميلمه راغي او دانصاري سره صرف دومره خوراک وو چي دده او دده دېچو دپاره کافي کيدو نو هغه خپلي ښځي ته اوونيل داسي اوکړه چي واره په څه طريقه اوده کړه او خوراک خوړلو دپاره چي کينو نوچراغ مړ کړه او چي څومره خوراک موجود وي هغه ميلمه ته پيش کړه نو په دي باره کي دا ايت کریمه "وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ" نازل شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

تفسير: دصحابه کرامو په زندگي کي دايثار صرف دا يوه واقعه نه ده بلکه دهغوی زندگي دداسي واقعاتو نه ډکه ده علامه قرطبي د "ويوثرئون علي انفسهم ولو كان بهم خصاصة" په تفسير کي ډير داسي واقعات جمع کړي دي
سوال پداسي قسم واقعاتو يو مشهور سوال وارديرې هغه دادی چي رسول الله صلي الله عليه

^۱ - اوردده البخاري في الجامع الصحيح مناقب الأنصار ۱۰ (۲۰۹۶) . وتفسير سورة الحشر ۶ (۲۸۸۹) . صحيح

وسلم پوره مال په صدقه کې دور کولو نه منع فرمايلي ده لکه چې په يوروايت کې راځي چې يو کس د هگي په مقدار دسرو زرو يوه توبه رسول الله ته په صدقه کې ورکړه نور رسول الله او غورځوله او ويی فرمايل په تاسو کې بعضي کسان خپل ټول مال صدقه کوي او بيا پخپله محتاج شي او دخلقو نه سوال کوي

جواب دادی چې دخلقو حالات مختلف وي دټول مال دصدقه کولو ممانعت دهغه خلقو دپاره دی څوک چې په فقر صبر نشي کولی او سوال کول شروع کوي، او کچري دوی عظم او همت والاوي نو بيا څو ټول مال صدقه کولی شي او په دې کې څه حرج نشته لکه چې ابوبکر صديق رضي الله عنه دتبوک په موقعه خپل ټول مال رسول الله ته پيش کړو او ورته قبول يې کړو ددې پشان نور هم ډير واقعات موجود دي او رسول الله چې ممانعت فرمايلي دی دا دهغه خلقو دپاره دی څوک چې صبر نشي کولی

٦٠- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُمتَحَنَةِ

دسورة الممتحنة دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٠٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ هُوَ ابْنُ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، يَقُولُ: "بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَالزُّبَيْرُ، وَالْبَغْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ، فَقَالَ: "انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَافِ، فَإِنَّ فِيهَا كَلْعِيْنَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا فَأَكُونِي بِهِ". فَخَرَجْنَا نَتَعَادَى بَيْنَا خَيْلَنَا حَتَّى أَتَيْنَا الرَّوْضَةَ فَإِذَا لَحْنٌ بِالْقَلْعِيْنَةِ، فَقُلْنَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ، فَقَالَتْ: مَا مَعِي مِنْ كِتَابٍ، فَقُلْنَا: لَتُخْرِجِي الْكِتَابَ أَوْ تُلْقِيْنِي الْغِيَابَ، قَالَ: فَأَخْرَجْتُهُ مِنْ عِقَابِهَا، قَالَ: فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا هُوَ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِنَبِيٍّ أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: "مَا هَذَا يَا حَاطِبُ؟" قَالَ: لَا تَحْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي كُنْتُ أَمْرًا مُلْصَقًا فِي قَوْمِي وَإِنَّمَا أَكُنْ مِنَ الْفُلْجِيَّةِ، وَكَانَ مِنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِمَكَّةَ، فَأَخْبَيْتُ إِذْ كَاتَبْتَنِي ذَلِكَ مِنْ نَسَبٍ فِيهِمْ أَنْ اتَّخَذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ لَكُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي وَلَا رِضًا بِالْكَفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "صَدَقَ"، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَذْرًا، فَمَا يُنْذِرُكَ لَعَلَّ اللَّهَ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلِ بَذْرِ". فَقَالَ: "اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ". قَالَ: "وَفِيهِ أَلَزِلْتُ هَذِهِ السُّورَةَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ السُّورَةِ". قَالَ عَمْرُو: وَقَدْ رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي رَافِعٍ، وَكَانَ كَاتِبًا لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَفِيهِ عَنْ عَمْرٍو وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَرَوَى غَيْرُهُ وَاحِدٌ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ هَذَا الْحَدِيثِ، نَحْوَ هَذَا، وَذَكَرُوا هَذَا الْحَرْفَ، وَقَالُوا: لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ تُلْقِيَنَّ الْقِيَابَ، وَقَدْ رَوَى أَيْضًا عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ، ذَكَرَ بَعْضُهُمْ فِيهِ، فَقَالَ لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ تُلْقِيَنَّ ذَلِكَ. (١)

ترجمه: دعلي رضه روايت دی فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زه اوزبير اومقداد اوليرلو او ويى وييل: تاسو لار شئ تردى چي روضه خاخ ته اورسى: اوهلته داووش په كجاوه كې يوه بنخه ناسته ده اودهغي سره يوخط دى هغه دهغي نه واخلي او ماته يي راوړئ، مونږه خپل اسونه وزغلول تردى چي روضه خاخ ته اورسيدو اوپه كجاوه كې موهغه بنخه اومنده مونږوته اووئيل خط را اوباسه هغي اووئيل زماسره هيڅ خط نشته ماورته اووئيل خامخابه خط رااوباسي اوكه نه نو مونږ به دي بريده كړو نوهغي دخپلو كمسونه خط رااووئستو اوهغه خط مونږه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راوړو اوپه هغه خط كې دحاطب بن ابى بلتعده دطرف نه دمكي مشركينوته درسول الله صلي الله عليه وسلم دجنگي حالاتو معلومات ليكلي شوي وو نورسول الله صلي الله عليه وسلم حاطب راوغوښتو او ورته يى اووئيل دا څه دي اي حاطب حاطب اووئيل اي دالله رسوله ماته له سزارا كولو كې جلتى اونه كړي زه يوداسي سړى يم چي دقرشو حليف يم اودهغوي په مذهب نه يم كوم خلق چي قريشيان دي په مكه كې دهغوي رشته دار اوسپري دمكي مشركان دهغوي درشته دارئ په وجه باندي ددوي دمال او داهل عيال نگرانى كوي چونكه زما ددوي سره څه رشته دارى نشته نوماو اغوښتل چي زه ددوي دپاره څه داسي كار او كړم چي دهغي په وجه باندي دمكي مشركان زما دبنخي اوبچو حفاظت او كړي اي دالله رسوله په الله مي دي قسم وي ماداكار دكفر اودمرتد كيدوپه وجه باندي نه دى كړى رسول الله صلي الله عليه وسلم چي دا واوريډل نووى فرمائيل حاطب رښتيا اووئيل عمر رضه عرض او كړو چي ماته ددي منافق دخت دوهلو اجازت راكړه رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمائيل دى خوپه غزوه بدر كې شريك شوى وو تاته څه پته ده چي الله تعالي د اهل

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح/الجهاد ١٢١ (٢٤٠٠)، والمغازي ٩ (٢٩٨٢)، وتفسير سورة الممتحنة ١ (٢٨٩٠)، صحيح

مسلم/فضائل الصحابة ٢٩ (٢٢٩٢)، تحفة الأهراف: ٦٢٢٤، ومسنن احمد (١/٤٩)

بدريه باره کي فرماييلي دي چي څه موخوبنه وي هغه کوي ماتاسوته بخنه کړي ده. دحديث راوي وائي ما عبدالله بن ابو رافع ليدلي دي او هغه دعلي رضي الله عنه کاتب وو. امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث حسن صحيح دي دارنگي ډيرو راويانو داحديث دسفيان بن عيينه نه نقل کړي دي او ټولو همدالفظ ذکر کړي دي چي علي او زبير رضي الله عنهما وغيره اوويل ته به خامخا خط راوباسي او کنه نو بيا به درنه جامي اوباسو، دابو عبدالرحمن سلمي نه هم داحديث مروي دي هغوی دعلي رضي الله عنه نه ددي هم معني روايت نقل کړي دي. او په دي باب کي دعمر او جابر بن عبدالله رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي او بعضو دا ذکر کړي دي چي هغوی اوويل ته به خط اوباسي او کنه نو مونږ به دي برينه کړو

۳۲۰۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْتَحِنُ إِلَّا بِإِلَاحَةِ النَّبِيِّ قَالَ اللَّهُ: إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ (المستحنة ۱۲) الْآيَةَ" قَالَ مَعْمَرٌ، فَأَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "مَا مَسَّتْ يَدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ إِلَّا امْرَأَةٌ يَبْلُغُهَا". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دچا امتحان اخستل نه غوښتل مگر ددي ايت په وجه به يي اخستلو "اذا جئت المؤمنان يبايعنك" الخ. معمر وائي ابن طائوس ماته دخپل پلار نه روايت بيان کړي دي چي دده پلار وويل درسول الله صلي الله عليه وسلم لاس علاوه دهغه ښځي نه چي دي يي مالک وي په بل چا نه دي لگيدلي

امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث حسن صحيح دي

۳۲۰۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو لَعْنَمٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ شَهْرَ بْنَ حَوْهَبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا أُمُّ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّةُ، قَالَتْ: قَالَتِ امْرَأَةٌ مِنَ النِّسْوَةِ: مَا هَذَا الْمُعْرُوفُ الَّذِي لَا يَلْبَسِي لَنَا أَنْ تَمْسِكَ فَيُو؟ قَالَ: "لَا تُلْخَنَ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ بَيْنِي وَفُلَانٍ لَدَا أَسْعَدُونِي عَلَى عَتِي، وَلَا بُدَّ لِي مِنْ قَضَائِهِمْ، فَأَلَى عَلَيَّ، فَكَاتِبَتُهُ مَرَارًا، فَأَذِنَ لِي فِي قَضَائِهِمْ، فَلَمْ

أَلَمْ يَنْتَ قَضَائِهِمْ وَلَا عَلَى غَيْرِهِ حَقَّ السَّاعَةِ، وَلَمْ يَنْتَ مِنَ النِّسْوَةِ امْرَأَةً إِلَّا وَقَدْ نَاحَتْ غَيْرِي. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَفِيهِ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: أُمُّ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيَّةُ هِيَ أَسْمَاءُ بِنْتُ يَزِيدَ بْنِ السَّكَنِ. (١)

ترجمه . دام سلمه انصاريه بيان دي فرماني چي په بنخو کي يوي بنخي عرض او کړو اي دالله رسوله دهغه معروف (نيکي)، نه څه مراد دي په کومه کي چي مونږ لره ستانافرمانې کول پکار نه دي رسول الله اوفرمانيل هغه همدا ده چي تاسو به دچاپه مرگ ویر نه کوئ ما اوونيل اي دالله رسوله دفلانئ قبيلي بنخو خو په مري باندي په ویر کولو کي زما مدد کړي وو کله چي ما پخپل تره باندي ویر کولو نو اوس په دي وجه زما دپاره ضروري ده چي کله په هغوی باندي دویر وخت راشي چي زه هم ورسره په ویر کي شریکه شم او دهغوی بدل پوره کړم مگر رسول الله انکار اوکړو او ماته يي اجازت رانکړو ما يو څو پيري خپل عرض تکرار کړو نور رسول الله ماته دهغوی د بدل خلاصولو اجازت راکړو ددي بدل خلاصولو نه پس ما بيا نه په دوی باندي او نه په کوم بل مري باندي ویر کړي دي اوس دقيامت دورخي پوري زما نه علاوه کومه بله بنځه داسي باقي نه ده پاتي چاچي په مري باندي ویر نه وي کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي . داحديث حسن دي ، او په دي باب کي دام عطيه رضي الله عنها نه هم روايت وارد دي، عبد بن حميد واني دام سلمه انصاريه نوم اسماء بنت يزيد بن السکن دي.

٣٣٠٨_ حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْغَزَّيَانِيُّ، حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ الْأَعْرَبِيِّ الصَّبَّاحِ، عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي نَصْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: "إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ" (المتحنة ١٠)، قَالَ: كَانَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلنِّسَاءِ حَلَفَهَا بِاللَّهِ مَا خَرَجْتُ مِنْ بَعْضِ زَوْجِي مَا خَرَجْتُ إِلَّا حُبًّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه . دابن عباس رضي الله عنهما نه دايت کريمه " إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ " په تفسير کي مروي دي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم ته کومه بنځه دايمان راوړلو دپاره راغله نو رسول الله به ورته قسم ورکولو ، (او دي بنخي به قسم کولو، چي

^١ _ سنن ابن ماجه/الجنائز ٥١ (١٥٤٩) (١٥٤٩)

^٢ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف) لم يورده في ترجمة أبي نصر عن ابن عباس

زه دخيل خاوند نه دخفگان په وجه دکفر نه نه یم وتلي بلکه زما دالله او درسول سره دمحببت په وجه داسلام قبلولو دپاره راغلي یم.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

٦١- باب وَمِنْ سُورَةِ الصَّفِّ

دسورة الصف دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٠٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، قَالَ: قَعَدْنَا نَقْرُؤُ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَدَا كَرْنَا، فَقُلْنَا: لَوْ نَعْلَمُ أَيَّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ لَعَمَلْنَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: "سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" ١ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (الصف: ٢٠١). قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ أَبُو سَلَمَةَ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا ابْنُ سَلَامٍ، قَالَ يَحْيَى: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ ابْنُ كَثِيرٍ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا ابْنُ كَثِيرٍ، قَالَ أَبُو عَيْسَى: وَقَدْ حُوِّلَ مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ فِي إِسْنَادِ هَذَا الْحَدِيثِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، وَرَوَى ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، أَوْ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ، وَرَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ مُسْلِمٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، نَحْوَهُ: مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ. (١)

ترجمه د عبد الله بن سلام رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ يو څو صحابه كرام ناست وو او خپل مينځ كي مو خبري كولې دي وخت كي مونږ او وويل كچري مونږ ته معلومه وي چي كوم يو عمل الله ته ډير محبوب دي نو مونږ به ورباندي ضرور عمل كړي وو دي وخت كي الله تعالي دا ايت كريمه سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ١ يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ "پاكي وائي الله تعالي لره هغه څيزونه چي په اسمانونو كي دي او هغه څيزونه چي په زمكه كي دي او خاص الله تعالي زورور او حكمتونو والا دي ، اي ايمان والوولي وائي په ژبه هغه خبري چي نه ئي كوي په عمل كي،، عبدالله بن سلام وائي چي دا

سورة مونږ ته رسول الله صلي الله عليه واورولو. ابو سلمه وائي داسورة زمونږ په وړاندي عبدالله بن سلام تلاوت کړو او يحيي وائي داسورة زمونږ په وړاندي ابوسلمه تلاوت کړو او محمد بن كثير وائي دا سورة مونږ ته اوزاعي بيان کړو او عبدالله وائي داسورة مونږ ته ابن كثير واورولو. امام ترمذي وائي داوازي نه ددي حديث په نقل کولو کي دمحمد بن كثير مخالفت شوي دي (ددي تفصيل دادي، ابن مبارك د اوزاعي نه او هغه د يحيي بن كثير نه او هغه د بلال بن ابو ميمونه نه او هغه د عطاء بن يسار نه او هغه د عبدالله بن سلام يا ابو سلمه په واسطه د عبدالله بن سلام نه نقل کړي دي. او وليد بن مسلم داوازي نه دا حديث ددي هم معني بيان کړي دي څنگه چي محمد بن كثير نقل کړي دي.

تشرېح: قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله د ايت كريمه سبحانه في السموات الخ په تفسير کي ليکلي دي. ابن جرير دعلي په سند سره هم دابن عباس رضي الله عنهما دا قول نقل کړي دي

ابن ابي حاتم دعکرمه په سند سره دابن عباس رضي الله عنهما دا قول نقل کړي دي اودضحاك قول يي هم نقل کړي دي چي ايت كريمه "لَمْ يَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ" دهغه چا په باره کي نازل شوي دي چي په جهاد کي يي نه توره استعمال کړي وه اونه برچي اونه يي دشمن قتل کړي وو. ابن ابي حاتم دمقاتل قول نقل کړي دي چي داحد په جنگ کي چي څوک تختيدلي وو دهغوئ متعلق ددي ايت نزل شوي دي، دمحمد بن كعب قول دي كله چي الله تعالي دشركاء بدر ثواب بيان کړو نوصحابه کرامو ووئيل که چري په ائنده کي مونږ دجنگ موقع ملاو شوه نو مونږ به خپل تمام طاقت استعمالوو ليکن كله چي جنگ احد راغي نو دوي وتختيدل نو الله تعالي دوي ته دپيغور ورکولو دپاره دا ايت نازل کړو، دابن زيد قول دي چي دا ايت دمنافقانو په حق کي نازل شوي دي چي دمسلمانانو سره به يي دممد کولو وعدي کولي مگر وو دروغون وعدي به يي نه پوره کولي.

د عبدالله بن سلام رضي الله عنه حالاته

نوم عبدالله کنیه ابو يوسف لقب حبر دمدني په يهودو کې دبنی قنقاع قبيلي سره يي تعلق دی دده دنسب سلسله يوسف عليه السلام ته رسيدلي وه دجاهليت په زمانه کې دده نوم حصين وو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورباندي عبدالله نوم کيخودو كله چي مدني ته راغي نو يو څو سوالات يي اوکړل او دا يي هم اووئيل چي دبنی نه علاوه بل څوک ددي سوالاتو جواب نشي کولي او بيا ددينه پس مسلمان شو په بدر او احد کې دده دشركت باره کې اختلاف وو مگر په خندق کې په اتفاق سره شريك شوی وو. علامه ذهبي دده په باره کې داسي ليکلي دي

كان عبد الله بن سلام عالم اهل الكتاب وفاضلهم في زمانه بالمدينة (تذكرة الحفاظ) رسول الله صلى الله عليه وسلم دده په باره کې فرمايلى دي عاشر عشرة في الجنة (ترمذي) ددينه علاوه انتهيانې تواضع والا انسان يو ځل خلقو ليدلى وو چې دلرگو گيدى يې پشا وو چا ورنه تپوس اوکړو چې دا ولي نو ويى فرمايلى چې دخپل کبر او غرور دختمولو دپاره داسې کوم . امير معاويه رضي الله عنه په زمانه کې په ۴۳ هجري کې په مدينه کې وفات شو ۱۲۵ احاديث ورنه منقول دي

۶۲- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْجُمُعَةِ

دسورة جمعه دبعضي ايتو نو تفسير

۳۳۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا ثَوْزُ بْنُ زَيْدٍ الدِّبْلِيُّ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِئْنَا أَلَا لَثَ سُورَةِ الْجُمُعَةِ قَتْلَاهَا، فَلَمَّا بَلَغَ: وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ (الجمعة: ۳). قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِنَا؟ فَلَمْ يُكَلِّمْنِي. قَالَ: وَسَلَمَانُ الْفَارِسِيُّ لَمَّا بَلَغَ: قَوْلَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى سَلَمَانَ، فَقَالَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ بِالنَّبِيِّ لَمَّا لَقِيتَا لَهُ رَجُلًا مِنْ هَؤُلَاءِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ هُوَ وَالِدُ عَلِيِّ بْنِ الدِّبْلِيِّ فَتَحَقَّقَ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. ثَوْزُ بْنُ زَيْدٍ مَدَنِيٌّ، وَثَوْزُ بْنُ زَيْدٍ شَامِيٌّ، وَأَبُو الْغَيْثِ اشْتَهَرَ سَالِمٌ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيعٍ مَدَنِيٌّ رَفَعَهُ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي كله چې سورة جمعه نازل شو مونږ درسول الله صلى الله عليه وسلم سره موجود وو، رسول الله ددې تلاوت اوکړو هر كله چې وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ "اونور خلق وروسته، ددوى نه چې نه دي رسيدلي هغوى ته په مرتبه کې، ته ورسيدو نو يو کس ورنه تپوس اوکړو اي دالله رسوله دا خلق څوک دي کوم چې تر اوسه پوري مونږ سره مخامخ شوي نه دي؟ (رسول الله خاموش شو، دده سره يې څه خبرې اونکړې سلمان

^۱ - اوردو البغاري في الجامع الصحيح / تفسير الجمعة (۲۸۹۷)، صحيح مسلم / فضائل الصحابة (۲۵۹/۲۲۱)، (تحفة

فارسي رضي الله عنه زموڼ په مينځ کي موجود وو نو رسول الله خپل لاس په سلمان کيځودو او ويي فرمايل زما دي په هغه ذات قسم وي دچا په لاس کي چي زما روح دي که ايمان سره ستوري ته ختلي وي نو بيا به هم دي خلقو دهغه خاي نه حاصل کړي وو او ددوي قوم به حاصل کړي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او عبدالله بن جعفر دعلي بن المديني پلار وو يحيي بن معين دده تضعيف کړي دي، ثور بن زيد مدني دي او ثور بن يزيد شامل دي او د ابو الغيث نوم سالم دي دي عبدالله بن مطيع ازاد کړي غلام دي دمدني اوسيدونکي او ثقه دي دا حديث دابوهريره په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه په نورو سندونو هم مروی دي او په همدې بنياد دا حديث صحيح دي.

تفسير: ... "واخرين منهم" دا جمله ديعلمهم په مفعول ضمير عطف ده يعني ددي خلقو نه علاوه نورو خلقو ته هم تعليم ورکوي او دا خلق هم داوونو خلقو نه دي يعني دهغوي هم مذهب دي او دهغوي په لار تلونکي دي دعکرمه او مقاتل قول دي داخرين نه مراد تابعين دي دابن زيد قول دي ددينه هغه تمام خلق مراد دي کوم چي دقيامت دورځي پوري داسلام په دائره کي داخلیدونکي دي. دابن نجیح په روايت کي مجاهد ته هم ددي قول نسبت شوي دي ليکن دعمرو بن سعيد بن جبیر او ليث په روايت کي دمجاهد قول ذکر شوي دي چي ددينه مراد عجميان دي ځکه چي ابوهريره رضي الله عنه فرمايلي دي مونږ در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره ناست وو او سلمان فارسي رضي الله عنه هم زموڼ سره وو چي په دي وخت کي سورة جمعه نازل شو رسول الله چي کله ايت "منهم لما يلحقوا بهم" تلاوت کړو نو يو کس تېوس اوکړو اي دالله رسوله دا خلق به څوک وي نو رسول الله خپله خبره تکرار کړه او ده ته يي څه جواب ورنکړو خو دي کس چي دوه يا دري پيري سوال اوکړو نو په سلمان فارسي رسول الله لاس کيځودو او ويي فرمايل که ايمان په ثريا اسمان، کي وي نو بيا به هم په اهل فارس کي څوک خان وروروي او دي لره به بيا مومي.

زه وایم دا حدیث په دي خبره دلالت کوي چي بعضي فارسيان کسان به هم د داسي فضائلو حاملين وي چي شمار به يي په هغه چانړ کړي شوو خلقو کي وي کوم چي په ايت واخرين منهم کي مراد دي دايت دعموم تقاضا دانه ده چي صرف اهل فارس دي مراد وي ، رسول الله چي "رجال من هؤلاء ابناء فارس او فرمايل شايد چي ددينه به يي مراد دنقش يندي سلسلي اکابر وي چي اوسيدونکي دبخارا او سمرقند وو او په طريقت کي يي نسبت سلمان فارسي ته کيدو ځکه چي ددوي انتساب جعفر صادق ته شوي دي او دجعفر تعلق دقاسم بن محمد سره دي او

دقاسم نسبت سلمان ته شوي دي او دسلمان دتعلق طريقه دابوبکر رضي الله عنه سره ده او دابوبکر رضي الله عنه تعلق در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره وو.

"لما يلحقوا بهم" يعني راتلونکو خلقو دوی يعني صحابه کړا، و لره لاوس نه دي موندلي (يعني اوس دوی نه دي پيدا شوي ليکن دصحابه کرامو نه پس به پيدا کيږي، يا دا مطلب دي چي په فضيلت او ثواب کي دصحابه کرامو درجي ته نشي رسيدلي تابعين او ددوی نه پس راتلونکي خلق دصحابه کرامو مرتبي ته نشي رسيدلي ارشاد نبوي دي زما دصحابه کرامو بد مه وائي که چري په تاسو کي څوک دالله په لار کي داحد دغر برابر سره زر خرچ کړي نو دصحابه کرامو ديو سیر يا دنیم سیر دخرچ کولو سره به برابر نه وي (متفق عليه من حديث ابي سعيد).

په دي تشریح دا اعتراض کيږي شي چي لما په نفي دماضي او توقع دمستقبل دلالت کوي که چري دمرتبي د مساوات نفي مقصود وي نو دمضارع منفي صيغه به يي استعمال کړي وه ځکه چي دمذکوره صورت په بنا به مطلب دا وي چي دا خلق اوس دصحابه کرامو مرتبي ته نه دي رسيدلي مگر په ايننده کي اميد شته او که مضارع صيغه ذکر شوي وي نو بيا دا مطلب کيدو چي راتلونکي خلق صحابه کرامو ته نشي رسيدلي، ددي جواب دا کيږي شي چي په ماضي کي نفي دلحوق تحقق داکثريت په لحاظ سره وي او په مستقبل کي توقع دلحوق دبعضي افرادو په لحاظ سره وي يعني اميد دي چي راتلونکي بعضي کسان اگر که زر کاله پس راشي خو داتباع در رسول دپابندۍ په وجه به دقرن اول درجي ته رسيږي.

ارشاد نبوي دي زما دامت مثال دباران پشان دي دا معلومه نه وي چي ددي اوله حصه بهتره ده او که اخري حصه يايي مثال دهغه باغ پشان دي چي يوکال يي يوي حصي ميوې نيولي وي او بل کال يي بلې حصي ميوې نيولي وي نو شايد داخري کال حصه به زياته اودږده او ښانسته وي (رواه رزين، مظهری).

۳۳۱۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا حَصِينٌ، عَنْ أَبِي سَفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: يَنْتَابُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْطِبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَائِمًا إِذْ قَدِمَتْ عِزُّ الْمَدِينَةِ، فَاثْبَدَتْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى لَمْ يَنْقُ مِنْهُمْ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا فِيمَهُمْ أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ وَكَرْبَةُ الْأَيْمَةِ، وَإِذَا رَأَوْا مَجَارَةً أَوْ لَهْوًا فَفَضُّوا إِلَيْهَا وَكَرُّوا لَهَا (الجمعة: ۱۱). قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا حَصِينٌ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. بِتَحْوِيلِهِ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دجابر رضي الله عنه بيان دي كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دجمعي په ورځ دخطبي ورکولو دپاره اوريدو دي وخت کي دمدني تجارتي قافله راغله ددي خبر په اوريدو صحابه کرامو هم خطبه پريخوده او اخوا ديخوا يي منډه کړل صرف دولس کسان پاتي شول په کومو کي چي ابوبکر او عمر رضي الله عنهما هم شامل وو نو په همدې موقعه دا ايت کریمه "وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا" اوهر كله چي دوى اوورني تجارت يالويي نوروان شي دوى هغي ته اوپريگدي تالره ولاړ، نازل شو امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح: ... اول يي تجارت او لهو دوه الفاظ ذکر کړل او بيايي تجارت ته اليها ضمير راجع کړو ددي وجه داده چي دا ددي خبري نه کنايه ده چي اصل مقصد تجارت وو ځکه چي دلوه نه مراد لويي نه دي بلکه هغه طبل مقصود دي کوم چي به دقافلي داستقبال دپاره وهلي شو دتجارت او لهو په مينځ کي د او لفظ ذکر کول په دي خبره دلالت کوي چي بعضي کسانو به دطبل د اواز داوريډو او دقافلي دليدو دپاره خطبه پريخودله او دمسجد نه به وتل اگوياکي په عمومي طور دا کثرو مقصد تجارت دي.

ابن جرير دجابر رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي دغه خلقو به كله نکاح کوله نو جينکو به يي تنبل وهلو خلقو چي به دباجو اواز واوريدو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به يي په منبر پريخودو او د تنبل په اواز پسي به روان شول.

صاحب دلباب النقول ليکلي دي چي گويا کي ددي دواړو واقعاتو په سلسله کي ددي ايت ترول شوي دي صاحب دلباب دا هم ليکلي دي ما اوليدل چي ابن المنذر دجابر په روايت سره دا دواړه واقعي ذکر کړي دنکاح واقعه هم او دقافلي دراتلو واقعه هم او سند د دواړو روايتونو يي يو ذکر کړو

که چري دواړه واقعات ددي ايت دنترول مورد اوگرخولي شي نو په دي صورت کي به يواخي تجارت ته ضمير راجع کيدو نه دا خبره معلومېږي چي تجارت طرف ته تلل باوجود دنورو کارونو نه چي كله مذهب دي نو دلوه کار دپاره خطبه پريخودل او دمسجد نه تلل خو په طريقه اولي مذهب دي. بعضي مفسرينو ليکلي دي چي د انفضا اليه مفعول محذوف دي، اصل کلام داسي وو اذا راوا تجارة انفضا اليها واذا راوا لهوا انفضا اليه.

١ اوردد البخاري في الجامع الصحيح / الجمعة ٢٨ (٩٢٦)، والبيوع ٦ (٢٠٥٨)، و (٢٠٦٢)، وتفسير الجمعة (٢٨٩٩).

صحيح مسلم / الجمعة (١٦٢)، تحفة الأشراف: (٢٢٢٩، ٢٢٣٠)

دحسن او ابو مالك بيان دي چي اهل مدينه لره يو كال ولېي تنگ كړي وو او دضوري شيانو نڅرخونه گران شوي وو ،نو دحيه بن خليفه دشام نه دزيتون تيل په مدينه كي دخړخولو دپاره راوړل رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت كي دجمعي خطبه وركوله حاضرينو دا ويره مخصوص كړه چي نور خلق به زمونږ نه په ورتلو كي مخكي شي او ددي خريداري به او كړي او مونږ به پاتي شونو په دي وجه يي خطبه پريخوده او بقيع طرف ته روان شول او دحيه هم په بقيع كي وو ، او د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خطبه كي سرف يو څوك كسان پاتي شول چي ابوبكر او عمر رضي الله عنهما هم پكې وو نو په دي باره كي ددي ايت نزول اوشو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل قسم دي په هغه ذات دچا په اختيار كي چي دمحمد صلي الله عليه وسلم روح دي كه په تاسو كي هيڅوك هم په خطبه كي باقي نه وي پاتي شوي نو دا كلي به داور نه ډك شوي وو او تاسو ټول به يي سوزولي وي

دمقاتل بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دجمعي په ورځ خطبه وركوله چي دحيه كليي دشام نه څه تجارتي مال راوړو خو پدغه وخت كي دستور دا وو چي كله به دحيه څه تجارتي مال راوړو نو دمديني هره پرده نشينه بنځه به هم هلته رسيدله ځكه چي دحيه به اوږه او غنم او تمام ضروري څيزونه راوړل دهيه چي به مديني ته راورسيدو نو دمديني په بازار كي به يي په اجار الزيت مقام كي قيام كولو او دده دراتگ داطلاع وركولو دپاره به طبل غږولي شو او خلقو به د اواز په اوريدو سره دده طرف ته روانيدلو دا دهغه وخت دستور وو كله چي دحيه نه وو مسلمان شوي . چنانچي يو ځل دحيه دجمعي په ورځ راغي او رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت كي په منبر خطبه وركوله نو خلق فورا دمسجد نه روان شول او په مسجد كي صرف دولس نارينه او زنانه پاتي شول رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل په مسجد كي څومره كسان باقي دي؟ عرض او كړي شو دولس نارينه او زنانه نو ويي فرمايل كه چري دوى هم باقي پاتي شوي نه وي نو داسمان نه به مقرر شوي كانږي وريدلي وي نو په دي باره كي مذكوره ايت نازل شو او دلېو نه مراد طبل دي

"وَلَوْ كُنَّا كَالْمَاءِ" يعني تالره په داسي حال كي پرېږدي چي خطبه وركوي . مسلم صراحت كړي دي چي حاضرينو رسول الله صلي الله عليه وسلم لره په مسجد كي دخطبي وركولو په حال كي پريخودلي وو . بيهقي هم دي روايت ته ترجيح وركړي ده ليكن په بل روايت كي راغلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به په دغه وخت كي په مونځ كي مشغول وو چي خلقو مونځ پريخودو او په قافله پسي روان شول . بعضي خلقو په دي دواړو روايتونو كي داسي تطبيق كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په مونځ كي مشغول وو او دينه مجازا خطبه مراد ده گوياكې خطبه هم مونځ دي . دكعب بن عجره حديث مخكي مونږ نقل كړي دي . بيهقي دمونځ والا روايت مرجوح گرځولي دي . دعلقمه بيان دي چي عبدالله رضي الله عنه نه تېوس

اوکړي شو چي ايا رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت کي ولاړ وو او که ناست وو؟ نو ويي فرماييل ايا تاسو ايت کریمه "وترکوک قائماً" نه دي لوستلي څوک چي ددي خبري قائل دي چي دجمعي تعداد کله دڅلوبينتو کسانو نه کم وي نو بيا هم دجمعي مونځ کيږي هغوی ددي حديث نه استدلال کوي چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره صرف دولس کسان پاتي شوي وو او هم هغوی ته يي مونځ ورکړو ليکن دا احتمال شته چي دماسپڅين مونځ يي ورکړي وي اوياخلق دمنتشر کيدو نه پس دوباره راغلي وي او يا ددوی دتلو نه پس نور خلق راغلي دي ليکن دا تمام احتمالات دکلام دسياق نه خلاف دي که چري په دي احتمالاتو کي کوم يو واقع شوي وي نو ضرور به په کوم روايت کي راغلي وو ددينه علاوه په جمعه کي ددولسو کسانو دوجودگي نه دا نه ثابتيږي چي په جمعه کي کم از کم ددولسو کسانو موجودگي پکار ده لکه چي داسعد بن زراره په قصه کي راغلي دي چي هغه اولنی جمعه دڅلوبينتو کسانو سره ادا کړي ده ددينه هم دڅلوبينتو کسانو دتعداد لزوم نه معلوميږي همدا رنگي رسول الله صلي الله عليه وسلم هم دبنی سالم بن عمرو په محله کي سلو کسانو ته دجمعي مونځ ورکړي وو ددينه هم دا نه ثابتيږي چي په جمعه کي دسلو کسانو اشتراك ضروري دي .

مسئله: کم از کم دجمعي دشرکاؤ په ضروري تعداد کي داهل علمو اقوال مختلف دي نو اوس که دهر امام په نزد مقرر شوي تعداد نه په مونځ کي يوکس کم شي نوڅه به کيږي؟ په دي کي دعلماؤ اقوال مختلف دي ، دامام ابوحنيفه قول دي که چري په رومي رکعت کي دامام دسجدي نه مخکي يوکس لاړ شي نو جمعه باطليږي دسره دي دماسپڅين مونځ وکړي او که د امام دسجدي نه پس مقتدي تلي وي نو امام دي دجمعي مونځ پوره کړي د امام مالك قول دي که چري درومي رکعت ددواړو سجودو نه پس مقتدي لاړو نو امام دي دجمعي مونځ پوره کړي .

دامام احمد قول دي که چري دتکبير تحریمه نه پس مقتدي مونځ مات کړو اولارو نو بيا به هم امام دجمعي مونځ پوره کوي .

دامام شافعي صحيح ترين قول دادي چي دمونځ داخړه پوري دڅلوبينت کسانو موجودگي داسي ضروري ده لکه دمونځ داخړه پوري دوخت باقي پاتي کيدل ضروري دي نو که د امام دسلام گرځولو نه مخکي په څلوبينتو کسانو کي يوکس کم شو نو په باقي کسانو دوباره دماسپڅين مونځ کول واجب دي . دامام شافعي يو قول داهم دي که د امام سره دوه کسان هم دمونځ داخړه پوري باقي پاتي شول نو امام به دجمعي مونځ پوره کوي د امام شافعي يو قول داهم دي که دمونځ داخړه پوري يوکس هم باقي پاتي شي نو امام به دجمعي مونځ پوره کوي .

دمزني قول دي که چري دامام ديور رکعت کولو نه پس مقتديان منتشر شول اويوکس هم ورسره پاتي نشو نوبابه هم امام دجمعي مونخ پوره کوي . اوکه په اولني رکعت کي منتشر شي اودخلوبنستو نه کم کسان پاتي شي نو بيا دي دماسپخين خلور رکعت وکړي
 دامام زفر قول دي که چري د اولني قعدي نه مخکي مقتديان منتشر شول اومقرر تعداد باقي پاتي نشي نو دجمعي مونخ مات شو اودماسپخين مونخ دي دوباره وکړي

مسئله که چري مسبق دامام سره دجمعي دمونخ څه حصه بيا مومي اگر که په قعده يا سجده سهوه کي شريك شي نو دجمعي مونخ دي پوره کړي . داد امام ابوحنيفه قول دي . د امام مالک، شافعي . او احمد قول دي که يو رکعت يي ورسره بيا موندو نو اکثر يي بيا موندلو او دويم رکعت دي ورسره پوره کړي او که يو رکعت يي پوره بيا نه موندلو نو جمعه يي بيا نه موندله . بيا دي دماسپخين خلور رکعتونه وکړي . دطاوس قول که چا دواړه خطبي ونه موندلي نو جمعه يي ونشو . الباب النقول بحواله مظهري . هدايه

٦٣- باب وَمِنْ سُورَةِ الْمُنَافِقُونَ

د سورة المنافقون د بعضي ايتونو تفسير

٣٣١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى. عَنْ إِسْرَائِيلَ. عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. عَنْ زَيْدِ بْنِ أَوْقَمَ. قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَتِي. فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي اِبْنِ سَلَوَانَ. يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا. وَلَكِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَا الْأَعْرَابُ مِنْهَا الْأَذَلَّ (المنافقون: ٨). فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَتِي. فَذَكَرَ ذَلِكَ عَتِي لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَدَّ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَنِي. فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي وَأَصْحَابِهِ فَخَلَفُوا مَا قَالُوا. فَكَذَّبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَدَّقَهُ فَأَصَابَنِي فِيهِ لَمْ يُعْصِنِي قَطُّ وَفُلَّهُ. فَجَلَسْتُ فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ عَتِي: مَا أَرَدْتُ إِلَّا أَنْ كَذَّبَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَقَّتَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ (المنافقون: ١) فَبَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَرَأَهَا لَمْ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

١ - اوردده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير المنافقين ١ (٢٩٠٠) . و ٢ (٢٩٠١) . و ٣ (٢٩٠٢) . و ٤ (٢٩٠٣) . صحيح

ترجمه: زيد بن ارقم رضي الله عنه نه روايت دی چي زه د خپل تره سره موجود ووم چي د

عبدالله بن ابی بن سلول (منافق) نه مي واوريدل چي خپلو ملگرو ته يي اوونيل **لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَقُوا**، **وَكُنْ رَجْعًا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ** تاسرد رسول الله صلي الله عليه وسلم په ملگرو خرچ مه کوي چي دوی خواره شي او که مونږ مديني منوري ته اورسيدو نو ضرور به په مونږ کې دعزت واله مالدار ددی کلي نه ذليل او خوار کسان او شري (يعني مونږ به د مهاجرينو امداد بند کړو اودکلي نه به يی او شرو مادا خبره رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اورسوله، -و رسول الله صلي الله عليه وسلم عبدالله بن ابی را اوغوښتو هغه قسم اوخوړلو چي ما داسی نه دي ونيلي زيد رضي الله عنه وايي رسول الله صلي الله عليه وسلم زما تکذيب وکړو دی خبری زما زړه ته ډيره صدمه اورسوله چي دومره صدمه راته کله نه وه رسيدلي، په کور کې ناست ووم چي تره مي راته وونيل چي تا صرف همدا غوښتل چي رسول دي تکذيب وکړي او غصه يي درته وکړله نو دا ايتونه نازل شول "اذا جاءك المنفقون" رسول الله صلي الله عليه وسلم بيا زه راوغوښتم او دا ايتونه يي راته واورول او راته يي او فرمائيل چي الله تعالي ستا تصديق وکړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

لغات: سفر: سافر سفر ا معني سفر يي وکړلو جمع يي اسافر راخي.

تشریح: مفسرين وائي دا واقعه دهجرت په شپږم کال دشعبان په مياشت کې پيښه شوي وه او دقتاده او عروه په قول دهجرت په پينځم کال په شعبان کې دغزوۀ بني المصطلق په موقعه پيښه شوي وه مطلب دادی چي دمنافقانو سردار عبدالله بن ابی اوونيل چي مسلمانان غريان دي چي مال ورباندي بند کړی شي نو پخپله به خواره کړی شي دده په جواب کې الله تعالي او فرمائيل دزمکي او اسمانونو خزاني زما سره دي او مسلمانانو ته هر څه ورکولی شم دا ټولي خبري زيد بن ارقم رضي الله عنه عبدالله بن ابی ته وکړي او دده عمر په دي وخت کې ډير کم وو او ده دعبدالله بن ابی تمام سازشونه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته بيان کړل معلومه شوه چي دمنافق سازش په ډاګه کول غيبت نه دی بلکه ددي ښکاره کول دمسلمانان دپاره فائده ده ددي دپاره چي ددوی دفتنو نه بچ شي.

زيد بن ارقم رضي الله عنه حالاته

نوم زيد کنیه ابو عمر قبيله خزرج په ماشوموالي کې يتيم شوی وو او پرورش يي خپل تره عبدالله بن رواح رضي الله عنه اوکړو او همدا دزيد په اسلام کې دداخليدو سبب اوگرځيدو دماشوموالي په وجه په عزواتو کې شريک شوی نه وو او شرکت يي په غزوۀ خندق کې کړی وو دي پخپله وائي ما په اولس غزواتو کې شرکت کړی دی. په دربار رسالت کې ډير مقرب وو کله

چي به بيمار شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به بي عيادت له راتلو يو خل بي به سترگه درد راغلي وو او رسول الله صلي الله عليه وسلم دده دعيادت دپاره راغي دجوړيدو نه پس بي ورته نهوس او کړو که دا مرض اوس هم باقي پاني شوی وی نو څه به دي کول زید وونيل چي صبر او داجر اميد به مي کولو رسول الله ورته او فرماييل که داسي دي کولی نو دالله تعالي په وړاندي به بي گناه گرځيدلی وی (مسند احمد)

په ۲۸ هجري کې په کوفه کې وفات شوی دی او دا دمختار بن ابي عبید ثقيي زمانه وه دمروياتو شمير يې ۹۰ دی مزید حالات يې ابن سعد په طبقات کې ذکر کړي دي

۳۲۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُثَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنِ الشَّيْخِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْأَزْدِيِّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ مَعَنَا أَنْاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ فَلَمَّا لَبَّيْنَا النَّبَا، وَكَانَ الْأَعْرَابُ يَسْبِقُونَنَا إِلَيْهِ، فَسَبَقَ أَغْرَابِيٌّ أَصْحَابَهُ فَسَبَقَ الْأَعْرَابِيَّ، فَيَنْلَأُ الْخَوْضَ وَيَجْعَلُ حَوْلَهُ حِجَارَةً وَيَجْعَلُ النَّظْعَ عَلَيْهِ حَقِيَّ أَصْحَابَهُ، قَالَ: فَأَلَى رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ أَغْرَابِيًّا فَأَرْغَى زِمَامَهُ نَاقَتِهِ لِيَتَشَرَّبَ، فَأَلَى أَنْ يَدْعَهُ، فَأَنْتَزَعَ قَبَاضَ النَّبَا، فَرَفَعَ الْأَعْرَابِيَّ حَشَبَتَهُ فَضَرَبَ بِهَا رَأْسَ الْأَنْصَارِيِّ فَشَجَّهُ، فَأَلَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَأْسٍ الْمُنَافِقِينَ فَأَخْبَرَهُ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَضِبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي، ثُمَّ قَالَ: لَا تُنْفَعُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ حَقِّي يَنْفَعُوا مِنْ حَوْلِي يَغْنِي الْأَعْرَابُ، وَكَانُوا يَخْضُرُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ الْقَعَامِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِذَا الْقَضُوا مِنْ عِنْدِ مُحَمَّدٍ فَأَكُوا مُحَمَّدًا بِالطَّعَامِ فَلْيَأْكُلْ هُوَ وَمَنْ عِنْدَهُ، ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: لِمَنْ رَجَعْتُمْ إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعْرَابُ مِنْهَا الْأَذَلَّ، قَالَ زَيْدٌ: وَأَنَارِدُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَسَبِغْتُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي، فَأَخْبَرْتُ عِيَّ، فَأَنْطَلَقَ فَأَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَلَفَ وَجَّهَهُ، قَالَ: فَصَدَّقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَذَّيْتِي، قَالَ: فَجَاءَ عِيَّ إِلَيَّ، فَقَالَ: مَا أَرَدْتُ إِلَّا أَنْ مَقَتَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَذَّبَكَ وَالْمُسْلِمُونَ، قَالَ: فَوَقَعَ عَلَيَّ مِنَ الْهَمِّ مَا لَمْ يَقَعْ عَلَى أَحَدٍ، قَالَ: فَبُيِّنَتَا أَنَا أَسِيرٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، قَدْ حَقَّقْتُ بِرَأْسِي مِنَ الْهَمِّ إِذَا أَكَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَرَكْتُ أُذُنِي وَصَحَّيْتُ فِي وَجْهِ، فَمَا كَانَ يَسُرُّنِي أَنْ لِي بِهَا الْخُلْدُ فِي الدُّنْيَا، ثُمَّ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لِحَقَّقِي، فَقَالَ: مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قُلْتُ: مَا قَالَ لِي عَيْنًا إِلَّا أَنَّهُ عَرَكَ أُذُنِي وَصَحَّيْتُ فِي وَجْهِ، فَقَالَ: أَبْشِرْ، ثُمَّ لِحَقَّقِي عَمْرٌ فَقُلْتُ لَهُ مِثْلَ قَوْلِي لِأَبِي بَكْرٍ،

فَلَمَّا أَصْبَحْنَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الْمُتَافِقِينَ). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.)

ترجمه دزید بن ارقم رضي الله عنه بیان دي فرمائي چي مونږ دني کريم صلي الله عليه وسلم سره په غزوه بني مصطلق کي دجهاد دپاره اووتلو او زمونږ سره څه بانډچيان هم موجود وو، کله چي ډير لري هم اوبه په نظر نه راتلي، نو مونږ به يو دبل نه داوبو حاصلولو دپاره هلته په رسيدو کي دخان مخکي رسولو کوشش کولو خو بانډچيان به زمونږ نه هلته په رسيدو کي مخکي کيدل يو ځل داسي اوشول چي يو بانډچي دخپلو ملگرو نه هلته مخکي اورسيدو کله چي به وړاندي تير شو نو حوض به يي ډک کړو او گيرچاپير به يي ورنه کانږي کيخودل او خپله دچمږي دري به يي ورباندي واچوله بيا به دده ملگري راتلل، په همدې موقعه په انصاريانو کي يو بانډچي دوي ته ورغلو او دخپلي اوبني مهاريي سست کړو ددي دپاره چي اوبه اوڅکي مگر دغه بانډچي اوبو څکلو ته پريښخودو انصاري داوبو بند کړو بانډچي يو لرگي راپورته کړو او دانصاري سر يي ورباندي اووهلو او دهغه سر يي مات کړو دغه انصاري دمنافقينو انصار عبدالله بن ابی ته ورغلو او هغه ددوي هم خيال وو چي ددي واقعي خبر يي ورته ورکړو نو عبدالله بن ابی ددي په اوريدو سره سره لمبه شو او سخته غصه ورغله او وويل يي په هغه کسانو باندي تاسو خرچونه مه کوئ کوم چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم ملگري دي ترڅو پوري چي دا بانډچي لري شوي نه وي مگر ددوي معمول دا وو چي دخوراک په وخت کي به دا خلق در رسول الله په وړاندي موجود کيدل او جمع کيدل، عبدالله بن ابی اوونيل کله چي دوي دمحمد صلي الله عليه وسلم، دخوا نه لاړ شي نو هغه ته خوراک ورورئ تر دي چي هغه او دهغه موجود ملگري يي اوخوري هر کله چي هغه خپل ملگرو ته اوونيل که مونږ مديني ته سلامت اورسيدو نو په تاسو کي چي څوک عزتمند دي هغوي به ذلت والا بانډچيان دمديني نه ضرور شري، زيد وائي چي زه په رسول الله پسي په سورلي شاته ناست وم چي دعبدالله بن ابی خبري مي واوريدي خپل تره ته مي اوونيلي او تره مي لاړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي خبر ورکړو رسول الله ورپسي څوک وزوليدلو او راويي غوښتلو مگر هغه چي راغلو نو قسمونه يي خوړل او انکار يي اوکړو چي داسي خبري ماته دي کړي، نو رسول الله دهغه تصديق اوکړو او زه يي دروغزن اوگرخولم بيا چي زما تره ماته راغي نو ماته يي اوونيل اي بچيه تا څه سوچ کړي وو چي رسول الله به تاته غصه شي مگر رسول الله او مسلمانانو خو ته دروغزن اوگرخولي ددي په اوريدو ماته دومره غصه او خفگان اورسيدو چي.

شايد دومره غم او غصه به نور كله په ما نه وي راغلي او نه به دومره تكليف انسانانو كي چاته رسيدلي وي ما دغم په وجه سر تپت نيولي وو او در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په سفر كي روان وم تردې چې رسول الله يو په يوه ماته نژدې راغلو او زما غوږ يې اوښول او يوه جټكه يې ورکړه او زما په وړاندي يې اوځانډل چې زه ورباندي دومره خوشحاله شوم کچري ددي په بدل کي په دنيا کي ماته جنت ملاوشي وي نو دومره به نه وم خوشحاله شوي بيا ماسره ابوبکر رضي الله عنه ملاؤ شو زما نه يې تپوس او کړو چې رسول الله صلي الله عليه وسلم درته څه اوونيل ما ورته اوونيل ماته يې څه نه دي ونيلي البته زما غوږ يې اوښولو چې خوزولو يې او ماته يې کتل او ځانډل يې ابوبکر رضي الله عنه اوونيل خوشحاله شه بيا عمر رضي الله عنه ماسره ملاؤ شو نو هغوی ته مي هم هغه خبره اوکړه کومه چې مي ابوبکر ته کړي وه بيا چې كله سحر شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دسحر په مונځ کي سورة منافقون اولوستلو امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۲۱۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، أَنبَأَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عَتَبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرَظِيَّ مِنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً يُحَدِّثُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي، قَالَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ: لَكُنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ (المنافقون: ۸). قَالَ: فَاتَّيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَخَلَفَ مَا قَالَهُ، فَلَا مَنِي قَوْمِي، وَقَالُوا: مَا أَرَدْتَ إِلَّا هَذِهِ، فَاتَّيْتُ الْبَيْتَ وَزَيْمٌ كَثِيرٌ حَزِينٌ، فَاتَّانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَكْثَرَهُ، فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ، قَالَ: فَتَرَكْتُ هَذِهِ الْأَيَّةَ: هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَقُوا (المنافقون: ۷)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه دحکم بن عتبه بيان دي چې زه دمحمد بن کعب قرظي نه دڅلويښتو کالو نه دزيد بن ارقم رضي الله عنه حديث اورم چې په غزوه تبوک کي عبدالله بن ابی اوونيل که مونږ مديني ته په خير اورسيدو نو په مونږ کي عزت مند خلق به ذليل خلقو لره دمديني نه ضرور اوباسي راوي وائي چې ما دا واوريدل رسول الله صلي الله عليه وسلم ته مي ځان اورسولو او خبر مي ورکړو (کله چې دهغه نه تپوس اوکړي شو) نو قسم يې اوکړو چې داسي خبري خو ما بالکل نه دي کړي، زما قوم زه ملامت کړم او خلقو اوونيل چې دا دروغ دي اوونيل نو څه درته ملاؤ شول؟ زه کور ته راغلم او په غم او خفگان کي ډوب پريوتم بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم

ماته راغلو اوکه بيا زه ورغلم درايو شک دي، او اووي فرمانيل الله تعالي ستاتصديق اوکړو او دا ايتونه نازل شوي دي " هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَقَّ نَفْقُطُوا " امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

۳۳۱۵- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: كُنَّا فِي غَزَاةٍ، قَالَ سُفْيَانُ: يَرَوْنَ أَنَّهَا غَزَاةُ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ: يَا لِمُهَاجِرِينَ، وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: يَا لَأَنْصَارٍ، فَسَمِعَ ذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: " مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ ؟ "، قَالُوا: رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَسَعَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتَنَةٌ "، فَسَمِعَ ذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ائِبْنِ سُلُوفٍ، فَقَالَ: أَوْقَدْ فَعَلُوهَا وَاللَّهِ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ (المنافقون: ۸)، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ دَعَايَ أَضْرِبَ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ، وَقَالَ غَيْرُ عَمْرٍو: فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: وَاللَّهِ لَا تَتَّقِلْبُ حَقِّي تَقَرُّ أَلَّاكَ الدَّلِيلُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَزِيزُ، فَقَعَلَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د جابر بن عبد الله رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ په يوه غزوه كي موجود وو (سفيان وائي دخلقو خيال دادي چي دا غزوه بني مصطلق وه، په مهاجرينو كي يو كس يو انصاري كس په لته اووهلو مهاجر اواز اوکړو اي مهاجرينو راشئ او انصاري اواز اوکړو اي انصارو راشئ تردې چي دا اواز نبي كريم صلي الله عليه وسلم واوريدو نو ويي فرمانيل د جاهليت پشان اوازونه ولي كوي خلقو اوونيل يو مهاجر انصاري په لته وهلي دي رسول الله او فرمانيل دا اواز پرېږدئ دا يو قبيح او ناكاره اواز دي، دا اواز عبدالله بن ابى بن سلول واوريدو نو هغه اوونيل واقعي كه هغوى داسي كړي وي نو په الله قسم مونږ چي مديني ته ورسېږو زمونږ عزتمند به ذليل خلقو لره دمديني نه اوشي عمر رضي الله عنه اوونيل اي دالله رسوله ماته اجازت راكړه چي ددي منافق سر اووهه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيل پرېږده ده لره خلق به بيا دا خبري كوي چي محمد خپلو ملگرو لره هم قتل كوي د عمرو بن

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح: تفسير المنافقون ۲ (۲۹۰-۲۹۱)، صحيح مسلم/البر والصلة ۱۶ (۲۳/۲۵۸۲) (تحفة

دينار نه علاوه دنورو راويانو قول دي چي عبدالله بن ابي ته دهغه خوي عبدالله بن عبدالله دي
 حده پوري اوونيل چي ته واپس كيدي نشي ترڅو پوري چي دا اقرار دي كړي نه وي چي ذليل
 هم ته يي او رسول الله عزت مند دي نو هغه ددي اقرار او كړو
 امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

٣٣١٦_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَزْزٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَنْبَلٍ الْكَلْبِيُّ، عَنْ الضَّحَّاكِ،
 عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "مَنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يُبْلَغُهُ حَجٌّ يَتِيَتْ رَبَّهُ أَوْ كَجِبَ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ
 فَلَمْ يَفْعَلْ سَأَلَ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ". فَقَالَ رَجُلٌ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، أَتَى اللَّهَ إِنَّمَا سَأَلَ الرَّجْعَةَ
 الْكَفَّارَ، قَالَ: سَأَلْتُكَ عَلَيْكَ بِذَلِكَ قُرْآنًا: يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تِلْكَ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ
 ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ٩ وَأَتَّفَقُوا مِنْ مَارَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ
 أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِلَى قَوْلِهِ وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (المنافقون: ٨-١١) قَالَ: فَمَا يُوجِبُ الزَّكَاةُ؟ قَالَ:
 إِذَا بَلَغَ الْمَالُ مِائَتِي دِرْهَمٍ فَصَاعِدًا، قَالَ: فَمَا يُوجِبُ الْحَجَّ؟ قَالَ: الرِّزَاؤُ وَالْبَيْعِيُّ". (١)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي دچا سره چي دومره مال وي چي حج دبيت الله
 ورباندي كولي شي او يا ورباندي زكوة واجب كيږي او دي حج ته لار نشي او زكوة اداء نكړي
 دي به دمرگ په وخت كي الله تعالي ته درخواست كوي چي ما دنيا ته دوباره واپس اوليږه يو
 كس اوونيل اي ابن عباس دالله نه اوويريږه دنيا ته د دوباره واپس تلو ارمان خو به كافران كوي
 انه چي مسلمانان، ابن عباس اوونيل زه به درته په دي باره كي قراني ثبوت اوبنايم الله تعالي
 فرمانيلي دي "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تِلْكَ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ
 فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ . وَأَتَّفَقُوا مِنْ مَارَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِلَى قَوْلِهِ وَاللَّهُ
 خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ " اي ايمان والو غافل دي نكړي تاسولره مالونه ستاسو اونه اولاد ستاسو
 دذكر دالله تعالي نه اوچاچي او كړو داكار نودغه كسان دوى پوره تاوان والادي، بيا هغه تپوس
 او كړو په څومره مال كي زكوة فرض كيږي ابن عباس اوونيل كله چي مال دوه سوه درهمو ته
 ورسيرې يا ددينه زيات شي هغه اوونيل حج كله فرض كيږي ابن عباس اوونيل كله چي
 دخرجي او سوزلي انتظام برابر شي

تشرېح: "أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ" يعني دمال او اولاد انتظام او ددوى اهتمام.

"عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ" ذكر لفظ عام دي تمامو عبادتونو ته شامل دي ليكن دمفسرينو په نزد دپنځم وخته مونځ مراد دي.

"وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ" يعني كوم كسان چي په مال او اولاد كي داسي مشتغل وي چي دالله دذكر نه مانع وي نو همداسي كسان خساره پورته كونكي دي چي حقير او پناه كيدونكي څيز يي قبول كړو او لازوال او عالي قدر نعمت يي دلاسه وركړو په سابقه ايت كي په صراحت سره يي دمنافقانو مذمت كړي دي او په دي ايت كي تراخړه پوري يي ددوي بدعقلي بيان كړي ده ، په مال او اولاد كي انختلي پاتي كيدل ، مونځ ترك كول او زكوة نه ادا كول او دمرگ دمؤخر كيدو تمنا كول اودعمر داوږد والي اميد كول دمنافقانو خاصيتونه دي دمسلمانانو دپاره دمنافقانو پشان په دي كي دكومي خبري اختيارول نازيبادي.

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي حَيَّةَ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِتَخْوِجِهِ، وَقَالَ: هَكَذَا رَوَى سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، وَعَقِبَرُ وَاحِدٌ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي جَنَابٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَوْلَهُ وَلَمْ يَزِفْعُوهُ، وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ رَوَايَةِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، وَأَبُو جَنَابٍ اسْمُهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي حَيَّةَ وَلَيْسَ هُوَ بِالْقَوِيِّ فِي الْحَدِيثِ. (١)
ترجمه . ابن عباس . رضي الله عنهما دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه دماقبل هم معني روايت په مذكوره سند بيان كړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي . دارنگي سفیان بن عیینة او نورو راویانو هم دا حدیث دابی جناب نه او هغه دضحاك نه او هغه دابن عباس رضي الله عنه قول نقل كړي دي او دوي مرفوع نه دي بيان كړي او دا د عبدالرزاق دروايت نه زيات صحيح دي او دابو جناب نوم يحيي بن ابي حبه دي مگر دده حافظه په حدیث نقل كولو كي قوي نه وه

٦٤_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التَّغَابُنِ

دسورة التغابن دبعضي ايتونو تفسير

٣٣١٧_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا سَيِّدُكَ بْنُ

خَوَّبَ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاخْذَرُوهُمْ" (التغابن: ١٤)، قَالَ: هَؤُلَاءِ رِجَالٌ اسْلَمُوا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ وَأَرَادُوا أَنْ يَأْكُلُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنَّ أَزْوَاجَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ أَنْ يَدْعُوهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أَكَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَوْا النَّاسَ قَدْ فَتَقَهُوا فِي الَّذِينَ هُمَا أَنْ يَعْاقِبُوهُمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاخْذَرُوهُمْ" (التغابن: ١٤) الْآيَةَ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: مروي دي چي دابن عباس رضي الله عنهما نه يو کس ددي ايت کریمه "يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاخْذَرُوهُمْ" اي ایمان والو بعض دبیبيانو ستاسو او اولاد ستاسونه دشمنان ستاسو دي نوخان اساتي دهغوی نه، باره کي تپوس او کړو چي دا په څه باره کي نازل شوي دي هغه او ونيل په اهل مکه کي څه کسان وو چي ایمان یې راوړي وو او هغوی رسول الله ته درسیدو اراده کړي وه مگر دهغوی بنځو او دهغوی اولاد انکار او کړو چي هغوی به یې رسول الله ته دورتلو دپاره پري نږدي بیا چي کله دوی رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ورغلل او ورته معلومه شوه چي خلقو ددین پوهه کافي ډیره حاصل کړي ده نو دوی اراده اوکړه چي دوی هم خپلو بنځو او خپلو بچو ته درکاوت پیدا کولو سزا ورکړي نو په دي باره کي دا ایتونه نازل شول.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي

تشریح: "فَاخْذَرُوهُمْ" یعنی تاسو ددوی متعلق محتاط اوسئ او ددوی دشر نه مه بی

فکره کیرئ، ددوی وینا هم مه منئ او ددوي په وینا هجرت کول هم مه پرېږدئ
 ترمذي او حاکم دابن عباس رضي الله عنهما نه روایت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي کله چي دوی مدیني ته ورسیدل نو رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شول نو هغوی ولیدل چي ددوی نه مخکي هجرت کونکو بعضي ديني مسائل زده کړي دي نو ددي حالت په لیدو سره ددوی خپل اهل او عیال ته غصه راغله او دا اراده یې وکړله چي سزا ورته ورکړي ځکه چي صرف بنځو او بچو دوی دهجرت نه منع کړي وو نو په دي باره کي ایت کریمه "وَإِنْ كُنْتُمْ لَا تَرْضَوْنَ مِلَّةَ الَّذِينَ آمَنُوا فَاخْذَرُوهُمْ" نازل شو یعنی که چري معاف کوئ تاسو خطاني دهغوی، اومخ اړوي او بیخښنه ورته کوئ نو یقینا الله تعالي بیخښنه کوونکي رحم کوونکي دي

ابن جرير دعتاء بن يسار قول نقل كهي دي جي علاوه دايت كريمه يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَذَابًا لَكُمْ فَأَخَذُوهُمْ وَإِنْ تَعَفُّوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ. باقي تمام سورت تغابن په مکه کي نازل شوي دي اوصرف دايت په مدينه کي دعوف بن مالک په حق کي نازل شوي دي. عوف بن مالک يو بال بچي دار سړي وو ، ده چي به کله هم دجهاد کولو اراده وکړله نوبنخي اويچو به ورته ژړا شروع کړله اودده په زړه کي به يي رقت پيدا کړو او ورته به يي ونييل چي ته مونږ چاته پريږدي نو په دي شان سره به دده په زړه کي نرمي راغله اودجهاد نه به پاتې شو ، نوخاص ددي واقعاتو متعلق دسورت داخړه پوري ددي ايتونو نزول په مدينه کي وشو

٦٥-بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التَّحْرِيمِ

دسورة تحريم دبعضي ايتونو تفسير

٣٣١٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: " لَمْ أَرَلْ حَرِيصًا أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ، عَنِ الْمَزَانَيْنِ مِنْ أَرْوَاحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّتَيْنِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا (التحريم: ٤) حَتَّى حَجَّ عُمَرُ وَحَاجَبَتْ مَعَهُ، فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ فَتَوَضَّأَ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَنِ الْمَزَانَانِ مِنْ أَرْوَاحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّتَانِ قَالَ اللَّهُ: إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَكَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ (التحريم: ٤) فَقَالَ لِي: وَاعْجَبَا لَكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَكَرِهَ وَاللَّهُ مَا سَأَلَهُ عَنْهُ وَلَمْ يَكُنْهُ، فَقَالَ: هِيَ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ، قَالَ: ثُمَّ أُلْشَأَ يُحَدِّثُنِي الْحَدِيثَ، فَقَالَ: كُنَّا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَجَدْنَا قَوْمًا تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ، فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَتَعَلَّنَ مِنْ نِسَائِهِمْ، فَتَغَضَّبْتُ عَلَى أَمْرَاتِي يَوْمًا، فَلَمَّا هِيَ تُرَاجِعُنِي، فَأَلْكَرْتُ أَنْ تُرَاجِعَنِي، فَقَالَتْ: مَا تُنْكِرُ مِنْ ذَلِكَ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَرْوَاحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُرَاجِعُنَّهُ وَتَهْجُرُهُ إِحْدَاهُنِ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ، قَالَ: فَقُلْتُ فِي نَفْسِي قَدْ خَابَتْ مَنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ مِنْهُنَّ وَخَسِرَتْ، قَالَ: وَكَانَ مَنَزَلِي بِالْعَوَالِي فِي بَيْتِي أُمَيَّةَ وَكَانَ لِي جَارٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، كُنَّا لَتَكُتَابُوا الْكُرُولَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَنْزِلُ يَوْمًا فَيَأْتِيَنِي بِخَبَرٍ أَوْعِيٍّ وَغَيْرِهِ، وَأَكْرِلُ يَوْمًا فَأَتِيَهُ بِبُحْلٍ ذَلِكَ، قَالَ: وَكُنَّا نُحَدِّثُ أَنْ عَسَانَ تَنْجِلُ الْخَيْلَ لِتَغْفِرُوا، قَالَ: فَجَاءَنِي

يَوْمًا عِشَاءً فَضَرَبَ عَلَى الْبَابِ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ. فَقَالَ: حَدَّثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ. قُلْتُ: أَجَاءَتْ غَسَّانٌ. قَالَ: أَغْلَظُ مِنْ ذَلِكَ طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ. قَالَ: فَقُلْتُ فِي نَفْسِي قَدْ خَابَتْ حَفْصَةُ وَخَسِرَتْ. قَدْ كُنْتُ أَظُنُّ هَذَا كَاثِمًا. قَالَ: فَلَمَّا صَلَّيْتُ الصُّبْحَ شَدَدْتُ عَلَى يَسَافِي. ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَقَى دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَإِذَا هِيَ تَبْكِي. فَقُلْتُ: أَطَلَقَكُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: لَا أَذْرِي هُوَذَا مُغْتَرِلٌ فِي هَذِهِ الْمَشْرَبَةِ. قَالَ: فَانْطَلَقْتُ فَأَتَيْتُ غَلَامًا أَسْوَدَ. فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنِ لِعُمْرٍ. قَالَ: فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ. قَالَ: قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. قَالَ: فَانْطَلَقْتُ إِلَى التَّسْجِدِ فَإِذَا حَوْلَ الْبَيْتِ نَعْرٌ يَبْكُونَ. فَجَلَسْتُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ. فَأَتَيْتُ الْغَلَامَ. فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنِ لِعُمْرٍ. فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ. فَقَالَ: قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. قَالَ: فَانْطَلَقْتُ إِلَى التَّسْجِدِ أَيْضًا فَجَلَسْتُ ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ. فَأَتَيْتُ الْغَلَامَ فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنِ لِعُمْرٍ. فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَيَّ. فَقَالَ: قَدْ ذَكَرْتُكَ لَهُ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا. قَالَ: فَوَلَّيْتُ مُنْطَلِقًا. فَإِذَا الْغَلَامُ يَدْعُونِي. فَقَالَ: ادْخُلْ فَقَدْ أُذِنَ لَكَ. فَدَخَلْتُ فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئٌ عَلَى رَمْلٍ حَصِيرٍ قَدْ رَأَيْتُ أَثَرَهُ فِي جَنْبَيْهِ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. أَطَلَقْتَ نِسَاءَكَ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: اللَّهُ أَكْبَرُ لَقَدْ رَأَيْتُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَنَحْنُ مَعَشَرُ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ. فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَجَدْنَا قَوْمًا تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَتَعَلَّنَ مِنْ نِسَائِهِمْ فَتَغَضَّبْتُ يَوْمًا عَلَى أَمْرٍ أَتَى فَإِذَا هِيَ كُرَاجِي. فَأَلْكَزْتُ ذَلِكَ. فَقَالَتْ: مَا تُكْذِرُ. فَوَاللَّهِ إِنْ أَرَوَّاجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُرَاجِعَتِهِ وَتَهَجَّرَهُ إِحْدَاهُنَّ الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ. قَالَ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ: أَكُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: نَعَمْ. وَتَهَجَّرُهُ إِحْدَانَا الْيَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ. فَقُلْتُ: قَدْ خَابَتْ مَنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ مِنْكُنَّ وَخَسِرَتْ أَلْأَمَنُ إِحْدَاكُنَّ أَنْ يَغْضَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا لِقَضَائِي رَسُولِهِ. فَإِذَا هِيَ قَدْ هَلَكَتْ ٢. فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ: لَا كُرَاجِعِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا تَسْأَلِيهِ شَيْئًا وَسَلِّبِي مَا بَدَأَ لَكَ. وَلَا يَقُولَنَّكَ إِنْ كَانَتْ صَاحِبَتُكَ أَوْسَمَ مِنْكِ وَأَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَتَبَسَّمَ أُخْرَى. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. اسْتَأْذِنُ؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: فَزَعَمْتُ رَأْسِي فَمَا رَأَيْتُ فِي الْبَيْتِ إِلَّا أَمَةً ثَلَاثَةً. قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. اذْغِ اللَّهُ أَنْ يُوَسِّعَ عَلَى أَمَتِكَ فَقَدْ وَسَّعَ عَلَى قَارِسٍ. وَالرُّومِ وَهُمْ لَا يُعْبُدُونَكَ. فَاسْتَوَى جَالِسًا. فَقَالَ: "أَنِّي هَلَاكٌ أَنْتَ يَا ابْنَ الْغَطَّابِ ٢ أُولَئِكَ قَوْمٌ عَجَلَتْ لَهُمْ طَبِيبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا. قَالَ: وَكَانَ أَقْسَمُ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَى نِسَائِهِ شَهْرًا لِمَا كَبِهَ اللَّهُ فِي ذَلِكَ وَجَعَلَ لَهُ كَفَّارَةَ الْيَمِينِ". قَالَ

قَالَ الزُّهْرِيُّ: فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: فَلَمَّا مَضَتْ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَدَأَ بِي، قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، إِنِّي ذَا كُرٍّ لَكَ هَيْئًا فَلَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبِيكَ". قَالَتْ: ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: يَأْتِيَنَّكَ النَّبِيُّ فَنَزَّاجُكَ (الأحزاب: ٢٨) الْآيَةَ، قَالَتْ: عَلِمَ وَاللَّهِ أَنَّ أَبِي لَمْ يَكُنْ يَأْمُرُنِي بِعُرْوَةَ، فَقُلْتُ: أَنِّي هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبِي قَاتِي أَرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ.

(١)

ترجمه: د ثور نه روايت دي چي ابن عباس رضي الله عنه فرمايلي دي: زما دا ډير لوي خواهش وو چي د عمر فاروق رضي الله عنه نه ددي خبري تپوس او کړم چي در رسول الله هغه بيباني کومي کومي وي دچا متعلق چي الله تعالي فرمايلي دي "إِنْ تَكُتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوبُكُمَا". تر دي چي يو ځل چي کله عمر رضي الله عنه حج کولو او زه هم ورسره حج ته تلي وم چي اودس يي کولو نو مايي په لاسونو اوبه واچولي او پدغه وخت کې مي اوونيل اي اميرالمومنين در رسول الله هغه بيباني څوک څوک وي دچا متعلق چي الله تعالي "إِنْ تَكُتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوبُكُمَا" فرمايلي دي؟ عمر رضي الله عنه اوونيل اي دعباس څويه ستانه تعجب کوم تاته دا هم معلوم نه دي. زهري وايي په الله قسم ابن عباس چي د کومي خبري تپوس وکړو هغه ورباندي بده ولگيدله مگر عمر فاروق حقيقت پټ نکړو او بيان يي کړو چي هغه دواړه عائشه او حفصه رضي الله عنهما، وي. او بيا عمر فاروق رضي الله عنه پوره سرگزشت بيان کړو او ويي فرمايل: زمونږ د قريسيانو په مکه کي دا حال وو چي مونږ پخپلو ښځو غالب وو مگر کله چي مديني ته راغلو نو نور خلق مو وليدل چي خپلي ښځي ورباندي غالبې وي نو زمونږ ښځو هم د هغوی نقش قدم ته کتل شروع کړل چي زدکړه يي ورته وکړله نو يوه ورځ زه خپلي ښځي ته غصه شوم او هغي راته جواب راگرځول شروع کړل ما دا بده وگنډله چي دا راته جوابونه راوگرځوي نو هغي راته وونيل ته دا ولي بد گڼي په الله قسم د رسول الله بيباني خو هغه سره بحث مباحثه او تکرار کوي او کله کله ورسره بعضي ښځه پوره ورځ هم خبري ونکړي تردې چي شپه راشي. ما په زړه کي وونيل وک چي داسي کوي نامراد او تاواني به پاتي کيږي، عمر فاروق وونيل د بني اميه قبيلي په عوالي مقام کي زما کور وو او هلته زما يو انصاري گاونډي وو مونږ خپل مينځ کي يو ترتيب جوړ کړو چي يوه ورځ به ته در رسول الله مجلس ته ورځي چي د وحې د نزول او ضروري حالاتو خبر به ما ته راوړي او يوه ورځ به زه ورځم اود وحې د نزول او ضروري حالاتو خبر به تاته راوړم، امير المؤمنين ونييل چي مونږ يوه ورځ دا

خبري کولي چي غسانيانو زمونږ سره د جنگ کولو دپاره خپلو اسونو ته نغلوته اولگول ، يوه ورځ يو انصاري د خپل نمبر په ورځ (در رسول الله صلي الله عليه وسلم دخدمت ، دماخوستن په وخت کې مونږ ته واپس راغي او دراتلو سره يې زما دروازه په زوره اووهله او تپوس يې اوکړو ايا عمر موجود دي ؟ نو زه گبراو شوم او فورا بهر راووتلم انصاري اوونيل نن يولويه حادثه پېښه شوي ده ما اوونيل څه شوي دي؟ ايا غسانيان راغلي دي؟ ويي ونيل ددينه هم لويه حادثه پېښه شوي ده رسول الله صلي الله عليه وسلم خپلو بيبیانو ته طلاق ورکړي دي ما پخپل زړه کې اوونيل اي حفصي ناکام او نامراده شوي زما خو دمخکې نه دا خيال وو ډيره نژدي ده چي داسي به کيږي خو بيا مي د ماخوستن د مونځ نه پس جامي بدل کړي او دتلو نه پس د حفصي کمري ته ورسيدم او هغي ژړل ما ورته وويل ايا رسول الله درته طلاق درکړي دي؟ هغي راته ووتل ماته پته نشته هغه خو دادي چي په دي بالاخانه کې يواځي ناست دی ، عمر فاروق وايي چي زه دلته نه روان شوم او يو تور غلام ته ورغلم او ورته مي وويل چي در رسول الله نه د عمر دپاره د داخليدو اجازت اوغواړه غلام داخل شو او در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره يې خبري اترې اوکړي خو چي بهر راغي نو ويي ونيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره خبري اوکړي او ستا ذکر مي ورته وکړو ليکن خاموش پاتي شو نوزه مجبورا واپس روان شوم او مسجد ته راغلم او دمڼر په خوا کې دهغه کسانو سره نژدي کيناستم څوک چي هلته موجود وو او ژړل يې ليکن ډير کينه ناسم او بيا ورغلم او غلام ته مي اوونيل چي زما دپاره د داخليدو اجازت اوغواړه نو دي دته ورغلو او څه خبري يې اوکړي او يوه شيبه پس واپس راغي او ويي ونيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يې اوکړه نو زه نااميده واپس راغلم اودهغه کسانو سره کيناستم څوک چي دمڼر په خوا کې ناست وو ليکن داندروني احساس دغلي په وجه پاڅيدم او بيا مي غلام ته اوونيل چي د عمر دپاره اجازت اوغواړه نو دي دته ورغلو او يوه شيبه پس واپس راغي او ويي ونيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يې اوکړه نو ما دواپس تلو دپاره شاګړه او روان شوم چي غلام ماته په چغه وونيل چي ورشه رسول الله تاته د داخليدو اجازت وکړو نو ددي خبري په اوريدو سره زه دته ورغلم او عرض مي وکړو چي اي دالله رسوله ايا ښځو ته دي طلاق ورکړي دي ، رسول الله اوفرمانيل نه ما وونيل الله اکبر اوګوره زمونږ قريشيان به مخکې په ښځو باندي غالب وو ليکن مديني ته دراتلو نه پس يې داسي خلق وليدل په چا باندي چي ښځي غالبې دي ، نو زمونږ ښځو هم د هغوی نقش قدم ته کتل شروع کړل چي زدکړه يې ورنه وکړله نو يوه ورځ زه خپلې ښځې ته غصه شوم او هغي راته جواب راګرځول شروع کړل ما دا بده وګوتله چي دا راته جوابونه راوګرځوي نو هغي راته وونيل ته دا ولي بد گڼي په الله قسم د رسول الله بيباني خو

هغه سره بحث مباحثه او تکرار کوي او کله کله ورسره بعضي ښځه پوره ورځ هم خبري ونکړي تردې چې شپه راشي ، ما حفصي مي ته وويل ايا ته رسول الله ته دخبري جواب ورگرځوي هغي وويل هو او مونږ يې ټوله ورځ تر شپې پوري يواځي هم پرېږدو ما ورته وويل چې هرڅوک چې دا کار کوي هغه تبا او برباد دی او ايا تاسو نه ويريرئ چې د رسول الله د خفه کولو په وجه به درباندي د الله غضب نازل شي او هلاکي به شئ . رسول الله چې دا واوريدل نومسکي شو . او حفصي ته مي وويل رسول الله ته بيا جواب مه ورگرځوه اود هيڅ شي مطالبه ورته هم مه کوه او چې څه شي ته دي ضرورت وي نو ماته وايه رسول الله چې دا واوريدل نومسکي شو او حفصي ته وويل ته په دي خبره کينه مه کوه چې ستا گاونډئ ستانه زياته پړقيدونکي در رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډيره محبوه ده يعني عانسه بي بي رسول الله چې مي په مسکا وليدو ، ما عرض وکړو اي دالله رسوله يا د زړه خوشحالولو خبري وکړم؟ راته بي او فرمائيل هو و کيناستم او اندروني څيزونو ته مي کتل شروع کړل په الله قسم چې ددري کچې چمر و نه مي علاوه نور څه ونه ليدل ، ما عرض وکړو اي دالله رسوله دالله تعالي نه دعا او غواړه چې ستا په امت باندي فراخي راولي ، په روميانو او فارسيانو يي فراخي راوستلي ده باوجود ددي چې هغوی دالله اطاعت نه کوي رسول الله ددي په اوږدو سره چې تکيه يي وهلي وه کيناستو او ويي فرمائيل اي دخطاب څويه ايا ستا داخيال دي ، هغوی ته الله په دنيا کې دهغوی دخوښي شيان ورکړي دي او په اخرت کې به يي هيڅ حصه نه وي ، عمر فاروق وويل چې رسول الله داسي قسم خوړلی وو چې تر يوې مياشتې پوري به خپلو بيانو ته نه ورځم نو الله تعالي په خپل رسول باندي عتاب وکړو . زهري وايي ما ته عروه د عائشي رضي الله عنها نه خبر را کړی دی فرمائيل چې کله ۲۹ ورځي تيري شوي نو رسول الله زما کمري ته را داخل شو او ماته يي او فرمائيل زه ورته يوه خبره کول غواړم مگر د سوچ کولو نه مخکي په جواب را کولو کي جلتي مه کوه چې تر څو دي مور او پلار سره مشوره نه وي کړي او بيا يي دا ايت کریمه " تلاوت کړو ، ام المؤمنین وايي رسول الله ته دا معلومه وه چې زما مور او پلار ماته هيڅ کله درسول الله نه د جدايي اختيارولو مشوره نه را کوي ما ورته وويل ايا په دي کي زه مشوره او غواړم د مور او پلار نه زه خو الله او دهغه رسول او کور د اخرت خوښوم او هم دوی ته ترجيح ورکوم

تشریح : "إِنْ كُتِبَ إِلَيَّ اللَّهُ" عانسه او حفصه رضي الله عنهما ته خطاب دي ، دسورة په شروع کي چې دعبيد بن عمير په سند سره دعائشه رضي الله عنها کوم بيان مروي دي بخاري او مسلم ذکر کړي دي دهغي نه هم دا معلومېږي چې دا خطاب حفصه رضي الله عنها ته دي.

"فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا" يعني ستاسو د دواړو زړونه کاږه شوي دي او يو طرف ته مائل شوي يې او په حقه لار باندې قائم نه يې ځکه چې تاسو هغه خبره خوښه کړه کومه چې درسول الله خوښه نه وه رسول الله نه په ځان باندې ماريه حرامول او نه يې دخپل راز خوریدل خوښ وو او ستاسو دا دواړه خبرې خوښې وې حال دا چې په هر کس باندې واجب دي چې کومې خبرې لره رسول الله خوښې هغوی هم دي خبرې لره خوښ کړي او دکومې خبرې نه چې رسول الله نفرت کوي دهغې نه نفرت او کړي.

په فقد کې ف تعليليه دي او دزړه کوږه والي موجب دگناه دي او دگناه نه پس توبه واجب وي. بخاري وغيره دابن عباس رضي الله عنهما بيان نقل کړي دي فرمايل يې چې زما دا ډير لوي خواش وو چې د عمر فاروق رضي الله عنه نه ددې خبرې تېوس او کړم چې درسول الله هغه بيبياني کومي کومي وي دچا متعلق چې الله تعالي فرمايلي دي "إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا".

يو ځل چې کله عمر رضي الله عنه ته ورغلو او زه هم ورسره حج ته تلې وم او په لاره کې ورته دقضاء حاجت ضرورت پېښ شو او يو طرف ته ستون شو نو زه هم ورسره ستون شوم کله چې بې ضرورت پوره کړو او واپس راغي نو ما يې په لاسونو اوبه واچولې او پدغه وخت کې مي اووئيل اي اميرالمومنين درسول الله هغه بيبياني څوک څوک وي دچا متعلق چې الله تعالي "إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا" فرمايلي دي؟

عمر رضي الله عنه اووئيل اي دعباس خويه ستانه تعجب کوم او هغه دواړه عائشه او حفصه رضي الله عنهما، وي.

او بيا عمر فاروق رضي الله عنه پوره سرگزشت بيان کړو او ويې فرمايل ما او دبنې اميه بن زيد قبيلي يوانصاري چې دمدني دعوالي اوسيدونکي وو يوه مشوره کړې وه چې په نمبر نمبر به مونږ دواړه رسول الله ته ورځو چې يوه ورځ به زه ورځم او يوه ورځ به دي ورځي زما دنمبر په ورځ چې کومه وحې نازلېږي يا بله کومه اهمه واقعه پېښېږي دهغې خبر به زه دي انصاري ته ورکوم او دده دنمبر په ورځ کې چې څه کېږي دي به ماته دهغې خبر راکوي.

زمونږ قريشيان پخپلو ښځو غالب وو ليکن کله چې مونږ مديني ته راغلو نو هلته مو داسې خلق اوموندل په چا باندې چې خپلې ښځې غالبې وې غرض داچې زمونږ ښځو هم د انصاري ښځو خوي او خصلت خپل کړو. يوه ورځ ما خپلې ښځې ته په هغه اواز او کړو نو هغې هم راته په هغه اواز راکړو ماته چې ددې جواب بد ښکاره شو نو هغې اووئيل زما جواب دي څنگه خوښ نشو؟ درسول الله صلي الله عليه وسلم بيبياني هم رسول الله صلي الله عليه وسلم ته

دبعضو خبرو جواب ورکوي بلکه بعضي ښځي خو ټوله ورځ دماښامه پوري رسول الله صلي الله عليه وسلم لره پرېږدي (يعني خبري ورسره نه کوي).

زه ددي خبرو په اوريدو سره گېراؤ شوم او اومي ونيل څوک چې داسي کوي نامراد به پاتي کيږي او بيا مي ددينه پس جامي بدل کړي او حفصي (رضي الله عنها) ته ورغلم او تپوس مي ورته اوکړو چې ايا په تاسو کي څوک د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دومره خفگان هم کوي چې تمامه ورځ ترماښامه پوري يې پرېږدي؟ حفصه رضي الله عنها اووئيل هو ما اووئيل ته به ناکام او نامراده شي ايا ستا سره دا ويره نشته چې د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خفه کولو الله تعالي خفه کيږي او بيا به ته تباه شي خبردار د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه به زياتي خرچي نه غواړئ او په کومه معامله کي به ورته جواب نه ورکوي او پرېږدي به يې نه (يعني خبري کول) او څه چې دي پکار يږي زما نه يې غواړه او ته په دي خبره کينه مه کوه چې ستا گاونډي ستانه زياته پرقيدونکي د رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډيره محبويه ده يعني عاښه

عمر رضي الله عنه او فرمايل پدغه وخت کي مونږ پخپل مينځ کي تذکره کوله چې غسانيانو زمونږ سره دجنگ کولو دپاره خپلو اسونو ته نعلونه اولگول ، يوه ورځ يو انصاري دخپل نمبر په ورځ (د رسول الله صلي الله عليه وسلم دخدمت) دماخوستن په وخت کي مونږ ته واپس راغي او دراتلو سره يې زما دروازه په زوره اووهله او تپوس يې اوکړو ايا عمر موجود دي؟ نو زه گېراؤ شوم او فورا بهر راووتلم انصاري اووئيل نن يولويه حادثه پېښه شوي ده ما اووئيل څه شوي دي؟ ايا غسانيان راغلي دي؟ نو ويې وئيل ددينه هم لويه حادثه پېښه شوي ده رسول الله صلي الله عليه وسلم خپلو بيبيانو ته طلاق ورکړي دي ما اووئيل اي حفصي ناکام او نامراده شوي زما خو دمخکي نه دا خيال وو ډيره نژدي ده چې داسي به کيږي خو بيا مي ددينه پس جامي بدل کړي او دتلو نه پس مي د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره دسحر موندځ اوکړو دموندځ کولو نه پس رسول الله صلي الله عليه وسلم خپلي بالاخاني ته لاړو او هلته د ټولو نه کناره کش شو او زه حفصي ته ورغلم چې ژړل يې ما ورته اووئيل اوس ولي ژاري ايا ما درته مخکي نه وو ونيلي، ايا تاسو ته رسول الله صلي الله عليه وسلم طلاق درکړي دي؟ ويې وئيل ماته معلومه نه ده چې په څه وجه رسول الله صلي الله عليه وسلم دهر چانه جدا ناست دي نو زه دحفصي دخوانه روان شوم او په مسجد کي منبر ته ورسيدم او پدغه وخت کي دمنبر نه گيرچاپير څه کسان ناست وو چې ژړل يې نو زه هم ورسره لږ ډير وخت دپاره کيناستم ليکن داندروني غم په وجه زما نه هلته ډير کيناستل اونه شول او فورا دبلاخاني طرف ته ورغلم چرته چې رسول الله صلي الله عليه وسلم کناره کشي کړي وه ، غلام ته مي اووئيل چې د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه د عمر دپاره دداخليدو اجازت اوغواړه غلام داخل شو او د رسول الله

صلي الله عليه وسلم سره يي خبري اترې او کړي خو چي بهر راغي نو ويې ونيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره خبري او کړي او ستا ذکر مي ورته وکړو ليکن خاموش پاتي شو نوزه مجبورا واپس راغلم او دمڼبر په خوا کي دهغه کسانو سره نژدي کيناستم څوک چي هلته موجود وو ليکن ډير کينه ناستم او بيا ورغلم او غلام ته مي اووښل چي زما دپاره د داخليدو اجازت او غواره نو دي دتنه ورغلو او څه خبري يي او کړي او يوه شيبه پس واپس راغي او ويې ونيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يي او کړه نو زه نااميده واپس راغلم او دهم هغه کسانو سره کيناستم څوک چي دمڼبر په خوا کي ناست وو ليکن داندروني احساس دغلبې په وجه پاڅيدم او بيا مي غلام ته اووښل چي د عمر دپاره اجازت او غواره نو دي دتنه ورغلو او يوه شيبه پس واپس راغي او ويې ونيل ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ستا دپاره د داخليدو اجازت طلب کړو ليکن خاموشي يي او کړه نو ما دواپس تلو دپاره شا کړه او روان شوم چي غلام ماته په چغه ووښل چي رسول الله تاته د داخليدو اجازت وکړو نو ددي خبري په اوريدو سره زه دتنه ورغلم نو ما وليدل چي رسول الله بريند په چټايي باندي استراحت فرمادي چي په دي وجه يي په بدن چټايي نشان جوړ شوي وو او دسر دلاندي يي يو بالخت وو چي دکه جوړو دريشو نه ډک کړي شوي وو ، ما سلام وکړو او عرض مي وکړو چي اي دالله رسوله ايا تا بيانو ته طلاق ورکړي دي ؟ نو زما طرف ته يي وکتل او ويې فرمائيل نه الله اکبر ، در رسول نه دشر ميدو په وجه ما خپل سوال په ولاړه ولاړه وکړو او عرض مي وکړو چي اي دالله رسوله او گوره زمونږ قريشيان به مخکي په ښځو باندي غالب وو ليکن مديني ته دراتلو نه پس يي داسي خلق وليدل په چا باندي چي ښځي غالبې دي ، رسول الله چي دا واوريدل نومسکي شو ما عرض وکړو اي دالله رسوله زه حفصي ته ورغلي وم او ورته مي ووښل چي ستا دپاره په دي خبره کينه کول نه دي پکار ، خبردار در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه به يي نه زياتي خرچي نه غواړئ او په کومه معامله کي به ورته جواب نه ورکړئ او پريږدئ به يي نه (يعني خبري کول) او څه چي دي پکار پرې زما نه يي غواره او ته په دي خبره کينه مه کوه چي ستا گاونډئ ستانه زياته پريږيدونکي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ډيره محبوه ده يعني عايشه.

رسول الله چي دا واوريدل نومسکي شو ، رسول الله چي مي په مسکا وليدو نو کيناستم او اندروني خيزونو ته مي کتل شروع کړل په الله قسم چي ددري کچي چمرو نه مي علاوه نور څه ونه ليدل ، ما عرض وکړو اي دالله رسوله دالله تعالي نه دعا او غواره چي ستا په امت باندي فراخي راولي ، په روميانو او فارسيانو يي فراخي راوستلي ده باوجود ددي چي هغوی دالله اطاعت نه کوي

رسول الله ددي په اوریدو سره چې تکیه یې وهلي وه کیناستو او ویې فرمائیل ای دخطاب خوږه ایا ستا دخیال دي ، هغوی ته الله په دنیا کې دهغوی دخوښی شیان ورکړي دي او په اخرت کې به یې هیڅ حصه نه وي ، ما عرض وکړو چې ای دالله رسوله زما دپاره دالله نه دمغفرت دعا اوغواړه ، همدا وجه وه چې رسول الله دخپلو بییانونه کناره کشي کړي وه ځکه چې حفصي عائشي ته درسول الله راز ظاهر کړي وو

الله تعالی په خپل رسول باندي عتاب کړي وونوځکه رسول الله دخپلو بییانو نه خفگان ظاهر کړو او عهد یې کړي وو چې زه به تریوې میاشتي دوی ته نه ورځم چنانچې کله نهه ویشتر ورځې تیرې شوي نو دټولونه مخکې دام المومنین عائشه رضي الله عنها کورته ورغلو عائشي اووئیل ای دالله رسوله تاخو قسم خوړلې وو چې تریوې میاشتي پوري به په مونږ کې کومي بي بي ته نه ورځي لیکن نن خو دنهه ویشتر ورځو نه پس سحر دي او ما مسلسل شمیرل کړي دي نو ویې فرمائیل کله کله میاشت دنهه ویشتر ورځو هم وي او واقعي دغه میاشت دیوکم دیرش ورځو وه دعائشه رضي الله عنها بیان دي چې ددینه پس ایت دتخیر نازل شو دایت دتزلو نه پس دټولو نه مخکې زما کور ته راغلو او ماته یې په نکاح کې دباقي پاتي کیدو او ازادیدو اختیار راکړو نو ماد رسول الله سره اوسیدل اختیار کړل او بیایي نورو بییانو ته هم دا اختیار ورکړو نو هغوی ټولو هم هغه اختیار قبول کړو کوم چې عائشه رضي الله عنها خوښ کړي دي یعنې که هر څومره ولږه او فقر وو خو کومي بي بي درسول الله نه جدا کیدل خوښ نکړل.

بخاري دعائشه رضي الله عنها نه روایت نقل کړي دي فرمائیل یې چې رسول الله ماته اوفرمائیل زه تاته یوه خبره کوم خو دمور او پلار سره دمشوري کولو نه بغير به په عجلت سره فوري جواب راکول په تاباندي لازم نه دي . رسول الله ته معلومه وه چې زما مور او پلار ماته درسول الله نه جدا کیدو مشوره نه راکوي او بیایي ددینه پس اوفرمائیل الله تعالی فرمائیلې دي "یاایهاالنبي قل لااوجل ان کنتن " ما عرض اوکړو په دې معامله کې به دمور او پلار سره څه مشوره اوکړه په دې کې مشوري ته څه ضرورت نشته زه خو الله تعالی او دهغه رسول او کور ه اخرت لره خوښوم

ددې حدیث نه معلومیږي رسول الله چې دیوې میاشتي پوري دخپلو بییانونه کناره کشي کړي وه دهغې سبب دراز ظاهرول دي کوم چې حفصي عائشي ته درسول الله راز ظاهر کړي وو. لیکن مسلم دجابر رضي الله عنه نه روایت بیان کړي دي چې ابوبکر رضي الله عنه د داخلیدو د اجازت غوښتلو دپاره راغي او ویې لیدل چې څه کسان درسول الله د دروازي سره ناست دي او د داخلیدو اجازت غواړي لیکن هیچا ته اجازت نه دي ورکړي شوي لیکن رسول الله ابوبکر ته اجازت ورکړو او دته ورداخل شو بیایوه شپبه پس عمر رضي الله عنه راغي او د داخلیدو

اجازت يي او غوښتلو نو رسول الله هغه ته هم اجازت ورکړه عمر فاروق چې داخل شو نو ويي ليدل چې رسول الله غمژن او خاموش ناست دي عمر رضي الله عنه په زړه کي اوونيل کومه داسي خبره به اوکړي چې رسول الله ته خدا ورشي نو ويي ونيل اي دالله رسوله که چري د خارج لور يعني زما ښځه زما نه زياته خرچي او غواړي، نو زه به يي خټ مات کړم ددي خبري په اوريدو سره رسول الله مسکي شو او ويي فرمائيل تاسو وينئ چې دا ښځي زما نه گير چاپير راجمع شوي دي او زما نه دخرچي زياتول غواړي ددي په اوريدو سره ابوبکر رضي الله عنه عانشه رضي الله عنها طرف ته ورمونده کړل ددي دپاره چې خټ يي تاؤ کړي او عمر رضي الله عنه هم دحفصي طرف ته ورمونده کړل او دوی دواړو خپلو لونرو ته اوونيل چې هرگز به درسول الله نه داسي څيز نه غواړئ کوم چې ورسره نه وي او بيا ددينه پس درسول الله ديوبي مياشتي يعني ديوکم ديرش شپو پوري کناره کشي اختيار کړه او بيا ايت دتخير نازل شو او دټولو نه مخکي رسول الله دعانشي کورته ورغلو او دهغي په وړاندي يي ايت دتخير تلاوت کړو

حافظ ابن حجر ليکلي دي دا کيدي شي چې ددي تمامو واقعاتو مجموعه د بيانو نه دکناره کش کيدو په سبب شوي وي، دشهدو قصه، دمازيه واقعه، او دحفصي عانشي ته درسول الله راز ښکاره کول او دببيانو دطرف نه دنفقي دوست درخواست کول او دزينب دطرف نه دري پيري هديه واپس کول او په هر خل درسول الله په هديه کي اضافه کول لکه چې ابن سعد د عمره په سند سره روايت بيان کړي وو دا تمام واقعات وړاندي وروسته پيښ شوي دي او رسول الله به دصبر مظاهره کوله او معافي به يي کوله. درسول الله دمکارم اخلاق او بلندي حوصلي همدا تقاضا وه چې کله دا واقعات مسلسل پيښ شول نو دښځو نه يي کناره کشي اختيار کړه او اطلاق يي ورنکړل، او بيا ورنه راضي شو

"وَإِنْ تَطَهَّرَا عَلَيْهِ" که چري تاسو دواړه درسول الله په خلاف يوه دبلي تعاون اوکړئ اوداسي خبري اوکړئ کومي چې درسول الله خوښي نه وي مثلاً دنفقي توسيع او دراز خورول شو نو هرگز به کاميابي نشي دترجمي دا اخري جمله دشرط جزاده محذوفه ده.

"فَإِنَّ اللَّهَ" ف تعليله ده او دا د نه کاميابيدو علت دي

"مَوْلَاةٌ" يعني الله تعالي دهغه مددگار دي او جبرائيل کوم چې دمقربو فرشتو سردار دي هغه هم درسول الله رفيق او مددگار دي

قَالَ مَعْمَرٌ: فَأَخْبَرَنِي أَبُو ب. أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا تُخْبِرُ أَزْوَاجَكَ أَنِّي اخْتَزَلْتُكَ، فَقَالَ

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّمَا بَعَثَنِي اللَّهُ مُبَلِّغًا وَلَمْ يَبْعَثْنِي مُتَعِنِّتًا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. قَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ وَجْهٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه دمعمر قول دي ماته ايوب اوونيل چي عانشه رضي الله عنها رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونيل اي دالله رسوله ته خپلو بي بيانو ته ددي خبري خبر مه وركوه كومي چي ما اختيار كړي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل زه الله تعالي حق رسونكو لپلي يم او پرشاني پيداكونكي بي نه يم لپلي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دى. اود ابن عباس نه په نورو سندونو هم مروي دي

نويه، او په دي روايت كي دي چي خوك تپوس او كړي چي عانشه خه جواب وركړ، نو بيان به يي كړم او كه تپوس يي نه وي كړي نو نه به يي وایم مگر هيچا تپوس اونكړو ټول ازواجو د ايت د اوریدو سره رسول الله اختيار كړو

٦٦_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْقَلَمِ

د سورة القلم د بعضي ايتونو تفسير

٣٣١٩_ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ سُلَيْمٍ. قَالَ: قَدِمْتُ مَكَّةَ فَلَقِيْتُ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ أُنَاسًا عِنْدَنَا يَقُولُونَ فِي الْقَدْرِ: فَقَالَ عَطَاءٌ: لَقِيتُ الْوَلِيدَ بْنَ عِبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ". فَقَالَ لَهُ: اكْتُبْ. فَجَرَى بِمَا هُوَ كَاتِبٌ إِلَى الْأَبَدِ. وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. وَفِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

ترجمه عبد الواحد بن سليم وايي چي مكي ته راغلم اود عطاء بن ابي رباح محدث سره مي ملاقات شو ما ورته وونيل اي ابو محمد بعضي خلق دتقدير په مسائلو كي بحثونه كوي. عطاء وونيل زه وليد بن عباد بن الصامت ته وړغلم ونيل يي چي ماته زما پلار حديث بيان كړي دى چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چي فرمايل ني الله تعالي اول قلم پيداكړو ورته ني او فرمايل وليكه نو قلم شروع شو چي خه كارونه د قيامته پوري

١_ صحيح مسلم/الطلاق ٥(١٢٤٥)

٢_ انظر حديث رقم ٢١٥٥

راتلونکي وو ټول يي وليکل او په دي حديث کي يوه اوږده قصه ده.
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دی، او په دي باب کي د ابن عباس رضي الله عنهما نه هم حديث وارد دی

دعباده بن صامت رضي الله عنه حالات:

نوم عباده کنیه ابو الوليد په بني خزرج کې يي دسالم خاندان سره تعلق دی دپلار نوم يي صامت او دمور نوم يي قره العين وو، په غزوه بدر او ددينه پس په تمامو عزواتو کې شريک پاتي شوی دی او په بيعه الرضوان کې هم موجود وو (طبقات ابن سعد)، خلافت صديقي او فاروقي کې هم په جنگونو کې شريک پاتي شوی دی عمر فاروق رضي الله عنه دخپل خلافت په زمانه کې دی د فلسطين قاضي مقرر کړی دی عباده د حفاظو صحابه کرامو دجملي نه وو چي اصحاب صفة ته به يي دقرائت تعليم ورکولو (مسند احمد)،

عمر فاروق رضي الله عنه دی په شام کې دمسلمانانو دتعليم دپاره متعين کړی وو دقرائت نه علاوه په فقه کې ورته هم مال حاصل وو يوځل قتاده دعباده ملاقات ته لاړو نو ویی وويل "وكان قد تفقها في دين الله" يعني عباده دالله په دين کې مهارت حاصل کړی وو وفات د دوه اوياکالو په عمر کې دهجرت په ۳۴ کال وفات شو دوفات وخت يي چي نژدي شو نو يو ځوي يي ورته دوصيت کولو درخواست واکړو نو ویی فرماييل مانيغ کينوی او ييايي ددينه پس اوفرماييل ای بچيه په تقدير به يقين ساتي ورته ايمان ته دي خيرنشته (مسند احمد)،

دده د دفن کيدو دخاي په باره کې دعلماؤ دري اقوال دي ، اول ابن سعد رمله مقام ليکلی دی. دويم بعضي علماؤ بيت المقدس ليکلی دی او امام بخاري فلسطين ليکلی دی. ددي دري وارو په حقيقت کې څه اختلاف نشته ځکه چي رمله په فلسطين کې يوه صوبه ده او بيت المقدس هم يوه ضلع ده دده دروايت شمېر ۱۸۱ دی چي شپږ متفق عليه دي او دوه صرف بخاري نقل کړي دي

٦٧_ باب وَ مِنْ سُورَةِ الْحَاقَّةِ

دسورة الحاقه دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٢٠_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي قَتَيْسٍ، عَنْ سَيِّدِ الْوَعْدِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ الْأَخْطَبِ بْنِ قَتَيْسٍ، عَنْ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ

أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا فِي الْبَطْحَاءِ فِي عَصَابَةٍ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ فِيهِمْ، إِذْ مَرَّتْ عَلَيْهِمْ سَحَابَةٌ فَنَظَرُوا إِلَيْهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَ مَا اسْمُ هَذِهِ؟" قَالُوا: نَعَمْ، هَذَا السَّحَابُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالْمُرُنُ؟" قَالُوا: وَالْمُرُنُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالْعَنَانُ؟" قَالُوا: وَالْعَنَانُ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ تَذَرُونَ كُمْ بَعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؟" فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ مَا تَذَرِي، قَالَ: "فَإِنْ بَعْدَ مَا بَيْنَهُمَا إِمَّا وَاحِدَةً وَإِمَّا اثْنَتَانِ أَوْ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً، وَالسَّمَاءُ الْيَقِي فَوْقَهَا كَذَلِكَ، حَقٌّ عِنْدَ هُنَّ سَبْعُ سَمَوَاتٍ كَذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَغْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى السَّمَاءِ وَفَوْقَ ذَلِكَ ثَمَانِيَةُ أَوْ عَالٍ بَيْنَ أَظْلَافِهِنَّ وَزَكِيهِنَّ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ، ثُمَّ فَوْقَ ظُهُورِهِنَّ الْعَرْشُ بَيْنَ أَصْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ وَاللَّهُ فَوْقَ ذَلِكَ"، قَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ، يَقُولُ: أَلَا يُرِيدُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدٍ أَنْ يَخُجَّ حَتَّى تَسْمَعَ مِنْهُ هَذَا الْحَدِيثَ، قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ سِمَاكِ، لَخُوءَهُ وَرَفَعَهُ، وَرَوَى هَرِيرٌ، عَنْ سِمَاكِ بَعْضَ هَذَا الْحَدِيثِ أَوْفَقَهُ وَكَمْ يَرْفَعُهُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ الرَّازِي. (١)

ترجمه دعباس بن عبد المطلب: نه روايت دي فرماني چي زه په بطحاء مقام کې په يوه ډله کې ناست وم او په هغوي کې رسول الله هم موجود وويه دي وخت کې دوریخي يوه ټکړه روانه وه رسول کريم صلي الله عليه وسلم ورته وکتل اوبياني اوفرمايل تاسوديته څه وايي: صاحبه کرامو عرض وکړوچي سحاب صلي الله عليه وسلم اوفرمايل مزن ورته هم ونيلي شي عرض وکړي شوچي مزن ورته هم ونيلي شي، رسول کريم صلي الله عليه وسلم اوفرمايل عنان ورته هم ونيلي شي، عرض وکړي شوچي عنان ورته هم ونيلي شي، رسول کريم صلي الله عليه وسلم اوفرمايل اياتاسوته معلومه ده چي دزمکي اواسمان په مينځ کې څومره مسافه ده: عرض وکړي شوچي مونږ ته معلومه نده رسول کريم صلي الله عليه وسلم اوفرمايل ديو اويادوه اويادوه يا ددري اوياکالو دمودي په مقدار ددوي په مينځ کي مسافه ده، بياددي دپاسه دويم اسمان هم په دومره مسافه باندي واقع دی تردي چي اوه واړه اسمانونه ئي بيان کړل، بياد اوم اسمان دپاسه درياب دی دکوم دپاسه اودژوروالي په مينځ کې دومره مسافه ده لکه ديو اسمان نه دبل اسمان پوري مسافه ده بياددي دپاسه اته چيلی دي، مطلب داچي

دچيلويه شكل ملائڪ دي، چي دهغوي دنوكانو اودگيتوتورمينخ دومره مسافه ده لکه خومره چي ديواسمان نه دبل اسمان پوري مسافه ده بياددوي په شاباندي عرش دي ددي دپاسه اودکناروتورمينخ دومره مسافه ده لکه خومره چي ديواسمان نه دبل اسمان پوري مسافه ده بياالله تبارک وتعالی ددي دعرش دپاسه دي .

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي وليد بن ابوثور هم دسماک نه ددي پشان روايت نقل کړي دي او مرفوعا يي نقل کړي دي. شريك دسماک نه ددي حديث بعضي حصي نقل کړي دي مگر موقوف يي نقل کړي دي او مرفوع يي نه دي نقل کړي او دعبداالرحمن دپلار نوم عبدالله بن سعد رازي دي

۳۳۲۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ الرَّازِي، أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَأَيْتُ جُلًّا بِبُخَارَى عَلَى بَغْلَةٍ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ وَيَقُولُ: كَسَانِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ." (۱)

ترجمه دعبداالرحمن بن عبد الله بن سعد رازي نه روايت دي فرماني چي ماته زما پلار عبدالله خبر را کړي دي فرمانيل يي چي ما په بخاري کي يوکس چي په قچره سور وو او پسر يي تور پټکي ترلي وو ليدلي وو او ونيل يي دا هغه عمامه ده کومه چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم راپس کړي وه

۶۸- باب وَمِنْ سُورَةِ سَأَلَ سَائِلٌ

دسورة معارج دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۲۲- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا رِشْدِينَ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ دَرَّاجِ أَبِي السَّنْحِ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ: "كَأَلْهَيْلٍ (الكهف: ۲۹)، قَالَ: "كَعَكْرِ الزَّيْتِ، فَإِذَا قَرَّبَهُ إِلَى وَجْهِهِ سَقَطَتْ فَرَوْةٌ وَجْهِهِ فِيهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ رِشْدِينَ." (۱)

^۱ - (ابن داود/ السنة ۱۹ (۴۷۴)، سنن ابن ماجه، المقدمة ۱۴، ۱۵۴) (تحفة الأشراف: ۲۴۵۱)

ترجمه دابوسعید خدری رضی اللہ عنہ نہ مہوی دی فرمانی چي نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دایت کریمہ "یوم تکنون السماء، کالمهل" پہ تفسیر کی فرمانیلی دی ددینہ مراد دتیلو خیري دي کله چي کافر دي لره خولي ته رانژدي کړي نو دسر څرمن به يي سره دويختو نه پريوخي

اسام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف درشدین په روايت پيژنو

٦٩- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْجِنِّ

دسورة جن دبعضي ايتونو تفسیر

٣٢٢٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّالَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "مَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْجِنِّ وَلَا رَأَهُمْ، انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُورِ عُكَاظٍ، وَقَدْ سَبَّلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ، فَقَالُوا: مَا حَالُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا أَمْرٌ حَدَثَ، فَأَضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، قَالَ: فَانْطَلَقُوا يُضْرِبُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا يَبْتَغُونَ مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، فَانْصَرَفَ أُولَئِكَ النَّفَرُ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِنَخْلَةٍ عَامِدًا إِلَى سُورِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْفَرَآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ، فَقَالُوا: هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، قَالَ: فَهَذَا الَّذِي رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: يَا قَوْمَنَا: إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا، يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَأَمَّا بِهِ وَلَنْ نُفَرِّكَ بِرَيْتَنَا أَحَدًا (الجن: ٢١) فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ، وَإِنَّمَا أَوْحِيَ إِلَيْهِمْ قَوْلُ الْجِنِّ". (١)

ترجمه دعبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرمانی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم نه قرآن جئاتو ته اورولي دي او نه يي، شغوی ليدلي دي، واقعه داسي وه، رسول الله صلی

١- اوردہ البخاري في الجامع الصحيح، الأجزاء ١٠، ١١، ١٢، ١٣، ١٤، ١٥، ١٦، ١٧، ١٨، ١٩، ٢٠، ٢١، ٢٢، ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٦، ٢٧، ٢٨، ٢٩، ٣٠، ٣١، ٣٢، ٣٣، ٣٤، ٣٥، ٣٦، ٣٧، ٣٨، ٣٩، ٤٠، ٤١، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٥، ٤٦، ٤٧، ٤٨، ٤٩، ٥٠، ٥١، ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧، ٥٨، ٥٩، ٦٠، ٦١، ٦٢، ٦٣، ٦٤، ٦٥، ٦٦، ٦٧، ٦٨، ٦٩، ٧٠، ٧١، ٧٢، ٧٣، ٧٤، ٧٥، ٧٦، ٧٧، ٧٨، ٧٩، ٨٠، ٨١، ٨٢، ٨٣، ٨٤، ٨٥، ٨٦، ٨٧، ٨٨، ٨٩، ٩٠، ٩١، ٩٢، ٩٣، ٩٤، ٩٥، ٩٦، ٩٧، ٩٨، ٩٩، ١٠٠، ١٠١، ١٠٢، ١٠٣، ١٠٤، ١٠٥، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١٠٩، ١١٠، ١١١، ١١٢، ١١٣، ١١٤، ١١٥، ١١٦، ١١٧، ١١٨، ١١٩، ١٢٠، ١٢١، ١٢٢، ١٢٣، ١٢٤، ١٢٥، ١٢٦، ١٢٧، ١٢٨، ١٢٩، ١٣٠، ١٣١، ١٣٢، ١٣٣، ١٣٤، ١٣٥، ١٣٦، ١٣٧، ١٣٨، ١٣٩، ١٤٠، ١٤١، ١٤٢، ١٤٣، ١٤٤، ١٤٥، ١٤٦، ١٤٧، ١٤٨، ١٤٩، ١٥٠، ١٥١، ١٥٢، ١٥٣، ١٥٤، ١٥٥، ١٥٦، ١٥٧، ١٥٨، ١٥٩، ١٦٠، ١٦١، ١٦٢، ١٦٣، ١٦٤، ١٦٥، ١٦٦، ١٦٧، ١٦٨، ١٦٩، ١٧٠، ١٧١، ١٧٢، ١٧٣، ١٧٤، ١٧٥، ١٧٦، ١٧٧، ١٧٨، ١٧٩، ١٨٠، ١٨١، ١٨٢، ١٨٣، ١٨٤، ١٨٥، ١٨٦، ١٨٧، ١٨٨، ١٨٩، ١٩٠، ١٩١، ١٩٢، ١٩٣، ١٩٤، ١٩٥، ١٩٦، ١٩٧، ١٩٨، ١٩٩، ٢٠٠، ٢٠١، ٢٠٢، ٢٠٣، ٢٠٤، ٢٠٥، ٢٠٦، ٢٠٧، ٢٠٨، ٢٠٩، ٢١٠، ٢١١، ٢١٢، ٢١٣، ٢١٤، ٢١٥، ٢١٦، ٢١٧، ٢١٨، ٢١٩، ٢٢٠، ٢٢١، ٢٢٢، ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٥، ٢٢٦، ٢٢٧، ٢٢٨، ٢٢٩، ٢٣٠، ٢٣١، ٢٣٢، ٢٣٣، ٢٣٤، ٢٣٥، ٢٣٦، ٢٣٧، ٢٣٨، ٢٣٩، ٢٤٠، ٢٤١، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٤٤، ٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٧، ٢٤٨، ٢٤٩، ٢٥٠، ٢٥١، ٢٥٢، ٢٥٣، ٢٥٤، ٢٥٥، ٢٥٦، ٢٥٧، ٢٥٨، ٢٥٩، ٢٦٠، ٢٦١، ٢٦٢، ٢٦٣، ٢٦٤، ٢٦٥، ٢٦٦، ٢٦٧، ٢٦٨، ٢٦٩، ٢٧٠، ٢٧١، ٢٧٢، ٢٧٣، ٢٧٤، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٧٧، ٢٧٨، ٢٧٩، ٢٨٠، ٢٨١، ٢٨٢، ٢٨٣، ٢٨٤، ٢٨٥، ٢٨٦، ٢٨٧، ٢٨٨، ٢٨٩، ٢٩٠، ٢٩١، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٤، ٢٩٥، ٢٩٦، ٢٩٧، ٢٩٨، ٢٩٩، ٣٠٠، ٣٠١، ٣٠٢، ٣٠٣، ٣٠٤، ٣٠٥، ٣٠٦، ٣٠٧، ٣٠٨، ٣٠٩، ٣١٠، ٣١١، ٣١٢، ٣١٣، ٣١٤، ٣١٥، ٣١٦، ٣١٧، ٣١٨، ٣١٩، ٣٢٠، ٣٢١، ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٢٤، ٣٢٥، ٣٢٦، ٣٢٧، ٣٢٨، ٣٢٩، ٣٣٠، ٣٣١، ٣٣٢، ٣٣٣، ٣٣٤، ٣٣٥، ٣٣٦، ٣٣٧، ٣٣٨، ٣٣٩، ٣٤٠، ٣٤١، ٣٤٢، ٣٤٣، ٣٤٤، ٣٤٥، ٣٤٦، ٣٤٧، ٣٤٨، ٣٤٩، ٣٥٠، ٣٥١، ٣٥٢، ٣٥٣، ٣٥٤، ٣٥٥، ٣٥٦، ٣٥٧، ٣٥٨، ٣٥٩، ٣٦٠، ٣٦١، ٣٦٢، ٣٦٣، ٣٦٤، ٣٦٥، ٣٦٦، ٣٦٧، ٣٦٨، ٣٦٩، ٣٧٠، ٣٧١، ٣٧٢، ٣٧٣، ٣٧٤، ٣٧٥، ٣٧٦، ٣٧٧، ٣٧٨، ٣٧٩، ٣٨٠، ٣٨١، ٣٨٢، ٣٨٣، ٣٨٤، ٣٨٥، ٣٨٦، ٣٨٧، ٣٨٨، ٣٨٩، ٣٩٠، ٣٩١، ٣٩٢، ٣٩٣، ٣٩٤، ٣٩٥، ٣٩٦، ٣٩٧، ٣٩٨، ٣٩٩، ٤٠٠، ٤٠١، ٤٠٢، ٤٠٣، ٤٠٤، ٤٠٥، ٤٠٦، ٤٠٧، ٤٠٨، ٤٠٩، ٤١٠، ٤١١، ٤١٢، ٤١٣، ٤١٤، ٤١٥، ٤١٦، ٤١٧، ٤١٨، ٤١٩، ٤٢٠، ٤٢١، ٤٢٢، ٤٢٣، ٤٢٤، ٤٢٥، ٤٢٦، ٤٢٧، ٤٢٨، ٤٢٩، ٤٣٠، ٤٣١، ٤٣٢، ٤٣٣، ٤٣٤، ٤٣٥، ٤٣٦، ٤٣٧، ٤٣٨، ٤٣٩، ٤٤٠، ٤٤١، ٤٤٢، ٤٤٣، ٤٤٤، ٤٤٥، ٤٤٦، ٤٤٧، ٤٤٨، ٤٤٩، ٤٥٠، ٤٥١، ٤٥٢، ٤٥٣، ٤٥٤، ٤٥٥، ٤٥٦، ٤٥٧، ٤٥٨، ٤٥٩، ٤٦٠، ٤٦١، ٤٦٢، ٤٦٣، ٤٦٤، ٤٦٥، ٤٦٦، ٤٦٧، ٤٦٨، ٤٦٩، ٤٧٠، ٤٧١، ٤٧٢، ٤٧٣، ٤٧٤، ٤٧٥، ٤٧٦، ٤٧٧، ٤٧٨، ٤٧٩، ٤٨٠، ٤٨١، ٤٨٢، ٤٨٣، ٤٨٤، ٤٨٥، ٤٨٦، ٤٨٧، ٤٨٨، ٤٨٩، ٤٩٠، ٤٩١، ٤٩٢، ٤٩٣، ٤٩٤، ٤٩٥، ٤٩٦، ٤٩٧، ٤٩٨، ٤٩٩، ٥٠٠، ٥٠١، ٥٠٢، ٥٠٣، ٥٠٤، ٥٠٥، ٥٠٦، ٥٠٧، ٥٠٨، ٥٠٩، ٥١٠، ٥١١، ٥١٢، ٥١٣، ٥١٤، ٥١٥، ٥١٦، ٥١٧، ٥١٨، ٥١٩، ٥٢٠، ٥٢١، ٥٢٢، ٥٢٣، ٥٢٤، ٥٢٥، ٥٢٦، ٥٢٧، ٥٢٨، ٥٢٩، ٥٣٠، ٥٣١، ٥٣٢، ٥٣٣، ٥٣٤، ٥٣٥، ٥٣٦، ٥٣٧، ٥٣٨، ٥٣٩، ٥٤٠، ٥٤١، ٥٤٢، ٥٤٣، ٥٤٤، ٥٤٥، ٥٤٦، ٥٤٧، ٥٤٨، ٥٤٩، ٥٥٠، ٥٥١، ٥٥٢، ٥٥٣، ٥٥٤، ٥٥٥، ٥٥٦، ٥٥٧، ٥٥٨، ٥٥٩، ٥٦٠، ٥٦١، ٥٦٢، ٥٦٣، ٥٦٤، ٥٦٥، ٥٦٦، ٥٦٧، ٥٦٨، ٥٦٩، ٥٧٠، ٥٧١، ٥٧٢، ٥٧٣، ٥٧٤، ٥٧٥، ٥٧٦، ٥٧٧، ٥٧٨، ٥٧٩، ٥٨٠، ٥٨١، ٥٨٢، ٥٨٣، ٥٨٤، ٥٨٥، ٥٨٦، ٥٨٧، ٥٨٨، ٥٨٩، ٥٩٠، ٥٩١، ٥٩٢، ٥٩٣، ٥٩٤، ٥٩٥، ٥٩٦، ٥٩٧، ٥٩٨، ٥٩٩، ٦٠٠، ٦٠١، ٦٠٢، ٦٠٣، ٦٠٤، ٦٠٥، ٦٠٦، ٦٠٧، ٦٠٨، ٦٠٩، ٦١٠، ٦١١، ٦١٢، ٦١٣، ٦١٤، ٦١٥، ٦١٦، ٦١٧، ٦١٨، ٦١٩، ٦٢٠، ٦٢١، ٦٢٢، ٦٢٣، ٦٢٤، ٦٢٥، ٦٢٦، ٦٢٧، ٦٢٨، ٦٢٩، ٦٣٠، ٦٣١، ٦٣٢، ٦٣٣، ٦٣٤، ٦٣٥، ٦٣٦، ٦٣٧، ٦٣٨، ٦٣٩، ٦٤٠، ٦٤١، ٦٤٢، ٦٤٣، ٦٤٤، ٦٤٥، ٦٤٦، ٦٤٧، ٦٤٨، ٦٤٩، ٦٥٠، ٦٥١، ٦٥٢، ٦٥٣، ٦٥٤، ٦٥٥، ٦٥٦، ٦٥٧، ٦٥٨، ٦٥٩، ٦٦٠، ٦٦١، ٦٦٢، ٦٦٣، ٦٦٤، ٦٦٥، ٦٦٦، ٦٦٧، ٦٦٨، ٦٦٩، ٦٧٠، ٦٧١، ٦٧٢، ٦٧٣، ٦٧٤، ٦٧٥، ٦٧٦، ٦٧٧، ٦٧٨، ٦٧٩، ٦٨٠، ٦٨١، ٦٨٢، ٦٨٣، ٦٨٤، ٦٨٥، ٦٨٦، ٦٨٧، ٦٨٨، ٦٨٩، ٦٩٠، ٦٩١، ٦٩٢، ٦٩٣، ٦٩٤، ٦٩٥، ٦٩٦، ٦٩٧، ٦٩٨، ٦٩٩، ٧٠٠، ٧٠١، ٧٠٢، ٧٠٣، ٧٠٤، ٧٠٥، ٧٠٦، ٧٠٧، ٧٠٨، ٧٠٩، ٧١٠، ٧١١، ٧١٢، ٧١٣، ٧١٤، ٧١٥، ٧١٦، ٧١٧، ٧١٨، ٧١٩، ٧٢٠، ٧٢١، ٧٢٢، ٧٢٣، ٧٢٤، ٧٢٥، ٧٢٦، ٧٢٧، ٧٢٨، ٧٢٩، ٧٣٠، ٧٣١، ٧٣٢، ٧٣٣، ٧٣٤، ٧٣٥، ٧٣٦، ٧٣٧، ٧٣٨، ٧٣٩، ٧٤٠، ٧٤١، ٧٤٢، ٧٤٣، ٧٤٤، ٧٤٥، ٧٤٦، ٧٤٧، ٧٤٨، ٧٤٩، ٧٥٠، ٧٥١، ٧٥٢، ٧٥٣، ٧٥٤، ٧٥٥، ٧٥٦، ٧٥٧، ٧٥٨، ٧٥٩، ٧٦٠، ٧٦١، ٧٦٢، ٧٦٣، ٧٦٤، ٧٦٥، ٧٦٦، ٧٦٧، ٧٦٨، ٧٦٩، ٧٧٠، ٧٧١، ٧٧٢، ٧٧٣، ٧٧٤، ٧٧٥، ٧٧٦، ٧٧٧، ٧٧٨، ٧٧٩، ٧٨٠، ٧٨١، ٧٨٢، ٧٨٣، ٧٨٤، ٧٨٥، ٧٨٦، ٧٨٧، ٧٨٨، ٧٨٩، ٧٩٠، ٧٩١، ٧٩٢، ٧٩٣، ٧٩٤، ٧٩٥، ٧٩٦، ٧٩٧، ٧٩٨، ٧٩٩، ٨٠٠، ٨٠١، ٨٠٢، ٨٠٣، ٨٠٤، ٨٠٥، ٨٠٦، ٨٠٧، ٨٠٨، ٨٠٩، ٨١٠، ٨١١، ٨١٢، ٨١٣، ٨١٤، ٨١٥، ٨١٦، ٨١٧، ٨١٨، ٨١٩، ٨٢٠، ٨٢١، ٨٢٢، ٨٢٣، ٨٢٤، ٨٢٥، ٨٢٦، ٨٢٧، ٨٢٨، ٨٢٩، ٨٣٠، ٨٣١، ٨٣٢، ٨٣٣، ٨٣٤، ٨٣٥، ٨٣٦، ٨٣٧، ٨٣٨، ٨٣٩، ٨٤٠، ٨٤١، ٨٤٢، ٨٤٣، ٨٤٤، ٨٤٥، ٨٤٦، ٨٤٧، ٨٤٨، ٨٤٩، ٨٥٠، ٨٥١، ٨٥٢، ٨٥٣، ٨٥٤، ٨٥٥، ٨٥٦، ٨٥٧، ٨٥٨، ٨٥٩، ٨٦٠، ٨٦١، ٨٦٢، ٨٦٣، ٨٦٤، ٨٦٥، ٨٦٦، ٨٦٧، ٨٦٨، ٨٦٩، ٨٧٠، ٨٧١، ٨٧٢، ٨٧٣، ٨٧٤، ٨٧٥، ٨٧٦، ٨٧٧، ٨٧٨، ٨٧٩، ٨٨٠، ٨٨١، ٨٨٢، ٨٨٣، ٨٨٤، ٨٨٥، ٨٨٦، ٨٨٧، ٨٨٨، ٨٨٩، ٨٩٠، ٨٩١، ٨٩٢، ٨٩٣، ٨٩٤، ٨٩٥، ٨٩٦، ٨٩٧، ٨٩٨، ٨٩٩، ٩٠٠، ٩٠١، ٩٠٢، ٩٠٣، ٩٠٤، ٩٠٥، ٩٠٦، ٩٠٧، ٩٠٨، ٩٠٩، ٩١٠، ٩١١، ٩١٢، ٩١٣، ٩١٤، ٩١٥، ٩١٦، ٩١٧، ٩١٨، ٩١٩، ٩٢٠، ٩٢١، ٩٢٢، ٩٢٣، ٩٢٤، ٩٢٥، ٩٢٦، ٩٢٧، ٩٢٨، ٩٢٩، ٩٣٠، ٩٣١، ٩٣٢، ٩٣٣، ٩٣٤، ٩٣٥، ٩٣٦، ٩٣٧، ٩٣٨، ٩٣٩، ٩٤٠، ٩٤١، ٩٤٢، ٩٤٣، ٩٤٤، ٩٤٥، ٩٤٦، ٩٤٧، ٩٤٨، ٩٤٩، ٩٥٠، ٩٥١، ٩٥٢، ٩٥٣، ٩٥٤، ٩٥٥، ٩٥٦، ٩٥٧، ٩٥٨، ٩٥٩، ٩٦٠، ٩٦١، ٩٦٢، ٩٦٣، ٩٦٤، ٩٦٥، ٩٦٦، ٩٦٧، ٩٦٨، ٩٦٩، ٩٧٠، ٩٧١، ٩٧٢، ٩٧٣، ٩٧٤، ٩٧٥، ٩٧٦، ٩٧٧، ٩٧٨، ٩٧٩، ٩٨٠، ٩٨١، ٩٨٢، ٩٨٣، ٩٨٤، ٩٨٥، ٩٨٦، ٩٨٧، ٩٨٨، ٩٨٩، ٩٩٠، ٩٩١، ٩٩٢، ٩٩٣، ٩٩٤، ٩٩٥، ٩٩٦، ٩٩٧، ٩٩٨، ٩٩٩، ١٠٠٠، ١٠٠١، ١٠٠٢، ١٠٠٣، ١٠٠٤، ١٠٠٥، ١٠٠٦، ١٠٠٧، ١٠٠٨، ١٠٠٩، ١٠١٠، ١٠١١، ١٠١٢، ١٠١٣، ١٠١٤، ١٠١٥، ١٠١٦، ١٠١٧، ١٠١٨، ١٠١٩، ١٠٢٠، ١٠٢١، ١٠٢٢، ١٠٢٣، ١٠٢٤، ١٠٢٥، ١٠٢٦، ١٠٢٧، ١٠٢٨، ١٠٢٩، ١٠٣٠، ١٠٣١، ١٠٣٢، ١٠٣٣، ١٠٣٤، ١٠٣٥، ١٠٣٦، ١٠٣٧، ١٠٣٨، ١٠٣٩، ١٠٤٠، ١٠٤١، ١٠٤٢، ١٠٤٣، ١٠٤٤، ١٠٤٥، ١٠٤٦، ١٠٤٧، ١٠٤٨، ١٠٤٩، ١٠٥٠، ١٠٥١، ١٠٥٢، ١٠٥٣، ١٠٥٤، ١٠٥٥، ١٠٥٦، ١٠٥٧، ١٠٥٨، ١٠٥٩، ١٠٦٠، ١٠٦١، ١٠٦٢، ١٠٦٣، ١٠٦٤، ١٠٦٥، ١٠٦٦، ١٠٦٧، ١٠٦٨، ١٠٦٩، ١٠٧٠، ١٠٧١، ١٠٧٢، ١٠٧٣، ١٠٧٤، ١٠٧٥، ١٠٧٦، ١٠٧٧، ١٠٧٨، ١٠٧٩، ١٠٨٠، ١٠٨١، ١٠٨٢، ١٠٨٣، ١٠٨٤، ١٠٨٥، ١٠٨٦، ١٠٨٧، ١٠٨٨، ١٠٨٩، ١٠٩٠، ١٠٩١، ١٠٩٢، ١٠٩٣، ١٠٩٤، ١٠٩٥، ١٠٩٦، ١٠٩٧، ١٠٩٨، ١٠٩٩، ١١٠٠، ١١٠١، ١١٠٢، ١١٠٣، ١١٠٤، ١١٠٥، ١١٠٦، ١١٠٧، ١١٠٨، ١١٠٩، ١١١٠، ١١١١، ١١١٢، ١١١٣، ١١١٤، ١١١٥، ١١١٦، ١١١٧، ١١١٨، ١١١٩، ١١٢٠، ١١٢١، ١١٢٢، ١١٢٣، ١١٢٤، ١١٢٥، ١١٢٦، ١١٢٧، ١١٢٨، ١١٢٩، ١١٣٠، ١١٣١، ١١٣٢، ١١٣٣، ١١٣٤، ١١٣٥، ١١٣٦، ١١٣٧، ١١٣٨، ١١٣٩، ١١٤٠، ١١٤١، ١١٤٢، ١١٤٣، ١١٤٤، ١١٤٥، ١١٤٦، ١١٤٧، ١١٤٨، ١١٤٩، ١١٥٠، ١١٥١، ١١٥٢، ١١٥٣، ١١٥٤، ١١٥٥، ١١٥٦، ١١٥٧، ١١٥٨، ١١٥٩، ١١٦٠، ١١٦١، ١١٦٢، ١١٦٣، ١١٦٤، ١١٦٥، ١١٦٦، ١١٦٧، ١١٦٨، ١١٦٩، ١١٧٠، ١١٧١، ١١٧٢، ١١٧٣، ١١٧٤، ١١٧٥، ١١٧٦، ١١٧٧، ١١٧٨، ١١٧٩، ١١٨٠، ١١٨١، ١١٨٢، ١١٨٣، ١١٨٤، ١١٨٥، ١١٨٦، ١١٨٧، ١١٨٨، ١١٨٩، ١١٩٠، ١١٩١، ١١٩٢، ١١٩٣، ١١٩٤، ١١٩٥، ١١٩٦، ١١٩٧، ١١٩٨، ١١٩٩، ١٢٠٠، ١٢٠١، ١٢٠٢، ١٢٠٣، ١٢٠٤، ١٢٠٥، ١٢٠٦، ١٢٠٧، ١٢٠٨، ١٢٠٩، ١٢١٠، ١٢١١، ١٢١٢، ١٢١٣، ١٢١٤، ١٢١٥، ١٢١٦، ١٢١٧، ١٢١٨، ١٢١٩، ١٢٢٠، ١٢٢١، ١٢٢٢، ١٢٢٣، ١٢٢٤، ١٢٢٥، ١٢٢٦، ١٢٢٧، ١٢٢٨، ١٢٢٩، ١٢٣٠، ١٢٣١، ١٢٣٢، ١٢٣٣، ١٢٣٤، ١٢٣٥، ١٢٣٦، ١٢٣٧، ١٢٣٨، ١٢٣٩، ١٢٤٠، ١٢٤١، ١٢٤٢، ١٢٤٣، ١٢٤٤، ١٢٤٥، ١٢٤٦، ١٢٤٧، ١٢٤٨، ١٢٤٩، ١٢٥٠، ١٢٥١، ١٢٥٢، ١٢٥٣، ١٢٥٤، ١٢٥٥، ١٢٥٦، ١٢٥٧، ١٢٥٨، ١٢٥٩، ١٢٦٠، ١٢٦١، ١٢٦٢، ١٢٦٣، ١٢٦٤، ١٢٦٥، ١٢٦٦، ١٢٦٧، ١٢٦٨، ١٢٦٩، ١٢٧٠، ١٢٧١، ١٢٧٢، ١٢٧٣، ١٢٧٤، ١٢٧٥، ١٢٧٦، ١٢٧٧، ١٢٧٨، ١٢٧٩، ١٢٨٠، ١٢٨١، ١٢٨٢، ١٢٨٣، ١٢٨٤، ١٢٨٥، ١٢٨٦، ١٢٨٧، ١٢٨٨، ١٢٨٩، ١٢٩٠، ١٢٩١، ١٢٩٢، ١٢٩٣، ١٢٩٤، ١٢٩٥، ١٢٩٦، ١٢٩٧، ١٢٩٨، ١٢٩٩، ١٣٠٠، ١٣٠١، ١٣٠٢، ١٣٠٣، ١٣٠٤، ١٣٠٥، ١٣٠٦، ١٣٠٧، ١٣٠٨، ١٣٠٩، ١٣١٠، ١٣١١، ١٣١٢، ١٣١٣، ١٣١٤، ١٣١٥، ١٣١٦، ١٣١٧، ١٣١٨، ١٣١٩، ١٣٢٠، ١٣٢١، ١٣٢٢، ١٣٢٣، ١٣٢٤، ١٣٢٥، ١٣٢٦، ١٣٢٧، ١٣٢٨، ١٣٢٩، ١٣٣٠، ١٣٣١، ١٣٣٢، ١٣٣٣، ١٣٣٤،

الله عليه وسلم دخپلو صحابه كرامو سره دعكاظ بازار ته روان وو ،دبعثت محمدي نه څه ورځي پس، دشيطانانو او اسماني خبرونو حاصلولو په مينځ كي ركاوټ پيدا كړي شوي وو او په دوى باندې دشغلو وزيدل شروع شوي دي نو دوى خپل قوم ته واپس راغلل او قوم ورته اوونيل څه خبره ده څنگه واپس راغلى؟ هغوى اوونيل زمونږه او اسماني خبرونو په مينځ كي دخل اندازي شوي ده، داسماني خبرونو داوريدو نه دمنع كولو دپاره مونږ په ستورو ويشتلي شوي يو قوم اوونيل داسي ښكاري په دنيا كي كوم نوي څيز ظاهرېدونكي دي دكوم په وجه چي زمونږ او داسماني خبرونو په مينځ كي ركاوټ پيدا شوي دي چنانچي هغوى دزمكي په څلورو گوتونو كي په مغربونو او مشرقونو كي تلاش شروع كړو، دشيطانانو كومه ډله چي نهمه طرف ته تلې وه هغوى درسول الله صلي الله عليه وسلم په خوا كي تير شول او دغه وخت كي رسول الله صلي الله عليه وسلم عكاظ بازار ته په لاره روان وو او په نخله مقام كي موجود وو او دخپلو صحابه كرامو سره يي دسحر مونځ كولو هر كله چي دوى قران واوريډو نو په پوره توجه سره يي ورته غوږ كيځودو داوريدو سره يي اوونيل قسم په الله دا هم هغه څيز دي كوم چي زمونږ او اسماني خبرونو په مينځ كي حائل شوي دي، ابن عباس رضي الله عنهما وائي هم ددي خاي نه دوى خپل قوم ته واپس ورغلل او چي هلته ورسيدل نو ونيل يي اي زما قومه "يَا قَوْمًا: إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَمْ نُشْرِكْ بِرَبِّنَا أَحَدًا" هدايت كوى حق ته نو ايمان راوړيدي مونږ په دي باندې او هيچري به شريك نه جوړ وو د خپل رب سره هيڅوك او په همدې موقعه الله تعالي پخپل رسول " قُلْ أُوْحِي إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ " يقينا ماته وحى شوي ده چي په جناتو كي يو څو كسانو قران واوريډو، نازل كړو او په رسول الله باندې دجناتو قول دوحى په طريقه نازل كړي شو

تفسير: إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَمْ نُشْرِكْ بِرَبِّنَا أَحَدًا چي معنى مصدري شى نو قرآءة جامع قراة مراد دي يا قرآن په خپله معنى دي نو دوى د قرآن نوم هم ايزده كړو يا دا چي د مخكنو آسمانى كتابونو د علم په وجه سره ني قرآن پيژندلو لكه د سورة احقاف ۳۰ نه معلومه ده عَجَبًا قرآن د اعلى درجي فصاحت او بلاغت په وجه عجيبه دي يعنى مثال نه لرى يا تعجب په دي وجه سره وو چي په دي كي د توحيد نا اشنا مسئله ده چي دوى د يهوديانو او نصارى نه دا نه وه اوريدلي لكه چي مشركانو ورته هم لَكُفًا عَجَابٌ ونيلي وو په سورة ص ۵ پ ۲۳ كي ذكر دى او دي زمانه كي هم ديرو خلقو ته د توحيد او رسالت مسئله ډيره نااشنا ښكاري دا د عَجَبًا تفسير دي يعنى عجيبه والي د دروغو او گمراهي د وجي نه نه دي لكه چي مشركان گمان كوى بلكه د هدايت او د ارشاد د وجي نه دي رشد هغه حق دي چي په هغي

باندې په عمل کولو کي مقصد ته رسيدل او کاميابي وي فامنا به فا دلالت کوي چي هدايت او رشد ايمان راوړلو ته مستلزم دي ولن شرک برېنا اشاره ده چي دا جنات د مخکي نه مشرکان وو او دا دليل دي چي د قرآن کریم خلاصه د شرکياتو رد دي. او څوک چي قرآن لفظاً او معنى لولى او بيا هم په شرک کي مبتلا دی نو معلومېږي چي دوى د قرآن په مقصد باندې نه پوهېږي

وَبَهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَوْلُ الْجَنِّ لِقَوْمِهِمْ: "لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا" (الجن: ١٩) قَالَ: لَمَّا رَأَوْهُ يُصَلِّي وَأَصْحَابُهُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ فَيَسْجُدُونَ بِسُجُودِهِ، قَالَ: تَعَجَّبُوا مِنْ طَوَاعِيَةِ أَصْحَابِهِ لَهُ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ: لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا (الجن: ١٩). قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه په مذکوره سند دا هم دابن عباس نه مروي دي فرمايل يي دجناتو قول خپل قوم ته دا وو "مَا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا" ابن عباس وائي هر کله چي دوى رسول الله په مونځ کولو اوليدو او دده ملگري په ده پسي اقتداء کوي او دده دسجدي کولو سره سجده کوي نو جناتو اوونيل تعجب دي دده دملگرو نه چي دده اطاعت کوي نو دي وخت کي دوى خپل قوم ته اوونيل "مَا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا" او يقينا هر کله چي اودريدلو بنده د الله تعالى چي بلنه ني کوله د هغه نو وي خلق چي شى په هغه باندې راپنډ. دا حديث حسن صحيح دي.

تسريح: دا څلورمه وحى ده او د عبدالله نه مراد نبى صلى الله عليه وسلم او هر داعى د حق دي په هره زمانه کي او يدعوا نه مراد دعوت الى الله دي او کادوا يکونون عليه لېدا، نه مراد مخالفت کونکى خلق دى لېدا دا د لېدنه جمع ده هغه څيز چي اجزاء ني د يو بل دپاسه جمع وي او لمسي غوندي ترينه جوړ شوي وي

٣٣٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ،

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الاذان ١٠٥ (٢-). تفسير سورة الجن (٢٩٢١). صحيح مسلم / الصلاة ٢١٥٤ (٢٢٦).

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ الْجِنُّ يَضَعُدُونَ إِلَى السَّمَاءِ يَسْتَمِعُونَ النُّوحِي، فَإِذَا سَمِعُوا الْكَلِمَةَ زَادُوا فِيهَا تِسْعًا، فَأَمَّا الْكَلِمَةُ فَتَكُونُ حَقًّا، وَأَمَّا مَا زَادُوهُ فَيَكُونُ بَاطِلًا، فَلَمَّا بَيَّعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَبِعُوا مَقَاعِدَهُمْ، قَدْ كَرُّوا ذَلِكَ لِإِبْلِيسَ، وَلَمْ تَكُنِ النُّجُومُ يُوقِي بِهَا قَبْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ لَهُمْ إِبْلِيسُ: مَا هَذَا إِلَّا مِنْ أَمْرٍ قَدْ حَدَثَ فِي الْأَرْضِ، فَبَعَثَ جُنُودَهُ فَوَجَدُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا يُصَلِّي بَيْنَ جَبَلَيْنِ، أَرَاهُ قَالَ: بِمَكَّةَ فَلَقُوهُ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: " هَذَا الَّذِي حَدَّثَ فِي الْأَرْضِ "، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي جنات به اسمان طرف ته دوحی اوریدو دپاره ختل او چي کله به يي يوه خبره واوريده دهغي سره به يي نوري خبري يوخاي کړي چي کومي خبري به دوی اوریدلي وي هغه خو به حق وي لیکن چي دوی به ورسره څه يوخاي کړي وو هغه باطل وو مگر کله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مبعوث شو نو دوی دختلو نه منع کړي شو تردي چي دوی ددي خبري ابليس ته اوکړو ددينه مخکي دوی په ستورو نه ویشلي کيدل، ابليس اووئیل په زمکه کي کومه نوي حادثه پيدا کيدونکي ده او ابليس دمعلومات حاصلولو دپاره په زمکه کي خپل لښکر خور کړو او رسول الله صلي الله عليه وسلم يي د دوه غرونو په مینځ کي دمونځ کولو په حال کي اوموندلو، راوي وائي زما خیال دي چي ابن عباس اووئیل دا واقعه په مکه کي شوي وه دوی چي درسول الله سره ملاؤ شول نو خپل قوم ته واپس ورغلل او دوی اووئیل دا هم هغه حادثه ده کومه چي په زمکه کي ظاهره شوه امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث حسن صحیح دي

٧٠_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمُدَّثِّرِ

دسورة المدثر دبعضي ايتونو تفسير

٣٢٢٥_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَهَبٍ اللَّهِ عَنْهَا، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ نَزْوَةِ النُّوحِي، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: "بَيْنَمَا أَنَا أُمَشِي سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِوَاءِ جَالِسٍ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَجِئْتُ مِنْهُ رُغْبًا فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ

زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي، فَذَرُونِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۖ قُمْ فَأَنْذِرْ ۚ إِلَى قَوْلِهِ وَالزُّجَجُ فَاهْجُرْ (البدر: ۱۰). هـ قَبْلَ أَنْ تُفْرَضَ الصَّلَاةُ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرٍ، وَأَبُو سَلَمَةَ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ. (١)

ترجمه د جابر بن عبدالله رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه واوريدل چي دوحی د بندیدو واقعہ يي ذکر کوله دخبرو په مينځ کي يي اوونيل زه په لاره روان وم چي ناخپه ما داسمان نه يو راتلونکي اواز واوريدو ما چي سر پورته کړو نو اومي کتل هغه فرشته راغلي ده کومه چي په غار حرا کي ماته راغلي وه او د زمکي او اسمان مينځ کي په يوه کرسۍ ناسته وه درعب په وجه په ماباندي دهشت راغلو او زه کور ته واپس راغلم کور والا ته مي اوونيل کمبل رانه تاؤ کړئ نو خلقو راباندي کمبل خور کړو په همدې وخت کي ايت کريمه " يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ، قُمْ فَأَنْذِرْ ، إِلَى قَوْلِهِ وَالزُّجَجُ فَاهْجُرْ " نازل شو، دا واقعہ دهغه وخت ده کله چي مونځ نه وو فرض شوي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي، دا حديث يحيى بن ابي كثير دابو سلمه بن عبد الرحمن په واسطه د جابر رضي الله عنه نه نقل کړي وو او دابو سلمه نوم عبدالله دي او د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه خوي دي او د مدني په فقهاؤ کي شامل دي

تشریح: هر کله چي د سورة علق نه پس په رومني خل د دي سورة اولنی اوو ايتونه نازل شول نو او فرمانيلي شو چي پاسه او خلق د هغه سلوک د انجام نه وويره وه چي په کومه طريقه چي دوى روان دی او په دي جهان کي چي د الله تعالى نه سيوا د نور چا لونی بيانولي شی نو ته د الله تعالى لونی بيان کړه. د دي فرمان په تعميل کي چي نبی صلی الله عليه وسلم د اسلام تبليغ شروع کړو او د قرآن مجيد سورتونه ني خلقو ته اورول نو په مکه کي شور او غوغا جوړه شوه او د مخالفتونو طوفان راغي خو مياشتي په دي حال کي تيري شوي چي د حج وخت راغلو او د مکي خلقو سره فکر پيدا شو چي په دي موقع خو به د خلقو قافلي حج له راخي او چي نبی صلی الله عليه وسلم دي حاجيانو له ورځي او دعوت ورکوی نو دا دعوت خو به د عرب په گوټ گوټ کي خور شی د دي وجي نه د قريشو سردارانو مشوره اوکړه چي د حاجيانو په راتلو سره د نبی صلی الله عليه وسلم خلاف پروېښگونه شروع کړي شی. د دي نه پس وليد بن مغيره حاضرينو ته اوويل چي که چري مونږه د محمد صلی الله عليه وسلم خلاف مختلف خبري حاجيانو ته اوکړي نو خمونږ اعتبار به ختم شی د دي وجي نه يوه خبره باندي اتفاق

١. اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء المي (٢٥) و بدء الخلق ٤ (٢٢٢٨) ٢ (٢٩٢٢). " (٢٩٥٢). و الأدب ١١٨ (٢٢١٢)

اوکري. نو بعض خلقو اونيل چي مونږ به محمد صلى الله عليه وسلم ته کاهن وايو. نو وليد اونيل چي نه هغه کاهن نه دي چا اونيل چي دي مجنون دي نو وليد اونيل چي مجنون هم نه دي نو چا اونيل چي شاعر به ورته اووايو نو وليد اونيل چي شاعر هم نه دي. نو چا اونيل چي جادوگر به ورته اووايو نو وليد جواب ورکړو چي جادوگر هم نه دي بيا وليد اونيل چي تاسو په دي خبرو کي کومه خبره هم کوي نو خلق به وائي چي دا ناروا الزام دي. په الله تعالى قسم دي د محمد صلى الله عليه وسلم په کلام کي ډير خوږ والي دي د دي جرړي ډيري ښکته دي. او د دي ځانگي ډيري ميوه داري دي. په دي باندي ابو جهل په وليد باندي غصه شو او اونيل ني چي ستا قوم تر هغي پوري ستا نه نه خوشحاليږي تر څو چي تا په محمد صلى الله عليه وسلم څه خبره نه وي جوړه کړي. نو وليد اونيل چي ماته د سوچ کولو موقعه راکړي بيا ني اونيل چي مونږ به عرب خلقو ته اووايو چي د ده په کلام کي داسي جادو دي چي سړي د خوي د بچو، ښځي او خاندان نه جدا کوي د وليد دا خبره ټولو قبوله کړه. بيا د حج په زمانه کي د قرشو خلق په حاجيانو کي خواره شول او ورته به ني ونيل چي دلته داسي يو سړي دي چي هغه جادوگر دي. او د هغه جادو په خاندانونو کي تفريق پيدا کوي. د هغه نه خان بچ ساتي ليکن د دي نتيجه دا شوه چي قرشو د نبی صلى الله عليه وسلم نوم په خپله په ټول عرب کي خور کړو (ابن هشام ج ۱ ۲۸۸ ۲۸۹، او د دي قصي دا خبره چي وليد د ابو جهل په اصرار باندي کړي وه. نو دا د عکرمه روايت دي ابن جرير په خپل تفسير کي نقل کړي ده

۳۳۲۶_ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، عَنِ ابْنِ لَهْيَعَةَ، عَنْ دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الصَّغُودُ جَبَلٌ مِنْ تَارٍ يَتَصَعَّدُ فِيهِ الْكَافِرُ سَبْعِينَ خَرِيفًا ثُمَّ يُفْهَى بِهِ كَذَلِكَ فِيهِ أَبَدًا". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ، وَقَدْ رَوَى فِيهِ مِنْ هَذَا عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَوْلُهُ مُوقُوفٌ. (۱) ترجمه ابو سعيد خدري رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي صعود په جهنم کي يو غر دي چي کافر به ورباندي اويا کالو پوري خيږي او بيا به ددينه زاپړوخي او همدا عذاب به ده ته هميشه ورکول شي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او مونږ ته صرف دابن لهيعة په سند مرفوع رارسيدلي دي ددي حديث څه حصه د عطيه نه مروی ده چي دابو سعيد خدري نه يي موقوفا

نقل کري ده.

۳۳۲۷_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُجَالِيدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ نَاسٌ مِنَ الْيَهُودِ لِأَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ يَعْلَمُ نَبِيُّكُمْ كَمْ عَدُوٌّ خَزَنَتَهُ جَهَنَّمَ؟ قَالُوا: لَا نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ غَلِبَ أَصْحَابُكَ الْيَوْمَ، قَالَ: "وَبِنَا غَلِبُوا؟" قَالَ: سَأَلَهُمْ يَهُودُ: هَلْ يَعْلَمُ نَبِيُّكُمْ كَمْ عَدُوٌّ خَزَنَتَهُ جَهَنَّمَ؟ قَالَ: "فَمَا قَالُوا؟" قَالَ: لَا نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، قَالَ: "أَفْغَلِبَ قَوْمُ سِئْلُوا عَمَّا لَا يَعْلَمُونَ، فَقَالُوا: لَا تَعْلَمُ حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، لَكِنَّهُمْ قَدْ سَأَلُوا نَبِيَّهُمْ"، فَقَالُوا: أَرَأَيْتَ اللَّهُ جَهَنَّمَ، عَلَى بِأَعْدَاءِ اللَّهِ إِنِّي سَأَلْتُهُمْ عَنْ ثُرْبَةِ الْجَنَّةِ وَهِيَ الدَّرْمَكُ، فَلَمَّا جَاءُوا قَالُوا: يَا أَبَا الْقَاسِمِ كَمْ عَدُوٌّ خَزَنَتَهُ جَهَنَّمَ؟ قَالَ: هَكَذَا، وَهَكَذَا فِي مَرَّةٍ عَشْرَةً وَفِي مَرَّةٍ تِسْعَةً، قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَأْثُرَةُ الْجَنَّةِ؟" قَالَ: فَسَكَبُوا هُلَيْتَهُ ثُمَّ قَالُوا: خُبْرَةٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْخُبْرُ مِنَ الدَّرْمَكِ"، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا التَّوَجُّهِ مِنْ حَدِيثِ مُجَالِيدٍ. (١)

ترجمہ: دجابر بن عبداللہ رضی اللہ عنہ نہ مروی دی فرمانی چي بعضی یہودیانو دصحابہ کرامو نہ تپوس اوکرو ایا ستاسو نبی تہ معلومہ ده چي دجهنم نگرانان خومره دي؟ هغوی ورتہ اوونیل مونہ تہ پتہ نشته مگر تپوس بہ ورنہ اوکرو دي دوران کي یو کس نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم تہ راغلو او ونیل بی ای محمد نن ستا ملگرو اوبانیللہ رسول اللہ اوفرمانیل خنکہ بی اوبانیللہ هغه اوونیل یہودیانو ورنہ سوال اوکرو چي ایا ستاسو نبی تہ معلومہ ده چي دجهنم نگرانان خومره دي رسول اللہ اوفرمانیل هغوی خہ جواب ورکرو دي کس اوونیل هغوی دا جواب ورکرو چي مونہ تہ معلومہ نہ ده مونہ بہ دخپل نبی نہ تپوس اوکرو بیبا بہ تاسو تہ جواب درکرو رسول اللہ اوفرمانیل ایا هغه قوم ہم بانیللی وي دکوم نہ چي دداسی خیز بارہ کي تپوس اوکري شي کوم چي دوی تہ معلوم نہ وي، یعنی پہ دي کي دبانیللو خہ خبرہ ده، بلکه یہودیانو خو خپل نبی تہ ونیلی وو مونہ تہ اللہ تعالیٰ بنکارہ اوبانیہ او داللہ تعالیٰ دغه دشمنان ماتہ راولہ زہ ددوی نہ تپوس کوم چي دجنت خاورہ دغه خیز نہ جورہ ده؟ او هغه میدہ ده بیباچي کلہ دوی رسول اللہ تہ دتپوس کولو دپارہ راغلل چي دجهنم خزانچیان خومره دي

نورسول الله پخپلو لاسونو دوه پيري اشاره اوکړه يو خل په لسو گوتو او بل خل په نهه گوتو ۱۹، يهوديانو اوونيل هو بيا ورته رسول الله تپوس اوکړو چي دجنت خاوره دڅه څيز نه ده هغوی يو څو لمحي خاموش وو او بيبي اوونيل اي ابو القاسم د دهودی نه ده رسول الله اوفرمايل دميدي دودۍ نه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او دا حديث مونږ ته صرف دمجالد په سند معلوم دي

۳۳۲۸_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبَرْزَاءُ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ. أَخْبَرَنَا سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْقَطِيعِيُّ، وَهُوَ أَخُو حَزْمِ بْنِ أَبِي حَزْمٍ الْقَطِيعِيُّ. عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ (المدر: ۵۶) قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: "أَنَا أَهْلُ أَنْ أَتَى. فَمَنْ اتَّقَانِي فَلَمْ يَجْعَلْ مَعِيَ إِلَهًا. فَأَنَا أَهْلُ أَنْ أَعْفِرَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَسَهْلٌ لَيْسَ بِالْقَوِي فِي الْحَدِيثِ وَقَدْ تَفَرَّدَ بِهَذَا الْحَدِيثِ عَنْ ثَابِتٍ. (١)

ترجمه . دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت کريمه "هو اهل التقوي واهل المغفرة" الله تعالي لائق دي ددي چي ويره تري اوکړي شي چي صورت يي صرف دادي چي داحکامو دمخالفت نه يي اجتناب وکړي شي او هغه لائق دي دبخبني کولو. باره کي اوفرمايل الله تعالي فرماني زه ددي اهل او لائق يم چي ويريدل رانه اوشي پس چاچي زما نه ويره اوکړه او زما سره يي بل څوک په عبادت کي شريک نکړو نو ماسره دا لائق دي چي زه ورته مغفرت اوکړم

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي. سهيل په باب حديث کي قوي نه دي او هغه دثابت نه ددي حديث په نقل کولو کي منفرد دي

تشریح: هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ يعني دمومنانو بندگانو دگناهونو معاف کولو مالک دي. دانس رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت کريمه "هو اهل التقوي" په سلسله کي فرمايلي دي چي ستاسو رب فرمايلي دي چي زه ددي قابل يم چي زما سره دي هيڅ شي شريک نکړي شي اونه چا لره زما مثل وگرځولي شي او زه ددي خبري

هم قابل یم چي څوک تقوي لري او هغه زما سره هيڅوک شريک نکړي نو زه به ورته مغفرت وکړم ، رواه احمد ، والترمذي ، والنسائي ، وابن ماجه ، والحاكم .

٧١- باب وَمِنْ سُورَةِ الْقِيَامَةِ

د سورة القيامة د بعضي ايتونو تفسير

٣٣٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ يُرِيدُ أَنْ يَحْفَظَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَتَعَجَّلَ بِهِ (القيامة: ١٦). قَالَ: فَكَانَ يُحَرِّكُ بِهِ شَفَتَيْهِ"، وَحَرَّكَ سُفْيَانُ شَفَتَيْهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ يُحْسِنُ الثَّنَاءَ عَلَى مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ حَيْثُ (١).

ترجمه د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي كله چي به په رسول الله صلي الله عليه وسلم قران نازلېدو نو زر زر به يې ورباندي ژبه چلوله (تکرار به يې کولو) تردي پوري چي به او محفوظ يې کړي نو دي باره کي الله تعالي دا ايت کریمه

"لا تحرك به لسانك لتعجل به" مه خوځود په دي قران سره ژبه خپله چي تادي کوی په لوستلو ددي ، نازل شو راوي واني چي خپلي دواړه شونډي به يې خوزولي او دده شاگرد سفيان ه دخپلو شونډو خوزول اوخودل

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي ، علي بن مديني واني د يحيى بن سعيد القطان قول دي چي سفيان ثوري موسي بن ابي عائشه ښه گڼلرلو
تشرېح يعني په قران په جلتی جلتی سره د یادولو دپاره دوحی د تکمیل نه مخکي ژبه مه خوځود ، دا بن عباس رضي الله عنهما په قول در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره دا الله ښه وه چي دنازل شوي وحی کومه حصه رانه چرته هیرد نشي نو په دي وجه به يې دوحی د ترول په دوران شونډو مبارکو ته په مزه مزه حرکت ورکولو . بخاري ومسلم

^١ - اورده البخاري في الصحيح / بدء الوحي ١٥٢ (د) ، وتفسير سورة القيامة (٢٩٢٤) ٢ و (٢٩٢٨) ٢ و (٢٩٢٩) ٢ و فضائل القرآن ٢٨ (٥٢٢) ، والتوحيد ٢٢ (٤٥٢٢) ، صحيح مسلم: الصلاة ٢٢ (٢٢٨) ، النسائي/الافتتاح ٢٤ (٤٢٩) ، (تعفة الأشراف: ٥٢٢٤) ، ومسندا احمد (١/٢٢٢)

۳۳۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَبَابَةُ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ ثُوَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ مَلَكُةٌ لَمْ يَنْظُرْ إِلَى جَنَابِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَخَدَمِهِ وَسُرُورِهِ مَسِيرَةَ أَلْفِ سَنَةٍ، وَأَكْرَمُهُمْ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَجُوهٌ يُؤْمِنُونَ نَاصِرَةً، إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةً (القيامة: ۲۲- ۲۳)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، قَدْ رَوَاهُ غَيْرٌ وَاحِدٌ، عَنْ إِسْرَائِيلَ مِثْلَ هَذَا مَرْفُوعًا، وَرَوَى عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي جَرَرٍ، عَنْ ثُوَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَوْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

وَرَوَى الْأَشْجَبِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ ثُوَيْرٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَوْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَلَا تَعْلَمْ أَحَدًا ذَكَرَ فِيهِ، عَنْ مُجَاهِدٍ غَيْرَ الثَّوْرِيِّ، حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ الْأَشْجَبِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، وَثُوَيْرٍ يَكْنَى أَبَا جَهْمٍ، وَأَبُو فَاخْتَةَ اسْمُهُ سَعِيدُ بْنُ عِلَاقَةَ (۱).

ترجمه سویر وانی ما دابن عمر نه اوریدلی دی او وئیل یی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمانیلی دی په جنتیانو کی کم تری درجي والا به هغه درجي وي څوک چی به په جنت کی خپلو باغونو، بیبیانو، خدمتگارانو او تختونو لره دیو کال دمزل په مصافي دلري والي نه وینی او په دي کی به دالله تعالی په نزد لوړي مرتبي او عزت او کرامت والا بنده هغه څوک وي څوک چی به سحر او ماښام دالله تعالی دیدار کوي او بیا رسول الله دا ایت کریمه "وجوه يومئذ ناضرة الي ربها ناظرة" تلاوت کړو

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي نورو راويانو دا حديث په همدې مضمون داسراييل نه مرفوعا نقل کړي دي، عبدالملك بن ابجر دسویر نه او هغه دابن عمر نه دهغه قول نقل کړي دي او مرفوع یی نه دي بیان کړي

مجاهد په مذکوره سند دا روايت دابن عمر نه دهغه قول نقل کړی دی او مرفوع یی ندي بيان کړی، او مونږ ته د سفیان ثوري نه علاوه بل هيڅوک ندي معلوم چی په دي کی یی دمجاهد واسطه ذکر کړي وي، کريب هم دا روايت د عبید الله اشجعي په واسطه د سفیان نه نقل کړی دی اود ثوير اسم کنیه ابو جهم ده، اود ابوفاخته نوم سعيد بن علاقه دی

تشریح تفسیر مظهري دلته ددي ایت شاندار تفسیر کړي دی چی ستاسو دپاره یی نقل کوو: د "الي ربها" تعلق دناصره سره دي يعني په سترگو به خپل رب ته گوري لیکن بغیر دکوم

جهت او کیفیت او دمسافي دبعد نه دا جائز نه دي چي غائب په حاضر قياس کړي شي او داسي اوونيلي شي چي لیدل خو بغیر دجهت نه ناممکن دي او بیا په سترگو او هغه څیز کي کوم ته چي کتل کيږي په هغي کي یوه محدوده فاصله کیدل هم پکار دي چي نه ډیره نژدي وي او نه ډیره انتهائي لري وي او بیا چي کوم څیز ته کتلي شي دهغي دي کوم خاص کیفیت هم وي ، ددي شرائطو نه بغیر کتل ناممکن دي او دالله کوم جهت نشته او نه هغه مکاني دي هغه دهر کیفیت او مکاني قرب او بعد نه پاک دي هر کله چي داسي ده نو بیا دي څنگه لیدلي کیدی شي داخو په حاضر باندې دغائب قياس کول دي او داسي کول نه وي پکار ،
 بیهقي او اجري په جدا جدا سند سره دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل کړي دي چي ناضرة په معني د ښکلي دي او الي ربها ناظره په معني دکتونکي دي خپل رب ته حسن بصري وغيره همدا تشریحي قول نقل کړي دي .

دابن عمر رضي الله عنهما نه روایت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي د ادني درجي جنتي به هغه کس وي چي باغونو او ښځو او سامانونو او خدمتگارانو لره دزرو کالو دلاري په مقدار فاصلي نه گوري او دالله تعالي په نزد په ټولو کي معزز جنتي هغه څوک دي څوک چي به سحر او ماښام دالله تعالي دیدار کوي او بیا يي ایت کریمه "وجوه يومئذ ناضرة الي ربها ناظره" تلاوت کړو «رواه احمد ترمذي ، دارقطني ، لاکاني ، اجري ، لیکن داجري روایت په دي الفاظو دي چي ادني جنتي به هغه څوک وي څوک چي به جنت لره د دوه زره کالو دلاري دفاصلي په مقدار گوري او اخر ترینه حصه به هم داسي ويني لکه څنگه چي قریب ترینه حصه ويني

٧٢- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ عَبَسَ

دسورة عبس دبعضي ايتونو تفسير

بغوي ليکلي دي چي ابن ام مکتوم يعني عبدالله بن شريح بن مالک بن ربيعه فهري چي د بني عامر بن لوي دقبيلي سره تعلق لري درسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شو او رسول الله صلي الله عليه وسلم پدغه وخت کي د عتبه بن ربيعه ، ابوجهل بن هشام ، عباس بن عبدالمطلب او ابی بن خلف او امیه بن خلف سره په خاموشۍ کي خبري کولي او داسلام دعوت يي ورته ورکولو او درسول الله صلي الله عليه وسلم سره ددوی دمسلمانیدو امید پیدا شوي وو ، ابن ام مکتوم یو نابینا سړي وو چي څه يي نه لیدل او یي وئیل اي دالله رسوله الله تعالي چي درته څه خودلي دي دهغي نه یو څه ماته هم اوښایه او دا خبره يي بار بار تکرار کړه او دا ورته معلومه نه وه چي رسول الله اوس بل طرف ته متوجه دي او درسول الله صلي الله عليه

وسلم خبري بي كتب کولي نو په دي وجه درسول الله صلي الله عليه وسلم په مخ مبارک دکراحت اثار ښکاره شول او په زړه کي يي تير شول چي دا سرداران به دا خيال کوي چي دمحمد (صلي الله عليه وسلم) بيروکاران صرف رانده دي او غلامان او دلاندي طبقې خلق دي نو ددي خيال په کولو سره يي د عبد الله نه مخ ستون کړو او دچا سره چي يي خبري کولي هغوی ته متوجه شو نو په دي باره کي لانديني ايت نازل شو.

۳۳۳۱- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأُمَوِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: هَذَا مَا عَرَضْنَا عَلَى هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "أُنْزِلَ "عَبَسَ وَكُتِيَ" فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ، وَعِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْرِضُ عَنْهُ وَيُقِيلُ عَلَى الْآخِرِ وَيَقُولُ: أَكْزَى بِنَا أَقُولُ بَأْسًا، فَيَقُولُ: "لَا، فَبَيْنَا هَذَا أُنْزِلَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أُنْزِلَ "عَبَسَ وَكُتِيَ" فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَائِشَةَ. (١)

ترجمه دام المؤمنین عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي عبس وتولي سورة د عبد الله بن ام مكتوم په باره کي نازل شوي دي معامله داسي وه چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلو او ونيل يي اي دالله رسوله ماته وعظ او نصيحت اوکړه او دغه وخت کي درسول الله سره د مشرکينو په اکابرينو کي څوک لوي شخصيت موجود وو رسول الله دده نه اعراض شروع کړو او دي بل مشرک طرف ته متوجه پاتي شو چي خبري يي ورسره کولي او ونيل يي زه چي درته څه وایم په دي کي تاته څه تکليف او څه نقصان دي؟ هغه او ونيل نه په همدې باره کي دا ايتونه نازل شوي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي بعضي راويانو دا حديث دهشام بن عروه نه او هغه دخپل پلار عروه نه نقل کړي دي چي ونيل يي عبس وتولي دا بن ام مكتوم په حق کي نازل شوي دي او ددوی په سند کي دعائشي ذکر نشته

۳۳۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَطْلِ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "تُحْشَرُونَ حَقًّا عُرَاةً"

غُرْلًا ۰ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: أَيَبْصِرُ أَوْ يَرَى بَعْضُنَا عَوْرَةَ بَعْضٍ؟ قَالَ: يَا فُلَانَةُ لَكُنْ أَمْرِي مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ (عبس: ۳۷) ۰ قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، قَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَرَوَاهُ س. عِمِيدُ بْنُ جَبْرِ أَيْضًا، وَفِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. (۱)

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنه فرماني چي مباد رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوريدلى دى چي د قيامت په ورځ به تاسو خپي ابله، بريند، ناسته پاڅولى شي، يوي ښځي تپوس او کړو ايا سړي او ښځي به ټول په دى حالت کې وي؟ (داسى خوږه) بعضي بعضو ته گوري رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفزمانيل اي فلانې! هغه موقعه به ډيره سخته وي (چي داسى خبرو خيال به هم چاته نه راځي)، پدغه ورځ به د هر چا حالت داسي وي چي هغه به يي د نور مخلوق نه بي پروا کړي وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په مختلفو سندونو دابن عباس نه مروي دي او دا حديث سعيد بن جبیر هم نقل کړي دي، او په دې باب کې دعائشه رضي الله عنها نه هم حديث وارد دي.

لغات: حفاة: حفي حفا د ډير ټلو په وجه دخپو پرسيدل، عراة: دعري سمع نه عرية وعريا په معني دبرينه سره.

تشریح: تحشرون حفاة عراة غرلا، د قيامت په ورځ به خلق خپي ابله ناسته، بريند پاڅولى شي په دې حديث کې دمحشر د حالاتو دستخوالي بيان دى او دا چي په محشر کې درسوا کيدو نه د بچ کيدو دپاره په دنيا کې تيارى کول پکار دي. "غرلا" يعني ناسته په دې کې دي خبري ته اشاره ده چي په قيامت کې څوک د قبر نه راپورته کيږي نو جسم به يي مکمل وي او دست ته وخت کې چي کومه سرمن دانسان نه غورځولى شوي وي هغه به هم ورسره واپس يوځاي شوي وي په دې کې دالله تعالي کامل قدرت ته اشاره ده.

دمحشر د حالاتو دستخوالي اندازه ددينه هم لگيدى شي چي انسانان به د بريندوالي باوجود هيڅ طرف ته متوجه کيدى نشي او هر يو سړى به دخپل خان په فکر کې وي.

۷۳- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

دسورة التکویر دبعضي ایتونو تفسیر

۳۳۳- حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ،

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَهُوَ ابْنُ يَزِيدَ الصَّنَعَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَرَّهَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ: إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ. هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ وَغَيْرُهُ هَذَا الْحَدِيثَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَقَالَ: مَنْ سَرَّهَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ: إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَلَمْ يَلْ كُزْوَ إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ." (١)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي كه دجا دا خواهش وي چي دقيامت ورخ اوويني او داسي ليدل بي غواړي څنگه چي په سترگو ليدل وي هغه دپاره پكار ده چي دا سورة اولولي "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ".

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي، او هشام بن يوسف وغيره راويانو هم دا حديث په دي سند نقل كړي دي مگر دهشام په روايت كي داسي دي څوك چي دا خواهش لري چي دقيامت ورځي ته اوگوري او داسي ليدل بي غواړي څنگه چي په سترگو ليدل وي نو هغه دي دا ايتونه "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ." يعني كله چي نمر راوغښتلي شي، او كله چي اسمان وچوي، او چي كله چي اسمان وشليږي، اولولي

تشرېح: په دي ايتونو كي د قيامت د احوالو په ذكر سره تخويف دي سره د قيامت د مقصد نه چي د انسان د خپلو عملونو سره ملاقات دي او د تخويف سبب د قرآن كريم نه انكار دي. چي جبرئيل عليه السلام په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندي راوړي دي او په دي ايسونو كي د قيامت څلور حالات ذكر دي او دا د دنيا د فنا په وخت كي دي.

كُوِّرَتْ د تكوير نه دي د يو څيز ټول اجزاء راجمع كول او انغختل. لكه چي په سر باندي پټكي راانغختلي شي نو دغه شان نمر به راغونډ كړي شي او رنړا به نې ځانله كړي شي بيا به اوغورزولي شي دا اولني حال دي د قيامت

اذا شرطيه دي او الشمس دمحذوف فعل فاعل دي او كورت ددي محذوف فعل تفسير دي، دكورت معني بيكاره كيدل او رنړا ختميدل او تورتم كيدل دي، ابن جرير، ابن ابي حاتم او بيهقي دابو طلحه په سند سره دابن عباس رضي الله عنهما نه روايت بيان كړي دي او د كورت تشرېح يي په اظلمت سره كړي ده، ابن ابي حاتم او كتاب في البحر والاحوال كي ابن ابي الدنيا

او ابو الشيخ په كتاب العظمة كي ددي ايت په ضمن كي هم دابن عباس رضي الله عنهما قول ددي مضمون مطابق نقل كړي دي چي قيامت په ورځ به الله تعالي نمر او سپوږمۍ او ستوري بي نوره كړي او سمندر ته به يي او غورخوي او يوه مغربي هوا به راوليږي چي په سمندر باندې به اولگي د ټول سمندر نه به اور جوړ شي .

د بعضي علماؤ قول دي چي كله نمر سمندر ته او غورخولي شي نو د سمندر نه به په گرميدو سره اور جوړ شي . ابن ابي حاتم دابن ابي مریم قول نقل كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي نمر د بي نوره كيدو نه پس سمندر ته او غورخولي شي او ستوري د خواره واره كيدو نه پس جهنم ته پريوځي او علاوه د عيسي عليه السلام او دهغه دمور نه چي به د كوم معبود علاوه د الله تعالي نه پرستش كيدو هغوی به جهنم ته او غورخولي شي . زه وایم چي سمندر ته دنمر غورخيدل او جهنم ته غورخيدل ظاهرا متعارض دي ددي دواړو تطبيق داسي كيدي شي چي سمندر به پخپله گرم اور او گرځي . بخاري دابو هريره رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي قيامت په ورځ به سپوږمۍ او نمر بي نوره كړي شي بزار پخپل مسند كي دومره اضافه بيان كړي ده چي اور ته به او غورخولي شي .

٧٤- باب وَمِنْ سُورَةِ وَئِلٍ لِلْمُطَفِّفِينَ

د سورة مطففين د بعضي ايتونو تفسير

دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي كله رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته تشریف راوړو نو په دغه زمانه كي مديني والادناپ اوتول په لحاظ سره ډير بد ترين خلق وو نو په دي باره كي الله تعالي ويل للمطففين نازل كړو ، بيا د دينه پس مديني والاخپل ناپ او تول درست كړو

د سدي بيان دي چي كله رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته تشریف راوړو نو هلته دابو جهينه په نوم يوكس اوسيدو او هغه دخان سره دوه صاعونه پريمانې ، ساتلي وو چي په يو به يي اخستل كول او په بل به يي وركول كول نو په دي باره كي الله تعالي ويل للمطففين نازل كړو . رواه الحاكم والنسائي وابن ماجه باسناد صحيح ،

٣٣٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً لُكِّتَتْ فِي قَلْبِهِ لُكَّةٌ سُدَّةً، فَإِذَا هُوَ لَكَعٌ وَاسْتَفْفَرَ وَكَابَ سَهْلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُو قَلْبُهُ وَهُوَ

الرَّانَ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ: كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (المطففين: ١٤). قَالَ: هذا حديث حسن صحيح. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي بنده چي كله كومه گناه كوي دهغه په زړه كې يو تور ټكي وي بيا چي كله دي دا گناه پيښېږي او ترېه او استغفار كوي نو دده زړه پاكيريږي، او دا تور داغ ختم شي، او كه دي گناه دوباره كوي نو دا تور داغ مزید نور خورېږي تردې چي په ټول زړه باندي راخوړ شي او همدا د الله تعالي په قول "كلا بل ران علي قلوبهم ماكانوا يكسبون" كي د "ران" لفظ مطلب دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي
تشرېح: د "ران" معني غلبه ده لكه چي ونيلي شي ران الخمر علي قلبه يعني دشرابو نشه يي په زړه غالبه شوه يعني دبډو عملونو تياري ددوى په زړونو دومره غالبې شوي چي دحق اودباطل دتمييز نه ددوى زړونه رانده شول. دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي مومن چي كله گناه او كړي نو په زړه يي يو تور داغ پيدا شي نو بيا كه توبه او كړي او دالله تعالي نه ويره او كړي او استغفار او وائي نو دزړه نه يي دا تور داغ لري شي ليكن كه په گناه كي زيادت كوي نو دا داغ په مزه مزه لونږي تردې چي دده په ټول زړه باندي راخوړ شي او دا هغه ران دي دكوم ذكر چي الله تعالي په ايت "بل ران علي قلوبهم ماكانوا يكسبون" كي فرمايلي دي

بغوي، امام احمد، نسائي، ابن ماجه، ابن حبان، حاكم، او ترمذي دا روايت بيان كړي دي او ترمذي دصحيح درجي گرځولي دي په بعضي روايتونو كي د "المومن اذا اذنب" په ځاي باندي ان العبد كلما اذنب ذنباً، راغلي دي په حديث كي دالمومن لفظ نه معلومېږي چي دكافر په زړه كي خو په طريق اولي سره دا تور داغ شديد وي

۳۳۳۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ دُرُوسَةَ بَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ حَمَّادٌ: هُوَ عِنْدَنَا مَرْفُوعٌ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (المطففين: ٦) قَالَ: "يَقُومُونَ فِي الرَّفْهِ إِلَى أَنْصَابِ آذَانِهِمْ". (١)

ترجمه دابن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت

۱- سنن النسائي/عمل اليوم والليلة (١/١٨١) (٢١٨). سنن ابن ماجه الزهد (٢/٢٢٢)

کريمه "يوم يقوم الناس لرب العالمين" په تفسير کي اوفرمائيل چي په دغه ورځ به هر بنده دغوږونو دنيمي پوري په خولو کي ډوب ولاړ وي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب کي دابوهريره رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي

تشرېح دابن عمر رضي الله عنهما نه مرفوع روايت مروي دي چي خلق به درب العالمين په وړاندي په هغه ورځ ولاړ وي چي بعضي کسان به پخپلو خولو کي دغوږونو دنيمي پوري ډوب وي، حاکم دابو سعيد خدري رضي الله عنه نه هم ددي پشان روايت بيان کړي دي، بخاري او مسلم دابوهريره رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي دقيامت په ورځ به دخلقو نه دومره زياته خوله روانه وي چي په زمکه به اوبلاسر ته رسيدل وي او دغوږونو پوري به دخولي واگي خلقو ته لگيدلي وي. طبراني او ابويعلي او ابن حبان دابن عباس رضي الله عنهما بيان ليکلي دي چي دقيامت په ورځ به کافر ته دده دخولي واگي لگيدلي وي تردي پوري چي دي به اوواني اي پروردگار ه ماته ددينه نجات راکړه اگر که دوزخ ته مي ليري.

حاکم دجابر رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي چي دحشر په ميدان کي به دخلقو خولو ته دخولي واگي لگيدلي وي او عرض به کوي چي اي پروردگار زما دپاره دوزخ ته تلل ددي تکليف نه اسان دي او دا به په هغه وخت کي وائي چي دوی به ددوزخ دتکليف نه خبر هم نه وي

بيهقي دايت کريمه "يوم يقوم الناس لرب العالمين" په تشرېح کي دقتاده قول نقل کړي دي دقتاده بيان دي چي ماته دا خبر رارسيدلي دي چي کعب رضي الله عنه به فرمائيل چي خلق به د دري سوه کالو دلاري په مقدار ولاړ وي

دمقداد بن اسود بيان دي پخپله مي اوريدلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيل چي دقيامت په ورځ به نمر خلقو ته رانژدي کړي شي تردي چي ديو ميل په مقدار به وي، سليم بن عامر اوونيل په الله تعالي قسم مونږ ته معلومه نه ده چي دمیل نه د رسول الله صلي الله عليه وسلم مراد څه وو دزمکي مصافه يي مراد وه او که درنجو سلايي يي مراد وو خلق به دخپلو خپلو عملونو مطابق په خولو کي وي، خولي به دبعضي خلقو گيتو ته رسيدلي وي او دبعضو خلقو زنگتونو ته او دبعضو خلقو ملاکانو ته او دبعضي خلقو خولو ته به دخولي واگي لگيدلي وي او رسول الله صلي الله عليه وسلم دخپل دي فرمان په وخت کي پخپلو لاسونو خولي ته اشاره کړي وه (مسلم).

دعقبه بن عامر رضي الله عنه په اسناد سره هم دا روايت طبراني امام احمد، ابن حبان او حاکم نقل کړي دي او حاکم صحيح هم گنرلي دي

دابو امامه باهلي رضي الله عنه په روايت سره هم دا حديث امام احمد او طبراني نقل كړي دي مگر په دي كي دومره اضافه ده چي دنمر دگرمي په وجه به چينجي دومره او خوتكيري لكه چي كوتوي خوتكيري

امام احمد او طبراني په عمده سند سره دانس رضي الله عنه مرفوع روايت نقل كړي دي چي د ژوند دشروع نه دمرگه پوري زيات سخت تكليف په انسان نه راخي ليكن دمرگ نه پس راتلونكو شدانو نه اسان وي ددي ورځي ددهشت په وجه به په خلقو خولي راخي چي خولي ته به يي دخولي واگي لگيدي وي كچري څوك پكي كشتياني چلول او غواړي نو پكي اوبه يي چلوي

بيهقي دابن عمر رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چي ددي ورځي سختي به دومره وي چي دحساب نه مخكي به كافر ته دخولي واگي اولگولي شي تپوس او كړي شو پدغه ورځ به مومن چرته وي؟ نو وي فرمايل دسرو زرو په كړسيانو به دورځي دسوري دلائي وي هناد ددي تمام حديث نسبت ابن مسعود رضي الله عنه ته هم كړي دي ليكن ددومره اضافي سره چي دمومنانو دپاره به دغه تمامه ورځ صرف دورځي ديو ساعت سره برابره وي «رواه البيهقي في السنن»

۳۳۳۶_ حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (المطففين: ٦) قَالَ: "يَقُومُ أَحَدُهُمْ فِي الرَّفْجِ إِلَى أَنْصَافِ أَذُنَيْهِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَفِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه نافع دابن عمر نه دا ارشاد نبوي نقل كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت كريمه "إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ." په تفسير كي او فرمايل دقيامت په ورځ به هر يو كس دغوږونو دنيمي پوري په خولو كي ولاړ وي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دابوهريره نه هم په دي باب كي حديث وارد دي

۷۵_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ

دسورة الانشقاق دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۲۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَنْ لَوَقَّشَ الْحِسَابَ هَلَكَ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: "فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ يَبْيِئُهُ إِلَى قَوْلِهِ يَسِيرًا" (الانشقاق: ۸۰۷). قَالَ: "ذَلِكَ الْعَرُضُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه دعائشہ رضي الله عنها بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي دچاسره چي په حساب كي تحقيق اوشو هغه هلاك كړي شو ما عرض او كړو اي داند رسول الله تعالي خو فرمانيلي دي "فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ يَبْيِئُهُ إِلَى قَوْلِهِ يَسِيرًا" يعني هغه خوك چي وركړي شي ده ته عملنامه دده په خي لاس دده كي . نوزردي چي حساب به ورسره او كړي شي حساب اسان. رسول الله اوفرمانييل هغه خو حساب كتاب نه دي هغه خو صرف نيكياني پيش كول دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي دا روايت سويد بن نصر مونږ ته د عبد الله بن مبارك نه بيان كړي دي او ابن مبارك د عثمان بن اسود نه په همدې سند په همدې مضمون نقل كړي دي. مونږ ته محمد بن ابان او بعضي نورو راويانو روايت بيان كړي دي فرماييل يي چي ماته عبد الوهاب ثقفي روايت بيان كړي دي او هغه دابو ايوب نه نقل كړي دي او هغه دابو مليكه نه او هغه دعائشہ رضي الله عنها په واسطه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه په همدې مضمون نقل كړي دي

تشرېح: فَأَمَّا مَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ يَبْيِئُهُ ① فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ② ددينه مراد مومنان دي، بخاري په خپل سند سره دعائشہ رضي الله عنها نه روايت نقل كړي دي چي كله به يي كومه داسي خبره واوريدله چي په مطلب به يي نه پوهيدله نو په هغې به دخان پوهولو دپاره د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه تپوس كولو . چنانچي يوخل نبي كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانييل من "حوسب عُدَّتْ" نو ام المؤمنين عرض وكړو ايا الله تعالي نه دي فرمانيلي فسوف يحاسب حسابا يسيرا؟ نبي كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانييل دكوم حساب ذكر

چي په دي ايت کي دي دابه صرف يوه پيشي وي او دچاسره چي تحقيقي محاسبه وکړي شوه هغه تباه شو.

د امام احمد په روايت کي دي چي بيا ام المؤمنين عرض وکړو اي دالله رسوله حساب يسير څه شي دي نو وي فرمايل دچا عملنامه چي صرف وکتلي شي او معافي ورته وکړي شي البته دچاسره چي تحقيقي محاسبه وکړي شوه هغه تباه شو.

۳۳۳۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْأَهْمَدَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي يَكْرِ، عَنْ هَتَّارٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ حُوسِبَ عَذَبَ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چاسره چي حساب او شو (داسي اوگنړي) چي هغه په عذاب کي واقع شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي دقتاده په روايت پيژنو چي دانس رضي الله عنه په واسطه يي دبنې کريم صلي الله عليه وسلم نه په همدي سند نقل کړي دي.

۷۶_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْبُرُوجِ

دسورة بروج دبعضي ايتونو تفسير

د دي موضوع کفارو ته د بد انجام خبر ورکول د هغه ظلم په باره کي کوم چي هغوی په مومنانو کول او مومنانو ته تسلي ورکول دی. کله چي هغوی د کفارو د ظلم په مقابله کي کلک پاتي شي او مومنانو ته د ځانسته اجر زيري دي. او الله تعالی به د ظالمانو نه بدله اخلي په دي سلسله کي د ټولو نه وړاندي د اصحاب الاخذود قصه ذکر ده. چي هغوی مومنان د اور کندو ته غورځولي وو او هغوی ئي سيزلي وو په دي قصه کي د مومنانو او کفارو په ذهن کي يو څو خبري اچولي شوي دي. يو دا چي لکه څنگه اصحاب الاخذود د الله تعالی د لعنت او عذاب حقداران شوي دي داسي به د مکي سرداران هم د لعنت او عذاب مستحق وي دويم دا چي لکه څنگه مومنانو په اور کي سوزيدل قبول کړي وو او د ايمان نه نه وو واپس شوي. داسي موجوده مومنانو ته پکار دی. چي هر قسم مصيبت برداشت کړي او د ايمان نه واپس نشي دريمه خبر دا ده چه الله تعالی د دي دواړو ډلو په حال باندي عالم دي د دي وجي نه دا خبره يقيني ده

چي کافرانو ته به د جهنم سزا ورکوي او مومنان به جنت ته داخلوي او دا لويه کاميابي ده بيا کفارو ته خبر ورکړي شوي دي چي د الله تعالي نيول ډير سخت دی او که چري تاسو د خپل طاقت په وجه په غرور او تکبر کي اخته شوي ئي نو فرعون او ثموديان هم په غرور او تکبر کي اخته وو. د هغوی چي څنگه انجام شو نو د هغي نه عبرت واخلي د الله تعالي په قدرت کي تاسو راگير ئي. د الله تعالي نه نه شي بچ کيدلي او تاسو چي د قرآن کریم تکذيب کوي نو د دي کتاب هره خبره اهل ده. په لوح محفوظ کي ليکلي شوي ده. او د ده ليکل څوک نشي بدلولي

۳۳۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، وَعَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ: يَوْمُ الْقِيَامَةِ، وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ: يَوْمُ عَرَفَةَ، وَالشَّاهِدُ: يَوْمُ الْجُمُعَةِ، وَمَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ، فِيهِ سَاعَةٌ لَا يَوَاقِفُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللَّهَ بِخَيْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ، وَلَا يَسْتَعِيدُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا أَعَادَهُ اللَّهُ مِنْهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ يُضَعَّفُ فِي الْحَدِيثِ مُتَّفَقٌ يَحْقُقُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَظِيمُ بْنُ قَبِيلٍ حَفِظَهُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ كَثِيرٍ الْأَسَدِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. وَمُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ الرَّبِيزِيُّ يُكْفَى أَبَا عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَقَدْ تَكَلَّمَ فِيهِ يَحْقُقُ بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ وَعَظِيمُ بْنُ قَبِيلٍ حَفِظَهُ، وَقَدْ رَوَى شُعْبَةُ، وَالْقُورِيُّ وَعَظِيمُ وَاحِدٌ مِنَ الْأَثَمَةِ عَنْهُ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دايت کریمه "اليوم الموعود" نه مراد دقيامت ورځ ده او د "اليوم المشهود" نه مراد دعرفي ورځ ده او د "شاهد" نه مراد دجمعي ورځ ده، او دجمعي دورځي نه افضل هيڅ يوه ورځ نشته په کومه کي چي دنمر طلوع او غروب شوي وي، رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايل په دی کي لږ ساعت داسی دی، چي که مسلمان بنده په هغه کي د خير دعاء اوکړي نو الله تعالي يي پوره کوي او چي د څه نه په الله پناه او غواړي الله تعالي يي دهغه نه ساتي. امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دموسي بن عبیده په روايت پيژنو او دموسي بن عبیده په باب دحديث کي تضعيف شوي دي يحيي بن سعيد وغيره

دده تضعيف کړي دي مونږ ته دا روايت علي بن حجر بيان کړي دي علي بن حجر وائي ماته قران بن تمام اسدي بيان کړي دي او قران دموسي بن عبیده نه په همدي سند په همدي مضمون نقل کړي دي، دموسي بن عبیده ربذي اسم کنیه ابو عبدالعزیز ده، دهغه باره کي دحافظي متعلق يحيي بن سعيد القطان وغيره کلام کړي دي شعبه او ثوري او بعضي نورو راويانو او اهل علمو دده نه اخذ دروايت کړي دي

لغات: يوافقه: وافق يوافق موافقة معني موافقت اختيارول او په مجردو کې دباب ضرب نه راخي

تسريح: دا ساعت کم يو دی اصل خبره داده چي دا راز الله پټ ساتلی دی په دي کې حکمت دادی چي ددي ساعت په اميد کې خلق تمامه ورځ په عبادت کې مشغول پاتي شي

استجاب الله له: دملا علي قاري په قول ددي مطلب دادی که داخرت دپاره يي دعا قبلېږي نو قبوله شي او که ددنيوي مقصد دپاره وي نو که مناسب وي فورا قبلېږي او که نه وي نو ددي دعا اجر به ده ته دقيامت په ورځ ورکولی شي. (مرقات).

٣٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، الْمُعَنَّى وَاحِدٌ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَاتِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ صُهَيْبٍ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى الْعَصْرَ هَمَسَ وَالْهَمْسُ فِي قَوْلٍ بَعْضُهُمْ: فَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ كَأَنَّهُ يَتَكَلَّمُ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا صَلَّيْتَ الْعَصْرَ هَمَسْتَ، قَالَ: "إِنَّ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ كَانَ أُعْجِبَ بِأَمْرِهِ"، فَقَالَ: مَنْ تَقُولُ لَهُؤْلَاءِ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ حَبَرَهُمْ بَيْنَ أَنْ أَلْتَقِمَهُ مِنْهُمْ، وَبَيْنَ أَنْ أَسْلِطَ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ، فَاخْتَارَ النِّقْمَةَ، فَسَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْمَوْتَ فَمَاتَ مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفًا، قَالَ: وَكَانَ إِذَا حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ حَدَّثَ بِهَذَا الْحَدِيثِ الْآخَرِ، قَالَ: كَانَ مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ وَكَانَ لِذَلِكَ الْمَلِكِ كَاهِنٌ يَكْهَنُ لَهُ، فَقَالَ الْكَاهِنُ: انْظُرُوا إِلَيَّ غَلَامًا فِيهَا، أَوْ قَالَ: قَطِيبًا لَقِينًا فَأَعْلَنَهُ عَلَيَّ هَذَا قِرْنِي أَخَافُ أَنْ أَمُوتَ فَيَنْقَطِعَ مِنْكُمْ هَذَا الْعِلْمُ وَلَا يَكُونَ فِيكُمْ مَنْ يَعْلَمُهُ، قَالَ: فَتَنَقَّرُوا لَهُ عَلَى مَا وَصَفَ، فَأَمَرُوهُ أَنْ يَخْضُرَ ذَلِكَ الْكَاهِنَ وَأَنْ يَخْتَلِفَ إِلَيْهِ فَجَعَلَ يَخْتَلِفُ إِلَيْهِ، وَكَانَ عَلَى طَرِيقِ الْغَلَامِ رَاهِبٌ فِي صَوْمَعَةٍ، قَالَ مَعْمَرٌ: أَحْسِبْ أَنْ أَصْحَابَ الصَّوَامِعِ كَانُوا يَوْمَئِذٍ مُسْلِمِينَ، قَالَ: فَجَعَلَ الْغَلَامُ يُسْأَلُ ذَلِكَ الرَّاهِبَ كُلَّمَا مَرَّ بِهِ، فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حَتَّى أَخْبَرَهُ، فَقَالَ: إِنَّمَا أُعْبِدُ اللَّهَ، قَالَ: فَجَعَلَ الْغَلَامُ يَنْكُتُ عِنْدَ الرَّاهِبِ، وَيُطْلَعُ عَنِ الْكَاهِنِ، فَأَرْسَلَ الْكَاهِنُ إِلَى أَهْلِ الْغَلَامِ إِنَّهُ لَا يَكَاذُ يَخْضُرُنِي،

فَأَخْبَرَ الْغُلَامُ الرَّاهِبَ بِذَلِكَ. فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ: إِذَا قَالَ لَكَ الْكَاهِنُ: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَقُلْ: عِنْدَ أَهْلِي. وَإِذَا قَالَ لَكَ أَهْلُكَ: أَيْنَ كُنْتَ؟ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّكَ كُنْتَ عِنْدَ الْكَاهِنِ. قَالَ: فَبَيَّنَّا الْغُلَامُ عَلَى ذَلِكَ إِذْ مَرَّ بِجَمَاعَةٍ مِنَ النَّاسِ كَثِيرٍ قَدْ حَبَسَتْهُمْ دَابَّةٌ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِنَّ بِلْكَ الدَّابَّةَ كَانَتْ أَسَدًا. قَالَ: فَأَخَذَ الْغُلَامُ حَجَرًا. فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مَا يَقُولُ الرَّاهِبُ حَقًّا فَأَسْأَلُكَ أَنْ أَقْتُلَهَا. قَالَ: ثُمَّ رَمَى فَقَتَلَ الدَّابَّةَ. فَقَالَ النَّاسُ: مَنْ قَتَلَهَا؟ قَالُوا: الْغُلَامُ. فَفَرَّغَ النَّاسُ وَقَالُوا: لَقَدْ عَلِمَ هَذَا الْغُلَامُ عَلِيمًا لَمْ يَعْلَمْهُ أَحَدٌ. قَالَ: فَسَمِعَ بِهِ أَغْنَى فَقَالَ لَهُ: إِنْ أَنْتَ رَدَدْتَ بَصْرِي فَلكَ كَذَا وَكَذَا. قَالَ لَهُ: لَا أُرِيدُ مِنْكَ هَذَا. وَلَكِنْ أَرَأَيْتَ إِنْ رَجَعَ إِلَيْكَ بَصْرُكَ أَتُؤْمِنُ بِالَّذِي رَدَّكَ عَلَيْكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَدَعَا اللَّهَ فَرَدَّ عَلَيْهِ بَصْرَهُ فَأَمَّنَ الْأَعْمَى. فَبَلَغَ الْمَلِكُ أَمْرَهُمْ. فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ قَائِدًا بِهِمْ. فَقَالَ: لَا قَتْلَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْكُمْ قِتْلَةً لَا أَقْتُلُ بِهَا صَاحِبَهُ. فَأَمَرَ بِالرَّاهِبِ وَالرَّجُلِ الَّذِي كَانَ أَغْنَى. فَوَضَعَ الْبَيْتَارَ عَلَى مَفْرِقِ أَحَدِهِمَا فَقَتَلَهُ. وَقَتَلَ الْآخَرَ بِقِتْلَةٍ أُخْرَى. ثُمَّ أَمَرَ بِالْغُلَامِ. فَقَالَ: انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى جَبَلٍ كَذَا وَكَذَا فَالْقُوهُ مِنْ رَأْسِهِ. فَانْطَلَقُوا بِهِ إِلَى ذَلِكَ الْجَبَلِ فَلَمَّا انْتَهَوْا بِهِ إِلَى ذَلِكَ الْمَكَانِ الَّذِي أَرَادُوا أَنْ يُلْقُوهُ مِنْهُ جَعَلُوا يَتَمَارَقُونَ مِنْ ذَلِكَ الْجَبَلِ وَيَتَرَدَّدُونَ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلَّا الْغُلَامُ. قَالَ: ثُمَّ رَجَعَ فَأَمَرَ بِهِ الْمَلِكُ أَنْ يَنْطَلِقُوا بِهِ إِلَى الْبَحْرِ فَيُلْقُوهُ فِيهِ. فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى الْبَحْرِ فَغَرَّقَ اللَّهُ الْبَدِينِ كَانُوا مَعَهُ وَأَنْجَاهُ. فَقَالَ الْغُلَامُ لِلْمَلِكِ: إِنَّكَ لَا تَقْتُلُنِي حَقًّا تَصْلُبُنِي وَتَرْمِيَنِي. وَقُولْ إِذَا رَمَيْتَنِي: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ هَذَا الْغُلَامِ. قَالَ: فَأَمَرَ بِهِ فَصَلِبَ ثُمَّ رَمَاهُ. فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ هَذَا الْغُلَامِ. قَالَ: فَوَضَعَ الْغُلَامُ يَدَهُ عَلَى صُدْغِهِ حِينَ رَمَى ثُمَّ مَاتَ. فَقَالَ أُنَاسٌ: لَقَدْ عَلِمَ هَذَا الْغُلَامُ عَلِيمًا مَا عَلَيْهِ أَحَدٌ قَائِدًا يُؤْمِنُ بِرَبِّ هَذَا الْغُلَامِ. قَالَ: فَقِيلَ لِلْمَلِكِ أَجَزَعْتَ أَنْ خَالَفَكَ ثَلَاثَةً. فَهَذَا الْعَالَمُ كُلُّهُمْ قَدْ خَالَفُوكَ. قَالَ: فَخَذَّ أَخْذُودًا ثُمَّ أَلْقَى فِيهَا الْعَطَبَ وَالنَّارَ. ثُمَّ جَمَعَ النَّاسَ. فَقَالَ: مَنْ رَجَعَ عَنِ دِينِهِ تَرَكْنَاهُ وَمَنْ لَمْ يَزَجْغِ الْقَيْنَاهُ فِي هَذِهِ النَّارِ. فَجَعَلَ يُلْقِيهِمْ فِي تِلْكَ الْأَخْذُودِ. قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِيهِ: قُتِلَ أَصْحَابُ الْأَخْذُودِ ۝ النَّارُ ذَاتُ الْوُجُودِ ۝ حَقًّا بَلَغَ الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ (البروج ٨: ٤). قَالَ: فَأَمَّا الْغُلَامُ فَلِأَنَّهُ وَلِيٌّ. فَيُذَكَّرُ أَنَّهُ أُخْرِجَ فِي زَمَنِ عَمْرِ بْنِ الْعَطَابِ وَأَضْبَعُهُ عَلَى صُدْغِهِ كَمَا وَضَعَهَا حِينَ قُتِلَ. قَالَ أَبُو عَمْسٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمہ دھیب رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی کہ جی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

دمازيگر مونځ کولو نو همس به يي کولو او همس دبعضي خلقو دقول مطابق دواړو شونډو ته داسي حرکت ورکول دي لکه چې يو سري خبري کوي تردي چې درسول الله نه تپوس او کړي شو اي دالله رسوله کله چې ته دمازيگر مونځ کوي نو په مزه مزه شونډي خوزوي، په دي وخت کي څه وائي، رسول الله په انبياؤ کي ديو نبي قصه بيان کړه چې هغه به دخپل امت دکثرت په ليدو خوشحالي کوله او ونييل به يي ددوی په مقابل کي څوک اودريدلي شي؟ الله تعالي دي نبي ته وحي اوليرله ته دخپل امت دپاره په دوه خبرو کي يو خبره خوښه کړه يا خو به زه ددوی نه انتقام اخلم او يا به زه په دوی باندې دوشمن مسلط کوم نو هغوی سزا او بدله خوښه کړه ستیجه دا شوه چې الله تعالي په دوی باندې مرگ مسلط کړو چنانچي په يوه ورځ اویا زړه کسان مړه شول. صهیب راوي وائي کله چې رسول الله دا حديث بيان کړو نو ددي سره يي يو بل حديث هم بيان کړو او ويي فرمائيل په تير شوي وخت کي يو بادشاه وو او ددي بادشاه سره يو کاهن وو هغه کاهن به بادشاه ته خبرونه اورول کاهن بادشاه ته اووئيل زما دپاره يو خوښيار هلك پيدا کړه دلته دراوي شک دي چې رسول الله "غلاما فهما" اووئيل او که "غلاما فطنا لقنا" اووئيل، دواړه الفاظ هم معني دي، چې زه ورته خپل دا علم زده کړم ځکه چې ما سره دا ويره ده که زه مړ شوم نو تاسره به دا علم ختم شي او په تاسو کي به بل داسي څوک پاتي نشي چې په دي علم پوهيږي رسول الله اوفرمائيل هغه چې دکومو صفاتو او خصوصياتو حامل هلك ذکر کړو نو خلقو هغه دپاره همداسي هلك پيدا کړو خلقو دي هلك ته اووئيل چې ته به دي کاهن ته راځي او بار بار به راځي نو هلك همداسي اوکړل ددي هلك په لاره کي په يوه عبادت خانه کي يو راهب اوسيدو ددي حديث يو راوي معمر وائي زما خيال دي چې دعبادت خانې خلق دغه وخت کي مسلمانان وو هلك چې به کله ددي راهب په خوا راتيريدو نو ددين څه ناڅه خبرو تپوس به يي ورته کولو. دا سلسله جاري وه تردي چې هلك راهب ته دخپل خان باره کي خبر وړکړو او ورته يي اووئيل ما دالله تعالي عبادت شروع کړي دي او دي هلك دراهب سره زيات نه زيات کيناستل او حصاريدل شروع کړل او دکاهن سره يي ناسته کمه کړه کاهن دهلك مشرانو ته جواب اوليرلو ماته داسي ښکاري چې هلك ماته راتلل نه غواړي او هلك راهب ته هم دا خبره اوکړه راهب هلك ته اووئيل کله چې کاهن ستا نه تپوس اوکړي چې ته چرته وي نو ته ورته اووايه دکور والا سره وم او چې کله درنه کور والا تپوس اوکړي چې ته چرته وي نو ته ورته وايه چې زه دکاهن سره وم. راوي وائي دغلام ورځي همداسي تيريدلي چې يوه ورځ په داسي خلقو ددي هلك تيريدل اوشول چاچي يو خناور حصار کړي وو بعضي خلقو اووئيل دا خناور شير وو هلك داسي اوکړل چې يو کانږي يي راپورته کړو او ويي وئيل اي الله راهب چې څه وائي کچري دا رښتيا وي نو زه ستا نه ددي خناور دقتل کولو توفيق غواړم ددي خبري کولو سره يي خناور په کانږي اوويشتلو او هلاک يي کړو خلقو تپوس اوکړو دا چا قتل کړو چاچي دا معامله

ليدلي وه هغوى اوونيل فلاني هلك ددي خبري په اوريدو خلق اوويريدل او ويى ونيل دي هلك داسي علم زده كړي دي چي بل هيڅوك ورباندي نه پوهيږي داخبره يو روند اوويردله نو هغه هلك ته اوونيل كه تا زما نظر واپس كړو زه به تاته دا دا خيزونه دركړم هلك اوونيل زه دا ټول خيزونه ستا نه نه غواړم مگر دا راته اووايه كه تاته ستا نظر واپس شي نو ايا ته به په هغه چا ايمان راوړي چاچي تاته ستا نظر واپس كړي دي؟ هغه اوونيل هو بالكل ورباندي ايمان راوړم راوي واني دي هلك دالله تعالي نه دعا اوغوښتله نو الله تعالي دهغه نظر واپس كړو ددي معاملي په ليدلو روند په الله تعالي ايمان راوړو او ددوى معامله دومره مشهوره شوه چي بادشاه ته ورسیده نو بادشاه دا هلك راوغوښتلو نو خلقو ورته حاضر كړو بادشاه ورته اوونيل زه به تاسو ټول په جدا جدا طريقو قتل كوم بيا بادشاه راهب او هغه كس لره چي مخكي روند وو او بيا يي ايمان راوړو قتل كولو حكم او كړو په دوى كي ديو كس دسر په مينځ كي يي اړه كيخودله او په مينځ يي دوه كړو او دويم يي په بله طريقه قتل كړو بيا يي دهلك باره كي حكم او كړو چي دي يو داسي داسي غر ته بوځى كوم چي داسي داسي وي او دغر دسر نه يني لاتدي راوغورځوى چنانچي دي همداسي يو خاص غر ته بوتلي شو او هر كله چي هغه اخري ځاي ته ورسيدو دكوم ځاي نه چي خلقو دده راغورځول غوښتل نو دوى پخپله ددي غر نه راغورځيدل شروع شول او يو يو به را راغورځيدلو تردې چي صرف هلك يواځي پاتي شو هر كله چي هلك واپس راغي نو بادشاه دده باره كي بيا حكم او كړو چي ده لره سمندر ته بوځى او په سمندر كي يي ډوب كړئ دي سمندر ته بوتللي شو نو الله تعالي هغه ټولو خلقو سره چاچي هلك سمندر ته بولي وو په اوبو كي ډوب كړل او هلك يي بچ كړو هلك چي بچ پاتي شو نو واپس خپل كلي ته راغي او بادشاه ته يي اوونيل ته په دي طريقه مانښي قتل كولي مگر هله چي ما په سولئ (دار، زوړند كړي او بيا مي په غشي اووله او دغشي دويشتلو وخت كي دا اووايي چي دالله په نوم غشي چلوم كوم چي ددي هلك رب دي نو بادشاه دهلك سره دهمداسي كار كولو حكم او كړو هلك په دار زوړند كړي شو او بيا بادشاه په غشي اوويشتلو او دغشي ويشتلو وخت كي يي "بسم الله رب هذا الغلام" اوونيل بادشاه غشي اوويشتلو او هلك پخپل تشي لاس كيخودو او مړ شو خلقو دا خبري شروع كړي هلك ته داسي علم معلوم وو كوم چي دبل چاسره نه وو مونږ خو ددي هلك په رب ايمان راوړو رسول الله او فرماڼيل بادشاه ته اوونيلي شول ته خو د دري كسانو نه وويريدلي چاچي ستا مخالفت كړي وو اوس خو دا ټول خلق ستا مخالف شوي دي (اوس يه څه كوي، رسول الله او فرماڼيل بادشاه يو څو كندي او كنستلي او لرگي يي پكي اوغورځول او اور يي ورته واچولو او خلق يي ټول راجمع كړل او ورته يي اوونيل څوك چي دخپل دين نه اوړي مونږ به هغه لره پريږدو او څوك چي دخپل دين نه نه اوړي مونږ به يي دي

اور ته غور خوو او بيا يي اور ته ددي خلقو غورخول شروع كړل رسول الله او فرما نيل الله تعالي ددي خلقو متعلق فرمائي او بيا يي دا ايت كريمه تلاوت كړو "قتل اصحاب الاخدود النار ذات الوقود" نه تر "العزیز الحمید" پوري. راوي وائي هلك دفن كړي شو او ونيلي كيږي چي دغه هلك د عمر بن الخطاب رضي الله عنه په زمانه كي د زمكي نه راوويستلي شو چي گوتي يي په تشي باندي هم هغه شان ايخودلي شوي پرته وي څنگه چي هغه دقتل كيدو وخت كي ايخودلي وي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي

۷۷- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْغَاشِيَةِ

د سورة الغاشيه د بعضي ايتونو تفسير

د ټولو نه مخكي هغه خلقو ته تنبيه ده. كوم چي په غفلت كي دي د هغوي د بيدارولو دپاره دا سوال كړي شوي دي چي آيا تاسو ته د هغه وخت څه خبر معلوم دي چي په ټول عالم به داسي آفت راشي چي هر څيز به پټ كړي او بيا دا تفصيل بيان شويدي چي خلق به په دوو ډلو كي تقسيم شي او د هغوي انجام به هم جدا جدا وي يوه ډله به جهنم ته ځي او بله ډله به جنت ته ځي او هغوي ته به نعمتونه ورکولي شي

بيا د توحيد او آخرت د منكرينو نه سوال شوي دي چي تاسو. هغه څيزونه نه ويني كوم چي ستاسو وړاندي دي د عرب په صحرا كي چي په كومو اوبانو ستاسو د ژوند انحصار دي. نو تاسو غور نه كوي چي دوي كي هغه خاصيتونه پيدا كړي شوي دي كوم چي د صحرا د ژوند دپاره پكار وي او كله چي دوي سفر كوي نو اسمان. غرونو او زمكي ته نه گوري آيا دا ټول الله تعالي نه دي پيدا كړي او بل څوك د دي په پيدا كولو كي د الله تعالي شريك نيشته نو دوي بيا ولي د الله تعالي د توحيد نه انكار كوي او دوي سره كوم معقول دليل دي چي د هغي په بنا دوي آخرت نه مني بيا نبي صلي الله عليه وسلم ته خطاب دي كه دوي نه مني نو ته په دوي باندي جبر (زور كوونكي) نه ني چي په زوره په دوي خبره اومني ستا كار نصيحت كول دي نو ته نصيحت كوه آخر دوي به مونږ طرف ته راځي او دوي سره حساب كول څومونږ كار دي

۳۴۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمْرُكَ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَقَّ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَمَلَأُوا عَصَايَ مِثْقَالَ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ وَأَمَرَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحَسَابَتِهِمْ عَلَى اللَّهِ. ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّمَا أَكَلَتِ

مَذْكُرُو لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُسَيِّطِرٍ ، (الغاشية: ٢١-٢٢) . " قَالَ أَبُو عِيسَى : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . (١)
ترجمه د جابر رضي الله عنه بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي ماته
حكم را كړی شوی دی چي څه (كافرانو سره) تر هغی وخته پوری جنگ جاري اوساتم ترڅو پوری
چي هغوي دالله تعالي دودحانیت او ځما درسالت گواهي اونكړي . كله چي هغوي دا كارونه
وكړي نو بيا ځما نه دهغوي ځانونه او مالونه محفوظ دي ليكن داسلام دحق دپاره به دخان او
مال دحق مطالبه باقي وي او ددوي حساب كتاب الله تعالي ته حواله دی . او بيا يي دا ايتونه
ولوستل اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ ، لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُسَيِّطِرٍ " نه نبي ته په دوی باندي (څوكيدار) مقرر كړي
شوي

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دی .

لغات عصموا عصم عصما دضرب نه معني گټه كول ، بچ كول .

تشریح : " امرت ان اقاتل الناس " يعني ماته حكم شوی دی چي دخلقو سره جنگ او كړم ، زمكه
دالله ملكيت دی نو نظام هم ورباندي دالله پكار دی . هم ددي مقصد دپاره الله تعالي دنيا ته
انبيا عليهم السلام رالېږلي دي دهغوی فریضه هم دا وه چي داسلامي معاشرې جوړولو دپاره
هر ممكن كوشش او كړي اوڅوك چي داسلامي معاشرې دختمولو كوشش كوي دهغوی سره
دي جهاد او كړی شي ددي دپاره چي تمام مخلوق دالله تعالي لوي والی تسليم كړي اوزكوة
وركونكي جوړ شي نوكه خلق داسي نه كوي نو بيا ددينه دويمه خبره معلومېږي چي جزیه به
وركوي او دهغې په بدل كې به اسلامي رياست ددوی دمال او جان او عزت حفاظت كوي نو كه
دوی اسلام هم نه قبلوي او جزیه هم نه وركوي نو بيا دي ددوی خلاف جهاد او كړی شي .

عَصُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بَحْثَ الْإِسْلَامِ ، وَجَسَائِهِمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى ، يعني هغوی خپل وینه او
مال محفوظ كړو او د اخرت معامله به يي دالله په لاس كې وي ،

علماء وائي اگر چي هغوی ظاهرا مسلمان شوي دي خوچي په زړه كې يي نفاق پروت وي بيا به
يي هم دمال اوجان حفاظت كولی شي ځكه چي شريعت په ظاهر فيصله كوي او باطني حال يي
الله تعالي ته معلوم دی الله به پخپله دداسي خلقو مواخذه كوي " الا بحدق الاسلام " يعني داسلام
دحق نه علاوه يعني داسلام قبول كولو نه پس كه دوی زكوة هم وركړي خو كه ناجائز قتل
او كړي نو قصاص به ورباندي راځي او په دي صورت كې به ددوی دمال او جان ضمانت نه وي .
داسلام دحق نه مطلب دادی چي مسلمان بنده نه څه داسی كار اوشي چي دهغی په سزا كې يی
اسلام دقتل حكم وركوي لكه څوك چي بل مسلمان بی گناه قتل كړي ، ياداكه واچوي ، يا زنا

وڪري نو اسلام بي په قصاص يا حد ڪې دقتل حڪم وركوي، څوك چي په خوله داسلام اقرار اوکري نو داسلام احڪام به پري جاري ڪيري، که دږبه نه بي اقرار نه وي کري، پټ کافر وي نو دهغي سزا به الله تعاليٰ په قيامت ڪې وركوي. هغه ته بي دږبه حال معلوم دي مونږ به بي په ظاهري اقرار داسلام ظاهري احڪام جاري کوو ځکه چي مونږ ته دږبه دحال پته نه لگي

لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَوِّطٍ ۝ په دي جمله کي دانما انت منذر دمفهوم تاکيد دي يعني ته ددوي دهدايت يافته کيدو ځمه وار نه بي او همدا مطلب دي دايت کريه وما انت عليهم بجبار

۷۸_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْفَجْرِ

دسورة الفجر دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۴۲_ حَدَّثَنَا أَبُو حَفْصٍ عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَأَبُو دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَبَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عِصَامٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الشَّفْعِ وَالْوَثْرِ؟ فَقَالَ: "هِيَ الصَّلَاةُ بَعْضُهَا شَفْعٌ وَبَعْضُهَا وَثْرٌ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ قَتَادَةَ، وَقَدْ رَوَاهُ خَالِدُ بْنُ قَيْسٍ الْحُدَّائِيُّ، عَنْ قَتَادَةَ أَيْضًا. (١)

ترجمه د عمران بن حصين رضي الله عنه بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دشفع او وتر اکوم چي په دي سورة کي وارد دي، باره کي تپوس اوکري شو چي دشفع او وتر نه څه مراد دي؟ رسول الله او فرمايل ددينه مراد مونږ دي، بعضي مونږونه شفيع جفت، وي او بعضي وتر طاق رکعاتونه، وي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي، مونږ بي صرف دقتاده په روايت پيژنو، خالد بن قيس حداني هم دا روايت دقتاده نه نقل کري دي

۷۹_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الشَّمْسِ وَضَحَاهَا

دسورة الشمس دبعضي ايتونو تفسير

د مضمون او انذار بيان نه معلوم يږي چي دا سورة هم د مکي معظمي په ابتدائي دور کي نازل

شويدي خو دا په هغه زمانه کي نازل شويدي چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم مخالفت په زور کي وو

موضوع د سورت د نيکۍ او بدۍ فرق خودل دی او هغه خلقو ته تخويف دي کوم خلق چي د دي فرق نه انکار کوی او د بدۍ په لار روان وی د مضمون په لحاظ سره د دي سورة دوه حصي دي. يو د سورة د شروع نه تر آيت. ۱۰ پوري او دويمه حصه د ايت ۱۱ نه د سورة د اخره پوري.

په اوله حصه کي دري خبري دي. يو دا چي څنگه نمر او سپوږمۍ ورځ او شپه او زمکه او آسمان د يو بل نه مختلف دی او د اثارو او نتيجي په اعتبار سره مختلف دی. دا رنگ نيکۍ او بدۍ هم د اثارو او نتيجي په اعتبار سره د يو بل نه مختلف دی دويم دا چي الله تعالی د انسان نفس ته جسم. حواس او د ذهن طاقت ورکړي دي. او په دنيا کي ئي ناخبره نه دي پريخودلي. بلکه د فطري الهام په ذريعه په انسان کي د نيکۍ او بدۍ د فرق پيژندلو طاقت اچولي دي. دريمه دا چي د انسان د مستقبل انحصار په دي خبره دي چي دي نيکۍ خوښوی او که بدۍ.

په دويمه حصه کي ئي د قوم ثمود تاريخی نقشه او پس منظر پيش کړي دي. او د رسالت اهميت ئي انسان ته خودلي دي.

په دنيا کي رسول د دي دپاره رالېږلي شی. چي خلقو ته د نيکۍ او بدۍ وضاحت اوکړی دا رنگ يو نبی صالح عليه السلام قوم ثمود ته ليرلي شوي وو. مگر هغوی د نفس په پليتنۍ کي غرق شوي وو. نو د پيغمبر تکذيب ئي اوکړو. او آخر نتيجه دا شوه. چي هغوی تباه کړي شول نو اوس په دي کي د مکي والو دپاره عبرت دي.

۳۲۴۳- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ يَذْكُرُ النَّاقَةَ وَالَّذِي عَقَرَهَا، فَقَالَ: "إِذَا تَبَعَتْ أَفْقَاهَا (الشمس: ۱۷) اتَّبَعَتْ لَهَا رَجُلٌ عَارِمٌ عَزِيزٌ مَنِيْعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ. ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَذْكُرُ النِّسَاءَ، فَقَالَ: "إِلَّا مَرَّ يَعْنِدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ وَلَعَلَّهُ أَنْ يُطَافِعَهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ". قَالَ: ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الْعَرَّةِ، فَقَالَ: "إِلَّا مَرَّ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

۱ - اورده البخاري في الجامع / أحاديث الأنبياء ۱۴ (۳۲۴۴). وتفسير الشمس ۱ (۳۹۳۲). والنكاح ۹۳ (۵۲۰۴). والأدب ۲۲

(۶۰۶۲). مسلم / الجنة والنار ۱۳ (۲۸۵۵). سنن ابن ماجه / النكاح ۵۱ (۹۸۲). (تحفة الأشراف: ۵۲۴۲)

ترجمه : د عبدالله بن زمعه رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه يوي ورځ دهغي اوبني مراد ورنه صالح عليه السلام اوبنه ده، او چاچي دا اوبنه زخمي کړي وه ددوي باره کي ذکر واوريدو رسول الله او فرمايل دا ايت "اذا نبعت اشقاها" کله چي رااوچت شو بدبخت دهغي، تلاوت کړو او فرمايل يي چي ددي کار دپاره يو ډير بد سخت زړه والا او طاقتور قبيلي والا يو قوي شخص پاڅيدو مضبوط او قوي داسي وو لکه دزمعه دپلار پشان، بيا ورنه ما دنبځو ذکر واوريدو چي فرمايل يي اخر ولي خپله ښځه او غلام لره دغلام دکور و پشان وهي او کله چي دده نه اميد وي چي هغه ددي ورځي په اخري حصه کي (يعني په شپه کي) دده اړخ ته اوده کيږي سم؟ هغوي اوونيل بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم دچا دخوا خارج کيدو په وجه په هغه پوري دخاندلو متعلق نصيحت او کړو او ويي فرمايل چي بعضي خلق په تاسو کي ولي داسي خدا او مزاق کوي کله چي دي پخپله هم دا کار کوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح : يعني ثموديانو عملي تکذيب په هغه وخت کي وکړو کله چي په دوي کي دتولو نه لوي بد بخت داوښي قتل کولو ته فوري تيار شو دانبعاث معني دحکم تعميل ته زر تياريدل دي ، دقتل مشوره قوم والا ورکړي وه الله تعالي په خپله فرمايلي دي فتنادوا صاحبهم ددي کس نوم قذار بن سالف وو چي رنگ يي سور او سترگي يي شني وي او قدي يي تپت وو او چونکه نورو مشوره ورکړي وه اودقتل ذمه وار دي جوړ شوي وو نو په دي وجه دده بدبختي دنورو نه زياته شوه ، بخاري دعبدالله بن زمعه نه دهغه خپله اوريدلي روايت نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دوران دخطبي کي دناقي اودهغي دقتل کونکي تذکره وکړله او ويي فرمايل چي اذانبعت اشقاها چي داوښي دقتل کولو دپاره په قوم کي يو معزز سړي پاڅيدو لکه ابوزمعه

دا بن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چي داوښي کوپ اولکي پريکونکي دادم عليه په اولاد کي هغه کس وو چاچي خپل ورور قتل کړي وو اوهم ده دهرچانه مخکي دقتل ايجاد کړي وو نو په دي وجه چي ترڅو پوري په زمکه ويني بهيولي شي ددي دعذاب يوه حصه به هغه ته هم رسيږي رواه الطبراني والحاكم وايو نعيم في الحليه.

دعبدالله بن زمعه رضي الله عنه حالاته

نوم عبدالله دپلار نوم زمعه او دمور نوم يي قريبه وو څوک چي دام المومنين ام سلمه رضي الله عنها خور وه دا په قريشو کې دسردارانو دکورنۍ نه وه او ددي پلار زمعه په غزوۀ بدر کې دشرکانو دطرف قتل کړی شوی وو.

عبدالله فتح مكي ته نزدي مسلمان شو او دام المومنين ام سلمه رضي الله عنها دخوريي كيدو په وجه به رسول الله صلي الله عليه وسلم ته دير تلو راتلو
وات دهجرت په ۳۵ كال كې په جنگ جمل كې ديزيد په حكومت كې دحره په مشهوره واقع
كې وفات شو، اصابه.

ددنه صرف يو روايت مروي دى او متفق عليه دى، تهذيب الكمال،

۸۰. باب وَمِنْ سُورَةِ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى

دسورة الليل دبعضي ايتونو تفسير

۳۴۴۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ قُدَّامَةَ،
عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَاطِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رِضَى اللَّهِ
عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي الْبَقِيعِ، فَأَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَلَسَ وَجَلَسْنَا مَعَهُ وَمَعَهُ عُوذُ
يُنَكِّتُ بِهِ فِي الْأَرْضِ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: "مَا مِنْ نَفْسٍ مَنُفُوسَةٍ إِلَّا قَدْ كُتِبَ مَذْخَلُهَا".
فَقَالَ الْقَوْمُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا نَتَّكِلُ عَلَى كِتَابِنَا، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَإِنَّهُ يَعْمَلُ لِلْسَّعَادَةِ،
وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَإِنَّهُ يَعْمَلُ لِلشَّقَاءِ؟ قَالَ: "بَلِ اعْمَلُوا فَكُلُّ مُيَسَّرٍ، أَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ
السَّعَادَةِ فَإِنَّهُ يُيَسَّرُ لِعَمَلِ السَّعَادَةِ، وَأَمَّا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَإِنَّهُ يُيَسَّرُ لِعَمَلِ الشَّقَاءِ، ثُمَّ
قَرَأَ: فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى، وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى،
وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى، (الليل)، قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ." (۱)

ترجمه علي رضي الله عنه فرماني چي مونږ ديوي جنازي په سلسله كې په جنت البقيع كې
وو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم هم تشریف راوړو، رسول الله صلي الله عليه وسلم
كيناستلو، نو مونږ هم دهغوی گير چاپيره كيناستلو هغه وخت د رسول الله صلي الله عليه
وسلم په لاس مبارك كې همسا وه چي سري تيره وو، رسول الله صلي الله عليه وسلم سرخښته
كړی وو او په همسا سره یی زمكه گروله بيايی اسمان ته سر پورته كړو او ويي فرمايیل په تاسو
كې يو هم داسی شته چي دهغه خايی په دوزخ يا جنت كې مقرر شوی نه وي صحابو عرض
او كړو اي دالله رسوله! ايا مونږ په دى ليكلو باندی بى فكره كينو؟ رسول الله صلي الله عليه
وسلم وفرمايل څوك چي د اهل سعادت دجملي نه وي هغه به د سعادت خاصلولو دپاره كار

کوي او څوک چې د هل شقاوت نه وي هغه به د شقاوت موجب کار کوي، رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل نه عمل کوي هر چاته هغه شي اسان کړي شوي دي د کوم دپاره چې پيدا دي، پس څوک چې د اهل سعادت نه وي هغه ته به سعادت والا کار اسان کړي شي او څوک چې د اهل شقاوت نه وي هغه ته به شقاوت والا کار اسان شي، او بيا يې دا ايتونه ولوستل فَأَمَّا مَنْ أَغْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۖ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ۖ نوهغه څوک چې ورنې کړو مال خپل په لاره دالله کي، او تقوي نې او کره اورشتيانې او گنډله خاښته خبره نوزورواسانه به کړوهغه ته لار داسانې

امام ترمذي رحمه الله وايي حسن صحيح دی

تشریح د پورتنې حديث نه په قبرباندي نصيحت کول معلومېږي لکه چې امام نووي ورباندي باب ترلي دي په دي وخت کې ددنيا دبي ثباتي منظر دهر چا په وړاندي وي نو بيا نصيحت ډير ښه اثر کوي.

"افلا تتكل علي كتابنا" يعني مونږ په ليکلي شوي اعتماد اونکړو، يعني دا خو دالله په علم کې ددچې دا بنده نيکي کونکي دی يابدي کونکي دی ليکن دالله په علم کې دکيدو او دليکلي کيدو دا مطلب نه دی چې انسان په هغه عمل کولو مجبور دی کوم چې الله ليکلي دي ځکه چې دا خو الله تعالي ته دمخکې نه معلومه شوه چې فلانی به نیک عمل پخپل اختيار کوي او فلانی به بدې کوي نو ترڅو پوري چې دالله تعالي ليکلو او علم ته دانسان رسيدل نه کيږي او دا هم نه شي کيدی نو داسي به څنگه اوشي چې دی دالله تعالي په علم داعتقاد کولو په وجه نیک عمل کول پريږدي، دويمه خبره داده چې هر انسان ته دهغه کار توفيق ورکولی شي دکوم دپاره چې پيدا شوی وي هر کله چې داسي ده نو بيا ولي انسان دينکی لاره اختيار نکړي په انسان باندي چې کومه وظيفه مقرر شوي ده هم هغه ورباندي فرض ده

وَأَتَّقِ ۖ يعني خان يې د عذاب نه بچ کړو په حديث کي راغلي دي چې اتقوا النار ولو بشق تمره (بخاري ومسلم عن عدي بن حاتم واحمد عائشه والطبراني في الاوسط عن انس وفي الكبير عن ابن عباس وايي امامه والبراء عن نعمان بن بشير وايي هر يوه رضوان الله عنهم اجمعين).

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ۖ دابو عبد الرحمن اوضحا کول دي چې د الحسنې نه مراد لاله الا الله ونيلي دي، دا قول دعطيه او عکرمه په سند دابن عباس نه هم مروی دي، دمجاهد په نزد ورته جنت مراد دي لکه چې په ايت للذين احسنوا الحسنې کي چې راغلي دي دکلبي قول دي چې ددينه دالله وعده مراد ده يعني څوک چې ددي خبري تصديق وکړي چې الله خپله وعده ضرور پوره کوي

فَسَيُتَبَرَّكُ لِلْيُسْرَى ۝ يعني داسي خصلتونه به ورته اسان کړو چي ده ته به اساني ورکوي اوراحت به ورته رسوي يعني دداسي اعمالو توفيق به ورته ورکړو چي دالله درضا اودجنت دحصول ذريعه به وي . دا لفظ ديسرافرس دمجاوري نه ماخوځ دي اويسرافرس په معني دواگوچولو دي اس ته

۸۱- باب وَمِنْ سُورَةِ الضَّحَى

دسورة الضحی دبعضي ایتونو تفسیر

بخاري او مسلم ليکلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار شو او يوه يا دوه ورځي ورباندي داسي تيري شوي چي پاڅيدي به نه شو ددي حالت په ليدو سره يوي بنځي اوونيل اي محمد صلي الله عليه وسلم، داسي ښکاري چي ستا شيطان ته پريخودي نو په دي باره کي لاندني ايت کریمه نازل شو . بغوي ليکلي دي چي هغوی يعني دجندب رضي الله عنه بيان دي چي پورتنی ذکر شوي خبره کومي بنځي کړي وه او هغه دابو جهل بنځه ام جميل وه حاکم دزيد بن ارقم رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي څه ورځي په رسول الله صلي الله عليه وسلم داسي تيري شوي چي وحی ورباندي نازل نه شوه نو دابو لهب بنځي ام جميل اوونيل ماته خوداسي ښکاري چي ستا ملگري ته پريخودي او ستا نه يي نفرت اوکړو نو په دي باره کي الله تعالي سورة الضحی نازل کړو

سعيد بن منصور دجندب رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته دجبرائيل په راتلو کي څه ورځي تاخير اوشو مشرکانو دا وينا شروع کړه چي محمد صلي الله عليه وسلم، يي پريخودو نو په دي باره کي مذکوره ايت نازل شوابن جرير دشداد بن عبد الله په حواله ليکلي دي چي دخديجه رضي الله عنها رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونيل زما خيال دي چي ستا دبي صبري په ليدو سره ستانه الله تعالي ناراضه شوي دي نو په دي وخت کي دا سوره نازل شو . دا دواړه مذکوره روايتونه مرسل دي مگر راويان يي ثقه دي ، حافظ ابن حجر ليکلي دي ظاهرا داسي معلومېږي چي ام جميل دخديجه رضي الله عنها دواړو دا خبره کړي وه ليکن ام جميل دخوشحالي ښکاره کولو په طور کړي وه او خديجي دخفگان داظهار په طور کړي وه

ابن ابی شيبة او طبراني په يو سند سره روايت بيان کړي دي په کوم کي چي يو مجهول کس دخفص بن ميسره قريشي قول نقل کړي دي او ده دخپلي مور او مور يي دخپلي مور قول نقل کړي دي او دا بنځه د رسول الله صلي الله عليه وسلم خادمه وه چي يو کوکړي د رسول الله صلي الله عليه وسلم کمري ته داخل شو او دکت لاتدي يي پټ شو او بيا مړ شو نو پدغه وجه دخلورو

ورخو پوري په رسول الله صلي الله عليه وسلم وحي راغله رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل اي خوله اوگوره چي زما په کوته کي کومه نوي خبره پيدا شوي ده چي جبرائيل راته نه راځي، ما په زړه کي اوونيل مالره پکار دي چي دکمري صفاني او کرم او جبارو اووهم چنانچي جبارو مي راواخستله او دکت لاتدي چي بنکته شوم نو مړ سپي مي راووستلو ددينه پس مي اوليدل چي رسول الله صلي الله عليه وسلم تشریف راوړو چي پدغه وخت کي يي گيرد مبارکه ريپدله اود رسول الله صلي الله عليه وسلم دا قاعده وه چي دوحی دنزول په وخت کي ورباندي ريپدل راتلل نو الله تعالي سورة الضحي دترضي پوري نازل کړو، حافظ ابن حجر ليکلي دي دکوکري په وجه دجبرائيل په راتلو کي دتاخير کيدو روايت خو مشهور دي مگر دا قصه دسورة الضحي دنزول سبب کيدل غريب بلکه شازدي کوم چي دقبولولو لائق نه دي

بغوي ليکلي دي چي دوحی د قطع کيدو دمودي متعلق مختلف روايتونه مروي دي ابن جرير ددولو ورځو او مقاتل دڅلوېښتو ورځو تعين کړي دي دمقاتل قول دي چي په دي وخت کي مشرکانو دا وينا شروع کړه چي دمحمد صلي الله عليه وسلم رب ده لره پريخودو تردې چي ددوي ددي خبري په ترديد کي دا سورة نازل شو، ابن مردويه هم دا روايت دابن عباس رضي الله عنهما نه نقل کړي دي، کله چي جبرائيل راغي نو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمايل ته چي نه راتلي زما ستا دراتلو دير خواهش وو جبرائيل په جواب کي اوونيل زما هم تاته دراتلو خواهش وو (مگر دالله تعالي دطرفه دراتلو حکم بند شوي وو او مونږ پخپله بغير دالله دحکم نه نازليدل نه کوو)، (مظهري)

۳۳۴۵ - حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدَبِ الْبَجَلِيِّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَارٍ قَدْ مَيِّتَ أَصْبَعُهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَلْ أَلَبْتُ إِلَّا لِأَصْبَعٍ دَمِيئَةٍ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتُ"، قَالَ: وَأَبْتَأُ عَلَيْهِ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ الْمُسْهِرُ كُونَ: قَدْ وَفَّقَ مُحَمَّدٌ، فَأَلَزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى (الضحى: ۳). قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعْبَةُ، وَالْعَوْرِيُّ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ. (۱)

ترجمه: دجندب بجلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي زه در رسول الله صلي الله عليه وسلم سره په يو غار کي وم او هلته در رسول الله ديوې گوټي نه وينه راووتله دي وخت کي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل ته خو صرف يوه گوټه يي چي وينه درنه راوتلي ده او دا هر څه چي تاته پېښ شوي دي دا درته دالله تعالي په لاره کي پېښ شوي دي، راوي وائي رسول الله

۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ۹ (۲۸۰۳)، والأدب ۹۰ (۱۱۲۶)، صحيح مسلم / الجهاد ۳۹ (۱۷۹۶) (تحفة

الأشراف ۳۲۵۰، مسند احمد (۲/۲۱۲، ۲۱۳)

صلي الله عليه وسلم ته دجبرائيل عليه السلام په راتلو کي تاخير اوشو نو مشرکانو پروگنده شروع کړه چي محمد (صلي الله عليه وسلم) پريخودلي شو نو دي موقعه کي الله تعالي دا ايت کريمه " مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَّ " نه دي پريخودلي تالره رب ستا اونه ئي دشمني کړي ده ستاسره " نازل کړو
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي. او دا شعبه او ثوري هم داسود بن قيس نه نقل کړي دي.

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ نه دي پريخودلي تالره رب ستا يعني تعلق يي درسره نه دي قطع کړي

وَمَا قَلَّ ۝ اونه ئي دشمني کړي ده ستاسره اونه يي درنه نفرت پيدا شوي دي (دا جمله په اصل کي ما قلائ و . ک دمفعول ضمير حذف کړي شو ځکه چي په ودعک کي مفعول موجود دي .
مزيد مفعول ذکر کولو ته ضرورت نشته، يايي دايت دسجعي په بنا مفعول نه دي ذکر کړي
دجندب بن عبدالله رضي الله حالات:

نوم جندب دپلار نوم عبدالله دسفيان عجلي علقې نوسی وو علقه د بجلي قبيلي يو شاخ دی ددي سره يي تعلق وو اول په کوفه کې اوسيدو بيا بصري ته منتقل شو او هم په بصره کې وفات شو دده دمروياتو شمير ۴۳ دی چي دولس متفق عليه دي او په بخاري کې دي او دوه په مسلم کې

۸۲_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْاَمْ نَشْرُحْ

دسورة الانشراح دبعضي ايتونو تفسير

د دي مقصد او مدعا هم رسول الله صلى الله عليه وسلم ته تسلي وركول دی. د نبوت نه وړاندي نبی صلى الله عليه وسلم ته داسي حالات مخي ته نه وو راغلي. كوم چي د نبوت نه روستو راغلل دا د نبی صلى الله عليه وسلم په ژوند کي يو انقلاب وو. په دي وجه دا سورة نازل کړي شو په دي کي اول الله تعالی دري غټ نعمتونه ذکر کړي دي.

يو. شرح صدر (سینه مبارکه پرانستل)، دويم. هغه بوجه لري کول چي د هغي په وجه په تا دير زور وو. دريم ستا د اوچت شان بيان او ستا شان پورته کول
بيا الله تعالی فرمايلي دی. چي د مشکلاتو دور دير اوږد نه دي د دي په ځاي به تاته اطمینان او خوشحالي دير زر حاصلې شی. او هر روستني دور به د رومېنی دور نه بهتر او ښه وی. او نزدي ده. چي ستا رب به تاته هغه څه درکړی. چي ستا زړه به خوشحاله شی.

په آخر کي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته فرمائيلي شوي دي چي کله ته د خپلو مشغولاتو نه فارغ شي. نو د الله تعالی عبادت کي ځان مشغول کړه. او د هر څه نه بهي نياز ه شه. او خپل رب ته متوجه شه او دا هغه هدايت دي کوم چي په سورة مزمل کي په ايت ۱ تا ۹ کي زيات په تفصيل سره بيان شوي دي.

د شرح صدر نه مراد ضروري علمونه او معارف دي. د زړه نه هر قسم شکونه ختمول دي. دا اشاره ده د نبوت مقام ته او په دي شرح صدر کي شق صدر هم شامل دي چي د معتبر رواياتو په دليل سره دوه ځله شق صدر د نبی صلى الله عليه وسلم شويدي يو ځل د څلورو کالو په عمر کي چي جبرئيل عليه السلام تشریف راوړو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم زړه مبارک ني سيري کړو او د شيطان هغه حصه ني ترينه اوويستله چي هغه د هر انسان په زړه کي وي. او بيا ني اوينځلو او بند ني کړو. صحيح مسلم کتاب الايمان باب الاسراء، دويم ځل د معراج په موقع. د رسول الله صلى الله عليه وسلم سينه مبارکه ني اوشلوله او په آب زم زم سره ني اوينځله او بنده ني کړه. او د ايمان او حکمت نه ني ډکه کړه. صحيح بخاري ابواب المعراج و کتاب الصلوة.

۲۳۴۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ وَجُلٍّ مِنْ قَوْمِهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "يَتَنَمَّا أَنَا عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّكِيمِ وَالْيَقِظَانِ إِذْ سَبِغْتُ قَائِلًا يَقُولُ: أَحَدٌ بَيْنَ الثَّلَاثَةِ، فَأَكْبِتُ بِطَنْسٍ مِنْ ذَهَبٍ فِيهَا مَاءٌ زَمْزَمٌ فَشَرَحَ صَدْرِي إِلَى كَذَا وَكَذَا، قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: مَا يَعْنِي؟ قَالَ: إِلَى أَشْفَلِ بَطْنِي، فَاسْتُخْرِجَ قَلْبِي فُغْسِلَ قَلْبِي بِمَاءٍ زَمْزَمٍ ثُمَّ أُعِيدَ مَكَانَهُ ثُمَّ حُمِيَ إِيَّانَا وَحُكِّمَتْ،" وَفِي الْحَدِيثِ قِسْمَةٌ طَوِيلَةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَقَدْ رَوَاهُ هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ، وَهَتَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، وَفِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ (۱).

ترجمه انس بن مالک رضي الله عنه دخپل قوم د يو کس مالک بن صعصعه رضي الله عنه نه روايت نقل کوي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمائيلي ي دي زه دبیت الله سره د نيم خوابي په حالت کي وم (نيم وينی وم او نيم اوده وم) چي ناڅاپه ما ديو اواز کونکي اواز واوريدو او ونيل يي چي په دري کسانو کي يو (محمد دي) بيا ماته د سرو زرو يو ځانک راوستلي شو چي د زمزم اوبه پکي وي هغه زما سينه اوشلوله ددي ځاي نه تر دي ځاي پوري، قتاده وائي ما انس

۱- اورد البخاري في الجامع الصحيح / بهد الخلق ۶ (۳۲۰۷)، و مناقب الأنصار ۴۲ (۳۳۳)، صحيح مسلم / الإيمان ۷،

(۱۲۶)، سنن النسائي / الصلاة (۲۴۹)، (تحفة الأهراف: ۱۱۴۰)، و مستند احمد (۳/۱۰۷)

رضي الله عنه ته اوونيل دكوم خاي نه دکوم خاي پوري نو هغه اوونيل دخيتي دلاندي پوري او بيا بي او فرمائيل هغه زما زړه راوويستلو او د زم زم په اوبو بي ووينځلو او بيا بي زړه پخپل خاي کيځودو او دايمان او حکمت نه بي ډک کړو. او په دي حديث کي يو اوږده قصه ده. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي. دا حديث هشام دستواني او حمام دقتاده نه نقل کړي دي، په دي باب کي دابوذر رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي

۸۳_بَابُ وَمِنْ سُورَةِ التِّينِ

دسورة التين دبعضي ايتونو تفسير

دا بن عباس، مجاهد حسن بصري، ابراهيم نخعي عطاء بن ابي رباح، مقاتل او کليي قول دي چي دالتين والزيتون نه مراد همدا انځر دي کوم چي تاسو خوړئ او همدا زيتون ميوه ده دکوم نه چي تاسو غوري اوباسئ، په انځر باندي دقسم خوړلو خصوصي وجه دا بيان کړي شوي ده چي دا يوه داسي ميوه ده چي په دي کي زړي نه وي گويا کي دجنت دميوو سره مشابه ده.

ثعلبي او ابو نعيم په الطب کي په مجهول اسناد سره دابو ذر رضي الله عنه نه روايت نقل کړي دي چي انځر خوړل يو اسير مرض ختموي او نقرس ته فائده ورکوي زيتون يوه برکتې ونه ده چي ميوه بي مرغن وي او ددي تيل دترکاری په خاي هم استعماليدي شي، دعکرمه قول دي چي تين او زيتون دوه غرونه دي، دقتاده قول دي تين هغه غر دي په کوم چي دمشق اباد شوي دي او زيتون دبیت المقدس مسجد دي، دابو محمد بن کعب قول دي داصحاب کهف مسجدونه دري دي او ايليا زيتون دي

۳۳۴۷_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَمْرٍو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ. قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا بَدَوِيًّا أَغْرَابِيًّا. يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَزِيدُوهُ يَقُولُ: "مَنْ قَرَأَ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ، فَقَرَأَ: أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ، فَلْيَقُلْ: بَلَى وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ إِنَّمَا يُؤَدَّى بِهِذَا الْإِسْنَادُ عَنْ هَذَا الْأَعْرَابِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَلَا يُسْقَى. (١)

ترجمه: اسماعيل بن اميه واني چي ما ديو باند چي نه واوريدل ونيل بي چي ما د ابوهريره رضي الله عنه نه دا روايت اوريدلي دي هغه ونيل څوک چي "والتين والزيتون" سورة اولولي

او "ليس الله باحكم الحاكمين ته ورسپري، نودي وخت كي دي اوواني "بلي وانا علي ذلك من الشاهدين".

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث ددي سند په اعتبار داعرابي نه دابوهريره په واسطه مروي دي او ددي اعرابي نوم نه دي اخستلي شوي

٨٤- باب وَمِنْ سُورَةِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ

دسورة اقراء دبعضي ايتونو تفسير

٣٣٤٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَرِّي، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، سَنَدُ الزَّبَائِنَةِ (العلق: ١٨) قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: لَكُنْ رَأَيْتُ مُحَمَّدًا يُصَلِّي لَأَطَّانَ عَلَى عُنُقِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَوْ فَعَلْتُ لَأَخَذْتُهُ الْمَلَائِكَةُ عِيَانًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه - عبدالله بن عباس رضي الله عنهما دايت كريمة "سندع الزبانية" دتفسير كولو په حال كي فرمائي ابوجهل اوويل كه ما محمد (صلي الله عليه وسلم) دمونغ كولو په حالت كي اوليدو نو ده ته به په خټ كي لتي وركوم داخبره چي رسول الله واوريده نو وي فرمايل كچري دداسي كړي وي نو فرشتوبه دليدو سره ده لره ښكاره نيولي وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

تشرېح: سَنَدُ الزَّبَائِنَةِ ٥ ازده اواز به او كړومونږ زبانيه ته ١ دزبانيه نه مراد دزجاج په قول تيزي اوسخت خو به فرشتي دي. زبانيه دزبني يا دزبنيه په وزن دعفريه جمع ده، ماده يي زين دي او زين په معني ددفع كولو دي، په كلام كي شرط محذوف دي.

دا بن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي كه د خپلي قبيلي والا راغوبستلي وي نو دجهنم موظفين به يي علي الاعلان په سترگو ليدلي وي اودوي به يي نيولي وي، محلي دا قول مرفوع حديث گنرلي دي.

٣٣٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَخْمَرِيُّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي

١ - اوردو البخاري في الصحيح / تفسير سورة العلق ٢ (٢٩٥٨) (تحفة الأشراف: ٦١٢٨)

هِنْدِي. عَنْ عِكْرَمَةَ. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي، فَجَاءَ أَبُو جَهْلٍ، فَقَالَ: أَلَمْ أَتُهَكَ عَنْ هَذَا، أَلَمْ أَتُهَكَ عَنْ هَذَا، أَلَمْ أَتُهَكَ عَنْ هَذَا، فَأَنْصَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَزَبَرَهُ، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: إِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا بَيْنَا لَادِ أَكْثَرُ مِنِّي فَأَلْزَمَ اللَّهُ: فَلَيَنْدُغُ نَادِيَهُ، سَنَدُغُ الرِّبَابِيَّةَ (العلق: ١٧-١٨) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ لَوْ دَعَا نَادِيَهُ لَأَخَذْتُهُ زَبَابِيَّةُ اللَّهِ". قَالَ أَبُو

عِيصَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، وَفِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: عبدالله بن عباس رضي الله عنهما واني يو خل نبی کریم صلی الله عليه وسلم مونخ کولو چي ابو جهل راغلو هغه او وئیل ایا ما ته ددي (مونخ) نه منع کړي نه وي؟ ایا ما ته ددي (مونخ) نه منع کړي نه وي؟ ایا ما ته ددي (مونخ) نه منع کړي نه وي؟ رسول الله د مونخ نه سلام او گرځولو او دي يي اورتلو ابو جهل او وئیل تاته خو ډیره ښه معلومه ده چي زما نه زیات دوستان د بل چا نشته نو دي باره کي الله تعالی ایت کریمه فَلَيَنْدُغُ نَادِيَهُ سَنَدُغُ الرِّبَابِيَّةَ نازل شو ابن عباس رضي الله عنهما واني په الله قسم که هغه خپل دوستان راغوبستلي وي نو په عذاب مقرر و فرستو به فوراً نیولي وي

امام ترمذي رحمه الله وایي دا حدیث حسن غریب صحیح دي، او په دي باب کي د ابوهريره رضي الله عنه نه هم روایت وارد دي

تشریح: فَلَيَنْدُغُ نَادِيَهُ سَنَدُغُ الرِّبَابِيَّةَ نادیه: د اجتماع مجلس ته وائی. او دلته مضاف محذوف دي یعنی أَهْلُ نَادِيَتِهِ، یعنی مجلس والا خلق، سَنَدُغُ الرِّبَابِيَّةَ دا دعوت د مکذب د عذاب د باره دي الرِّبَابِيَّةَ د زَيْن نه دي او زَيْن دفع کول دی په سختی سره نو دا هغه ملائک دی چي کافرانو له به دیکي ورکوی او په زور سره به يي جهنم ته راکاږی لکه په سورة طور ١٣ پ. ٢٧ کي تیر شوي دي او د دي ملائکو صفات په سورة تحریم ٢ پ ٢٨ کي ذکر شوي دي.

٨٥- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْقَدْرِ

د سورة القدر د بعضي ايتونو تفسير

٣٣٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْقَتَاتِي، حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ الْقَطْلِبِ الْحَدَثَانِي، عَنْ يُونُسَ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: قَامَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بَعْدَ مَا بَالَيْغَ مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ: سَوَّدَتْ وَجْهُ

الْمُؤْمِنِينَ أَوْ يَا مُسَوِّدَ وُجُوهِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: لَا تُؤَيِّنِي رَحْمَةُ اللَّهِ، فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَى بَنِي أُمَيَّةَ عَلَى مِثْبَتِهِ قَسَاءَهُ ذَلِكَ، فَتَرَكْتُ: إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ، يَا مُحَمَّدٌ يَغْفِي نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ. وَتَرَكْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: إِنَّا أَلَزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ يَبْلُغُهَا بَعْدَكَ بَنُو أُمَيَّةَ يَا مُحَمَّدٌ، قَالَ الْقَاسِمُ: فَقَدْ دَنَّاها، فَإِذَا هِيَ أَلْفُ شَهْرٍ لَا يَزِيدُ يَوْمٌ وَلَا يَنْقُصُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الْقَاسِمِ بْنِ الْقُضْلِيِّ، وَقَدْ قِيلَ: عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ الْقُضْلِيِّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَارِزٍ، وَالْقَاسِمُ بْنُ الْقُضْلِيِّ الْخُدَّائِيُّ هُوَ ثِقَةٌ وَثِقَةٌ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، وَيُونُسُ بْنُ سَعْدٍ رَجُلٌ مَجْهُولٌ، وَلَا نَعْرِفُ هَذَا الْحَدِيثَ عَلَى هَذَا اللَّفْظِ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: ديوسف بن سعد بيان دي فرماني چي يو كس دحسن بن علي رضي الله عنهما په وړاندي د معاويه رضي الله عنه سره د بيعت كولو نه پس اوونيل دمسلمانانو په مخونو دي توركي او مړلو او كه داسي يي اوونيل اي دمسلمانانو دمخونو تورونكيه (دراوي شك دي، هغه اوونيل په ما باندې الزام مه لگوه الله تعالي دي په تا رحم او كړي بني كريم صلي الله عليه وسلم ته بني اميه پخپل منبر باندې اوخودلي شول نو د هغه دا كار خوښ نشو نو په دي باره كي ايت كريمه "انا اعطيناك الكوثر" او " إِنَّا أَلَزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ " نازل شو، اي محمد بنو اميه به ددي ورځو مالكان وي قاسم بن فضل حداني وائي مونږ د بني اميه دحكومت ورځي اوشميرلي نو هغه بالكل زر مياشتي دي يوه ورځ نه زياته وه او نه كمه وه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف د قاسم بن فضل په سند پيژنو، دا هم ونيلي شوي دي چي قاسم بن فضل نه دا مروي دي او هغه ديوسف بن مازن نه نقل كړي دي قاسم بن فضل حداني ثقه دي يحيى بن سعيد او عبدالرحمن بن مهدي دده توثيق كړي دي او يوسف بن سعد يو مجهول راوي دي او مونږ دا حديث په دي الفاظو صرف په همدې سند پيژنو

تفسير: ترمذي، حاكم او ابن جرير دحسن رضي الله عنه نه روايت بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په خوب كي اوليدل چي بني اميه زما په منبر رواختل رسول الله صلي الله عليه وسلم ددي خوب په ليدو څه پرېشاني محسوس كړه نو په دي باره كي ان اعطيناك

الكوثر. او. إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ. وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ نازل شو يعني دېني اميه دزرو مياشتو دحكومت نه دليلة القدر يوه شپه بهتره ده، دقاسم بن الفضل همداني قول دي مونږ چي دېني اميه دحكومت زمانه اوشميرله نو بغير دكمي او زياتي نه زر مياشتي پوره شوي، دترمذي قول دي دا حديث غريب دي مزني او ابن كثير سخت منكر گنړلي دي.

ابن ابي حاتم او واحدي دمجاهد قول نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دېني اسرائيلو ديو کس ذکر وکړو چي دالله تعالي په لار کي يي دزرو مياشتو پوري اصلحه اوچته کړي وه ريعني زر مياشتي جهاد يي کړي وو، مسلمانانو ددي په اوريدو سره تعجب اوکړو او په دي باره کي سورة القدر د من الف شهر پوري نازل شو، يعني دليلة القدر يوه شپه هغه زرو مياشتو نه بهتره ده په کومو کي چي بني اسرائيلو جهاد کړي وو.

ابن جرير دمجاهد نه هم داسي قول نقل کړي دي چي په بني اسرائيلو کي يو کس وو چي دماينام نه به يي دسحره پوري مونځ کولو او دسحر نه به يي دماينام پوري جهاد کولو او دده دا عمل دزرو مياشتو پوري جاري وو نو په دي باره کي الله تعالي إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ. وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ نازل کړو.

امام مالک په مؤطا کي ليکلي دي چي ديو معتمد عالم نه مي اوريدلي دي فرمايل يي چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم دامت عمرونه چونکه لنډ دي نو په دي وجه دنورو امتونو داعمالو دتعداد برابر خو ددوي اعمال نشي کيدي ځکه چي دهغوئ عمرونه زيات وو نو په دي وجه الله تعالي خپل رسول ته ليله القدر ورکړو کوم چي دزرو مياشتو نه بهتره دي بحواله تفسير مظهري

۳۳۵۱- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ. وَعَاصِمٍ هُوَ ابْنُ بَهْدَلَةَ. سَعَادَةُ بْنُ حُبَيْشٍ وَرَدُّ بْنُ حُبَيْشٍ يُكْنَى أَبُو مَرْيَمَ. يَقُولُ: قُلْتُ لِأَبِي بَنِي كَعْبٍ: إِنَّ أَخَاكَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: "مَنْ يَقْرَأَ الْحَوْلَ يُصِيبُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ". فَقَالَ: يَفْقَهُهُ اللَّهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَقَدْ عَلِمَ أَنَّهَا فِي الْعَشْرَةِ الْأَوَّلَةِ مِنْ رَمَضَانَ. وَأَنَّهَا لَيْلَةُ سَنِيْعٍ وَعِشْرِينَ. وَلَكِنَّهُ أَرَادَ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ النَّاسُ لَمَّا حَلَفَ لَا يَسْتَلْظِمُ أَنَّهَا لَيْلَةُ سَنِيْعٍ وَعِشْرِينَ. قَالَ: قُلْتُ لَهُ: بِأَيِّ هَمٍّ تَقُولُ ذَلِكَ يَا أَبَا الْبُنْدِيِّ. قَالَ: بِأَلَايَةِ الْخَبَرِ تَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَوْ بِالْعَلَامَةِ أَنَّ الشَّمْسَ تَطْلُعُ يَوْمَ مَعْدٍ لَا هَمَّاعَ لَهَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ. حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ

عَاشٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، قَالَ: كَانَ أَبُو وَالْبِ هَقِيمٌ بْنُ سَلَمَةَ لَا يَتَكَلَّمُ مَا دَامَ زُرُّ بْنُ حُبَيْشٍ جَالِسًا، قَالَ عَاصِمُ بْنُ بَهْدَلَةَ: وَكَانَ زُرُّ بْنُ حُبَيْشٍ رَجُلًا قَصِيحًا، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ يَسْأَلُهُ عَنِ الْعَرَبِيَّةِ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ مَهْرَانَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَاشٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ وَهُوَ يُدْرِنُ، فَقَالَ: يَا أَبَا مَرْثَمَ أَكُونُ؟ إِنِّي لَأَرْغَبُ بِكَ عَنِ الْأَذَانِ، فَقَالَ زُرُّ: أَكْرَهْتُ عَنِ الْأَذَانِ، وَاللَّهِ لَا أَكْمِلُهُ أَبَدًا. (١)

ترجمه: عبده بن ابو لبابه او عاصم بن بهدله وايي چي مونږ د زر بن حبیش نه اوریدلي دي اود زر بن حبیش اسم کنیه ابو مریم وه د زر رحمه الله نه روایت دی چي ابی بن کعب ته می اوونیل ستا ورور عبد الله بن مسعود د لیلة القدر باره کي وايي څوک چي تمام کال قیام کوي هغه به دي لره مومي، نو ابی بن کعب اوونیل الله تعالی دي په هغه (ابن مسعود، باندې رحم اوکړي په الله مي دي قسم وي هغه ته ښه معلومه ده چي داد رمضان په اخري عشره کې ده. او دا اوه ویستمه شپه ده لیکن هغه دا غوښتل چي خلق چرته په دي ډاډه نشي او په باقي کال کي عمل پري نږدي او بیا یي بغیر داستثناء قسم وکړو چي دا اوه ویستمه شپه ده، ما ورته وونیل اي ابو المنذر ته په کوم دلیل دا خبره کوي؟ هغه اوونیل په هغه علامو سره کومي چي مونږ ته رسول کریم صلي الله علیه وسلم ښودلي دي، او یا په دي علامه چي پدغه ورځ به نمر اوخیږي مگر شعاع به پکي نه وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، حديث بيان کړي دي مونږ ته علاء علاء وائي حديث بيان کړي دي مونږ ته ابوبکر بن عیاش د عاصم بن بهدله نه عاصم وائي څو پوري چي به زر بن حبیش ناست وو نو شفيق بن وائل به خبري نه کولي عاصم وائي زر بن حبیش فصاحت والا عالم دي او عبد الله بن مسعود رضي الله عنه به ورنه دعريت باره کي معلومات حاصلولو، د عاصم بن بهدله نه په مذکور سند مروی دي فرمانیل یي چي په ذر بن حبیش باندې یو کس تیر شو چي اذان یي کولو هغه اوونیل اي ابو مریم ایا ته اذان کوي مگر د اذان نه زما تاته رغبت زیات دي زر بن حبیش اوونیل ایا ته د اذان سره مینه نه لري زما دي په الله قسم وي چي هیڅ کله به در سره خبري اونکرم

۸۶- باب وَمِنْ سُورَةٍ لَهُ يَكُنْ

د سورة البينه د بعضي ايتونو تفسير

د دي سورت نوم سورة البينة دی او دویم نوم یی سورة لم یکن هم دي
انسر رضی الله عنه فرمائی. چي نبی صلی الله علیه وسلم ته ابی بن کعب اونیل چي آیا الله
تعالی زما نوم اغستي دي. نو رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمانیل چي او. نو د ډيري
خوشحالي نه د ابی بن کعب په سترگو کي اوخکي راغلي. صحیح بخاری کتاب التفسیر
سورة لم یکن او دا لفظ لم یکن شامل دي ماضی. حال او مستقبل ته
منفکین انفکاک په ډيرو معانیو سره راخی. پریخودل. جدا کیدل. تردّد او شک کول. مهمل
کیدل.

۳۳۵۲_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ
فُلْفُلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ.
قَالَ: "ذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ
بْنُ مُسَهَّرٍ، عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، عَنِ أَنَسٍ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه: د انس بن مالک رضي الله تعالی عنه نه روایت دي فرماني چي يو کس رسول الله ته
وويل اي په مخلوق کې غوره، نبی کریم صلي الله علیه وسلم اوفرمانیل داخو ابراهيم عليه
السلام دی.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۸۷_ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ

د سورة الزلزال د بعضي ايتونو تفسير

۳۳۵۳_ حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي الْيُؤَبِّ، عَنِ يَحْيَى
بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ الْمَغْبِرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ: "يَوْمَ مَيِّدٌ تُخْبِتُ أَخْبَارَهَا" (الزلزلة: ٤) قَالَ: "أَكْذِبُونَ مَا أَخْبَارَهَا". قَالُوا:
اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "لَئِنْ أَخْبَارَهَا أَنْ تُشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا، تَقُولُ:

عَنْ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا فَهَلْ وَاعْبَارَهَا". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه بيان کوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت "يومئذ تحدث اخبارها" په هغه ورځ به زمکه خپلې خبرې بيانوي، او لوسته، نو پوښتنه يې اوکړه چي ايا تاسو ته پته ده چي دزمکې هغه خبرې به څه وي؟ صحابه کرامو عرض اوکړو الله تعالي او دهغه رسول ښه پوهيږي، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل، هغه خبرونه دبنډگانو اعمال دي چي هغوي دزمکې په مخ کړي دي هغه به گواهي اوکړي چي ده په ماباندي دا دا کارونه کړي دي او په فلانې فلانې ورځ يې دا دا کارونه کړي دي، دا هغه اخبار دي چي زمکه به يې دقيامت په ورځ دالله تعالي په حضور کې پيش کړي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: تدرؤن: دري يدري دضرب يضرب نه دريا ودرایه په چل باندي خان پوهه کول.

تشرېح: په پورتني حديث کې دانسانانو دپاره تنبيه ده چي دخلقو نه په پته خو تاسو دالله تعالي نافرمانيانې کولی شئ خو دالله تعالي نه به څنگه خان پټ کړئ، همدارنگي په يو بل روايت کې راغلي دي چي رسول الله فرمايلي دي په زمکه کې په احتياط سره اوسېږئ ځکه چي دا ستاسو نگرانې کوي او که هر چا په دي دپاسه کوم نیک يابد کار اوکړو نو دا به ضرور خبر ورکوي په دي وجه خلکو لره پکار دي چي په ډير احتياط سره ژوند تير کړي.

تشرېح: يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ٥ پدغه ورځ بيانوي به خبرونه خپل قاضي شاء الله پاني پسي ليکلي دي: بغوي ليکلي دي په دي عبارت کې تقديم تاخير دي اصل کلام داسي وو "يومئذ تحدث اخبارها وقال الانسان مالها" يعني پدغه ورځ به زمکه خبر ورکړي او څه چي په دي باندي شوي وي هغه به بيان کړي نو انسان به اوواني په دي زمکه باندي څه شوي دي په دي باندي چي کوم عملونه شوي دي ټول يې بيان کړل.

دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت کریمه اولوستلو او بيایي او فرمايل ايا تاسو ته معلومه ده چي دزمکې خبرونه به څه وي؟ صحابه کرامو عرض اوکړو الله او دهغه رسول ښه پوهيږي نو ويې فرمايل دزمکې خبرونه به دا وي چي کوم بنده ددي دپاسه هر څه کړي وي زمکه به ورباندي شهادت ورکړي او واني به چي فلانې کس داسي داسي کړي وو او همدا به دزمکې خبر ورکول وي رواه احمد والنسائي وابن حبان والبيهقي.

ترمذي ددي روايت دنقل کولو نه پس په دي دصحت حکم کړي دي او طبراني درييعه حرثي په روايت سره ليکلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل په زمکه کي په احتياط سره اوسنۍ خکه چي دا ستاسو مور ده او هر چاچي ددي دپاسه کوم نیک يابد کار کړي وي دا به ضرور دهغي خبر ورکوي طبراني دمجاهد نه هم ددي پشان قول نقل کړي دي

۸۸_ بَاب وَمِنْ سُورَةِ التَّكْوِيْنِ

دسورة التکاور دبعضي ايتونو تفسير

۳۳۵۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْيَحْيَى، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ السَّمْعُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقْرَأُ: "أَلْهَاكُمْ التَّكْوِيْنُ". قَالَ: "يَقُولُ ابْنُ آدَمَ: مَالِي مَالٍ، وَهَلْ لَكَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ، أَوْ أَكَلْتَ فَأَقْنَيْتَ، أَوْ لَبِسْتَ فَأَلْبَيْتَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه د عبدالله بن شخير رضي الله عنه بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته ورسيدم كله چي ايت كريمه "أَلْهَاكُمْ التَّكْوِيْنُ"، يي تلاوت کولو رسول الله او فرمايل بني ادم واني زما مال او زما مال تردي چي په همدې فکر او حوس کي مړ شي مگر تاسو ورته اوواني تاته ددينه زيات څه ملاؤ شو کوم چي تا په صدقه کي ورکړل او مخکي دي اوليرل او يا دي اوخوړل او ختم دي کړل او يا دي واغوستل او زاره دي کړل.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

دعبدالله بن شخير رضي الله عنه حالاته

دده پوره نوم عبدالله بن الشخير بن عوف بن كعب بن وفدان وو دی په بصريينو کي شميرلې شي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته دبنو عامر په وفد کي راغلی وو دده دوه خامن وو اول مطرف دويم يزید او همدا دواړه دده نه روايت کوي دمروياتو شمير يي شپږ دی ليکن بعضي اسماء رجال والتهه ليکلي دي

۳۳۵۵_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا حَكَاةُ بْنُ سَلَمٍ الرَّازِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي قَيْسٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ،

عَنِ الْمُهَالِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ زَوْزِ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " مَا زِلْنَا نَشْكُكَ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ حَقًّا لَزَلْتُ: أَلَهَاكُمْ التَّكَاثُرُ (التكاثر: ١) " قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: مَرَّةً عَنْ عَمْرٍو بْنِ أَبِي قَيْسٍ هُوَ زَاوِيٌّ، وَعَمْرٍو بْنُ قَيْسٍ الْمَلَايِي كُوفِيٌّ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْمُهَالِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ به په عذاب قبر كي شك كولو تردې پوري چي سورة "الهاكم التكاثر" نازل شو نو زموږ په عذاب قبر يقين پيدا شو. ابو كريب به كله عمرو بن ابي قيس ذكر كولو او دا عمرو بن ابي قيس راجع دي او عمرو بن قيس ملائي كوفي دي او دي دابن ابي ليلى نه روايت كوي او ابن ابي ليلى دمنهال بن عمرو نه روايت كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي

تشرېح ابن ابي حاتم دزيد بن اسلم قول بيان كړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي تاسو تكاثر دطاعت نه منع كړي يې تردې پوري چي مرگ درته راغي دقتاده قول دي چي يهوديانو به پخپل كثرت فخر كولو او ونييل به يې چي مونږ خو دفلان قبيلي نه زيات يو نو همدې شيخ دوي لره دمرگه پوري داطاعت نه بند كړي وساتل او هم ددوي په باره كي دا ايت نازل شوي دي ددې تفسير او شان نزول په بنا حتي د غايه دپاره دي يعني دمرگه پوري، ابن ابي حاتم دابن بريده قول نقل كړي دي چي ددې ايت نزول دانصارو د دوه قبيلو په حق كي شوي دي چي يوه بني حارثه او دويمه بني الحارث وه هري يوي به په بلي فخر كولو يوي به ونييل چي ايا په تاسو كي فلاني سړي دفلانو پشان دي او دويمي به هم داسي ونييل دا مقابلو خو دژوندو متعلق وه خو بيايي اوونيل اوس قبرستان ته ورشي نو دواړه قبرستان ته لاړل او هري يوي قبيلي دخپلي قبيلي مرو ته داشاري كولو په حال كي اوونيل چي ايا په تاسو كي خوك داسي شته.

دكلمي قول دي دا ايتونه دقريشي قبائلو په حق كي نازل شوي دي په بني عبد مناف او بني سهم كي هري قبيلي ونييل چي په مونږ كي سرداران او عزتمند سړي ستاسو نه زيات دي او زموږ تعداد هم ستاسو نه زيات دي كله چي شميرل اوشول نو بني عبد مناف زيات اوختل بيايي اوونيل چي راځي اوس مونږ خپل مري شميرو چنانچي قبرستان ته لاړل او مري يې هم اوشميرل نو په مجموعي حيثيت سره د بني سهم دري كورونه زيات شول چنانچي دجاهليت په

زمانه کي ددوئ تعداد زيات وو نو په دي باره کي الله تعالي دا ايت نازل کړو ، ددي دواړو روايتونو په رڼا کي د ايت مطلب داسي دي چي تاسو خو په قبرستان کي مري هم او شميرل تردې چي ستاسو عددي تفاخر زيات شو چي ژوندو لره دشميرلو نه پس مو دمرو په کثرت فخر شروع کړو ددي تفسير په بنا به دقبرونو دزيارت نه مراد مجازا مري وي ، يا دزيارت قبور حقيقي معني مراد ده ځکه چي هغوی واقعا قبرستان ته دمرو شميرلو دپاره تللي دي بهر حال په دي صورت کي به حتي دسببیت دپاره وي .

دعبدالله بن الشخير بيان دي چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او پدغه وخت کي يې ايت کريمه "الهاکم التکاثر" لوستلو او بياباي او فرمائيل خلق وائي چي دا زما مال دي ، دا زما مال دي ، ستا مال خو صرف هغه دي کوم چي دي په خوړلو ختم کړو او يادي په اغوستلو زور کړو او يادي صدقه کړو (بغوي) .

دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي په مري پسي دري څيزونه روان وي چي دوه ورنه واپس راځي او يو ورسره پاتي کيږي ، يو دمري کورنۍ او بل دمري مال ، دا ورنه راواپس کيږي او دريم څيز دمري اعمال دي چي دا به ورسره پاتي کيږي (رواه البخاري في صحيحه) .

دعيا بن حمار مجاشعي نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي الله تعالي ماته وحې رالېږلي ده چي تواضع کوئ او په تاسو کي دي هيڅوک په چا باندي فخر نه کوي او نه دي څوک په چا باندي زياتي کوي (رواه مسلم) .

د ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي خلقو لره په پلار او نيکه باندي د فخر کولو نه منع کيدل پکار دي ، هغه خو دجهنم سکاره دي او که داسي نه کوئ نو تاسويه دالله تعالي په ترډ دخوشيانو دچينجو نه هم زيات ذليل شئ کوم چي گندگۍ لره پخپله خوله راغونډوي ، الله تعالي ستاسو نه دجاهليت حميت او په پلار نيکه باندي د فخر کولو شيخي زائله کړي ده .

سري پرهيزگار او مومن وي او که بدبخت او فاجر وي خو ټول دادم عليه السلام اولاد دي او د ادم تخليق دخاوري نه شوي وو (رواه الترمذي وابوداود) .

دعقبه بن عامر رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي ستاسو دا نسب تاسو لره په چا باندي برتري درکونکي نه دي تاسو ټول خو د ادم عليه السلام اولاد يئ لکه چي ديو صاع لوړوالي دبل پشان وي ، او بغير ددين او تقوي نه دچا په چا باندي فضيلت نه وي دسري دپاره دومره کافي ده چي دي بدزيانه فحش گو او بخيل نه وي (رواه احمد في المسند والبيهقي في السنن الکبري) .

دابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي قيامت ورځ راشي نو الله تعالي به يو اعلان كونكي ته ددي اواز كولو حكم او كړي چي واورئ ما يو نسبت مقرر كړي دي او تاسو بل نسبت مقرر كړي دي ما په تاسو كي عزتمند كسان صرف هغه گرځولي دي څوك چي په ټولو كي زيات پرهيزگار وي مگر تاسو يي دمنلونه انكار كړي دي مگر دا مو اوونيل چي فلان بن فلان دفلان بن فلان نه افضل دي پس نن به زه خپل قائم كړي نسبت اوچت كړم او ستاسو نسبت به لاتدي راو غورخوم چي متقيان چرته دي (رواه الطبراني في الاوسط).

۳۳۵۶- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: "لَمَّا لَوِّثَ هَذِهِ الْأَيَّةُ: ثُمَّ لَكُنَّا لَيْلِيَّةٌ عَنِ النَّوْمِ (التكاثر: ۸) قَالَ الزُّبَيْرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَيُّ النَّوْمِ نُسْأَلُ عَنْهُ وَإِنَّمَا هُمَا الْأَسْوَدَانِ النَّوْمُ وَالْمَاءُ؟ قَالَ: "أَمَّا إِنَّهُ سَيَكُونُ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه: د زبير بن عوام رضي الله عنه بيان دي هر كله چي ايت كريمه "ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم" بيا ضرور به تپوس او كړي شي ستاسونه پدغه ورځ په باره د نعمتونو كي، نازل شو خلقو اوونيل اي د الله رسوله دكومو كومو نعمتونو باره كي به زمونږ نه تپوس كيږي نعمتونه خو صرف همدا دوه تور څيزونه دي (يعني كجوري او اوبه) او دوشمن زمونږ په وړاندي حاضر او موجود دي او زمونږ توري زمونږ په اوگو باندې پرتي دي رسول الله او فرمايل تاسو ته اوس معلومه نه ده ډيره نژدي ده چي داسي به اوشي چي تاسو ته به ډير نعمتونه راشي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي.

امام ترمذي رحمه الله په سابقه ابوابو كي ددي روايت متعلق ويلي دي: ددي حديث نه زيات صحيح زما په نزد دابن عيينه هغه حديث دي كوم چي هغه دمحمد بن عمرو نه نقل كړي دي، سفيان بن عيينه دابو بكر بن عياش په مقابله كي حديث لره زيات ياد ساتونكي او زيات درست بيانونكي دي

تسويح: ثُمَّ لَكُنَّا لَيْلِيَّةٌ عَنِ النَّوْمِ ٥ بيا ضرور به تپوس او كړي شي ستاسونه پدغه ورځ په باره د نعمتونو كي.

دبغوي قول دي كوم نعمتونه چي دوى ته ورکړي شوي وو دقيامت په ورځ به ددي دشرک تپوس کيږي، دمقاتل قول دي چي دمکي کافرانو ته ددنيا مال حاصل وو مگر هغوى دنعمت ورکونکي شکر ادا نکړو بلکه دنورو عبادت يي شروع کړو دقيامت په ورځ به دوى ته دالله دشرک په نه ادا کولو عذاب ورکولي شي او همدا قول دحسن بصري دي او دابن مسعود رضي الله عنه نه هم دا قول مرفوعا مروي دي گوريا کي په دي ايت کي هغه کافرانو ته خطاب دي څوک چي دتکاثر په وجه په غفلت کي پرانه وو ليکن دا هم کيډي شي چي دلترون نه دسورة داخړه پوري ټولو خلقو ته عمومي خطاب وي لکه چي په ايت "ان منکم الاواردها" کي چي دي

په حديث کي هم راغلي دي چي په قبر کي به مؤمن ته اول ددوزخ هغه خاي وخودلي شي دکوم په عوض کي چي به ده ته دجنت والاخي ورکولي شي ددي دپاره چي دي زيات شکرگذار جوړ شي

۳۳۵۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ثُمَّ لُتْسَالَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ (التكاثر: ۸)، قَالَ النَّكَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَنْ أَبِي النَّعِيمِ نُسْأَلُ، وَإِنَّمَا هُمَا الْأَسْوَدَانِ وَالْعَدُوُّ حَاضِرٌ وَسَيُؤْتِنَا عَلَى عَوَائِقِنَا، قَالَ: "إِنَّ ذَلِكَ سَيَكُونُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَحَدِيثُ ابْنِ عَيْنَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عِنْدِي أَصَحُّ مِنْ هَذَا، وَسَفِيَّانُ بْنُ عَيْنَةَ أَحْفَظُ وَأَصَحُّ حَدِيثًا مِنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَيَّاشٍ. (١)

ترجمه . دابوهريره رضي الله عنه بيان دي چي كله ايت كريمه ثُمَّ لُتْسَالَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ نازل خلقو وونيل اي د الله رسوله د کومو نعمتونو باره کي به زمونږ نه پوښتنه کيږي مونږ سره خو صرف کجوري او اوبه اودشمن مو هر وخت په سر ولاړ وي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل ډيره نژدي ده چي داسي کار به اوشي

امام ترمذي رحمه الله وايي د ابن عيينه حديث چي دمحمد بن عمرو نه يي نقل کوي ددي نه زيات صحيح حديث دي، او سفيان بن عيينه د ابو بکر بن عياش په نسبت زيات قوي حافظي والاو صحيح حديث والاو.

۳۳۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا هَبَّابَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ، عَنْ الصَّحَّالِ بْنِ عَبْدِ

الرَّحْمَنِ بْنِ عَزْزِمٍ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَغْنِي الْعَبْدَ مِنَ النَّعِيمِ أَنْ يُقَالَ لَهُ: أَلَمْ تُصَحِّ لَكَ جَسْمَكَ وَلَوْ يَكُ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ». قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَالْمُحَاكَاةُ هُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَزْزِمٍ، وَيُقَالُ: ابْنُ عَزْزِمٍ، وَابْنُ عَزْزِمٍ أَصَحُّ. (١)

ترجمه: : ضحاک بن عبدالرحمن بن عزم اشعري واني ما دابوهريره رضي الله عنه اوريدلي دي ونييل يي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي قيامت په ورځ به دبنده نه دهر څه نه مخکي چي دکومو نعمتونو باره کي سوال کيږي هغه دادي بنده ته به اووئيلي شي ايا ماتاته روغ جوړ تندرست بدن نه وو درکړي او ايا ما تاته يخي اوبه دځکلو دپاره نه وي درکړي؟

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او ضحاک د عبدالرحمن بن عزم خوي دي او ده ته ابن عزم هم وئيلي شي او ابن عزم ونييل زيات صحيح دي.

۸۹- باب وَمِنْ سُورَةِ الْكَوْثَرِ

د سورة الكوثر د بعضي ايتونو تفسير

په دي سورت کي نبي صلی الله عليه وسلم ته تسلی ده. او منکړينو ته د تباهۍ او هلاکت پېشنگوښی ده. کفارو به ونييل چي محمد صلی الله عليه وسلم د ټول قوم نه جدا شو او يواځي يي يارو مددگار پاتي شو.

د عکرمه روايت دي. چي نبي صلی الله عليه وسلم کله قریشو ته دعوت ورکوو نو قریشو ونييل. بتر محمد صلی الله عليه وسلم منّا، يعنی محمد صلی الله عليه وسلم څوموږ نه جدا شو (ابن جرير)

محمد بن اسحاق وائی. چي د مکي سردار د عاص بن وائل سهمی په مخکي چي به چا د نبي صلی الله عليه وسلم ذکر کوو نو هغه به ونييل دي پريږدي دا خويو ابتر سري دي. د دۀ نارينه اولاد نيشته. مړ به شی. څوک نوم اخستونکي به نني نه وی.

د شمر بن عطيه بيان دي. چي عقبه بن ابی معيط هم داسي خبري د نبي صلی الله عليه وسلم متعلق کولي (ابن جرير)

د ابن عباس رضی الله عنه روایت دي چي يو ځل كعب بن اشرف د مدیني يهودی سردار، مكی ته راغلو نو د قريشو سردارانو هغه ته وویل. **أَلَا تَرَى إِلَى هَذَا الصَّبِيِّ الْمُنْبَتِّ مِنْ قَوْمِهِ يُزَعَّمُ أَنَّهُ خَيْرٌ مِنَّا وَتَحْنُ أَهْلِ الْحَجِيجِ وَأَهْلِ السَّدَاةِ وَأَهْلِ السَّقَايَةِ** دي هلك ته خو اوگوره چي د خپل قوم نه كټ شوي دي. او دا گمان كوی چي دي خمونږ نه غوره دي. حالانكه مونږه د حج سادات او سقايت انتظام كوو (بزار)،

د دي واقعي متعلق د عكرمه روایت دي چي قريشو د نبی صلی الله عليه وسلم دپاره

الصَّبِيُّ الْمُنْبَتُّ مِنْ قَوْمِهِ. الفاظ استعمال كړي دی يعنی كمزوري. بي يار و مددگار او بي اولاد سړي چي د خپل قوم نه كټ شوي وي (ابن جرير)،

د ابن سعد او ابن عساکر روایت دي چي عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمايلي دی چي د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ټولو نه مشر څوي قاسم وو. بيا د هغوی نه كشره زينب رضی الله عنها وه. بيا عبدالله وو بيا أم كلثوم رضی الله عنها فاطمه رضی الله عنها او رقيه رضی الله عنها وه قاسم د ټولو نه مخكي وفات شو بيا عبدالله وفات شو. نو عاص بن وائل او نیل چي د دة صلی الله عليه وسلم نسل ختم شو. اوس دي ابتر دي.

او په بعض روایاتو كي دا اضافه ده. چي عاص او نیل چه. آن محمداً ابتر لابن له یقوم مقامه بعده فاذا مات انقطع ذكره واسترحتم منه. (محمد صلی الله عليه وسلم ابتر دي. د دة څوي نشته چي هغه د دة قائم مقام وی. كله چي دي مړ شی. نو د دة نوم به ختم شی او تاسو به ترینه خلاص شي)

عبد بن حميد د ابن عباس رضی الله عنه روایت نقل كړي دي. چي د نبی صلی الله عليه وسلم د څوي عبدالله په وفات باندي ابوجهل هم داسي خبري كړي وي. **د شمر بن عطية** نه ابن ابی حاتم روایت نقل كړي دي چي د نبی صلی الله عليه وسلم په دي غم باندي عقبه بن ابی معیط هم د خوشحالي مظاهره كړي وه عطاء وائی چي د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دویم څوي وفات اوشر. نو د نبی صلی الله عليه وسلم خپل تره ابولهب مشركانو ته په منډه راغلو او دا خوشخبری ني ورله وركړه **بَشِّرْ مُحَمَّدَ اللَّيْلَةَ**. نن شپه محمد صلی الله عليه وسلم بياولاده شو دا هغه انتهائی زړه خفه كوونكي حالات وو. چي په هغي كي سورة كوثر نازل شو. او په دي كي الله تعالی نبی صلی الله عليه وسلم ته خوشخبری وركړه او داسي خوشخبری ترننه پوري په دنیا كي چاته نه ده حاصله شوي او ورسره الله تعالی دا فيصله هم واوروله. چي ستا د مخالفينو جرړه كټ شوه.

۳۳۵۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، إِنَّا أَغْلَيْنَاكَ الْمَوْتَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "هُوَ نَهْزُ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ: قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَأَيْتُ نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ حَافَتَاهُ قَبَابُ اللَّوْلُو، قُلْتُ: مَا هَذَا يَا جَنرِيْلُ قَالَ: هَذَا الْكُوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَهُ اللهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دايت کريمه "انا اعطيناک الکوثر" متعلق اوفرمانيل دا په جنت کي يو نهر دي چي په دواړو غاړو يي دملغلرو جوړشوي يو گنبد دي ما اوونيل اي جبرائيل داخه دي؟ هغوئ اوونيل دا هغه کوثر دي کوم چي الله تعالي تاته درکړي دي. امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي.

٣٣٦٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ الثَّعْمَانِ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَذُنُّنَا أَنَا أَسِيرُ فِي الْجَنَّةِ إِذْ عُرِضَ لِي نَهْرٌ حَافَتَاهُ قَبَابُ اللَّوْلُو، قُلْتُ لِمَ لَكَ؟ قَالَ: هَذَا الْكُوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَهُ اللهُ. قَالَ: ثُمَّ صَرَبَ يَدَيَّ إِلَى طِينَةٍ فَاسْتَحْرَجَ مِنْهَا، ثُمَّ رَفَعَتْ لِي سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى، فَرَأَيْتُ عِنْدَهَا نُورًا عَظِيمًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، قَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ أَنَسٍ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله تعالي عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماني هرکله چي زه په جنت کي گرځيدم (دمعراج په شپه باندي) اويونهر ورته ونبودلی شودکوم چي دواړه کناري ددودوباقتووي فرشتي ته مي وونيل دا څه دي؟ هغي وونيل دا هغه کوثر دی کوم چي الله تعالي تاته درکړی دی. فرمايي چي فرشتي به زمکه په لاس ووهله او مشک يي ورنه جوړ کړل رسول الله فرمايي چي بيا سدره المنتهي ماته راپورته کړی شوه او ما د سدره المنتهي سره ډير لوي نور اوليدلو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دانس رضي الله عنه نه په نورو سندونو هم مروی دي.

٣٣٦١- حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ لُعَيْلٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِكَا،

^١ - تفرد به المؤلف (أخرجه السائي في الكبرى) (حفة الأشراف: ١٢٢٨)

^٢ - أورده البخاري في الجامع الصحيح / الرقاق ٥٢ (٦٥٨١) (حفة الأشراف: ١٢٥٢)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْكُفْرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ حَافَتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ، وَمَجْرَاهُ عَلَى الدَّرِّ وَالْيَأْقُوتِ، تُزْبِكُهُ أَظْيَبُ مِنَ الْإِسْلَامِ، وَمَاؤُهُ أَخْلَى مِنَ الْعَسَلِ وَأَنْيَضُ مِنَ الْقَلَجِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عمر رضي الله عنه نه مروی دی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائیلي دي کوتر په جنت کي یو نهر دي چي دواړه غاړي یی دسرو زرو نه جوړي دي او ددې اوبه په یاقوت او ملغلرو تیریري خاوره یی دمشکو نه هم زیات خوشبوداره ده او اوبه یی دشهدو نه هم زیاتي خوږي دي او د واورې نه زیاتي سپیني دي امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي.

۹۰- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ النَّصْرِ

دسورة النصر دبعضي ايتونو تفسير

د نزول زمانه: د عبدالله بن عباس رضي عنه بيان دي چي دا د قرآن مجيد آخري سورت دي. يعنی د دينه پس مکمل سورة په نبی صلی الله علیه وسلم باندي نه دي نازل شوي (مسلم نسائی طبرانی ابن ابی شيبه ابن مردويه). د عبدالله بن عمر روايت دي. چي دا سورة د حجة الوداع په موقعه د ايام تشريق په مينځ کي د مني په مقام نازل شوي دي. او د دينه پس نبی صلی الله علیه وسلم په خپله اوبنه باندي سور شو. او هغه مشهوره خطبه ني افرمائيله (ترمذي بزار بيهقي ابن ابی شيبه عبد بن حميد ابو يعلى ابن مردويه). د دي دواړو روايتونو نه معلوميری چي د سورة نصر د نزول او د نبی صلی الله علیه وسلم د وفات په مينځ کي څو ورځي او دري مياشتي فصل وو ځکه چي د تاريخ په روسره د حجة الوداع او د نبی صلی الله علیه وسلم د وفات تر مينځه دومره زمانه تيره شويده.

عائشه رضي الله عنها فرمائيلي دي. چي رسول الله صلی الله علیه وسلم به د خپل وفات نه وړاندي سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَستغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ونيل. او په بعض رواياتو کي دی. سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَستغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ. به ني دير زيات لوستل. نو ما عرض اوکړو. چي

اي د الله تعالى رسوله دا څنگه كلمات دي چي ته ئي واي. نو رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرماښل چي زما دپاره يو علامت مقرر كړي شوي دي چي كله څه هغه اووښم نو دا الفاظ دي اووايم. او هغه دي. (اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ)

مسند احمد مسلم. ابن جرير. ابن المنذر. ابن مردويه او دارنگ نبی صلى الله عليه وسلم به په په ركوع او په سجده كي سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَنِيل (بخاری مسلم ابوداؤد. نسائی. ابن ماجه. ابن جرير)

أَم سلمه فرماښلي دي: چي ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ژبي مباركي نه په آخری زمانه كي هر وخت دا الفاظ اوریدل. سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ. يوه ورځ ما تپوس او كړو چي يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په كثر سره دا ذكر كوي. نو نبی صلى الله عليه وسلم او فرماښل چي ماته حكم كړي شوي دي بيا ئي دا سورة اولوستلو (ابن جرير) د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روايت دي. چي كله دا سورة نازل شو نو نبی صلى الله عليه وسلم په كثر سره دا ذكر كوو. سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي. إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ (ابن جرير. مسند احمد. ابن ابي حاتم)

۳۳۶۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا سَلِيمَانُ بْنُ دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي يَسْفَرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُنَيْدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ عُمَرُ يَسْأَلُنِي مَعَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: أَسْأَلُكَ وَلَنَا بَتُونَ مِثْلُهُ؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: "إِنَّهُ مِنْ حَيْثُ تَعْلَمُ، فَسَأَلَهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ (النصر: ١). فَقُلْتُ: إِنَّتَاهُ أَجَلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْلَمَهُ إِيَّاهُ وَقَرَأَ السُّورَةَ (إِلَى آخِرِهَا). فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: وَاللَّهِ مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا تَعْلَمُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَسْفَرٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: أَسْأَلُكَ وَلَنَا أَبْنَاءُ مِثْلُهُ، هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه. دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي عمر رضي الله عنه دصحابه كرامو په موجودگي كي زما ته دمسائلو تپوس كولو يو ځل ورته عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه اووښل ته ددوى نه ولي تپوسونه كوي او حال دا دي چي زموږ هم ددوى پشان بچي دي؟ عمر رضي الله عنه ورته اووښل ددوى چي كوم مقام او مرته ده هغه خو تاته معلومه ده او بيا ورنه

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / المنأب ۲۵ (۳۶۲۷). والغازي ۵۱ (۲۲۹۲) و ۸۲ (۲۲۲۰) وتفسير سورة النصر

هغوی ددي ايت کریمه إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ په باره کې تپوس او کړو ابن عباس وائي ما اوونیل په دي کې در رسول الله صلي الله عليه وسلم دوفات خبر ورکړي شوي دي الله تعالي تانه خبر درکړي دي او بيا يې دا سورة دشروع نه تر اخره پوري اولوستلو عمر رضي الله عنه اوونیل په الله قسم ددي سورة نه ما هم دا معلومه کړي وه کومه چې ورته تا معلومه کړي وه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي مونږ ته محمد بن بشار روايت بيان کړي دي او هغه ته محمد بن جعفر بيان کړي دي او هغه ته شعبه بيان کړي دي او شعبه دا روايت په همدې سند هم دي مضمون سره دابو بشر نه نقل کړي دي مگر فرق صرف دومره دي چې دده په روايت کې داسې دي عبدالرحمن بن عوف اوونیل "اتسئلہ ولنا ابناء مثله".

تشریح: علامه الوسی د ما تریدی نه نقل کړیدی. چې إِذَا په معنی دَ اِذَا دي نو جَاءَ په خپله معنی دي. یعنی "کله چې راغي"، او قرطبی یو قول نقل کړيدي چې إِذَا په معنی دَ قَدْ سره دي یعنی. بیشکه راغي مدد دَ الله تعالی. نَصْرَ الله. د دي نه مراد اسباب تیارول دی د جهاد او الفتح. په دشمن باندي غلبه ده. د مفسرینو یو قول دا دي چې د دي نه مراد فتح مکه ده. او دا سورة خو د فتح مکه نه روستو نازل شویدی. لکه د ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دي په صحيح مسلم کتاب التفسير کې. نو جواب دا دي چې بنا په دي باندي. إِذَا په معنی دَ اِذَا قَدْ سره دي. او جَاءَ په خپله معنی دي یعنی یقینا راغلي دی دَ الله تعالی مدد او فتح او صحيح قول دا دي چې مراد دَ فتح نه ټول فتوحات دی. نو إِذَا په خپله معنی دي او جَاءَ په معنی د مستقبل دي.

۹۱- بَابُ وَمِنْ سُورَةٍ تَبَيَّنَتْ يَدَا

د سورة لهب د بعضي ايتونو تفسير

بخاري او مسلم په صحيحينو کې ذکر کړي دي چې کله ايت کریمه "وانذر عشيرتک الاقرين" نازل شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل اقارب راجمع کړل او دوی يې دالله دعذاب نه وويړول، دبخاري په روايت کې راغلي دي چې رسول الله صلي الله عليه وسلم دصفا غر ته وختلو او اواز يې وکړو نو قریش ورته راجمع شول رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمائیل، او گورئ کچري زه درته اووايم چې دشمن درباندي سحر يا ماينام حمله کونکي دي نو ايا تاسو به ما رښتوني وگنړئ؟ خلقو ووئيل ولي نه نو وئې وئيل زه تاسوله

دشديد عذاب دراتلو نه مخکي ويروم ابوجهل ونييل هلاک شي ايا صرف ددي خبري دپاره دي مونږ راجمع کړي يو؟
او ددي وينا کولو سره ابولهې يوکانږي دويشتلو دپاره را اوچت کړو نو په دي باره کي سورة لهې نازل شو.

۳۲۱۳- حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، وَأَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ جَبْرِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ عَلَى الشَّافِئِيَّاتِ: "يَا صَبَاحَا"، فَاجْتَمَعَتْ إِلَيْهِ قُرَيْشٌ، فَقَالَ: "إِنِّي لَذِيؤُكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ. أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنِّي أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ الْعَدُوَّ مُتَسَيِّمُكُمْ، أَوْ مُصَيِّهُكُمْ، أَكُنْتُمْ تُصَدِّقُونِي؟" فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: أَلَهَذَا جَمَعْتُمَا بَيْنَا لَكَ فَالْزَلَّ اللَّهُ: ثَبَّتَ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ. " قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: دابن عباس رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم يوه ورځ دصفا غر ته اوختلو او اواز يي اوکړو "يا صبا حاه" نو يو دم ورته قریش راجمع شول رسول الله ورته اوونیل زه تاسو ته ویره درکونکي يم او زما په مخامخ به سخت عذاب راځي ستاسو څه خيال دي کچري زه تاسو ته خبر درکړم چي دشمن په تاسو باندي دمايېام وخت کي راختونکي وي او يا دسحر وخت کي راختونکي وي نو ايا تاسو به زما تصديق اوکړئ دي وخت کي ابولهې اوونیل ايا ددي دپاره دي مونږ راجمع کړي يو ته دي هلاک شي پر په دي موقعه الله تعالي "تبت يدا ابي لهب وتب" نازل کړو.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

تفسير: ثَبَّتَ يَدَا أَبِي لَهَبٍ هلاک شول. ادواړه لاسونه دابي لهې تباب داسي تاوان ته ونيلي شي کوم چي دهلاکت موجب وي د يدين نه مراد ذات دي لکه په ايت کریمه ولا تلقوا بايدیکم الي التهلكة کي چي دايدې نه مراد ذات دي ، دبعضي علماؤ قول دي چي دلته يي په خصوصيت سره دواړه لاسونه ځکه ذکر کړي دي چي ابولهې په لاسونو دويشتلو دپاره کانږي را پورته کړي وو دبعضي علماؤ قول دي چي ددواړو لاسونو نه مراد دنيا او اخرت دي يا ورته مراد مال او ملکيت دي لکه چي قليل ذات يد کم مال والاته ونيلي شي

۱ - اورد البخاري في الجامع الصحيح/الجنائز: ۹۸ (۳۹۴)، والنسائي ۳ (۲۵۲۵)، ولفور الشعراء ۲ (۴۴۰)، ولفور ۲ (۴۸۰)، ولفور تبت يدا أبي لهب ۱ (۴۹۴)، ۲ (۴۹۴)، ۳ (۴۹۴)، وصحيح مسلم للإمام ۸۹ (۲۰۸)، (تحفة الأهرار: ۵۵۴)

دایو لهب نوم عبد العزي بن عبد المطلب وو، دمقاتل قول دي چي دحسن اود مخ دچمک په وجه ورباندي ابو لهب نوم کيخودلي شو، لیکن دلته یی دده اسم کینه خکه ذکر کړه چي دنوم ذکر کول یی قبیح وو او دده ددوزخي کیدو په وجه یی داسم کینه لغوي معني ددي حال سره مناسب وه، گویا کي دابولهب لغوي معني دوزخي ده، ددینه علاوه د ابو لهب دذات لهب سره هم مناسبت شته (او عبد العزي نوم ذکر کول دلته یی مناسبت ښکاریدل).

۹۲- باب وَمِنْ سُورَةِ الْاِخْلَاصِ

دسورة اخلاص دبعضي ايتونو تفسير

په اول ايت کي د ذات او د خالقيت توحيد دي په مسند احمد او حاکم کي ابی بن کعب رضی الله عنه فرمایلي دی إِنَّ الشُّرَكِيْنَ قَالُوْا مُحَمَّدٌ اِنْشَبَ لَنَا رَبَّكَ. فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ. قُلْ هُوَ اللهُ الْاَحَدُ. يعنی مشرکانو د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه تپوس او کړو چي مونږ ته د خپل رب نسب بیان کړه نو الله تعالی دا سورت نازل کړو. قُلْ دا دلیل دي چي د دي سورت بیانول په نبی صلی الله علیه وسلم باندې فرض وو. او دا رنگ د ټول امت په علماؤ باندې هم فرض دی. او ابن قیم وئيلي دی چي دا د الله تعالی د طرف نه اخبار دي يعنی الله تعالی فرماني چي زما توحيد په دي طريقه سره بیان کړه. هُوَ اکثر و مفسرينو ذکر کړیدی چي دا ضمير شان دي. دا مخکي مرجع نه غواړی مرجع ئي روستو ذکر وی لیکن د روستو مضمون د لوي والي د وجي نه ذکر کيږی. او بله فائده په کي دا ده چي اول مبهم ذکر شی. نو مخاطب د هغي د تفصيل په انتظار کي شی. او بل قول دا دي چي هر کله دا سورت د مشرکانو د سوال په جواب کي نازل شويدي نو بيا په دي قول باندې هُوَ مبتداء ده. الله اول خبر دي او احد دويم خبر دي. او الله دا د ذات دپاره علم دي او د دي نه علاوه د الله تعالی نور صفتی نومونه هم شته دي. بغوي دابو الظبيان او ابو صالح په اسناد سره دابن عباس رضي الله عنهما قول نقل کړي دي چي عامر بن طفيل او اربد بن ربیع رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راغلل عامر او وئيل اي محمد صلي الله عليه وسلم ته مونږ لره چاته رابلي؟ رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل الله تعالي ته نو عامر او وئيل مونږ ته دخپل رب حالت بيان کړه چي دسروزرو نه جوړ دي او که دسپينو زرو نه او که دلرگي نه جوړ دي په دي باره کي دا سورة نازل شو او په اربد تندر راپريوتو او په دي شان سره مړ شو او په عامر طاعون مرض راغي او دهغي په وجه مړ شو.

۳۳۶۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ هُوَ الصَّفَّارِيُّ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنْ الرَّبِيعِ

بني أنس، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ائْتِبْ لَنَا رَبَّكَ، فَأَنزَلَ اللَّهُ: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ١ اللَّهُ الصَّمَدُ ٢ (الإخلاص: ٢١) قَالَصَّمَدٌ: الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ لِأَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ مَوْلِدٌ وَلَا سَيُّمُوتٌ، وَلَيْسَ فِيهِ مَيِّتٌ إِلَّا سَيُّمُوتٌ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمُوتُ وَلَا يَمُوتُ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (الإخلاص: ٤). قَالَ: لَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهٌ وَلَا عَدْلٌ وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ (١)

ترجمه: دابی بن کعب رضي الله عنه نه مروی دي فرمائي چي مشرکینو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته اوونیل ته دخپل رب نسب مونږ ته بیان کړه نو په دي باره کي الله تعالي "قل هو الله احد الله الصمد" نازل کړو، صمد هغه چاته ونيلي شي چي نه دچا نه پيدا وي او نه دهغه نه څوک پيدا وي او په همدې وجه اصول دا وي هر يو څيز چي پيدا کيږي په هغه به مرگ ضرور راځي او په کوم څيز چي مرگ راځي دهغه به څوک وارث وي او دالله تعالي ذات داسي دي چي نه ورباندي مرگ راځي او نه يي څوک وارث شته او "ولم يكن له كفوا احد" او نه دهغه څوک کفو (مثل) شته، راوي وائي دکفو معني مشابه او برابر ده يعني دالله تعالي سره نه څوک مشابه او برابر شته او نه دهغه پشان څوک شته

٣٣٦٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الرَّازِيِّ، عَنْ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ آلِهِمْ، فَقَالُوا: ائْتِبْ لَنَا رَبَّكَ، قَالَ: فَأَنزَلَ جِبْرِيلُ بِهَذِهِ السُّورَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، فَذَكَرَ لَحْوَةً، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي سَعْدٍ، وَأَبُو سَعْدٍ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ بْنُ مَيْسَرٍ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ اسْمُهُ عِيْسَى، وَأَبُو الْعَالِيَةِ اسْمُهُ رَفِيعٌ وَكَانَ عَبْدًا أَعْتَقَتْهُ امْرَأَةٌ صَابِئَةٌ. (١)

ترجمه: دابوالعاليه «رفيع بن مهران» نه روايت دي فرمائي چي نبي کريم صلي الله عليه وسلم دمشرکینو دمعبودانو ذکر اوکړو نو هغوی اوونیل ته مونږ ته دخپل رب نسب بیان کړه رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوونیل جبرائیل عليه السلام ماته دا سورة راوړي دي "قل هو الله احد" سورة تر اخره پوري او بيا يي ددي پشان حديث بيان کړو مگر ددي په سند کي دابی بن کعب ذکر نشته.

¹ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٦)

² - لغرد به المؤلف، وانظر ما قبله

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث دابوسعد حديث نه زيات صحيح دي او دابوسعد نوم محمد بن ميسر دي او دابوجعفر رازي نوم عيسي دي او دابوالعاليه نوم رفيع دي رفيع يو غلام وو چي يوي قيدي بنځي ازاد كړي وو.

۹۳- بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْمُعَوِّذَاتَيْنِ

دسورة المعوذتين دبعضي ايتونو تفسير

دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم سخت بيمار شو او په خوب كې ورته دوه فرشتي راغلي چي يوه يې سر ته اوږديده او دويمه يې خپو ته دخپو والا سر والا ته اوونيل په ده باندي څه شوي دي؟ سر والا اوونيل بيمار دي خپو والا اوونيل څه بيماري يې ده، سر والا اوونيل جادو ورباندي شوي دي، خپو والا اوونيل چا ورباندي كړي دي، سر والا اوونيل ليدد بن اعصم يهودي، خپو والا اوونيل چرته يې كړي دي، او چي كوم جادو يې كړي دي هغه چرته دي، سر والا فرشتي اوونيل په يوه تسمه كې شوي دي كوم چي په كوهي كې يې دكانري لاندې اېځودلي شوي دي كوهي ته ورشه او ټولي اوبه راوياسه او كانري به راپورته كړي او دكجوري پټ ورنه لري كړي او اوبه يې سوزوي كله چي سحر شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم عمار بن ياسر ديوڅو كسانو سره اوليرل دوي چي كوهي ته ورغلل نو ويې ليدل چي دكوهي اوبه دنكريزو درنگ پشان سري شوي دي نو دوي كانري اوچت كړو او دكجورو پټ يې راوويستلو او ويې سوزولو په دي كې يو تار اوموندلي شو چي يولس غوتي وركړي شوي وي نو په دي باره كې دا دواړه سورتونه قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس نازل شو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي به هر يو ايت لوستلو نو يوه غوته به پرانيستلي كيدله «رواه البيهقي في دلائل النبوة».

ابو نعيم په دلائل كې دابو جعفر رازي په واسطه دانس رضي الله عنه قول بيان كړي دي چي يهوديانو په رسول الله صلي الله عليه وسلم څه كړي وو دكوم په وجه چي ورته سخت تكليف رسيدلي وو صحابه كرام چي يې عيادت ته ورغلل نو دا گمان يې اوکړو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار شوي دي ليکن جبرائيل پدغه وخت كې مغوذتين نازل كړل او خان يې ورباندي دم كړو او تندريست شو او بيا صحابه كرامو ته تشريف فرما شو په صحيحينو كې ددي ثانيدي شاهد د سورة دتړلو نه علاوه هم موجود دي «يعني په دعا سره تعوذ جائز دي».

بغوي دعائشه او ابن عباس رضي الله عنهما قول نقل كړي دي چي يو يهودي هلك به درسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت كولو يهوديانو ورته خفيه سفارش اوکړو او د خان سره يې په

خبره کي شامل کړو او دده په ذریعه یې د رسول الله صلي الله عليه وسلم ويخته او دگمنز یو څو غاښونه حاصل کړل او بیایي ورباندي جادو اوکړو . ددي کار دمه وار لبيد بن اعصم یهودي وو نو په دي باره کي دا دواړه سورتونه نازل شوي دي

بغوي پخپل سند سره دعائشه رضي الله عنها قول نقل کړي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم بیمار شو او مخالفینو یې دا گمان اوکړو چي پس مونږ دده کار تمام کړو لیکن رسول الله صلي الله عليه وسلم دالله تعالي نه دعا غوښتل شروع کړل او بیایي او فرمائیل ما چي دالله تعالي نه څه غوښتلي وو هغه یې راته اوخودل ما عرض اوکړو اي دالله رسوله هغه څه خبره ده؟ ويي فرمائیل په خوب کي زاته دوه کسان راغلي وو چي یو مي سر ته ولاړ وو او بل خپو ته یو بل ته اووئیل ده ته څه تکلیف دي دویم اووئیل سحر ورباندي شوي دي اول تپوس اوکړو چا ورباندي کړي دي دویم اووئیل لبيد بن اعصم اولني اووئیل په څه شي یې کړي دي دویم اووئیل په گمنز او په ويختو او دکجورو په پټ اول اووئیل دا څیزونه چرته دي دویم ورته اووئیل دبنی زریق په زروان کوهي کي

بیهقي په دلائل کي او ابن مردويه ددي روایت نسبت دعائشه رضي الله عنها ته کړي دي چي یو یهودي په رسول الله صلي الله عليه وسلم جادو کړي وو چي په یو تار کي یې غوتي اچولي دي او تار یې په کوهي کي دکانږي لاندې پټ ایخودلي وو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي بیمار شو نو معوذتین نازل شو او جبرائیل ورته دسحر ځاي اوخودو رسول الله صلي الله عليه وسلم علي رضي الله عنه اولیرلو نو هغه دا تار راوړو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورباندي دا دواړه سورتونه اولوستل څنگه چي به یې یو یو ایت لوستلو نو یوه یوه غوټه به پرانیستلي کیدله او مرض به یې رفته رفته سپکیدو.

په یو روایت کي راغلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دي مرض کي دشپږو میاشتنو پوري مبتلا وو او دري شپي خو ورته ډیر سخت تکلیف وو تردې چي معوذتین نازل شو مسلم دابوسعید خدری رضي الله عنه نه روایت بیان کړي دي چي جبرائیل علیه السلام راغي او ويي ونیل اي محمد (صلي الله عليه وسلم) ایا بیمار یې؟ ويي فرمائیل هو، نو جبرائیل علیه السلام اووئیل دا کلمات وایه . " بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ. مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ. مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ. اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ. "

۳۳۶۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو الْعَقَدِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذُلَيْبٍ، عَنِ ابْنِ لُحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفَرَ إِلَى الْقَصْرِ، فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ اسْتَعِذِي بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا، فَإِنَّ هَذَا هُوَ الْقَاسِئُ إِذَا وَقَبَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا

حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرمائي چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم سپورمي ته او کتل او وي فرمائيل اي عائشي ددي دشر نه په الله پناه او غواره خکه چي دا عاشق دي چي کله دا دپوه شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

تفسير وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝ اودشر دتياري والاته شپي نه کله چي تياري را اوغوروي (يعني کله چي بي نوره شي او غائب شي خکه چي دسپورمي په نور کميدل ددي دپوره کيدو نه پس راځي.

دغاسق لغوي معني ډکيدل دي ، الله تعالي فرمائيلي دي " الي غسق الليل " کله چي دشپي توره تياره شي ، غسق العين يعني سترگه د اوبنکو نه ډکه شوه ، غسق القمر ، يعني سپورمي پوره شوه.

په قاموس کي دي چي غاسق په هغه وخت کي نمر اوسپورمي ته وئيلي شي کله چي بي شفق غائب شي ، غسوق او اغساق معني تورتم کيدل ، دبعضي علماؤ قول دي چي د غاسق معني بهيدل دي او همدارنگي غسق القمر دسپورمي درفتار سرعت ته هم وئيلي شي . دبعضي علماؤ قول دي چي د غاسق معني يخيدل دي او ورځ هم په شپي باندې يخيري نو په همدې وجه شپي او سپورمي ته غاسق وئيلي شي چي سپورمي دنمر نه يخه وي او په همدې بناء سپورمي ته زمهرير هم وئيلي شي.

دلته دغاسق نه مراد سپورمي ده ، دعائشه رضي الله عنها نه مروې دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زما لاس ونيولو اوسپورمي ته بي وکتل او وني فرمائيل اي عائشي دخپل خان دپاره دهغه غاسق شر نه پناه او غواره کله چي دا دوييري. (رواه البغوي بسنده).

دا بن عباس رضي الله عنهما او حسن بصري او مجاهد قول دي ددي مطلب دادي کله چي دا را روانه وي اوددي تياره دورځي په رنرا کي تنوځي ، دا بن زيد په قول ددي نه مراد لاندې راپريوتونکي ستوري دي ، خلقو به وئيل چي دثريا په پريوتو سره بيمارياني اويلاکاني زياتيږي اودثريا په راخو سره دوي خميري

۳۳۶۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَسَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُوَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، حَدَّثَنِي قُتَيْبٌ

وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَارِثٍ. عَنْ عَقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "قَدْ أَلَزَّنَ اللَّهُ عَلَى آيَاتٍ لَمْ يُرْ مِثْلُهُنَّ قُلُّ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ" (الناس: ١) إِلَى آخِرِ السُّورَةِ وَقُلُّ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ سورة الفلق: ١ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عقبه بن عامر رضي الله عنه راوي دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل الله تعالي په ما داسي ايتونه نازل کړي دي چي دهغی پشان به تاسو بالکل نه وي ليدلي يعني معوذتين ﴿قُلُّ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ او ﴿قُلُّ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات: لم ير: يري په اصل يرأي وو او ددي استعمال نادر کيږي او مضارع صيغه دگمان په معني مجهوله اوريدلي شوي ده.

تفسير: الم تر ان الله انزل علي ايات: ايا تاته معلومه نه ده چي څه اياتونه په دي شپه کې نازل شوي دي.

لم ير كلمه دتعجب دپاره ده مطلب دادی ايا تانه دي ليدلي يا معلومه شوي درته نه ده.

مثلن: ددي پشان مطلب دادی چي ددي دوه سورتونو پشان بل سورة نشته چي په تمام صورت کې صرف دپناه طلب کولو ذکر وي او په همدې وجه دي سورتونو ته معوذتين ونيلى شي يعني پناه ورکونکي يعني ددي په ذريعه پناه طلب کولی شي.

دعقبه بن عامر رضي الله عنه حالات

نوم عقبه کنیه ابو عمرو دپلار نوم عامر رسول الله صلي الله عليه وسلم چي کله مديني ته راغی نو عقبه په اسلام مشرف شو علامه ذهبي ليکلي دي چي عقبه فقيه او د کتاب الله قاري وو او دفراتزو ماهر او فصيح اللسان شاعر وو (تذكرة الحفاظ).

دقران کريم سره يې خصوصي مينه وه يوه نسخه دقران کريم يې پخپل لاس مبارک هم ليکلي وه (تهذيب التهذيب).

دنبی کريم صلي الله عليه وسلم بڼه خدمت يې کړی دی په سفر کې به درسول الله سورئو راښکل دده په خدمت کې وو لکه چي په روايتونو کې راځي کان صاحب بغلة رسول الله صلي الله عليه وسلم الشهباء.

دده وفات دتاريخ باره کې مختلف اقوال مروي دي صحيح قول دادی چي په ٥٨ هجري کې وفات شوی دی، او دده دمروياتو شمير ٥٥ دی چي يو په دي کې متفق عليه دی او يو په

بخاري كې دى او او په مسلم كې دي تهذيب الكمال،
داكارو صحابه كرامو نه نقل دروايت كوي تردې چې صرف ديو حديث اوريدو دپاره مصر ته
دابوايوب انصاري سره دملاويدو دپاره تللى وو خو چې هغه يې واوريدو نو فوراً واپس لاړو

۳۳۶۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى، حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي ذُبَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَنَا خَلْقٌ اللَّهُ آدَمُ وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، فَحَمِدَ اللَّهُ بِإِذْنِهِ،
فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: يَزِدُّكَ اللَّهُ يَا آدَمُ أَذْهَبَ إِلَى أَوْلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ إِلَى مَلَأَ مِنْهُمْ جُلُوسٍ، فَقُلْ: السَّلَامُ
عَلَيْكُمْ، قَالُوا: وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ، فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ بَيْنِكَ
بَيْنَهُمْ، فَقَالَ اللَّهُ لَهُ وَيَدَاهُ مَقْبُوضَتَانِ: اخْتَرْتُ أَمَهُمَا هَيْئَتَ، قَالَ: اخْتَرْتُ سَيِّدِينَ رَبِّي، وَكِلْتَا يَدَيَّ رَبِّي
سَيِّدِينَ مُبَارَكَةً، ثُمَّ بَسَطَهَا، فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَذُرِّيَّتُهُ، فَقَالَ: أَيُّ رَبِّ، مَا هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ: هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتُكَ
فَإِذَا كُلُّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عَنْهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، فَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَضْوَوهُمُ أَوْ مِنْ أَضْوَانِهِمْ، قَالَ: يَا رَبِّ،
مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا ابْنُكَ دَاوُدَ قَدْ كَتَبْتُ لَهُ عُمْرَ أَرْبَعِينَ سَنَةً، قَالَ: يَا رَبِّ زِدْهُ فِي عُمْرِهِ، قَالَ: ذَلِكَ
الَّذِي كَتَبْتُ لَهُ، قَالَ: أَيُّ رَبِّ، فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُ لَهُ مِنْ عُمْرِي سِتِّينَ سَنَةً، قَالَ: أَلَيْتَ وَذَلِكَ، قَالَ: ثُمَّ
أُسْكِنَ الْجَنَّةَ مَا هَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أَهْبَطَ مِنْهَا فَكَانَ آدَمُ يُعَذِّبُ لِنَفْسِهِ، قَالَ: فَأَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ، فَقَالَ لَهُ
آدَمُ: قَدْ عَجَلْتُ قَدْ كُتِبَ لِي أَلْفُ سَنَةٍ، قَالَ: بَلَى، وَلَكِنَّكَ جَعَلْتَ لِابْنِكَ دَاوُدَ سِتِّينَ سَنَةً، فَجَعَلَ
فَجَعَلَ ذُرِّيَّتَهُ، وَلَيْسَ فَكَيْسِيَتْ ذُرِّيَّتُهُ، قَالَ: فَمِنْ يَوْمٍ أُبْعِدُ أَمْرًا بِالْكِتَابِ وَالْمُشْهُودِ، قَالَ أَبُو عَيْسَى:
هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِنْ رِوَايَةِ بْنِ أَشْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه . دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله
چي الله تعالي ادم عليه السلام پيدا كړو او روح يې پكې اوپوكلو نو ادم عليه السلام ته پرنجي
راغلو نو "الحمد لله" يې ونيل اوغوبستل چنانچي دالله په اجازت يې الحمد لله اوونيل بيا ورته
الله تعالي اوفرمايل الله دي په تا رحم اوكرې اي ادم دناستو فرشتو جماعت ته ورشه او هغوئ

نه اووايه السلام عليكم ادم عليه السلام ورغلو او السلام عليكم بي اوونيل فرشتو په جواب
 كي اوونيل و عليك السلام ورحمة الله بيا ادم عليه السلام رب العالمين ته واپس راغلو الله
 تعالي ورته او فرمائيل دا ستا او ستا دا ولاډ پخپل مينځ كي دسلام طريقه او دعا ده بيا الله
 تعالي دخپلو دواړو لاسونو موټي بند كړل او ادم عليه السلام ته بي اوونيل په دوى كي چي دي
 كوم خوښ وي هغه منتخب كړه ادم عليه السلام وائي ما دالله تعالي بني لاس خوښ كړو او
 حقيقت دادي چي زما درب دواړه لاسونه نښي دي او برکت والادي بيا الله تعالي لاس پرانستلو
 نوبه دي كي ادم او دهغه ذريت وو ادم عليه السلام تپوس او كړو اي زما پروردگاره دا څوك
 دي؟ الله تعالي او فرمائيل دا ټول ستا اولاد دي او دهر يو عمر به دهغه دسترگو په مينځ كي
 ليكلي شوي وي په دوى كي يو كس زيات پرقيدونكي تندي او مخ والاوو ادم عليه السلام
 تپوس او كړو اي زما پروردگاره دا كس څوك دي الله تعالي ورته او فرمائيل دا ستا خوي داود
 دي او ما دده عمر څلوېښت كاله ليكلي دي ادم عليه السلام اوونيل اي زما پروردگاره دده
 عمر زيات كړي الله تعالي او فرمائيل دده دپاره دا عمر ليكلي شوي دي ادم عليه السلام
 عرض او كړو اي زما پروردگاره زه دخپل عمر نه شپيته كاله ده ته وركوم الله تعالي او فرمائيل
 ته او دي پوهه شئ تردې چي ادم عليه السلام په جنت كي اوسيدو څه وخته پوري چي الله
 تعالي ته منظور وه بيا ادم عليه السلام دجنت نه راووستلي شو او دخپلي زندگي ورځي بي
 شميرلي ملك الموت چي ورته راغي ادم عليه السلام ورته اوونيل ته خو ډير مخكي راغلي
 زما عمر خو زر كاله ليكلي شوي دي ملك الموت ورته اوونيل هو خبره خو دي تهيك ده مگر تا
 دخپلي زندگي شپيته كاله عمر خپل خوي داود ته وركړي وو نو ادم عليه السلام انكار او كړو
 او د ادم عليه السلام ددغه انكار نتيجه او لټر دادي چي دده اولاد هم اوس انكار كوي دادم
 عليه السلام نه هيريدل اوشول او دده اولاد هم اوس هيرول كوي او په همدې ورځ حكم او كړي
 شو چي ټولي خبري به ليكني او گواه ورباندي قانموي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي. دا حديث په يو څو نورو
 سندونو هم دابوهريره په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مروي دي او دابوهريره دا
 حديث زيد بن اسلم په سند دابوصالح عن ابي هريره عن النبي صلي الله عليه وسلم ته نقل كړي
 دي

۹۴- باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۳۳۶۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا الْعَوَّازُ بْنُ حَوْشَبٍ،

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْأَرْضَ جَعَلَتْ تَيْمُودُ، فَخَلَقَ الْجِبَالَ، فَعَادَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ، فَعَجَبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ هَيْدَةِ الْجِبَالِ، قَالُوا: يَا رَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ، الْحَدِيدُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: نَعَمْ، النَّارُ، فَقَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ، الْمَاءُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ، الرِّيحُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَهْدُ مِنَ الرِّيحِ؟ قَالَ: نَعَمْ، ابْنُ آدَمَ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِبَيْنِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه . دانس بن مالک رضي الله عنه بیان دي نبي کريم حلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي کله چي الله تعالي زمکه پيدا کره نو دا به خوزيدله چنانچي الله تعالي په دي باندي غرونه جوړ کړل او غرونو ته يي اوونيل دا زمکه کلکه اونيسی نو زمکه اودريدله اوخوزيدل يي بند شول فرشتو چي دغرونو سخت والي او مضبوطيا اوليده نو حيراني شوي او هغوی اوونيل اي زمونږه ربه ايا ستا په مخلو کي دغر نه هم کلک څيز شته؟ الله تعالي او فرمايل هو . هغه اوسپنه ده هغوی اوونيل اي زمونږ پروردگار ايا ستا په مخلوق کي د اوسپني نه هم کوم طاقتور څيز شته؟ الله تعالي او فرمايل هو هغه اور دي فرشتو اوونيل اي زمونږ پروردگار ايا ستا په مخلوق کي داور نه هم زيات طاقتور څيز شته؟ الله تعالي او فرمايل هو هغه هوا ده فرشتو عرض اوکړو اي زمونږ پروردگار ايا ستا په مخلوق کي دهوا نه هم زيات طاقتور څيز شته الله تعالي او فرمايل هو هغه بني ادم دي کوم چي پخپل بني لاس داسي صدقه ورکوي چي کس لاس يي هم ورباندي نه خبريږي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف په همدي سند مرفوع پيژنو

كتاب الدعوات

(عن رسول الله صلى الله عليه وسلم)

د دعا گانو او اذکارو متعلق رسول الله صلى الله عليه وسلم احاديث

۱۔ باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الدُّعَاءِ

د دعا د فضيلت بيان

۳۲۷۰۔ حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ، وَغَيْرُهُ وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الظَّكَّيَالِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرَانُ الْقَطَّانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَيْسَ فِيمَنْ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مَرْفُوعًا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عُمَرَانَ الْقَطَّانِ، وَعُمَرَانُ الْقَطَّانُ هُوَ ابْنُ دَاوُدَ وَيُكْنَى أَبَا الْعَوَامِ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ عُمَرَانَ الْقَطَّانِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ.

(۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروې دي نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمانيلي دي د الله تعالي په نزد د دعا نه زيات کوم معزم او مکرم څيز نشته امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف د عمران قطان په روايت مرفوع پيژنو او عمران قطان ابن داوړ دي او دده کنيث ابو العوام دي

۳۲۷۱۔ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ ابْنِ لَهْيَعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَكْسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الدُّعَاءُ مَخَّ الْعِبَادَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ.

(۱)

۱۔ سنن ابن ماجه/الدعاء (۲۸۲۹) (تحفة الأشراف: ۱۲۹۴)

۲۔ تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۶۵)

ترجمه دانس بن مالک رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دعا معز دعبادت دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي او مونږ ته صرف دا بن لهيعة په سند معلوم دي

۳۲۷۲ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ يُسَيْعٍ، عَنْ الثُّعْمَانِ بْنِ يَسِيرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ". ثُمَّ قَرَأَ: وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (غافر: ۶۰) قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ مُنْصَوِّرٌ، وَالْأَعْمَشُ، عَنْ ذَرٍّ وَلَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ذَرٍّ هُوَ ذَرُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيُّ ثِقَةٌ وَالِدُ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ. (١)

ترجمه نعمان بن بشير رضي الله عنهما نه روایت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دعا اصل عبادت دی. او بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ايت کریمه تلاوت کړو: وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ او ويلي دي رب ستاسو بولي مازه به قبول والی وکړم تاسی لره بیشکه هغه کسان چې تکبر کوي له عبادت څخه زردی چې تنويزي په دوی په دوزخ کي چې ذليله به وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دارنگي دا حديث منصور او اعمش د زر بن حبیش نه نقل کړي دي او د زر بن حبیش نه علاوه په بل سند مونږ ته معلوم نه دي او د زر نه مراد زر بن عبد الله همداني دي چې ثقه راوي دي او د عمر بن زر پلار دي

لغات عبادۃ، معني فرمانبرداري، عبد دنصر نه عبادتا وعبودتا وعبودية عبادت کول او دباب تفهيم وغيره نه هم راځي.

تشرېح په دي حديث کې ددعا غوښتلونه عبادت سره تعبير شوی دی ددي يو څو وجوهات دي.

اول: دعا کول دالله تعالي حکم دی او هريو شی چې دالله حکم وي دهغي پوره کول هم عبادت دی

دویم: دعبادت حقيقت عجز او انکساري دي او ددعاهم دغه مفهوم دی چې انسان خپل ځان هيڅ نه گنځي او دالله په وړاندي يي دفقيرانو پشان لاس غوړولي وي او خپل حاجتونه ورته

غواړي.

دريم مبالغتا دعا ته عبادت ونيلى شوي دي لكه چي په يو ايت كريمه كې راځي ان الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين
 ددي حديث نه علماؤ دا مسئله معلومه كړي ده چي هر كله دعا عبادت دى نو دالله نه علاوه خو بل هيڅوك لائق دعبادت نشته نو بيا خو دبزرگانو وغيره نه دعاگاني غوښتل او مرادونه غوښتل جائز نه دي ځكه چي دعا عبادت دى او عبادت صرف دالله تعالي حق دى.

۲_باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۳۳۷۳_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى وَكَيْعٌ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ هَذَا الْحَدِيثَ وَلَا تَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَأَبُو الْمَلِيحِ اسْمُهُ صَبِيحٌ، سَمِعْتُ مُحَمَّدًا يَقُولُهُ، وَقَالَ: يُقَالُ لَهُ الْفَارِسِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ حُمَيْدِ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَحْوَ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دبي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي څوك چي دالله تعالي نه سوال نه كوي نو الله تعالي دهغه نه ناراضه كيږي
 امام ترمذي رحمه الله وايي وكيع او يو څو نورو راويانو دا حديث دابوالمليح نه نقل كړي دي او مونږ ته صرف په همدې سند معلوم دي او دابوالمليح نوم سبيع دي ما دامام بخاري نه اوريدلي دي فرمانيل يي چي ابو المليح ته فارسي هم ونيلي شي

۳_باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۳۳۷۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَقَّارِ، حَدَّثَنَا أَبُو كَعَامَةَ

السَّعْدِيُّ. عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ. فَلَمَّا قَفَلْنَا أَهْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَكَبَّرَ النَّاسُ كَثِيرَةً وَرَفَعُوا بِهَا أَصْوَاتَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَصَمٍّ وَلَا غَالِبٍ، هُوَ يُنْكِرُكُمْ وَيُبَيِّنُ رُءُوسَ رِحَالِكُمْ". ثُمَّ قَالَ: "يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ، أَلَا أَعْلَمُكَ كَثْرًا مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَأَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَلٍ، وَأَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عَيْسَى.

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ أَلَيْسٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ. (١)

ترجمه . دابو موسی اشعری رضی اللہ عنہ بیان دی فرمائی جی مونہ پہ یوہ غزوہ کی درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ موجود وو کله جی مونہ واپس راتلو او مہیند مونہ تہ پہ نظر راغلہ دی وخت کی خلقو دتکبیر اواز او کرو او تکبیر یی پہ تیز اواز سرہ اوونیل، رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل ستاسو رب کونہ نہ دی او نہ هغه غائب دی هغه ستاسو پہ مینخ کی موجود دی او اللہ تعالی ستاسو د کجاوو او سورلو پہ مینخ کی دی (یعنی ډیر نژدی دی، او بیا رسول اللہ او فرمائیل ای عبد اللہ بن قیس ایا زہ درتہ دجنت پہ خزانو کی یوہ خزانہ اونہ بنایم؟ او هغه "لا حول ولا قوۃ الا باللہ" کلمات ونیل دی (یعنی دا کلمات، دجنت پہ خزانو کی دیوی خزانہ حاصلولو موجبات دی.

امام ترمذی رحمہ اللہ وایی دا حدیث حسن دی اود ابو عثمان نہدی نوم عبدالرحمن بن مل دی او د ابو نعامہ سعدی نوم عمرو بن عیسی دی.

تشریح پہ پورتنی روایت کہ جی کوم کلمات مذکور دی پہ دی کہ دالہ د عظمت ذکر دی او پہ دی باندی اللہ تعالی خوشحالی پہی دا کلمات پہ عامو وختونو کہ ہم داجر او ثواب باعث دی او خاصکر پہ بیماری کہ ددی لوستل زیات ضروری دی او کہ چاتہ پہ دی بیماری کہ مرگ راشی نو دا بہ دده دپارہ دحسن خاتمہ ذریعہ وی

١ _ اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ١٢١ (٢٩٩٢) ، والغازي ٢٨ (٢٢٠٥) ، والدعوات ٥٠ (٦٢٨٣) ، ٦٦ (٦٢٠٩) ، والقدر ٤ (٦٦١٠) ، والتوحيد ٩ (٤٢٨٦) ، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٢ (٢٤٠٢) ، سنن أبي داود / الصلاة ٣٦١٥ (١٥٢٦) ، سنن ابن ماجه / الأدب ٥٩ (٢٨٢٢) (تحفة الأشراف: ٩٨٤)

٤- باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الذِّكْرِ

د ذکر الله د فضیلت بیان

٢٢٧٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ شَرَّ أَلْعِ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ، فَأَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ أَتَقَبَّلُ بِهِ، قَالَ: " لَا يَزَالُ لِسَالِكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: عبدالله بن بسر رضي الله عنه نه روایت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يو سړي عرض او کړو يا رسول الله صلي الله عليه وسلم په ماباندی د اسلام احکام ډیر شو ماته داسی یوشی اوښایي چي کله وریوری او نبلم رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمائیل خپله ژبه همیشه د الله تعالی په ذکر تازه ساته.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دی.

لغات: شرائع: شرع يشرع دنصر او فتح نه په معني دقانون، اتشبت معني انختل متعلق کيدل. رطب: دنصر نه رطب يرطب رطبا معني ترو تازه کيدل

تشریح: په يو بل حديث کې هم دا مضمون راغلی دی چي کله رسول الله صلي الله عليه وسلم معاذ بن جبل رضي الله عنه يمن ته د قضا دپاره ليرلو نو هغه دا سوال او کړو چي ای د الله رسوله الله تعالی ته ډیر محبوب ترین عمل کوم یو دی رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل محبوب ترین عمل دادی چي تاته په داسي حالت کې مرگ راشي چي ژبه دي د الله په ذکر ترو تازه وي

ان رجلا: دا الفاظ د ترمذي دي لیکن د ابن ماجه په روایت کې اعرابیا لفظ راغلي دي
ان شرائع الاسلام قد كثرت، یعنی د شریعت احکام خو ډیر دي د صحابي د سوال مطلب هرگز دا نه وو چي د شریعت احکام ډیر دي زه به په کوم کوم عمل کوم او کوم اسان عمل راته اوښایه دا مطلب هیڅ یو محدث نه دی بیان کړی لیکن د دي مطلب دادی چي د شریعت د تمامو احکامو منل او کول خو ضروري دي لیکن زه یو داسي څیز غواړم چي زه یي جاري وساتم او په هغې کې پوره کمال حاصل کړم.

اتشبت به: دا د ترمذي په روایت کې دي او د ابن ماجه د روایت الفاظ دادی فانبشني منها بشی:

اتشبث به.

لا يزال لسانك رطبا من ذكر الله يعني ستا ژبه دي هميشه دالله په ياد تراوتازه وي دا جعله كناية ده په كثر سره دالله دذكر كونكو نه او دژبي وچ والى دژبي دبنديدو نه كناية ده او دژبي لوندوالى دروانى نه كناية ده.

دويم مطلب دادى دا كناية ده ددينه چي دمرگه پوري به دالله په ذكر مداومت كوم چي دروح دوتلو پوري به ژبه دالله دپاد نه وچه نه كرم

درېم مطلب مولانا ذكرىا ليكلې دى چي دا كناية ده دعشق او محبت نه چي دچا سره دچا محبت وي دهغه په نوم اخستلو كې لذت مومي چي په دي لذت سره دالله نوم واخستلى شي.

دعبداللہ بن بسر رضي الله عنه حالات:

نوم عبداللہ دپلار نوم بسر او د ماذن قبيلي سره يي تعلق وو دده مور او پلار او ورور چي علي دي او دده خور صحماء ټولو ته رسول الله صلي الله عليه وسلم دملاقات شرف حاصل شوي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم ددوى دپاره ددعمر د اوږدوالي دعا غوښتلي ده ۵۰ روايات ورته منقول دي چي په بخاري او مسلم كې يو يو ذكر شوي دي.

اصحاب سير ليكلي دي چي دده مرگ ناخاپي داودس په وخت كې واقع شو دده دپاره نبي كريم صلي الله عليه وسلم دعمر داوږدوالي دپاره دعا غوښتلي وه نو ځكه يي عمر ډير اوږد وو چي په شام يا حمص كې په ۸۸ هجري كې وفات شو او عمر يي ۹۴ كلونو ته رسيدو او دبعضو په نزد دده عمر سل كاله وو (تهذيب التهذيب).

۵- باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يو بل باب

۳۳۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُهَيْمَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو نُهَيْمَةَ، عَنْ أَبِي دَرَّاجٍ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ: أُمَّ الْوَجْدِ أَفْضَلَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: "الَّذِي يَكُونُ اللَّهُ كَرِيمًا وَالَّذِي يَكُونُ اللَّهُ كَرِيمًا، فُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمِنْ الْغَارِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: "لَوْ هَرَبَ بِسَبِيلِهِ فِي الْكُفَّارِ وَالْمُشْرِكِينَ حَتَّى يَنْكَسِرَ وَيَخْتَضِبَ دَمًا لَكَانَ الَّذِي يَكُونُ اللَّهُ كَرِيمًا أَفْضَلَ مِنْهُ دَرَجَةً". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ دَرَّاجٍ. (۱)

ترجمه : دابوسعيد خدري رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه تپوس اوکړي شو چي دقيامت په ورځ دالله په نزد د درجي په لحاظ سره څوک دتولو بندگانو نه افضل او اوچتي مرتبي والادي؟ رسول الله اوفرمايل په کثرت سره الله تعالي لره يادونکي سري او په کثرت سره دالله تعالي ذکر کونکي بنخي، ما اوونيل اي دالله رسوله ايا دالله په لار کي د جنگيدونکي غازي نه هم دوی په مرتبه کي افضل دي؟ وي فرمايل هو اگر که ده پخپله توره کفار او مشرکين وهلي وي او دومره سخت جنگ يي کړي وي چي خپله توره يي په کفارو کي ماته کړي وي او په وينو رنگ شوي وي مگر بيا هم الله تعالي لره يادونکي دده نه په درجه کي افضل دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي مونږ يي صرف د دراج په روايت پيژنو

٦- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٣٧٧- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا الْقُضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ هُوَ ابْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ زِيَادِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي بَحْرِيَّةَ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَأَرْفَعُهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ. وَخَيْرُ لَكُمْ مِنَ الْفَقَائِ الدَّهَبِ وَالْوَرَقِ، وَخَيْرُ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ؟" قَالَ: "ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى" قَالَ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: مَا هِيَ؟ أَنَّبَى مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ مِثْلَ هَذَا بِهَذَا الْإِسْتِادَ وَرَوَى بَعْضُهُمْ عَنْهُ فَأَرْسَلَهُ. (١)

ترجمه : ابو الدرداء رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي ايا تاسو خبر نه کړم ستاسو دبهترين عمل نه کوم چي ستاسو دمالک په نزد ډير پاک دی او په کوم چي ستاسو درجي ډيری اوچتيری اوتاسو د دښمن سره مخامخ شئ تاسو دهغوئ څخونه پرکړئ او هغوئ ستاسو څخونه پرکړي (يعني صدقې او جهاد نه هم بهتر دی)، هغوئ عرض اوکړو يا رسول الله، ضرور يی راته اوبنايه، رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل هغه دالله تعالي ذکر دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: بعضي محدثين وائي عبدالله بن سعيد دا حديث په همدي سند په همدي مضمون نقل كړي دي او بعضو راويانو مرسل نقل كړي دي
لغات: از كاها: زكا يزكو زكانا معني نيك اوصالح كيدل. مليككم: دباب تفعليل نه معني مالك كيدل، بادشاه ملك يملك ملكا دضرب نه.

تشرېح: په دي حديث كې ذكر دتولو نه اعلي او افضل عبادت گرځولى شوى دى او حال دادى چي په اتفاق سره مونځ او روژه دذكر نه افضل دي؟ علماؤ ددي ډير جوابونه كړي دي اولنى جواب دادى صاحب دمجالس الابرار ليكلي دي په دي حديث كې ذكر افضل عبادت څكه گرځولى شوى دى چي اصل مقصود خو الله يادول دي كوم چي دتولو عباداتو ذريعه او اله ده دذكر نه مراد ذكر قلبي دى زباني ذكر مراد نه دى يعني په هر وخت كې دالله تعالي سره تعلق ساتل كله چي داسي وي نو بيا هيڅ كله دچا نه دالله حكم پاتي كيدى نشي او هيڅ نافرمانى ورنه كيدى نشي نو داسي ذكر به يقينا چي دتمامو عباداتو نه افضل وي.

درېم جواب: دذكر نه مراد دزړه صفاني ده لكه چي په يو بل روايت كې راغلي دي دهر يو څيز دپاره صفاني كونكى او خيرى ختمونكى څيز موجود وي ليكن دزړونو صفاني كونكى څيز دالله تعالي ذكر دى او دا خو يقيني خبره ده چي دهر عبادت روح او دهر عبادت دارومدار دزړه په پاكوالي دى څكه دا افضل گرځولى شوى دى.

څلورم جواب: دوخت او د حالاتو په اعتبار سره هر عبادت پخپل وخت كې افضل دى كله كله صدقه افضله وي او كله جهاد او كله نور عبادات دوخت په تقاضا او مناسبت سره

۷- باب مَا جَاءَ فِي الْقَوْمِ يَجْلِسُونَ فَيَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مَا لَهُمْ مِنَ الْفَضْلِ

دذكر دپاره په يو ځاي كي دراجمع كيدونكو دفضيلت بيان

۳۳۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْزَى أَبِي مُسْلِمٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: "مَا مِنْ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا حَفَّتْ بِهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ، وَلَزَّكَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِندَهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

(١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه او ابوسعيد خدری رضي الله عنه نه روايت دی دوی گواهي ورکړي ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي: کله چي يو قوم دالله تعالي ذکر ته کيني فرشتی ورباندي وزری او غوروي او الله تعالي يی په خپل رحمت کې پټ کړي او سکينه ورباندي نازله کړي او دفرشتو په مجلس کې يی ياد کړي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

لغات: حفتهم: حفّ يحف حفا احاطه کول او راگيرول. غشيتهم: غشي يغشي غشيا نازلول
تشریح: په دي حديث کې د ذکر کونکو دپاره دالله تعالي دخلورو نعمتونو وعده بيان شوي ده اول نعمت دادی "حفتهم الملائكة" يعني فرشتي به دخلورو طرفونو نه په دوی احاطه اوکړي. "وغشيتهم الرحمة" يعني دالله تعالي رحمت به ورته راجاير شي. دريم فنزلت عليهم السکينه، يعني په زړونو به يي سکينه نازل شي، دعلامه سدي په نزد دسکينه نه مراد په جنت کې يو خانک دی کوم چي دسرو زرو دی په کوم کې چي دانبيا عليهم السلام زړونه وينخلي شي او دعلي رضي الله عنه په قول سکينه يوه خاص هوا ده چي مخ يي دانسان پشان دی يا ددينه مراد رحمت او دزړه سکون دی حافظ ابن حجر وائي سکينه يو داسي عام لفظ دی کوم چي دي ټولو مفهوماتو ته شامل دی.

"ذکرهم الله في من عنده" يعني الله تعالي به پخپلو مقربو فرشتو کې د ذکر کونکي ذکر اوکړي خکه چي فرشتو دانسانانو دپيدائش په وخت کې ويلي وو چي دا خلق به په زمکه کې فسادونه کوي نو په داسي مجالسو کې دخودلو په وجه الله تعالي په فرشتو فخر کوي او دوی ته ددوی اعتراض رايادوي.

بعضي علما وايي چي الله پاک فرشتو ته په دي وخت کې فرمايي دادم اولاد ته وگورئ چي دنافرمانی ماده هم پکې شته او زه يي ليدلي هم نه يم او ددي باوجود يي دمحبت او خست څه کيفيت دي او په څومره شوق سره زما ذکر کوي.

عَنْكَانُ يُوسُفَ بْنِ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غَمَرٍ، حَدَّثَنَا هُغَيْبٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْأَعْرَابَ أَبَا مُسْلِمٍ، قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَوِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَدْ كَرُمِلَهُ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه او ابوسعيد خدری رضي الله عنه نه روايت دی دوی گواهي

ورکري ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي او باقي حديث يي دمخکني پشان بيان کړو.

۳۳۷۹_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَقَّارُ، حَدَّثَنَا أَبُو نَعَامَةَ، عَنْ أَبِي عُمَيَّانَ التَّهْدِي، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: خَرَجَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: مَا يُجْلِسُكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ، قَالَ: اللَّهُ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ، قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَخْلِفْكُمْ تَهْمَةً لَكُمْ، وَمَا كَانَ أَحَدٌ بِمَنْزِلَتِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَلَّ حَدِيثًا عَنْهُ مِنِّي، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَى حَلَقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: "مَا يُجْلِسُكُمْ؟" قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ وَنَحْمَدُهُ لِمَا هَذَا آتَا لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ عَلَيْنَا بِهِ، فَقَالَ: "اللَّهُ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟" قَالُوا: اللَّهُ مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: "أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَخْلِفْكُمْ لِتَهْمَةٍ لَكُمْ، إِنَّهُ أَتَانِي جَبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ يُبَاهِي بِكُمْ الْمَلَائِكَةَ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَأَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ اسْمُهُ عُمَرُو بْنُ عَيْسَى، وَأَبُو عُمَيَّانَ التَّهْدِيُّ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مِلٍّ (۱).

ترجمه: ابوسعید خدری رضي الله عنه نه روایت دی چي یوه ورځ معاویه رضي الله عنه جومات ته راغلو هلته څو کسانو حلقه جوړه کړي وه ناست وو معاویه رضي الله عنه ورته اوونیل تاسو څنگه ناست یی؟ هغوی اوونیل ناست یو دالله ذکر کو، معاویه رضي الله عنه ورته اوونیل تاسو دی په خدای قسم وي بی ددی نه بل کار ته نه یی ناست، هغوی اوونیل مونږ هم دی دپاره ناست معاویه رضي الله عنه ورته اوونیل ما دا قسم ددی دپاره ندی درکړی چي په تاسو بی اعتباره یم ځکه می درکړو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دغه شان یو ډلی ته ورکړی وو، څما دمرتبی بل یو کس هم داسی نشته چي ما غونډی کم احادیث یی روایت کړي وي یوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم جومات ته راغلو څو کسان ناست وو حلقه یی جوړه کړي وه رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته او فرمائیل تاسو څه ته ناست یی هغوی عرض اوکړو دی دپاره ناست یو دالله ذکر کوو حمد وایو، شکر یی ادا کوو چي مونږ ته یی داسلام توفیق راکړو او دا احسان یی راباندی اوکړو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل ستاسو

دی په خدای قسم وي چي صرف ذکر دپاره ناست یی هغوی عرض او کړو قسم په خدای صرف دی ته ناست یو رسول الله صلي الله علیه وسلم او فرمائیل دا قسم می په دی نه دی درکړی چي په تاسو می اعتبار نه وو خو ماته اوس جبرائیل اوونیل چي الله تعالی په دی کسانو باندی دفرشتو په مجلس کې فخر کوي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي مونږ ته صرف په همدې سند معلوم دي او دابو نعامة السعدي نوم عمرو بن عيسي دي او دابو عثمان النهدي نوم عبدالرحمن بن مل دي.

لغات: بحمده: حمد يحمد حمدا دسمع نه معني تعريف كول. يباهي مباحات فخر كول
تشریح: سوال رسول الله صحابه کرامو ته ولي قسم ورکړو حال دادی چي هغوی ذکر کولو او رسول الله ذکر په حالت کې لیدل.

جواب: رسول الله ورته قسم په دي وجه ورکړی وو چي جبریل علیه السلام ددي صحابه کرامو تعريف کړی وو رسول الله دا گمان اوکړو چي شايد ذکر نه علاوه کومه بله وجه به وي چي الله تعالی دجبریل په ذریعه ددوی تعريف وکړو معلومه شوه چي ددوی کوم خاص عبادت نشته صرف دومره خبره ده چي دوی دالله په ذکر کې مشغول وو.

ملاعلي قاري واني دالله تعالی دفخر کولو وجه داده چي الله تعالی فرشتو ته فرماني اوکوری دا زما بندگان دي چي په دوی باندې شیطان او نفس مسلط دی او ددي باوجود زما په ذکر کې مشغول دي لهذا ددوی ددي عبودیت تقاضا داده چي زه ددوی تعريف اوکړم په خلاف دفرشتو دعبادت خکه چي ددوی دپاره هیڅ مانع نشته خکه چي دانسانانو په مقابله کې دفرشتو دپاره عبادت څه مشقت نه وي.

ددي حديث نه معلومه شوه که یو څو کسان راجمع شي او ذکر کوي نو دا کار الله تعالی ته بهي اندازي محبوب دی ، شاه ولي الله رحمه الله ليکلي دي چي په دي کې دهیڅ قسم شک گنجانش نشته چي مسلمانان جمع شي او ذکر وغيره کوي او ذکر وغيره کول درحمت او سکینت او قرب خاص وسیله ده.

۸_بَابُ فِي الْقَوْمِ يَجْلِسُونَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ

دداسي مجلس دمدمت بيان په کوم کي چي دالله ذکر نه کيږي

۳۳۸۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ صَالِحِ مَوْلَى الثَّوْمَانَةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " مَا جَلَسَ قَوْمٌ

مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ فِيهِ، وَلَمْ يَصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ، إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ بَرَةٌ، فَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُمْ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَتَعْنَى قَوْلِهِ: بَرَةٌ يَغْنِي حَسْرَةً وَلَدَامَةً، وَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ بِالْعَرَبِيَّةِ: الْبَرَةُ هُوَ الثَّأْرُ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي خوک چي په يو مجلس کې کيني او هلته نه دالله تعالي ذکر او کړي او نه دالله په رسول درود وواني، الله تعالي ورته ناراضه شي، بيا که يی خوبنه وه سزا به ورکړي، او که يی خوبنه وه معاف به يی کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي دا حديث په يو څو سندونو دابوهريره په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مروی دي او د "ترة" لفظ معني حسرت او ندامت دي او بعضي اهل لغت واني ددي معني بدله ده.

لغات: ترة: تاوان او خساره.

تشریح: "ترة" معني حسرت او اوبال او ندامت او اور دی، مقصد دادی په کوم مجلس کې چي ددنيا خبري کيږي او هلته دالله ذکر او په رسول الله درود اونه ليرلی شي نو دا مجلس به دقيامت په ورځ ددوی دپاره دندامت سبب او گرځي دا قسم روايتونه دالله ذکر او په رسول الله درود ونيل لازمي کوي. ځکه چي ددي په ترک دجهنم وعيد راغلي دي.

۹۔ باب مَا جَاءَ أَنَّ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ مُسْتَجَابَةٌ

دمسلمان ددعادمقبوليت بيان

۳۳۸۱۔ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا ابْنُ لُيْعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْعُو بِدَعَائِهِ إِلَّا أَكَّاهُ اللَّهُ مَا سَأَلَ، أَوْ كَفَّ عَنْهُ مِنَ الشَّوْرِ مِثْلَهُ مَا لَمْ يَدْعُ بِهِ أَوْ قَوِيْعَةً رَجِمَ". وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، وَعَبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ. (١)

ترجمه: جابر رضي الله عنه فرماني درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي هر يو بنده چي دالله تعالي نه دعا غواړي نو ده ته خوا يا هغه څيز ورکړي شي کوم چي يي غوښتلي

^۱ - لفرده المؤلف (تحفة الأهران: ۶-۳۵)، ومستند احمد (۲۲۲/۲، ۲۲۳/۲، ۲۲۴/۲)

^۲ - لفرده المؤلف (تحفة الأهران: ۸۱-۲۴)

وي او يا ددي دعا په نتيجه كي ددي دعا په مثل چي كوم مصيبت ده ته راتلونكي وي هغه ورنه الله تعالي لري كړي مگر خو پوري چي دگناه باره كي دا دعا نه وي اويا دصله رحمى قطع كولو باره كي نه وي

امام ترمذي رحمه الله وايي: او په دي باب كي دابوسعيد خدري او عبادہ بن صامت رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي.

۳۳۸۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ وَاقِدٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَطِيَّةَ النَّخَعِيُّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَوَّاهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَالْكَرْبِ فَلْيَكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرَّخَاءِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي دا خواش لري چي په مصيبتونو مشكلاتو او دتكليف په حالاتو كي الله تعالي دده دعا قبوله كړي نو ددله د فراخي او دراحت په حالت كي دعا ډير غوښتل پكار دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

حديث دراوي جابر رضي الله عنه مختصر حالاته

دده نوم جابر او كنيه ابو عبد الله وه او دقبيله خزرج سره يي تعلق وو دپلار نوم يي عبد الله او دمور نوم يي نسيبه وو دده نيکه عمرو دخپل خاندان سردار وو، په عقبه سانیه كي يي دخپلي مور سره اسلام راوړو او دغزوۀ احد نه پس په تمامو غزواتو كي شريك شوي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم سره يي په نولسو غزواتو كي شركت كړي دي (مسند احد ۳/۲۲۹).

په ۲۷هجري كي دعلي او معاويه رضي الله عنهما په جنگ كي جابر رضي الله عنه دعلي رضي الله عنه دطرف نه او جنگيد و(اسد الغابه ۲/۲۵۷).

جابر رضي الله عنه دبنې كريم صلي الله عليه وسلم نه پس دنورو خلقو نه هم ديني علم زده كړي دي چي په هغوي كي صديق اكبر، عمر فاروق، ابو عبیده، طلحه، معاذ بن جبل، خالد بن ولید، ابوهريره، ابوسعید خدری، او عبد الله بن انيس رضي الله عنهم وغيره شامل دي. فرماني چي يو ځل معلومه شوه چي د عبد الله بن انيس سره يو حديث دي او هغه په شام كي اوسېږي نو ما يو اوښ واخستو او شام ته روان شوم او دهغه نه مي هغه حديث واوريډو (المفرد

بخاري).

دده شاگردان هم کافي ډير دي مثلاً امام باقر، بدالله بن منکدر، حسين بن محمد بن حنفيه ليکن په اخري عمر کي نابينا شو (بخاري ۵۹۸/۲).

وفات: دحجاج بن يوسف په زمانه کي د ۹۴ کلونو په عمر کي وفات شو او وصيت يي اوکړو چي حجاج به په ما باندې جنازه نه کوي نو په دي وجه دعثمان رضي الله عنه خوي اباان ورباندې جنازه اوکړه او په بقیع کي دفن کړي شول لیکن دبعضو قول دي چي حجاج ورباندې جنازه کړي ده (تهذيب التهذيب).

مرويات: دده دمروياتو تعداد ۵۴۰ په احاديثو بيانولو کي به يي ډير احتياط کولو

۳۳۸۲_ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ بْنُ عَرَبِيٍّ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنِ كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ طَلْحَةَ بْنَ خُزَّاشٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدَّعَاءِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُوسَى بْنِ إِبرَاهِيمَ، وَقَدْ رَوَى عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ إِبرَاهِيمَ هَذَا الْحَدِيثَ. (۱)

ترجمه: جابر رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي ټولو اذکارو کې بهتر ذکر لاله الله دی، او په تمامو دعاگانو کي بهتره دعا الحمد لله ده. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دموسي بن ابراهيم په سند پيژنو، علي بن مديني او نورو ډيرو راويانو دا حديث دموسي بن ابراهيم نه نقل کړي دي لغات: افضل: فضل يفضّل يو مستقل باب هم دي معني يي صاحب فضيلت کيدل دي په مزیدو کې دباب تفصيل نه مشهور دي.

تشریح: ملا علي قاري وائي په دي حديث کې کلمه دتوحيد دټولو نه اهم ذکر گرځولی شوی دی ځکه چي همدا کلمه ددين بنياد دی، په تعليق الصبيح کې دي چي کلمه دتوحيد يي افضل ذکر ځکه گرځولی دی چي په دي کې ظاهري او باطني صفاتي ده او دا ځکه کله چي بنده لاله اوواني نو په دي باندې دتمامو باطلو معبودانو نفی اوشوه او چي کله الله اوواني نو صرف ديو حقيقي معبود اقرار پاتي شي نو په دي نفی او اقرار سره زړه منور شي او دزړه اثر په

ظاهري اعضاؤ مرتب شي بيا داعضاؤ نه هغه اعمال صادريري كوم جي دكلي دمنشاء مطابق وي.

په همدې وجه په يو حديث كې راخي جي ايماني كيفيت لره په زړه كې دتر او تازه ساتلو دپاره ددي كلمي دونيلو حكم شوى دى خكه جي دقلمي كيفيت اثر په ظاهري اعضاؤ مرتب كيږي او هغه روايت دادى، عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم جدوا ايها نكم قيل يا رسول الله كيف نجد دايماناً قال اكثروا من قول لا اله الا الله.

٣٢٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْمُحَارِبِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنِ الْبَيْهَقِيِّ، عَنْ عَزْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، وَالْبَيْهَقِيِّ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ. (١)

ترجمه: ام المومنين عائشه رضي الله عنها نه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به په هروخت كې ذكر كولو

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف د يحيى بن زكريا بن ابي زانده په سند پيژنو او د "بهي" نوم عبدالله دي.

لغات: احيان: جمع دحين ده حان يحيى حينا وحينونة معني دوخت نژدي كيدل.

تفسير: په دي روايت كې احيان دجمعي لفظ استعمال شوى دى او قاعده داده كله چې دجمعي اضافت خپل مابعد ته اوشي نو استغراق پيدا كوي او بيا چې ورباندي كل هم داخل شي نو مطلب به يې دا شي چې رسول الله به په هروخت كې ذكر الهي كولو سوال بعضي حالتونه مثلاً داودس ماتي او جماع وغيره وخت داسي حالتونه دي چې په دي كې ذكر لساني جائز نه دى

جواب: علماؤ ددي حديث مطلب دا بيان كړى دى چې رسول الله به هميشه په ذكر قلبي كې مشغول وو يعنې هميشه به الله دده په زړه كې حاضر وو همدا رنگي علامه ابن قيم هم په ذات المعاد كې دپته اشاره كړي ده.

كان النبي صلى الله عليه وسلم اكمل الخلق ذكر الله عز وجل بل كان كلامه كله في ذكر الله وما والاها وكان

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الأذان ١٩ (تعليقاً) صحيح مسلم / الطهارة ٣٠ (٣٤٣) . والحديث ٣٠ (٣٤٣) . ابى

داود / الطهارة ٩٤ (١٨) . ابن ماجه / الطهارة ١١٤ (٣٠٣) (تحفة الأشراف: ١٦٣٦١) . و مسند احمد (٤٠/٦٠٣) . (١٤٨، ١٥٣)

امره ونهيه وتشريعه للامه.

١٠- باب مَا جَاءَ أَنَّ الدَّاعِيَ يَبْدَأُ بِنَفْسِهِ

دعا غويستونكي به اول دخيل خان نه شروع كوي

٣٣٨٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكُوْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو قَطَنِ، عَنْ حَمْرَةَ الزَّيَّاتِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا ذَكَرَ أَحَدًا قَدْ عَالَهُ بَدَأَ بِنَفْسِهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، وَأَبُو قَطَنِ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ الْهَيْثَمِ. (١)

ترجمه: دابی بن کعب رضي الله عنه بیان دي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم خوک یاد کرو او دهغه دپاره به يي دعا غويستله نو اول به يي دخيل خان دپاره دعا غويستله امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب صحيح دي.

١١- باب مَا جَاءَ فِي رَفْعِ الْأَيْدِي عِنْدَ الدُّعَاءِ

د دعا غويستلو وخت كي دلاسونوپورته كولويان

٣٣٨٦- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ عِيْسَى الْجَهْفِيُّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي سَفْيَانَ الْجُمَيْي، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ فِي الدُّعَاءِ لَمْ يَعْظُمَا حَتَّى يَنْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ". قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى فِي حَدِيثِهِ: لَمْ يَرْدَهُمَا حَتَّى يَنْسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ عِيْسَى، وَقَدْ تَفَرَّدَ بِهِ وَهُوَ قَلِيلُ الْحَدِيثِ، وَقَدْ حَدَّثَ عَنْهُ النَّاسُ، وَحَمَّادُ بْنُ أَبِي سَفْيَانَ الْجُمَيْي رَفَعَهُ وَلَقَّاهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ. (١)

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العلم ٢٢ (١٢٢) . والأنبياء ٢٤ (٢٢٠٠) . وتفسير (٢٤٢٥) . صحيح مسلم / الفضائل ٢٦ (٢٢٨٠) . سنن أبي داود / الحروف ح ١٦ (٢٩٨٢) (تحفة الأشراف: ٢١) .
^٢ - تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ١٠٥٢١)

ترجمه: د عمر بن الخطاب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم په دعا كي لاسونه پورته كول نو چي څو پوري به يي لاسونه په مخ راښكلي نه وو ترهغي به يي واپس لاسونه نه راكوزول، محمد بن مثني راوي پخپل روايت كي وائي رسول الله د دعا دپاره خپل دواړه لاسونه پورته كول او هغه وخته پوري به يي واپس نه راكوزول چي څو پوري به يي دواړه لاسونه پخپل مخ راښكلي نه وو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي، مونږ يي صرف د حماد بن عيسي په سند پيژنو، حماد بن عيسي ددي په نقل كولو كي منفرد دي او دي قليل الروايت راوي دي دده نه بعضي راويانو نقل دروايت كړي دي، حنظله بن ابي سفيان جمحي ثقة راوي دي يحيي بن سعيد القطان يي توثيق كړي دي.

۱۲_ باب مَا جَاءَ فِيمَنْ يَسْتَعِجِلُ فِي دُعَائِهِ

ددعا په قبوليت كي د جلد بازئ نه كولو بيان

۳۲۸۷_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ. حَدَّثَنَا مَعْنُ. حَدَّثَنَا مَالِكُ. عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولْ: دَعَاؤُكَ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَأَبُو عُبَيْدٍ أَسْنَدُهُ سَعْدٌ وَهُوَ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَزْهَرَ وَيُقَالُ: مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ. وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَزْهَرَ هُوَ ابْنُ عَمْرِو عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ. قَالَ أَبُو عِيسَى: وَفِي الْبَابِ. عَنْ أَنَسٍ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دى چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دهر مسلمان دعا قبلېږي ترڅو چي تادي اونه كړي چي دا اونه وائي مادخپل رب نه سوال كړى وو خو قبول يي نه كړو.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب كي دانس رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي.

لغات: قطعية: درشته دارئ نه كټ كيدل صله رحمي قطع كول يستعجل دباب استفعال نه په معني دجلتى كولو.

تشریح : مطلب دادی چي انسان دجلدبازی او مایوسی په وجه دعا کول پریږدي داسي کول نه دي پکار انسان دي په دي خبره یقین اوساتي چي زما به ضرور قبلېږي مگر دا ممکن ده چي کله کله انسان په ډیر اخلاص او اضطرار سره دعا غواړي او دده دا اخلاص دالله تعالي ډیر خوښ شي نو په دي وجه دده د دعا په قبولیت کې تاخیر اوشي او دبعضو خلقو ددعاگانو تسلسل ددوی دطرقی سبب دی نو ځکه الله تعالي ددوی دعا زر نه قبلوي ددي دپاره چي دوی ددي عظیم نعمت نه محروم نشي.

په جلدبازی کې خو یو نقصان دادی چي بیا انسان دعا کول پریږدي او دویم نقصان دادی چي ناامیده شي دریم نقصان دادی انسان دا گمان او کړي گني اوس زما ددعا دقبولیت وخت لاته دی راغلی علامه تورپشتي واني په دعا کې دجلد بازی نه کار اخستل نه دي پکار ځکه چي دا خو الله تعالي ته معلومه ده چي کله به دده دعا قبلوي او کله یې نه قبلوي ، دامام مسلم یو روایت په دی الفاظو دی همیشه دمسلمان بنده سوال قبلېږي که دناروا کار سوال نه وي اودخپلوی ترک کولو سوال نه وي ترڅو چي بیرته اونه کړي اصحابو عرض اوکړو یا رسول الله دبیری څه مطلب رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل چي داسی اوواني ما خو بیا بیا دعا اوغوښتله خو قبلېږي نه دی نه پس دی ناامیده شي اودعا پریږدي

۱۳_ باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى

دسحر او مابینام وختونو کي دوارد شوو دعاګا نوبیان

۳۳۸۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبَانَ بْنِ عُمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحِ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءٍ كَلِمَاتٍ لَيْلَةً: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ أَشْيِهِ قَهْرٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّهُ قَهْرٌ". وَكَانَ أَبَانُ قَدْ أَصَابَهُ طَرَفٌ فَالْجَاحِ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ أَبَانُ: مَا تَنْظُرُ أَمَا إِنَّ الْحَدِيثَ كَمَا حَدَّثْتُكَ وَلَكِنِّي لَمْ أَقُلْهُ يَوْمَئِذٍ لِيُنْهَيَنِي اللَّهُ عَنِّي قَدَرَهُ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: عثمان بن عفان رضي الله عنه فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل

١ - سنن ابی داود/الأدب ۱۱۰ (۵۰۸۸) . سنن ابن ماجه/الدعاء ۱۴ (۳۸۶۹) (تحفة الأشراف: ۹۷۷۸) . و مسند احمد (۱۶۲)

يو بنده داسی نه دی چي دهری ورخی سحر او دهری شپی ماښام دا کلمات " بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ " دري ځله اوواني مگر دا چي دالله په حکم سره به هغه ته هيڅ څيز نقصان اونه رسوي ترجمه دالله دنوم سره ماسحر او ماښام کړو چي دهغه دنوم په برکت سره دزمکي اوداسمان هيڅ څيز نه رسوي او هغه سمیع او علیم دی ، دحدیث په راوي ابان دفالچ اثر وو دحدیث اوریدونکي کس هغه طرف ته کتل ابان ورته اوونیل ولي راته گوري حدیث بالکل همداسي دي څنگه چي مادرته بیان کړو لیکن خبره داده په کومه ورځ چي په ما دفالچ اثر اوشو په هغه ورځ ما دا دعا نه وه لوستلي او ددي نتیجه دا شوه چي الله تعالی په ما باندې دخپل تقدیر فیصله جاري کړه امام ترمذي رحمه الله وايي . داحدیث حسن صحیح غریب دي .

لغات : الضر : نقصان ، ضر یضر ضرا نقصان ورکول ، العلیم : دسمع نه مصدر دي علما دکوم شي حقیقت ته رسیدل .

تشریح : ددي دعا برکت دادی چي کله دي لره څوک په سحر کې اولولي نو ددي په برکت دماښامه پوري دتکلیفونو او ضررونو نه بچ کيږي ، او که څوک په ماښام کې اولولي نو ددي په برکت دسحره پوري دتکلیفونو او ضررونو نه بچ کيږي مگر دتعجب خبره داده چي ددي حدیث په راوي ابان بن صالح باندې دفالچ اثر شوی وو یو ځل ابان دا حدیث بیانولو چي یو سري ورته په غور سره کتل ابان پوهه شو چي دده په زړه کې دا اعتراض پیدا شوی دی چي ته دا حدیث هم بیانوي او فالچ درباندي هم لگیدلی دی دا اعتراض مطلب دادی چي بیا خو به ته هم دا دعا سحر او ماښام واني نو دفالچ داثرونه ولي بچ شوی نه یي ؟ ابان اوونیل دا حدیث بالکل صحیح دی او په ما باندې دفالچ حمله داسي شوي وه چي یو ځل زه دیوکار په وجه سخت غصه شوی وم او دغصه کیدو په وجه رانه دا دعا ونیل هیر شوي وو او په هم هغه ورځ راباندې فالچ حمله اوکړه .

امام قرطبي واني ما به همیشه دا دعا ونیله یوه ورځ رانه هیره شوه نو لرم اوچیچلم دحیات الحیوان مصنف علامه دمیری واني چي زه دخپل استاذ فخر الدین بن عثمان سره ناست وم چي یو لرم راغی زما استاذ لرم په لاس کې رااوچت کړو او هغه ورته هیڅ ضرر اونه رسولو ماته دا کار نااشنا ښکاره شو او سوال مې اوکړو نو استاذ مې اوونیل څوک چي دا دعا اولولي نو هیڅ یو څیز ورته ضرر نشي رسولی (روضة)

۳۲۸۹- حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ، حَدَّثَنَا عَفْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعِيدِ بْنِ الْمَزْزُكِيِّ.

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ جِئَنِي يُنْصِي: رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُرْضِيَهُ". قَالَ أَبُو عَدِيٍّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه. د ثوبان رضي الله عنه نه مروی دي چي مادر رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوریدلي دي چي فرمايل یی چاچي دسحر په وخت کې اودیښگاه په وخت کې دا کلمات اوونیل د رَضِيتَا بِاللّٰهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُرْضِيَهُ چې ده لره به خوشحالي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په سند حسن غريب دی.

د ثوبان رضي الله عنه حالاته

نوم ثوبان کنیه ابو عبد الله چې په یمن کې دمشهور خاندان حمیر سره یې تعلق وو ثعبان یو غلام وو رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل که خوښه دي وي خپل خاندان ته لار شه او که زموږ سره دي اوسیدل خوښ وي نو اوسپړه ته به داهل بیتو نه شمیرلی شي نو په دي بنا ثوبان په اهل بیتو کې شمیرلو ته پخپل خاندان ترجیح ورکړه.

همیشه به یې در رسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت کولو او د رسول الله دفرمان سره به یې دځان نه زیات محبت کولو یو ځل نبي کریم صلي الله عليه وسلم اوفرمانیل هیڅ کله به چاته لاس نه اوگدوی، نو ددینه پس که به دده نه داس چابک هم اوغورځیدو نو پخپله به ورپسې کوځیدو او اوچتولو به یې خو دچانه به یې سوال نه کولو (مسند احمد).

دنبی کریم صلي الله عليه وسلم دخدمت کولو په وجه یې پخپله بهترینه استفاده اوکړه په همدې وجه ابن عبدالبر لیکلي دي چي ثوبان دهغه دري کسانو نه دی چاچي احادیث محفوظ کړي دي او ددي اشاعت یې هم کړی دی (استیعاب) دمرویاتو شمیر یې ۱۲۷ دی.

۳۲۹۰- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمَسَ قَالَ: أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ لَنَا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ (قال الراوي) أَرَأَاهُ قَالَ فِيهَا: لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا

بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَهَرِ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ: ذَلِكَ أَيْضًا أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ لَمْ يَرْفَعْهُ. (١)

ترجمه: ابن مسعود رضي الله عنه بيان كوي چي كله به ما بنام شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا كلمات ادا كول ترجمه مونږ اودالله تول ملك به ما بنام كې داخل شو ښه ټولو باندې دما بنام وخت راغی، «أَمْسِينَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ لِلَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ أَرَاهُ قَالَ فِيهَا لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوءِ الْكِبَرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ» هر قسمه حدم اوئنا صرف دالله دپاره ده ديو الله نه سوا بل څوك معبود نشته دهغه څوك شريك نشته راوي وائي چي څما خيال دی چي لاتدی ذکر شوي كلمات هم ددی دعا به ضمن كې رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايلى، ملك هم دهغه دی اودتولو تعريفونو حقدار هم هغه دی او هغه په هر څيز باندې قادر دی ای ربه په دی شپه كې اودی نه روستو چي كومه خير او نيكي ده زه ستا نه ددی سوال كوم او په دی شپه كې اوددی نه پس چي كوم شر دی دهغه نه په تاسره پناه غواړم، ای ربه دستسې اودبوداوالي دبدحالت نه ستا پناه غواړم اوستا نه ددوزخ اودقبر دعذاب نه هم پناه غواړم اوچي كله به سحر شو نو دغسی دعا به یی غوښتله او دا وخت به یی دا مسينا په ځایې اصبحنا واصبح الملك لله فرمايلى امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي شعبه دا حديث په همدې سند دابن مسعود نه نقل كړي دي او مرفوع يې نه دي ذكر كړي

لغات: الكسل: سستي، كسل كسلا معني كاھل كيدل، الكبر: بوډا كيدل او ضعيف كيدل
تشریح: لاله الله دالله تعالي نه علاوه بل څوك لاتق دعبادت نشته، په مشكوة وغيره كې ددينه مخكې واو دی ليكن په بعضي كتابونو كې واو نشته
وحده: اگر چي دمخكنې جملي نه هم ديو والي مفهوم معلومېږي ليكن دا جمله يې دمزيد ناكيد دپاره راوړله.

"رب اسئلك خير ما في هذه الليلة وخير ما بعدها" ابن جرير ددي دا مطلب بيان كړی دی چي ماته په دي شپه كې دعبادت كولو توفيق راكړه

ددي مطلب دادی چي دشپي کوم ضرر نازليري دي لره په خير باندي بدل کړي او په مسلم کې ددي په خاي دا الفاظ دي "اللهم اني اسئلك من خير هذه الليلة وخير ما فيها".

واعوذك من شر ما في هذه الليلة وشر ما بعدها: دمسلم په يو روايت کې واعوذك من شر ما وشر ما بعدها الفاظ راغلي دي او په يو روايت کې دهرم لفظ هم راغلی دی مطلب دادی چي داسي عمر ته ورسيري چي بعضي اعضاء يې بیکاره او کمزوري شي ددينه قران کريم په ارزل العمر سره تعبير کړی دی، په بل مقام کې يې داسي فرمايلي دي لکي لا يعلم بعد علم شيئا، يعني چي سره دپوهي په څه نه پوهيږي داسي عمر ته ورسيري چي دانسان عقل پکې خراب شي يا پکې بله کومه خرابي راشي.

شيخ عبدالحق وائي په دي کې ترقي ده دادني نه اعلي ته، اول کسل وي په دي کې خو طاقت وي مگر دستي: په وجه کار نه ورکوي بيا په دي پسي حرم راخي چي څه ناڅه طاقت وي او څه کمزوري هم وي بيا په دي پسي سواکبر راخي چي په دي حالت کې انسان هيڅ قسم کار نشي کولی.

۳۳۹۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْلَمُ أَصْحَابَهُ يَقُولُ: إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ، وَإِذَا أَمْسَى فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ. قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی فرمايي چي رسول الله به صحابه کرامو ته تعليم ورکولو او فرمانيل به يې چي کله صبا شي نو دا دعا وايي: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ يعني اى الله مونږ ستا په اسره سحر او ماښام کوو اوهم ستادونم په برکت سره مونږ ژوندي اوسو اومره کيږو او هم ستا طرف ته واپس کيدل دي اوکله چي به ماښام شو نو فرمانيل به يې. اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ "ترجمه دپورتني: ترجمي پشان ده مام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دی

لغات اصبح سبا كيدل صبح دفتح نه معني دسحر وخت. صبحا وصبحه سبا كيدل

تشریح اسلام دژوند دهري شعبي متعلق دعا تجويز كړي ده

دزندگي: دهري شعبي متعلق دين اسلام دعاگانې خودلي دي ددي وجه داده چي مومنان دهدايت الهي مطابق زندگي تيروول غواړي نو ددوي دپاره هر وخت دالله نه مدد غوښتلو ته ضرورت دی ددي دپاره چي شيطان ورباندي هيڅ وخت حمله اونكړي شي

اللهم بك اصبحتنا وبك امسينا. دشپي دتيارو نه پس دسحر رنډا بنكاهه كيدل دالله تعالي په نعمتونو كې يو بيش بها نعمت دی كچري په شپه پسي سبا راشي نو دتولي دنيا نظام به ختم شي همدارنگي دورخي په ختميدو سره دشپي راتلل هم دالله تعالي يو زبردست نعمت دی كه شپه راشي نو دانسان دتولي ورخي ستړيا به څنگه ختميري په دي كې خو يوه اشاره دي خبري ته ده چي هر سحر او ماينام انسان لره دالله تعالي سره خپل تعلق تازه كول او مستحکم كول پكار دي او دالله دنعمتونو شكر ادا كول پكار دي دويم په دي كې دي خبري ته اشاره ده لكه څرنگه چي شپه ختمه شي او ورځ راشي او بيا دورخي په ختميدو شپه راشي نو داسي زندگي هم ختميري او بيا به دالله تعالي په وړاندي پيش كيدل وي خلاصه داده چي روزانه سحر او ماينام دالله تعالي دنعمتونو يو طرف ته اعتراف كول او بل طرف ته دزندگي: دقاني كيدو او مرگ يادول پكار دي

۱۴_ باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

۳۳۹۲_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْقَلِ بْنِ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عَاصِمٍ الثَّقَفِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مُزِنِي بِقَوْلِهِ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ. قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ غَرِّ نَفْسِي وَمِنْ غَرِّ الشَّيْطَانِ وَهَزْوَكَ. قَالَ: قُلْ: إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ وَإِذَا أَخَذْتُ مَضَجَعَكَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه دا هم روايت دی چي ابوبکر صديق رضي الله عنه رسول

الله صلي الله عليه وسلم ته عرض او ڪرو ڇي ماته داسي ڪلمات اوفرمانئي ڇي سحر او ماڻهام هغه وظيفه جوڙه ڪرم رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل دا ڪلمات "اللَّهُمَّ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَه." يعني اى الله ڇي ته د اسمانونو او زمڪي پيدا ڪونڪي يى دغيب اوبڪاره عالم يى دهر ڏيڙ رب اودهڻي مالڪ يى ، زه گواهي وركوم ڇي اله بل نشته صرف هم ته يى زه دڇپل نفس دشرا تونو اودشيطان دشرا اودهغه په شرڪ ڪي دمبتلا ڪولو نه ستا پناه غوارم رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ڇي دا ڪلمات سحر او ماڻهام اود اوده ڪيدو دپاره په بستره باندي د ڄملاستو په وخت لوله

امام ترمذي رحمه الله واهي: دا حديث حسن صحيح دى.

لغات: فاطر: بغير دنموني او نقشي نه ديو شي پيدا ڪونڪي ، فطر دنصر او ضرب نه فطرا پيدا ڪول، الغيب: غائب ڪيدل ، غاب غيبا وغيبه وغيايا وغيويا ومغيبا معني غائب ڪيدل، لري ڪيدل.

تشرېح: "قال يارسل الله" ليڪن دمشڪوة په يو روايت ڪي ددي لفظ په ځاي قلت يارسل الله دى مگر دمحدثينو په ترڌ بغير دقلت نه زيادت بهتر دى.

اذا امسيت، په مسند احمد ڪي ددي په ځاي دا الفاظ دي اذا اخذت مضجعك.

فاطر السموات والارض: دفاطر معني داده ڇي ڪوم ڏيڙ بغير دڪومي سابقه نموني او مثال نه جوڙ ڪري شي.

عالم الغيب والشهادة: دلته او په بعضي روايتونو ڪي دا جمله دفاطر السموات والارض نه وروسته ده او په بعضو ڪي دفاطر السموات والارض نه مخڪي ده.

من شر نفسي يعني هغه نفس ڪوم ڇي خواهشاتو والاوي او دهدايت خلاف وي هم دي ته اشاره ده په ومن اضل ممن اتبع هواه بغير هدي من الله.

ومن شر الشيطان. ددينه هغه شيطان مراد دى ڪوم ڇي په انسان مسلط وي او دبعضو په ترڌ جنس شيطان مراد دى او يا ورنه ابليس مراد دى.

۱۵_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۲۹۳- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ هَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ لَهُ: "أَلَا أَذْلكَ عَلَى سَيِّدِ الْإِسْتِغْفَارِ؟ اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ وَأُوبِئُ إِلَيْكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَعْتَرُكَ بِذُنُوبِي، فَاعْفُرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، لَا يَقُولُهَا أَحَدُكُمْ حِينَ يُنْسِي فَيَأْتِي عَلَيْهِ قَدَرٌ قَبْلَ أَنْ يُضِيحَ إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وَلَا يَقُولُهَا حِينَ يُضِيحُ فَيَأْتِي عَلَيْهِ قَدَرٌ قَبْلَ أَنْ يُنْسِيَ إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ".
وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَابْنِ عُمَرَ، وَابْنِ مَسْعُودٍ، وَابْنِ أَبِي زَيْدٍ، وَبُورَيْدَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ هُوَ ابْنُ أَبِي حَازِمٍ الرَّاهِدِ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ هَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: د شداد بن اوس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته فرمانيلي دي بهتر استغفار ايا درته ونه بنایم؟ (او هغه دادی، چي بنده اوواني: «اللهم أنت ربی لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك وأنا على عهدك ووعدك ما استطعت أعوذ بك من شر ما صنعت وأوبئ لك بنعمتك علي وأعتز بك بذنوبي فأعفر لي ذنوبي إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت» يعني ای الله ته خما رب یی دعبادت لایق بل هیخوک نشته بغیر ستانه، تا پیدا کری یعه ستا بنده یم خومره چي می وس کیبې تاسره کری وعده باندی قایم یعه، دخپلو ناکاره کارونو دسزانه ستا پناه غوژم زه اقرار کوم چي ستا نعمتونه او احسانونه په ماډیر دي او دا اقرار کوم چي زه ډیر ناشکره او ډیر گنهگار یم ته راته گناهونه معاف کری خکه چي بغیر ستانه بل هیخوک گناهونه نشي معاف کولی، چا چي دا استغفار په صدق سره دورخی په شروع کې یعنی سحکي اووئیلو او ما بنام نه مخکې وفات شو جنتي دی او چاچي دشبې په شروع کې په صدق سره اووئیل او په دی شپه صبا کیدو نه مخکې وفات شو جنتي دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دی او اود عبد العزيز بن ابي حازم اسم کنیه ابن ابي حازم زاهد ده، اودا راويت ددي سند نه علاوه د شداد بن اوس رضي الله عنه نه په نورو سندونو هم مروی دی
لغات: امام نووي فرماني ابو لفظ کې الف پسې ب ده ورباندی پېښ دی ورپسې واو دی او

¹ - لفرده به المؤلف (تحفة الأهرام: ۲۸۵) (وأخرجه صحيح البخاري/ الدعوات ۲ (۳۲۰۶) - ومن الثنا/ الاستعانة

ورپسې همزه ده معني يې ده زه اقرار كوم:

عبادة عبد عبادة ، عبودة وعبودية ومعبد و معبد ، معني يونگرل، خدمت كول، ذليل كيدل، او پرستش كول

تشرېح : دي استغفار ته سيد الاستغفار وئيلي شوى دى علامه طيبي وائي چي دا تمامو مقاصد و لره جمع كونكى دى خكه ورته سيد الاستغفار وئيلي شوى دى

"من شرمصنعت" يعني دهغه شر نه كوم چي ما كړى وي يعني كوم عذاب چي په دي گناه نازلېږي دهغي نه پناه غواړم

دا بن ابي جمره بيان دى چي ددي حديث شاندار الفاظ او بهترين معاني ددي لائق دي چي سيد الاستغفار ورته اووئيلي شي خكه چي په دي كې دالله تعالي دالوهيت سره دخالقيت اعتراف هم دى او په دي كې دهغي واقعي اقرار هم دى كوم چي دبنده نه لوظ اخستلى شوى دى او دكومو خيزونو چي الله وعده كړي ده دهغي ذكر هم دى او دهغه جرمونو اعتراف هم دى كوم چي بنده كړي دي او دمغفرت طرف ته درغبت اظهار هم دى او په اخر كې ددي خبري اعتراف هم دى چي الله تعالي په دي هر څه باندي قدرت لري

دشادابن اوس رضي الله عنه مختصر حالاته

نوم شداد كنيت ابو يعلي يا ابو عبدالرحمن ابو خزرج كي يي د بنو نجار قبيلي سره تعلق وو شداد دمشهور شاعر حسان بن ثابت وراړه وو دپلار نوم يي اوس بن ثابت وو او دمور نوم يي عرصيه وو پلار او تره وغيره تمام خاندان يي په يو خاي اسلام قبول كړي وو دنبي كريم صلي الله عليه وسلم دوفات نه پس په شام ، فلسطين، بيت المقدس، او حمص كي اوسيدلي وو . عباده بن ثامت رضي الله عنه به فرمايل شداد دهغه خلقو نه دي څوك چي دعلم او حلم مجمع البحرين دي (اسد الغابه).

شداد ډير عبادت گذار وو اكثر به چي دشپي دارام كولو دپاره پريوتو نو واپس به پاڅيدو او ټوله شپه به يي په مونځ كي تيروله او دا به يي فرمايل "اللهم ان النار قد بينت و بين النور" يعني اي زما پروردگاره اور زما او زما دخوب په مينځ كي حائل شوي دي (اسد الغابه).

ابوهريره رضي الله عنه به فرمايل بيان اذا نطق ويكظم اذا غضب. يعني دخبرو په وخت كي به يي وضاحت كولو او دغصې په وخت كي به يي صبر كولو.

وفات: په ۵۸ هجري كي دپينځه اويا كالو په عمر كي وفات شو او په بيت المقدس كي دفن كړي شو دمروياتو شمير يي پنځوس دي چي يو په بخاري كي او يو په مسلم كي او باقي په نورو كتابونو حديث كي موجود دي.

١٦- باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَوْسَى إِلَى فِرَاشِهِ

داوده كيدو دپاره بستري ته دورتلو وخت كي كومنه دعاويليل پكاردي

٣٣٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ لَهُ: "أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ تَقُولُهَا إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ، فَإِنَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِثَّ عَلَى الْفِطْرَةِ وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ وَقَدْ أَصْبَحْتَ خَيْرًا. تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَرَغِبْتُ وَرَهْبَةً إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مُنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ. آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ". قَالَ الْبَرَاءُ: فَقُلْتُ: وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، قَالَ: فَطَعَنَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي، ثُمَّ قَالَ: وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنِ الْبَرَاءِ. وَرَوَاهُ مُنْصَوِّرُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ. عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنِ الْبَرَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. لَخَوْهٗ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ وَأَلْتَ عَلَى وَطْوَ، وَفِي الْبَابِ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: دبراه بن عازب نه روايت دی چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ايا يو خو کلمات درته ونه بنایم چي ته به یی وایی: «او هغه دادی:» «اللهم إني أسلمت نفسي إليك ووجهت وجهي إليك وفوضت أمري إليك رغبة ورهبة إليك وألجأت ظهري إليك لا ملجأ ولا منجى منك إلا إليك آمنت بكتابك الذي أنزلت ونبيك الذي أرسلت» يعني كله چي خپلي بستري ته راخي نو دا جمله وایه، یا الله! ما خپل خان تاته اوسپارلو او خپل مخ می تا طرف ته اوگرخولو او خپل ټول کارونه می تاته اوسپارل خپله شامی تاته اولگوله ته می تکیه کړي، دستا داجر په طمع او ستا دغذاب دورې نشته دتېبتي خاي او نشته دپېج کيدو خاي بی له تا نه ایمان راوړم ستا په هغه کتاب چي تا نازل کړی دی او ستا په هغه نبي چي تارااستولی دی، براه بن عازب وایی چي ما وونیل وبرسولک الذي ارسلت نو په سینه یی په لاس یو گذار راکړو. او بیایي اوفرمانیل چي وبتبیک الذي ارسلت وایه.

اهام ترمذي رحمه الله وایی دا حدیث حسن صحیح دي او دا حدیث دبراه رضي الله عنه نه په يو خو سندونو مروی دي، دا حدیث منصور بن معتمر دسعد بن عبیده نه او سعد دبراه په

واسطه دنيي كريم صلي الله عليه وسلم نه په همدې مضمون نقل كړي دي البته دمنصور په روايت كې دومره فرق دي چي كله ته خپلي بستري ته راشي او د اودس په حالت كې يې نو دا دعا وايه، او په دي باب كې درافع بن خديج رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي.

لغات: فوض: فوض تفويضاً دتفعيل باب نه په معني د اختيار سپارلو دي.

رغبة: رغب دسمع نه په معني دغوښتلو دي خواهش كولو او محبت كولو په معني هم دي.

رهبة: رهبة دسمع نه په معني دويريدو دي.

ملجاً: معني خاي دپناه، جمع يې ملاجي راځي.

اضطجع: ضجع ضجعا دفتح نه په معني د ډډي وهلو دي.

تشرېح: محقق وشارح حديث نبوي محمد حسين صديقي ددي حديث په تشرېح كې ليكلي دي.

په دي دعا كې اوه جملي دي

(۱)، اسلمت نفسي اليك، ددي مطلب دادی چي ما خپل خان او دكار كولو تمام قوتونه داعضاء او جوارح خواهشونه او ارادي تاته سپارلي دي نو ای الله كله چي زه تاته اوسپارلی شوم نو كوم كار چي ستا خوښ وي هغه رانه واخلي.

(۲)، ووجهت وجهي اليك، يعني دتمام كائنات نه مي مخ ستون كړو او صرف ستا طرف ته متوجه شوم، ددي دويم نوم په الله باندې توكل كول دي كله چي بنده الله تعالي ته حواله شي نو بيا دی خپلو اسبابو او تدابير او كوشش ته دذري برابر اهميت هم نه ورکوي.

(۳)، وفوضت امري اليك، يعني ما خپل كار او هره معامله ستادعلم او حكمت تابع كړي ده او كومه چي ستا مرضي وي هغه به زما مرضي وي او همدې ته مقام رضي وئيلي شي.

(۴)، والجات ظهري اليك، او ماخپله شا ستا طرف ته ټيټه كړي ده زه چي په خپلو كارونو كې تدبير او كوشش كوم دي كار لره تكميل ته رسول ستا په فضل او كرم سره كيږي نو ته راته ددي توفيق راكړي او زما ظاهري اسباب دحقيقي مؤثر په مقابله كې هيڅ حيثيت نه لري او همدې ته دعبديت مقام وئيلي شي.

(۵)، رغبة ورهبة اليك، يعني انسان تمام كارونه هم ددي دوه وجو نه كوي كله دشوق په وجه يو كار كوي او كله يې دخوف په وجه كوي.

(۶)، ولا ملجاء ولا منجاء منك الا اليك، يعني كه ما دالله تعالي نه علاوه په بل چا اعتماد او كړو او كه ته زما نه ناراضه شوي نو زما دا يقين او ايمان دی چي په ما به قهر او غضب نازلېږي او ستا دقهر او غضب نه بچ كونکی او نجات وركونکی هم ستانه علاوه بل څوك نشي كیدی

پس ستا دنارا ضتيانه نجات را کړي او دا ستا په عفوي او کرم سره ملاویدی شي

٧١) امنت بکتآبك الذي انزل ونبيك الذي ارسلت. په دي جمله کې بنده دخپل عبدیت اظهار کوي چي ای الله زه تالره او ستانې لره اوستاد کتاب منونکی یم اگر چي شیطان دوکه کړی یم او گنهگار یم مگر زه په تا ایمان لرم نو په دي وجه ای الله ماته معافي او کړي

٣٣٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ إِسْحَاقَ ابْنِ أَبِي رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا اضْطَجَعَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَنْبِهِ الْأَيْمَنِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ وَفَوَضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ أَوْ مِنْ بَيْتِكَ وَرَسُولِكَ فَإِنْ مَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه: د رافع بن خديج رضي الله عنه نه روایت دی چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل کله چي يو کس په تاسو کي په بني اړخ ځملي او بيا دا کلمات او وايي: "اللهم أسلمت نفسي إليك وجهي إليك وألجأت ظهري إليك وفوضت أمري إليك لا ملجأ ولا منجى منك إلا إليك أو من بيتك وبرسولك" "او وايي يعني يا الله! ماخپل ځان تاته اوسپارلو او خپل مخ می تا طرف ته او گرځولو او خپله شامی تاته اولگوله تاته می تکیه کړي ده، او خپل ټول کارونه می تاته اوسپارل او ستا د عذاب دويري شته د تېښتي ځاي او نشته د بچ کيدو ځاي بی له تانه، ایمان راوړم ستا په هغه کتاب چي تا نازل کړی دی او ستا په هغه نبی چي تا را استولی دی، نو که دا کس په دي شپه کې مړ شي نو جنت ته به داخل شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حدیث درافع بن خديج رضي الله عنه په روایت حسن غريب دي. لغات: شقک، جانب، کناره والجانت سپارل ملجاء دلجيه لجا فتح نه او سمع نه په معني

دېنه اخستلو

فوضت فوض تفويض الامر اليه، معني سپارل، المرأة دېځي سره بغير دمهر نه نکاح کول. تشريح: اود مسلم په يو بل روایت کې دبراء رضي الله عنه نه داسي روایت شوي دي چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل کله چي بستري ته ځي نو دمانځه په شان اودس

اوکره ، په بني اړخ پړيوڅه او دا الفاظ اووايه څنگه چي مخکې روايت کې بيان شوي دي بيايي او فرمايل دا الفاظ به ستا اخري الفاظ وي ،يعني دی نه پس بيانوري خبري مه کوه حافظ ابن حجر وائي چي په بني ډډه ځملاستل دبیداریدو دپاره زیات مفید دي په دي حالت کې زړه زوړند وي په دي وجه دخوب نه بوج نه پیدا کيږي او نه سړي لره دغفلت خوب راځي طبیبان هم داسي وائي چي په بني ډډه پړیوتو په وجه خوراک زر هزم کيږي شقک الايمن قاضي عياض وائي په بني اړخ پړیوتو کې دا فائده ده چي دانسان زړه چپ طرف ته وي نو که دی په بني طرف ځملي نو په خوب کې به بالکل مستغرق نه وي او زیات راحت او سکون به ورته ملاؤ شي خو غفلت والا به نه وي ، نو په تهجدو کې به ورته پاڅیدل اسان وي او که ددي په خلاف ځملي نو دغفلت خوب به ورباندي راشي او پاڅیدل به ورته گران شي ملا علي قاري وائي چي په گسه ډډه پړیوتل دزړه دپاره نقصاني دي او په بني ډډه پړیوتلو کې یو حکمت دا هم دی چي ددي په سبب سړي ته قبر راياديږي او بيا هغه مسنون دعا لوستل هم پکار دي کومه چي په حديث کې ذکر شوه په دي دعا کې دشپي دپړیوتو په وخت کې دخپل ايمان او اسلام او الله سره دکړو وعدو تجديد دی هر مسلمان لره پکار دي چي دا تجديد دشپي اوکړي ترددي چي تمامه ورځ يي الله ياد وي او ورنه هيرنشي .

سوال: رسول الله به په بني اړخ ولي ځملاستو دهغه زړه خو به بيدار وو هيڅ کله به نه غافل کيدو .

جواب: رسول الله په شرف والا هر کار کې بني طرف خوښولو دويم دا چي په دي کې دامت دپاره تعليم دی .

اللهم اسلمت نفسي: ای الله ماتاته خپل خان سپارلی دی يعني خپل خان مي ستا تابع کړی دی ځکه چي هيڅ نفع نشي ملاویدی او هيڅ تکليف نشي لري کیدی ترڅو پوري چي تا غوښتلي نه وي زه تاته سپارلی شوی يم نو اوس که په ما هر څه حال راځي زه به په تا باندي اعتراض اونکره .

وفوضت امري اليك: او ما خپل هر يو کار تاته سپارلی دی

والجنت ظهري اليك: لکه څرنگه چي دملا په زور خلق ډډه وهي او قوت حاصلوي نو همدارنگي ما هم په تمامو کارونو کې ستا په قوت اعتماد کړی دی .
 رغبة: دثواب په اميد ، ورهبة: او دعذاب دويږي نه .

۳۳۹۶- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَكْشُورٍ، أَخْبَرَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا وَكَمَّ مِنَّا لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤَوِّيَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: انس بن مالک رضي الله عنه واني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به کله داوده کيدو دپاره خپلی بسترۍ ته تشريف راوړلو نو فرماښل به یی: «الحمد لله الذي أطعنا وسقانا وكفانا وآوانا فكم من لا كافي له ولا مؤوي» ، يعني ټول تعريفونه هغه الله دپاره دي چاچي په مونږ باندې خوراك څكاك او كړو زمونږ كارونه یی پوره كړل اومونږ ته یی ځای هم راكړو حالتكه ډير خلق داسی هم شته چي نه دهغوي كار پوره كړی شو او نه هغوي ته څه ځای وركړی شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

لغات: اوي: تهكانه وركول، اوي دضرب نه اوياء واواي نيول، كافي: كفي يکفي كفاية ، كافي كيدل، دضرب نه او په مزیدو کې دباب افعال نه مستعمل دي.

تشریح: "كفانا" مطلب دادی چي په ضرر وركونكو او حلال وركونكو څيزونو نه یی بچ كړل او زمونږ ضرورتونه یی پوره كړل.

واوانا: او مونږ ته یی ځای راكړو يعني داوسيدو دپاره كور دحياناتو پشان یی مونږ اونه گرځولو چي دهغوي دپاره دسر دپټولو ځاي نه وي.

فكم من لا كافي له ولا مؤوي: اوڅومره خلق داسي شته دچا دپاره چي كفايت كونکی او ځاي وركونکی شته يعني ډير خلق ددشمنانوپه قبضه کې دي او دحال دتېوس یی څوك نشته نو الله تعالي مونږ داسي نه يو گرځولي دويم مطلب دادی كوم چي دقران كريم ديو ايت نه معلوميږي ذلك بان الله مولي الذين امنوا وان الكافرين لامولي لهم. مطلب دادی چي الله تعالي مونږ مسلمانان پيدا كړو او دخپلو نعمتونو دشكر ادا كولو موقعه یی راكړه نو په دي وجه الله زمونږه مددگار او ناصر دی په دنيا کې څومره ملحدین كافران او مشركان موجود دي څوك چي الله او دالله نعمتونه نه پيژني نو دداسي خلقو سره دالله مدت نشته دالله مدت صرف دمسلمانانو سره وي څوك چي دهغه دنعمتونو شكر ادا كوي، دريم مطلب په دنيا کې څومره ډير داسي خلق دي چي دخوراك څيزونه نشي خوړلي او دخكلو څيزونه نشي څكلی او دوی لره دتكليفونو نه بچ كونکی څوك نشته ځكه چي ددوی دپاره هلاكت ليكلی شوی دی نو الله

¹ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٥) . سنن ابی داود/الأدب ١٠٤ (٥٠٥٢) (تحفة الأشراف: ٣١١) . و مسند احمد

تعالی په مونږ فضل کړی دی چې مونږه یې دهلاکیدونکو نه نه یو گرځولي او مونږ ته یې خپل ټول نعمتونه راکړي دي

۱۷- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۲۹۷- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. عَنِ الْوَصَّافِيِّ. عَنْ عَطِيَّةَ. عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يَأْوِي إِلَى فَوَاشِهِ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ. وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ، وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ وَرَقِ الشَّجَرِ، وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ رَمْلِ عَالِيَجَ وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ أَيَّامِ الدُّنْيَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الْوَصَّافِيِّ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ. (١)

ترجمه دابوسعيد خدری رضي الله عنه نه روایت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي څوک چې خپلي بستري ته د اوده کیدو دپاره ورځي نو دري پيري دي دا دعا اوواني "أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ" يعني زه دهغه عظيم ذات نه مغفرت غواړم دچا نه علاوه چې بل مستحق دعبادت نشته او هغه هميشه ژوندي او ابدي قائم او دانم دي او زه ورته رجوع کوم، الله تعالی به دده گناهونه معاف کړي اگر که دا گناهونه دده دسمندر دزگ برابر بي شميره وي او اگر که دده گناهونه د اونو دپانږو په مقدار وي او اگر که دده گناهونه دښکر دذراتو په تعداد کي وي او اگر که هغه ددنیا دورځو سره برابر وي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي مونږ يې صرف په همدې سند دعبیدالله بن ولید وصافي په روایت پيژنو

۱۸- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۲۹۸- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَمْرٍو، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رِفْعَةَ بْنِ جِرَاحٍ، عَنْ حَدِيثَةِ ابْنِ الِیْمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَأَمَّرَ وَصَحَّ يَدَهُ تَحْتَ رَأْسِهِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَجْمَعُ أَوْ تَبْعَثُ عِبَادَكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: حذیفه رضي الله عنه وائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله اوده كيدو نو لاس به يي د سر لاندی (مخ) لاندی، كيخودو او بيا به يي دا دعا لوستله

"اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَجْمَعُ عِبَادَكَ" ((يا)): اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ"

يعني اى الله ما دهغه ورخ د عذاب نه بچ كړى په كومه ورخ چي ته خپل بندگان پاڅوى د حشر ورخ، ترمذي دا روايت كړى دى او ونيلى يى دي چي حديث حسن دى، او ابو داود په روايت دام المومنين حفصى رضي الله عنها دا بيان كړى دى چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا درى ځله فرمايله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دى.

لغات: تبعث دفتح نه بعثا وتبعثا ليگل دسمع نه بعثا بيداريدل

تشرېح: قني عذابك: دخپل عذاب نه مي بچ كړي، دلته دا سوال پيدا كيږي چي رسول الله خو معصوم وو نو دا دعا به يي ولي ونيله؟

اول جواب: دانكسارى او تواضع په وجه.

دويم جواب: دامت دتعليم دپاره

تبعث عبادك په يو بل روايت كې تجمع عبادك هم راځي ددواړو يو مفهوم دى

سوال: رسول الله به دا دعا دشپي ولي ونيله حال دادى چي دا دعا خو داسي ده چي دورځي يي غوښتل پكار دي

جواب: دورځي يي هم دا دعا غوښتلى شوه خو رسول الله به دشپي څكه غوښتله چي خوب دمرگ خور ده ممكن ده چي دشپي مر شم پكار ده چي دمرگ نه مخكې الله تعالي ته توبه او معذرت او كرم په يو روايت كې راځي چي دا دعا دري پيري ونيل پكار دي

په بعضي روايتونو كې راځي چي دپريوتو نه مخكې به د رسول الله صلي الله عليه وسلم لاس په مخ پروت وو لكه چي په پورتنې حديث كې دي ليكن په بل روايت كې راځي رسول الله به خپل لاس دخپل سر لاندې ايځودلو په دي دواړو روايتونو كې علماؤ دا تطبيق كړى دى چي كله به

بي لاس دمخ دلاتدي وو او كله به دسر دلاتدي وو دجدا جدا حالتونو متعلق دا احاديث دي

۳۳۹۹- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ هُوَ السَّلُولِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُوسُفَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَسَّدُ رِجْلَيْهِ عِنْدَ الْمَنَامِ، ثُمَّ يَقُولُ: رَبِّ قِنِّي عَذَابَكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادَكَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَرَوَى الثَّوْرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ لَمْ يَذْكُرْ بَيْنَهُمَا أَحَدًا، وَرَوَى شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ وَرَجُلٍ آخَرَ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَرَوَى إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَعَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِثْلَهُ. (١)

ترجمه براء بن عازب رضي الله عنه واني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله اوده كيدو نو بى ورغوى به بى دني انتكي (مخ) لاتدى كيخودو او بيا به بى دا دعا لوستله اللّهُمَّ قِنِّي عَذَابَكَ يَوْمَ تُبْعَثُ عِبَادَكَ "" اى الله ما دهغه ورخ د عذاب نه بچ كړى په كومه ورخ چي ته خپل بدگان پاڅوى (دحشر ورخ) ترمذي دا روايت كړى دى او ويلي بى دي چي حديث حسن دى ، او ابو داود په روايت دام المومنين حفصى رضي الله عنها دا بيان كړى دى چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا درى ځله فرمايله.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث په دي سند حسن غريب دى او دا حديث ثوري دا بواحق نه او هغه دبراه نه نقل كړي دي او ثوري ددوى دواړو يعني دابو اسحاق او براء په مينځ كي كومه واسطه نه ده ذكر كړي، دارنگي دا روايت شعبه دابو اسحاق نه او هغه دابو عبیده نه نقل كړي ده او بيا يو بل كس دبراه رضي الله عنه نه نقل كړي دي، دا رنگي دا حديث اسراييل دابو اسحاق نه او ابو اسحاق د عبد الله بن يزيد په واسطه دبراه رضي الله عنه نه نقل كړي دي دا رنگي دا روايت ابو اسحاق دابو عبیده نه او هغه د عبد الله بن مسعود په واسطه دني كريم صلي الله عليه وسلم نه په دي مضمون نقل كړي دي

۱۹- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

^۱ - سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ۲۱۵ (۴۵) (۴۵۸۲) (تحفة الأشراف: ۱۹۲۲). و مستند احمد (۲۹۰/۲) (۲۹۸)

٣٤٠٠ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا أَخَذْنَا مَضْجَعَهُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ، وَرَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَالظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَالْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم به كله داوده كيدو وخت كي مونې ته ددي دعا ونيلو حكم كولو: «اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ».

يعني اي زما پروردگار خاص ته پروردگار د اسمانونو او د زمكي بي اورب د هر يوشې بي، شلونكي دداني اود زړي بي، نازلونكي دتورات او انجيل او قران بي، پناهي غواړم په تا باندي د شر د هر شر والا نه چي ته بي نيونكي د تندي بي پس ته اول بي او نشته هيڅ شي مخكي ستا نه او ته د هر شي نه اخير بي پس نشته ستا نه وروسته هيڅ يوشې او ته ظاهر بي نشته دپاسه ستا هيڅ يوشې او ته باطن بي نشته اخوا ستا نه هيڅ يوشې پس زما قرض ادا كړي او د فقر نه مي خلاص كړي

امام ترمذي وايي چي دا حديث حسن صحيح دى

٢٠_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٠١ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَمَرَ الْمُكَلِّي، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي

١ - صحيح مسلم 'الذكر والدعاء' ١٤ (٢١٣) سنن ابى داود 'الأدب' ١٠٤ (٥٥١) سنن ابن ماجه 'الدعاء' ٣ (٢٨٤٣) (تحفة

الأشراف) (١٢٦٢١)، ومسنداً احمد (٢/٢٠٢)

هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ عَنْ فِرَاشِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَلْيَنْفُضْهُ بِصِنْفَةٍ إِزَارِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَإِنَّهُ لَا يَذَرِي مَا خَلْفَهُ عَلَيْهِ بَعْدَهُ، فَإِذَا اضْطَجَعَ فَلْيَقُلْ: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتَ جَنِّي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، فَإِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي قَارَ حَنْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحِينَ، فَإِذَا اسْتَيْقَظَ فَلْيَقُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَانِي فِي جَسَدِي، وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ جَابِرٍ، وَعَائِشَةَ، قَالَ أَبُو عَيْسَى: حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ وَقَالَ: فَلْيَنْفُضْهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ. (١)

ترجمه ابوهريره رضي الله عنه بيان كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي په تاسو كې كله خوك داوده كيدو دپاره خپلې بسترې ته راشي نو هغه له پكار دي چي دلنگ ديو پلو په دننه حصی سره بستره لږ شان اوځنډي پته نشته چي دده دتلو نه پس بستره باندې څه خيز پريوتی وي بسترې ځنډلو سره دا كلمات اووايي: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتَ جَنِّي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، فَإِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي قَارَ حَنْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحِينَ ترجمه، ستا دنوم سره ای څما ربه زه په بستره باندې ځملم اوددی نه پاسم كه چری ته څما روح قبض كړی نو بيا په هغه باندې رحم او كړی او كه چری ته هغه ازاد كړی (چي نور هم ژوندی وي، نو بيا خو دهغه داسی حفاظت او كړی څنگه چي دخپلو خوښو بندگانو حفاظت كوی. او كله چي د خوب نه بيدار شی نو دا كلمات ووايي: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَانِي فِي جَسَدِي، وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ يعني تدا ده هغه ذات لره چا چي ماته عافيت راكړی دی او واپس يي كړو ماته روح زما او اجازت يي وكړو ماته د ذكر خپل.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دابوهريره داحديث حسن دي او بعضي نورو راويانو هم داحديث نقل كړي دي او په هغه روايت كي هغوی "فالنفضه بدخاله ازاره" لفظ استعمال كړي دي او د بدخاله ازاره نه مراد دلنگ داخلي حصه ده، او په دي باب كي دجابر او عائشه رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي

لغات: فلينفض دنصر نه توتي كول، خلفه معني شاته شاته راتلل، خلف خلافة معني جانشين مقرریدل

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح // الدعوات ١٢ (٦٢٢٠) . والتوحيد ١٢ (٤٢٩٢) (تعليقا ومتصلا) صحيح مسلم // الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٢) . سنن ابی داود / الأذكار ١٠٤ (٥٠٥٠) . سنن النسائي / عمل اليوم والليلة ٢٥٨ (٨٩٠) . سنن ابن ماجه / الدعاء ١٥ (٣٨٤٢) (تحفة الأشراف: ١٢٠٣٤) . سنن الدارمي / الاستغذان ٥١ (٢٤٢٦)

تشریح : اذا اوي احدكم الي فراشه: دا روايت په ابن ماجه کې داسي دی اذا اراد احدكم ان يضطجع علي فراشه او په ترمذي کې داسي دی اذا قام احدكم علي فراشه ثم رجع اليه فليتنفص فراشه بداخله ازاره: يعني بستره دي په څه څيز اوځنډي چي کوم ضرري او نقصاني څيز وي چي هغه ورنه پريوځي مطلب دادی چي کله څوک خپلي بستري ته ورشي نو پکار ده چي په کومه کپړه وغيره يي اوځنډي ددي دپاره چي کوم ضرري څيز وي چي هغه ورنه لاړ شي

اصکت نفسي کله چي انسان اوده کيږي نو په عارضي طور سره يي روح قبض کيږي او چي بيداريږي نو روح ورته واپس راځي او که روح په مستقل طور قبض شوی وي نو بيا واپس نه راځي ددي مطلب دا شو چي ای الله که په دي پړوتو کې تا زما روح په مستقل طور اخستلی وي نو ماته مغفرت اوکړه او که ته ددي پړوتو نه پس زما روح واپس ماته راليري نو بيا زما نگهباني اوکړه او ماته دنيکو کارونو توفيق راکړه لکه څرنگه چي تا خپلو نيکانو بندگانو ته ورکړي ده

٢١- باب مَا جَاءَ فِيْمَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ عِنْدَ الْمَنَامِ

داوده کيدو وخت کي دقران دتلاوت کولو بيان

٣٤٠٢- حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَّالَةَ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا، فَقَرَأَ فِيهِمَا: قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ثُمَّ يَسْحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عِلَّ رَأْسِهِ وَوَجْهَهُ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ، يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه عائشه رضي الله عنها فرماني چي هره شپه به رسول الله صلي الله عليه وسلم بستری ته تشریف راوړلو نو دواړه ورغوي به یی یوځای کړل بیا به یی قل هو الله ، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس اولوستل ، په هغی به یی دم کړل او بیا به یی په بدن باندی کوم ځای پوری به چي لاس رسیدو لاس به یی پري راځکلو ، دسر او مخ نه به یی شروع کوله اوږومبی به

^١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ١٢ (٢٣١٩) . سنن ابی داود / الأدب ١٠٤ (٥٠٥٦) . سنن ابن ماجه / الدعاء ١٥

بي دبدن په مخکې حصه باندې لاس راڅکلو او درې ځله به يې دغسي کول.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دی.

لغات: نفث معني پوکي چي لاري پکې نه وي، رأسه معني سر جمع رؤوس راځي، وجهه معني مخ جمع يې وجوه راځي.

تشرېح: دشپي داوده پاتي کيدو او دغفلت دخوب په وجه په زړه باندې يو خاص قسم زنگ لگي انسان لره پکار دي چي دپړيو تو نه مخکې دالله ذکر نه پرېږدي برابره خبره ده چي دمعوذتينو تلاوت وي او که نور تسبيحات وي او که مسنون دعاگانې وي، نه صرف داچي دغفلت تدارک کيږي او د زړه شيشه دمکدر کيدو نه محفوظ کيږي بلکه د اوډه کيدو نه دتردي کيدو په وجه دالله ياد دانسان په زړه کې پيدا کيږي او ذکر الهي جاري شي او بيا تمامه شپه په هم هغه خبرو کې قلب او دماغ مستحضر وي او همدا مقصود دشريعت دی چي شپه او ورځ ټوله دالله په ياد کې تيره شي.

۲۲_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۰۳_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ قَزْوَةَ بِنِ كَوْفَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ أَمَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَيَّ حَيْثُمَا أَكَلْتُ إِذَا أَوَيْتُ إِلَى فِرَاسِي. قَالَ: " أَقْرَأْ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ فَإِنَّهَا بَرَاءَةٌ مِنَ الشِّرْكِ ". قَالَ شُعْبَةُ: أَحْيَانًا يَقُولُ مَرَّةً وَأَحْيَانًا لَا يَقُولُهَا. (١)

ترجمه: دفره بن نوفل رضي الله عنه نه مروې دي فرماني چي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او عرض مي اوکړو اي دالله رسوله داسي کلمات راته اوبنايه چي زه يې وایم کله چي زه خپلي بستري ته ورځم رسول الله او فرماييل "قل يا ايها الکافرون" وايه ځکه چي په دي کي دشرک نه بيزاري ده، شعبة وائي زما استاذ ابو اسحاق به کله کله ونييل چي سورة کافرون يو ځل وايه، او کله کله به يې ديو ځل لفظ ذکر نه کولو.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جَرَّارٍ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ قَزْوَةَ بِنِ كَوْفَلٍ،

عَنْ أَبِيهِ. أَنَّهُ أَكَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَذَكَرَ لَحْوَهُ. بِمَعْنَاهُ وَهَذَا أَصَحُّ أَبُو عَدِيْسٍ وَرَوَى زُهَيْرٌ هَذَا الْحَدِيثَ. عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. عَنْ فَرْوَةَ بْنِ تَوْفَلٍ. عَنْ أَبِيهِ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْوَهُ. وَهَذَا أَشْبَهُ وَأَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ. قَدْ اضْطَرَبَ أَصْحَابُ أَبِي إِسْحَاقَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ. وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ وَقَدْ رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ تَوْفَلٍ. عَنْ أَبِيهِ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ هُوَ أَخُو فَرْوَةَ بْنِ تَوْفَلٍ. (١)

ترجمه فروه بن نوفل دخپل پلار نه روایت کوي ونیل یی چي دني کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شوم او باقي حديث يي دسابقه حديث هم معني بيان کړو
امام ترمذي رحمه الله وايي. دارنگي داحديث زهير دابو اسحاق نه او هغه دفروه بن نوفل نه او هغه دخپل پلار په واسطه دني کريم صلي الله عليه وسلم نه دماقبل هم معني نقل کړي دي او دا روایت دماقبل روایت سره زيات مشابهت لري او دشعبه دحديث نه زيات صحيح دي او دابواسحاق استاذان په دي سند کي داضطراب بنکار شوي دي. دارنگي دا حديث ددي سند نه علاوه په نورو سندونو هم مروی دي او دا رنگي عبدالرحمن بن نوفل دخپل پلار په واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه هم نقل کړي دي. او عبدالرحمن دفروه بن نوفل ورور دي.

٣٤٤- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ الْكُوفِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ. عَنْ لَيْثٍ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ وَخُوَيْ
اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنَامُ حَقَّ يَقْوَا: يَنْزِيلُ السَّجْدَةَ. وَيُكَبِّرُكَ."
قَالَ أَبُو عَدِيْسٍ: هَكَذَا رَوَى سُفْيَانُ. وَغَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ لَيْثٍ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ.
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. لَحْوَهُ. وَقَدْ رَوَى زُهَيْرٌ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. قَالَ: فُلْتُ لَهُ:
سَمِعْتَهُ مِنْ جَابِرٍ؟ قَالَ: لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ جَابِرٍ. إِنَّمَا سَمِعْتُهُ مِنْ صَفْوَانَ أَوْ ابْنِ صَفْوَانَ. وَقَدْ رَوَى
فُهَابَةُ. عَنْ مُيَذَّرَةَ بْنِ مُسْلِمٍ. عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ. عَنْ جَابِرٍ لَحْوَهُ حَدِيثَ لَيْثٍ. (٢)

ترجمه دجابر رضي الله عنه بيان دي فرمانيل يي چي نبي کريم صلي الله عليه وسلم به هغه وخته پوري نه اوده کيدو چي څو پوري به يي د اوده کيدو نه مخکي سورة السجده او سورة تبارک الذي يعني سورة الملك لوستلي نه وو

١ - سنن ابی داود/الأدب ١٠٤ (٥٠٥٥). سنن النسائي/عمل اليوم واليلة ٢٢٠ (٨٠١) (تحفة الأشراف ١١٤١٨). و مسند احمد

(٥/٢٥٦). و سنن الدارمي/فضائل القرآن ٢٢ (٢٢٤٠)

٢ - انظر حديث رقم ٢٨٩٢

امام ترمذي رحمه الله وايي سفيان او بعضي نورو راويانو هم دا حديث دليث نه او هغه دابو زبير به او هغه دجابر په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ددي حديث په مثل نقل كړي دي. او زهير هم دا حديث دابو زبير په روايت بيان كړي دي زهير وائي ما ورته اوونيل ايا تا دا حديث دجابر نه پخپله اوريدلي دي؟ هغه اوونيل ما دجابر نه نه دي اوريدلي ما دا حديث دصفوان يا ابن صفوان نه اوريدلي دي، شابه دمغيره بن مسلم نه او هغه دابو زبير نه او هغه دجابر نه دليث حديث پشان روايت نقل كړي دي

٣٤٠٥_ حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي لُبَابَةَ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَأَمَّرُ حَتَّى يَقْرَأَ الزُّمَرُ، وَيَكُنِّي إِسْرَائِيلَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: أَبُو لُبَابَةَ هَذَا اسْمُهُ مَرْوَانُ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ، وَسَمِعَ مِنْ عَائِشَةَ سَمِعَ مِنْهُ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. (١)

ترجمه دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها: بيان دي فرماني چي خو پوري چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم سورة الزمر او سورة بني اسرائيل لوستلي نه وو تر هغي پوري به نه اوده كيدو

امام ترمذي رحمه الله وايي: ماته امام بخاري خبر راكړي دي چي دابولبابه نوم مروان دي او ابولبابه دعبدالرحمن بن زياد ازاد كړي غلام دي او هغه دعائشه رضي الله عنها نه اوريدل كړي دي او دابو لبابه نه حماد بن زيد اوريدل كړي دي.

٣٤٠٦_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَلَالٍ، عَنْ الْعِزِّ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ لَا يَتَأَمَّرُ حَتَّى يَقْرَأَ الْمُسَبِّحَاتِ، وَيَقُولَ فِيهَا آيَةُ خَيْرٍ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دعرباض بن ساريه رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به خو پوري مسبحات لوستلي نه وو تر هغي پوري به نه اوده كيدو او فرماني به بي به

^١ _ انظر حديث رقم ٢٩٢٠

^٢ _ انظر حديث رقم ٢٩٢١

مسيحات سورتونو كي يو ايت داسي دي كوم چي دزرو ايتونو نه بهتر دي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

تشریح مسيحات اوه سورتونه دي دكومو په شروع كي چي سبحان يا سبح يا سبح
كلمات راغلي دي، او دا سورتونه دادي اول بني اسرائيل، دويم حديد، دريم حشر، خلورم
صف، پنجم جمعه، شپږم تغابن، اوم اعلي.

د عرياض بن ساريه رضي الله عنه حالاته

نوم عرياض كنيه ابو نجيع ده او دپلار نوم بي ساريه وو داصحاب صفه نه شميرلى شي دى
پخپله وائي چي زه خلورم نمبر مسلمان يم او زما نه مخكې دري كسان په اسلام كې داخل
شوي دي

وفات: شام ته لاړو او بيا حمس ته لاړو او هلته يي دژوند اخري ورخي تيري كړي چي دشاگردانو
تعداد يي كافي ډير دى او ۷۵ روايات ورته منقول دي ليكن ابن حزم ۳۱ ليكلي دي.

۲۳_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۰۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْجَزَيْرِيِّ،
عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بْنِ الْيَحْيَى، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنْظَلَةَ، قَالَ: صَحِبْتُ هَذَا بَنَ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
فِي سَفَرٍ، فَقَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ مَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا أَنْ نَقُولَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي
أَسْأَلُكَ الْعَبَاتِ فِي الْأَمْرِ، وَأَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ
إِسَاءًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرٍ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ وَمِنَا
تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ". (١)

ترجمه دعلام بن شخير نه روايت دي فرماني چي ديني حنظله قبيلي يو كس ونيل په يو سفر
كي دشداد بن اوس رضي الله عنه سره ملگري شوم راته يي اوو نيلى ايا هغه څه درته اونه بيا يم
كوم چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته راخودل چي دا به وايي او هغه دا كلمات دي
«اللهم اني اسألك العبات في الامر واسألك عزيمة الرشد واسألك شكر نعمتك وحسن عبادتك
واسألك لسانا صادقا وقلبا سليما واعوذ بك من شر ما تعلم واسألك من خير ما تعلم واستغفرك

مما تعلم إنك أنت علام الغيوب»

يعني اي الله زه ستا نه په كار كي دكلكيدو توفيق غواړم او زه ستانه په نيكي كارونو كي پوخ والي غواړم او زه غواړم چي ته ماته دنعمتونو دشكر اداء كولو توفيق راكړي او ستا دنباسته عبادت كولو توفيق راكړي زه ستا نه صادق زبه او سليم زبه غواړم زه په تا پوري پناه غواړم دهغه شر نه كوم چي ستا په علم كي دي او دهغه خير هم زه ستا نه طلب كوم كوم چي ستا په علم كي دي او ستا نه مغفرت غواړم دهغه گناهونو كوم چي زما تاته معلوم دي او يقينا ته په ټولو پتو خبرو خبردار يي.

دشاد بن اوس رضي الله عنه مختصر حالات:

نوم شاد كنيت ابو يعلي يا ابو عبدالرحمن ابو خزرج كې يي د بنو نجار قبيلي سره تعلق وو شاد دمشهور شاعر حسان بن ثابت وراره وو دپلار نوم يي اوس بن ثابت وو او دمور نوم يي عرصيه وو پلار او تره وبغيره تمام خاندان يي په يو خاي اسلام قبول كړي وو دنبي كريم صلي الله عليه وسلم دوفات نه پس په شام ، فلسطين، بيت المقدس، او حمص كې اوسيدلي وو ، عباد بن صامت رضي الله عنه به فرمايل شاد دهغه خلقو نه دى څوك چي دعلم او حلم مجمع البحرين دي (اسد الغابه).

شاد ډير عبادت گذار وو اكثر به چي دشپي دارام كولو دپاره پريوتو نو واپس به پاڅيدو او ټوله شپه به يي په مونځ كې تيروله او دا به يي فرمايل "اللهم ان النار قد حالت بيني وبين النوم" يعني اى زما پروردگاره اور زما او زما دخوب په مينځ كې حائل شوى دى (اسد الغابه) ابوهريره رضي الله عنه به فرمايل بيان اذا نطق ويكظم اذا غضب، يعني دخبرو په وخت كې به يي وضاحت كولو او دغصې په وخت كې به يي صبر كولو

وفات په ۵۸هجري كې دپينځه اويا كالو په عمر كې وفات شو او په بيت المقدس كې دفن كړى شو دمروياتو شمير يي پنځوس دى چي يو په بخاري كې او يو په مسلم كې او باقي په نورو كتابونودحديث كې موجود دى.

قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ يَقْرَأُ سُورَةَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا وَجَّاهُ اللَّهُ بِهِ مَلَكًا فَلَا يَقْرُبُهُ فَيُؤْذِيهِ حَقٌّ يَهْبُ مَقَى هَبْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ وَإِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَالْجُرَيْرِيُّ هُوَ سُوَيْدُ بْنُ إِسْرَافِيلَ أَبُو مَسْعُودٍ الْجُرَيْرِيُّ، وَأَبُو

الْعَلَاءُ اسْمُهُ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ. (١)

ترجمه : مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به فرمانيل هر يو مسلمان چي داوده كيدو وخت كي دالله تعالي دكتاب نه يو سورة لولي الله تعالي به هغه باندې يوه فرشته مقرر كړي او هيڅ كله به ده ته داسي څيز نژدي نشي كوم چي ده ته ضرر رسوي تردې پوري چې پورته شي هغه څيز كله چې پورته كيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث مونږ صرف په همدې سند پيژنو او د جريري نوم سعيد بن اياس ابو مسعود جريري دي او د ابو العلاء نوم يزيد بن عبدالله بن الشخير دي

٢٤_ بَاب مَا جَاءَ فِي التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّحْمِيدِ عِنْدَ الْمَنَامِ

داوده كيدو وخت كي دسبحان الله او الحمد لله او الله اكبر ونيلوبيان

٣٤٠٨_ حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زَيْدُ بْنُ يَحْيَى الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَزْهَرُ السَّتَّانِ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: هَكَذَا إِنِّي قَاطِبَةٌ مَجَلَّ يَدَيَّهَا مِنَ الطَّحِينَ: فَقُلْتُ لَوْ أَكَيْتَ أَبَاكَ فَسَأَلْتِهِ خَادِمًا، فَقَالَ: "أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنَ الْخَادِمِ، إِذَا أَخَذْتُمَا مَضْجَعَكُمَا تَقُولَانِ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَأَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ مِنَ تَحْمِيدٍ وَتَسْبِيحٍ وَتَكْبِيرٍ". وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عَوْنٍ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنْ عَلِيٍّ. (١)

ترجمه : دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي فاطمه رضي الله عنها ماته دميچني كولو به وجه په لاسونو كي دتيراكو شكايه او كړو ما ورته اوونيل كاش چي ته خپل پلار ته ورغلي وي او دخان دپاره دي ورته يو خادم غوښتلي وي چنانچي فاطمه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته ورغله رسول الله ورته په جواب كي او فرمانيل ايا زه تاسو دواړو ته يوداسي څيز اونه بنام كوم چي به ستاسو دواړو دپاره دخادم نه زيات بهتر وي او تاسو ته به ارام د كونكي وي كله چي تاسو د اوده كيدو دپاره خپلو بسترو ته ورځئ نو ٣٣ پيري الحمد لله ٣٣ سبحان الله

١ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ٢٢٢ (٨١٢) (تحفة الأشراف: ٢٨٢١). و مستد احمد (٢/١٢٥)

٢ - اورده البخاري في الجامع الصحيح /فرض الخمس ٦ (٣٨٢). و الناقب ٩ (٣٤٠٥). و النفقات ٦ (٥٣٩١). صحيح

مسلم/الذكر والدعاء ١٩ (٢٤٢٤). سنن ابى داود/الأدب ١٠٩ (٥٠٦٢) (تحفة الأشراف: ١٠٢٢٥). و مستد احمد (١/٩٦). ١٣٦.

٣ - سنن الدارمي/الاستئذان ٥٢ (٢٤٢٤)

۳۴ پيري الله اكبر وايي ، او په دي حديث كي يوه اوږده قصه ده
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث دابن عون په روايت حسن غريب دي او دا حديث په يو څو
نورو سندونو هم دعلي رضي الله عنه نه مروي دي.

۳۴۰۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا أَزْهَرُ السَّمَّانُ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدَةَ،
عَنْ عَمْرِو بْنِ رَافِعٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَشْكُو مَجَلًا يَبْدِيهَا فَأَمَرَهَا
بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّحْمِيدِ.

ترجمه علي رضي الله عنه واني چي درسول الله صلي الله عليه وسلم لور فاطمه رسول الله
صلي الله عليه وسلم ته په لاسونو مېچن کولوپه وجه دتتراکو باره كي شکایت کولو دپاره
ورغله نورسول الله ورته په تسبیح او تکبیر او تحمید ونیلو حکم اوکړو

۲۵- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یوبل باب

۳۴۱۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُثَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَلَقْنَا لَا
يُخَصِّمُونَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ أَلَا وَهُمَا يَسِيرُونَ، وَمَنْ يَعْمَلْ بِهِمَا قَلِيلٌ: يُسَبِّحُ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ
صَلَاةٍ عَشْرًا، وَيُحَمِّدُهُ عَشْرًا، وَيُكَبِّرُهُ عَشْرًا "، قَالَ: فَأَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَعْقِدُهَا بِيَدِهِ، قَالَ: " فَعَلَكَ خَنْسُونَ وَمِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَأَلْفٌ وَخَنْسٌ مِائَةً فِي الْبِزْزَانِ، وَإِذَا أَخَذْتَ
مَضْجَعَكَ تُسَبِّحُهُ وَتُكَبِّرُهُ وَتُحَمِّدُهُ مِائَةً، فَعَلَكَ مِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَأَلْفٌ فِي الْبِزْزَانِ، فَأَتَيْتُكُمْ يَعْمَلُ فِي
الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ أَلْفَيْنِ وَخَنْسٍ مِائَةً سَبْتَةً "، قَالُوا: فَكَيْفَ لَا يُخَصِّمُهَا؟ قَالَ: " يَأْتِي أَحَدُكُمْ الشَّيْطَانُ
وَهُوَ فِي صَلَاتِهِ، فَيَقُولُ: الذُّكْرُ كَذَا الذُّكْرُ كَذَا حَتَّى يَلْفَلِفَ، فَلَعَلَّهُ لَا أَنْ يَفْعَلَ، وَيَأْتِيهِ وَهُوَ فِي مَضْجَعِهِ
فَلَا يَزَالُ يَتَوَمَّعُهُ حَتَّى يَنَامَ "، قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى شُعْبَةُ، وَالثَّوْرِيُّ،
عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ هَذَا الْحَدِيثَ، وَرَوَى الْأَعْمَشُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ

مُعْتَمَرًا، وَفِي الْبَابِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، وَأَبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه . د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما نه روايت دي فرماني چي رسول پاك صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دوه خصلتونه او عادتونه داسي دي كوم چي په يومسلمان كې هميشه وي هغه به جنت ته داخل شي اودغه خصلتونه اسان دي ليكن په دي باندي عمل كونكي خلق كم دي، دهر يومونځ نه پس لس پيري سبحان الله ونيل، اولس پيري الحمد لله، ونيل اولس پيري الله اكبر ونيل، داچي ټول رايوځايي كړي نودژبي په اعتبار سره يونيم سل شول اود قيامت په ورځ به په تله دميزان كې پينځلس سوه وي، صحابه كرامو وونيل څنگه به په دي باندي مداومت ونشي، رسول الله او فرمايل تاسو ته به شيطان راشي او دي به په مونځ كي وي شيطان به ده ته وايي فلاني فلاني شي را ياد كړه تردي چي دده سوچ به منتقل شي، پس ممكن ده چي دي په دي خصلتونو مداومت ونكړي شي، په تاسوكې چي څوك داوده كيدو اراده لري نوشيطان يې ددي دونيلونه مخكې اوده كړي او همدارنگي په مونځ كې ورته څه كار راياد كړي نودمونځ نه پس ددي تسبيحاتو دونيلونه مخكې سرې پخپل كار پسي روان شي اودا ورنه پاتي شي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی، شعبه او ثوري هم دا حديث د عطاء بن السائب نه مختصر نقل کړی دی، او په -ي باب کي د زيد بن ثابت او انس او ابن عباس رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي

٣٤١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنَعَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَتَّامُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَقَّدُ التَّسْبِيحَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ. (٢)

ترجمه . د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به تسبيحات شميرل

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث داعمش په سند حسن غريه . دي

¹ - سنن ابی داود/ ۱۰۹/ الأدب (۵۰۶۵) . سنن النسائي/ السهو ۹۱ (۱۳۴۹) . سنن ابن ماجه/ الإقامة ۲۲ (۹۳۶) (تحفة الأشراف

: (۸۲۸) . و مستد احمد (۲۰۵، ۴/ ۱۶۰)

² - سنن ابی داود/ الصلاة ۳۵۹۴ (۱۵۰۲) . سنن النسائي/ السهو ۹۴ (۱۳۵۶) (تحفة الأشراف : ۸۲۴)

٣٤١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ الْأَخْمِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَسْبَاظُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمَلَائِيُّ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ الْمُتَعَمِّرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مُعَقَّبَاتٌ لَا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ: يُسَبِّحُ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَيَحْمَدُهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَيُكَبِّرُهُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَعَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمَلَائِيُّ ثِقَةٌ حَافِظٌ، وَرَوَى شُعْبَةُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْحَكَمِ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَرَوَاهُ مَنْصُورُ بْنُ الْمُعْتَمِرِ، عَنِ الْحَكَمِ فَرَفَعَهُ. (١)

ترجمه: كعب ابن عجرة رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي يوڅو کلمي دي په مانځه پسي ونيلى شي دا کلمی ويونکي به هيچري . نامراد نشي. چي هر فرض مانځه پسي يي واني دري ديرش ځله سبحان الله دري ديرش ځله الحمد لله اوڅلور ديرش ځله الله اکبر.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او عمرو بن قيس ثقه او حافظ راوي دي دا رنگي دا حديث شعبه دحکم نه نقل کړي دي او مرفوع يي نه دي بيان کړي مگر منصور بن معتمر دحکم نه مرفوع نقل کړي دي.

لغات: معقبات دضرب نه وروسته تلل، فاعل کار کونکي، مفعول، کار کړي شوي

تشریح: محقق وشارح حديث نبوي مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشریح ليکلي دي دي کلماتو ته ورستي راتلونکي څکه ونيلى شوي دي چي يو دبل نه پس لوستلی شي يعني که دچا خوښه وي نو کوم مخکې لولي نو لوستلی شي اوچي کوم روسته لولي نو هغه وروسته لوستلی شي دهر يو مخکې کول جائز دي او ترتيب پکې ضروري نه دی ملا علي قاري واني دالله اکبر په يو ځل زيات لوستلو کې دا مصلحت دی چي په دي کې دالله تعالي عظمت او کبريايي په مبالغې سره راغلي ده

٣٤١٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَيْبٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ أَلْفَلَحٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَمْرًا أَنْ يُسَبِّحَ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَلَيَحْمَدُهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَلَيُكَبِّرُهُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ، قَالَ: فَرَأَى رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فِي

١ - صحيح مسلم/المساجد ٢٦ (٥٩٦). سنن النسائي/السهو ٩٢ (١٢٥٠). وعمل اليوم واللييلة ٥٩ (١٥٥) (تحفة الأعراف):

الْتَمَارِ. فَقَالَ: "أَمَرَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُسَبِّحُوا فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ. وَتَحْمَدُوا اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَكُتِبَتْ لَكُمْ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ". قَالَ: كَعَف. قَالَ: فَاجْعَلُوا خَنَسًا وَعِشْرِينَ، وَاجْعَلُوا التَّهْلِيلَ مَعَهُنَّ. فَغَدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَهُ. فَقَالَ: "افْعَلُوا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه. زيد بن ثابت رضي الله عنه بيان دي فرماني چي مونږ ته حكم شوي دي چي كله مونږ دهر مونږ نه سلام او گرځوو نو ۳۳ پيري به سبحان الله او ۳۳ پيري به الحمد لله او ۳۴ پيري به الله اكبر وايو، زيد واني يو انصاري خوب اوليدلو او په خوب كي راغلي كس (فرشتي، تپوس او كرو ايا تا ته رسول الله صلي الله عليه وسلم حكم كړي دي چي دهر مونږ نه پس به ۳۳ سبحان الله او ۳۳ پيري، الحمد لله ۳۴ پيري الله اكبر وايه هغه اوونيل هو نو سوال كونكي فرشتي اوونيل چي د ۳۳، ۳۳، ۳۴، په ځاي ۲۵ كړه او لاله الا الله ورسره هم وايه هر كله چي سحر شوني كريم صلي الله عليه وسلم ته ورغلم او واقعه مي ورته بيان كړه راته يي او فرمائيل همداسي كړه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي

۲۶_ بَاب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا انْتَبَهَ مِنَ اللَّيْلِ

دشپي چي كله څوك دخوب نه بيدار شي نو كوم دعبه وايي

۳۴۱۶_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَزْمَةَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي عُثَيْبُ بْنُ هَازِنٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي جُنَادَةُ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، حَدَّثَنِي عَبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "مَنْ تَعَارَ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي أَوْ قَالَ ثُمَّ دَعَا اسْتَجِيبَ لَهُ، فَإِنْ عَزَمَ فَيَتَوَضَّأُ ثُمَّ صَلَّى ثَلَاثَ صَلَوَاتٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

١ - سنن النائي/السهو ۹۳ (۱۳۵۱)، تحفة الأشراف: ۳۴۱۴، و مستند احمد (۵/۵۸۵، ۱۹۰)، و سنن الدارمي/الصلاة ۹۰

(۱۳۴۳)

٢ - أورده البخاري في الجامع الصحيح/التهجيد ۲۱ (۱۱۵۳)، والأدب ۱۰۸ (۵۰۶۰)، سنن ابن ماجه/الدعاء ۱۲ (۳۸۷۸)، و تحفة

الأشراف: ۵۰۷۴، و سنن الدارمي/الاستئذان ۵۳ (۲۷۴۹)

ترجمه : دعبادة بن الصامت رضي الله تعالى عنه نه روايت دي فرماني چي رسول پاك صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي خوك چي دشپي راوين شي اودويخيدوبه وخت كې داكلمات اوواني: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْخَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ سُبْحَانَ اللَّهِ وَنَحْمَدُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . اوبيا دا دعاء اوواني رب اغفرلي. وليد راوي ويلى دي چي اوكه داسي داسي وويل دعائي وكړه نوقبوله به شي او كچري پاخيدو او اودس ني وكړو اومونځ نى وكړو نومونځ به ني قبول كړي شي .
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دى

٣٤١٥_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا مَسْلَمَةُ بْنُ عَمْرِو . قَالَ: كَانَ عُمَيْرُ بْنُ هَانِيٍّ يُصَلِّي كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ سَجْدَةٍ . وَيُسَبِّحُ مِائَةَ أَلْفٍ تَسْبِيحَةً . (١)

ترجمه . دمسلمه بن عمرو بيان دي فرماني چي عمير بن هاني به هره ورځ زر ركعاتونه مونځ او يو لکه پيري تسبيحات وويل

٢٧_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤١٦_ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا النَّظَرُ بْنُ شَمِيلٍ . وَوَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . وَأَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . وَعَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . قَالُوا: حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ . عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . قَالَ: حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ كَعْبٍ الْأَسْلَمِيُّ . قَالَ: كُنْتُ أَبِيئْتُ عِنْدَ بَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَغْطِيهِ وَهُوَ هَاهُنَا . فَاسْمَعْتُ الْهَوِيَّ مِنَ اللَّيْلِ . يَقُولُ: " سَبِّحَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ " وَأَسْمَعُهُ الْهَوِيَّ مِنَ اللَّيْلِ . يَقُولُ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ " . قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . (١)

ترجمه دريبيع بن كعب اسلمي بيان دي فرماني چي ما به د نبي كريم صلي الله عليه وسلم د دروازي سره شپه تيروله او د اودس دپاره به مي ورته اوبه پيش كولي او ما به ورته سمع الله

^١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١١٨١)

^٢ _ صحيح مسلم / الصلاة ٢٣ (٢٨٩) . سنن ابى داود / الصلاة ٢١٢ (١٢٢٠) . سنن النسائي / التطبيق ٤٩ (١١٣٩) . وقيام الليل ٩ (١٦٤) . سنن ابن ماجه / الدعاء ١٩ (١٤٩٩) (تحفة الأشراف: ٣٦٠٣) . ومسنند احمد (٢/٥٩)

لن حمده الفاظ اوريدل او همدارنگي ما ورته الحمد لله رب العالمين هم اوريدلي دي.
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

د ربيعه بن كعب اسلمي رضي الله عنه حالات

نوم ربيعه كنيه ابو فراس، ربيعه بن كعب بن يعمر اسلمي، مديني ته درسول الله صلي الله عليه وسلم نه پس مسلمان شوى وو او د اصحاب صفه ملگری وو د مديني پيدائشي نه وو مگر د اوسيدو په وجه ورته مديني ونيلى شي (اسد الغابه،

ربيعه يو غير شادي شده انسان دى چي درسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت به يي كولو او د هغه داود دس دپاره اوبه ساتل دده مخصوص خدمت دى په غزواتو كې يي هم شموليت كړى دى درسول الله صلي الله عليه وسلم د زندگي داخري لمحاتو پوري په مدينه كې اوسيدلو او بيا د وفات نبوي نه پس خپلي قبيلي ته واپس لاړو (مستدرک،

وفات: د حره د واقعي نه پس ۲۳ هجري كې وفات شو (مستدرک)

مرويات: دابن جوزي په قول دده د مروياتو شمير پينځلس دى او د بعضو په نزد دده نه څلور روايات منقول دي چي يو په مسلم كې دى او باقي اصحاب السنن نقل كړي دي

۲۸- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۱۷- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُجَالِدٍ بْنِ سَعِيدٍ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ حَدِيثِ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ قَالَ: "اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أُمُوتُ وَأَحْيَا"، وَإِذَا اسْتَيْقَظَ، قَالَ: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَا لَفْظِي بَعْدَ مَا أَمَاتَهَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: حذيفه رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي كله به بني كريم صلي الله عليه وسلم داوده كيدو اراده وكړه او خپلي بستري ته به ورغلو نو دا دعا به يي اوويله. "اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أُمُوتُ وَأَحْيَا". يعني ستا په نوم مړ كېږه او ژوندى كېږم، او چي كله به بيدار شو نو دا دعا به يي اوويله. "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَا لَفْظِي بَعْدَ مَا أَمَاتَهَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ" يعني ثناء ده هغه ذات لره چي

۱ - آورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات - (۲۴۱۲) . والتوحيد ۱۲ (۴۲۹۲) . سنن ابى داود / الأدب ۱۰۷ (۵۰۴۹) . سنن

ابن ماجه / الدعاء ۱۶ (۳۸۸۰) (تحفة الأشراف: ۲۴۰۸) . و مستند احمد (۵/۱۵۳) . و سنن الدارمي / الاستئذان ۵۴ (۲۴۲۸)

ژوندي يي کړو نفس زما پس دهغي نه چي مر کړي يي وو، او خاص هغه ته پورته کيدل دي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دی

لغات النشور: نشر کيدل، احياء ژوندي کول دباب افعال نه

تشریح: خوب هم دمرگ په مثال دی نو خوب نه راوبنيدل داسی شو لکه مرگ نه پس بيا
ژوندي کيدل نو په دی نعمت دالله تعالي شکر ادا کول پکار دي

وَالْيَهُ النَّشُورُ" ددي يو مطلب خودادی چي انسان ته اول او اخر مرگ راخي او بيا به دحساب او
کتاب دپاره الله تعالي ته ورځي دويم مطلب دادی چي په دي حديث کې دپريوتو حالت بيانولی
شي چي ددينه پس الله تعالي مونږه دکار کسب دپاره راپورته کړو دپاڅيدو په وخت کې هم
ددعا غوښتلو حکم دی او دپريوتو په وخت کې هم مقصد دادی چي دافعالو خاتمه هم په
عبادت اوشي او ابتداء هم په عبادت اوشي

کله چي سړی پريوځي نو گویاکې دی دمري په حکم کې شو يعني په عارضي طور دده روح
قبض کيږي ليکن کله چي بيدار شي نو دده روح راپريخودلی شي گویا کې شريعت دا اوونيل
چي الله تعالي کله په ده کې دوباره روح واچوي نو دی دي شکر ادا کړي او دشکر طريقه
شريعت پخپله اوخودله چي دا دعا دي اوواني

۲۹- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ إِلَى الصَّلَاةِ

دشپي چي کله څوک دخوب نه دمونځ دپاره راپاڅي کومه دعا به وائي

۳۴۱۸- حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ طَاوُسِ الْيَمَانِيِّ،
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى
الصَّلَاةِ مِنَ جَوْزِ اللَّيْلِ، يَقُولُ: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ لَوْ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ
قَيَّامُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ
الْحَقُّ وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ
تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُزْ لِي مَا قَدْ مَنُتُ وَمَا أَخْزَيْتُ وَمَا أَسْرَزْتُ
وَمَا أَغْلَمْتُ، أَنْتَ إِلَهِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ." قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِهِ

وَهُوَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه: دابن عباس شهنه روايت دی چي نبي ﷺ به کله دشپی قیام کولو نودابه یی ونیل.
 اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَلْتَ لَوُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَلْتَ قِيَامُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَلَكَ
 الْحَمْدُ أَلْتَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، أَلْتَ الْحَقِّ وَوَعْدِكَ الْحَقِّ وَبِعَاثِكَ حَقِّ، وَالْجَنَّةِ حَقِّ
 وَالنَّارِ حَقِّ وَالسَّاعَةِ حَقِّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَلْبَسْتُ، وَبِكَ
 خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفُ عَنِّي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَلْتَ إِلَهِي لَا إِلَهَ
 إِلَّا أَنْتَ.

يعني اي الله ستادپاره تعريف دی ته داسمانونو اودزمکي نور یی ستادپاره تعريف
 دی ته داسمانونو اودزمکي تدبيرکونکی یی ستادپاره تعريف دی چي ته داسمانونو اوزمکي
 اوڅه چي په دي کې دي دتولورب یی ته حق یی ستاوينا حقه ده ستاوعده حقه ده ستاملاقات
 حق دی جنت حق دی دوزخ حق دی قیامت حق دی ای الله زه ستامطيع اوفرمان بردار یمه په
 تامي ايمان راوړی دی زماپه تاباندي اعتماد دی زه ستاطرف ته رجوع کونکی یم زه په مدد
 ستاسره جنگیرم اوتخپل فیصله کونکی گرځوم ته زماټول گناهونه معاف کړه کوم چي مایخوا
 کړي دي څه چي ماددینه روستوکړي دي په پټه مي کړي دي اوکه په ښکاره باندې مي کړي
 دي ته زما معبود یی ستانه علاوه بل څوک معبود نشته دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی. اود ابن عباس رضي الله عنهما په
 واسطه په نورو سندونو هم د رسول کریم نه مروی دي

لغات: قدم بقديم قدامه په معني دزريدو اود باب سمع نه په معني د راتلو اود باب تفعل نه په
 معني دمخکي کيدو.

تشریح: رسول الله به اللهم اغفر لي ولي ونيل؟

سوال رسول الله ولي استغفار ونيلو هغه خو دگناهونو نه پاک وو

جواب دامت کوم حالات چي ورته بيان شوي وو نو دهغي دطرف نه به يي استغفار ونيلو
 يا دا چي رسول الله ته ونيلي شوي وو چي ستانه پس به ددشمنانو سره سخت سخت جنگونه
 وي او ظاهره ده چي په جنگ کي لغزش هم ممکن دي نو احتياطا به يي استغفار زيات ونيلو
 يا دا چي الله تعالي فرمايي دي ان الله يحب التوابين، يعني الله تعالي توبه کونکي خوښوي

١. آورده البخاري في الجامع الصحيح/ التهجده (١١٣٠)، والنعوات (١٠٦١٤)، والتوحيد (٤٣٨٥)، و (٤٢٢٢)، و (٢٢٥)، و (٢٢٦)، و (٢٢٧)، و (٢٢٨)، و (٢٢٩)، و (٢٣٠)، و (٢٣١)، و (٢٣٢)، و (٢٣٣)، و (٢٣٤)، و (٢٣٥)، و (٢٣٦)، و (٢٣٧)، و (٢٣٨)، و (٢٣٩)، و (٢٤٠)، و (٢٤١)، و (٢٤٢)، و (٢٤٣)، و (٢٤٤)، و (٢٤٥)، و (٢٤٦)، و (٢٤٧)، و (٢٤٨)، و (٢٤٩)، و (٢٥٠)، و (٢٥١)، و (٢٥٢)، و (٢٥٣)، و (٢٥٤)، و (٢٥٥)، و (٢٥٦)، و (٢٥٧)، و (٢٥٨)، و (٢٥٩)، و (٢٦٠)، و (٢٦١)، و (٢٦٢)، و (٢٦٣)، و (٢٦٤)، و (٢٦٥)، و (٢٦٦)، و (٢٦٧)، و (٢٦٨)، و (٢٦٩)، و (٢٧٠)، و (٢٧١)، و (٢٧٢)، و (٢٧٣)، و (٢٧٤)، و (٢٧٥)، و (٢٧٦)، و (٢٧٧)، و (٢٧٨)، و (٢٧٩)، و (٢٨٠)، و (٢٨١)، و (٢٨٢)، و (٢٨٣)، و (٢٨٤)، و (٢٨٥)، و (٢٨٦)، و (٢٨٧)، و (٢٨٨)، و (٢٨٩)، و (٢٩٠)، و (٢٩١)، و (٢٩٢)، و (٢٩٣)، و (٢٩٤)، و (٢٩٥)، و (٢٩٦)، و (٢٩٧)، و (٢٩٨)، و (٢٩٩)، و (٣٠٠)، و (٣٠١)، و (٣٠٢)، و (٣٠٣)، و (٣٠٤)، و (٣٠٥)، و (٣٠٦)، و (٣٠٧)، و (٣٠٨)، و (٣٠٩)، و (٣١٠)، و (٣١١)، و (٣١٢)، و (٣١٣)، و (٣١٤)، و (٣١٥)، و (٣١٦)، و (٣١٧)، و (٣١٨)، و (٣١٩)، و (٣٢٠)، و (٣٢١)، و (٣٢٢)، و (٣٢٣)، و (٣٢٤)، و (٣٢٥)، و (٣٢٦)، و (٣٢٧)، و (٣٢٨)، و (٣٢٩)، و (٣٣٠)، و (٣٣١)، و (٣٣٢)، و (٣٣٣)، و (٣٣٤)، و (٣٣٥)، و (٣٣٦)، و (٣٣٧)، و (٣٣٨)، و (٣٣٩)، و (٣٤٠)، و (٣٤١)، و (٣٤٢)، و (٣٤٣)، و (٣٤٤)، و (٣٤٥)، و (٣٤٦)، و (٣٤٧)، و (٣٤٨)، و (٣٤٩)، و (٣٥٠)، و (٣٥١)، و (٣٥٢)، و (٣٥٣)، و (٣٥٤)، و (٣٥٥)، و (٣٥٦)، و (٣٥٧)، و (٣٥٨)، و (٣٥٩)، و (٣٦٠)، و (٣٦١)، و (٣٦٢)، و (٣٦٣)، و (٣٦٤)، و (٣٦٥)، و (٣٦٦)، و (٣٦٧)، و (٣٦٨)، و (٣٦٩)، و (٣٧٠)، و (٣٧١)، و (٣٧٢)، و (٣٧٣)، و (٣٧٤)، و (٣٧٥)، و (٣٧٦)، و (٣٧٧)، و (٣٧٨)، و (٣٧٩)، و (٣٨٠)، و (٣٨١)، و (٣٨٢)، و (٣٨٣)، و (٣٨٤)، و (٣٨٥)، و (٣٨٦)، و (٣٨٧)، و (٣٨٨)، و (٣٨٩)، و (٣٩٠)، و (٣٩١)، و (٣٩٢)، و (٣٩٣)، و (٣٩٤)، و (٣٩٥)، و (٣٩٦)، و (٣٩٧)، و (٣٩٨)، و (٣٩٩)، و (٤٠٠)، و (٤٠١)، و (٤٠٢)، و (٤٠٣)، و (٤٠٤)، و (٤٠٥)، و (٤٠٦)، و (٤٠٧)، و (٤٠٨)، و (٤٠٩)، و (٤١٠)، و (٤١١)، و (٤١٢)، و (٤١٣)، و (٤١٤)، و (٤١٥)، و (٤١٦)، و (٤١٧)، و (٤١٨)، و (٤١٩)، و (٤٢٠)، و (٤٢١)، و (٤٢٢)، و (٤٢٣)، و (٤٢٤)، و (٤٢٥)، و (٤٢٦)، و (٤٢٧)، و (٤٢٨)، و (٤٢٩)، و (٤٣٠)، و (٤٣١)، و (٤٣٢)، و (٤٣٣)، و (٤٣٤)، و (٤٣٥)، و (٤٣٦)، و (٤٣٧)، و (٤٣٨)، و (٤٣٩)، و (٤٤٠)، و (٤٤١)، و (٤٤٢)، و (٤٤٣)، و (٤٤٤)، و (٤٤٥)، و (٤٤٦)، و (٤٤٧)، و (٤٤٨)، و (٤٤٩)، و (٤٥٠)، و (٤٥١)، و (٤٥٢)، و (٤٥٣)، و (٤٥٤)، و (٤٥٥)، و (٤٥٦)، و (٤٥٧)، و (٤٥٨)، و (٤٥٩)، و (٤٦٠)، و (٤٦١)، و (٤٦٢)، و (٤٦٣)، و (٤٦٤)، و (٤٦٥)، و (٤٦٦)، و (٤٦٧)، و (٤٦٨)، و (٤٦٩)، و (٤٧٠)، و (٤٧١)، و (٤٧٢)، و (٤٧٣)، و (٤٧٤)، و (٤٧٥)، و (٤٧٦)، و (٤٧٧)، و (٤٧٨)، و (٤٧٩)، و (٤٨٠)، و (٤٨١)، و (٤٨٢)، و (٤٨٣)، و (٤٨٤)، و (٤٨٥)، و (٤٨٦)، و (٤٨٧)، و (٤٨٨)، و (٤٨٩)، و (٤٩٠)، و (٤٩١)، و (٤٩٢)، و (٤٩٣)، و (٤٩٤)، و (٤٩٥)، و (٤٩٦)، و (٤٩٧)، و (٤٩٨)، و (٤٩٩)، و (٥٠٠)، و (٥٠١)، و (٥٠٢)، و (٥٠٣)، و (٥٠٤)، و (٥٠٥)، و (٥٠٦)، و (٥٠٧)، و (٥٠٨)، و (٥٠٩)، و (٥١٠)، و (٥١١)، و (٥١٢)، و (٥١٣)، و (٥١٤)، و (٥١٥)، و (٥١٦)، و (٥١٧)، و (٥١٨)، و (٥١٩)، و (٥٢٠)، و (٥٢١)، و (٥٢٢)، و (٥٢٣)، و (٥٢٤)، و (٥٢٥)، و (٥٢٦)، و (٥٢٧)، و (٥٢٨)، و (٥٢٩)، و (٥٣٠)، و (٥٣١)، و (٥٣٢)، و (٥٣٣)، و (٥٣٤)، و (٥٣٥)، و (٥٣٦)، و (٥٣٧)، و (٥٣٨)، و (٥٣٩)، و (٥٤٠)، و (٥٤١)، و (٥٤٢)، و (٥٤٣)، و (٥٤٤)، و (٥٤٥)، و (٥٤٦)، و (٥٤٧)، و (٥٤٨)، و (٥٤٩)، و (٥٥٠)، و (٥٥١)، و (٥٥٢)، و (٥٥٣)، و (٥٥٤)، و (٥٥٥)، و (٥٥٦)، و (٥٥٧)، و (٥٥٨)، و (٥٥٩)، و (٥٦٠)، و (٥٦١)، و (٥٦٢)، و (٥٦٣)، و (٥٦٤)، و (٥٦٥)، و (٥٦٦)، و (٥٦٧)، و (٥٦٨)، و (٥٦٩)، و (٥٧٠)، و (٥٧١)، و (٥٧٢)، و (٥٧٣)، و (٥٧٤)، و (٥٧٥)، و (٥٧٦)، و (٥٧٧)، و (٥٧٨)، و (٥٧٩)، و (٥٨٠)، و (٥٨١)، و (٥٨٢)، و (٥٨٣)، و (٥٨٤)، و (٥٨٥)، و (٥٨٦)، و (٥٨٧)، و (٥٨٨)، و (٥٨٩)، و (٥٩٠)، و (٥٩١)، و (٥٩٢)، و (٥٩٣)، و (٥٩٤)، و (٥٩٥)، و (٥٩٦)، و (٥٩٧)، و (٥٩٨)، و (٥٩٩)، و (٦٠٠)، و (٦٠١)، و (٦٠٢)، و (٦٠٣)، و (٦٠٤)، و (٦٠٥)، و (٦٠٦)، و (٦٠٧)، و (٦٠٨)، و (٦٠٩)، و (٦١٠)، و (٦١١)، و (٦١٢)، و (٦١٣)، و (٦١٤)، و (٦١٥)، و (٦١٦)، و (٦١٧)، و (٦١٨)، و (٦١٩)، و (٦٢٠)، و (٦٢١)، و (٦٢٢)، و (٦٢٣)، و (٦٢٤)، و (٦٢٥)، و (٦٢٦)، و (٦٢٧)، و (٦٢٨)، و (٦٢٩)، و (٦٣٠)، و (٦٣١)، و (٦٣٢)، و (٦٣٣)، و (٦٣٤)، و (٦٣٥)، و (٦٣٦)، و (٦٣٧)، و (٦٣٨)، و (٦٣٩)، و (٦٤٠)، و (٦٤١)، و (٦٤٢)، و (٦٤٣)، و (٦٤٤)، و (٦٤٥)، و (٦٤٦)، و (٦٤٧)، و (٦٤٨)، و (٦٤٩)، و (٦٥٠)، و (٦٥١)، و (٦٥٢)، و (٦٥٣)، و (٦٥٤)، و (٦٥٥)، و (٦٥٦)، و (٦٥٧)، و (٦٥٨)، و (٦٥٩)، و (٦٦٠)، و (٦٦١)، و (٦٦٢)، و (٦٦٣)، و (٦٦٤)، و (٦٦٥)، و (٦٦٦)، و (٦٦٧)، و (٦٦٨)، و (٦٦٩)، و (٦٧٠)، و (٦٧١)، و (٦٧٢)، و (٦٧٣)، و (٦٧٤)، و (٦٧٥)، و (٦٧٦)، و (٦٧٧)، و (٦٧٨)، و (٦٧٩)، و (٦٨٠)، و (٦٨١)، و (٦٨٢)، و (٦٨٣)، و (٦٨٤)، و (٦٨٥)، و (٦٨٦)، و (٦٨٧)، و (٦٨٨)، و (٦٨٩)، و (٦٩٠)، و (٦٩١)، و (٦٩٢)، و (٦٩٣)، و (٦٩٤)، و (٦٩٥)، و (٦٩٦)، و (٦٩٧)، و (٦٩٨)، و (٦٩٩)، و (٧٠٠)، و (٧٠١)، و (٧٠٢)، و (٧٠٣)، و (٧٠٤)، و (٧٠٥)، و (٧٠٦)، و (٧٠٧)، و (٧٠٨)، و (٧٠٩)، و (٧١٠)، و (٧١١)، و (٧١٢)، و (٧١٣)، و (٧١٤)، و (٧١٥)، و (٧١٦)، و (٧١٧)، و (٧١٨)، و (٧١٩)، و (٧٢٠)، و (٧٢١)، و (٧٢٢)، و (٧٢٣)، و (٧٢٤)، و (٧٢٥)، و (٧٢٦)، و (٧٢٧)، و (٧٢٨)، و (٧٢٩)، و (٧٣٠)، و (٧٣١)، و (٧٣٢)، و (٧٣٣)، و (٧٣٤)، و (٧٣٥)، و (٧٣٦)، و (٧٣٧)، و (٧٣٨)، و (٧٣٩)، و (٧٤٠)، و (٧٤١)، و (٧٤٢)، و (٧٤٣)، و (٧٤٤)، و (٧٤٥)، و (٧٤٦)، و (٧٤٧)، و (٧٤٨)، و (٧٤٩)، و (٧٥٠)، و (٧٥١)، و (٧٥٢)، و (٧٥٣)، و (٧٥٤)، و (٧٥٥)، و (٧٥٦)، و (٧٥٧)، و (٧٥٨)، و (٧٥٩)، و (٧٦٠)، و (٧٦١)، و (٧٦٢)، و (٧٦٣)، و (٧٦٤)، و (٧٦٥)، و (٧٦٦)، و (٧٦٧)، و (٧٦٨)، و (٧٦٩)، و (٧٧٠)، و (٧٧١)، و (٧٧٢)، و (٧٧٣)، و (٧٧٤)، و (٧٧٥)، و (٧٧٦)، و (٧٧٧)، و (٧٧٨)، و (٧٧٩)، و (٧٨٠)، و (٧٨١)، و (٧٨٢)، و (٧٨٣)، و (٧٨٤)، و (٧٨٥)، و (٧٨٦)، و (٧٨٧)، و (٧٨٨)، و (٧٨٩)، و (٧٩٠)، و (٧٩١)، و (٧٩٢)، و (٧٩٣)، و (٧٩٤)، و (٧٩٥)، و (٧٩٦)، و (٧٩٧)، و (٧٩٨)، و (٧٩٩)، و (٨٠٠)، و (٨٠١)، و (٨٠٢)، و (٨٠٣)، و (٨٠٤)، و (٨٠٥)، و (٨٠٦)، و (٨٠٧)، و (٨٠٨)، و (٨٠٩)، و (٨١٠)، و (٨١١)، و (٨١٢)، و (٨١٣)، و (٨١٤)، و (٨١٥)، و (٨١٦)، و (٨١٧)، و (٨١٨)، و (٨١٩)، و (٨٢٠)، و (٨٢١)، و (٨٢٢)، و (٨٢٣)، و (٨٢٤)، و (٨٢٥)، و (٨٢٦)، و (٨٢٧)، و (٨٢٨)، و (٨٢٩)، و (٨٣٠)، و (٨٣١)، و (٨٣٢)، و (٨٣٣)، و (٨٣٤)، و (٨٣٥)، و (٨٣٦)، و (٨٣٧)، و (٨٣٨)، و (٨٣٩)، و (٨٤٠)، و (٨٤١)، و (٨٤٢)، و (٨٤٣)، و (٨٤٤)، و (٨٤٥)، و (٨٤٦)، و (٨٤٧)، و (٨٤٨)، و (٨٤٩)، و (٨٥٠)، و (٨٥١)، و (٨٥٢)، و (٨٥٣)، و (٨٥٤)، و (٨٥٥)، و (٨٥٦)، و (٨٥٧)، و (٨٥٨)، و (٨٥٩)، و (٨٦٠)، و (٨٦١)، و (٨٦٢)، و (٨٦٣)، و (٨٦٤)، و (٨٦٥)، و (٨٦٦)، و (٨٦٧)، و (٨٦٨)، و (٨٦٩)، و (٨٧٠)، و (٨٧١)، و (٨٧٢)، و (٨٧٣)، و (٨٧٤)، و (٨٧٥)، و (٨٧٦)، و (٨٧٧)، و (٨٧٨)، و (٨٧٩)، و (٨٨٠)، و (٨٨١)، و (٨٨٢)، و (٨٨٣)، و (٨٨٤)، و (٨٨٥)، و (٨٨٦)، و (٨٨٧)، و (٨٨٨)، و (٨٨٩)، و (٨٩٠)، و (٨٩١)، و (٨٩٢)، و (٨٩٣)، و (٨٩٤)، و (٨٩٥)، و (٨٩٦)، و (٨٩٧)، و (٨٩٨)، و (٨٩٩)، و (٩٠٠)، و (٩٠١)، و (٩٠٢)، و (٩٠٣)، و (٩٠٤)، و (٩٠٥)، و (٩٠٦)، و (٩٠٧)، و (٩٠٨)، و (٩٠٩)، و (٩١٠)، و (٩١١)، و (٩١٢)، و (٩١٣)، و (٩١٤)، و (٩١٥)، و (٩١٦)، و (٩١٧)، و (٩١٨)، و (٩١٩)، و (٩٢٠)، و (٩٢١)، و (٩٢٢)، و (٩٢٣)، و (٩٢٤)، و (٩٢٥)، و (٩٢٦)، و (٩٢٧)، و (٩٢٨)، و (٩٢٩)، و (٩٣٠)، و (٩٣١)، و (٩٣٢)، و (٩٣٣)، و (٩٣٤)، و (٩٣٥)، و (٩٣٦)، و (٩٣٧)، و (٩٣٨)، و (٩٣٩)، و (٩٤٠)، و (٩٤١)، و (٩٤٢)، و (٩٤٣)، و (٩٤٤)، و (٩٤٥)، و (٩٤٦)، و (٩٤٧)، و (٩٤٨)، و (٩٤٩)، و (٩٥٠)، و (٩٥١)، و (٩٥٢)، و (٩٥٣)، و (٩٥٤)، و (٩٥٥)، و (٩٥٦)، و (٩٥٧)، و (٩٥٨)، و (٩٥٩)، و (٩٦٠)، و (٩٦١)، و (٩٦٢)، و (٩٦٣)، و (٩٦٤)، و (٩٦٥)، و (٩٦٦)، و (٩٦٧)، و (٩٦٨)، و (٩٦٩)، و (٩٧٠)، و (٩٧١)، و (٩٧٢)، و (٩٧٣)، و (٩٧٤)، و (٩٧٥)، و (٩٧٦)، و (٩٧٧)، و (٩٧٨)، و (٩٧٩)، و (٩٨٠)، و (٩٨١)، و (٩٨٢)، و (٩٨٣)، و (٩٨٤)، و (٩٨٥)، و (٩٨٦)، و (٩٨٧)، و (٩٨٨)، و (٩٨٩)، و (٩٩٠)، و (٩٩١)، و (٩٩٢)، و (٩٩٣)، و (٩٩٤)، و (٩٩٥)، و (٩٩٦)، و (٩٩٧)، و (٩٩٨)، و (٩٩٩)، و (١٠٠٠).

نو په دي وجه به يي الله تعالي نه دمغفرت دعا غوښتله چي الله تعالي ته نور هم محبوب او گرځي

ماقدمت وما اخرت: يعني مخکني گناهونه او وروستني گناهونه کوم گناهونه چي انسان په ژوند کې کړي وي يعني قدمت دهغه گناهونو دپاره استعمالېږي کوم چي يي مخکې کړي وي او چي کوم وروسته کوي دهغي دپاره اخرت استعمالېږي

۳۰_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۴۱۹_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَلِيٍّ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيْلَةً جِئْتُ فَرَجَ مِنْ صَلَاتِهِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ تَهْدِي بِهَا قَلْبِي وَتَجْمَعُ بِهَا أَمْرِي وَتَكْلُمُ بِهَا شَعْبِي وَتُصْلِحُ بِهَا عَائِي وَتَرْفَعُ بِهَا شَاهِدِي وَتُزَكِّي بِهَا عَمَلِي وَتُلْهِمَنِي بِهَا رُشْدِي وَتَرْزُقُ بِهَا الْفَقِيرَ وَتَعْصِمَنِي بِهَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ، اللَّهُمَّ أَعْطِنِي إِيْسَاءًا وَبِقِيَمًا لَيْسَ بَعْدَهُ كُفْرٌ، وَرَحْمَةً أَتَى بِهَا شَرَفُ كَرَامَتِكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْقَوْرَ فِي الْعَقَاءِ وَبُزْوَى فِي الْقَضَاءِ، وَكُرْلَ الشُّهَدَاءِ، وَعَيْشَ السُّعْدَاءِ، وَالتَّصَرُّعَ عَلَى الْأَعْدَاءِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَنْزِلْ بِكَ حَاجَتِي وَإِنْ قَصُرَ رَأْيِي وَضَعُفَ عَمَلِي افْتَقَرْتُ إِلَى رَحْمَتِكَ، فَأَسْأَلُكَ يَا قَاضِي الْأُمُورِ يَا شَافِي الصُّدُورِ كَمَا تُجِيرُ بَيْنَ الْبُحُورِ أَنْ تُجِيرَنِي مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ وَمِنْ دَعْوَةِ الْغُبُورِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقُبُورِ، اللَّهُمَّ مَا قَصَرَ رَأْيِي وَلَمْ تُبْلِغْهُ لِيَّتِي وَلَمْ تُبْلِغْهُ مَسْأَلَتِي مِنْ خَيْرٍ وَعَذَلَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ خَيْرَ أَلْتَّ مُعْطِيهِ أَحَدًا مِنْ عِبَادِكَ، فَإِنِّي أَرْغَبُ إِلَيْكَ فِيهِ وَأَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ ذَا الْحَبْلِ الشَّدِيدِ، وَالْأَمْرِ الرَّهِيْدِ أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ يَوْمَ الْوَعِيدِ، وَالْجَنَّةَ يَوْمَ الْخُلُودِ مَعَ الْمُتَّقِينَ الشُّهُودِ، الرُّكَّعِ السُّجُودِ، الْمُؤْمِنِينَ بِالْمُهِمُودِ، إِلَيْكَ رَجِئُومٌ وَدُودٌ وَأَنْتَ تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا هَادِينَ مُهْتَدِينَ غَيْرَ هَالِكِينَ وَلَا مُضِلِّينَ، سَلَامًا لِأَوْلِيَائِكَ وَعَدُوًّا لِأَعْدَائِكَ، لِحُبِّ بِحُبِّكَ مَنْ أَحَبَّكَ وَتُعَادِي بِعَدَاؤِكَ مَنْ خَالَفَكَ، اللَّهُمَّ هَذَا الدُّعَاءُ وَعَلَيْكَ الْاسْتِعْجَابَةُ، وَهَذَا الْجُهْدُ وَعَلَيْكَ التَّكْلَانِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي قَبْرِي وَلَوْ فِي قَلْبِي وَلَوْ فِي بَيْنِ يَدَيَّ وَلَوْ فِي خَلْفِي وَلَوْ عَنْ يَمِينِي وَلَوْ عَنْ شِمَالِي وَلَوْ مِنْ قُوَّتِي وَلَوْ مِنْ لُحْيِي وَلَوْ فِي سَنْبِي وَلَوْ فِي بَصْرِي وَلَوْ فِي هَعْرِي

وَلَوْأ فِي بَصْرِي وَلَوْأ فِي لَحْيِي وَلَوْأ فِي دَمِي وَلَوْأ فِي عِقَائِي. اللَّهُمَّ أَعْظِمْ لِي لَوْأ وَأَعْظِي لَوْأ
وَأَجْعَلْ لِي لَوْأ. سُبْحَانَ الَّذِي تَعَلَّفَ الْوَأَ وَقَالَ بِهِ. سُبْحَانَ الَّذِي لَيْسَ التَّجِدُ وَتَكْرَمُ بِهِ. سُبْحَانَ
الَّذِي لَا يَنْتَفِي التَّسْبِيحُ إِلَّا لَهُ. سُبْحَانَ ذِي الْقَطْلِ وَالْقَعْرِ. سُبْحَانَ ذِي التَّجِدِ وَالْكُورِ. سُبْحَانَ
ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ. " قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى
مِنْ هَذَا النَّحْوِ. وَقَدْ رَوَى شُعْبَةُ. وَسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ. عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ. عَنْ كُرَيْبٍ. عَنْ ابْنِ
عَبَّاسٍ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ هَذَا الْحَدِيثِ. وَلَمْ يَذْكُرْهُ بِطَوِيلِهِ. (١)

ترجمه : عبد الله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي فرماني جي يود سبب رسول الله صلي الله
عليه وسلم دتهجد مونڱ نه فارغ شواو دا دعا يي ونيله :

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِكَ تَهْدِي بِهَا قَلْبِي وَتَجْمَعُ بِهَا أَمْرِي وَتُلْمُ بِهَا شَعْيِي وَتُضِلِّحَ بِهَا
غَالِي وَتَرْفَعُ بِهَا شَاهِدِي وَتُزَكِّي بِهَا عَمَلِي وَتُلْهِمُنِي بِهَا رُشْدِي وَتَزِدُّ بِهَا أَلْفِي وَتَعْصِمُنِي بِهَا مِنْ كُلِّ
سُوءٍ. اللَّهُمَّ أَعْظِي إِيْمَانًا وَتَقِينًا لَيْسَ بَعْدَهُ كُفْرٌ. وَرَحْمَةً أَتَاكَ بِهَا شَرَفُ كَرَامَتِكَ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْقَوَرَ فِي الْعَطَاءِ وَيُزَوِّي فِي الْقَضَاءِ. وَنُزُلَ الشُّهْدَاءِ. وَعَيْشَ السُّعْدَاءِ.
وَالنَّصَرَ عَلَى الْأَعْدَاءِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَنْزِلْ بِكَ حَاجَتِي وَإِنْ قَصَرَ رَأْيِي وَضَعَفَ عَمَلِي افْتَقَرْتُ إِلَى رَحْمَتِكَ.
فَأَسْأَلُكَ يَا قَاضِي الْأُمُورِ وَيَا شَافِي الصُّدُورِ كَمَا تُجِيرُ بَيْنَ الْبُحُورِ أَنْ تُجِيرَنِي مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ وَمِنْ
دَغْوَةِ الْقُبُورِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقُبُورِ. اللَّهُمَّ مَا قَصَرَ عَنْهُ رَأْيِي وَلَمْ تَبْلُغْهُ يَدِي وَلَمْ تَبْلُغْهُ مَسْأَلَتِي مِنْ
خَيْرٍ وَعَذَّتْ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ خَيْرَ أَلْتَّ مُعْطِيهِ أَحَدًا مِنْ عِبَادِكَ. فَإِنِّي أَرْغَبُ إِلَيْكَ فِيهِ وَأَسْأَلُكَ
بِرَحْمَتِكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ. اللَّهُمَّ ذَا الْحَبْلِ الشَّدِيدِ. وَالْأَمْرِ الرَّشِيدِ أَسْأَلُكَ الْأَمْنَ يَوْمَ الْوَعِيدِ.
وَالْجَنَّةَ يَوْمَ الْخُلُودِ مَعَ الْمُتَّقِينَ الشُّهُودِ. الرُّزْغَ السُّجُودِ. الْمُؤَفِّينَ بِالْعَهْدِ. إِنَّكَ رَجِيمٌ وَدُودٌ
وَأَنْتَ تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ. اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا هَادِينَ مُهْتَدِينَ غَيْرَ ضَالِّينَ وَلَا مُضِلِّينَ. سَلِّمْنَا لِأَوْلِيَائِكَ
وَعُدُوِّ الْأَعْدَاءِ. نُحِبُّ بِحَبْلِكَ مَنْ أَحَبَّكَ وَلُعَادِي بِعَدَاوَتِكَ مَنْ خَالَفَكَ. اللَّهُمَّ هَذَا الدُّعَاءُ وَعَلَيْكَ
الاسْتِجَابَةُ. وَهَذَا الْجُهْدُ وَعَلَيْكَ التَّكْلَانِ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي لَوْأ فِي قَبْرِي وَلَوْأ فِي قَلْبِي وَلَوْأ مِنْ
يَدِي وَلَوْأ مِنْ لَحْيِي وَلَوْأ عَنْ يَمِينِي وَلَوْأ عَنْ شِمَالِي وَلَوْأ مِنْ فَوْقِي وَلَوْأ مِنْ تَحْتِي وَلَوْأ فِي
سَمْعِي وَلَوْأ فِي بَصْرِي وَلَوْأ فِي شَعْرِي وَلَوْأ فِي بَشْرِي وَلَوْأ فِي لَحْيِي وَلَوْأ فِي دَمِي وَلَوْأ فِي عِقَائِي.

اللَّهُمَّ أَعْظِمْ لِي نُورًا وَأَعْظِمْنِي نُورًا وَاجْعَلْ لِي نُورًا. سُبْحَانَ الَّذِي تَعَطَّفَ الْوَعْدَ وَقَالَ بِهِ. سُبْحَانَ الَّذِي لَيْسَ التَّجَدُّ وَتَكْذَرُ بِهِ. سُبْحَانَ الَّذِي لَا يَنْتَبِيحُ التَّنْسِيخُ إِلَّا لَهُ. سُبْحَانَ ذِي الْفَضْلِ وَالنِّعَمِ. سُبْحَانَ ذِي التَّجَدِّ وَالْكَرَمِ. سُبْحَانَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ."

يعني اي الله زه ستا نه دداسي رحمت طلبگار یم دکوم په ذریعه چي ته زما زره ته هدايت اوکړي او دکوم په ذریعه چي زما معامله مستحکم کړي زما گډوډ کارونه درست کړي او ددي په ذریعه زما دباطن اصلاح اوکړي او ددي په ذریعه زما ظاهر شاندار کړي او ددي په ذریعه زما عمل پاک کړي او ددي په ذریعه زما نیغي لاري ته رهنمائي اوکړي، او ددي په ذریعه زمونږ خپل مینځ کي محبت واپس کړي او ددي په ذریعه مونږ دهرې بدئ نه اوساتي، اي الله ته مونږ ته داسي ايمان او يقين راکړي چي بيا دهغي نه پس کفر طرف ته تلل نه وي، اي الله ته مونږ نه داسي رحمت راکړي دکوم په ذریعه چي په دنيا او اخرت کي ستا دکرامت شرف حاصلولي شم، اي الله زه ستا نه داسي بخشش او په قضاء کي کاميابي غواړم او زه ستا نه شهيدانو پشان مهمان نوازي غواړم او دنیک بختو پشان خوشحاله زندگي درنه غواړم او دشمنانو په خلاف ستانه مدد غواړم زه اگر چي ناپوهه او کمزوري عمل والا بنده یم مگر زه دخپلو ضرورياتو سره تاته خان دررسوم اي الله زه ستا درحمت محتاج یم اي دمعاملاتو فيصله کونکيه او اي دسينو دبيمارانو شفا ورکونکيه ته مالره دجهنم داورنه او دتباهي او بربادئ داواز نه او دخبرونو دفتنو نه او دمنکر او نکير دسوال نه په داسي شان سره بچ کړي لکه چي څنگه چي ته په سمندرونو کي په طوفاني حالت کي گیرشوو خلقو لره بچ کوي، اي الله کوم څيز ته درسيډو نه چي زما عقل قاصر دي او کوم څيز ته چي زما نيت او ارادي رسيډل نشي کولي او تا دهغي وعده دخپل مخلوق سره، کړي ده ما په هغي کي شامل کړي او داسي چي ما درنه غوښتلي نه دي او يا داسي کومه کاميابي چي ته يي پخپلو بندگانو کي چاته ورکوي ما هم ستا نه دهغي په غوښتونکو او خواش کونکو کي شامل کړي او اي زما زړه دتمام جهان فالونکيه ستا درحمت په برکت ستا نه ددي څيز سوال کوم اي الله چي لوي قوت والا يي او درستو کارونو والا يي زه ستانه دوعيد په ورځ يعني دقيامت په ورځ امن غواړم او زه ستا نه هميشه دپاره ستادمقربو بندگانو، ستا دکلمه گو بندگانو او ستا په وړاندي دتيتيدونکو بندگانو او ستا په وړاندي سجده کونکو بندگانو او ستا په وړاندي داقرار پابندي کونکو بندگانو سره جنت ته دتلو دعا غواړم، اي زه ته رحيم يي او ته ودود يي ته چي څه غواړي هغه کوي اي الله ته مونږ هدايت کونکي او گرځي مگر داسي چي پخپله هم هدايت يافته يي نه دا چي پخپله گمراهان يو او نه داسي چي نورو لره گمراه کونکي يو ستا د دوستانو دپاره چي کومه صلح وي او ستا د دشمنانو دپاره چي کوم دشمن وي، او څوک چي

تاسره محبت لري دهغه کس سره ستا دمحبت په سبب مونږ محبت کونکي جوړ کړي، او څوک چې ستا خلاف کوي مونږ ددهغه کس سره ستا د دوشمنۍ په سبب دوشمني کونکي جوړ کړي، اي الله دا زموږه دعا او درخواست دي او زموږ دا دعا قبوله کړي او هر څه ستا په لاس کي دي او دا زموږ کوشش دي او زموږ ستا په ذات اعتماد دي، اي الله ته زما قبر په نور منور کړي اي الله زما زړه دنور نه ډک کړي اي الله ته زما مخي ته او زما شاته او زما طرفونو ته نور خور کړي اي الله ته زما شاته نور او گرځوي او زما مخي ته نور او گرځوي اي الله ته زما دپاسه نور او گرځوي او ته زما دلاندي نور پيدا کړي اي الله ته زما په سترگو کي نور پيدا کړي او زما په غوږونو کي نور پيدا کړي اي الله ته زما په ويختو کي نور پيدا کړي او زما په څرمن کي نور پيدا کړي زما په غوښه کي نور پيدا کړي او زما په وينه کي نور پيدا کړي او زما دپاره په نور کي اضافه او کړي، پاک دي هغه ذات چاچي عزت لره خپل لباس گرځولي دي او صرف دعزت متعلق يي دشعار گرځولو حکم کړي دي، پاک دي هغه ذات چاچي مجد اوشرف خپل لباس گرځولي دي دکوم په سبب چې هغه مکرم او مشرف شوي دي، پاک دي هغه ذات دچانه علاوه چې دبل چا دپاره تسبيح ونيل لائق نه دي، پاک دي فضل او نعمتونو والا او پاک دي مجد او کرم والا پاک دي عظمت او لويي والا.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث غريب دي او مونږ يي صرف دابن ابي ليلى په سند پيژنو، دارنگي شعبة او سفيان ثوري دا روايت دسلمه بن كهيل دكريب نه دابن عباس په واسطه ددبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مختصر نقل کړي دي

۳۱- باب مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ عِنْدَ افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ بِاللَّيْلِ

دشپي وخت کي د مونږ شروع کولو متعلق ددعا بيان

۳۱۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، بِأَنِّي قَدِمْتُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْتَتِحُ صَلَاتَهُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ؟ قَالَتْ: "كَانَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ افْتَتَحَ صَلَاتَهُ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ رَبِّ جَبْرِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَعَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَكْتُتْ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ

إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دابوسلمه بیان دی مادعائشه رضي الله عنها نه تپوس اوکړو دشپي چي به کله رسول الله صلي الله عليه وسلم دتهجد دپاره پاڅيدو نو دمونځ شروع کولو موقعه کي به يي څه ونيل راته يي اوفرمانيل دشپي چي به په مونځ اودريدو نو دمونځ شروع کولو وخت کي به يي دا دعا ونيله

"اللَّهُمَّ رَبَّ جَبْرِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ. اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

۳۲_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۲۱_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ، حَدَّثَنَا يُوْسُفُ بْنُ الْمُنَاجِشُونَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي تَالِبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا آتَا مِنَ الْمَشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ فَكُنْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي فَأَعِزَّنِي فِي ذُلِّي جَمِيعًا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّلُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِنَّهُ لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، آمَنْتُ بِكَ تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ". فَإِذَا رَكَعَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ خَشَعْتُ لَكَ سُنْبِي وَبَصْرِي وَمُغْنِي وَعِظَامِي وَعَصْبِي". فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ، قَالَ: "اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِنْ لَاءِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَيْنِ وَمِنْ لَاءِ مَا بَيْنَهُمَا وَمِنْ لَاءِ مَا هُنْتُ مِنْ هَيْئِهِ بَعْدَ"، فَإِذَا سَجَدَ، قَالَ:

١ - صحيح مسلم / الماقرين ۳۶ (۴۷۰)، سنن ابی داود / الصلاة ۱۴۱ (۴۶۷)، سنن النسائي / قيام الليل ۱۲ (۱۶۲۶)، سنن

اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ. سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ فَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ. فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ. ثُمَّ يَكُونُ آخِرَ مَا يَقُولُ بَيْنَ التَّشَهُّدِ وَالسَّلَامِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَلْتَأَمْتُ بِهِ مِنْ أَلْتِ الْمُقَدِّمِ وَأَلْتِ الْمُؤَخَّرِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه علي بن ابي طالب: فرماني چي رسول الله ﷺ به كله دمونخ دپاره اودريدلو نو دا دعا ونيله.

«وجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض حنيفاً». أنا من المشركين إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لا شريك له وبذلك أمرت وأنا من المسلمين اللهم أنت الملك لا إله إلا أنت أنت ربي وأنا عبدك ظلمت نفسي واعترفت بذنبي فاغفر لي ذلوبي جميعاً إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت واهدني لأحسن الأخلاق لا يهدي لأحسنها إلا أنت واصرف عني سيئها إنه لا يصرف عني سيئها إلا أنت آمنت بك تباركت وتعاليت أستغفرك وأتوب إليك»

ماخپل مخ دهغه ذات طرف ته متوجه کړی دی چاچي زمکه او اسمانونه پيدا کړي دي زه د مشرکانو نه یم. بې شکه زما مونځ زما قرباني زما ژوند اومه کيدل دالله رب العالمين دپاره دي دهغه څوک سيال نشته دی ماته ددی حکم شوی دی اوزه د اطاعت گزارونه یم. ای الله ته هم بادشاه یی ستانه علاوه بل څوک معبود نشته. ته زما پالونکی یی اوزه ستا بنده یم ما په خپل ځان باندی زیاتی کړی دی زه دخپلو گناهونو اعتراف کوم پس زما ټول گناهونه معاف کړه ستانه علاوه بل څوک گناهونه نه شي معاف کولی زما دخو اخلاقو طرف ته رهنمائي او کړه دخو اخلاقو توفیق ستا دطرف نه ميلاوېږي بد اخلاق زمانه لری کړی بد عادتونه ته لری کولی شي زه ستا په دربار کې حاضر یم بيا حاضر یم ستا مطيع فرمانبردار یم خيراو نیکي ټول ستا په لاسونو کې دي اودڅه شر نسبت ستا طرف ته نه دی ته دپیر برکت اورفعت خاوند یی اوزه ستانه مغفرت غواړم اوتاته توبه کوم، اوکله چي به یی رکوع کوله نو داسي به یی وویل:

«اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت خشع لك سمعي وبصري ومغني وعظامي وعصبي»
ای الله زه ستا دپاره تېتېږم په تامي ايمان راوړی دی اوستا مطيع یم زما غوږونه زما سترگی

^١ - صحيح مسلم / المسافرین ٣٦ (٤٦٨). د الصلاة ١٢١ (٤٦٠). سنن النسائي / الافتتاح ١٤ (٨٩٨). سنن ابن ماجه / الإقامة ١٥ (٨٦٣). (تحفة الأشراف: ١٠٣٨٨). ومسنن احمد (١٠٣٠٩٥/١٠٣٠٩٥). وسنن الدارمي / الصلاة ٣٣ (١٤٤٣). وانظر حديث رقم ٣٢٢٢

زما هوکي زما ما زغه اوزما پتي ټول ستا په مخکې عاجز دي:

«اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات والأرضين وملء ما بينهما وملء ما شئت من شيء

بعد»

او کله چي به یی در کوع نه سر اوچتولو نو فرما نیل به یی سمع الله لمن حمده ربنا لك الحمد .
یعني الله تعالي دهغه خبره واوریدله چاچي دهغه حمد بیان کړو ای زموږ په ربه ستا دپاره
تعریف دی په اسمانونو اوزمکي چي ډکي شي اوددوي مینځ چي ډک شي اوددي نه وروسته
دهرشي ډکیدلو برابر څومره چي ته اوغواړی په دومره مقدار، اوکله چي به یی سجده کوله
نوداسی به یی ونیل

: «اللهم لك سجدت وبك آمنت ولك أسلمت سجد وجهي للذي خلقه فصوره وشق سمعه وبصره

فتبارك الله أحسن الخالقين»

ای الله ماتاته سجده لگولی ده په تامي ایمان راوړی دی اوستا مطیع او فرمان بردار یم زما مخ
دهغه ذات دپاره سجده کړی ده چاچي دایداکړی دی هغه ته یی شکل ورکړی دی نویتر
شکل یی ورکړی دی اوپه دی کې یی غوږونه اوسترگی جوړی کړي دي ډیر دبرکتونو والا الله
دي څوک چي بهترین پیدا کونکی دی اوکله چي به یی دمونځ نه سلام گرځولو نودا دعابه یی
کوله:

«اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني أنت المقدم

وأنت المؤخر لا إله إلا أنت»

اللهم اغفر لي ما قدمت اي الله زما ټول گناهونه اوزما ټول کوتاهيانې معاف کړي کوم چي
ما مخکې کړي دي اوکوم چي ماروستو کړي دي کوم چي مي په پټه کړي دي اوکوم چي مي په
ښکاره کړي دي اوڅومره چي زه دحد نه تیر شوی وم اودکومو چي ته زمانه زیات خبردارۍ ته
خو په نیکی اوخیر کې، وړاندې کونکی اوروستي کونکی یی ستانه علاوه بل معبود نشته
دی.

امام ترمذي رحمه الله ، دا حدیث حسن صحیح دی

٣٤٢٢_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الثَّقَلِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي
سَلَمَةَ، وَيُوسُفُ بْنُ التَّاجِشُونَ، قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: حَدَّثَنِي عَفِي، وَقَالَ يُوسُفُ أَخْبَرَنِي أَبِي،
مَعَدَّنِي الْأَعْوَجُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

دي دهغه څوك سيال نشته دی ماته ددی حکم شوی دی اوزه د اطاعت گذارونه یم ، ای الله ته هم بادشاه یی ستانه علاوه بل څوک معبود نشته . ته زما پالونکی یی اوزه ستا بنده یم مایه خپل خان باندی زیاتی کړی دی زه دخپلو گناهونو اعتراف کوم پس زما ټول گناهونه معاف کړه ستانه علاوه بل څوک گناهونه نه شي معاف کولی زما دخو اخلاقو طرف ته رهنمائي او کړه دخو اخلاقو توفیق ستا د طرف نه میل او پرې بد اخلاقو زمانه لری کړی بد عادتونه ته لری کولی شي زه ستا په دربار کې حاضر یم بیا حاضر یم ستا مطیع فرمانبردار یم خیراونیکی ټول ستا په لاسونو کې دي اودخه شر نسبت ستا طرف ته نه دی ته دهر برکت اورفعت خاوند یی اوزه ستانه مغفرت غواړم او تاته توبه کوم ، حاضر یم او د حکم تابعدار یم او خیر ټول ستا په لاس کې دی او شر ستا دپاره نه دي ، او ستا د عذاب نه صرف ته پناهي ورکولی شي ، ته برکت والا یی او لوی شان والا ستا نه بخښنه غواړم او تاته توبه اوباسم . او کله چي به یی رکوع کوله نو داسي به یی ونیل:

«اللهم لك ركعت وبك آمنت ولك أسلمت خشع لك سمعي وبصري ومعظمي وعصمي»
ای الله زه ستا دپاره یتیمېم په تامي ایمان راوړی دی اوستا مطیع یم زما غوږونه زما سترگی زما هډوکي زما ما زغه اوزما پتی ټول ستا په مخکې عاجز دي: " او چي د رکوع نه به پوته دا دعا به یی ونیل: «اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات والأرضین وملء ما بینهما وملء ما هت من هیم بعد» " ای زموږ په ربه ستا دپاره تعریف دی په اسمانونو اوزمکي چي ډکي شي اوددوي مینځ چي ډک شي اوددي نه وروسته دهر شي ډکیدلو برابر څومره چي ته او غواړی په دومره مقدار، او کله چي به یی سجده کوله نو داسی به یی ونیل:

«اللهم لك سجدت وبك آمنت ولك أسلمت سجد وجهي للذي خلقه قصوره وشق سمعه وبصره»
فتبارک الله أحسن الخالقین»

ای الله ماته سجده لگولی ده په تامي ایمان راوړی دی اوستا مطیع او فرمان بردار یم زما مخ دهغه ذات دپاره سجده کړی ده چاچي داپیدا کړی دی هغه ته یی شکل ورکړی دی نو بهتر شکل یی ورکړی دی او په دی کې یی غوږونه اوسترگی جوړی کړي دي دیر دبرکتونو والا الله دي څوک چي بهترین پیدا کونکی دی ، او کله چي به یی دموښ نه سلام گرځولو نو دا دعا به یی کوله:

«اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني أنت المقدم وأنت المؤخر لا إله إلا أنت»

اي الله زماٲول گناهونه اوزماٲول کوتاهياني معاف کري کوم چي مامخکي کري دي اوکوم چي ماروستو کري دي کوم چي مي په پټه کري دي اوکوم چي مي په ټسکاره کري دي اوخومره چي زه دحد نه تير شوی وم اودکومو چي ته زمانه زيات خبرداري ته خو په نيکي اوخير کي وړاندي کونکي اوروستي کونکي يی ستانه علاوه بل معبود نشته دی. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

۳۴۲۳- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ النَّهَائِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ: "كَانَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ، وَيَضَعُ ذَلِكَ أَيْضًا إِذَا قَضَى قِرَاءَتَهُ وَأَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ، وَيَضَعُهَا إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، وَلَا يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِي قِيَامِهِ مِنْ صَلَاتِهِ وَهُوَ قَائِمٌ، وَإِذَا قَامَ مِنْ سَجْدَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ كَذَلِكَ فَكَثَّرَ، وَيَقُولُ حِينَ يَفْتَتِحُ الصَّلَاةَ بَعْدَ التَّكْبِيرِ: وَجِئْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، سُبْحَانَكَ أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، كَلِمَتُ نَفْسِي وَافْتَرَقْتُ بِذَنْبِي فَأَغْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، آتَاكَ وَالْإِلَهَ، وَلَا مُنْجَا وَلَا مَلْجَأَ إِلَّا إِلَهُكَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكْرِبُ إِلَهُكَ"، ثُمَّ يَقْرَأُ: فَإِذَا رَكَعَ كَانَ كَلَامُهُ فِي رُكُوعِهِ أَنْ يَقُولَ: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَأَنْتَ رَبِّي خَشَعْتُ سَنِيَّ وَبَصَرِي وَمَعْيَ، وَعَظَمِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ"، فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، قَالَ: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، ثُمَّ يُتْبِعُهَا اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ مِنْ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمِنْ مَآ هُنَّ مِنَ قِيَامِهِ بَعْدُ"، فَإِذَا سَجَدَ قَالَ فِي سَجْدَتِهِ: "اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَأَنْتَ رَبِّي سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ، وَهُوَ سَمْعُهُ وَبَصَرُهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْعَالَمِينَ"، وَيَقُولُ عِنْدَ انْقِرَافِهِ مِنَ الصَّلَاةِ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ إِلَهِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ"، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ وَالْعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ الشَّافِعِيِّ وَبَعْضُ أَصْحَابِنَا، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَأَحْمَدُ لَا يَرَوَاهُ، وَقَالَ: بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ وَغَيْرِهِمْ

يَقُولُ: هَذَا فِي صَلَاةِ التَّطَوُّعِ وَلَا يَقُولُهُ فِي الْمَكْتُوبَةِ. سَمِعْتُ أَبَا إِسْمَاعِيلَ يَغْفِي الرَّؤُوسَ، مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يُونُسَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ الْهَاشِمِيَّ، يَقُولُ: وَذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ: هَذَا عِنْدَنَا مِثْلُ حَدِيثِ الرَّهْزِيِّ، عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ. (١)

ترجمه علي بن ابي طالب رض فرماني چي رسول الله ﷺ به كله د فرض مونخ دپاره اودريدلو لاسونه به يي د اوږد پوري پورته كړل ، او چي قراوت به يي پوره كړو نو به يي هم دا كار كولو ، اود ركوع وخت كي به يي هم دا كار كولو ، او چي دركوع ته به يي سر پورته كړو به يي هم دا كار كولو ، او سمع الله لمن حمده به يي وويل ، اوبه مونخ كي به يي د ناستي په حالت كي هيڅ قسم لاس نه پورته كول ، او چي ددوه سجودو نه به پورته نو لاسونه به يي پورته كړل او د مونخ شروع كولو وخت كي به يي د تكبير نه پس دا دعا ونيله:

ووجهت وجهي للذي فطر السموات والأرض حنيفاً وما أنا من المشركين إن صلاتي ونسكي ومحياي ومماتي لله رب العالمين لا شريك له وبذلك أمرت وأنا من المسلمين اللهم أنت الملك لا إله إلا أنت أنت ربي وأنا عبدك ظلمت نفسي واعترفت بذنبي فاغفر لي ذنوبي جميعاً إله لا يغفر الذنوب إلا أنت واهدني لأحسن الأخلاق لا يهدي لأحسنها إلا أنت واصرف عني سيئها إله لا يصرف عني سيئها إلا أنت آمنت بك تباركت وتعاليت أستغفرك وأتوب إليك وسعديك والخير كله في يديك والشر ليس إليك أنا بك وإليك تباركت وتعاليت أستغفرك وأتوب إليك

ما خپل مخ دهغه ذات طرف ته متوجه كړی دی چاچي زمكه او اسمانونه پيدا كړي دي زه د مشركانو نه نه يم . بى شكه زما مونخ زما قرباني زما ژوند اومړه كيدل دالله رب العالمين دپاره دي دهغه څوك سيال نشته دی ماته ددی حكم شوی دی اوزه د اطاعت گذارونه يم ، اى الله ته هم بادشاه یی ستانه علاوه بل څوك معبود نشته . نه زما پالونكى یی اوزه ستابنده يم ما په خپل خان باندی زیاتی كړی دی زه دخپلو گناهونو اعتراف كوم پس زما ټول گناهونه معاف كړه ستانه علاوه بل څوك گناهونه نه شي معاف كولى زما دخو اخلاقو طرف ته رهنمائي او كړه دخو اخلاقو توفيق ستاد طرف نه ميلاويري بد اخلاق زمانه لری كړی بد عادتونه ته لری كولى شي زه ستا په دربار كې حاضر يم بيا حاضر يم ستا مطيع فرمانبردار يم خير اونيكي ټول ستا په

١ - سنن ابی داود/ الصلاة ٨٨ (٤٢٢) . سنن النسائي/ الافتتاح ١٤ (٨٩٨) . سنن ابن ماجه/ الإقامة ١٥ (٨٦٢) (تحفة الأهراف: ١٠٢٢٨) . سنن الدارمي/ الصلاة ٢٢ (١٢٤٣)

لأمنونو کي دي اودخه شر نسبت ستاطرف ته نه دی ته ددير برکت اورفعت ځاوند یی اوزه ستانه مغفرت غوارم اوتاته توبه کوم ، حاضر یم او د حکم تابعدار یم او خیر ټول ستا په لاس کي دی او شر ستا دپاره نه دي ، او ستاد عذاب نه صرف ته پناهي ورکولی شي ، ته برکت والا یی او لویی شان والا ستا نه بخښنه غوارم او تاته توبه اوباسم او کله چي به یی رکوع کوله نو داسي به یی وئیل:

«اللهم لك ركعت وبك أمنت ولك أسلمت خشع لك سمعي وبصري ومغني وعظامي وعصبي»

ای الله زه ستادپاره ټیټیږم په تامي ایمان راوړی دی اوستامطیع یم زماغوږونه زماسترگی زماهووکي زمامازغه اوزما پټی ټول ستا په مخکې عاجز دي " او چي د رکوع نه به پوته دا دعابه یی وئيله.

«اللهم ربنا لك الحمد ملء السموات والأرضين وملء ما بينهما وملء ما شئت من هيء بعد»

ای زموږ په ستادپاره تعریف دی په اسمانونو اوزمکي چي ډکي شي اوددوي مینځ چي ډک شي اوددي نه وروسته دهرشي ډکيدلو برابر څومره چي ته اوغواړی په دومره مقدار، او کله چي به یی سجده کوله نوداسی به یی وئیل :

«اللهم لك سجدت وبك أمنت ولك أسلمت سجد وجهي للذي خلقه قصوره وشق سمعه وبصره»

فتبارك الله أحسن الخالقين»

ای الله ماتاته سجده لگولی ده په تامي ایمان راوړی دی اوستامطیع او فرمان بردار یم زما مخ دهغه ذات دپاره سجده کړی ده چاچي داپيداکړی دی هغه ته یی شکل ورکړی دی نو بهتر شکل یی ورکړی دی اوپه دی کې یی غووونه اوسترگی جوړی کړي دي ډیر ډیرکتونو والا الله دي څوک چي بهترين پيدا کونکی دی ، او کله چي به یی دمونځ نه سلام گرځولو نودا دعابه یی کوله:

«اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني أنت المقدم وأنت المؤخر لا إله إلا أنت»

ای الله زما ټول گناهونه اوزما ټول کوتاهياني معاف کړي کوم چي مامخکې کړي دي اوکوم چي ماروستو کړي دي کوم چي مي په پټه کړي دي اوکوم چي مي په ښکاره کړي دي اوڅومره چي زه دحد نه تیر شوی وم اودکومو چي ته زمانه زیات خبرداریی ته خو (په نیکی) اوخیر کي، وړاندې کونکی اوروستي کونکی یی ستانه علاوه بل معبود نشته دی

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی. اود بعضي شوافعو او زموږ دبعضي فقهاو په دي باندې عمل دی امام ترمذي رحمه الله وايي مگر امام احمد بن حنبل ددی قائل

نه دی. مگر د کوفي وغيره بعضي اهل علم وايي چي دا کار په نفلي مونخونو کي کول پکار دي او په فرائضو کي به داسي نه کوي. د ابو اسماعيل الترمذي نه مي اوريدلي دي چي محمد بن اسماعيل بن يوسف به ونيل چي سليمان بن داود هاشمي په دي باندې قول کړی دی او بيا يې دا حديث ذکر کړو او ونيل يې دا روايت زمونږ په نزد د زهري دروايت پشان دی چي د سالم په واسطه يې دهغه دپلار نه نقل کوي

۳۳_ باب مَا يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ

په سجده د تلاوت کي څه ونيل پکار دي

۳۴۲۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ خُنَيْسٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ لِيَابَنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْتُنِي اللَّيْلَةَ وَأَنَا نَائِمٌ كَأَنِّي كُنْتُ أَصْلِي خَلْفَ شَجَرَةٍ، فَسَجَدْتُ فَسَجَدَتِ الشَّجَرَةُ لِسُجُودِي وَسَمِعَتْهَا وَهِيَ تَقُولُ: اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أَجْرًا، وَضَعْ عَنِّي بِهَا وَزْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذُخْرًا، وَتَقْبَلْهَا مِنِّي كَمَا تَقْبَلُهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ لِي جَدُّكَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، فَقَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجْدَةً ثُمَّ سَجَدَ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَسَمِعْتُهُ وَهُوَ يَقُولُ مِثْلَ مَا أَخْبَرَهُ الرَّجُلُ عَنْ قَوْلِ الشَّجَرَةِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. (١)

ترجمه دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي يو کس عرض او کړو اي دالله رسوله زه اوده وم چي دشپي مي ته په خوب کي اوليدلي چي يوي وني شاته دي مونږ کولو ما سجده اوکړه نو اوني هم زما شاته زما دسجدي په متابعت کي سجده اوکړه ما ثناء ونيله "اللهم اكتب لي بها عندك أجرا وضع عني بها وزرا واجعلها لي عندك ذخرا وتقبلها مني كما تقبلتها من عبدك داود" يعني اي الله ددي په بدن کي ته زما دپاره اجر او ثواب اوليکي او ددي په عوض کي زما نه دگناهونو بوج کوز کړي او دي لره زما دپاره دخان سره په اخرت کي ذخيره کړي او دا زما دپاره داسي قبول کړي څنگه چي تادخپل بنده داود عليه السلام دعا قبوله کړي ده، ابن جريج وائي ماته ستاسو يعني حسين بن عبيدالله، نيکه عبيدالله او ونيل ابن عباس ونيلي

دي جي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دي موقعه دسجدي يو ايت تلاوت كړو او بيا يي سجده او كړه ابن عباس وائي ما ورنه په سجده كي واوريدل چي دا دعا يي ونيله "اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أَجْرًا، وَطَهِّرْ عَنِّي بِهَا وِزْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ لُحْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ"

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو او په دي باب كي دابوسعيد خدري نه هم روايت وارد دي

٣٤٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي سُجُودِ الْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ: سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَشَقَّ سَنَعَهُ وَبَصَرَهُ بِخَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

تخريج: انظر حديث رقم ٥٨٠

ترجمه دام المومنين عائشه رضي الله عنها نه روايت دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم به دشپي دتلاوت په سجده كي دا دعا ونيله «سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَشَقَّ سَنَعَهُ وَبَصَرَهُ بِخَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ». يعني زما مخ ماهغه ذات ته كيخود چاچي پيدا كړي او غوږونه او سترگي او طاقت يي ور كړي دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

٣٤- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ

دكور نه وتلو وخت كي ددعا غوښتلوبيان

٣٤٢٦- حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ يَحْيَى بْنُ سُوَيْدٍ الْأَمَوِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَكْبَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ لَمَّا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، يُكَفِّرَ لَهُ كُلِّبَتٌ وَوُكَيْتٌ وَكُلُّ عِلَّةٍ الْخَطِيئَانِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا

الْوَجْهُ.

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي چي چا دکور نه دېهر وتلو په وخت کې دا جملي اوونيلي بسم الله توکلت علي الله ولا حول ولا قوة الا بالله دالله په نامه دکوره اوخم په الله مي توکل دی دگناه نه بچ کيدو او نيکي کولو هيڅ طاقت نه لرم بى دالله دامدا نه، هغه ته اوونيلي شو تاته هدايت اوشو ستا ذه واري واخيستی شوه او بچ کړی شوی او شيطان ترينه په ډډه شو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ يې صرف په همدي سند پيژنو

نکات: وقيت وقي وقيته دضرب نه معني دچا حفاظت کول.

تسريح : دکور نه وتلو په وخت کې بل چاته ددعا کولو وضاحت.

په يو بل روايت کې دا دعا په زيات وضاحت سره راغلي ده چي په اخر کې يې دا الفاظ دي "فتنحي له الشيطان ويقل الشيطان اخر كيف لك برجل قدهدي وكفي ووفي" يعني بيا ددينه پس شيطان دده نه لري شي او بل شيطان ده ته اوواني چي اوس به دی څنگه قابو کيدی شي ده ته خو نېغه لاز اوخودلی شوه او دنورو نه مستغني کړی شو او دتمامو بدو کارونو نه بچ کړی شو.

اگر چي علماؤ ددي دعا استحباب ليکلی دی ليکن تاسو اوگورئ چي دشریعت په مستحبو کارونو کې څومره مستحب دی په مستحبو کې چي څومره حفاظت دی نوپه سنن او واجباتو او فرانضو کې به څومره وي په دي دعا کې دالله په ذات توکل او اعتماد دی او دلا حول په ذریعه خپله عاجزي خودل دي ددي په سبب انسان ته الله دطرفه هدايت انعام ملاويږي مطلب دادی چي هدايت ددي خبري نوم دی چي بنده دي الله ياد اوساتي او په هغه باندې دکامل اعتماد کولو سره به خپل ټول کارونه الله تعالي ته سپاري.

۳۵_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۴۲۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَثُورٍ، عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَمْرِ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ، قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ"

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُ بِكَ مِنْ اَنْ نَزِلَ اَوْ نُضِلَّ اَوْ نَظْلِمَ اَوْ نُظْلَمَ اَوْ نَجْهَلَ اَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا". قَالَ اَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ (١).

ترجمه: دام المومنين ام سلمه محزوميه رضي الله عنها نه (چي نوم يى هندبنت حذيفه دى، روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به چي دكوره وتونو دا به يى فرماييل: «بسم الله توكلت على الله اللهم إنا نعوذ بك من أن نزل أو نضل أو نظلم أو نظلم أو لجهل أو لجهل علينا» دالله په نوم دكوره اوخم او په الله مي توكل دى يا الله زه ستا نه پناه غوارم ددي نه چي گمراه شم يا مي خوك گمراکري او ددي نه چي خطا شم يا مي خوك خطا کري او ددينه چي په چا زياتى اوکرم يا راباندي خوك زياتى اوکري او ددي نه چي نارامي اوکرم يا راباندي خوك نارامي اوکري.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دى لغات ذل ذلاد ضرب نه معني دخويدلو دي.

اجهل: جهل جهلا دسمع نه په معني دنه پوهيدو دي، که په صله کې يي علي راشي نوبيا به معني دظاهرولو دجهالت وي.

تفسير: بسم الله الخ، دا دعا به نبي کریم صلي الله عليه وسلم هم دکور نه دوتلو په وخت کې غوښتله نو په دي بنا مونږ لره ددي دعا اهتمام کول پکار دي او ددي دعا په برکت سره به انشاء الله هيڅ يو انسان ددنیا او اخرت دناکامۍ سره مخامخ نشي. "ان اضل" چي گمراه شم، ددينه مراد دادى چي اى الله زه ستانه سوال کوم چي دکومو کارونو په طلب پسي زه روان يم هغه زمانه پټ اونه ساتي.

ازل او ازل: ددينه مراد گناه ده مطلب دادى چي زه نه پخپله گناه اوکرم او نه مي بل خوك گناه نه تيار کري.

اظلم او اظلم: چي زه نه په چا ظلم اوکرم او نه دظلم ذريعه اوگرخم او نه بل خوك په ما ظلم اوکري خکه چي دقيامت په ورځ به دظلم ډيره سخته سزا وي په يوروايت کې دي "اظلم ظلمات يوم القيامة" يعني ظلم به دقيامت په ورځ دتيارو په شکل کې وي. اجهل او يجهل عليها: چي نه زه پخپله په چا جهالت اوکرم او نه په ماباندي جهالت اوشي ددي جهالت نه مراد دادى چي چاته ضرر اونه رسوم ياماته خوك ضرر اونه رسوي.

١ - سنن ابی داود/الأدب ١١٢ (٥٠٩٢). سنن النسائي/الاستعداد ٢٠٥ (٥٢٨٨). ٦٥ (٥٥٢١). سنن ابن ماجه/الذعام ١٨ (٢٨٨٢).

(تعفة الأهراف: ١٨١٦٨). و مسند احمد (٢٢٢. ٢١٨. ٦/٢٠٦).

دام سلمه رضي الله عنها مختصر حالات

نوم هند كنيه ام سلمه په قريشو كې دمخزوم خاندان سره يې تعلق وو سلسله دنسب يې داده هند بنت ابي اميه سهل بن مغيره بن عبدالله بن عمرو بن مخزوم دپلار نوم يې ابو اميه وو او اتهاني سخي انسان وو

اوله نكاح يې عبدالله بن اسد چې په ابو سلمه مشهور وو شوي وه او دا دابو سلمه دتره خوي وو او در رسول الله صلي الله عليه وسلم رضاعي ورور وو اسلام په ابتداء كې دخپل خاوند سره مسلمانته شوي وه او حبشي ته يې هجرت هم كړې وو خو اخر په عزوه احد كې ددي خاوند زخمي شو او جمالي ثاني كې دهجرت په څلورم كال ددي زخمونو په وجه وفات شو

رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمانييل صبر كوه او دده دپاره دمغفرت دعا غواړه او داسي وايه اې الله دده نه بهتر جانشين ماته راكړي څه موده پس ابوبكر رضي الله عنه ام سلمه ته دنكاح پيغام ورکړو خو هغي قبول نكړو بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم دنكاح پيغام ورکړو نو ام سلمه اوونيل په ما كې يو څو خبري دي يوزه سخته غيرتي يم، دويم بال بچي داره يم، دريم عمر مي زيات دی، خو رسول الله صلي الله عليه وسلم دا ټولي خبري قبولي كړي او ددي سره يې نكاح اوکړه دا نكاح په شوال كې شوي وه (نسائي ۱۱۵).

دهجرت په يولسم كال نبي كريم صلي الله عليه وسلم بيمار وو يوه ورځ يې طبيعت ډير خراب شو نو ام سلمه رضي الله عنها چغه كړه نو رسول الله منع كړه او ورته يې اوفرمانييل چې دا خو دمسلمان شان نه دی

وفات. په كوم كال چې دحره واقعه پيښه شوي وه ۲۳ هجري كې نوپه همدغه كال ام سلمه وفات شوي وه او په دغه وخت كې ددي عمر ۸۴ كلونه وو چې ابوهريره رضي الله عنه ورباندي جنازه اوکړه دمروياتو شمير يې ۳۷۸ دی ۱۳ پکې متفق عليه دی.

۳۶_ باب مَا يَقُولُ إِذَا دَخَلَ الشُّوْقَ

بازارته داخلیدو وخت کي کومه دعا ونييل پکار دي

۳۶۲۸_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ بْنُ سَيَّانٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، قَالَ: قَدِمْتُ مَكَّةَ فَلَقِيَنِي أَبِي سَالِمٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ فَقَدَّ لِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ دَخَلَ الشُّوْقَ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا هَـوَ يَلَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيِّرُ وَيُخَيِّتُ وَهُوَ عَلَى لَا يَمُوتُ يَدِيهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفٍ حَسَنَةٍ وَمَعَ غَنَى أَلْفِ أَلْفٍ سَوْفَةٍ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ أَلْفٍ دَرَجَةً". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ

غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَاهُ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَهُوَ قَهْرَمَانُ آلِ الرَّبِّيرِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ هَذَا الْحَدِيثُ نَحْوَهُ. (١)

ترجمه د عمر فاروق رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي چاچي بازار ته د داخلیدو وخت کي دا کلمات اولوستل " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، "يعني نشته هيڅوک لائق د بندگۍ مگر صرف الله تعالي دي يواځي چي هيڅ قسم شريک ورسره نشته خاص دهغه دپاره بادشاهي ده خاص هغه لره حمد او ثناء ده او خاص هغه ژوندي کول او مړه کول کوي او هغه ژوندي دي چي هيڅ کله ورباندې مرگ نه راځي او په لاس کي يې خبر دي او يقينا هغه په هر څه قادر دي، نو الله تعالي به دده دپاره لس نيکياني اوليکي او لس گناهونه به يې معاف کړي او لس درجي به يې لوړي کړي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي عمرو بن دينار دزيير رضي الله عنه دکورنۍ دخرج او امدن منتظم وو، هغه دا حديث دسالم بن عبد الله نه په همدې مضمون نقل کړي دي.

٣٤٢٩- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الضُّعْفِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، وَالْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَهُوَ قَهْرَمَانُ آلِ الرَّبِّيرِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ فِي السُّبْحِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَمَعَ غَنَاهُ أَلْفَ أَلْفِ سَيِّئَةٍ وَبَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ هَذَا هُوَ شَيْخٌ بَصْرِيُّ تَكَلَّمَ فِيهِ بِغَضِّ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، وَقَدْ رَوَى عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَحَادِيثَ لَا يَتَابَعُ عَلَيْهَا، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ، وَرَوَاهُ يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ الْقَائِلِيُّ، عَنْ عَمْرَانَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عَمْرٍو رَوَاهُ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

ترجمه عمرو بن دينار رضي الله عنه دزيير رضي الله عنه دکورنۍ مالي منتظم دسالم بن

١ - سنن ابن ماجه/التجارات ٣٠ (٢٢٣٥) (تحفة الأشراف: ١٠٥٨٩)

- سنن ابن ماجه/التجارات ٣٠ (٢٢٣٥) (تحفة الأشراف: ١٠٥٩١)

عبدالله بن عمر نه روايت نقل كوي او هغه يي دخپل پلار نه او هغه يي دده دنيكه عمر فاروق رضي الله عنه نه نقل كوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي بازار ته د داخليدو وخت كي دا كلمات " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ اللَّهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ " يعني نشته هيڅوك لائق د بندگي مگر صرف الله تعالي دي يواځي چي هيڅ قسم شريك ورسره نشته خاص دهغه دپاره بادشاهي ده خاص هغه لره حمد او ثناء ده او خاص هغه ژوندي كول او مړه كول كوي او هغه ژوندي دي چي هيڅ كله ورباندي مرگ نه راځي او په لاس كي يي خير دي او يقينا هغه په هر څه قادر دي، اوواني دهغه دپاره به لس لاکه نيكياني اوليکلي شي او لس لاکه گناهونه به يي معاف شي او په جنت كي به الله تعالي دده دپاره کور جوړوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: عمرو بن دينار بصري شيخ دي مگر بعضي محدثينو ورباندي كلام کړي دي، يحيي بن سليم طانفي دا حديث د عمران بن مسلم نه او هغه د عبدالله بن دينار نه او هغه دابن عمر په واسطه د نبي کريم صلي الله عليه وسلم نه نقل کړي ديي او هغوی په دي کي د عمر رضي الله عنه واسطه نه ده ذکر کړي.

۳۷- باب مَا يَقُولُ الْعَبْدُ إِذَا مَرَضَ

دييماريدو وخت كي کومه دعا ونيل پکار دي

۳۴۳- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ جُمَادَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ حَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْزَى أَبِي مُسْلِمٍ، قَالَ: أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُمَا شَهِدَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، صَدَقَهُ رَبُّهُ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَأَنَا أَكْبَرُ، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، قَالَ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي لَا شَرِيكَ لِي، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، قَالَ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا لِي الْمُلْكُ وَلِي الْحَمْدُ، وَإِذَا قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، قَالَ اللَّهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا لِي، وَكَانَ يَقُولُ: مَنْ قَالَهَا فِي مَرَضِهِ لَمْ يَمُتْ مَا لَمْ تَطْعَمَهُ النَّارُ " قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَاهُ هُجُبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْأَعْزَى أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، حَدَّثَنَا بِرْدَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ

بَشَارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ يَحْيَى، (١)

ترجمه: ابو سعيد خدری رضي الله عنه او ابو هريره رضي الله عنه دواړه دا روايت کوي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي څوک چي لا اله الا الله والله اکبر اوواني الله تعالي يی تصديق کوي او فرماني لا اله الا انا وانا اکبر، بغير ځما نه بل څوک دعبادت لائق نشته او زه دتولو نه لوی یم، او کله چي څوک دا الفاظ اوواني لا اله الا الله وحده لا شریک له، نو الله تعالي يی تصديق کوي فرماني لا اله الا انا وحدي لا شریک لي بغير ځما نه بل څوک دعبادت لائق نشته زه يک تنها یم شریک می نشته، او چي څوک دا الفاظ اوواني (لا اله الا الله له الملك وله الحمد) الله تعالي يی تصديق کوي او فرماني (لا اله الا انا لي الحمد ولي الملك) او چي څوک دا الفاظ اوواني (لا اله الا الله لا حول ولا قوة الا بالله) نو الله تعالي يی تصديق کوي او فرماني (لا اله الا انا ولا حول ولا قوة الا لي) (لا اله الا الله والله اکبر لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد لا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله، که دمرض په حالت کي چا اوونیل او مړ شو ددورخ داور نه بچ شو.

امام ترمذي وائي دا حديث حسن غريب دي، او شعبه دا حديث دابواسحاق نه او هغه دمسلم نه او هغه دابوهريره نه په همدې مضمون نقل کړي دي دارنگي محمد بن بشار دا حديث دمحمد بن جعفر نه او هغه دشعبه نه په همدې مضمون نقل کړي دي.

لغات: طعم طعما معني يوشي ځکل دسمع نه طعما معني خوراک دباب افعال نه متعدي استعماليري.

تشریح: په پورتني روايت کې چي کوم کلمات مذکور دي په دي کې دالله د عظمت ذکر دی او په دي باندې الله تعالي خوشحاليږي دا کلمات په عامو وختونو کې هم داجر او ثواب باعث دي او خاصکر په بيماري کې ددي لوستل زيات ضروري دي او که چاته په دي بيماري کې مرگ راشي نو دا به دده دپاره دحسن خاتمه ذريعه وي

۳۸- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى مُبْتَلًى

¹ - سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ۱۶ (۳۰-۳۱)، ۱۳ (۳۴۸)، سنن ابن ماجه/ الأدب ۵۲ (۴۹۴) (تحفة الأشراف: ۴۹۳).

دڪوم بيمار ديدلو وخت کي ددعا ونيو بيان

۳۴۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِّيعٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ مَوْلَى آلِ الزُّبَيْرِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ، عَنِ ابْنِ عَمَرَ، عَنْ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ رَأَى صَاحِبَ بَلَاءٍ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا، إِلَّا غُفِرَ مِنْ ذَلِكَ الْبَلَاءِ كَأَنَّمَا كَانَ مَا عَاشَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَهْرَمَانِ آلِ الزُّبَيْرِ هُوَ شَيْخٌ بَصْرِيٌّ وَلَيْسَ هُوَ بِالْعَوِي فِي الْحَدِيثِ، وَقَدْ تَفَرَّدَ بِأَحَادِيثٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ، وَقَدْ رَوَى عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، أَنَّهُ قَالَ: إِذَا رَأَى صَاحِبَ بَلَاءٍ فَتَعَوَّذَ مِنْهُ يَقُولُ ذَلِكَ فِي نَفْسِهِ وَلَا يُسْمِعُ صَاحِبَ الْبَلَاءِ. (۱)

ترجمہ د عمر رضي الله عنه نه روايت دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي خوك په مصيبت کي يو گرفتار بنده اووښي او دا دعانيه کلمات اوواني " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا " يعني ټول تعريفونه الله تعالي لره دي چاچي زه دهغه بلا او مصيبت نه بچ ساتلي يم په کومه کي چي ته مبتلا شوي يي او ماته يي فضيلت راکړي دي پخپل ډيرو مخلوقاتو، بيا به دا دعا ويونکي په ټول ژوند کي دمصيبتونو نه محفوظ وي اگر که دي هر څنگه ژوند تير کړي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي. او عمرو بن دينار د ال زبير خزانچي دي او بصري شيخ دي او په باب د حديث کي خاص قوي نه دي او دي د سالم بن عبدالله بن عمر نه د ډيرو احاديثو په نقل کولو کي منفرد دي. ابو جعفر محمد بن علي واني كله چي خوک په مصيبت کي مبتلا لره اووښي نو پکار ده چي ددي مصيبت نه پناه اوغواري خو دا دعا دي مصيبت زده ته نه اوري، په دي باب کي دابوهريره رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي

۳۴۳۲- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ السَّمَنَانِيُّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمَرَ الْعُمَرِيُّ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ رَأَى مُبْتَلًى فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَبَنِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ

وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا. لَمْ يُصْنَعْ ذَلِكَ الْبَلَاءُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چي خوك په مصيبت كي يو گرفتار بنده اوويني او دا دعانيه كلمات اوواني " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا " يعني ټول تعريفونه الله تعالي لره دي چاچي زه دهغه بلا او مصيبت نه بچ ساتلي يم په كومه كي چي ته مبتلا شوي يي او ماته يي فضيلت راكړي دي پخپل ډيرو مخلوقاتو، هيڅ كله به ده ته دا مصيبت اونه رسيږي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي

٣٩- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَامَ مِنَ الْمَجْلِسِ

د يو مجلس نه دروانيدو وخت كي د دعا غوښتويان

٣٤٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ أَبِي السَّفَرِ الْكُوفِيُّ وَأَشْبُهُ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَفْظَةُ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَيَحْمَدُكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكْرِمُكَ وَإِلَيْكَ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ". وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ، وَعَائِشَةَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سُهَيْلٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

ترجمه : دابو هريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خوك چي په يو مجلس كي كيناستو او ډيري خبري يي او كړي بيايي ددغي مجلس دپاڅيدو نه مخكي اوونيل: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَيَحْمَدُكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأُكْرِمُكَ وَإِلَيْكَ)) يا الله ته پاك يي ټول تعريفونه ستادي زه اقرار كوم چي تانه سيوا بل معبود نشته تانه بخښنه غواړم او تاته رجوع كوم، الله به ورته په دغه مجلس كي كړي ټول گناهونه معاف

١ - تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٦٩)

٢ - سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ١٢٤ (٢٩٤م) (تحفة الأشراف: ١٢٤٥٢)

کري

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او مونږ يي دسهيل په روايت صرف په همدې سند پيژنو، او په دي باب کي دابويرزه او عائشه رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي

لغات: لفظه: لفظ لغتا ولغاتا دفتح نه لفظ القوم، معني شور کول، مصدر دي ددروازي نه بهر صحن، جمع يي الفاظ راخي.

تفسير: فکثر فيه لغته، يعني په دي مجلس کې ډيري بي فاندې خبرې وشوي، لفظه داسي خبرو ته ونيلي شي چي په مطلب يي څوک نه پوهيږي، يا داچي بلکل بيبي فاندې خبرې وي. الاغفر له ماکان من مجلسه ذلك، يعني ده ته به دده ددي مجلس گناه معاف شي، علماء وايي چي دمغفرت نه مراد صغيره گناهونه دي کبيره گناهونه او حقوق العباد خپلو حقدارانو ته په سپارلو او يا ورته معافي غوښتلو سره معاف کيږي

٣٤٣٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنَّا بِنِ عُمَرَ، قَالَ: "كَانَ يُعَدُّ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَجْلِسِ الْوَاحِدِ مِائَةً مَرَّةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَقُومَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دعبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به ديو مجلس نه دروانيدو وخت کي سل سل پيري دا دعائيه کلمات ونيل " رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْغَفُورُ " يعني اي زموږه ربه مونږ ته مغفرت اوکړي او زموږ توبه قبوله کړي يقينا ته توبه قبلونکي او بخونکي يي. سفيان دمحمد بن ثوقه نه په همدې سند او په همدې مضمون روايت نقل کړي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

٤٠- بَابُ مَا جَاءَ مَا يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ

په مصيبت كي دگرفتار كس دپاره كومه دعا ونييل پكار دي

۳۴۲۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ يَدْعُو عِنْدَ الْكَرْبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ". حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ أَبُو هَيْسَمٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دتکليف په وخت كي فرماييل: «لا إله إلا الله الحليم العظيم لا إله إلا الله رب العرش العظيم لا إله إلا الله رب السموات والأرض ورب العرش الكريم» يعني الله نه غير بل معبود نشته هغه دیر حليم او حکيم دی الله نه غير بل معبود نشته هغه دعرش عظيم رب دی الله نه غير بل معبود نشته هغه داسانونو اوزمکی او عرش عظيم رب دی.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي مونږ ته محمد بن بشار روايت بيان کړي دي او هغه ته ابن ابو عدي او هغه ته هشام او هغه ته قتاده او قتاده دابوالعاليه نه او هغه دابن عباس په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه دمذکوره حديث هم معني روايت نقل کړي دي، او په دي باب كي دعلي رضي الله عنه نه هم روايت وارد دي
(لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ، وَرَبُّ الْأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ)) متفق عليه.

لغات: کرب: غم، پریشاني، کرب دنصر نه کربا سختيدلو دغم ته ويلي شي، العرش: معروف عرش، ياشاهي تخت، الکريم معني مهربان کرما وکرامه: مهرباني کول
تصريح: کرب دیر زيات لوي غم ته ونيلی شي مطلب دادی هر خومره لوي غم که راخي خو چي پورتنی دعا اولوستلی شي نو الله تعالي به ورته ددينه نجات ورکړي.

"لا إله إلا الله العظيم" يعني نشته هيڅ يو معبود علاوه د عظمت والا الله تعالي نه، علما وائي دالله تعالي عظمت دومره لوي دی چي دهیچا په عقل كي يي تصور نشي راتلی

١ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ۲۷ (۱۴۴۵، ۱۴۴۶)، والتوحيد ۲۲ (۱۴۴۶)، و (۱۴۴۱)، صحيح

مسلم الذکر والدعاء ۳۱ (۲۷۳۰) (حفلة الأشراف: ۵۴۲۰)

"الحليم" يعني الله تعالى صبرناك دي چي د قدرت باوجود سزا لره مؤخر کوي او دالله تعالى غصه فوري انتقام اخستلو سبب نه دی.

علامه نووي فرماني چي اسلافو به دمصببتونو په وخت کې دا دعا لوستله. سوال په پورتنۍ دعا کې خو صرف دالله تعالى ثنا او تعريف دی په دي کې خوځه حاجت نه دی غوښتلې شوی؟

اولنی جواب دادی دا ابتدائي کلمات دي يعني ددي کلماتو دلوستلو نه پس چي به رسول الله دغم لري کولو دپاره هره دعا اوغوښتله نو الله تعالى به ورته لري کوله لکه چي دالادب المفرد دروايت نه هم معلومېږي.

دويم جواب دادی اگر چي په دي الفاظو کې دعا نشته مگر قانون الهي دادی څوک چي په دي ذکر کې داسي مشغول وي چي ددعا غوښتلو موقعه ورته ملاؤ نشي نو الله تعالى ورته دغوښتونکو نه زيات ورکوي.

٣٤٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ الْمُغِيرَةِ الْمُخَرَّمِيُّ الْمَدَنِيُّ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي قُدَيْلٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْقُضَلِ، عَنِ الْمُقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا أَهْنَأَ الْأَمْرَ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، وَإِذَا اجْتَهَدَ فِي الدُّعَاءِ، قَالَ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي کله به رسول الله صلي الله عليه وسلم دکوم مشکل سره مخامخ شو نو سر مبارک به يي اسمان طرف ته پورته کړو او بيا به يي دا دعانيه کلمات اوونيل "سبحان الله العظيم" يعني پاكي ده رب زما لره چي ډير لوي دي او چي کله به يي په دعا کي ډير کوشش کولو نو دا کلمات به يي ونيل "ياحي ياقيوم" يعني اي ژوندي ذاته او اي دتمام کائنات دنظام چلونکيه. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي

٤١- بَابُ مَا جَاءَ مَا يَقُولُ إِذَا نَزَلَ مَنْزِلًا

کوم منزل ته درسيدو وخت کي ددعاغوښتلوي بيان

۳۴۳۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّجِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمِ السُّلَمِيَّةِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَجِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ أَنَّهُ بَلَغَهُ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ الْأَشَّجِ، فَذَكَرَ نَحْوَ هَذَا الْحَدِيثِ، وَرَوَى عَنِ ابْنِ عَجَلَانَ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّجِ، وَيَقُولُ: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنْ خَوْلَةَ، قَالَ: وَحَدِيثُ اللَّيْثِ أَصَحُّ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عَجَلَانَ. (١)

ترجمه : خوله بنت حڪيم سليميه رضي الله عنها واني چي ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم دا فرمان واوريده چي خوك چرته كوم خاى دپراؤ كولو په وخت دا دعائيه كلمات : اَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ اوواني (چي دهغى ترجمه لاندې ليكلى شوي ده)، نو هغه ته به دروانگى تر وخته پورى هيڅ څيز نقصان اونه رسوي (ترجمه) زه دالله پاك مڪمل كلماتو په مدد دهر پيدا شوي د شر او افت نه پناه غواړم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي، مالك بن انس دا حديث په همدې مضمون نقل كړي دي او هغه د يعقوب بن عبدالله اشج نه نقل كړي دي او بيا يې همدا حديث بيان كړي دي، همدا رنگي دا حديث ابن عجلان هم نقل كړي دي ديعقوب بن عبدالله نه البته دده په روايت كي دسعيد بن مسيب عن خوله اضافه ده، دليث بن عجلان دروايت په مقابل كي دا روايت زيات صحيح دي

لغات اعوذ عاذ يعوذ عودا وعياذا ومعاذا ومعاذة وتعوذا واستعاذ پناه غوښتل.

تشرېح . سړى چي كله په سفر كې قيام او كړي نو ذكر شوي دعا دي اولولي بيا ورته هيڅ يو شى نقصان نشي رسولى دكلمات الله نه مراد دالله تعالي ازلي صفات دي كوم چي ورسره هميشه قائم دي التامات يعنې چي كامل دي هيڅ نقصان او كمى پكې نشي راتلي

دخوله بنت حڪيم رضي الله عنها حالاته

نوم خوله كنيه ام شريك قبيله اسلم سره يې تعلق دى او دا درسول الله صلي الله عليه وسلم ترور وه چي دشمان بن مظعون سره يې نكاح شوي وه كله چي په دويم هجري كې عثمان بن مظعون

وفات شو نو خوله رضي الله عنها دويمه نكاح اونكره علامه ابن اسير واني كانت امرته
صالحة يعني حوله يوه نيكه بي بي وه په مسند احمد كې راخي تصور النهار تقوم الليل
دورخي به بي روزي نيولي او دشپي به بي تهجد كول دمروياتو شمير بي بينخلص دي.

٤٢- باب مَا يَقُولُ إِذَا خَرَجَ مُسَافِرًا

سفر ته دتلو وخت كي ددعا غوښتلويان

٣٤٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَلِيٍّ الْمُقَدِّسِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
يُسْرِ بْنِ الْخَثْعَمِيِّ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ
فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ قَالَ بِأُصْبُعِهِ وَمَدَّ شُعْبَةً بِأُصْبُعِهِ، قَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي
الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا بِصُحْبِكَ وَأَقْلِبْنَا بِدِمَّتِهِ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ، اللَّهُمَّ
إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: كُنْتُ لَا أَعْرِفُ هَذَا إِلَّا مِنْ حَدِيثِ
ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ، حَقَّقَ حَدَّثَنِي بِهِ سُؤَيْدٌ، حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ،
حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ أَبِي
هُرَيْرَةَ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ. (١)

ترجمه . دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم
په سفر تلو او پخپله سورلي په سوريډو نو پخپله گوته به بي اسمان ته اشاره او كړه او دا دعانيه
كلمات به بي ونيل "اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا بِصُحْبِكَ
وَأَقْلِبْنَا بِدِمَّتِهِ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ
وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ" يعني اي الله ته زما په سفر كي رفيق بي او ته زما په كور كي خليفه بي (يعني
زما په عدم موجودگي كي زما دكور او كورني او مال حال حفاظت كونكي او نائب بي، خپلو
ټولو خيرخواهانو سره زما ملگرتيا او كړي او ما خپل منزل ته په حفاظت سره راوړسي، اي الله
ته زمكه زمونږ دپاره راوونغاړي او سفر راته اسان كړي اي الله زه په تاباندي دسفر دتكليف
اومشت نه پناه غواړم او دخپل نظر دناكام واپس كيدو دخفگان نه په تاباندي پناه غواړم.
امام ترمذي رحمه الله وايي ماته داحديث صرف دابن عدي په روايت معلوم دي تردي پوري

چي سويد ماته دا حديث په مذكوره سند بيان كړو ونيل يي مونږ ته عبدالله بن مبارك دا روايت بيان كړي دي او هغه دشعبه نه په همدې مضمون نقل كړي دي دا حديث دابوهريره په روايت حسن غريب دي او مونږ يي صرف دشعبه په روايت پيژنو

٣٤٣٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ أَكْتُ الصَّاحِبِ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةَ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَغْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَمِنْ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُونِ وَمِنْ دَعْوَةِ الظُّلْمِ وَمِنْ سُوءِ الْمُنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَيُرْوَى الْحَوْرُ بَعْدَ الْكُونِ أَيْضًا، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: الْحَوْرُ بَعْدَ الْكُونِ أَوِ الْكُونِ وَكَلَاهُمَا لَهُ وَجْهٌ يُقَالُ: إِنَّمَا هُوَ الرُّجُوعُ مِنَ الْإِيمَانِ إِلَى الْكُفْرِ، أَوْ مِنَ الْقَاعَةِ إِلَى الْمَعْصِيَةِ، إِنَّمَا يَغْنِي مِنَ الرُّجُوعِ مِنْ قِيٍّ إِلَى قِيٍّ مِنَ الشَّرِّ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن سرجس رضي الله عنه بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم په سفر تلو نو دا دعا به يي ونيله " اللَّهُمَّ أَكْتُ الصَّاحِبِ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةَ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَغْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَمِنْ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُونِ وَمِنْ دَعْوَةِ الظُّلْمِ وَمِنْ سُوءِ الْمُنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ " يعني اي الله ته زمونږ دسفر ملگري يي او ته زمونږ نه وروسته زمونږ داهل او عيال نائب او خليفه يي اي الله ته زمونږ سره زمونږ په دي سفر كي ملگري اوسه او زمونږ په کورنۍ كي زمونږ خليفه او نائب جوړشه اي الله زه په تاباندي پناه غواړم په سفر كي دتکليف او ستري والي او دناکام واپس کيدو دغم نه او دمظلوم دخيرو نه او په مال او کورنۍ دواقع شوي کوم بد منظر دليدو نه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي، او د "الحور بعد الكون" په خاي باندي الحور بعد الكور الفاظ هم مروي دي او دا دواړه هم معني الفاظ دي چي يو دبل په خاي استعماليري او ددي معني داده چي پناه غواړم دايمان نه کفر طرف ته دواپس کيدو نه او يا دنيکی نه دمعصيت طرف ته دواپس کيدو نه، ددي مطلب دا دي چي دخير نه چرته شر طرف

١ - صحيح مسلم/ المناک ٤٥ (١٣٢٢) . سنن النسائي/ الاستعاذه ٢١ (٥٥٠٠) . ٢٢ (٥٥٠٢) . سنن ابن ماجه/ الدعاء ٢٠

(٢٨٨٨) (تحفة ال أشراف: ٥٢٢٠) . مستند احمد (٨٢/٥٨٢)

ته زما واپسي اونه شي.

د عبدالله بن سرجس رضي الله عنه حالاته

نوم عبدالله دېلار نوم سرجس دمزني قبيلي سره تعلق لري مخزومي هم ورته ونيلي شي دبصري اوسيدونكي دي او دمروياتو تعداد يي ۱۷ دي چي دري په دي كي مسلم نقل كړي دي.

۴۳_ باب مَا يَقُولُ إِذَا قَدِمَ مِنَ السَّفَرِ

د سفر نه واپسي وخت كي د دعا غوښتلويان

۳۴۴۰_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، أَلْبَانًا شُعْبَةً، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الرَّبِيعَ بْنَ الْبَرَاءِ بْنَ عَازِبٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ قَالَ: آيُّونَ كَاتِبُونَ عَابِدُونَ لِزَيْنًا حَامِدُونَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَرَوَى الثَّوْرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ الْبَرَاءِ، وَرَوَاهُ شُعْبَةُ أَصَحُّ، وَفِي الْبَابِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وَأَنْسَ، وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. (١)

ترجمه . دبراء بن عازب رضي الله عنه نه روايت دي فرماني كله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم د سفر نه واپس راغلو نو دا دعا به يي غوښتله " آيُّونَ كَاتِبُونَ عَابِدُونَ لِزَيْنًا حَامِدُونَ "يعني مونږ په سلامتۍ سره د سفر نه واپس راتلونكي يو انشاء الله، او مونږ ستا په حضور كي توبه كونكي يو، او مونږ دخپل رب عبادت كونكي يو، او مونږ دخپل رب شكر گذار يو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، سفيان ثوري دا حديث دابو اسحاق نه او هغه دبراء نه نقل كړي دي او په سند كي يي دربيع بن براء واسطه نه ده ذكر كړي، مگر دشعبه روايت زيات صحيح دي، او په دي باب كي دابن عمر، انس، او جابر بن عبدالله رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي

۳۴۴۱_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَتَنَظَّرَ إِلَى جُذُرَاتِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَضَعَ رَأْسَهُ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دَابَّةٍ حَزَّكَهَا مِنْ حُبِّهَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه نه مروي دي فرماني كله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم سفر نه واپس راتلو او دمديني په ديوالونو به يي نظر پريوتلو نو خپله سورلي به يي دخپل وطن (مديني) په محبت كي تيزه زغلوله. او كه دخپلي سورلي نه علاوه دبل چا په سورلي به سوړو وهغه به يي هم تيزه زغلوله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي

تشرېح: د سفر نه دواپس په وخت کې مسنون دعا ونيول پکار دي ددي دپاره چي دچا په زړه کې دا خيال رانشي چي فلاني فلاني کار مي او کړو او پوره مي کړو بلکه دا سوچ به کوي چي ټول کارونه الله تعالي او کړل او مونږه الله تعالي طرف ته رجوع کونکي يو او توبه کونکي يو يعني که څه کمي پاتي شوي وي نو الله تعالي ته درخواست دی چي هغه پوره کړي او دا دعا مسلسل ونيول پکار دي ترڅو چي خپل ښار ته داخل شوي نه وي.

٤٤_ بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا وَدَّعَ إِنْسَانًا

دچا درخستولو وخت كي كومه دعا ونيول پكار دي

٣٤٤٢_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ السَّلْمِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو قَتَيْبَةَ سَلَّمَ بْنُ قَتَيْبَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ تَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عَمْرٍو، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَدَّعَ رَجُلًا أَخَذَ يَدَهُ فَلَا يَدْعُهَا حَتَّى يَكُونَ الرَّجُلُ هُوَ يَدْعُ يَدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَيَقُولُ: اسْتَودِعَ اللَّهُ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَآخِرَ عَمَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ عَنِ ابْنِ عَمْرٍو. (٢)

ترجمه: عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وائي چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم څوك په سفر رخصتولو نو دهغه لاس به يي ونيو او هغه پوري به يي نه پريښودلو ترڅو چي به هغه در رسول الله لاس نه وو پريښودلی او بيا به يي دا درخت کلمات وفرمائيل. ((اَسْتَوْدِعُ الله

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / العمرة ١٤ (١٨٠٢). وفضائل المدينة بعد ١٠ (١٨٨٦) (تحفة الأشراف: ٥٤٢)

^٢ - لغرد به المؤلف، وانظر: سنن أبي داود / الجهاد ٨٠ (٢٦٠٠) و سنن ابن ماجه / الجهاد ٢٢ (٢٨٢٦) (تحفة الأشراف: ٤٢٤١)

وَيْتَكَ ، وَأَمَّا تَعْلَتَكَ ، وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ)) زه ستادين، ستا امانت او ستا اخري عمل الله تعالى ته سپارم.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث په دي سند غريب دي او دا حديث ددي سند نه علاوه په بل سند هم داين عمر رضي الله عنهما نه مروي دي

لغات : اودعك: ودع يدع ودعا معني د چا سره امانت ايخودل ، ودَعَ القوم المسافر يعني دمسافر رخصتولو دپاره تلل استودع امانت يي كيخودو ودائع رخصت.

تشریح : "استودع الله دينك" يعني الله دي ستا ددين حفاظت اوکړي . محقق وشارح حديث نبوي مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشریح ليکلي دي : ، زه ستا دين الله ته سپارم ددي حديث مطلب په سابقه حديث کې تير شوي دي، فرق صرف دومره دي چي هلته دمفرد صيغي وي او دلته دجمعي صيغي دي ځکه چي هلته ديو کس درخصتولو معامله وه او دلته ددويرو.

علماء وائي ددي جملي وجه داده چي په سفر کې دسړي په عبادت کې کمی کيږي او دهغي په وجه په ايمان کې هم کمی شروع شي نو ددي دعا فائده داده چي په عبادتونو او ايمان کې کمی رانشي.

وامانتك يعني الله تعالى دي ستا دکورنۍ حفاظت اوکړي او په تاباندي چي دکوم امانت ذمه واري ده هغه دي الله تعالى پوره کړي.
خواتيم عملك ، يعني ستا اخري عمل الله ته سپارم .

علامه مناوي وائي چي دسفر کونکي دپاره سنت دي چي دروانيدو نه مخکې دي توبه اوباسي او چي په چا يي ظلم کړی وي دهغه نه دي معافي اوغواړي او که دچا سره يي صله رحمي پريخودلي وي نو دهغه سره دي صله رحمي اوکړي او بيادي لار شي او چي کوم حقونه يي په ذمه دي هغه دي پوره کړي.

٣٤٤٣- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى الْفَرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ خُثَيْمٍ، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ، كَانَ يَقُولُ لِلرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا: اذْنِ مِنِّي أَوْ دَعَكَ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُودِعُنَا، فَيَقُولُ: "أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكَ وَأَمَّا تَعْلَتَكَ وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حَدِيثُ حَسَنٍ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. (١)

ترجمه: سالم بن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وائي چي ڪله به ڇوڪ ٻه سفر باندې تملو عبدالله به ورته فرماڻيل چي ماته رانزدی شه چي هغه دعاگانو سره دي رخصت ڪرم ڪومو سره چي به مونڱ رسول الله صلي الله عليه وسلم رخصتولو، بيا به يي دا درخت ڪلمات اوفرمانيل، ((أَسْتَودِعُ اللَّهَ دِينَكَ، وَأَمَّا لَكَ، وَخَوَاتِمَ عَمَلِكَ)) زه ستا دين، ستا امانت او ستا اخري عمل الله تعالي ته سپارم امام ترمذي رحمه الله وائي دا حديث ٻه دي سند چي دسالم بن عبدالله نه مروي دي حسن صحيح غريب دي.

٤٥_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٤٤_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زَيْدٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ سَفَرًا فَرَوْذَنِي، قَالَ: "وَوَدَّكَ اللَّهُ التَّقْوَى". قَالَ: زِدْنِي، قَالَ: "وَعَفْرَ ذَنْبِكَ"، قَالَ: زِدْنِي بِأَيِّ أَثَمٍ وَأُمْتِي، قَالَ: "وَكَسْرَ لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (٢)

ترجمه: انس بن مالڪ رضي الله عنه نه روايت دی چي يو سري د رسول الله صلي الله عليه وسلم ٻه خدمت ڪي حاضر شو او عرض يي او ڪرو چي اي دالله رسوله: زه ٻه سفر ڄم نو ماته ڄه دعا گمانو توبه راکري، رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل الله تعالي دي تقوي ستا دلاري توبه جوڙه ڪري، هغه عرض او ڪرو ڄه زياتي دعا هم راته او ڪري، رسول الله صلي الله عليه وسلم دعا او ڪره چي الله تعالي دي تاته مغفرت و ڪري، هغه عرض او ڪرو زما مور پلار دي درنه قربان شي ڄه زياتي دعا هم راته او ڪري، چي ته هر چرته يي الله تعالي دي خير اونيڪي تا دپاره اسانه اوگرخوي امام ترمذي رحمه الله وائي دا حديث حسن غريب دي

^١ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة (١٦١: ٥٨٢)، (وانظر أيضاً الأرقام: ٥٠٩٥٥٢) (تحفة الأشراف: ٦٤٥٢)، و مستند احمد

(٢/٤)

^٢ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٤٢)

لغات: زودك الله. ازداد وزودة معني توبنه وركول زاد بي مفرد دي.
تشریح: معلومه شوه چي دمسافر دپاره بهترينه تحفه چي په سفر كې ورنه فائده اخستلی شي تقوي ده تقوي ونيلی شي دالله په حكمونو عمل كولو ته او دتمامو منهياتو نه بنديدلو ته او درسول الله په تمامو سنتونو عمل كولو ته په قران مجيد كې هم راغلي دي "وتزودوا فان خير الزاد التقوي".

٤٦_باب مِنْهُ

دسابقه باب متعلق يوبل باب

٣٤٤٥_ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حَبَابٍ، أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسَافِرَ فَأَوْصِنِي. قَالَ: "عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالتَّكْوِيرِ عَلَى كُلِّ شَرِّ". فَلَمَّا أَنْ وَلَّى الرَّجُلُ قَالَ: اللَّهُمَّ اطْوِلْهُ الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه واني چي يو كس رسول الله صلي الله عليه وسلم ته عرض او كړو چي زه دسفر اراده لرم ماته څه نصيحت او كړي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل چي هر وخت دالله تعالي نه ويريږه په هر اوچت ځايي باندي تكبير وايه چي كله دهلته نه لاړو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دعا او كړه اللَّهُمَّ اطْوِلْهُ الْأَرْضَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ". يعني اى الله! دده دسفر اوږدوالى راوونغاړى دده سفر په ده باندي اسان كړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي

لغات: شرف، لوړ ځاي د سمع نه لوړيدل

تشریح: علماء واني دمسافر دسفر كولو نه مخكې كوم نيك بنده ته ورتلل پكار دي چي دعا ورنه اوغواړي او دنصيحت درخواست ورته وكړي

عليك بتقوي الله: يعني دتقوي التزام وكړه، مطلب دا دي چي انسان خو دحضر په زمانه كې دتقوي التزام كوي ليكن دسفر په حالت كې په دي كې كمې راځي نو رسول الله ځكه په خصوصيت په سفر كې دتقوي دالتزام حكم وكړو

٤٧- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَكِبَ النَّاقَةَ

پخپله سورلی دسوریدو وخت کي ددعا غوښتولویان

٣٤٤٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَنِّي بَنِي رِبِيعَةَ، قَالَ: فَبَدَأْتُ عَلِيًّا أَيْ بِدَا بَتَّ يَزِيدُ كِتَبَهَا، فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي الرِّكَابِ، قَالَ: "بِسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا، فَلَمَّا اسْتَوَى عَلَى ظَهْرِهَا قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، ثُمَّ قَالَ: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ (سورة الزخرف آية ١٣-١٤)، ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ ثَلَاثًا، وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثَلَاثًا، سُبْحَانَكَ إِنِّي قَدْ كَلِمْتُ نَفْسِي فَأَغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ"، ثُمَّ صَحَّجَكَ، قُلْتُ: مِنْ أَيِّ قَبِيٍّ صَحَّجْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ كَمَا صَنَعْتُ، ثُمَّ صَحَّجَكَ، فَقُلْتُ: مِنْ أَيِّ قَبِيٍّ صَحَّجْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: إِنَّ رَبَّكَ لَيَعْجَبُ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرُكَ"، وَفِي الْبَابِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه . علي بن ربيعه واني چي زه دامير المومنين علي رضي الله عنه په خدمت کې حاضر دم نو دهغوي دسورلی دپاره يو څاروی راوستلی شو نو هغوي په رکاب کې دخپي ايښودلو په وخت بسم الله اوويله او دسورلی په شا باندي کيناستلو او داى او فرمايل (سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ) هم دهغه ذات دپاره حمد دی چاچي دا څاروی زمونږ تابعدار جوړ کړو زمونږ خو ددی دقابو کولو طاقت نه وو او زمونږ دخپل رب طرف ته واپس تلل دي بيا یی درى ځله الحمد لله، الله اکبر اوويل او دا یی اوويل "سُبْحَانَكَ إِنِّي قَدْ كَلِمْتُ نَفْسِي فَأَغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ" چي پاک یی ته ای الله: ما په خپل ځان باندي ظلم کړی دی ته څما مغفرت اوکړی ځکه چي هم ته مغفرت کونکی یی ستا نه سوا بل څوک بخونکي نشته! دا کلمات یی اوويل نو بيا یی اوخاندل نو هغوي ته اوويلی شو ای امير المومنين تاسو څنگه اوخاندل ویی فرمايل چي ما رسول الله صلي الله عليه وسلم په دغی کار باندي لیدلی وو څنگه چي ما اوکړل بيا رسول الله اوخاندل نو ماتري هم دغی تپوس کړی وو چي تاسو څنگه اوخاندل! رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي ستا رب چي

پاك دى فرماني چي ماته دخيل بنده دا وينا خونبه ده چي واني: رَبِّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرُكَ " يعني چي خما گناهونه معاف کړی هغه ته معلومه ده چي خما نه سوا بل څوک گناه معاف کونکى نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او په دي باب کي دابن عمر رضي الله عنهما نه هم حديث وارد دي.

لغات اتني اتني ياتي اتيانا وايتانه وماتاة معني راتلل، حاضریدل

تشریح رکاب داوسپني هغي حلقي ته ونيلى شي کومه چي داس په زين کې دواړو طرفونو ته زوړنده وي چي اس ته ورباندي ختل کولى شي په سورلي باندي دناستي وخت کې بسم الله کولو سره نوري دعاگاني هم مروي دي په يو بل روايت کې راخي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دڅاروو په شا باندي شيطان ناست وي کله چي تاسو کيښئ نو بسم الله به واني

دعلي بن ربيعه حالات

نوم علي د پلار نوم ربيعه دکوفي اوسيدونکي وو دلويو تابعينو دجملي نه دي او په نقل دروايت کې ثقه دي.

٣٤٤٧- حَدَّثَنَا سُيُودُ بْنُ نَصْرٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَارِقِيِّ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا سَافَرَ فَكَرَّبَ رَأْسَهُ كَبْرَ لَلَّاءٍ، وَيَقُولُ: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِبِينَ . وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ (الزخرف آية ١٣-١٤)، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِي هَذَا مِنَ الْبِرِّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى. اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا الْمَسِيرَ وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَ الْأَرْضِ، اللَّهُمَّ أَتَيْتُ الصَّاحِبَ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةَ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا". وَكَانَ يَقُولُ: إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ: "أَيُّبُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ كَأَيُّبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرماني چي کله به رسول الله صلي الله

^١ - صحيح مسلم/المناسك ٤٥ (١٣٢٢)، سنن ابی داود/الجهاد ٤٩ (٢٥٩٩) (تحفة الأشراف: ٤٣٢٨)، و سنن احمد

(٢: ١٢٢)، و سنن الدارقي/الاستبذان ٢٢ (٢٤١٥)

عليه وسلم په سفر تلو او خپلي سورلي ته به ختلو نوالله اکبر به يې دري پيري اوونيل او بيا به يې دا دعا اوونيله (سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ) هم دهغه ذات دپاره حمد دی چاچي دا خاړوی زمونږ تابعدار جوړ کړو زمونږ خو ددی دقابو کولو طاقت نه وو او زمونږ دخپل رب طرف ته واپس تلل دي، او بيا به يې ددينه پس دا دعا اوونيله "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِي هَذَا مِنَ الْبِرِّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى. اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا السَّيْرَ وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَ الْأَرْضِ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيقَةُ فِي الْأَهْلِ. اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِي أَهْلِنَا"، "يعني اي الله زه پخپل سفر کي ستانه دنيکی او تقوي طلب گار یم او دداسي عمل توفیق غواړم چي ته ورباندي راضي کيږي اي الله ته زمونږ دا سفر اسان کړي او دزمکي لري والي راوغاري او ته زمونږ سره په سفر کي مددگار اوسي او زمونږ په کور کي ته زمونږ قائم مقام شي، مگر کله چي به رسول الله کور ته راواپس کيدو نو دا دعا به يې ونيله "أَيُّبُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَالِيُيُونَ عَائِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ". ترجمه، مونږ انشاء الله سلامتيا سره واپس راتلونکي يو توبه ويستونکي دخپل رب عبادت کونکي او تعريف کونکي بندگان يو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

٤٨- باب مَا ذَكَرَ فِي دَعْوَةِ الْمُسَافِرِ

دمسافر ددعا بيان

٣٤١٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ الصَّوْفِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ". (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دري قسمه دعاگانې مقبول دي يوه دمظلوم دعا ده او دويمه دمسافر دعا ده او دريم دخوي په حق کي دپلار خيري دي.

لغات مستجابات. استجابة واستجاب له استجابة واستجوبة واستجوب استجوابا جواب ردكول، او دعا قبول، جاب جوابا وتجوابا طي كول

تشریح په دي روايت کې تير شول چي دري قسمه دعاگانې زر او ضرور قبلدونکي دي پر

دمظلوم خيرى دي خكه چي دده په خيرو كې اخلاص زيات دى او په كومه دعا كې چي اخلاص زيات وي هغه زر قبليري دويمه دمسافر دعا ده چاچي دمسافر سره ښه سلوك او كړو او مسافر ورته دعا او كړي نو فورا قبليري ليكن كه خوك مسافر ته تكليف اورسوي او هغه ورته خيرى او كړي نو هم زر قبليري، دريم په دي كې خيرى كول دپلار دي بچي خپل ته په دي حديث كې دوالد لفظ راغلى دى په يو بل كې دوالده لفظ هم راغلى دى.

د مور خيرى خو ډيري زر قبليري خكه چي دمور حق په اولاد دپلار دحق نه هم زيات وي

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هِشَامِ الدَّسْتَوَائِي، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، لَحْوَةً، وَزَادَ فِيهِ: "مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ". قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ هَذَا الَّذِي رَوَى عَنْهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ يُقَالُ لَهُ: أَبُو جَعْفَرٍ الْمُؤَذِّنُ، وَقَدْ رَوَى عَنْهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ غَيْرَ حَدِيثٍ، وَلَا نَعْرِفُ اسْمَهُ (١)

ترجمه: د يحيى بن ابی کثیر نه هم په مذکور ه سند دماقبل هم معنی روایت مروي دي مگر د يحيى په روايت كي دومره اضافه ده "مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ".

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او هغه ابو جعفر راضي چي يحيى بن ابی کثیر ورته نقل دروايت کوي په ابو جعفر مؤذن مشهور دي او يحيى بن کثیر ورته ددي حديث نه علاوه نور احاديث هم نقل کړي دي مگر مونږ ته دده نوم معلوم نه دي.

٤٩- باب مَا يَقُولُ إِذَا هَاجَتِ الرِّيحُ

دطوفان راتلو وخت كي ددعاغوښتلويان

٣٤٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ أَبُو عَمْرٍو الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَأَى الرِّيحَ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ مَا فِيهَا وَخَيْرِ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَهَرِّ مَا فِيهَا وَهَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ". قَالَ أَبُو عِمْسَى: وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَهَذَا

حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه : دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم طوفاني باد اوليدو نو دا دعانيه كلمات به بي ونيل " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ مَا فِيهَا وَخَيْرِ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا وَشَرِّ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ " يعني اي الله زه ستا نه ددي باد خير غوارم او هغه خير درنه غوارم كوم چي په دي كي دي او كوم خير چي ددي سره راليږلي شوي دي هغه غوارم، او دهغه شر نه په تا باندي پناه غوارم كوم چي په دي كي دي او زه ددي دشر نه پناه غوارم او كوم شر چي په دي كي پټ پروت دي دهغه نه پناه غوارم او كوم شر چي ددي سره راليږلي شوي دي دهغي نه په تا باندي پناه غوارم امام ترمذي رحمه الله وايي: او په دي باب كي دابي بن كعب رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي او دا حديث حسن دي.

لغات: الريح: معني هوا ارياح او ارواح بي جمع ده او جمع الجمع بي روايح ده.

تفسير: علماء وائي هوا هم دالله تعالي يو نعمت دی دكومي په ذريعه چي انسان ته ډيري فائدي وركولى شي په دي وجه ديته بدرد ونيل پكار نه دي ليكن ددي په ذريعه كله دالله تعالي عذاب هم راتلى شي په دي وجه دالله نه دهوا خير او غواړئ او ددي دشر نه په الله پناه او غواړئ.

٥٠. بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ.

داسمان دگوزاري وخت كي ددعا غوښتلو بيان

٣٤٥٠ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ أَبِي مَكْرٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا سَمِعَ صَوْتَ الرَّعْدِ وَالصَّوَاعِقِ، قَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِقَهْرِكَ، وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَرِيثٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

ترجمه : دعبدا الله بن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي فرماني چي كله به نبي كريم صلي الله

١ - صحيح مسلم / الاستسقاء (١٥/٨٩٩) (تحفة الأشراف: ١٢٨٥)

٢ - سنن النسائي / عمل اليوم والليلة (٣٦٩/٩٢٤) (تحفة الأشراف: ٤٠٢١) . ومسنن احمد (٢/١٠٠)

عليه وسلم داسمان گرزاري واوريدو نو دا دعا به يي غوښتله "اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ" يعني اي الله مونږ لره پخپل غضب هلاک نکړي او دخپل عذاب په ذريعه مو هلاک نکړي او دداسي بد وخت دراتلو نه مخکي مغفرت او کړي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو..

۵۱_باب مَا يَقُولُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْهَلَاكِ

د سپوږمۍ د ليدو وخت کي د دعا غوښتلويان

۳۴۵۱_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سُفْيَانَ الْمَدِينِيُّ، حَدَّثَنَا بِلَالُ بْنُ يَحْيَى بْنُ طَلْحَةَ بْنِ عَبِيدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ طَلْحَةَ بْنِ عَبِيدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ إِذَا رَأَى الْهَلَاكَ قَالَ: اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: د طلحه بن عبید الله نه روایت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به کله سپوږمۍ اوليد نو دا دعا به يي غوښتله "اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ" يعني اي الله دا مياشت زمونږ دپاره برکتي کړي، دبرکت او ايمان او سلامتۍ او اسلام سره دا په مونږ تيره کړي او اي سپوږمۍ زما او ستا رب الله دي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

تشریح: د نبي کریم صلي الله عليه وسلم عادت دا وو چي کله به يي مياشت اوليده نو دا دعا به يي هم ونيله ((اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ، هَلَالٌ مُشْهِدٌ وَخَلٌّ

يعني اي الله دا مياشت زمونږ دپاره د امن او سلامتۍ مياشت وگرځوي او اي سپوږمۍ زما او ستا رب الله دي اي الله دا مياشت دخیر او هدايت مياشت وگرځوي.

۵۲_باب مَا يَقُولُ عِنْدَ الْغَضَبِ

دغصي وخت كي كومه دعا ونبيل پكار دي

۳۴۵۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِ أَحَدِهِمَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ غَضَبُهُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"، وَفِي الْبَابِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ صُرَدٍ. (١)

ترجمه دمعاذ بن جبل رضي الله عنه بيان دي فرماني چي دوه كسانو خپل مينځ كي دنبي كريم صلي الله عليه وسلم په وړاندي رد بد او كنځل او كرل او په دوى كي ديو كس د مخ نه دغصي اثر بنكاره كيدو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمانييل ماته يوه داسي كلمه معلومه ده كچري دي دا كلمه اوواني نو غصه به يي فورا ختمه شي او هغه كلمه داده "أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" يعنې پناه غواړم په الله تعالى دشيطان رتلي شوي نه امام ترمذي رحمه الله وايي: په دي باب كي د سليمان بن سرد نه هم روايت وارد دي او دا حديث مرسل (منقطع) دي.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُفْيَانَ بِهِذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ مُرْسَلٌ. عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى لَمْ يَسْمَعْ مِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، مَاتَ مُعَاذٌ فِي خِلَافَةِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، وَقُتِلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى غُلَامٌ ابْنُ سِتِّ سِنِينَ، هَكَذَا رَوَى شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، وَقَدْ رَوَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَرَأَاهُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى يَكْنَى أَبَا عَيْسَى، وَأَبُو لَيْلَى اسْمُهُ يَسَارٌ، وَرَوَى عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: أَذْرَكْتُ عَشْرِينَ وَمِائَةً مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه محمد بن بشار د عبدالرحمن په واسطه دسفيان نه په همدي سند دماقبل پشان

¹ - سنن ابى داود (الأدب ۳، ۴۷۸۰)، (تحفة الأشراف ۱۱۴۴)، و مسند احمد (۵/۲۴۰)

² - اوردده البخاري في الجامع الصحيح، بدء الخلق ۱۱، ۲۲۸۲، والأدب: ۶/۷۱۵، و مسلم: الزهر والصلة ۳۶۱۰، (۱۰۹، ۱۱۰)، و ابوداؤد ۴۷۸۱، نسائي في عمل اليوم والليلة ۴۹۳، والكبرى ۱۰۲۲۵

روایت بیان کړي دي او وائي چي دا حدیث مرسل دي. او عبدالرحمن ابن ابی لیلی د معاذ بن جبل نه اوریدل نه دي کړي معاذ په خلافت فاروقي کي وفات شوي دي کله چي عمر فاروق وفات کیدو دغه وخت د عبدالرحمن بن ابی لیلی عمر شپږ کاله وو داروایت شعبه هم د حکم نه نقل کړي دي د عبدالرحمن بن ابی لیلی نه دارنگي عبدالرحمن بن ابی الیلي د عمر بن خطاب نه روایت نقل کړي دي او لیدلي یی دي او د عبدالرحمن بن ابی لیلی اسم کنیه ابو عیسی ده او د ابو لیلی نوم یسار دي د عبدالرحمن بن ابی لیلی نه مروي دي چي یوسل او شل اتصاري صحابه کرامو سره یی ملاقات شوي دي

۵۳- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى رُؤْيَا يَكْرَهُهَا

دېد خوب لیدلو وخت کي کومه دعا ونیل پکار دي

۳۴۵۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَّابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الرُّؤْيَا يُحِبُّهَا، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ، فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا وَلْيُحَدِّثْ بِهَا رَأَى، وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُهُ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْهَا وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ فَإِنَّمَا لَا تَصُرُّهُ". وفي الباب، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَابْنُ الْهَادِ اسْمُهُ يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسَامَةَ بْنِ الْهَادِ الْمَدِينِيُّ وَهُوَ ثِقَّةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ رَوَى عَنْهُ مَالِكٌ وَالنَّاسُ. (١)

ترجمه دابوسعيد خدری رضي الله عنه نه روایت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په تاسو کې چي څوک داسی خوب اوویني چي دهغه خوبی شي نو دا دالله تعالی دطرف نه دی دالله حمد ښادی اووائي او دوستانو ته دی یی بیان کړي او یو بل روایت کي دا الفاظ دي بی د دوستانو نه دی یی بل چاته نه بیانوي او که داسی خوب اوویني چي دده خوب نه وي، نو دا دشیطان دطرفه دی نو اعدو بالله دی اووائي، ددی خوب، دشر نه دی دالله نه پناه اوغواري، او هیچاته دی نه بیانوي، ځکه چي دا هیڅ نقصان نشي رسولی امام ترمذي رحمه الله وایي او په دي باب کي دابوقتاده نه هم روایت وارد دي او داحديث حسن صحیح غریب دي او دابن الهاد نوم یزید بن عبدالله بن اسامه بن الهاد المدیني دي او ثقه راوي دي دمحدثینو په نزد امام مالک او ډیرو علماؤ ورته نقل دروایت کړي دي

لغات: رؤيا: الرؤيا جمع ده او رؤي يي مفرد دي معني خوب رأيا و روية و رؤيانا معني بصيرت سره كتل.

تشریح: نيك خوب دالله تعالي دطرفه وي او دا يو زيری وي چي مومن بنده خوشحاله شي او ددي خوب په ذريعه دحسن سلوك اميد كيدی شي كوم چي دالله دشكر موجب دی، داسي خوب به خپل دوست ته بيانوی ابن حجر ددي دا مطلب ليكلي دي چي ډير كرتي بل كس دبغض او حسد په وجه ناكاره تعبير وركوي او بيا همداسي واقع شي ابن حجر دا هم ليكلي دي چي ددي حديث نه چاته دخوب بيانولو دري اداب معلومېږي اول دا چي الحمد لله به واني دويم داچي دالله تعريف به كوي دريم داچي خپل خوب به كوم عالم او خير خواه ته بيانوي

واذا راي غير ذلك مما يكره فانها هي من الشيطان. كله چي دی ددي برعكس ناخوبه څيز په خوب كې اوويني نو دا به دشيطان دطرف نه وي بد خوب دشيطان دطرفه كيدو مطلب دادی چي بد خوب دشيطاني اثراتو عكاسي كوي ددي خوب په سبب هغه انسان لره پریشان كوي په دي باندې شيطان ډير خوشحاليږي تردې چي انسان بيا بدگماني شروع كړي او د تقرب الهي او حق دتلول په لاز كې سستي شروع كړي

ولا يذكرها لاحد فانه لا تضرة: علامه قطب الدين واني لكه څرنگه چي الله تعالي صدقه او خيرات دمال دحفاظت او برکت سبب گر خولی دی نو دا رنگي په الله پناه غوښتل او خوب چاته نه بيانول ددي خبري دليل دی چي الله تعالي به يي ددي دمضر اثر نه بېج كړي

٥٤- باب مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى الْبَأْسَ كُورَةَ مِنَ الشَّيْءِ

كله چي ديو موسم اولنی میوه څو كاوويني نو څه به واني

٣٤٥٤- حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا أَوَّلَ الشَّيْءِ جَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا أَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي ثَمَارِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَمُدِّنَا، اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَخَلِيلَكَ وَلَبَيْتُكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَلَبَيْتُكَ، وَإِنَّهُ دَعَاكَ لَبَكَّةً، وَأَنَا أَدْعُوكَ لِلْمَدِينَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ بِهِ لَبَكَّةً، وَمِثْلِهِ مَعَهُ، قَالَ: ثُمَّ يَدْعُو أَصْفَرَ وَلَيْدَ يَرَاهُ فَيُعْطِيهِ ذَلِكَ الشَّيْءَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ

صحيح (١).

ترجمه دابرهريه رضي الله عنه بيان دي فرماني كله چي به كجوري پخي شوي او په اول خل به خلقو اوليدي نو دا به يي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته راوړلي كله چي به رسول الله اخستلي نو دا دعا به يي ونيله "اللهم بارك لنا في ثمارنا وبارك لنا في مدينتنا وبارك لنا في صاعنا ومدنا اللهم إن إبراهيم عبدك و خليلك و نبيك و إني عبدك و نبيك و إني دعاك لمكة و أنا أدعوك للمدينة بمثل ما دعاك به لمكة و مثله" اي الله زمونږ دپاره زمونږ په ميوو كي بركت واچوي. او زمونږ دپاره زمونږ په دي ښار كي بركت واچوي. او زمونږ په صاع كي بركت واچوي. او زمونږ په مد كي بركت واچوي. اي الله ابراهيم عليه السلام ستا بنده دي. ستا دوست دي. ستا نبي دي. او زه هم ستا بنده او ستا نبي يم هغه دعا غوښتلي وه دمكي دپاره زه هم ستا نه دمديني دپاره دعا غواړم او داسي دعا غواړم څنگه چي ابراهيم عليه السلام دمكي دپاره غوښتلي وه بلكه په مدينه كي دهغي دوه چنده بركت واچوي. ابهريره وائي بيا چي به كله رسول الله كوم ماشوم وليدلو نو دا اولنۍ ميوه به يي ورته وركړه اسم ترمذي رحمه الله و ابي دا حديث حسن صحيح دي

٥٥_ باب مَا يَقُولُ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا

دخوراك كولو وخت كي كومه دعا ونيل پكار دي

٣٤٥٥_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبراهيمَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَزْمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَلَى مَيْمُونَةَ فَجَاءَتْنَا بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَنَا عَلَى يَمِينِهِ وَخَالِدٌ عَلَى شِمَالِهِ. فَقَالَ لِي: "السَّزْبَةُ لَكَ، فَإِنْ شِئْتَ أَتَرْتِ بِهَا خَالِدًا". فَقُلْتُ: مَا كُنْتُ أُرِيدُ عَلَى سُورِكَ أَحَدًا. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَطْعَمَهُ اللَّهُ الطَّعَامَ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ. وَمَنْ سَقَاهُ اللَّهُ لَبَنًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ" وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيْسَ فِيَّ يُعْزِي مَكَانَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ اللَّبَنِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، فَقَالَ: عَنْ عُمَرَ بْنِ

^١ _ صحيح مسلم / المناسك ٨٥ (١٣٤٣). سنن ابن ماجه / الأطعمة ٣٥ (٢٢٢٢) (حقة الأشراف: ١١٤٢).

حَزْمَلَةً، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: عَمَرُوا بَنَ حَزْمَلَةً، وَلَا يَصِحُّ. (١)

ترجمه : عبدالله بن عباس رضي الله عنهما نه روايت دي فرمائي چي زه او خالد بن الوليد د رسول الله سره دام المومنين ميمونه رضي الله عنها كور ته داخل شو او ام المؤمنين مونږ ته په يولونبي شوده پيش كړل پس رسول الله وځكل چي زه ورته بني ابرخ ته وم او خالد گس ابرخ ته ناست وو، راته يي او فرمايل حق خو ستا جوړيږي مگر كه ته خالد ته په خان باندې ترجيح وركوي (نو ستا خوښه ده، ما وويل زه خو ستاسو جوته بل چاته نشم پريښودلې، بيا رسول الله وفرمايل چا ته چي الله څه خوراك نصيب كړي نو دا دعا دي اووايي **اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ** " او چاته چي الله څښاك نصيب كړي نو دا دعا دي اووايي **اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ** " بيا رسول كريم صلي الله عليه وسلم او فرمايل په نعمتونو كې بل داسي نعمت نشته چي دخوراك او څڅاك دواړه دپاره كار وركړي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن دي. بعضي محدثينو دا حديث دعلي بن زيد نه نقل كړي دي او هغه د عمر بن حرمه نه نقل كړي دي، اود بعضو قول دي عمرو بن حرمه نه نقل كړي دي، مگر عمرو بن حرمه وويل درست نه دي

٥٦_بَاب مَا يَقُولُ إِذَا قَرَعَ مِنَ الطَّعَامِ

دخوراك كولو نه پس كومه دعا وويل پكار دي

٣٤٥٦_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مُودَّعٍ وَلَا مُسْتَعْفَى عَنْهُ رَبَّنَا ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دابوامامه رضي الله عنه بيان دي كله چي به در رسول الله صلي الله عليه وسلم دمخي نه دسترخوان پورته كړي شو نو دا دعا به يي ونيله : " الحمد لله حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه

غير مودع ولا مستغنى عنه ربنا" تول تعريفونه خاص دالله تعالي دپاره دي او ډير زيات تعريفونه دالله دپاره دي پاك رزق دي او برکتی رزق دي دا دي دالله تعالي دطرفه زمونږ دپاره اخري رزق نشي او اي زمونږ پروردگاره مونږ هيڅ كله ددينه بينياز نه يو امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۳۴۵۷_ حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، وَأَبُو خَالِدٍ الْأَخْمَرِيُّ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ رِيَّاحِ بْنِ عَيْبِدَةَ، قَالَ حَفْصٌ: عَنْ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ، وَقَالَ أَبُو خَالِدٍ، عَنْ مَوْلَى أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ".^(۱)

ترجمه . ابوسعید خدری رضي الله عنه بیان دي كله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم خوړل او څكل او كرل نو دا دعا به يي ونيله " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ " يعني اي الله تول تعريفونه ستا دپاره دي چي مونږ ته دي خوړل او څكل راكړل او مونږ دي مسلمانان پيدا كړو.

۳۴۵۸_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي أَبُو مَرْحُومٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مَعَاذٍ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ عُظْمٍ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَلِكِ ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَأَبُو مَرْحُومٍ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّجِيمِ بْنُ مَيْمُونٍ.^(۲)

ترجمه . معاذ بن انس رضي الله عنه نه روايت شوی دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل چي چا دروتی خوړلو نه پس دا دعا اولوستله : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ ، تول تعريفونه الله تعالي دپاره دي چاچي ماته دا خوراك راكړو او خدا دكوشش او طاقت نه بغير یی راكړو نو دهغه مخكني تول گناهونه به معاف كړی شي.

۱ _ سنن ابن ماجه/الأطعمة ۱۶ (۲۲۸۲) (تحفة الأشراف: ۲۲۲۲)

۲ _ سنن ابی داود/ اللباس ۱ (۴۰۲۲) . سنن ابن ماجه/الأطعمة ۱۶ (۲۲۸۵) (تحفة الأشراف: ۱۱۲۹۷) . سنن

امام ترمذي رحمه الله وايي. با حديث حسن غريب دي او دابو مرحوم نوم عبدالرحيم بن ميمون دي

لغات : حول ، معني قدرت او هوبنيارتوب ، لري ليدل، كال ، حال د نصر نه حولا وحوولا ديو حالت نه بل حالت ته ديو خيز بدلېدل.

تشرېح : دخوراك متعلق د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه ډيري دعاگانې منقول دي په دي منقوله دعاگانو کې ديوې لوستل هم کافي دي په پورتني روايت کې يوې جامع دعا ته اشاره ده او تاثير يې پخپله په روايت کې بيان شوی دی چې په لوستلو يې تمام گناهونه معاف کيږي مگر د علماؤ په نزد صغيره گناهونه مراد دي او دکبيره گناهونو دمعاغې دپاره توبه ويستل شرط دي.

د معاذ بن انس رضي الله عنه حالات

نوم معاذ دپلار نوم انس قبيله جهينه سره تعلق لري، دي په مصريانو کې شميرلي شي چې مرويات يې ډير موندلي شي اکثر ورته دده خوي سهل نقل دروايت کوي.

٥٧_ باب مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ نَهْيَ الْجَمَارِ

د خرد اواز اوريدو وخت کي کومه دعا ونيل پکار دي

٣٤٥٩_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الذِّبْيَةِ فَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا، وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهْيَ الْجَمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ رَأَى هَيْكَلًا". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چې رسول كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي كله چې دبانگي اواز واورئ نو دالله تعالي نه دهغه فضل اوغورئ څكه چې ده په دي وخت کې فرشته ليدلي وي، او كله چې دخر اواز واورئ نو په الله تعالي باندي دشيطان نه پناه اوغورئ څكه چې ده په دي وخت کې شيطان ليدلي وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ١٥ (٣٣٠٣) . صحيح مسلم / الذكر والدعاء ٢٠ (٢٤٢٩) . سنن ابی داود /

۵۸- باب مَا جَاءَ فِي فَضْلِ التَّسْبِيحِ وَالتَّكْبِيرِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّحْمِيدِ

دَسْبِيح، تَكْبِير، او تهليل او تحميد فضيلت

۳۴۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرِ السَّهْمِيُّ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ أَبِي بَلْجٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا عَلَى الْأَرْضِ أَحَدٌ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِلَّا كَفَرَتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ " . قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى شُعْبَةُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَبِي بَلْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَأَبُو بَلْجٍ اسْمُهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، وَيُقَالُ أَيْضًا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ حَاتِمِ بْنِ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ أَبِي بَلْجٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. وَحَاتِمٌ وَيُكْنَى أَبَا يُوسُفَ الْقَشِيرِي.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي بَلْجٍ، نَحْوَهُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ. (۱)
ترجمه: د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په زمكه چي هر يو بنده " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " اوواني نو گناهونه به يي اوبخلي شي اگر كه دده گناهونه دسمندر دزگ برابر ډير وي د دعا ترجمه داده دالله تعالي نه علاوه بل خوك حقدار دبندي نشته او الله تعالي دهر چانه لوي دي او دالله تعالي نه علاوه په هيجا كي دكوم كار كولو طاقت نشته امام ترمذي رحمه الله وايي:

دعبدالله بن عمرو بن عاص رضي الله عنه حالاته

نوم عبد الله كنيه ابو محمد يا ابو عبد الرحمن دپلار نوم يي عمرو بن العاص وو او دمور نوم يي ريطه بنت مبنی وو دخپل پلار عمرو سره په اسلام كې داخل شوی وو (اسد الغابه)
د رسول الله صلي الله عليه وسلم مجلس ته به راتلو او چي څه به يي اوريدل هغه به يي ليكل پخپله ابوهريره رضي الله عنه فرمائي چي ده ته زمانه زيات احاديث ياد دي ځكه چي ده به

ليكل كول او مانه كول، تذكرة الحفاظ،

در رسول الله سره په بعضي غزواتو کې هم شريک شوی دی او په جنگ یرموک کې عمرو بن العاص رضي الله عنه ده ته دخپل لاس جهنډه ورکړې ده.

د درس حلقه يې ډيره وسيعه ده او دخپلو شاگردانو سره يې ډير محبت وو په هره دويمه ورځ به يې روزه نيوله او دشپې اکثره حصه به يې په عبادت کې تيروله او په دري ورځو کې به يې قرآن ختمولو.

وفات عمرو بن العاص رضي الله عنه په ۲۵ هجري کې وفات شوی دی او پدغه زمانه کې د مروان بن حکم او عبد الله بن زبير جنگ جاري وو نو په دې وجه ده لره خلقو په کور کې دفن کړو ځکه چې جنازه عام قبرستان ته رسول مشکل وو.

دده نه اوه سوه روايات منقول دي چې ۱۷ متفق عليه دي اته په بخاري کې او شل په مسلم کې تهذيب الکمال.

۳۶۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا مَرْحُومُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْقَطَارِ، حَدَّثَنَا أَبُو نَعَامَةَ السَّعْدِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ، فَلَمَّا قَفَلْنَا أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَكَبَّرَ النَّاسُ تَكْبِيرَةً وَرَفَعُوا يَهَاتُ أَصْوَاتَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَصَمٍّ وَلَا غَائِبٍ هُوَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رُءُوسِ رِجَالِكُمْ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ أَلَا أَعْلَمُكَ كُنْزًا مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَأَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ اسْمُهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُلٍ، وَأَبُو نَعَامَةَ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عِيْسَى، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: هُوَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رُءُوسِ رِجَالِكُمْ إِنَّمَا يَغْنِي عَنْهُ وَقُدْرَتُهُ. (۱)

ترجمه دابوموسي اشعاري نه روايت دی فرماني چې مونږ در رسول کريم صلي الله عليه وسلم سره په يوجهاد کې موجود وو کله چې مديني ته نژدی شو نو خلکو په اوچت اواز سره تکبير ونيولو رسول کريم صلي الله عليه وسلم او فرمايل اي خلکو تاسو خو نه رابلئ کونډ لره نه غائب لره بلکه څوک چې رابلئ هغه ساسو اوستاسو دسورلو دڅښونوسره دی بيا يې او فرمايل اي عبد الله بن قيس يوه خزانه درنه اونه بنام دجنت دخزانو نه ماعرض اوکړو هغه کومه يوه ده

رسول کريم صلي الله عليه وسلم او فرمايل «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» ده

رسول كريم صلى الله عليه وسلم او فرماييل «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دابو عثمان النهدي نوم عبد الرحمن بن مل دي او دابو نعامه نوم عمرو بن عيسي دي او دارشاد نبوي "بينكم وبين رؤس رجالكم" مطلب دادی چي دالله تعالي علم او قدرت په هر خاي کي موجود دي

لغات ادلك دل يدل دلاودلالة معني لاز خودل ، كنز معني خزانه دزمكي

تشریح كنزامن كنوز الجنة: " دجنت په خزانو کې يوه خزانه ده " دخزاني مطلب دادی چي سبا به په قيامت کي ددي ثواب دخزاني په صورت کې ملاوېږي ، دويم مطلب دا هم کيدی شي چي ددي دونيلو اثر دادی چي ويونکي لره زړه غني کوي او په زړه کې يي دا يقين پيدا کېږي چي هر يو کار دالله دطرفه وي نفع او نقصان ټول دهغه دطرفه دي او بيا هغه خپل تمام امور الله تعالي ته اوسپاري

يا ددي جملي نه درسول الله منشاء ددي کلمي عظمت او قدر بيانول وو ديوخيز دقيمتي گرځولو دپاره ددينه زيات بهترين تعبير نشي کيدی . شيخ قطب الدين دشيخ ابو الحسن قول نقل کړی دی چي يو کس ماته دسفر په دوران کې دا نصيحت اوکړو چي په نيکو اعمالو او اقوالو کې هيڅ يو قول دلاحول ولاهوه الا بالله سره برابر نه دی

بعضي مشايخ دطريقت وايي چي شرک جلي او شرک خفي او دزړه کدوراتو ختمولو دپاره او ايمان او معرفت نور دحصول دپاره چي لکه څنگه لاله الا الله موثر دي نو همدارنگي عملي زندگي درست کول او نهی عن المنکر کول هم موثر دي اوپه دي دلاحول ولاهوه الا بالله خاص دخل دي.

۵۹_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۶۶۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رِيَّادٍ، حَدَّثَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَقْرَبُ أَمْتِكَ مِنِّي السَّلَامَ، وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ الْجَنَّةَ طَيِّبَةُ التُّرْبَةِ عَذْبَةُ الْمَاءِ، وَأَنَّهَا قِيَعَانٌ، وَأَنَّ غِرَاسَهَا سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ

مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ (١)

ترجمه ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم قرآنيلي دي ما دمعراج په شپه ابراهيم عليه السلام سره ملاقات اوکړو نو هغه راته اووئيل ای محمد صلي الله عليه وسلم، په خپل امت زما دطرفه سلام ووايه اودا خبر ورکړه چي دجنت زمکه زرخيزه ده. او اوبه يی خوږې دي خو هغه خالي ډاگه ده په هغی کې بوتې لگول ددی کلماتو ذکر دی سبحان الله والحمد لله ولااله الا الله والله اکبر.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث دابن مسعود په روايت په مذکوره سند حسن غريب دي او په دي باب کې دابو ايوب انصاري رضي الله عنه نه هم حديث وارد دي.

لغات طيب . طاب يطيب طيبا معني عمده کيدل، التربة په معني دڅاورې دي

تفسير: "لقيت ابراهيم" دمعراج په شپه دابراهيم عليه السلام سره درسول الله صلي الله عليه وسلم ملاقات اوم اسمان کې شوی وو، محدثين وائي چاته چي دا حديث ورسپړي هغه لره پکار دي چي دابراهيم عليه السلام دسلام په جواب کې "وعليه السلام ورحمة الله وبركاته" اوواني

ان الجنة طيبة التربة: دجنت څاوره پاکه ده دمشک او زعفران والاده کله چي څاوره او اوبه ښه وي نو فصل هم ښه وي، دي حديث کې دي خبري ته ترغيب دی چي جنت يو اوار ميدان دی دسبحان الله او الحمد لله په ذريعه په دي کې ډيري وني اوکړی، ددي دويم مطلب دا هم کیدی شي چي جنت خو داوسيدو په اعتبار بهترين مقام دی پکار ده چي هلته ښه باغونه اوکړی او څاوره يي هم بهترينه ده يعني مشک او زعفران والاده.

وانها قيعان: جنت اوار ميدان دی

که څوک اووايي چي دجنت معني باغ ده نو په دي حديث کې ورته اوار ميدان ولي وئيلي شوي دي

جواب دجنت رقبه به ډيره وسيعه او عريضه وي لکه چي ديو روايت نه معلومېږي اخرنی کس چي جنت ته داخل شي نو هغه ته به دلسو دنياگانو نه لوي جنت ورکړی شي په څه حصه کې به مخکې نه باغ موجود وي او: حصي به خالي وي څوک چي څومره تسبيحات وائي نو دومره وني به دده دپاره کرلی شي

بل جواب په جنت کې ټولي وني په يو ځاي دي نو څوک چي تسبيحات څومره ډير وائي دده

د حصي وني به خوري شي
يعني په جنت کې به داوچتو درجو او ډيرو نعمتونو تعداد د ذکر په کثرت وي څوک چې په دنيا
کې ذکر ډير او کړي د جنت باغونو کې به يې ميوه دار بوتي گڼي او د جنت اوچتی درجی او ډير
نعمتونه به ورته حاصل شي

۳۱۶۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُوسَى الْجُهَنِيُّ، حَدَّثَنَا مُضْعَبُ بْنُ
سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِحُلَسَائِهِ: "أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ أَلْفَ
حَسَنَةٍ؟" فَسَأَلَهُ سَائِلٌ مِنْ حُلَسَائِهِ: كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ؟ قَالَ: "يَسْبِغُ أَحَدُكُمْ مِائَةً
تَسْبِيحَةً تَكْتُبُ لَهُ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَتُحَظُّ عَنْهُ أَلْفُ سَيِّئَةٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.
(١)

ترجمه . سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه نه روایت دی چې یوه ورځ مونږ رسول الله صلي الله
عليه وسلم سره ناست وو ، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل ای تاسو دا نشئ کولی
چي په یوه ورځ کې زړنيکی او گټی په ناستو کسانو کې یو سړي عرض او کړو یا رسول الله په
یوه ورځ کې به زر نیکی څنگه وگټلی شي ، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي
دورځی سل ځله سبحان الله او وائي ، نو یا به ورله زر نیکی اولیکلی شي او یا به ورته زر
غلطی معاف کړی شي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي
لغات الف زر جمع يي الال راخي ، خطيئة جمع يي خطيات راخي ، اوخطوة په معني دقدم
دي جمع يي خطوات راخي

تسريح: د يو بل روايت حاصل دادی چې زړنيکی به ورته اولیکلی شي او زر غلطی به ورته
معاف شي دهری نیکی ثواب یو په لس ورکولی شي نو دسل ځله سبحان الله ویلو ثواب زر
نیکی شوی او په نیکیو گناهونه معاف کیږي نو زر گناهونه به ورته هم معاف شي
فيکتاب له الف حسنة ، يکتاب لفظ په دي روايت کې په ياء سره راغلی دی او په جامع الاصول
کې هم داسي دی لیکن دمسلم په دویم روايت کې په تاء سره يعني تکتب راغلی دی دواړه هم
معني دي څه فرق نه لري

کچري سل پيري سبحان الله او ویلی شي نو زر نیکی به اولیکلی شي او دیوي نیکی بدله لس

چنده وي لکه چي ارشاد الهي دی "من جا، بالحسنة فله عشر امثالها" يعني څوک چي نیکي یو کار او کړي ده ته به دهغي لس چنده اجر ملاؤ شي ويحط ولوستلی شي يعني په و او سره نو مفهوم به دا وي چي زر نیکي به هم اولیکلی شي او زر گناهونه به هم معاف شي

د سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه د زندگۍ مختصر حالات

دده نوم سعد او کنیه ابو اسحاق او دپلار نوم مالک چي کنیه يي ابو وقاص وه او دمور نوم يي حمنه وو په رسته کې د رسول الله په ماماخیلو کې راتلو، اسد الغابه ۲۹۱، ۲، دنولو کالو په عمر کې د صدیق اکبر رضي الله عنه سره درېر نبوت ته حاضر شو او مسلمان شو او دمکي نه يي مدیني ته هجرت او کړو او دخپل ورور عقبه بن ابی وقاص په کور کې يي اوسیدل شروع کړل (طبقات ابن سعد ۹۹/۳، د نبی کریم صلي الله عليه وسلم سره يي په ډيرو غزواتو کې شرکت کړی دی او د عشره مبشره نه دی.

عمر رضي الله عنه دکوفي والي مقرر کړی وو لیکن وروسته يي معزول کړو مگر عثمان رضي الله عنه دوباره بحال کړو

وفات سعد په اخري وخت کې عقیس مقام ته لاړو کوم چي دمدیني نه په لس میله فاصله کې پروت دی او هلته د ۵۵ کالو په عمر کې وفات شو

مرویات دابن جوزي په قول دده دمرویاتو تعداد ۲۷۱ دی چي ۲۵ په بخاري او مسلم دواړو کې دي

۶۰. باب منه

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۶۴_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا زَوْجُ بْنُ عَبْدِادَةَ، عَنْ حَجَّاجِ الصَّوَّافِ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ، غُرِّبَتْ لَهُ تَخْلُةٌ فِي الْجَنَّةِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنْ جَابِرٍ. (١)

ترجمه د جابر رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوک چي سبحان الله العظيم وبحمده اوواني په جنت کې ورته دکجوري یو بوتی او کرلی شي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او مونږ يي د ابو الزبير په روايت پيژنو چي د جابر په واسطه يي نقل كوي

لغات: غرست: غرس يغرس غرسا معني وني كرل ، النخلة معني دكجوري ونه.

تشرېح: دنساني په يو روايت كې دنخلة لفظ په خاي باندي شجرة لفظ دي د دواړو مفهوم يو دي.

په پورتنې حديث نخلة دزياتي نفع په اعتبار سره ويلي شوي دي او په عربو كې به دا ونه زياته موندلې شوه په قرآن كې هم دمومن مثال دوني سره ورکړي شوي دي لكه الم تر كيف ضرب الله مثلا كلمة طيبة كشجرة طيبة

ددي حديث نه معلومه شوه چي په جنت كې اگر چي باغونه ډير دي مگر څه حصه پكې اوار ميدان هم شته څوك چي دا الفاظ څومره ډير وائي دهغه دپاره به دومره په جنت كې وني كرلي شي. (روضة)

٣٤٦٥_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، حَدَّثَنَا الْمُؤَمِّلُ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَيَحْمَدُهُ غُرَسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: د جابر رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي سبحان الله العظيم وبحمد اوواني په جنت كې ورته دكجوري يو بوتی اوكرلی شي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

٣٤٦٦_ حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَيَحْمَدُهُ مِائَةً مَرَّةً غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (٢)

^١ _ انظر ما قبله (تحفة الأشراف: ٢٢٩٦)

^٢ _ اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٦٥ (٢٢٠٥) صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠ (٢٢٩١) (في آخره) . سنن ابن ماجه / الأدب ٥٦ (٢٨١٢) (تحفة الأشراف: ١٢٥٤٨)

ترجمه . ابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي خوك چي سل پيري " مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ " اوواني دده ټول گناهونه به معاف کړي شي اگر که دسمندر دزگ برابر وي . امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح دي

٣٤٦٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عِيْسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " كُتِبَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه . ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دود جملي دي په ژبه ډيري اساني دي او دنیکي په تله کې ډيري درنی دي اودالله تعالی ډيري خوښی دي سبحان الله وبحمد الله سبحان الله العظيم .

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث حسن صحيح غريب دي .

لغات . کلماتان ددي لفظ مفرد کلمه دي دضرب نه کلما زخمي کول، کلمه تکليما خبري کول . کالم يکالم مکالمه خپل مينځ کې خبري کول ، خفيفتان معني سپک دسمع نه ، ثقيلتان معني درني .

تشرېح . امام بخاري خپل کتاب په دي حديث باندې ختم کړی دی او په انما الاعمال بالنيات يې شروع کړی دی په دي کې يو لطيفه اشاره ده او هغه داده چي په ميزان کې به دهغه چا اعمال درانه وي دچاچي نيت ښه وي .

کلتان . ددي نه مراد هغه کلام دي دکوم په ذريعه چي انسان ته څه خبره معلومه شي

خفيفتان علي اللسان : چي په ژبه اسان دي يعني داسي حروف پکې نشته چي په مشقت سره ادا کيږي په مشقت سره ادا کيدونکی حروف شديدا اومستعلي دي دهغي نه په هغي کې هيڅ يو حرف نشته حروف شديده اته دي چي مجموعه يي اجدک قطبت ، او حروف استعلاء اوه دي ددي مجموعه "خص ضغط قظ"

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٦٥ (٢٣٠٦) . والأيام والنذور ١٩ (٢٦٨٢) . والتوحيد ٥١ (٥٢٣٠) .

صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩٣) . سنن ابن ماجه / الأدب ٥٦ (٣٨٠٦) (تحفة الأشراف : ١٢٨٩٩)

ثقيلتان في الميزان: علامه سندي وائي چي دجروفو دکمي په وجه او بهترين ترتيب په وجه او دالله تعالي دنوم دککش په وجه دا په ژبه باندي اسان دي او دالله تعالي دنوم په برکت سره دا الفاظ به دقيامت په ورځ دثواب په اعتبار ډير درانه وي

حبيبستان الي الرحمان: علامه سندي وائي چي په ډيرو احاديثو کې دپته احب الکلام ونيلي شوي دي دا کلام دالله تعالي په نزد محبوب دی او که ددي ويونکی، دالله تعالي په نومونو کې رحمان لفظ ځکه مخکې راوړلی شوی دی چي دلته دالله تعالي درحمت وسعت بيانول مقصود دي چي په معمولي شان کلام يې دومره زيات اجر مقرر کړی دی دا دالله تعالي درحمت خاصه کيدی شي.

سبحان الله وبحمده: ددي جملي وضاحت وړاندي په يو څو احاديثو کې راروان دی.

٣٤٦٨- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْخِزْيُ وَيُسَبِّحُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً كَانَتْ لَهُ عِدْلُ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكَتَبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَ لَهُ جِزْأٌ مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَقٌّ يُنْبِئُ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلٍ مِنَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا أَحَدٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ".

وَبِهَذَا الْإِسْتِثْنَاءِ، وَبِهَذَا الْإِسْتِثْنَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً حُطَّتْ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ زَبَدِ الْبَحْرِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چاچي لاله الاالله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد وهو علي كل شئ قدير. دورخي سل خله اوونيل دا ورته دلسو غلامانو ازادولو برابر دي يعني دومره ثواب به ورته ورکولی شي لکه چي لس غلامان يی ازاد کړي وي اوسل نيکی به ورته اوليکلی شي اوسل گناهو به ورته معاف کړی شي او په دغه ورځ به ترمانښامه دشیطان: اثر نه محفوظ وي اودقيامت په ورځ به هيڅوک دده نه بهتر عمل پيش نه کړی شي بی دهغی سړي نه چي دا کلمات يی دده نه زيات

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ١١ (٢٢٩٣)، والدعوات ٦٤ (٦٤٠٢)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠

(٢٦٩١)، سنن ابن ماجه / الأدب ٥٢ (٢٤٩٨)، تحفة الأشراف ١٠ (١٢٥٤١)، مستند احمد (٢٠٢/٢٦٠، ٢٤٥، ٢٤٦)

ونيلي وي او رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چاچي سبحان الله ويحمده په ورځ
کې سل ځله اوونيل ټول گناهونه به ورته معاف کړي شي اگر چي دسمندر د زگ هومره وي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: عدل: دضرب نه يعدل عدلا معني سيده کول ، برابري کول ، رقاب: معني غلام، خادم
حطت معني کوزيدل

تشرېح: دحديث ظاهري مفهوم خو دادی که څوک دا کلمات په سحر کې اولولي نو ماښام
پوري به دشیطان نه محفوظ وي او سل نيکي به ورله هم اولیکلی شي او سل گناهونه به يې
هم معاف شي او دلسو غلامانو دازاديدو ثواب به ورته هم ملاؤ شي او که ماښام کې اولولي نو
ددي ذکر په حديث کې نشته لیکن محدثين وائي چي په ماښام کې لوستونکي دپاره به هم دا
ثوابونه ملاوېږي.

نوي په شرح مسلم کې ليکلي دي دا انعامات په سل عدت پوره کولو باندي دي ، برابره خبره
ده چي انسان يې په يو مجلس کې سل پيري اولولي او که په مختلفو مجلسونو کې په هر
صورت کې به ورته انشاء الله پورتنی ذکر شوی ثواب ملاوېږي لیکن بهتر به دا وي چي په يو
مجلس کې اولولي او دورځي په ابتداء کې يې اولولي همدارنگي دا انعامات په سل پيري
لوستلو وارد شوي دي لیکن که څوک دا څومره زيات اولولي نو دومره زيات ثواب به ورته
ملاوېږي.

سوال: دماښام ذکر ولي په دي حديث کې نه دی شوی؟

اول جواب: کيدی شي چي رسول الله به کړی وي لیکن راوي به دا مختصار په وجه حذف کړی
وي (او يا به ورته هير شوی وي).

دويم جواب: رسول الله دسحر ذکر کړی دی او دماښام ذکر ورته پخپله معلومېږي نو په حديث
کې ددي بيانولوته ضرورت پاتې نشو.

تفريح: انظر حديث رقم ۲۴۶۶

۶۱_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۲۴۶۹_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْقَوَارِبِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ،
عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ سُهَيْبٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،
قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ: وَحِينَ يُعْشِي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

يَأْتِضَلَّ مَنَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدًا قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ." قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل چي څوک سحر او ماښام سبځان الله ويحده سل ځله اولولي نو د قيامت په ورځ به ددی سړي نه بهتر عمل دېل چا راونه وځي بغير دهغه کس نه چي هغه دغه کلمات هم په دی تعداد کې ياددی نه زيات يی وئيلي وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

لغات: يمي: د ماښام په وخت کې داخلیدل، زاد: زاد يزداد زیادة معني زياتيدل، ازداد زياتول د باب افعال نه.

تشریح: په يو بل روايت کې دي تسبیح ته د فرشتو تسبیح وئيلي شوي دي (مسلم) او په يو بل روايت کې راغلي دي چي څوک دا کلمات سل پيري اووايي نو ټول گناهونه به يي معاف شي اگر که په ډيروالي کې د سمندر د زگ برابر وي يو بل روايت د ابوذر رضي الله عنه نه منقول دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي ايا تاسو ته اونه ښایم چي د الله تعالي په تړد په ټولو کلامونو کې بهتر کلام کوم يو دی؟ ما عرض اوکړو ضرور يي راته بيان کړه نو وی فرماييل "سبحان الله ويحده" دی په نورو ډيرو روايتونو کې هم ددي کلماتو فضيلت راغلی دی بهتره داده چي د نمر ختونه مخکې او د نمر پړيو ته مخکې دا دعا اووئيلي شي ځکه چي دا وخت دا د کارو دپاره زيات مناسب دی او په دي وخت کې د فرشتو تړول هم کيږي.

٣٤٧٠- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسَى الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَانَ، عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ تَافِعٍ عَنِ ابْنِ عَمْرٍو. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ لِأَصْحَابِهِ: "قُولُوا: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةً مَرَّةً، مَنْ قَالَهَا مَرَّةً كُتِبَتْ لَهُ عَشْرَاءُ، وَمَنْ قَالَهَا عَشْرًا كُتِبَتْ لَهُ مِائَةٌ، وَمَنْ قَالَهَا مِائَةً كُتِبَتْ لَهُ أَلْفًا. وَمَنْ زَادَ زَادَهُ اللَّهُ، وَمَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ غَفَرَ لَهُ." قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

^١ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩٢)، سنن ابی داود/الأدب ١٠ (٥٠٩١) (تحفة الأشراف: ١٢٥٦٠)، و مستد احمد (٢/٢٤١)

^٢ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ٦٢ (١٦٠) (تحفة الأشراف: ٨٢٢٢)

ترجمه د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما نه مروی دي فرمائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم يوه ورځ صحابه كرامو ته افرمائيل "سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ" سل پيري وايي، او څوك چي دا يو ځل اوواني نو لس پيري به دده دپاره اوليكلي شي او څوك چي دا لس پيري اوواني سل پيري به دده دپاره اوليكلي شي او څوك چي دا سل پيري اوواني نو زر پيري به اوليكلي شي او څوك چي دي لره نور زيات كړي نو الله تعالي به دي لره نور زيات اوليكلي او څوك چي دالله تعالي نه بخنه او غواړي الله تعالي به ورته بخنه او كړي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

٦٢_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٧١_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَزِيرٍ الْوَاسِطِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو سَفْيَانَ الْجُمَيْدِيُّ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ خُزَمَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعِشِيِّ كَانَ كَمَنْ حَجَّ مِائَةَ مَرَّةٍ، وَمَنْ حَمِدَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعِشِيِّ كَانَ كَمَنْ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ قَالَ: غَزَا مِائَةَ غَزْوَةٍ وَمَنْ هَلَّلَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعِشِيِّ كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَمَنْ كَبَّرَ اللَّهَ مِائَةً بِالْقَدَاةِ وَمِائَةً بِالْعِشِيِّ لَمْ يَأْتِ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ أَحَدٌ بِأَكْثَرِ مِثْلِ مَا أَتَى بِهِ إِلَّا مَنْ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَى مَا قَالَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه . عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي چاچي سل پيري سحر او مابنام تسبيح (سبحان الله) اوويل نو دي دداسي كس سره په اجر كي برابر شو چاچي سل حجونه كړي وي او چاچي سل پيري سحر او مابنام حمد (الحمد لله) اوويل نو داسي ده لكه ده چي دالله په لازه كي غازيانو ته دسورلي دپاره سل اسونه وركړي وي دراوي شك دي، او كه داسي بي افرمائيل لكه چي سل جهادونه بي كړي وي، او چاچي سل پيري سحر او مابنام تكبير (الله اكبر) اوويل نو دقيامت په ورځ به دده نه زيات نيك عمل والا حاضر نشي مگر علاوه دهغه چانه چاچي دده نه زيات ونيلي وي او يا بي دده برابر ونيلي وي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي

عمرو بن شعيب رضي الله عنه حالاته

نوم عمرو شعيب بن محمد بن عبدالله بن عمرو بن العاص هغه عموما دخپل پلار او سعيد بن المسيب نه روايتونه اوريدلي دي او دى د حديث په اسناد کې اکثر موندلى شي "ابيه" کې ضمير پلار ته راجع دى او ددي مصداق شعيب دى 'جده، په دي ضمير کې دوه احتماله دي اول ددي مصداق محمد دى ، دويم احتمال دادى چې دجد مرجع ابيه دى او دجد مصداق عبدالله بن عمرو دى کوم چې دشعيب نيکه دى مطلب دا شو چې شعيب دخپل نيکه عبدالله نه روايت کوي ددي احتمالاتو په وجه په سند کې اختلاف راغى پاتې شوه دا خبره چې دا سند قابل داحتجاج دى يا نه دى نو صحيح راني داده چې دا سند قابل داحتجاج دى کم از کم دحسن درجي دى اصحاب سنن او امام احمد وغيره دا سند قبول کړى دى (ميزان الاعتدال، تدريس الرامي).

٣٤٧٢_ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْأَسْوَدِ الْعَجَلِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي يَزِيدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: تَسْبِيحَةٌ فِي رَمَضَانَ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ تَسْبِيحَةٍ فِي غَيْرِهِ. (١)
ترجمه: زهري وائي په رمضان کي يو ځل سبحان الله ونيل په غير رمضان کي دزر پيري سبحان الله ونيلو نه بهتر دي.

٦٣_ بَابُ مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٧٣_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ الْخَلِيلِ بْنِ مُرَّةَ، عَنِ الْأَزْهَرِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ كَيْسِ بْنِ الدَّارِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا هَـوَ يَكُ لَهٗ إِلَهًا وَاحِدًا أَحَدًا صَمَدًا لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَرْبَعِينَ أَلْفَ حَسَنَةٍ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَالْخَلِيلُ بْنُ مُرَّةَ لَيْسَ بِالْقَوِيِّ عِنْدَ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ: هُوَ مُتَكُورُ الْحَدِيثِ.

ترجمه: دتميم الداري رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي څوك چي لس پيري دا دعا اوواني " «أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له إلهاً واحداً أحداً صمداً لم يتخذ صاحبة ولا ولداً ولم يكن له كفواً أحد» " يعني زه گواهي وركوم چي ديو الله نه علاوه بل څوك حقدار دبندي نشته او دالله سره په الوهيت كي هيڅوك شريك نشته هغه يواځي معبود دي او هيچاته يي حاجت نشته چي نه يي ښځه شته او نه يي خوي او نه ورسره برابر څوك شته، نو الله تعالي به دده دپاره څلور كروړه نيكياني اوليكي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو، خليل بن مره دمحدثينو په نزد قوي نه دي او امام بخاري واني دا منكر الحديث دي

د تميم بن اوس داري رضي الله عنه حالات

نوم تميم كنيه ابو رقيه داري نسبت ورته په دي وجه دي چي دشام اوسيدونكي وو او د قبيله بن تميم سره يي تعلق وو چي داسلام نه مخكي يي دعيسوي مذهب سره تعلق وو او دهجرت په نهم كال دخپل ورور نعيم سره مسلمان شو (اصابه)

په عهدي نبوي او صديق اكبر زمانه كي په مدينه كي اوسيدو ليكن كله چي دعثمان رضي الله عنه په زمانه كي فتنه شروع شوه نو بادل ناخوaste خپل وطن شام ته واپس لاړو (طبقات ابن سعد)

دا هغه صحابي دي چي په مسجد نبوي كي يي چراغ بل كړي وو او رسول الله ورباندي خوشحالي اظهار كړي وو (اسد الغابه وابن ماجه)

وفات: داخري عمر پوري يي زاهدانه زندگي تيره كړي وه او دهجرت په ۴۰ كال كي وفات شو او په بيت حبرون كي دفن شو (تهذيب التهذيب) دده دمروياتو شمير ۱۸ دي چي يو په مسلم كي دي او باقي په سنن كي دي

۳۷۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبُدٍ الْبُضْرِيُّ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو الرَّقِّي، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ رَحْمَةَ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ فِي دُبُرِ صَلَاةِ الْفَجْرِ: هُوَ لَكَ رَجُلٌ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْخَنْدُ يُخَيِّ وَيُيْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ قَدِيرٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ، كُتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ، وَرَفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ، وَكَانَ يَوْمَهُ ذَلِكَ طَلَّةً فِي جَزَاءٍ مِنْ كُلِّ مَكْرُومٍ، وَحُرْسٍ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَلَمْ يَلْبِغْ لِدَلْبِ أَنْ يُدْرِكَهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ إِلَّا

الشرك بالله". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوذر رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي خورك چي دسحر دمونخ نه پس خبي راتاؤ كړي او په دواړه زنگنانو ناست وي او هيخ خبري يي نه وي كړي او دا كلمات لس پيري اوواني "«لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو على كل شيء قدير»" نو دده دپاره به لس نيكياني اوليكلي شي او لس گناهونه به يي اوبخلي شي او لس درجي به يي لوړي كړي شي او په دغه ورخ به دا كس ټوله ورخ دهر قسم ضرر او مصيبت نه محفوظ وي او دشيطان دائر كولو نه به دده نگهباني كولي شي او هيخ يوه گناه به ده لږ په دغه ورخ علاوه دشرک نه دهلاکت سره مخامخ كولي نشي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب صحيح دي

٦٤_ باب جَامِعِ الدَّعَوَاتِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د نبي كريم صلي الله عليه وسلم نه منقول جامع دعا گاني

٣٤٧٥_ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرٍو النَّخَعِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، قَالَ: فَقَالَ: "وَالَّذِي لَفِي يَدِيه لَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ بِأَسْمِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ". قَالَ زَيْدٌ: قَدْ كَرِهْتُ لِزُهَيْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ بَعْدَ ذَلِكَ بِسَنَيْنَ، فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، قَالَ زَيْدٌ: ثُمَّ ذَكَرْتُهِ لِسَفِيَّانَ الثَّوْرِيِّ، فَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ، قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَى شَرِيكَ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، وَإِنَّمَا أَخَذَهُ أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ. (١)

ترجمه عبدالله بن بريده دخپل پلار نه روايت كوي فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم ديوسري نه واوريدل چي ونيل يي اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

^١ - سنن النسائي: عمل اليوم والليلة ٢٩ (تحفة الأشراف: ١١٩٢٢)

^٢ - سنن ابى داود: الصلاة ٣٥٨ (١٣٩٢) - سنن ابن ماجه: الدعاء، ٩ (٣٨٥) (تحفة الأشراف: ١١٩٨)

الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ يعني اي الله زه ستانه سوال كوم زه گواهي كوم چي ته الله يي ستانه علاوه بل معبود نشته مگرته يي چي يواخي اوبی حاجته يي اوته هغه ذات يي چي نه درنه خوک پيدا دي اونه دچانه پيدا يي اوهيخ خوک ستاپشان نشته رسول كريم صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمايل يقينا تادالله تعالي نه دهغه په لوی نوم سره اوغوبستل هغه نوم چي کله تري په هغه سره اوغوبستی شي نوورکول کوي اوکله چي په هغه نوم سره دعاوکړی شي نو قبلوي يي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دزید راوي قول دي ماداحديث ډيرکلونه پس زهير بن معاويه ته ذکر کړو نو هغه اووئيل ماته دا حديث ابو اسحاق مالک بن مغول په واسطه رارسيدلي دي، زید وائي ما دا حديث سفيان ثوري ته ذکر کړو نو هغه راته دا حديث دمالک په واسطه بيان کړو، امام ترمذي رحمه الله وايي: او دا حديث حسن غريب دي، شريك دا حديث دابو اسحاق نه او هغه ابن بريده نه او هغه دخپل پلار بريده نه نقل کړي دي، او حال دادي چي ابو اسحاق حداني دا حديث دمالک بن مغول نه نقل کړي دي.

دبریده رضي الله عنه حالاته

نوم بريده کتیه ابو عبدالله او دپلار نوم مصیب بن عبدالله.

کله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته ورسيدو نو بريده يي په خدمت کې حاضر شو نورسول الله ورته داسلام دعوت ورکړو نو دی فوراً مسلمان شو او دده سره دبنی اسلم اتيا کسان په اسلام کې داخل شول (طبقات ابن سعد)،

په صلح حديبيه او بيعه الرضوان کې يي هم شرکت کړی دی (اسد الغابه)،

او په فتح مکه کې يي هم ملگرتيا کړي وه (مسند احمد)،

تقريباً په شپاړسو عزواتو کې شريك پاتي شوی دی (بخاري كتاب المغازي)،

کله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم داسامه په مشرۍ کې اخر لښکر تيار کړو نو په دي کې هم شريك وو (طبقات ابن سعد)،

غرض دا چي ډډه په رگ رگ کې دجهاد جذبي توپونه وهل او دژوند مزه به يي داسو نو په زغلولو کې ليدله (طبقات ابن سعد)،

دیزید په زمانه کې دهجرت په ۲۳ کال وفات شو چي دمروياتو شمير يي ۱۲۴ دی يو متفق عليه دی او دوه په بخاري کې دي يولس په مسلم کې دي (تهذيب الکمال).

د سابقه باب متعلق یوبل باب

۳۴۷۶_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا رَشِيدُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي هَانِئِ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْجَنْبِيِّ، عَنْ فَصَّالَةَ بِنِ عُبَيْدٍ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدًا إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، فَقَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَجَلْتَ أَتَيْهَا الْمُصَلِّي، إِذَا صَلَّيْتَ فَقَعَدْتَ فَأَخْبَدَ اللَّهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، وَصَلَّيَ عَلَيْهِ ثُمَّ ادَّعَاهُ"، قَالَ: ثُمَّ صَلَّى رَجُلٌ آخَرُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَخَبَدَ اللَّهُ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَتَيْهَا الْمُصَلِّي إِذْ عَجَلَتْ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَاهُ حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، عَنْ أَبِي هَانِئِ الْخَوْلَانِيِّ، وَأَبُو هَانِئِ اسْمُهُ حُمَيْدُ بْنُ هَانٍ، وَأَبُو عَلِيٍّ الْجَنْبِيُّ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ مَالِكٍ. (١)

ترجمه د فضاله بن عبید رضي الله عنه بیان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زمونږ سره په مسجد کي ناست وو چي په دي دوران کي يو کس مسجد ته راغي او مونږ يي اوکړو او دا دعا يي اوغوښتله "اي الله ماته مغفرت اوکړي او په مارحم اوکړي رسول الله او فرماښل اي مونږ کونکيه ډيره جلتې دي اوکړه کله چي ته مونږ اوکړي نو دالله تعالي دشان موافق حمد وايه او بيا په ماباندي درود وايه او بيا ددينه پس دالله تعالي نه دعا غواړه راوي وائي چي ددينه پس يو بل کس راغي او مونږ يي اوکړو او دالله تعالي حمد يي بيان کړو او په رسول الله يي درود اووښل رسول الله ورته او فرماښل اي مونږ کونکيه اوس دعا او غواړه ستا دعا به ضرور قبلېږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي دا حديث حيوه بن شريح دابو هاني خولاي نه نقل کړي دي.

فضاله بن عبید انصاري رضي الله عنه حالات

نوم فضاله کنیه ابو محمد دپلار نوم عبید بن نافذ او دمور نوم عقبه بنت محمد بن عقبه وو مدیني ته دراتلونکو سره مسلمان شوی وو چي دغزوه بدر نه علاوه په تمامو غزواتو کي شریک شوی دی او په بیعة الرضوان کي هم شامل وو (دصابه).

دوفات نبوي نه پس شام ته لاړو او هلته يي کور جوړ کړو مسند احمد.

ابو الدرداء رضي الله عنه د دمشق قاضي وو دوفات کیدو نه مخکي يي او فرماښل چي زمانه پس به فضاله بن عبید قاضي مقرر وی خلق به ورته ددیر لري لري نه در رسول الله دا حدیثو دا وریدلو دپاره را تلل یو سری ورته ددي دپاره راغلی وو چي احادیث ورته واورې هغه چي

او کتل چي ويخته يي گله وډ او په خپو برينه دى نو په تعجب سره يي تېوس او کړو چي ته ددي ښار قاضي يي او حالت دي دادى فضاله رضي الله عنه او فرمايل چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ د خوا هشاتو او ډول او سنگار خوښولو نه منع کړي يو او کله کله به يي راته په برينه و خپو دگرځيدو حکم کولو (مسند احمد)

وفات: دهجرت په ۵۲ کال دامير معاويه په دور کې وفات شو او په دمشق ښار کې يې تراوسه پوري قبر موجود دى چي پنځوس روايات ورته منقول دي چي دوه ددينه په مسلم کې دي

۳۴۷۷_ حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ الْخَوْلَانِيُّ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ مَالِكٍ الْجَنْبِيَّ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ قُصَاةَ بْنَ عُيَيْنٍ، يَقُولُ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَجَلٌ هَذَا"، ثُمَّ دَعَا، فَقَالَ لَهُ أَوْ يَغْيِرُهُ: "إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ اللَّهِ وَالْعَنَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ لِيُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ لِيَدْعُ بَعْدَ بَيَاهَاءٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ (۱)

ترجمه: دفضاله بن عبید رضي الله عنه بیان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ديو کس نه په مونځ کي دعا غوښتل اوریدل او په رسول الله يي درود اونه ونيل رسول الله ورته او فرمائيل جلتي دي او کړه، او بيا يي راوغوښتل او ده ته او دده نه علاوه نورو خلقو ته يي خطاب او کړو چي کله مونځ اداء کړی نو پکار ده چي اول دالله حمد او ثناء بيان کړی او بيا په ماباندې درود او زواني بيا چي ددينه پس کومه دعا غواړی هغه غوښتلې شی؛ امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۴۷۸_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، حَدَّثَنَا عِيْسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُيَيْنَةَ اللَّهِ بْنِ أَبِي رِيَاءٍ الْقَدَاحِ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ: وَلَهُ كُفْرٌ إِلَهُ وَاجِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ" سورة البقرة آية ۱۶۳ وَقَاتِحَةُ آلِ عِمْرَانَ: اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْقَيُّومُ (آل عمران آية ۲۱)". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا

حَدِيثُ حَسَنٍ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه د اسماء بنت يزيد نه روايت دی چې رسول کريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي اسم اعظم په دي دوه ايتونوکې دی: (وَاللَّهُمَّ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) او (اَللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْقَيُّومُ).

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی

تخريج: سنن ابی داود/ الصلاة ۲۵۸ (۱۲۹۶). سنن ابن ماجه/ الدعاء ۹ (۲۸۵۵) (تحفة الأشراف:

(۱۵۷۶)

اسماء بنت يزيد رضي الله عنها حالاته

نوم اسماء كنيه ام سلمه، اسماء بنت يزيد بن السكن بن رافع دهجرت ندپس ديو څو بنځو سره در رسول الله په خدمت كې حاضره شوه او اسلام يې قبول كړو دهجرت په اول كال چي دعائش رضي الله عنها رخصتي كيدله نو كومو بنځو چي دا سنگار كړي وه په هغي كې يوه اسماء رضي الله عنها هم وه، دهجرت په پنځلسم كال په يرموك جنگ كې هغي دخپل ځيمي په موگي نهه روميان وژلي وو (اصابه).

علامه ابن حجر وائي كانه ذات العقل والدين يعني هغه په عقل او دين دواړو متصف وه او در رسول الله صلي الله عليه وسلم خدمت يې كولو (مسند احمد).

اسماء رضي الله عنها ډيره مهمان نوازه وه يو ځل ورته شهر بن حوشب راغی او خوراك يې ورته پيش كړو شحردخوړلو نه انكار او كړو نو اسماء ورته د نبی كريم صلي الله عليه وسلم واقعه بيان كړه په هغي كې دپته اشاره وه چي دخوراك نه انكار كول مناسب نه دي نو په دي وخت كې شهر اوونيل بيا به هيڅ كله زه دا غلطې اونكرم (مسند احمد).

ددې دوفات دتاريخ باره كې اسماء الرجال والاخاموش دي او ۸۱ روايات ورنه منقول دي.

۶۶- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۱۷۹- حَدَّثَنَا وَهُوَ رَجُلٌ صَالِحٌ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَيْيُّ، حَدَّثَنَا صَالِحُ الْمُرِّيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ادْعُوا

^۱ - سنن ابی داود/ الصلاة ۲۵۸ (۱۴۸۱). سنن النسائي/ السهو ۲۸ (۱۴۸۵) (تحفة الأشراف: ۱۱-۲۱). و مسند احمد (۶/۱۸)

اللَّهُ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ، وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لَاهٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، سَمِعْتُ عَبَّاسًا الْعَنْبَرِيَّ يَقُولُ: اكْتُبُوا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيِّ فَإِنَّهُ رَقَّةٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دالله تعالي نه چي دعا غواړئ نو دي يقين سره يي اوغواړئ چي ستاسو دعا به ضرور قبلېږي او په به شان سره پوهه شی چي الله تعالي په بي پرواهي او بي توجهي سره غوښتلي شوي دعا او په غفلت او لهوه لعب کي دمبتلا شوي زده دعا نه قبلېږي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو. ما عباس عنبري نه اوريدلي دي ونيل يي چي د عبدالله بن معاويه جمهي روايتونه ليکي ځکه چي هغه يو ثقه راوي دي.

٦٧- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ حَمْزَةَ الرَّيَّانِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَزْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي جَسَدِي وَعَافِنِي فِي بَصَرِي وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدًا، يَقُولُ: حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ لَمْ يَسْمَعْ مِنْ عَزْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ شَيْئًا، وَحَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ هُوَ حَبِيبُ بْنُ قَتَسٍ بْنِ دِيثَارٍ وَقَدْ أَذْرَكَ عَمْرٌ، وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ. (٢)

ترجمه: دام المؤمنين عانشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به فرمانيل: "اللهم عافني في جسدي وعافني في بصري واجعله الوارث مني لا إله إلا الله الحليم الكريم سبحانه الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين" يعني اي الله ته ماته زما په جسم کي عافيت راکړي او زما په سترگو کي ماته عافيت راکړي «نظر مي صحيح

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٥٢١)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٢٥٢٢)

او سالم اوساتي، او زما نظر لره اخري وخته پوري قائم اوساتي او زما نظر دښود کيدو او زوال نه بچ اوساتي او دالله تعالي نه علاوه بل هيڅوک حقدار دبندي نشته ځکه چي هغه حليم او کريم دي او پاک دي او خاوند دعرش دعظيم دي او تمام تعريفونه دهغه ذات دپاره دي څوک چي دتمام جهان رب دي

امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث حسن غريب دي، ما دامام بخاري نه اوريدلي دي ونيل يي حبيب بن ابي ثابت دعروه بن جبیر نه هيڅ نه دي اوريدلي او الله تعالي بهتر پوهيږي

۶۸- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۸۱- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَقَالَ لَهَا: "قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، قَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ كُلِّ شَيْءٍ أَتَتْ أَخَذَ بِتَأْصِيَّتِهِ، أَتَتْ الْأَوَّلَ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَتَتْ الْآخِرَ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَتَتْ الظَّاهِرَ فَلَيْسَ قَوْلَكَ شَيْءٌ، وَأَتَتْ الْبَاطِنَ فَلَيْسَ دَوْلَكَ شَيْءٌ، أَقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْلِبْنِي مِنَ الْفَقْرِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَهَكَذَا رَوَى بَعْضُ أَصْحَابِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، لَحَوْهَذَا، وَرَوَاهُ بَعْضُهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ مُرْسَلًا، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي فاطمه رضي الله عنها نبي کريم صلي الله عليه وسلم ته راغله چي د خادم مطالبه يي ورته کوله ورته يي اوفرمانيل دا کلمات وايه "قُولِي: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، قَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ كُلِّ شَيْءٍ أَتَتْ أَخَذَ بِتَأْصِيَّتِهِ، أَتَتْ الْأَوَّلَ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَتَتْ الْآخِرَ فَلَيْسَ قَوْلَكَ شَيْءٌ، وَأَتَتْ الظَّاهِرَ فَلَيْسَ قَوْلَكَ شَيْءٌ، وَأَتَتْ الْبَاطِنَ فَلَيْسَ دَوْلَكَ شَيْءٌ، أَقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ وَأَغْلِبْنِي مِنَ الْفَقْرِ". يعني اي زما پروردگار خاص ته پروردگار داوه اسمانونو او او رب د عرش عظيم يي، رب زمونږ او رب د هر يو شي يي،

نازلونكي دتورات او انجيل او قران يي. او شلونكي د داني اود زري يي. پناهي غوارم په تا باندي د شر د هر شر والا نه چي ته يي نيونكي د تندي يي پس ته اول يي او نشته هيڅ شي مخكي ستا نه او ته د هر شي نه اخير يي پس نشته ستا نه وروسته هيڅ يو شي او ته ظاهري نشته دپاسه ستا هيڅ يو شي او ته باطن يي نشته اخوا ستا نه هيڅ يو شي پس زما قرض ادا كړي او د فقر نه مي خلاص كړي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او داعمش بعضي شاگردانو هم ددي پشان روايت نقل كړي دي او ددي پشان روايت بعضي راويانو داعمش نه او هغه د ابي صالح نه مرسل نقل كړي دي او هغوی پخپل سند كي دابوهريره واسطه نه ده ذكر كړي.

٦٩_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٨٢_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَدَمَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ الْأَقْمَرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلَاءِ الْأَرْبَعِ". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ جَابِرٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، وَابْنِ مَسْعُودٍ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به (اکثر، دا دعانيه کلمات وويل:

«اللهم إني أعوذ بك من قلب لا يخشع ومن دعا لا يسمع ومن نفس لا تشبع ومن علم لا ينفع أعوذ بك من هؤلاء الأربع»

يعني اي الله زه په تا پناه غوارم دداسي زه نه چي ويرېږي نه او زه په تا پناه غوارم دداسي دعا نه چي اورېدلي كيږي نه او زه په تا پناه غوارم دداسي نفس نه چي مريږي نه او زه په تا پناه غوارم دداسي علم نه چي فائده نه لري، اي الله زه ددي څلورو څيزونو نه په تا باندي پناه غوارم

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند عبدالله بن عمرو په روايت حسن صحيح غريب دي، او په دي باب كي د جابر، ابوهريره او ابن مسعود رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي.

۷۰- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۴۸۳- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ شَيْبِ بْنِ شَيْبَةَ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَبِي: "يَا حُصَيْنُ، كَمْ تَعْبُدُ الْيَوْمَ إِلَهًا؟" قَالَ أَبِي: "سَبْعَةَ سِتَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَوَاحِدًا فِي السَّمَاءِ". قَالَ: "فَأَنَّهُمْ تَعْبُدُ لِرُغْبِكَ وَرَهْبِكَ؟" قَالَ: الَّذِي فِي السَّمَاءِ. قَالَ: "يَا حُصَيْنُ، أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَسْلَمْتَ عَلَيْنَا لَكُمُ الْكَلِمَتَيْنِ تَنْفَعَانِيكَ". قَالَ: فَلَمَّا أَسْلَمَ حُصَيْنُ، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَيْنِي الْكَلِمَتَيْنِ اللَّتَيْنِ وَعَدْتَنِي، فَقَالَ: "قُلِ اللَّهُمَّ الْهِنِّي رُشْدِي وَأَعِزَّنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د عمران بن حصين رضي الله عنه بيان دي فرماني چي نبي كريم صلي الله عليه وسلم زما دېلار نه تېوس او كړو اي حصين نن سبا دخومره معبودانو عبادت كوي؟ زما پلار په جواب كي اوونيل د اوه معبودانو عبادت كوم، شپږ په زمكه كي دي او يو په اسمان كي دي رسول الله ورته تېوس او كړو په دوى ټولو كي دي دكوم يو سره مينه زياته ده او په اوميد او خوف سره يي عبادت كوي؟ هغه اوونيل دهغه ذات كوم چي په اسمان كي دي رسول الله ورته او فرمايل اي حصين واوړه، كه تا اسلام راوړي وي نو ما به درته دوه كلمات خودلي وو او هغوى به تاته مسلسل فاندۀ رسولۀ بيا چي كله حصين اسلام راوړو عرض يي او كړو اي دالله رسولۀ هغه دوه كلمات ماته اوتيا به دكومو دخودلو چي تا ماسره وعده كړي وه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل وايه

"اللَّهُمَّ الْهِنِّي رُشْدِي وَأَعِزَّنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي"

يعني اي الله ماته زما په زړه كي رهنمائي واچوي او بچ كړي مالره زما دنفس دشر نه. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي، دا حديث د عمران بن حصين نه ددي

سند نه علاوه په نورو سندونو هم مروی دي

۷۱_بَاب

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۸۱_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرِو مَوْلَى الْمُظَلِّبِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَثِيرًا مَا كُنْتُ أَسْمَعُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدِّينِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ". قَالَ أَبُو عَمْرٍو: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو. (١)

ترجمه: انس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نه به مي ډيري خبري اوریدلي یوخل یی دا دعاوئيله:

«اللهم إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَضَلَعِ الدِّينِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ» يعني اي الله زه پناهي غوارم په تاسره دوسو سو نه اودغم نه او عجز نه او د سستی نه اود بخل نه اود قرض دېوچ نه اود خلکو دېلوي کيدونه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

لغات: العجز: لچار او عاجز عجز يعجز عجزا معني عاجز کيدل، الكل معني ستي.

تشرېح: العجز: علامه نووي وائي عجز دېته ونيلى شي چي په انسان کې دخير دکارونو کولو قدرت نه وي.

الكل: ددي مطلب دادی دهر کار بکولو په وجه په چا کې ستي راشي او طبيعت يي اماده وي او بيا يي دستستی په وجه نشي کولی.

البخل: دا دسختو زد دی او بخل ونيلى شي منع کول دهر هغه خيز کوم چي په ده باندي واجب وي باوجود ددي چي هغه خيز دده دضرورت نه فارغ وي

امام نووي وائي نبي کریم صلي الله عليه وسلم پناه غوښتلي وه دبخل او بزدلی نه خکه چي

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ۲۵ (۲۸۶۲)، وتفسير سورة النحل ۱ (۴۷۰۷)، والدعوات ۲۸ (۶۲۷۰)، و ۲۴ (۶۲۷۱).

(۶۲۷۲)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ۱۵ (۲۷۰۶)، سنن ابی داود / الصلاة ۳۶۷ (۱۵۴۰)، سنن النسائي / الاستعاذة ۶ (۵۲۵۰).

(تعفة الأشراف: ۱۱۵)، و مستند احمد (۲/۲۳، ۲/۲۴، ۲/۲۵، ۲/۲۶، ۲/۲۷، ۲/۲۸، ۲/۲۹، ۲/۳۰، ۲/۳۱، ۲/۳۲، ۲/۳۳، ۲/۳۴، ۲/۳۵، ۲/۳۶، ۲/۳۷، ۲/۳۸، ۲/۳۹، ۲/۴۰، ۲/۴۱، ۲/۴۲، ۲/۴۳، ۲/۴۴، ۲/۴۵، ۲/۴۶، ۲/۴۷، ۲/۴۸، ۲/۴۹، ۲/۵۰، ۲/۵۱، ۲/۵۲، ۲/۵۳، ۲/۵۴، ۲/۵۵، ۲/۵۶، ۲/۵۷، ۲/۵۸، ۲/۵۹، ۲/۶۰، ۲/۶۱، ۲/۶۲، ۲/۶۳، ۲/۶۴، ۲/۶۵، ۲/۶۶، ۲/۶۷، ۲/۶۸، ۲/۶۹، ۲/۷۰، ۲/۷۱، ۲/۷۲، ۲/۷۳، ۲/۷۴، ۲/۷۵، ۲/۷۶، ۲/۷۷، ۲/۷۸، ۲/۷۹، ۲/۸۰، ۲/۸۱، ۲/۸۲، ۲/۸۳، ۲/۸۴، ۲/۸۵، ۲/۸۶، ۲/۸۷، ۲/۸۸، ۲/۸۹، ۲/۹۰، ۲/۹۱، ۲/۹۲، ۲/۹۳، ۲/۹۴، ۲/۹۵، ۲/۹۶، ۲/۹۷، ۲/۹۸، ۲/۹۹، ۲/۱۰۰، ۲/۱۰۱، ۲/۱۰۲، ۲/۱۰۳، ۲/۱۰۴، ۲/۱۰۵، ۲/۱۰۶، ۲/۱۰۷، ۲/۱۰۸، ۲/۱۰۹، ۲/۱۱۰، ۲/۱۱۱، ۲/۱۱۲، ۲/۱۱۳، ۲/۱۱۴، ۲/۱۱۵، ۲/۱۱۶، ۲/۱۱۷، ۲/۱۱۸، ۲/۱۱۹، ۲/۱۲۰، ۲/۱۲۱، ۲/۱۲۲، ۲/۱۲۳، ۲/۱۲۴، ۲/۱۲۵، ۲/۱۲۶، ۲/۱۲۷، ۲/۱۲۸، ۲/۱۲۹، ۲/۱۳۰، ۲/۱۳۱، ۲/۱۳۲، ۲/۱۳۳، ۲/۱۳۴، ۲/۱۳۵، ۲/۱۳۶، ۲/۱۳۷، ۲/۱۳۸، ۲/۱۳۹، ۲/۱۴۰، ۲/۱۴۱، ۲/۱۴۲، ۲/۱۴۳، ۲/۱۴۴، ۲/۱۴۵، ۲/۱۴۶، ۲/۱۴۷، ۲/۱۴۸، ۲/۱۴۹، ۲/۱۵۰، ۲/۱۵۱، ۲/۱۵۲، ۲/۱۵۳، ۲/۱۵۴، ۲/۱۵۵، ۲/۱۵۶، ۲/۱۵۷، ۲/۱۵۸، ۲/۱۵۹، ۲/۱۶۰، ۲/۱۶۱، ۲/۱۶۲، ۲/۱۶۳، ۲/۱۶۴، ۲/۱۶۵، ۲/۱۶۶، ۲/۱۶۷، ۲/۱۶۸، ۲/۱۶۹، ۲/۱۷۰، ۲/۱۷۱، ۲/۱۷۲، ۲/۱۷۳، ۲/۱۷۴، ۲/۱۷۵، ۲/۱۷۶، ۲/۱۷۷، ۲/۱۷۸، ۲/۱۷۹، ۲/۱۸۰، ۲/۱۸۱، ۲/۱۸۲، ۲/۱۸۳، ۲/۱۸۴، ۲/۱۸۵، ۲/۱۸۶، ۲/۱۸۷، ۲/۱۸۸، ۲/۱۸۹، ۲/۱۹۰، ۲/۱۹۱، ۲/۱۹۲، ۲/۱۹۳، ۲/۱۹۴، ۲/۱۹۵، ۲/۱۹۶، ۲/۱۹۷، ۲/۱۹۸، ۲/۱۹۹، ۲/۲۰۰، ۲/۲۰۱، ۲/۲۰۲، ۲/۲۰۳، ۲/۲۰۴، ۲/۲۰۵، ۲/۲۰۶، ۲/۲۰۷، ۲/۲۰۸، ۲/۲۰۹، ۲/۲۱۰، ۲/۲۱۱، ۲/۲۱۲، ۲/۲۱۳، ۲/۲۱۴، ۲/۲۱۵، ۲/۲۱۶، ۲/۲۱۷، ۲/۲۱۸، ۲/۲۱۹، ۲/۲۲۰، ۲/۲۲۱، ۲/۲۲۲، ۲/۲۲۳، ۲/۲۲۴، ۲/۲۲۵، ۲/۲۲۶، ۲/۲۲۷، ۲/۲۲۸، ۲/۲۲۹، ۲/۲۳۰، ۲/۲۳۱، ۲/۲۳۲، ۲/۲۳۳، ۲/۲۳۴، ۲/۲۳۵، ۲/۲۳۶، ۲/۲۳۷، ۲/۲۳۸، ۲/۲۳۹، ۲/۲۴۰، ۲/۲۴۱، ۲/۲۴۲، ۲/۲۴۳، ۲/۲۴۴، ۲/۲۴۵، ۲/۲۴۶، ۲/۲۴۷، ۲/۲۴۸، ۲/۲۴۹، ۲/۲۵۰، ۲/۲۵۱، ۲/۲۵۲، ۲/۲۵۳، ۲/۲۵۴، ۲/۲۵۵، ۲/۲۵۶، ۲/۲۵۷، ۲/۲۵۸، ۲/۲۵۹، ۲/۲۶۰، ۲/۲۶۱، ۲/۲۶۲، ۲/۲۶۳، ۲/۲۶۴، ۲/۲۶۵، ۲/۲۶۶، ۲/۲۶۷، ۲/۲۶۸، ۲/۲۶۹، ۲/۲۷۰، ۲/۲۷۱، ۲/۲۷۲، ۲/۲۷۳، ۲/۲۷۴، ۲/۲۷۵، ۲/۲۷۶، ۲/۲۷۷، ۲/۲۷۸، ۲/۲۷۹، ۲/۲۸۰، ۲/۲۸۱، ۲/۲۸۲، ۲/۲۸۳، ۲/۲۸۴، ۲/۲۸۵، ۲/۲۸۶، ۲/۲۸۷، ۲/۲۸۸، ۲/۲۸۹، ۲/۲۹۰، ۲/۲۹۱، ۲/۲۹۲، ۲/۲۹۳، ۲/۲۹۴، ۲/۲۹۵، ۲/۲۹۶، ۲/۲۹۷، ۲/۲۹۸، ۲/۲۹۹، ۲/۳۰۰، ۲/۳۰۱، ۲/۳۰۲، ۲/۳۰۳، ۲/۳۰۴، ۲/۳۰۵، ۲/۳۰۶، ۲/۳۰۷، ۲/۳۰۸، ۲/۳۰۹، ۲/۳۱۰، ۲/۳۱۱، ۲/۳۱۲، ۲/۳۱۳، ۲/۳۱۴، ۲/۳۱۵، ۲/۳۱۶، ۲/۳۱۷، ۲/۳۱۸، ۲/۳۱۹، ۲/۳۲۰، ۲/۳۲۱، ۲/۳۲۲، ۲/۳۲۳، ۲/۳۲۴، ۲/۳۲۵، ۲/۳۲۶، ۲/۳۲۷، ۲/۳۲۸، ۲/۳۲۹، ۲/۳۳۰، ۲/۳۳۱، ۲/۳۳۲، ۲/۳۳۳، ۲/۳۳۴، ۲/۳۳۵، ۲/۳۳۶، ۲/۳۳۷، ۲/۳۳۸، ۲/۳۳۹، ۲/۳۴۰، ۲/۳۴۱، ۲/۳۴۲، ۲/۳۴۳، ۲/۳۴۴، ۲/۳۴۵، ۲/۳۴۶، ۲/۳۴۷، ۲/۳۴۸، ۲/۳۴۹، ۲/۳۵۰، ۲/۳۵۱، ۲/۳۵۲، ۲/۳۵۳، ۲/۳۵۴، ۲/۳۵۵، ۲/۳۵۶، ۲/۳۵۷، ۲/۳۵۸، ۲/۳۵۹، ۲/۳۶۰، ۲/۳۶۱، ۲/۳۶۲، ۲/۳۶۳، ۲/۳۶۴، ۲/۳۶۵، ۲/۳۶۶، ۲/۳۶۷، ۲/۳۶۸، ۲/۳۶۹، ۲/۳۷۰، ۲/۳۷۱، ۲/۳۷۲، ۲/۳۷۳، ۲/۳۷۴، ۲/۳۷۵، ۲/۳۷۶، ۲/۳۷۷، ۲/۳۷۸، ۲/۳۷۹، ۲/۳۸۰، ۲/۳۸۱، ۲/۳۸۲، ۲/۳۸۳، ۲/۳۸۴، ۲/۳۸۵، ۲/۳۸۶، ۲/۳۸۷، ۲/۳۸۸، ۲/۳۸۹، ۲/۳۹۰، ۲/۳۹۱، ۲/۳۹۲، ۲/۳۹۳، ۲/۳۹۴، ۲/۳۹۵، ۲/۳۹۶، ۲/۳۹۷، ۲/۳۹۸، ۲/۳۹۹، ۲/۴۰۰، ۲/۴۰۱، ۲/۴۰۲، ۲/۴۰۳، ۲/۴۰۴، ۲/۴۰۵، ۲/۴۰۶، ۲/۴۰۷، ۲/۴۰۸، ۲/۴۰۹، ۲/۴۱۰، ۲/۴۱۱، ۲/۴۱۲، ۲/۴۱۳، ۲/۴۱۴، ۲/۴۱۵، ۲/۴۱۶، ۲/۴۱۷، ۲/۴۱۸، ۲/۴۱۹، ۲/۴۲۰، ۲/۴۲۱، ۲/۴۲۲، ۲/۴۲۳، ۲/۴۲۴، ۲/۴۲۵، ۲/۴۲۶، ۲/۴۲۷، ۲/۴۲۸، ۲/۴۲۹، ۲/۴۳۰، ۲/۴۳۱، ۲/۴۳۲، ۲/۴۳۳، ۲/۴۳۴، ۲/۴۳۵، ۲/۴۳۶، ۲/۴۳۷، ۲/۴۳۸، ۲/۴۳۹، ۲/۴۴۰، ۲/۴۴۱، ۲/۴۴۲، ۲/۴۴۳، ۲/۴۴۴، ۲/۴۴۵، ۲/۴۴۶، ۲/۴۴۷، ۲/۴۴۸، ۲/۴۴۹، ۲/۴۵۰، ۲/۴۵۱، ۲/۴۵۲، ۲/۴۵۳، ۲/۴۵۴، ۲/۴۵۵، ۲/۴۵۶، ۲/۴۵۷، ۲/۴۵۸، ۲/۴۵۹، ۲/۴۶۰، ۲/۴۶۱، ۲/۴۶۲، ۲/۴۶۳، ۲/۴۶۴، ۲/۴۶۵، ۲/۴۶۶، ۲/۴۶۷، ۲/۴۶۸، ۲/۴۶۹، ۲/۴۷۰، ۲/۴۷۱، ۲/۴۷۲، ۲/۴۷۳، ۲/۴۷۴، ۲/۴۷۵، ۲/۴۷۶، ۲/۴۷۷، ۲/۴۷۸، ۲/۴۷۹، ۲/۴۸۰، ۲/۴۸۱، ۲/۴۸۲، ۲/۴۸۳، ۲/۴۸۴، ۲/۴۸۵، ۲/۴۸۶، ۲/۴۸۷، ۲/۴۸۸، ۲/۴۸۹، ۲/۴۹۰، ۲/۴۹۱، ۲/۴۹۲، ۲/۴۹۳، ۲/۴۹۴، ۲/۴۹۵، ۲/۴۹۶، ۲/۴۹۷، ۲/۴۹۸، ۲/۴۹۹، ۲/۵۰۰، ۲/۵۰۱، ۲/۵۰۲، ۲/۵۰۳، ۲/۵۰۴، ۲/۵۰۵، ۲/۵۰۶، ۲/۵۰۷، ۲/۵۰۸، ۲/۵۰۹، ۲/۵۱۰، ۲/۵۱۱، ۲/۵۱۲، ۲/۵۱۳، ۲/۵۱۴، ۲/۵۱۵، ۲/۵۱۶، ۲/۵۱۷، ۲/۵۱۸، ۲/۵۱۹، ۲/۵۲۰، ۲/۵۲۱، ۲/۵۲۲، ۲/۵۲۳، ۲/۵۲۴، ۲/۵۲۵، ۲/۵۲۶، ۲/۵۲۷، ۲/۵۲۸، ۲/۵۲۹، ۲/۵۳۰، ۲/۵۳۱، ۲/۵۳۲، ۲/۵۳۳، ۲/۵۳۴، ۲/۵۳۵، ۲/۵۳۶، ۲/۵۳۷، ۲/۵۳۸، ۲/۵۳۹، ۲/۵۴۰، ۲/۵۴۱، ۲/۵۴۲، ۲/۵۴۳، ۲/۵۴۴، ۲/۵۴۵، ۲/۵۴۶، ۲/۵۴۷، ۲/۵۴۸، ۲/۵۴۹، ۲/۵۵۰، ۲/۵۵۱، ۲/۵۵۲، ۲/۵۵۳، ۲/۵۵۴، ۲/۵۵۵، ۲/۵۵۶، ۲/۵۵۷، ۲/۵۵۸، ۲/۵۵۹، ۲/۵۶۰، ۲/۵۶۱، ۲/۵۶۲، ۲/۵۶۳، ۲/۵۶۴، ۲/۵۶۵، ۲/۵۶۶، ۲/۵۶۷، ۲/۵۶۸، ۲/۵۶۹، ۲/۵۷۰، ۲/۵۷۱، ۲/۵۷۲، ۲/۵۷۳، ۲/۵۷۴، ۲/۵۷۵، ۲/۵۷۶، ۲/۵۷۷، ۲/۵۷۸، ۲/۵۷۹، ۲/۵۸۰، ۲/۵۸۱، ۲/۵۸۲، ۲/۵۸۳، ۲/۵۸۴، ۲/۵۸۵، ۲/۵۸۶، ۲/۵۸۷، ۲/۵۸۸، ۲/۵۸۹، ۲/۵۹۰، ۲/۵۹۱، ۲/۵۹۲، ۲/۵۹۳، ۲/۵۹۴، ۲/۵۹۵، ۲/۵۹۶، ۲/۵۹۷، ۲/۵۹۸، ۲/۵۹۹، ۲/۶۰۰، ۲/۶۰۱، ۲/۶۰۲، ۲/۶۰۳، ۲/۶۰۴، ۲/۶۰۵، ۲/۶۰۶، ۲/۶۰۷، ۲/۶۰۸، ۲/۶۰۹، ۲/۶۱۰، ۲/۶۱۱، ۲/۶۱۲، ۲/۶۱۳، ۲/۶۱۴، ۲/۶۱۵، ۲/۶۱۶، ۲/۶۱۷، ۲/۶۱۸، ۲/۶۱۹، ۲/۶۲۰، ۲/۶۲۱، ۲/۶۲۲، ۲/۶۲۳، ۲/۶۲۴، ۲/۶۲۵، ۲/۶۲۶، ۲/۶۲۷، ۲/۶۲۸، ۲/۶۲۹، ۲/۶۳۰، ۲/۶۳۱، ۲/۶۳۲، ۲/۶۳۳، ۲/۶۳۴، ۲/۶۳۵، ۲/۶۳۶، ۲/۶۳۷، ۲/۶۳۸، ۲/۶۳۹، ۲/۶۴۰، ۲/۶۴۱، ۲/۶۴۲، ۲/۶۴۳، ۲/۶۴۴، ۲/۶۴۵، ۲/۶۴۶، ۲/۶۴۷، ۲/۶۴۸، ۲/۶۴۹، ۲/۶۵۰، ۲/۶۵۱، ۲/۶۵۲، ۲/۶۵۳، ۲/۶۵۴، ۲/۶۵۵، ۲/۶۵۶، ۲/۶۵۷، ۲/۶۵۸، ۲/۶۵۹، ۲/۶۶۰، ۲/۶۶۱، ۲/۶۶۲، ۲/۶۶۳، ۲/۶۶۴، ۲/۶۶۵، ۲/۶۶۶، ۲/۶۶۷، ۲/۶۶۸، ۲/۶۶۹، ۲/۶۷۰، ۲/۶۷۱، ۲/۶۷۲، ۲/۶۷۳، ۲/۶۷۴، ۲/۶۷۵، ۲/۶۷۶، ۲/۶۷۷، ۲/۶۷۸، ۲/۶۷۹، ۲/۶۸۰، ۲/۶۸۱، ۲/۶۸۲، ۲/۶۸۳، ۲/۶۸۴، ۲/۶۸۵، ۲/۶۸۶، ۲/۶۸۷، ۲/۶۸۸، ۲/۶۸۹، ۲/۶۹۰، ۲/۶۹۱، ۲/۶۹۲، ۲/۶۹۳، ۲/۶۹۴، ۲/۶۹۵، ۲/۶۹۶، ۲/۶۹۷، ۲/۶۹۸، ۲/۶۹۹، ۲/۷۰۰، ۲/۷۰۱، ۲/۷۰۲، ۲/۷۰۳، ۲/۷۰۴، ۲/۷۰۵، ۲/۷۰۶، ۲/۷۰۷، ۲/۷۰۸، ۲/۷۰۹، ۲/۷۱۰، ۲/۷۱۱، ۲/۷۱۲، ۲/۷۱۳، ۲/۷۱۴، ۲/۷۱۵، ۲/۷۱۶، ۲/۷۱۷، ۲/۷۱۸، ۲/۷۱۹، ۲/۷۲۰، ۲/۷۲۱، ۲/۷۲۲، ۲/۷۲۳، ۲/۷۲۴، ۲/۷۲۵، ۲/۷۲۶، ۲/۷۲۷، ۲/۷۲۸، ۲/۷۲۹، ۲/۷۳۰، ۲/۷۳۱، ۲/۷۳۲، ۲/۷۳۳، ۲/۷۳۴، ۲/۷۳۵، ۲/۷۳۶، ۲/۷۳۷، ۲/۷۳۸، ۲/۷۳۹، ۲/۷۴۰، ۲/۷۴۱، ۲/۷۴۲، ۲/۷۴۳، ۲/۷۴۴، ۲/۷۴۵، ۲/۷۴۶، ۲/۷۴۷، ۲/۷۴۸، ۲/۷۴۹، ۲/۷۵۰، ۲/۷۵۱، ۲/۷۵۲، ۲/۷۵۳، ۲/۷۵۴، ۲/۷۵۵، ۲/۷۵۶، ۲/۷۵۷، ۲/۷۵۸، ۲/۷۵۹، ۲/۷۶۰، ۲/۷۶۱، ۲/۷۶۲، ۲/۷۶۳، ۲/۷۶۴، ۲/۷۶۵، ۲/۷۶۶، ۲/۷۶۷، ۲/۷۶۸، ۲/۷۶۹، ۲/۷۷۰، ۲/۷۷۱، ۲/۷۷۲، ۲/۷۷۳، ۲/۷۷۴، ۲/۷۷۵، ۲/۷۷۶، ۲/۷۷۷، ۲/۷۷۸، ۲/۷۷۹، ۲/۷۸۰، ۲/۷۸۱، ۲/۷۸۲، ۲/۷۸۳، ۲/۷۸۴، ۲/۷۸۵، ۲/۷۸۶، ۲/۷۸۷، ۲/۷۸۸، ۲/۷۸۹، ۲/۷۹۰، ۲/۷۹۱، ۲/۷۹۲، ۲/۷۹۳، ۲/۷۹۴، ۲/۷۹۵، ۲/۷۹۶، ۲/۷۹۷، ۲/۷۹۸، ۲/۷۹۹، ۲/۸۰۰، ۲/۸۰۱، ۲/۸۰۲، ۲/۸۰۳، ۲/۸۰۴، ۲/۸۰۵، ۲/۸۰۶، ۲/۸۰۷، ۲/۸۰۸، ۲/۸۰۹، ۲/۸۱۰، ۲/۸۱۱، ۲/۸۱۲، ۲/۸۱۳، ۲/۸۱۴، ۲/۸۱۵، ۲/۸۱۶، ۲/۸۱۷، ۲/۸۱۸، ۲/۸۱۹، ۲/۸۲۰، ۲/۸۲۱، ۲/۸۲۲، ۲/۸۲۳، ۲/۸۲۴، ۲/۸۲۵، ۲/۸۲۶، ۲/۸۲۷، ۲/۸۲۸، ۲/۸۲۹، ۲/۸۳۰، ۲/۸۳۱، ۲/۸۳۲، ۲/۸۳۳، ۲/۸۳۴، ۲/۸۳۵، ۲/۸۳۶، ۲/۸۳۷، ۲/۸۳۸، ۲/۸۳۹، ۲/۸۴۰، ۲/۸۴۱، ۲/۸۴۲، ۲/۸۴۳، ۲/۸۴۴، ۲/۸۴۵، ۲/۸۴۶، ۲/۸۴۷، ۲/۸۴۸، ۲/۸۴۹، ۲/۸۵۰، ۲/۸۵۱، ۲/۸۵۲، ۲/۸۵۳، ۲/۸۵۴، ۲/۸۵۵، ۲/۸۵۶، ۲/۸۵۷، ۲/۸۵۸، ۲/۸۵۹، ۲/۸۶۰، ۲/۸۶۱، ۲/۸۶۲، ۲/۸۶۳، ۲/۸۶۴، ۲/۸۶۵، ۲/۸۶۶، ۲/۸۶۷، ۲/۸۶۸، ۲/۸۶۹، ۲/۸۷۰، ۲/۸۷۱، ۲/۸۷۲، ۲/۸۷۳، ۲/۸۷۴، ۲/۸۷۵، ۲/۸۷۶، ۲/۸۷۷، ۲/۸۷۸، ۲/۸۷۹، ۲/۸۸۰، ۲/۸۸۱، ۲/۸۸۲، ۲/۸۸۳، ۲/۸۸۴، ۲/۸۸۵، ۲/۸۸۶، ۲/۸۸۷، ۲/۸۸۸، ۲/۸۸۹، ۲/۸۹۰، ۲/۸۹۱، ۲/۸۹۲، ۲/۸۹۳، ۲/۸۹۴، ۲/۸۹۵، ۲/۸۹۶، ۲/۸۹۷، ۲/۸۹۸، ۲/۸۹۹، ۲/۹۰۰، ۲/۹۰۱، ۲/۹۰۲، ۲/۹۰۳، ۲/۹۰۴، ۲/۹۰۵، ۲/۹۰۶، ۲/۹۰۷، ۲/۹۰۸، ۲/۹۰۹، ۲/۹۱۰، ۲/۹۱۱، ۲/۹۱۲، ۲/۹۱۳، ۲/۹۱۴، ۲/۹۱۵، ۲/۹۱۶، ۲/۹۱۷، ۲/۹۱۸، ۲/۹۱۹، ۲/۹۲۰، ۲/۹۲۱، ۲/۹۲۲، ۲/۹۲۳، ۲/۹۲۴، ۲/۹۲۵، ۲/۹۲۶، ۲/۹۲۷، ۲/۹۲۸، ۲/۹۲۹، ۲/۹۳۰، ۲/۹۳۱، ۲/۹۳۲، ۲/۹۳۳، ۲/۹۳۴، ۲/۹۳۵، ۲/۹۳۶، ۲/۹۳۷، ۲/۹۳۸، ۲/۹۳۹، ۲/۹۴۰، ۲/۹۴۱، ۲/۹۴۲، ۲/۹۴۳، ۲/۹۴۴، ۲/۹۴۵، ۲/۹۴۶، ۲/۹۴۷، ۲/۹۴۸، ۲/۹۴۹، ۲/۹۵۰، ۲/۹۵۱، ۲/۹۵۲، ۲/۹۵۳، ۲/۹۵۴، ۲/۹۵۵، ۲/۹۵۶، ۲/۹۵۷، ۲/۹۵۸، ۲/۹۵۹، ۲/۹۶۰، ۲/۹۶۱، ۲/۹۶۲، ۲/۹۶۳، ۲/۹۶۴، ۲/۹۶۵، ۲/۹۶۶، ۲/۹۶۷، ۲/۹۶۸، ۲/۹۶۹، ۲/۹۷۰، ۲/۹۷۱، ۲/۹۷۲، ۲/۹۷۳، ۲/۹۷۴، ۲/۹۷۵، ۲/۹۷۶، ۲/۹۷۷، ۲/۹۷۸، ۲/۹۷۹، ۲/۹۸۰، ۲/۹۸۱، ۲/۹۸۲، ۲/۹۸۳، ۲/۹۸۴، ۲/۹۸۵، ۲/۹۸۶، ۲/۹۸۷، ۲/۹۸۸، ۲/۹۸۹، ۲/۹۹۰، ۲/۹۹۱، ۲/۹۹۲، ۲/۹۹۳، ۲/۹۹۴، ۲/۹۹۵، ۲/۹۹۶، ۲/۹۹۷، ۲/۹۹۸، ۲/۹۹۹، ۲/۱۰۰۰، ۲/۱۰۰۱، ۲/۱۰۰۲، ۲/۱۰۰۳، ۲/۱۰۰۴، ۲/۱۰۰۵، ۲/۱۰۰۶، ۲/۱۰۰۷، ۲/۱۰۰۸، ۲/۱۰۰۹، ۲/۱۰۱۰، ۲/۱۰۱۱، ۲/۱۰۱۲، ۲/۱۰۱۳، ۲/۱۰۱۴، ۲/۱۰۱۵، ۲/۱۰۱۶، ۲/۱۰۱۷، ۲/۱۰۱۸، ۲/۱۰۱۹، ۲/۱۰۲۰، ۲/۱۰۲

ددي په سبب انسان دويرو داسي څيزونو نه منع كيږي كوم چي په ده باندي واجب وي ځكه چي په شجاعت سره هغه د مظلوم مدد او جهاد كولى شي كوم چي دېزلى په حالت كې نشي كيدي او دېخل نه يي ځكه پناه غوښتلي ده چي ددي په سبب انسان د سخاوت نه منع كيږي او د مال په محبت كې گرفتار كيږي او بيا د زكوة او صدقاتو ادا كولو نه محروم شي.

بعضي علماء وائي ددينه مراد دقرض فكر دى دكوم په وجه چي دانسان عقل ځي "غلبة الرجال" يعني چي خلق راباندي غالب شي او زما څه حيثيت پاتي نشي علامه كرماني وائي دا دعا هم د جوامع الكلم دجملي نه ده.

٣٤٨٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْعُو يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُسلِ وَالْهَرَمِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَفِتْنَةِ الْمَسِيحِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

توجهه : دانس رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي كله به نبي كريم صلي الله عليه وسلم دعا غوښتله نو دا كلمات به يي وئيل : "اللهم إني أعوذ بك من الكسل والهزم والجبن والبخل وفتنة المسيح وعذاب القبر" يعني اي الله پناهي غواړم په تاباندي دسستی او كاهلي نه او دېرووالي نه او دېزلى نه او دېخل نه او ددجال په فتنه كي واقع كيدو نه او دقبر دعذاب نه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي.

تشرېح : عذاب القبر: اهل سنت والجماعت دقبر عذاب تسليموي ليكن معتزله ددينه انكار كوي ليكن په قراني اشاري او احاديثو دقبر عذاب په تواتر سره ثابت دى او ددينه انكار كونكى داسلام ددانري نه خارجيږي.

من فتنة المسيح: مسيح لفظ عيسي عليه السلام دپاره هم استعمال شوى دى او د دجال دپاره هم استعمال شوى دى ليكن چرته چي شر وغيره قيد وي نو هلته ورنه دجال مراد وي لكه په پورتنې حديث كې ، ددي يوه وجه داده چي دده يوه سترگه به كاڼي وي دويمه وجه داده چي مسيح دسفر نه دى او هغه به هم په تمامه دنيا كې سفر كوي.

٧٢- بَابُ مَا جَاءَ فِي عَقْدِ التَّسْبِيحِ بِالْيَدِ

په گوتو د تسبیحاتو شمیر لوی بیان

۳۴۸۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى بَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَثَامُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "يَعْقِدُ التَّسْبِيحَ يَدَيْهِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، وَرَوَى شُعْبَةُ، وَالْقُورِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ بِطَوِيلِهِ، وَفِي الْبَابِ، عَنْ يُسَيْرَةَ بِنْتِ يَاسِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا مَعْشَرَ النَّسَاءِ، اغْقِدْنَ بِالْأَكَامِلِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولاتٌ مُسْتَنْطَقَاتٌ". (١)

ترجمه د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما نه مروی دي چې رسول الله به تسبیحات په د لاس په گوتو شمیرل.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث په دي سند حسن غريب دی د اعمش په روايت د عطاء بن السائب نه، دارنگي شعبه او ثوري هم دا حديث د عطاء بن السائب نه مفصل نقل کړی دی، او په دي باب کي د يسيره بنت ياسر په واسطه هم د رسول الله نه روايت مروی دی، چې فرمانيلي يي وو: اي د بنحو جماعته شمیرل کوي د اذکارو د گوتو په بندونو باندې څخه چې دگوتو نه به د قیامت په ورځ تپوس کيږي اودوي به خبري کوي.

۳۴۸۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا حَمِيدٌ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَاتِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، ح. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَادَ رَجُلًا قَدْ جُهِدَ حَتَّى صَارَ مِثْلَ الْفَرْخِ، فَقَالَ لَهُ: "أَمَا كُنْتَ قَدْ عَمِيتَ؟ أَمَا كُنْتَ تَسْأَلُ رَبَّكَ الْعَاقِبَةَ؟" قَالَ: كُنْتُ أَقُولُ: اللَّهُمَّ مَا كُنْتُ مُعَاقِبِي بِوَفِي الْأَجْرَةِ فَتَعْجَلْ لِي فِي الدُّنْيَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سُبْحَانَ اللَّهِ إِلَهُكَ لَا تُطِيقُهُ أَوْ لَا تَسْتَطِيقُهُ، أَفَلَا كُنْتَ تَقُولُ: اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهِ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

۱ - انظر حديث رقم ۳۴۱۲

۲ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء (۳۶۸۸) (تحفة الأشراف: ۳۹۲)

ترجمه : دانس رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ديو داسي صحابي بيماربرسي اوکړه کوم چي دبیماری په وجه داسي اوج او خوارشوي وو لکه دمرغی دبچي پشان او ورته يي اوفرمانیل ایا ته دخپل رب نه دخپل صحت او عافیت دپاره دعا نه غواړي؟ هغه اووئیل زه دا دعا غواړم اي الله دکومي سزا چي ته ماته په اخرت کي راکونکي يي هغه راته مخکي په دنیا کي راکړه رسول الله اوفرمانیل سبحان الله پاکي ده هغه ذات لره چي لوي شان والادي ته خو ددي سزا دبرداشت کولو طاقت نه لري او ددغي دعا په بدل کي دا دعا ولي نه واني اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ "يا الله جلجلاله مونږ ته په دنیا کې هم بهتري راکړی او په اخرت کې بهتري راکړی، اود اور دعذاب نه مو اوساتی.

امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي، دا حديث دانس بن مالک په واسطه دنبی کریم صلي الله عليه وسلم نه ددي سند نه علاوه په يو څو نورو سندونو هم مروی دي.

۳۴۸۸_ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ قَوْلِهِ: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً سُورَةُ الْبَقَرَةِ آيَةُ ۲۰۱. قَالَ: فِي الدُّنْيَا الْعِلْمُ وَالْعِبَادَةُ. وَفِي الْآخِرَةِ الْجَنَّةُ.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ نَحْوَهُ. (۱)
ترجمه : دارشاد الهي " رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً " په تفسير کي دحسن بصري نه مروی دي په دنیا کي دحسنة نه مراد علم اوعبادت دي او په اخرت کي دحسنة نه مراد جنت دي.

۷۳_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۸۹_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَكْبَأَنَا هُغْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْأَخْوَصِ يُحَدِّثُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ يَدْعُو: اللَّهُمَّ إِنِّي

أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعَقَافَ وَالْغَقَى". قَالَ أَبُو جَهْمٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه : دابن مسعود رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا غوښتله.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعَقَافَ وَالْغَقَى"

يعني يا الله ازه ستانه هدايت تقوي پاكي او قناعت غوارم امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

تشرېح : په دي حديث کې په دعا کې دخلورو څيزونو دغوښتلو بيان راغلي دي چي وضاحت يي دادي

(١) الهدى يعني هدايت دپاره سوال کول، او دا هر انسان په اهدنا الصراط المستقيم کې په مونځ کې غواړي اود هدايت درخواست کوي.

(٢) التقى تقوي يعني پرهيزگاري، داده تمامو نیکو جرړه او بنياد دي دا يو جامع لفظ دي په دي کې تمام اسلامي تعليمات شامل دي، خلاصه يي داده چي انسان دمنهياتو نه ځان وساتي اود اوامرو تعميل وکړي.

(٣) العفاف پاکدامني مطلب دادي چي انسان لره دتمامو ممنوعاتو او گنده اخلاقو او اعمالو نه ځان ساتل پکار دي خصوصا دچا نه سوال کول او دچا په وړاندي دلاس غورولو نه دي ځان وساتي

(٤) الغنى دمخلوق نه بي نيازي يعني په قدر دضرورت رزق د موجود کيدو په صورت کې دالله تعالي نه علاوه دچا په وړاندي دخپل ضرورت اظهار نه کول پکار دي او څه چي ورته دالله تعالي دطرف نه نصيب شوي وي په هغي قناعت کول پکار دي . په يو بل روايت کې داسي وارد دي چي بهترين دولت د زړه غني ده او په همدې وجه مونږ په دعا کې وايو : اللهم اغني بفضلک عن سواک."

٣٤٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ لُحَيْلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رِبْعَةَ الدِّمَشْقِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَائِلَةُ اللَّهِ أَبُو إِبْرَاهِيمَ الْقَوْلَانِيُّ، عَنْ أَبِي الدَّوْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كَانَ مِنْ دَعَاؤِ دَاوُدَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبْلَكَ وَحَبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلِ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبْلَكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبْلَكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ". قَالَ:

وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ذَكَرَ دَاوُدَ يُحَدِّثُ عَنْهُ، قَالَ: "كَانَ أَعْبَدَ الْبَشَرِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابوالدرداء رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي، د دواو عليه السلام په دعاگانو کې يو دعا دا هم وه:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ".

يعني يا الله زه تانه ستا مينه غواړم او دهغه چا مينه چي تاسره مينه لري او دداسي عمل توفيق غواړم چي ستا مينی ته می اورسوي يا الله ستا مينه ماته خپل ځان نه او خپل بال بچ نه او پخو او پونه زياته خوږه ده، راي وايي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم تذکره کوله نو فرماييل به يي چي داود عليه السلام په مخلوقاتو کي د هر شي نه زيات عبادت کونکي وو. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دی.

لغات: حب: دکرم او سمع نه معني محبوب کيدل، بيلغني، بليغ رسيدونکي، البارد: يخ. تشرح: شارح حديث نبوي و محقق بي مثال مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په

تشرح کي ليکلي دي: اللهم اني اسئلك حبك: ددي دوه ترجمي شوي اول، ستا هغه محبت کوم چي زما سره دی، دويم زما هغه محبت کوم چي ستا سره دی (ملاقات).

و حب من يحبك، دهغه چا دمحبت سوال کول څوک چي ستا سره محبت لري ددينه مراد علماء او صالحين دي په پورتنی حديث کې "اجعل حبك احب الي من نفسي واهلي" الفاظ دي ليکن په بل روايت کې داسي دي اجعل حبك احب الي من نفسي واهلي ومالي، يعني په دي روايت کې دمال لفظ اضافي دی

احب الي من نفسي: شيخ عبدالحق محدث دهلوي ددي جملي دا مطلب بيان کړی دی چي ای الله زه ستا نه دا سوال کوم چي ستا ذات ماته زما ذات نه زيات محبوب شي.

ومن الماء البارد، او دا چي ستا ذات ماته ديخوا اوبو نه هم ډير محبوب شي شيخ عبدالحق وائي لکه څرنگه چي دانسان طبيعت په يخو اوبو خوشحاليږي خصوصاً دگرمۍ په موسم کې نو ای الله ستا محبت هم زما دپاره داسي وگرځوي او بيبيي فرماييلي دي ذاك اكمل مراتب المحبة يعني دا د ټولو نه زيات اعلي محبت درجات دي.

٧٤_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یوبل باب

٣٤٩١_ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْخَطَّيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطَّيِّ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: "اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يَنْفَعُنِي حُبُّهُ عِنْدَكَ، اللَّهُمَّ مَا رَزَقْتَنِي مِمَّا أَحَبُّ فَأَجْعَلْهُ قُوَّةً لِي فِيمَا تُحِبُّ، اللَّهُمَّ وَمَا رَزَوَيْتَ عَنِّي مِمَّا أَحَبُّ فَأَجْعَلْهُ لِي قَرَارًا فِيمَا تُحِبُّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَأَبُو جَعْفَرٍ الْخَطَّيُّ اسْمُهُ عُمَيْرُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ حُمَاهَةَ. (١)

ترجمه : د عبدالله بن یزید خطمي انصاري نه روایت دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نه پخپله دعا کي دا کلمات وئيل :

«اللهم ارزقني حبك وحب من ينفعني حبه عندك اللهم ما رزقتني مما أحب فأجعله قوة لي فيما تحب اللهم وما رزوت عني مما أحب فأجعله فراغاً لي فيما تحب»

يعني اي الله ته ماته خپل محبت راکړي او ماته دهغه چا محبت هم راکړي دچا سره محبت کول چي ماته ستا په دربار کي فائده راکړي، او اي الله کوم پاک او بهترين رزق چي ته ماته راکوي دغه رزق لره ستا دخوښي په څيزونو کي داستعمالولو دپاره زما دپاره دقوت او طاقت ذريعه او گرځوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

عبدالله بن یزید خطمي رضي الله عنه مختصر حالات

نوم عبدالله کنیه ابو موسي قبيله اوس او دپلار نوم يي یزید دی دخپل پلار سره يوځاي مسلمان شوی دی او په بيعت الرضوان کې يي شرکت کړی دی او پدغه وخت کې دده عمر اولس کاله وو عبدالله بن زبير دخلافت په زمانه کې ديو څو ورځو دپاره دمکي امير پاتي شوی دی دده په باره کې حافظ ابن حجر ليکلي دي کان اکثر الناس صلاة وکان لا يصوم الا يوم عاشورا، يعني دخپلو ملگرو نه دمونځ په کثرت کې ممتاز وو البته روژه به يي دعاشوري ضرور نيوله په کوفه کې وفات شوی دی او دمروياتو شمير يي ١٢٧ دی چي

بعضي په دي کې بلا واسطه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي او بعضي يې دابو ايوب انصاري او ابن مسعود او حذيفه بن يمان او عمر رضي الله عنهم نه نقل کړي دي.

٧٥_ باب منه

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٤٩٢_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ أَوْسٍ، عَنْ بِلَالٍ بْنِ يَحْيَى الْعَبْدِيِّ، عَنْ هُثَيْرِ بْنِ شَكْلٍ، عَنْ أَبِيهِ شَكْلٍ بْنِ حُنَيْدٍ، قَالَ: أَكْبَتْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنِي تَعَوُّذًا أَعُوذُ بِهِ، قَالَ: فَأَخَذَ بِكَتِفِي، فَقَالَ: "قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَبْعِي، وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي، وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي، وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي، وَمِنْ شَرِّ مَنْفَعِي يَغْنِي فَرْجَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ سَعْدِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ بِلَالِ بْنِ يَحْيَى. (١)

ترجمه - د شکل بن حميد رضي الله عنه نه روايت دی چي ما عرض اوکړو يا رسول الله څه دعا راته اوښايه رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل داسي وايه: «اللهم إني أعوذ بك من شر سبعي ومن شر بصری ومن شر لسانى ومن شر قلبى ومن شر منفعى يعنى فرجه» يعنى يا الله جل جلاله زه ستا پناه غواړم دخپلو غوږونو دبدى نه اودخپلو سترگو دبدى نهاودخپلى مني دبدى نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دي او مونږ يې صرف په همدي سند يعنى سعد بن اوس عن بلال بن يحيى سره پيژنو
لغات سمعي دسمع نه مراد غوږونه دي

تشرېح : په مشکوة کې دا روايت مفصل بيان شوى دى د شکل بن حميد رضي الله عنه بيان دى چي ما عرض اوکړو اي دالله رسوله يو داسي کلام راته اوښايه چي زه ورباندي خپل حفاظت اوکړى شم نو رسول الله ورته په دي باره کې او فرمائيل "من شر سمعي" مطلب دادى چي دغوږونو دشر نه پناه اوغواړم يعنى چي سړى دحق او نصيحت خبري نه اوري او ناجائزي او دغيبت خبري په غوږونو اوري او همدا رنگي د من شر بصري مطلب هم دى او دمن شر

^١ - سنن ابى داود/ الصلاة ٣٦٤ (٥١٥١) . سنن اللسان/ الاستعاذة ٣ (٥٢٢٦) . ١٠ (٥٢٥٤) . ١١ (٥٢٥٨) . ٢٨ (٥٢٨٦) (تحفة الأشراف: ٢٨٢٤) . و مسند احمد (٢/٢٢٩)

لساني مطلب هم ددي پشان دی او دمن شر قلبي مطلب دادی چي دهغه گنده خیالاتو نه پناه اوغواره کوم چي په زړه کې تیریري.

من سر منیې. دمني دشر نه. مني لره په جائز محل کې داچولو په خاي په غلط محل کې واچوي. په دي کې زنا هم داخل ده او بد نظري کول هم. اود کوم نا محرم نه لاس لگول وغيره هم ټول په دي کې داخل دي.

د شکل بن حمید رضي الله عنه حالات

نوم شکل دپلار نوم حمید دکوفي اوسیدونکی وو ددي روایت نه علاوه بل کوم روایت ورنه منقول نه دی او دا روایت ورنه دده خوي شکیر نقل کړی دی علامه ابن جوزي هم داسي ونيلي دي او ابن حجر هم او ابن صلاح هم داسي ليکلي دي

۷۶_باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۹۳_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ تَأْتِيَهُ إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَعَدْتُهُ مِنَ اللَّيْلِ فَلَمَسْتُهُ، فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى قَدَمَيْهِ وَهُوَ سَاجِدٌ وَهُوَ يَقُولُ: "أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِعَافَاكَ مِنْ عِقَابِكَ، لَا أَحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ عَائِشَةَ.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ، وَرَأَى فِيهِ: "وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أَحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ". (۱)

ترجمه: دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم اړخ ته اوده وم دشپي يو وخت وو چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مي پخپل خاي کي اونه موندلو اخوا ديخوا مي تلاش اوکړو نو زما لاس در رسول الله په خپه باندې اولگيدو او هغه وخت رسول الله صلي الله عليه وسلم په سجده کي وو او دا دعا يي ونيله: "أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِعَافَاكَ مِنْ عِقَابِكَ لَا أَحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ" يعني اي الله

۱ - صحيح مسلم/ الصلاة ۴۲ (۴۸۶). سنن ابی داود/ الصلاة ۵۲ (۸۷۹). سنن النسائي/ الطهارة ۱۴۰ (۱۶۹). والتطبير ۱،

(۱۱۴۱). سنن ابن ماجه/ الدعاء ۳ (۳۸۵). (تحفة الأشراف: ۱۷۵۸۵). وط/ القرآن ۸ (۳۱). و مسند احمد (۲۵۸/۴۰۶)

زه ستا درضا په ذريعه ستا دناراضتيا نه پناه غوارم او ستا دعفوي په برکت ستاد عذاب نه پناه غوارم او زه ستا دثناء او ستا دتعريف په شمير کي احاطه نشم کولي او ستا داسي ثناء وایم څنگه چي تا پخپله دخپل خان تعريف کړي دي
امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او دا حديث په يو څو سندونو دعائشه رضي الله عنها نه مروی دي، يحيي بن سعيد هم په مذکوره سند دماقبل هم معني روايت نقل کړي دي مگر ددومره اضافي سره "وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُخْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ"

۷۷_بَابُ مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۴۹۴_ حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ، عَنْ طَاوُسِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دابن عباس ښه روايت دی فرماني چي رسول کريم صلي الله عليه وسلم به مونږ ته دا دعابودله لکه څنگه چي به يی مونږ ته دقران يوسورت ښودلو فرمانيل به يی
اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ"

يعني اي الله پناهي غوارم په تاسره دعذاب دجهنم نه اوپناهي غوارم په تاسره دعذاب دقبر نه اوپناهي غوارم په تاسره ددجال دفتني نه اوپناهي غوارم په تا په ژوند اوپه مرگ کي په فتنه کي واقع کيدونه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دي
تشریح: عذاب القبر اهل سنت والجماعت دقبر عذاب تسليموی لیکن معتزله ددپنه انکار کوي لیکن په قراني اشاري او احاديثو سره دقبر عذاب متواتر ثابت دی او ددپنه انکار

^۱ _ صحيح مسلم / الساجد ۴۵ (۵۹۰) . سنن ابی داود / الصلاة ۳۶۷ (۱۵۲۲) . سنن النسائي / الجنائز ۱۱۵ (۲۰۶۵) . سنن ابن

ماجه / الدعاء ۳ (۲۸۴۰) (تحفة الأشراف : ۵۷۵۲) . وما / القرآن ۸ (۲۲)

کونکی داسلام ددائري نه خارج ٿيڻي .

من فتنه المحيا والممات دلته تعميم بعد التخصيص دی خكه چي دمرگ په فتنه کې عذاب قبر هم داخل دی او په فتنه المحيا کې د دجال فتنه داخله ده، خلاصه داده چي عذاب قبر او د دجال فتنه ٻډي داهميت او سخت کيدويه وجه دوباره بيان شو.

من فتنه المسيح الدجال. مسيح لفظ عيسي عليه السلام دپاره هم استعمال شوی دی او د دجال دپاره هم استعمال شوی دی لیکن چرته چي شر وغيره قيد وي نو هلته ورنه دجال مراد وي لکه په پورتنی حدیث کې ، ددي يوه وجه داده چي دده يوه سترگه به کانړی وي دويمه وجه داده چي مسيح دسفر نه دی او هغه به هم په تمامه دنيا کې سفر کوي.

۳۴۹۵- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الهمدانيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "يَدْعُو بِهَذِهِ الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةٍ الْغَى، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَاجِ وَالْبَرَدِ، وَآلِئِي قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا أَلْقَيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُسَلِ وَالْهَزَمِ وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ". قَالَ أَبُو عَدَسٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه: عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به په دی الفاظو دعا غوښتله.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةٍ الْغَى، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَمِنْ هَرَجٍ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَاجِ وَالْبَرَدِ، وَآلِئِي قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا أَلْقَيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُسَلِ وَالْهَزَمِ وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ".
يعني يا الله جلجلاله زه داور دفتنی نه او د قبر د فتنی نه اود اور د عذاب نه اودمالداری

۱ - اورده البخاري في الصحيح / الدعوات ۳۹ (۲۳۶۸)، و ۴۴ (۲۳۵۵)، و ۴۵ (۲۳۶۶)، و ۴۶ (۲۳۶۷)، و ۴۷ (۲۳۶۸)، و ۴۸ (۲۳۶۹)، و ۴۹ (۲۳۷۰)، و ۵۰ (۲۳۷۱)، و ۵۱ (۲۳۷۲)، و ۵۲ (۲۳۷۳)، و ۵۳ (۲۳۷۴)، و ۵۴ (۲۳۷۵)، و ۵۵ (۲۳۷۶)، و ۵۶ (۲۳۷۷)، و ۵۷ (۲۳۷۸)، و ۵۸ (۲۳۷۹)، و ۵۹ (۲۳۸۰)، و ۶۰ (۲۳۸۱)، و ۶۱ (۲۳۸۲)، و ۶۲ (۲۳۸۳)، و ۶۳ (۲۳۸۴)، و ۶۴ (۲۳۸۵)، و ۶۵ (۲۳۸۶)، و ۶۶ (۲۳۸۷)، و ۶۷ (۲۳۸۸)، و ۶۸ (۲۳۸۹)، و ۶۹ (۲۳۹۰)، و ۷۰ (۲۳۹۱)، و ۷۱ (۲۳۹۲)، و ۷۲ (۲۳۹۳)، و ۷۳ (۲۳۹۴)، و ۷۴ (۲۳۹۵)، و ۷۵ (۲۳۹۶)، و ۷۶ (۲۳۹۷)، و ۷۷ (۲۳۹۸)، و ۷۸ (۲۳۹۹)، و ۷۹ (۲۴۰۰)، و ۸۰ (۲۴۰۱)، و ۸۱ (۲۴۰۲)، و ۸۲ (۲۴۰۳)، و ۸۳ (۲۴۰۴)، و ۸۴ (۲۴۰۵)، و ۸۵ (۲۴۰۶)، و ۸۶ (۲۴۰۷)، و ۸۷ (۲۴۰۸)، و ۸۸ (۲۴۰۹)، و ۸۹ (۲۴۱۰)، و ۹۰ (۲۴۱۱)، و ۹۱ (۲۴۱۲)، و ۹۲ (۲۴۱۳)، و ۹۳ (۲۴۱۴)، و ۹۴ (۲۴۱۵)، و ۹۵ (۲۴۱۶)، و ۹۶ (۲۴۱۷)، و ۹۷ (۲۴۱۸)، و ۹۸ (۲۴۱۹)، و ۹۹ (۲۴۲۰)، و ۱۰۰ (۲۴۲۱)، و ۱۰۱ (۲۴۲۲)، و ۱۰۲ (۲۴۲۳)، و ۱۰۳ (۲۴۲۴)، و ۱۰۴ (۲۴۲۵)، و ۱۰۵ (۲۴۲۶)، و ۱۰۶ (۲۴۲۷)، و ۱۰۷ (۲۴۲۸)، و ۱۰۸ (۲۴۲۹)، و ۱۰۹ (۲۴۳۰)، و ۱۱۰ (۲۴۳۱)، و ۱۱۱ (۲۴۳۲)، و ۱۱۲ (۲۴۳۳)، و ۱۱۳ (۲۴۳۴)، و ۱۱۴ (۲۴۳۵)، و ۱۱۵ (۲۴۳۶)، و ۱۱۶ (۲۴۳۷)، و ۱۱۷ (۲۴۳۸)، و ۱۱۸ (۲۴۳۹)، و ۱۱۹ (۲۴۴۰)، و ۱۲۰ (۲۴۴۱)، و ۱۲۱ (۲۴۴۲)، و ۱۲۲ (۲۴۴۳)، و ۱۲۳ (۲۴۴۴)، و ۱۲۴ (۲۴۴۵)، و ۱۲۵ (۲۴۴۶)، و ۱۲۶ (۲۴۴۷)، و ۱۲۷ (۲۴۴۸)، و ۱۲۸ (۲۴۴۹)، و ۱۲۹ (۲۴۵۰)، و ۱۳۰ (۲۴۵۱)، و ۱۳۱ (۲۴۵۲)، و ۱۳۲ (۲۴۵۳)، و ۱۳۳ (۲۴۵۴)، و ۱۳۴ (۲۴۵۵)، و ۱۳۵ (۲۴۵۶)، و ۱۳۶ (۲۴۵۷)، و ۱۳۷ (۲۴۵۸)، و ۱۳۸ (۲۴۵۹)، و ۱۳۹ (۲۴۶۰)، و ۱۴۰ (۲۴۶۱)، و ۱۴۱ (۲۴۶۲)، و ۱۴۲ (۲۴۶۳)، و ۱۴۳ (۲۴۶۴)، و ۱۴۴ (۲۴۶۵)، و ۱۴۵ (۲۴۶۶)، و ۱۴۶ (۲۴۶۷)، و ۱۴۷ (۲۴۶۸)، و ۱۴۸ (۲۴۶۹)، و ۱۴۹ (۲۴۷۰)، و ۱۵۰ (۲۴۷۱)، و ۱۵۱ (۲۴۷۲)، و ۱۵۲ (۲۴۷۳)، و ۱۵۳ (۲۴۷۴)، و ۱۵۴ (۲۴۷۵)، و ۱۵۵ (۲۴۷۶)، و ۱۵۶ (۲۴۷۷)، و ۱۵۷ (۲۴۷۸)، و ۱۵۸ (۲۴۷۹)، و ۱۵۹ (۲۴۸۰)، و ۱۶۰ (۲۴۸۱)، و ۱۶۱ (۲۴۸۲)، و ۱۶۲ (۲۴۸۳)، و ۱۶۳ (۲۴۸۴)، و ۱۶۴ (۲۴۸۵)، و ۱۶۵ (۲۴۸۶)، و ۱۶۶ (۲۴۸۷)، و ۱۶۷ (۲۴۸۸)، و ۱۶۸ (۲۴۸۹)، و ۱۶۹ (۲۴۹۰)، و ۱۷۰ (۲۴۹۱)، و ۱۷۱ (۲۴۹۲)، و ۱۷۲ (۲۴۹۳)، و ۱۷۳ (۲۴۹۴)، و ۱۷۴ (۲۴۹۵)، و ۱۷۵ (۲۴۹۶)، و ۱۷۶ (۲۴۹۷)، و ۱۷۷ (۲۴۹۸)، و ۱۷۸ (۲۴۹۹)، و ۱۷۹ (۲۵۰۰)، و ۱۸۰ (۲۵۰۱)، و ۱۸۱ (۲۵۰۲)، و ۱۸۲ (۲۵۰۳)، و ۱۸۳ (۲۵۰۴)، و ۱۸۴ (۲۵۰۵)، و ۱۸۵ (۲۵۰۶)، و ۱۸۶ (۲۵۰۷)، و ۱۸۷ (۲۵۰۸)، و ۱۸۸ (۲۵۰۹)، و ۱۸۹ (۲۵۱۰)، و ۱۹۰ (۲۵۱۱)، و ۱۹۱ (۲۵۱۲)، و ۱۹۲ (۲۵۱۳)، و ۱۹۳ (۲۵۱۴)، و ۱۹۴ (۲۵۱۵)، و ۱۹۵ (۲۵۱۶)، و ۱۹۶ (۲۵۱۷)، و ۱۹۷ (۲۵۱۸)، و ۱۹۸ (۲۵۱۹)، و ۱۹۹ (۲۵۲۰)، و ۲۰۰ (۲۵۲۱)، و ۲۰۱ (۲۵۲۲)، و ۲۰۲ (۲۵۲۳)، و ۲۰۳ (۲۵۲۴)، و ۲۰۴ (۲۵۲۵)، و ۲۰۵ (۲۵۲۶)، و ۲۰۶ (۲۵۲۷)، و ۲۰۷ (۲۵۲۸)، و ۲۰۸ (۲۵۲۹)، و ۲۰۹ (۲۵۳۰)، و ۲۱۰ (۲۵۳۱)، و ۲۱۱ (۲۵۳۲)، و ۲۱۲ (۲۵۳۳)، و ۲۱۳ (۲۵۳۴)، و ۲۱۴ (۲۵۳۵)، و ۲۱۵ (۲۵۳۶)، و ۲۱۶ (۲۵۳۷)، و ۲۱۷ (۲۵۳۸)، و ۲۱۸ (۲۵۳۹)، و ۲۱۹ (۲۵۴۰)، و ۲۲۰ (۲۵۴۱)، و ۲۲۱ (۲۵۴۲)، و ۲۲۲ (۲۵۴۳)، و ۲۲۳ (۲۵۴۴)، و ۲۲۴ (۲۵۴۵)، و ۲۲۵ (۲۵۴۶)، و ۲۲۶ (۲۵۴۷)، و ۲۲۷ (۲۵۴۸)، و ۲۲۸ (۲۵۴۹)، و ۲۲۹ (۲۵۵۰)، و ۲۳۰ (۲۵۵۱)، و ۲۳۱ (۲۵۵۲)، و ۲۳۲ (۲۵۵۳)، و ۲۳۳ (۲۵۵۴)، و ۲۳۴ (۲۵۵۵)، و ۲۳۵ (۲۵۵۶)، و ۲۳۶ (۲۵۵۷)، و ۲۳۷ (۲۵۵۸)، و ۲۳۸ (۲۵۵۹)، و ۲۳۹ (۲۵۶۰)، و ۲۴۰ (۲۵۶۱)، و ۲۴۱ (۲۵۶۲)، و ۲۴۲ (۲۵۶۳)، و ۲۴۳ (۲۵۶۴)، و ۲۴۴ (۲۵۶۵)، و ۲۴۵ (۲۵۶۶)، و ۲۴۶ (۲۵۶۷)، و ۲۴۷ (۲۵۶۸)، و ۲۴۸ (۲۵۶۹)، و ۲۴۹ (۲۵۷۰)، و ۲۵۰ (۲۵۷۱)، و ۲۵۱ (۲۵۷۲)، و ۲۵۲ (۲۵۷۳)، و ۲۵۳ (۲۵۷۴)، و ۲۵۴ (۲۵۷۵)، و ۲۵۵ (۲۵۷۶)، و ۲۵۶ (۲۵۷۷)، و ۲۵۷ (۲۵۷۸)، و ۲۵۸ (۲۵۷۹)، و ۲۵۹ (۲۵۸۰)، و ۲۶۰ (۲۵۸۱)، و ۲۶۱ (۲۵۸۲)، و ۲۶۲ (۲۵۸۳)، و ۲۶۳ (۲۵۸۴)، و ۲۶۴ (۲۵۸۵)، و ۲۶۵ (۲۵۸۶)، و ۲۶۶ (۲۵۸۷)، و ۲۶۷ (۲۵۸۸)، و ۲۶۸ (۲۵۸۹)، و ۲۶۹ (۲۵۹۰)، و ۲۷۰ (۲۵۹۱)، و ۲۷۱ (۲۵۹۲)، و ۲۷۲ (۲۵۹۳)، و ۲۷۳ (۲۵۹۴)، و ۲۷۴ (۲۵۹۵)، و ۲۷۵ (۲۵۹۶)، و ۲۷۶ (۲۵۹۷)، و ۲۷۷ (۲۵۹۸)، و ۲۷۸ (۲۵۹۹)، و ۲۷۹ (۲۶۰۰)، و ۲۸۰ (۲۶۰۱)، و ۲۸۱ (۲۶۰۲)، و ۲۸۲ (۲۶۰۳)، و ۲۸۳ (۲۶۰۴)، و ۲۸۴ (۲۶۰۵)، و ۲۸۵ (۲۶۰۶)، و ۲۸۶ (۲۶۰۷)، و ۲۸۷ (۲۶۰۸)، و ۲۸۸ (۲۶۰۹)، و ۲۸۹ (۲۶۱۰)، و ۲۹۰ (۲۶۱۱)، و ۲۹۱ (۲۶۱۲)، و ۲۹۲ (۲۶۱۳)، و ۲۹۳ (۲۶۱۴)، و ۲۹۴ (۲۶۱۵)، و ۲۹۵ (۲۶۱۶)، و ۲۹۶ (۲۶۱۷)، و ۲۹۷ (۲۶۱۸)، و ۲۹۸ (۲۶۱۹)، و ۲۹۹ (۲۶۲۰)، و ۳۰۰ (۲۶۲۱)، و ۳۰۱ (۲۶۲۲)، و ۳۰۲ (۲۶۲۳)، و ۳۰۳ (۲۶۲۴)، و ۳۰۴ (۲۶۲۵)، و ۳۰۵ (۲۶۲۶)، و ۳۰۶ (۲۶۲۷)، و ۳۰۷ (۲۶۲۸)، و ۳۰۸ (۲۶۲۹)، و ۳۰۹ (۲۶۳۰)، و ۳۱۰ (۲۶۳۱)، و ۳۱۱ (۲۶۳۲)، و ۳۱۲ (۲۶۳۳)، و ۳۱۳ (۲۶۳۴)، و ۳۱۴ (۲۶۳۵)، و ۳۱۵ (۲۶۳۶)، و ۳۱۶ (۲۶۳۷)، و ۳۱۷ (۲۶۳۸)، و ۳۱۸ (۲۶۳۹)، و ۳۱۹ (۲۶۴۰)، و ۳۲۰ (۲۶۴۱)، و ۳۲۱ (۲۶۴۲)، و ۳۲۲ (۲۶۴۳)، و ۳۲۳ (۲۶۴۴)، و ۳۲۴ (۲۶۴۵)، و ۳۲۵ (۲۶۴۶)، و ۳۲۶ (۲۶۴۷)، و ۳۲۷ (۲۶۴۸)، و ۳۲۸ (۲۶۴۹)، و ۳۲۹ (۲۶۵۰)، و ۳۳۰ (۲۶۵۱)، و ۳۳۱ (۲۶۵۲)، و ۳۳۲ (۲۶۵۳)، و ۳۳۳ (۲۶۵۴)، و ۳۳۴ (۲۶۵۵)، و ۳۳۵ (۲۶۵۶)، و ۳۳۶ (۲۶۵۷)، و ۳۳۷ (۲۶۵۸)، و ۳۳۸ (۲۶۵۹)، و ۳۳۹ (۲۶۶۰)، و ۳۴۰ (۲۶۶۱)، و ۳۴۱ (۲۶۶۲)، و ۳۴۲ (۲۶۶۳)، و ۳۴۳ (۲۶۶۴)، و ۳۴۴ (۲۶۶۵)، و ۳۴۵ (۲۶۶۶)، و ۳۴۶ (۲۶۶۷)، و ۳۴۷ (۲۶۶۸)، و ۳۴۸ (۲۶۶۹)، و ۳۴۹ (۲۶۷۰)، و ۳۵۰ (۲۶۷۱)، و ۳۵۱ (۲۶۷۲)، و ۳۵۲ (۲۶۷۳)، و ۳۵۳ (۲۶۷۴)، و ۳۵۴ (۲۶۷۵)، و ۳۵۵ (۲۶۷۶)، و ۳۵۶ (۲۶۷۷)، و ۳۵۷ (۲۶۷۸)، و ۳۵۸ (۲۶۷۹)، و ۳۵۹ (۲۶۸۰)، و ۳۶۰ (۲۶۸۱)، و ۳۶۱ (۲۶۸۲)، و ۳۶۲ (۲۶۸۳)، و ۳۶۳ (۲۶۸۴)، و ۳۶۴ (۲۶۸۵)، و ۳۶۵ (۲۶۸۶)، و ۳۶۶ (۲۶۸۷)، و ۳۶۷ (۲۶۸۸)، و ۳۶۸ (۲۶۸۹)، و ۳۶۹ (۲۶۹۰)، و ۳۷۰ (۲۶۹۱)، و ۳۷۱ (۲۶۹۲)، و ۳۷۲ (۲۶۹۳)، و ۳۷۳ (۲۶۹۴)، و ۳۷۴ (۲۶۹۵)، و ۳۷۵ (۲۶۹۶)، و ۳۷۶ (۲۶۹۷)، و ۳۷۷ (۲۶۹۸)، و ۳۷۸ (۲۶۹۹)، و ۳۷۹ (۲۷۰۰)، و ۳۸۰ (۲۷۰۱)، و ۳۸۱ (۲۷۰۲)، و ۳۸۲ (۲۷۰۳)، و ۳۸۳ (۲۷۰۴)، و ۳۸۴ (۲۷۰۵)، و ۳۸۵ (۲۷۰۶)، و ۳۸۶ (۲۷۰۷)، و ۳۸۷ (۲۷۰۸)، و ۳۸۸ (۲۷۰۹)، و ۳۸۹ (۲۷۱۰)، و ۳۹۰ (۲۷۱۱)، و ۳۹۱ (۲۷۱۲)، و ۳۹۲ (۲۷۱۳)، و ۳۹۳ (۲۷۱۴)، و ۳۹۴ (۲۷۱۵)، و ۳۹۵ (۲۷۱۶)، و ۳۹۶ (۲۷۱۷)، و ۳۹۷ (۲۷۱۸)، و ۳۹۸ (۲۷۱۹)، و ۳۹۹ (۲۷۲۰)، و ۴۰۰ (۲۷۲۱)، و ۴۰۱ (۲۷۲۲)، و ۴۰۲ (۲۷۲۳)، و ۴۰۳ (۲۷۲۴)، و ۴۰۴ (۲۷۲۵)، و ۴۰۵ (۲۷۲۶)، و ۴۰۶ (۲۷۲۷)، و ۴۰۷ (۲۷۲۸)، و ۴۰۸ (۲۷۲۹)، و ۴۰۹ (۲۷۳۰)، و ۴۱۰ (۲۷۳۱)، و ۴۱۱ (۲۷۳۲)، و ۴۱۲ (۲۷۳۳)، و ۴۱۳ (۲۷۳۴)، و ۴۱۴ (۲۷۳۵)، و ۴۱۵ (۲۷۳۶)، و ۴۱۶ (۲۷۳۷)، و ۴۱۷ (۲۷۳۸)، و ۴۱۸ (۲۷۳۹)، و ۴۱۹ (۲۷۴۰)، و ۴۲۰ (۲۷۴۱)، و ۴۲۱ (۲۷۴۲)، و ۴۲۲ (۲۷۴۳)، و ۴۲۳ (۲۷۴۴)، و ۴۲۴ (۲۷۴۵)، و ۴۲۵ (۲۷۴۶)، و ۴۲۶ (۲۷۴۷)، و ۴۲۷ (۲۷۴۸)، و ۴۲۸ (۲۷۴۹)، و ۴۲۹ (۲۷۵۰)، و ۴۳۰ (۲۷۵۱)، و ۴۳۱ (۲۷۵۲)، و ۴۳۲ (۲۷۵۳)، و ۴۳۳ (۲۷۵۴)، و ۴۳۴ (۲۷۵۵)، و ۴۳۵ (۲۷۵۶)، و ۴۳۶ (۲۷۵۷)، و ۴۳۷ (۲۷۵۸)، و ۴۳۸ (۲۷۵۹)، و ۴۳۹ (۲۷۶۰)، و ۴۴۰ (۲۷۶۱)، و ۴۴۱ (۲۷۶۲)، و ۴۴۲ (۲۷۶۳)، و ۴۴۳ (۲۷۶۴)، و ۴۴۴ (۲۷۶۵)، و ۴۴۵ (۲۷۶۶)، و ۴۴۶ (۲۷۶۷)، و ۴۴۷ (۲۷۶۸)، و ۴۴۸ (۲۷۶۹)، و ۴۴۹ (۲۷۷۰)، و ۴۵۰ (۲۷۷۱)، و ۴۵۱ (۲۷۷۲)، و ۴۵۲ (۲۷۷۳)، و ۴۵۳ (۲۷۷۴)، و ۴۵۴ (۲۷۷۵)، و ۴۵۵ (۲۷۷۶)، و ۴۵۶ (۲۷۷۷)، و ۴۵۷ (۲۷۷۸)، و ۴۵۸ (۲۷۷۹)، و ۴۵۹ (۲۷۸۰)، و ۴۶۰ (۲۷۸۱)، و ۴۶۱ (۲۷۸۲)، و ۴۶۲ (۲۷۸۳)، و ۴۶۳ (۲۷۸۴)، و ۴۶۴ (۲۷۸۵)، و ۴۶۵ (۲۷۸۶)، و ۴۶۶ (۲۷۸۷)، و ۴۶۷ (۲۷۸۸)، و ۴۶۸ (۲۷۸۹)، و ۴۶۹ (۲۷۹۰)، و ۴۷۰ (۲۷۹۱)، و ۴۷۱ (۲۷۹۲)، و ۴۷۲ (۲۷۹۳)، و ۴۷۳ (۲۷۹۴)، و ۴۷۴ (۲۷۹۵)، و ۴۷۵ (۲۷۹۶)، و ۴۷۶ (۲۷۹۷)، و ۴۷۷ (۲۷۹۸)، و ۴۷۸ (۲۷۹۹)، و ۴۷۹ (۲۸۰۰)، و ۴۸۰ (۲۸۰۱)، و ۴۸۱ (۲۸۰۲)، و ۴۸۲ (۲۸۰۳)، و ۴۸۳ (۲۸۰۴)، و ۴۸۴ (۲۸۰۵)، و ۴۸۵ (۲۸۰۶)، و ۴۸۶ (۲۸۰۷)، و ۴۸۷ (۲۸۰۸)، و ۴۸۸ (۲۸۰۹)، و ۴۸۹ (۲۸۱۰)، و ۴۹۰ (۲۸۱۱)، و ۴۹۱ (۲۸۱۲)، و ۴۹۲ (۲۸۱۳)، و ۴۹۳ (۲۸۱۴)، و ۴۹۴ (۲۸۱۵)، و ۴۹۵ (۲۸۱۶)، و ۴۹۶ (۲۸۱۷)، و ۴۹۷ (۲۸۱۸)، و ۴۹۸ (۲۸۱۹)، و ۴۹۹ (۲۸۲۰)، و ۵۰۰ (۲۸۲۱)، و ۵۰۱ (۲۸۲۲)، و ۵۰۲ (۲۸۲۳)، و ۵۰۳ (۲۸۲۴)، و ۵۰۴ (۲۸۲۵)، و ۵۰۵ (۲۸۲۶)، و ۵۰۶ (۲۸۲۷)، و ۵۰۷ (۲۸۲۸)، و ۵۰۸ (۲۸۲۹)، و ۵۰۹ (۲۸۳۰)، و ۵۱۰ (۲۸۳۱)، و ۵۱۱ (۲۸۳۲)، و ۵۱۲ (۲۸۳۳)، و ۵۱۳ (۲۸۳۴)، و ۵۱۴ (۲۸۳۵)، و ۵۱۵ (۲۸۳۶)، و ۵۱۶ (۲۸۳۷)، و ۵۱۷ (۲۸۳۸)، و ۵۱۸ (۲۸۳۹)، و ۵۱۹ (۲۸۴۰)، و ۵۲۰ (۲۸۴۱)، و ۵۲۱ (۲۸۴۲)، و ۵۲۲ (۲۸۴۳)، و ۵۲۳ (۲۸۴۴)، و ۵۲۴ (۲۸۴۵)، و ۵۲۵ (۲۸۴۶)، و ۵۲۶ (۲۸۴۷)، و ۵۲۷ (۲۸۴۸)، و ۵۲۸ (۲۸۴۹)، و ۵۲۹ (۲۸۵۰)، و ۵۳۰ (۲۸۵۱)، و ۵۳۱ (۲۸۵۲)، و ۵۳۲ (۲۸۵۳)، و ۵۳۳ (۲۸۵۴)، و ۵۳۴ (۲۸۵۵)، و ۵۳۵ (۲۸۵۶)، و ۵۳۶ (۲۸۵۷)، و ۵۳۷ (۲۸۵۸)، و ۵۳۸ (۲۸۵۹)، و ۵۳۹ (۲۸۶۰)، و ۵۴۰ (۲۸۶۱)، و ۵۴۱ (۲۸۶۲)، و ۵۴۲ (۲۸۶۳)، و ۵۴۳ (۲۸۶۴)، و ۵۴۴ (۲۸۶۵)، و ۵۴۵ (۲۸۶۶)، و ۵۴۶ (۲۸۶۷)، و ۵۴۷ (۲۸۶۸)، و ۵۴۸ (۲۸۶۹)، و ۵۴۹ (۲۸۷۰)، و ۵۵۰ (۲۸۷۱)، و ۵۵۱ (۲۸۷۲)، و ۵۵۲ (۲۸۷۳)، و ۵۵۳ (۲۸۷۴)، و ۵۵۴ (۲۸۷۵)، و ۵۵۵ (۲۸۷۶)، و ۵۵۶ (۲۸۷۷)، و ۵۵۷ (۲۸۷۸)، و ۵۵۸ (۲۸۷۹)، و ۵۵۹ (۲۸۸۰)، و ۵۶۰ (۲۸۸۱)، و ۵۶۱ (۲۸۸۲)، و ۵۶۲ (۲۸۸۳)، و ۵۶۳ (۲۸۸۴)، و ۵۶۴ (۲۸۸۵)، و ۵۶۵ (۲۸۸۶)، و ۵۶۶ (۲۸۸۷)، و ۵۶۷ (۲۸۸۸)، و ۵۶۸ (۲۸۸۹)، و ۵۶۹ (۲۸۹۰)، و ۵۷۰ (۲۸۹۱)، و ۵۷۱ (۲۸۹۲)، و ۵۷۲ (۲۸۹۳)، و ۵۷۳ (۲۸۹۴)، و ۵۷۴ (۲۸۹۵)، و ۵۷۵ (۲۸۹۶)، و ۵۷۶ (۲۸۹۷)، و ۵۷۷ (۲۸۹۸)، و ۵۷۸ (۲۸۹۹)، و ۵۷۹ (۲۹۰۰)، و ۵۸۰ (۲۹۰۱)، و ۵۸۱ (۲۹۰۲)، و ۵۸۲ (۲۹۰۳)، و ۵۸۳ (۲۹۰۴)، و ۵۸۴ (۲۹۰۵)، و ۵۸۵ (۲۹۰۶)، و ۵۸۶ (۲۹۰۷)، و ۵۸۷ (۲۹۰۸)، و ۵۸۸ (۲۹۰۹)، و ۵۸۹ (۲۹۱۰)، و ۵۹۰ (۲۹۱۱)، و ۵۹۱ (۲۹۱۲)، و ۵۹۲ (۲۹۱۳)، و ۵۹۳ (۲۹۱۴)، و ۵۹۴ (۲۹۱۵)، و ۵۹۵ (۲۹۱۶)، و ۵۹۶ (۲۹۱۷)، و ۵۹۷ (۲۹۱۸)، و ۵۹۸ (۲۹۱۹)، و ۵۹۹ (۲۹۲۰)، و ۶۰۰ (۲۹۲۱)، و ۶۰۱ (۲۹۲۲)، و ۶۰۲ (۲۹۲۳)، و ۶۰۳ (۲۹۲۴)، و ۶۰۴ (۲۹۲۵)، و ۶۰۵ (۲۹۲۶)، و ۶۰۶ (۲۹۲۷)، و ۶۰۷ (۲۹۲۸)، و ۶۰۸ (۲۹۲۹)، و ۶۰۹ (۲۹۳۰)، و ۶۱۰ (۲۹۳۱)، و ۶۱۱ (۲۹۳۲)، و ۶۱۲ (۲۹۳۳)، و ۶۱۳ (۲۹۳۴)، و ۶۱۴ (۲۹۳۵)، و ۶۱۵ (۲۹۳۶)، و ۶۱۶ (۲۹۳۷)، و ۶۱۷ (۲۹۳۸)، و ۶۱۸ (۲۹۳۹)، و ۶۱۹ (۲۹۴۰)، و ۶۲۰ (۲۹۴۱)، و ۶۲۱ (۲۹۴۲)، و ۶۲۲ (۲۹۴۳)، و ۶۲۳ (۲۹۴۴)، و ۶۲۴ (۲۹۴۵)، و ۶۲۵ (۲۹۴۶)، و ۶۲۶ (۲۹۴۷)، و ۶۲۷ (۲۹۴۸)، و ۶۲۸ (۲۹۴۹)، و ۶۲۹ (۲۹۵۰)، و ۶۳۰ (۲۹۵۱)، و ۶۳۱ (۲۹۵۲)، و ۶۳۲ (۲۹۵۳)، و ۶۳۳ (۲۹۵۴)، و ۶۳۴ (۲۹۵۵)، و ۶۳۵ (۲۹۵۶)، و ۶۳۶ (۲۹۵۷)، و ۶۳۷ (۲۹۵۸)، و ۶۳۸ (۲۹۵۹)، و ۶۳۹ (۲۹۶۰)، و ۶۴۰ (۲۹۶۱)، و ۶۴۱ (۲۹۶۲)، و ۶۴۲ (۲۹۶۳)، و ۶۴۳ (۲۹۶۴)، و ۶۴۴ (۲۹۶۵)، و ۶۴۵ (۲۹۶۶)، و ۶۴۶ (۲۹۶۷)، و ۶۴۷ (۲۹۶۸)، و ۶۴۸ (۲۹۶۹)، و ۶۴۹ (۲۹۷۰)، و ۶۵۰ (۲۹۷۱)، و ۶۵۱ (۲۹۷۲)، و ۶۵۲ (۲۹۷۳)، و ۶۵۳ (۲۹۷۴)، و ۶۵۴ (۲۹۷۵)، و ۶۵۵ (۲۹۷۶)، و ۶۵۶ (۲۹۷۷)، و ۶۵۷ (۲۹۷۸)، و ۶۵۸ (۲۹۷۹)، و ۶۵۹ (۲۹۸۰)، و ۶۶۰ (۲۹۸۱)، و ۶۶۱ (۲۹۸۲)، و ۶۶۲ (۲۹۸۳)، و ۶۶۳ (۲۹۸۴)، و ۶۶۴ (۲۹۸۵)، و ۶

اود فقيرئ دبدو نه او ددجال د فتنئ نه به تاباندي پناه غوارم. او اي الله زما گناهونه او وينځئ او صفا کړئ په اوبو د واورئ او په گلئ او زما د گناهونو داغونه داسئ صفا کړئ څنگه چي سپينه کپړه وينځلو سره دبيري نه صفا کولئ شي، زما او زما د گناهونو مينځ کي دومره لري والئ راولي څومره چي د مشرق او مغرب په مينځ کي دئ، اي الله زه به تا پناه غوارم د سستئ نه او د بوډا والي نه او د گناهونو د ارتکاب نه، او د قرضداري کيدو نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

لغات: فتنه: ازمانش جمع بي فتن راځي، الغني معني مالدار کيدل، اود باب استفعال نه معني بي بيازه کيدل

٣٤٩٦- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ عِنْدَ وَفَاتِهِ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: عائشه رضي الله عنها نه روايت دئ چي ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا الفاظ د وفات کيدو وخت کي اوريدلي دي وي فرمايل: «اللهم اغفر لي وارحمني وألحقني بالرفيق الأعلى» يا الله جل جلاله ما معاف کړئ، او په ما رحم او کړئ او درفيق اعلي سره مئ يوځاي کړئ.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دئ.

لغات: الحقني الحاق يوځاي کول لحق لحقا ولحاقا معني موندل.

تشرېح: درفيق اعلي نه مراد د جمهورو علماؤ په نزد د الله تعالي په نومونو کي يونوم رفيق هم دئ، بعضي محدثين وائي درفيق اعلي نه مراد فرشتي او انبياء او صالحين دي او داسي دعا يوسف عليه السلام هم غوښتلي ده معلومه شوه چي دمرگ په وخت کي خپل تعلق د دنيا نه کټ کول او اخرت سره جوړول پکار دي.

په دي روايت کي دامت دپاره دعغا غوښتلو تعليم دئ.

^١ - اوردده البخاري في الجامع الصحيح / البخاري ٨٢ (٢٢٢٠)، والمروزي ١٩ (٥٦٤٢)، صحيح مسلم / فضائل الصحابة ٣

(تحفة الأشراف: ١٢١٤٤)

٧٨- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یوبل باب

٣٤٩٧- حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَا يَقُولُ أَحَدُكُمْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ هِئْتَ، اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ هِئْتَ، لِيَعْزِمَ الْمَسْأَلَةُ فَإِنَّهُ لَا مُكْرَةَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوهریره رضي الله عنه نه روایت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي هيڅوک دي داسي نه وائي يا الله که ستا رضا وي ما اوبخښی په ما رحم اوکړی بلکه په يقين سره سوال پکار دی ځکه چي په الله جل جلاله دچا زور نشته هغه څه به کوي چي یی رضا وي که څوک ورته ان شئت اوواني، او که اونه وائي نو وينا یی بی فاندی ده.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث حسن صحیح دي.

لغات: اللهم: معني اي الله او اي پروردگاره، شئت: فعل ماضي ده شاء بي مصدر دي.

تشریح: ليعزم المسألة، ددي مطلب دادی چي دالله تعالي نه ددعا غوښتلوپه وخت کې دعا به په يقين او عزم سره غواړی او دکمزوری اظهار مه کوی او نه به داسي وایی چي ای الله که ته په مونږ باندې رحم اوکړي بعضي علماء وائي ددي مطلب دقبولیت متعلق حسن ظن کول دي په نهایه کې لیکلي دي چي ددینه مراد به قطعیت او يقين سره دعا غوښتل دي.

"فانه لامكره له" يعني الله تعالي لره څوک مجبورونکی نشته مطلب دادی چي په دعا کې غیر يقيني الفاظ مه استعمالوی او مه يي دالله تعالي په مشیت موقوف کوی بلکه په پوره شدت او اسرار سره دعا او غواړی ځکه چي الله تعالي ته دهیڅ یو څیز ورکول گران نه دي.

٧٩- باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یوبل باب

٣٤٩٨- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مَعْنٌ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ وَهَابٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَجِ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ:

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٢١ (٦٣٩). والتوحيد ٢١ (٤٢٤٤). صحيح مسلم / الذكر ٢ (٢٦٤٨). سنن ابن داود / الصلاة ٣٥٨ (١٢٢٣). سنن ابن ماجه / الدعاء ٨ (٢٨٥٢) (تحفة الأشراف: ٢٨١٣). وط / القرآن ٨ (٢٨). و

يُزُولُ رَبُّنَا كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى لُكُلُ اللَّيْلِ الْآخِرُ، فَيَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ، وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيَهُ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَعَزُّ اسْمُهُ سَلْمَانُ، قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَلِيٍّ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَأَبِي سَعِيدٍ، وَجُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، وَرَفَاعَةَ الْجُهَنِيِّ، وَأَبِي الدَّرْدَاءِ، وَعُثْمَانَ بْنَ أَبِي النَّهْاسِ. (١)

ترجمه: دابوهريرة ميسنه روايت دي چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم فرمانلي دي چي الله تعالي هره شپه اسمان ددنياته راكوزيري دشپي اخري دريمه حصه كي او وائي خوك زمانه دعاغواي چي زه ني قبوله كرم اوخوك زمانه خه شي غواره چي زه ني وركرم؟ اوخوك زمانه بخسنه غواي چي بخسنه ورته وركرم؟

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن صحيح دي او د ابو عبدالله الاغر نوم سلمان دي، په دي باب كي دعلي، عبدالله بن مسعود، ابوسعيد، جبير بن مطعم، رفاعه جهني، ابو الدرداء او عثمان بن ابو العاص رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي.

٣٤٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الثَّقَفِيُّ الْمَرْوَزِيُّ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ؟ قَالَ: "جَوْفُ اللَّيْلِ الْآخِرِ، وَذُبُرُ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوباتِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَى عَنْ أَبِي ذَرٍّ، وَابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. أَنَّهُ قَالَ: "جَوْفُ اللَّيْلِ الْآخِرِ الدُّعَاءُ فِيهِ أَفْضَلُ أَوْ أَوْزَعُ أَوْ لَحْظُهُ هَذَا". (١)

ترجمه: ابوامامه رضي الله عنه نه روايت دي چي تپوس او كړي شو ابي رسول الله كومه دعا زياته قبليري، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمانيل دشپي په اخره كي دعا او نرسن مونخونو پسى دعا

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن دي، ابوذر او ابن عمر رضي الله عنهما دني كريم صلي الله عليه وسلم نه روايت نقل كوي فرمانلي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / التهجد ١٢ (١١٢٥)، والدعوات ١٢ (٦٣٢١)، والتوحيد ٣٥ (٤٢٩٢)، صحيح مسلم / المسافرين ٢٢ (٤٥٨)، سنن ابى داود / الصلاة ٣١١ (١٢١٥)، والسنن ٢١ (٢٤٣٣)، سنن ابن ماجه / الإقامة ١٨٢ (١٢٦٦)، (تحفة الأشراف: ١٣٢٦٢، ١٥٢٢١)، ومسنن احمد (٢/٢٦٣، ٢٦٤، ٢١٩، ٢٤٨)، وسنن الدارمي / الصلاة ١٦٨ (١٥١٩).

^٢ - سنن النسائي / عمل اليوم والليلة ٢٥ (١٠٨)، (تحفة الأشراف: ٢٨٩٢).

دي دسپي په اخري حصه کي دعا غوښتل دټولو دعاگانو نه بهتر دي، او يا ددي د اجابت اميد زيات وي او يا يي ددي پشان کوم بل لفظ او فرما نيلو

لغات: جوف: خيټه دباب نصرنه، دبر معني وروستنی حصه، المكتوبات معني فرائض جمع د مکتوبه ده.

تشریح: ددي حديث نه معلومه شوه چي دسپي په اخري حصه کې او د فرض مونخونو نه پس دعا په خصوصي طور سره قبليري د فرض مونخونو نه پس ددعا د قبلیدو مضمون په ډيرو روايتونو کې منقول دی د بعضي صحابه کرامو په باره کې راځي چي هغوی به ددعا دپاره د فرض مونخ انتظار کولو چي ددينه پس به دعا غواړو

جوف الليل الاخر دسپي په اخري حصه کي، کله چي خلق په خوب کې مشغول وي پدغه وخت کې چي کله بنده پاڅي او د خپل رب سره دراز او نیاز گفتگو کوي نو دالله تعالي دا حالت ډير زيات خوښيږي په يو بل روايت کې راځي پدغه وخت کې الله تعالي دنيا ته نژدي اسمان ته نژول کوي او اعلان کوي چي څوک شته داسي چي زمانه دعا او غواړي او زه يي قبول کړم؟ څوک شته داسي چي زمانه دعا او غواړي او زه يي قبول کړم؟ څوک شته داسي چي زمانه دعا او غواړي او زه يي قبول کړم؟

په يو بل روايت کې راځي ارشاد نبوي دی چي په شپه کې يو داسي ټايم راځي چي مسلمان بنده په هغي کې دالله نه ددنیا او اخرت کاميابي سوال او کړي او کوم حاجت او غواړي نو الله تعالي يي ورته ورکوي

۳۰۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عُمَرَ الْهَمَلِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي السَّلِيلِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، سَبَّحْتَ دُعَاءَكَ اللَّيْلَةَ فَكَانَ الَّذِي رَمَلْتُ إِلَيْكَ مِنْهُ أَلَّا تَقُولَ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَلِيلِي، وَوَسِّعْ لِي رِزْقِي، وَبَارِكْ لِي فِي مَآزِرِ قَتْنِي، قَالَ: فَهَلْ لُزِمْتُ كَرْتَنَ هَيْمًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَأَبُو السَّلِيلِ اسْمُهُ صُرَيْبُ بْنُ نَعْفَرٍ النَّخَعِيُّ (۱)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو کس عرض او کړو اي دالله رسوله ما نښه ستا دعا اوريدلي ده او ما چي ستا کومه دعا اوريدلي وه هغه داده "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَلِيلِي، وَوَسِّعْ لِي رِزْقِي، وَبَارِكْ لِي فِي مَآزِرِ قَتْنِي" يعني اي الله زما گناهونه اوبخي او زما په رزق

کي فراخي پيدا کړي او زما په رزق کي برکت واچوي نو ايا دي دعانيه کلماتو څه پريخودل؟
په دي کي خو ددين او دنيا ټولي کاميابياني راغلي،
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او د ابو السليم نوم ضريب بن نغير دي او
ضريب بن نغير هم ونيلي شوي دي.

۳۵۰۱_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا حَيَّوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ وَهُوَ ابْنُ يَزِيدَ الْجَنَمِيُّ،
عَنْ بَقِيَّةَ بِنِ الْوَلِيدِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ زَيْادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا، يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، قَالَ: "مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ اللَّهُمَّ: أَصْبَحْنَا نُشْهِدُكَ وَنُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ
وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِأَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اللَّهُ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ، إِلَّا
غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا أَصَابَ فِي يَوْمِهِ ذَلِكَ، وَإِنْ قَالَهَا حِينَ يُنْسِي غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا أَصَابَ فِي تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِنْ
ذَنْبٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دانس رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي
سحروخت کي دا کلمات اوواني:

اللَّهُمَّ أَصْبَحْنَا نُشْهِدُكَ وَنُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِأَنَّكَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ
اللَّهُ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ"

يعني اي الله مونږ سبا کړو او مونږ تالره گواه گرځوو او ستا دعرش پورته کونکو فرشتو لره او
ستا ټولو فرشتو او تمام مخلوق لره گواه گرځوو چي صرف ته الله يي او ستا نه علاوه بل
هيڅوک هقدار دبندي نه شته او ته يواځي معبود يي ستا هيڅوک شريک نشته او محمد صلي
الله عليه وسلم ستا بنده او ستا رسول دي، نو په دغه ورځ چي دده نه هر څومره گناهونه اوشي
الله تعالي به يي اوبځي او که څوک دماښام وخت کي دا دعا اولولي نو په دي شپه چي دده نه
څومره گناهونه اوشي الله تعالي به يي اوبځي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

۸۰_ باب مِنْهُ

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٠٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عَمْرٍاءَ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: "قُلْنَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ حَقٌّ يَدْعُو بِهِ لَاءِ الدَّعَوَاتِ لِأَصْحَابِهِ: اللَّهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ، وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتِكَ، وَمِنَ الْيَقِينِ مَا تَهْوُونَ بِهِ عَلَيْنَا مِصِيبَاتِ الدُّنْيَا، وَنَمْتَعُ بِأَسْوَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوتِنَا مَا أُخِيَّتْنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا، وَانْصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا، وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَزُحُمُنَا". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عَمْرٍاءَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ (١).

ترجمہ : دابن عمر رضي الله عنهما نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دمجلس نه پاخيدو نو اكثر به بي دا دعا غويشته: اللَّهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ. وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتِكَ. وَمِنَ الْيَقِينِ مَا تَهْوُونَ بِهِ عَلَيْنَا مِصِيبَاتِ الدُّنْيَا. وَنَمْتَعُ بِأَسْوَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوتِنَا مَا أُخِيَّتْنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا، وَانْصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا، وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَزُحُمُنَا" يعني يا الله دستا دخوف نه دومره زمونږ نصيب کړی چي دستا دنافرمانی نه پری بیچ شو، او دستا دطاقت نه مو دومره نصیب کړی چي ستا جنت ته مو اورسوي او په تایقین دومره راکړی چي د دنیا تکلیفونه راته اسان شي يا الله زمونږ دلیدو طاقت اوداوریدو طاقت او نورو طاقتونو نه مونږ ته په ژوند کې فائده اورسوی او زمونږ دژوند تراخړه بی باقي اوساتی او زمونږ کینه او استقام ترهغی کسانو محدود کړی چاچي په مونږ ظلم کړی وي (چي څوک بي گناه رانه ازار نه شي، يا الله مونږ ته په دشمنانو غلبه راکړی يا الله په دین کې نقصان نه مو بیچ کړی يا الله دنیا زمونږ دفکرونو اوزمونږ دعلم مقصودمه کړی يا الله داسی کسان راباندی مسلط نه کړی (حاکمان نه کړی)، چي په مونږ رحم نه کوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: داحديث حسن غريب دي، بعضي محدثينو دا حديث دخالد ابو عمران نه او هغه دنافع په واسطه دابن عمر رضي الله عنهما نه نقل کړي دي.

تشریح : په پورتنی روايت کې دمجلس اختتامی دعا سنت نبوي عمل خودلي شوي دي او دا جامع ترینه اوددنیا او آخرت خير لره مشتمله ده.

٣٥٣_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ الشَّخَامُ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِي بُرْكَرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي وَأَنَا أَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْكَسَلِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ: يَا بَنُوَّيَّ مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا؟ قُلْتُ: سَمِعْتُكَ تَقُولُهُنَّ، قَالَ: الرَّمُوهَنَّ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهُنَّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: مسلم بن ابوبكره واني چي يوخل زما پلار زما نه دا دعا واوريدله "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْكَسَلِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ" ماته يي اووئيل اي بجيه دا دعا دي دچا نه اوريدلي ده؟ ما اووئيل ستاسونه مي اوريدلي دي راته يي اوفرمائيل په پابندي سره يي وايه خكه چي دا ما دروسل الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي وه.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

٨١_ باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

٣٥٤_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَفْصَرٍ، أَخْبَرَنَا الْقَاضِي بْنُ مُوسَى، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ إِذَا قُلْتَهُنَّ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ وَإِنْ كُنْتَ مَغْفُورًا لَكَ؟" قَالَ: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ".

قَالَ عَلِيُّ بْنُ خَفْصَرٍ: وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، بِمِثْلِ ذَلِكَ، إِلَّا أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهَا: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته اوفرمائيل ايا داسي كلمات درته اونه بنايم چي كله يي وايي نو الله تعالي به تاته ستا گناهونه معاف كوي اگر كه ته دهغه خلقونه يي دچا گناهونه چي دمخكي نه معاف كړي شوي وي او

^١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١١٤٠٥)

^٢ _ سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ١٩٨ (٦٢٠)، (تحفة الأشراف: ١٠٠٢٠)

راته بي او فرمايل دا دعا وايه .

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ"

دالله تعالي نه علاوه بل خوك لاتق دبندي نشته او هغه هغه ذات دي چي لوي دي په اعتبار دصفاو او لوي دي په اعتبار دذات، او نشته حقدار دبندي علاوه دالله تعالي نه چي حليم او كريم دي او نشته لاتق دعبادت مگر صرف الله تعالي دي پس پاك دي الله چي خاوند دعرش عظيم دي

۸۲- باب

دماقبل باب متعلق يوبل باب

۳۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعْدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "دَعْوَةُ ذِي الثَّنُونِ إِذَا دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحَوْتِ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، فَإِنَّهُ لَمَّا يَدْعُ بِهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي هَيْمٍ قَطْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ". قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ مَرَّةً: عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَقَدْ رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدٍ وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ عَنْ أَبِيهِ، وَرَوَى بَعْضُهُمْ وَهُوَ أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، فَقَالُوا: عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ سَعْدٍ لَخَوْرُ رِوَايَةِ ابْنِ يُوسُفَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعْدٍ، وَكَانَ يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ رُبَّمَا ذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ عَنْ أَبِيهِ وَرُبَّمَا لَمْ يَذْكُرْهُ. (١)

ترجمه . دسعد رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دذوالنون (يونس عليه السلام)، هغه دعا كومه چي هغه د مهي په خيته كي كړي وه دده "لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ"، نشته لاتق دبندي مگر صرف ته يي او پاك يي ته دشريك او كمزوري نه او يقينا زه وم دزياتي كونكو نه، خكه چي دا يوه داسي دعا ده چي كله يي هم خوك مسلمان اولولي نو الله تعالي يي قبلوي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دمحمّد بن يحيى بيان دي چي محمد بن يوسف به كله دابراهيم بن محمد بن سعد په واسطه دا حديث دسعد نه نقل كولو او په دي كي به يي عن ابيه واسطه نه ذكر كوله، او په دي روايت كي هغوى عن ابيه واسطه نه ده ذكر كړي، مگر بعضي راويانو ديونس بن ابواسحاق نه دا روايت نقل كړي دي او هغوى دابن يوسف دروايت پشان دابراهيم بن محمد بن سعد نه دنقل كولو په حال كي عن ابيه عن سعد ونيلي دي، او ديونس بن ابواسحاق عدد دا وو چي كله به هغه په دي حديث كي عن ابيه واسطه ذكر كوله او كله به يي نه ذكر كوله.

۸۳_باب

دماقبل باب متعلق يوبل باب

۳۵۰۶_ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَبَّادٍ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً غَيْرَ وَاحِدٍ مَنَ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ". (۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي نبي كريم صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي يو كم سل نومونه دي، په سلو كي چي يو كم وي څوك چي دا ياد اوساتي جنت ته به داخل شي

تخريج : اورده البخاري في الجامع الصحيح /الشروط ۱۸ (۲۷۳۶) ، والدعوات ۶۸ (۶۴۱۰) ، والتوحيد ۱۲ (۷۳۹۲) ، صحيح مسلم /الذكر والدعاء ۲ (۲۷۷۷) (تحفة الأشراف: ۱۴۵۳۶)

قَالَ يُونُسُ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِهِ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ وَجْهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه . ابن سيرين هم دابوهريره رضي الله عنه په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه دماقبل هم معني روايت نقل كړي دي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي او دابوهريره په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه دي سند نه علاوه په نورو سندونو هم مروي دي.

٣٥٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ الْجُوزْجَانِيُّ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَنْزَلَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةً غَيْرَ وَاحِدَةٍ مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ. هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُتَعَبِّدُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُعِزُّ الْمُدِلُّ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ الْحَفِيطُ الْمَقِيطُ الْحَسِيبُ الْجَبِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ الْقَبِيضُ الْقَوِيُّ الْحَمِيدُ الْمُخَمِّي الْمُبْدِئُ الْمُعِيدُ الْمُخَيِّ الْمُبِيتُ الْقَيُّومُ الْوَاحِدُ الْوَاحِدُ الْقَادِرُ الْمُقْتَدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُتَعَالَى الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُتَّقِمُ الْعَفْوُ الرَّؤُوفُ مَالِكُ الْمَلِكِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الْمُفِطُّ الْجَامِعُ الْغَنِيُّ الْمُغْنِي الْمَالِغُ الْغَارُ النَّافِعُ النَّوَّارُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ الصَّبُورُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، حَدَّثَنَا بِهِ غَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ صَالِحٍ وَلَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ صَفْوَانَ بْنِ صَالِحٍ وَهُوَ ثِقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ وَجْهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا نَعْلَمُ فِي كَبِيرٍ قِيَمٍ مِنَ الرِّوَايَاتِ لَهُ إِسْنَادٌ صَحِيحٌ ذَكَرَ الْأَسْنَاءُ إِلَّا فِي هَذَا الْحَدِيثِ، وَقَدْ رَوَى أَدُمُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ هَذَا الْحَدِيثَ بِإِسْنَادٍ غَيْرِ هَذَا عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرَ فِيهِ الْأَسْنَاءَ وَلَيْسَ لَهُ إِسْنَادٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه . دابو هريره رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي نه نوي ٩٩ يوكم سل نومونه دي خوك چي دي لره ياد كړي جنت ته به داخل شي . او هغه دادي

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُتَعَبِّدُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ الْغَفَّارُ الْقَهَّارُ الْوَهَّابُ الرَّزَّاقُ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ الْقَابِضُ

البَاسِطُ الْخَافِضُ الرَّافِعُ الْمُؤَرِّعُ الْمُدِلُّ السَّيِّعُ الْبَصِيرُ الْحَكَمُ الْعَدْلُ اللَّطِيفُ الْغَبِيرُ الْحَلِيمُ
 الْعَظِيمُ الْغَفُورُ الشَّكُورُ الْعَلِيمُ الْكَبِيرُ الْحَفِيفُ الْمُقِيتُ الْحَسِيبُ الْجَلِيلُ الْكَرِيمُ الرَّقِيبُ الْمُجِيبُ
 الْوَاسِعُ الْحَكِيمُ الْوَدُودُ الْمَجِيدُ الْبَاعِثُ الشَّهِيدُ الْحَقُّ الْوَكِيلُ الْقَوِيُّ الرَّحِيمُ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ
 الْمُخَصِّي الْمُبْدِي الْمُبْدِي الْمُخَيِّبُ الْمُثَبِّتُ الْحَيُّ الْقَيُّومُ الْوَاحِدُ الْمَلْجَأُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ الْقَادِرُ
 الْمُتَّقِدِرُ الْمُقَدِّمُ الْمُؤَخِّرُ الْأَوَّلُ الْآخِرُ الظَّاهِرُ الْبَاطِنُ الْوَالِي الْمُتَعَالِي الْبَرُّ التَّوَّابُ الْمُتَنَقِّمُ الْعَفُو
 الرَّؤُوفُ مَالِكُ الْمُلْكِ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ الْمُفْسِطُ الْجَامِعُ الْغَفِيُّ الْمُغْنِي الْمَالِغُ الظَّارُّ النَّافِعُ
 الثَّوَرُ الْهَادِي الْبَدِيعُ الْبَاقِي الْوَارِثُ الرَّشِيدُ الصَّبُورُ".

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي مونږ ته يو څو راويانو دا حديث دصفوان بن
 ابوصالح په واسطه بيان كړي دي او دا حديث مونږ دصفوان بن صالح په روايت پيژنو او
 صفوان دمحدثينو په نزد ثقه دي دا حديث په يو څو نورو سندونو هم دابوهريره په واسطه دني
 كريم صلي الله عليه وسلم نه مروي دي. په كومو احاديثو كي چي داسماء الهييه ذكر دي په هغه
 احاديثو كي ددي حديث نه علاوه كوم حديث مونږ نه دي موندلي چي دسند په اعتبار صحيح
 وي. ادم بن ابي اياس دا حديث ددي سند نه علاوه په يو بل سند دابوهريره رضي الله عنه نه
 نقل كړي دي او هغه درسل الله صلي الله عليه وسلم نه نقل كړي دي او په دي كي داسماء
 الهييه ذكر دي ليكن سند يي درست نه دي

تشرېح: خلاصه داده مفسرينو ليكلي دي چي دالله تعالي نومونه صرف توقيفي انتزيلي دي
 دالله تعالي نوم جواد دي سخي ندي عالم دي عاقل ندي، رحيم دي رقيق ندي، مثلاً: الله
 تعالي فرمانيلي دي "يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ" په بل ايت كې راغلي دي "وَمَكْرُؤُهُمْ
 اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ" ليكن الله تعالي ته خادع او مكار او مكار نشي ونيلي كيدي. قائم
 بالقسط ورته ونيلي كيږي، قائم ورته نشي ونيلي كيدي، خالق ورته ونيلي كيدي شي ليكن
 دخالق القردة والخنزير په نوم سره نشي مسمي كيدي، زيد اگر كه هرڅومره لوي بادشاه وي
 ليكن الله تعالي ته كبير من زيد نشي ونيلي كيدي، بلكه الله تعالي به په هغه نومونو رابللي
 كيږي كوم چي په طور دتعظيم په قران كې راغلي وي. په تورات كې ذكر شوي نومونه اخستل
 هم درست ندي ځكه چي ديهوديانو په معرفت كوم نومونه راغلي دي هغي لره اعتبار وركول
 ندي پكار، مگر ديهودو په علماؤ كې چي څوك مسلمانان شوي وي دهغوئ نه په نقل دروايت
 كې څه حرج نشته.

عمر فاروق، ابن عباس، ابوهريره، رضي الله عنهم اوبعضي نورو صحابه كرامويه دعبده الله بن
 سلام اوبعضي نورو ديهوديانو مسلمانانو علماؤ نه دتورات دا اطلاعاتو تهپوسنه كول، او هېچا

به بي مخالفت نه کولو، ددي صورت په اعتبار به دايت معني داسي وي، څوک چي دالله دنومونو متعلق کجروي کوي، شريعت چي دالله تعالي دپاره کوم نومونه ندي بيان کړي دي په هغو نومونوسره الله رابلل ندي پکار، يا دامطلب دي چي کوم نومونه الله تعالي دخان دپاره خوښ کړي دي اومشرکان يي نه مني نوتاسو ددي مشرکانو پرواه مه ساتئ لکه چي الله تعالي رحمان نوم منتخب کړي دي اوڅوک اووايي چي مونږ ته خو ديمامي درحمن نه علاوه بل رحمن ندي معلوم، يا دامطلب دي کچري مشرکان دالله دنومونو اطلاق په بتانو کوي اودهغه دنومونو نه دصيغو اشتقاق کوي نوددوي سره کار مه لره، خو ته ورسره موافقت مه کوه، يا دامطلب دي چي ته ورته اعراض وکړه الله تعالي به ورته پخپله سزا ورکړي اودوي ته به ددوي دکړو عملونو سزا ورکړي شي

٣٥٠٨_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَلَيْسَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ ذِكْرُ الْأَسْمَاءِ، قَالَ: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، رَوَاهُ أَبُو الْيَمَانِ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ الْأَسْمَاءَ (١)

ترجمه دابو هريره رضي الله عنه نه مروي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دالله تعالي نهه نوي ٩٩ يوکم سل نومونه دي څوک چي دي لره ياد کړي جنت ته به داخل شي

امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث حسن صحيح دي، او په دي حديث کي داسماء الهيه ذکر نشته، داروايت ابو اليمان دشعيب بن ابي حمزه په واسطه دابو الزناد نه نقل کړي دي او په دي کي داسماء حسني ذکر نشته

٣٥٠٩_ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، أَنَّ حَبِيبًا النَّخَعِيَّ مَوْلَى ابْنِ عُلْفَةَ حَدَّثَهُ، أَنَّ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا مَرَزْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَأَرْكَبُوا"، فُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: "السَّاجِدُ"، فُلْتُ: وَمَا الرُّكْبُ؟ قَالَ: "سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ"، قَالَ أَبُو عِيَسَى:

هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.^(١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي كله چي تاسو دجنت په باغونو كي ديو باغ په خواكي تيرېږئ نو په دي كي اوخريږئ ما عرض اوکړو اي دالله رسوله دجنت دباغونو نه څه مراد دي رسول الله اوفرماښل ددينه مساجد مراد دي ما بيا تپوس اوکړو اي دالله رسوله دخريدونه مراد څه دي راته يي اوفرماښل سبحان الله والحمد لله ولاله الا الله والله اکبر ونبيل دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي

٣٥١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ ثَابِتٍ الْبُتَّانِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا مَرَزْتُكُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا"، قَالُوا: وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: "حَلَقُ الذِّكْرِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ.^(٢)

ترجمه : دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي كله چي دجنت په باغچو تيرېږئ نو خان پکي اوخروئ صحابه کرامو عرض اوکړو دجنت دباغچو نه څه مراد دي ويي فرماښل د ذکر حلقي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند د انس رضي الله عنه نه د ثابت په روايت حسن غريب دي

تشرېح : د اهل ذکر سره په قريبي تعلق ساتلو باندې ډير نصوص متواتره دلالت کوي چي يو ددغه جملي نه د سورت الکھف ايت هم دی قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : ﴿ وَاصْبِرْ لَتَكِّمَ مِمَّ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّكَم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَقْنَطُوا مِنْهُنَّ إِنَّكُمْ عَنْهُمْ ﴾ [الکھف : ٢٨].

الله تعالي فرماني آي رسول ته خپل خان دهغه کسانو سره ملگری اوساته څوک چي هميشه دخپل رب عبادت کوي خالص دهغه درضا دحاصلولو دپاره اوسترگي تری مه اړوه ،يعني بی توجهي ورته مه کوډ،

ددې ايت شان نزول دادي بعضي مشرکين نبي صلي الله عليه ته راغلل په دوی کې عيینه بن حصين هم وو او پدغه وخت کې رسول الله صلي سره مسلمانان ناست وو دوی اوونيل چي مونږ

^١ - تلمذه به المؤلف (تحفة الأشراف : ١٢١٤٥)

^٢ - تلمذه به المؤلف (٢٦٥)

ته ددوی نه بد بوي راځي دوی ته دخپل مجلس نه جدا کړه او مونږ ستا اتباع کولو ته تیار یږو نو په دې باره کې مذکوره ایت نازل شو

"وَأَمَّا خَلْقُكَ فَخَلَقَ خَلْقَ خَانَ قَائِمٍ أَوْ كَلِكٍ وَسَائِهِ ، "بِالْقَدَاةِ وَالْعَشِيِّ" په سحر او مانیام یا تمامر وختونو کې ، "لِيُرِيدُونَ وَجْهَهُ" یعنې ددوی عبادت په غرض اود الله درضا د حصول نه علاوه یې بل هیڅ غرض نه وي ، په وجهه کې وجه لفظ زاند دي لکه چې په "وَلِيَمِثِّي وَجْهَ رَبِّكَ" کې چې وجه لفظ زاند دي ، مطلب دادې چې ددوی دالله ذات نه علاوه بل مطلب نه وي نه دنیا اونه اخرت.

بغوي لیکلي دي چې مذکوره ایت دعینه بن حصن فزاري په باره کې نازل شوي دي . عینه دمسلمانیدو نه مخکې درسول الله په خدمت کې حاضر شو اویدغه وخت کې څه ناداره مسلمانان درسول الله سره موجود وو په کومو کې چې سلمان فارسي هم وو اوسلمان فارسي پدغه وخت کې یو وړوکی شان خادر اغوستلي وو اوخوله ورباندې هم راروانه وه عینه وویل اي محمد(صلي الله عليه وسلم) ایا ددې خلقو دخولوپه وجه نه تنگيږي؟ مونږ دقبائلو سرداران او لوي خلق یو که مونږ مسلمانان شو نو عرب به ټول مسلمانان شي لیکن مونږ لره ستاد اتباع کولو نه دداسې خلقو موجود کیدل منع کوي نوکه دوی دې وشرل نومونږ به دې ملگرتیا وکړو ، او یاداسې وکړه چې ددوی نه جدا زموږ دپاره دناستي کوم ځای مقرر کړه اوددوی مجلس زموږ نه جدا کړه نو په دې باره کې دا ایت کریمه نازل شو.

دقتاده بیان دي چې د ایت کریمه: "الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْقَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ" نه اصحاب صفه مراد دي چې تعداد یې اوه سوه ۷۰۰ وو اودوی ټول ناداره طبقه وه اود رسول الله په مسجد کې به یې قیام کولو ، نه پکې دچا کومه زرعي پیشه وه اونه تجارت اونه کوم لنګ څاروي والا پکې وو ، بس صرف مونږونه به یې کول دیو وخت مونږ چې به یې وکړو نو دبل وخت دموږ په انتظار کې به ناست وو ، کله چې دا ایت نازل شو نو رسول الله اوفرمانیل حمد اوثنا دهغه ذات دپاره ده چاچي زما په امت کې داسې خلق پیدا کړي دي دچاسره چې ماته دناستي اوددوی په ملگرتیا دکلکیدو حکم شوي دي. (مظهري)

۸۴_بَابُ مِنْهُ

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۵۱۱_ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَمِيرِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "

إِذَا أَصَابَ أَحَدُكُمْ مُصِيبَةٌ فَلْيَقُلْ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ سورة البقرة آية ١٥٦ اللَّهُمَّ عِنْدَكَ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا وَأَبْدِلْنِي مِنْهَا خَيْرًا". فَلَمَّا اخْتَصَرَهُ أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: اللَّهُمَّ اخْلُفْ فِي أَهْلِ خَيْرًا مِنِّي، فَلَمَّا قُبِضَ، قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ سورة البقرة آية ١٥٦ عِنْدَ اللَّهِ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَزَوْيَ هَذَا الْحَدِيثِ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَأَبُو سَلَمَةَ اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْأَسَدِ. (١)

ترجمه ام المومنين ام سلمه رضي الله عنها فرماني چي ما رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمان اوريدلى دى چي كله هم يو بنده باندي غم او مصيبت راشي نو انا لله وانا اليه راجعون، دي اوواني او دا دعا دي او كړي اللَّهُمَّ عِنْدَكَ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا وَأَبْدِلْنِي مِنْهَا خَيْرًا". چي اى الله خما دغم او مصيبت ماته اجر را كړى او خما چي كوم خيز ضائع شو دهغى ماته بنه بدله را كړى، ام المومنين واني چي كله ابو سلمه وفات كيدو نو دا كلمات يي وويل: اللَّهُمَّ اخْلُفْ فِي أَهْلِ خَيْرًا مِنِّي " ابو سلمه چي وفات شو ام سلمه دا دعا وويله إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. عِنْدَ اللَّهِ اخْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأَجْزِنِي فِيهَا " يعنې مونږ د الله تعالى يو او مونږ هغه ته ورتلونكي يو. اود الله نه د خپل مصيبت اميد كوم او اي الله ماته زما په مصيبت اجر را كړي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دى، او دا روايت ددي سند نه علاوه په بل سند د ام سلمه په واسطه د بني كريم صلي الله عليه وسلم نه هم مروى دى. اود ابو سلمه نوم عبد الله بن عبد الاسد دى

لغات واخلف لي اخلف له يعنې بدله يي ورته وركړله، اخلف الله عليه: دضائع شوي بدله وركول، خلفه دنصر نه خلافة وخليفي جانشين كيدل.

تشرېح يعنې كله چي كوم بنده ته كوم مصيبت اورسيږي نو ذكر شوي دعا دي اولولي يعنې څه چي زمونږ سره دي سره زمونږه ټول دالله ملكيت دى او هم هغه پيدا كړي يو او هم هغه ته به واپس ورځو اكر چي ددي خيز نسبت مونږ ته كيږي ليكن په حقيقت كې دالله ملكيت دى پس دچا په زړه كې چي دا خبره وي او په هر مصيبت كې مبتلا شي نو دى به دالله لمن پرينه ايردي او هر مصيبت به ورته اسان شي

٨٥_ باب

دما قبل باب متعلق يوبل باب

٣٥١٢_ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عِيْسَى، حَدَّثَنَا الْقُضْلُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ وَزْدَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "سَلْ رَبَّكَ الْعَافِيَةَ، وَالْعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". ثُمَّ أَتَاهُ فِي النَّيْمِ الثَّانِي، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الدُّعَاءِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ لَهُ: "مِثْلُ ذَلِكَ". ثُمَّ أَتَاهُ فِي النَّيْمِ الثَّالِثِ: فَقَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ. قَالَ: "فَإِذَا أُعْطِيتَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَأُعْطِيتَهَا فِي الْآخِرَةِ فَقَدْ أَفْلَحْتَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سَلَمَةَ بْنِ وَزْدَانَ. (١)

ترجمه . دانس بن مالک رضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي يو کس دني کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کي حاضر شو او عرض يي او کړو اي دالله رسوله په ټولو دعاگانو کي افضل ترينه دعا کومه يوه ده؟ رسول الله او فرمايل دخپل رب نه په دنيا او اخرت کي دمصيبتونو نه د بچ کيدو دعاگانې غواړه، بيا بله ورځ همدا کس درسول الله په خدمت کي حاضر شو او تپوس يي او کړو په ټولو دعاگانو کي افضل ترينه دعا کومه يوه ده؟ نو رسول الله ورته هم هغه شان جواب ورکړو چي دخپل رب نه په دنيا او اخرت کي دمصيبتونو نه د بچ کيدو دعاگانې غواړه. تردې چي په دريمه ورځ هم دا کس بيا درسول الله په خدمت کي حاضر شو او په دې ورځ يي هم دمخکنو ورځو پشان تپوس او کړو چي په ټولو دعاگانو کي افضل ترينه دعا کومه يوه ده؟ رسول الله ورته هم هغه شان جواب ورکړو چي دخپل رب نه په دنيا او اخرت کي دمصيبتونو نه د بچ کيدو دعاگانې غواړه، او ورته يي او فرمايل کله چي ورته په دنيا او اخرت کي عافيت درکړي شي نو پوهه شه چي کامياب شوي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دې سند حسن غريب دي او مونږ يي صرف دسلمه بن وردان په روايت پيژنو

٣٥١٣_ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الطَّبْرِيُّ، عَنْ كَهْمَسِ بْنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ الْقَدْرِ مَا أَقُولُ فِيهَا؟ قَالَ: قُولِي: "اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ

حَسَنَ صَحِيحٍ. (١)

ترجمه دعائ: رضي الله عنها بيان دي فرماني چي ما عرض اوکړو اي دالله رسوله که ماته معلومه شي چي دليله القدر شپه کومه يوه ده يعني چي ليلة القدر شپه راشي، نوزه به په دي کي کومه دعا وایم رسول الله او فرمائیل دا دعا وایه:

"اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي"

يعني اي الله ته عفوہ کونکي او مهربان يي او عفوہ کول خوښوي نو په دي وجه ته ما معاف کړي.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٥١٤_ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا عَمِيْدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زَيَْادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنِي هَيْئًا أَسْأَلُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: "سَلِ اللَّهَ الْعَاقِبَةَ"، فَمَكَّمْتُ أَيَّامًا، ثُمَّ جِئْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنِي هَيْئًا أَسْأَلُهُ اللَّهُ، فَقَالَ لِي: "يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ سَلِ اللَّهَ الْعَاقِبَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ بْنُ نُوفَلٍ قَدْ سَمِعَ مِنَ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. (٢)

ترجمه دعاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه نه روايت دی چي ما عرض اوکړو يا رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته داسی شی اوښايه چي الله تعالي نه یی غواړم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل الله جل جلاله نه خیر او عافیت غواړه، راوي وایي چي زه خو ورځی حصار شوم بیا حاضر شوم عرض می اوکړو ماته داسی شی اوښايه چي الله تعالي نه یی غواړم رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائیل ای عباس ای د رسول الله صلي الله عليه وسلم تره الله جل جلاله نه د دنیا او اخرت به تري غواړه.

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حديث صحيح دي، عبد الله بن حارث بن نوفل دعباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه نه اوریدل کړي دي يعني سماع يي ور نه ثابته ده.

لغات مکث یمکث مکثا دنصر نه معني درنگ تیرول اوپه مزیدو کي متعدي استعمالیږي ، عم معني تره.

^١ .. سنن ابن ماجه/الدهام ٥ (٣٨٥٠) (تحفة الأشراف: ١٦١٨٥)

^٢ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥١٣٩) . ومسنن احمد (١/٢٠٩)

تشریح . په یو روایت کې راغلي دي دالله تعالي نه هر وخت دعاغیت غوښتلو عادت جوړ کړی ځکه چې دعاغیت نه بهتر بل هیڅ یو څیز نشته شیخ عبدالحق وائي چې په عافیت لفظ کې دتمام ظاهري او باطني افتونو نه پناه طلب کړی شوه ددنیا دعاغیت نه مراد مصیبتونه او مرضونه او مقدمات دي او ددین دعاغیت نه مراد دگناه نه دپچ کیدو درخواست کول دي شیخ عبد الحق چې په عافیت لفظ کې دتمامو ظاهري او باطني افتونو نه پناه غوښتلی شوي ده، دعاغیت ددعا نه مراد دمصائبو اوبیماریانو او مقدمو وغیره نه بچ کیدل دي او ددین عافیت دادی چې دسړي گناهونه معاف شي او خپل مطلوب لره بیامومي ددي سائل د دري پیري سوال کولو او درسول الله په جواب ورکولو سره دا خبره په دماغو کې پیدا کیږي او واضح کیږي چې دعاغیت دعا غوښتل دتمامو دعاگانو نه افضله او بهتره ده اوکه داسي نه وی نو رسول الله به دي سائل ته بار بار ددي دعا تلقین نه کولو په یو بل روایت کې ددي حدیث په اخر کې راځي چې رسول الله سائل ته اووئیل. فاذا اعطيت العافية والمعافات في الدنيا والاخرة فقد افلحت. يعني که عافیت درته درکړی شو نو ته به کامیاب شي. «روضة الصالحين»

دعباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه حالات

عباس رضي الله عنه درسول الله صلي الله عليه وسلم سکه تره دی او دی درسول الله نه دوه يا دري کاله مشردی الله تعالي ورته دجاهليت په زمانه کې هم ډیر شرف او عزت ورکړی وو او داسلام قبلولونه پس هم ډیر معزز وو دجاهليت په زمانه کې ورته حاجيانو ته داوبو ورکولو خدمت سپارلی شوی دی او داسلام قبلولو نه پس هم رسول الله پخپل کار قائم پریخودو په غزوه بدر کې خو درسول الله په خلاف دمشرکینو سره راغلی وو لیکن وروسته مسلمان شو او په غزوه حنین وغیره کې یې درسول الله سره ملگرتیا وکړه یو وخت داسي وو چې ټول خلق تختیدلي وو او دی درسول الله صلي الله عليه وسلم سره کلک ولاړ وو په مدینه کې درجب په میاشت کې په هجرت ۳۴ کال وفات شو او دوفات په وخت کې دده عمر اتیا یا نهه اتیا کاله وو او عثمان رضي الله عنه ورباندي جنازه اوکړه او په جنت البقیع کې دفن کړی شو ۳۵ روایات ورته منقول دي چې یو په دوی کې متفق علیه دي یو صرف په بخاري کې دي او دري صرف په مسلم کې دي

۳۵۱۵- حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ دِينَارٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ الْكُوفِيُّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَهُوَ الْمُنْكَبِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كَافِعٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا سِعِلَ اللَّهُ هَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ الْعَاوِيَةَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا

حَدِيثِ غَرِيبٍ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْمَلِكِيِّ. (١)

ترجمه: د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي دالله تعالي نه چي هر خومره اشياء غوښتلي شوي دي په دي ټولو كي الله تعالي ته زيات خوښ هغه دي چي دهغه نه ددنيا او اخرت دمصيبتونو او تكليفاتو نه عافيت دعا اوغوښتلي شي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف د عبدالرحمن بن ابوبكر مليكي په سند پيژنو او دي دمحدثينو په تزد ضعيف دي.

٨٦- باب

دما قبل باب متعلق يوبل باب

٣٥١٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَمَرْ بْنِ أَبِي الْوَزِيرِ، حَدَّثَنَا زَنْفَلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَرَادَ أَمْرًا قَالَ: اللَّهُمَّ خُزِّيْ وَاخْتَرْ لِي. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ زَنْفَلٍ وَهُوَ ضَعِيفٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَيُقَالُ لَهُ زَنْفَلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَرَفِيُّ وَكَانَ يَسْكُنُ عَرَفَاتٍ، وَتَفَرَّدَ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَلَا يُتَابَعُ عَلَيْهِ. (٢)

ترجمه: دابوبكر صديق رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي كله به رسول الله صلي الله عليه وسلم دكوم كار اراده او كړه نو دا دعا به يي ونيله "اللهم خزي واخترلي" يعني اي الله زما دپاره دبهتر انتخاب او كړي او ښه خيز زما دپاره خوښ كړي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي د "زنفل" دروايت نه علاوه په بل كوم سند نه پيژنو او زنفل دمحدثينو په تزد ضعيف دي او ده ته زنفل بن عبدالله عرفي هم ونيلي شي چي دعرفات اوسيدونكي وو دي په دي حديث كي منفرد دي يعني دا روايت صرف زنفل بيان كړي دي او بل كوم راوي دده متابعت نه دي كړي.

^١ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٨٥٠٢)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٦٦٣٨)

٣٥١٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، حَدَّثَنَا أَبَانُ هُوَ ابْنُ يَزِيدَ الْعَقَّارِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، أَنَّ زَيْدَ بْنَ سَلَامٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا سَلَامٍ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْوُضُوءُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كِتَابُ الْإِيمَانِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كِتَابَانِ أَوْ كِتَابٌ مَا بَيْنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ حَيَاءٌ، وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايَعُ نَفْسَهُ فَمُعْتِقُهَا أَوْ مُوْبِقُهَا". قَالَ أَبُو عِيْنٍ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابو مالک حارث بن عاصم اشعري رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلى دي: طهارت نيم ايمان دی او "الحمد لله" دنيكى تله وکوي او "سبحان الله" او "الحمد لله" دواړه داسمانونو او زمکي تر مينځه ټوله فضا وکوي او مونځ نور دی او صدقه دليل دی او صبر رڼا ده او قران حجت دی ستا دپاره يا ستا خلاف چي صبا شي هر سړی دخپل نفس سودا کوي نو څوک يی د اور نه ازاد کړي او څوک يي تباه کړي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

لغات الطهور: طهر، طهورا و طهرا و طهارة دنصر او کرم نه مستعمل دي په معني دپاک کيدو صفت يي طاهر راځي او جمع يي اطهار راځي.

شطر: شطرًا دنصر نه په معني د تقسيمولو دکوم څيز دي په دوه برابرو حصو. تملاء: دنصر نه په معني دهکولو دي.

برهان البرهان دليل او حجت ته ونيلى شي او جمع يي براهين ده.

ضياء: ضياء دنصر نه په معني دپرق دسپوږمۍ دي.

لمعتقها: عتق، عتقا د ضرب نه په معني دازادولو دي صفت يي عتيق او عاتق راځي.

موبقها: وبق وبقا د ضرب نه په معني دهلاکيدو دي.

تشریح: د الوضوء شطر الايمان مطلب دادی طهارت نيم ايمان دی يعني نجاست حقيقي لري کول نيمه صفاتي ده او نيمه صفاتي نجاست حکومي يعني حسد او کينه او بغض وغيره نه خپل خان پاکول دي، په دي حديث کې دي خبري ته ترغيب دی لکه څنگه چي زمونږ دپاره ظاهري پاکوالی ضروري دی نو همدارنگي باطني پاکوالي حاصلولو دپاره کوشش کول هم ضروري دي.

دبعضي محدثينو خيال دی چي دلته د طهارت نه مراد مونځ دی لکه څنگه چي په قران کريم

کې ايمان ذکر شوی وي او مراد ورنه مونځ وي لکه چې الله تعالي فرماييلي دي وما کان الله ليضيع ايمانکم، دايت مطلب دادی چې د مونځ د صحت دپاره طهارت اهم ترين شرط دی نو په دي وجه د دينه په نيم طهارت سره تعبير شوی دی ، په احیاء العلوم کې ذکر شوي دي چې د "الظهور شطرا لايمان" نه مراد صرف دا نه دي چې په ظاهري اعضاؤ دي اوبه اوبه يولي شي بلکه ددي سره سره خپل زړه د حسد او تکبر او نورو ناکارو قصائصو نه پاکول مراد دي.

"الحمد لله تملأ الميزان" په دي جمله کې په الحمد لله د ثواب مقدار ته اشاره ده چې د قیامت په ورځ به الحمد لله د ثواب تله ډکوي .

"الصلاة نور" يعنې په دنيا کې هم په مونځ سره حق طرف ته رهنمائي ملاويږي او په قیامت کې به هم په پل صراط د تيريدو په وخت کې رنځر ملاويږي

"الصدقة برهان" مطلب دادی چې صدقه ورکول د مومن کيدو علامه او دليل دی او همدارنگي دا خلاص دليل دی

"الصبر ضياء" صبر رنځر ده يعنې صبر د مومن اسلحه ده ، په دي باندې مومن ته استقامت ملاويږي.

"القران حجة لك او عليك" او په يو بل روايت کې راغلي دي "يحتاج العباد" يعنې قران کريم به په قیامت کې د بندگانو د طرفه جگړه کوي لکه څنگه چې انسانان دخپل حق باره کې يو دبل سره جگړي کوي، د دينه معلومه شوه چې قران صرف د نجات دپاره لوستل کافي نه دي بلکه د نجات دپاره دي سره سره عمل هم ضروري دی دويم مطلب دا هم کيدی شي چې څوک د قران حقوق ادا کوي نو قران به دهغوۍ دپاره د قیامت په ورځ سفارشي وي او دده دپاره به حجت او دليل او گرځي خو که چا د قران حقوق ادا نکړل نو همدا قران به د قیامت په ورځ دهغه په خلاف دليل او گرځي. (مرقات، احیاء العلوم)

۸۷_باب

د ما قبل باب متعلق يو بل باب

۳۵۱۸_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْمِيزَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَمْلَأُهُ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَيْسَ لَهَا دُونَ اللَّهِ حِجَابٌ حَقٌّ تَخْلُصُ إِلَيْهِ". قَالَ أَبُو عَمْسٍ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِي، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ

يَزِيدُ بْنُ أَلْعَمِ هُوَ الْإِفْرِيقِيُّ. وَقَدْ ضَعَفَهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ. وَيَحْيَى بْنُ مَعِينٍ. وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ هُوَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُمَيْدِيُّ. (١)

ترجمه د عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماني لي دي تسبيح (سبحان الله وثيل، نيم ميزان ډکوي او الحمد لله دمیزان باقي تشه حصه ډکوي او د لاله الا الله الله ته په رسيدو کي هيڅ حجاب او پرده نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي او سند يي څه خاص قوي نه دي. او عبد الرحمن بن زياد بن انعم د افرقيي اوسيدونکي دي چي احمد بن حنبل او يحيي بن معين ضعیف گڼلي دي او عبد الله بن يزيد په ابو عبد الرحمن الجلي مشهور دی

٣٥١٩- حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَسِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ جُرَيْجِ النَّهْدِيِّ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ، قَالَ: عَدَّ هُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَدَيَّ أَوْ فِي يَدَيْهِ. التَّسْبِيحُ نِصْفُ الْمِيزَانِ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَمْلَأُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. وَالصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ. وَالظُّهُورُ نِصْفُ الْإِيمَانِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَقَدْ رَوَاهُ شُعْبَةُ، وَسُقْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. (٢)

ترجمه د بني سليم قبيلي د يو کس بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زما دلاس په گوتو يا دخپل لاس په گوتو او شميرل او بيا يي اوفرمانيل سبحان الله به نيم ميزان نيولي وي او الحمد لله پوره ميزان ډکوي او الله اکبر دزمکي او اسمان مينځ کي تمامه خلا، ډکوي. روزه نيم صبر دي او طهارت نيم ايمان دي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن دي دا حديث شعبه او سفيان ثوري دابواسحاق نه نقل کړي دي.

٨٨- باب

دما قبل باب متعلق يو بل باب

٣٥٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُؤَدَّبُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ وَكَانَ مِنْ

١ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٨٨٧٢)

٢ - لغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٥٥٢١)

يحي أسد، عَنِ الْأَعَزِّ بْنِ الصَّبَّاحِ، عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: أَكْثَرُ مَا دَعَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فِي التَّوَقُّفِ: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِنْهَا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي وَإِلَيْكَ مَأْيِي وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَاسَةِ الصَّدْرِ وَهَتَاتِ الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ مَا تُجِئُهُ بِهِ الرِّيحُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله سلي الله عليه وسلم به دوقوف عرفه په دوران كي دما بنام وخت كي اكثر كومي دعا گاني غوښتلي هغه دادي.

"اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِنْهَا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي وَإِلَيْكَ مَأْيِي وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَاسَةِ الصَّدْرِ وَهَتَاتِ الْأَمْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ مَا تُجِئُهُ بِهِ الرِّيحُ"

يعني اي الله زما مونځ، زما قرباني، زما زندگي او مرگ، او زما واپس درتلل صرف تاته دي، اي زما ربه زما وارث صرف ته يي، او اي الله زه دقبر دعذاب نه او دزړه دوسوسو نه او دمتمرق خيالو نه په تاباندي پناه غواړم او اي الله زه په تاباندي پناه غواړم دهر هغه شر نه كوم لره چي هوايي راوړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي او اسنادا څه خاص قوي نه دي.

٨٩- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٥٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُؤَدَّبُ، حَدَّثَنَا عَتَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ ابْنُ أُخْتِ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ نَحْفَظْ مِنْهُ هَيْئًا، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دَعَوْتَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ نَحْفَظْ مِنْهُ هَيْئًا، فَقَالَ: "أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَجْتَمِعُ ذَلِكُمْ كُلُّهُ، تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرٍ مَا سَأَلْنَاكَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَجٍ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَأْتِ الْمُسْتَعَانَ وَعَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ

حَسَنَ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابي امامه رضي الله عنه نه روايت دی يوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم ډيره دعا او غوښته مونږ ته تری هيڅ هم يادنه شو مونږ عرض او کړو يا رسول الله تاسو دومره ډيره دعا او غوښته خو مونږ ته تری هيڅ هم يادنه شو رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل تاسو ته به داسی جامع دعا او ښاييم چي دا ټولې دعاگانې پکې راشي، داسی واني.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلْنَا مِنْهُ لَيْتَ لَكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَعُوذُ بِكَ مِنْ خَيْرِ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ لَيْتَ لَكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَلَّتِ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

اي الله زه تانه هره هغه بهتري غواړم کومه چي درنه ستا رسول الله صلي الله عليه وسلم غوښتی ده، اودهر هغه شر نه پناه غواړم کوم نه چي ستا رسول الله صلي الله عليه وسلم پناه غوښتي ده هم ته توفيق ورکوونکی یی او هم ته رسوونکی یی دهیڅ بدی نه منع کیده اودهیڅ نیکی توفیق نشته بغير دالله تعالی دامداد نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

لغات: نحفظ: حفظ يحفظ حفظا معني حفاظت كول، ادلكم: دلالت معني لار ښودل استعاذك: دباب استفعال نه مدد طلب كول مجرد يي دباب نصر نه راځي.

تفسير: ابو امامه رضي الله عنه ددي سوال کولو په وجه دامت دپاره ډيره اساني پيدا کړه او دا ځکه کچري په غور سره او کتلی شي نو درسول الله نه ډيري دعاگانې منقول دي چي ديا دولو دپاره يي يو مستقل عمر پکار دی نو که صرف پورتنی حديث ياد کړی شو نو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي په ديرشت کاله کې څومره دعاگانې غوښتلي دي دهغي ټولو خلاصه په دي کې راغله.

۹۰_ باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۲۲_ حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ أَبِي كَعْبٍ صَاحِبِ الْخَزِيرِ، حَدَّثَنِي شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأَمْرِ سَلَمَةَ: يَا أَمْرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ عِنْدَكَ. قَالَتْ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَائِهِ: "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ". قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لَأَكْثَرَ دُعَاكَ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ؟ قَالَ: قَالَ: يَا أُمَّ سَلَمَةَ: "إِنَّهُ لَيْسَ آدَمِيٌّ إِلَّا وَقَلْبُهُ بَيْنَ أَصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللَّهِ فَمَنْ هَاءَ أَقَامَ وَمَنْ هَاءَ أَرَاغَ". فَتَلَا مَعَاذَ: رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا سُورَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةَ ٨. قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ عَائِشَةَ، وَالنَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ، وَالْأَنْسِ، وَجَابِرٍ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، وَتُعَيْمِرِ بْنِ هَبَّارٍ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه دشهر بن حوشب رضي الله عنه روايت دی چي ما ام المومنين ام سلمه رضي الله عنه ته اوونيل چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به اكثر كومه دعا غوښتله كله چي به تاسو سره وو هغی او فرماښل رسول الله صلي الله عليه وسلم به اكثر دا دعا غوښتله ای دزړونو بدلونکيه خما زړه په خپل دين مضبوط کړی ام سلمه وايي چي ما عرض وکړو اي د الله رسوله څه وجه ده چي اکثر دا دعا "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ" زياته غواړي؟ راته يي او فرماښل اي ام سلمه د هر يو بنده زړه د الله تعالي ددوه گوتو په مينځ کي وي پس هغه که د چا زړه سمول او غواړي نو سموي او که د چا زړه کړول او غواړي نو کوږ يي کړي نو معاذ رضي الله عنه دا ايت کریمه رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا ولوستلو.

امام ترمذي رحمه الله وايي په دي باب کي د عائشه او نواس بن سمعان، انس، جابر، عبد الله بن عمرو، او نعيم بن همار رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي او دا حديث حسن صحيح دی

لغات مقلب اړونکي، ثبت ثابت شو، کيناستو، دکړم نه معني بهادري

تشریح يا ام المومنين دلته يي دام سلمه رضي الله عنها نوم نه دی اخستلی بلکه کنيت يي ذکر کړی دی ددي وجه داده چي دا د ادب تقاضا ده د مشرانو او معززو خلقو دنوم اخستلو په ځاي باندې هغوی لره په لقب ذکر کول پکار دي

ازواج مطهرات دامت ميندي دي لکه چي قراني ارشاد دی وازواجه امهاتهم يعني درسول الله بي بياني دامت ميندي دي مور ورته د تعظيم او تکریم په وجه ونيلی شوي دي ورته احکام د حرمت دنکاح دمحرم کيدوبه وجه په مينځ کې د پردي نه کيدل او په ميراث کې حصه دار کيدل نه دي.

يا مقلب القلوب، ای دزړونو اړونکيه يعني هدايت نه پس گمراهي يا دگمراهی نه پس

هدايت ورکونکيه

ثبت قلبي علي دينك: زما زړه پخپل دين مضبوط کړي دا دعا به رسول الله تواضعا کوله ورنه هغه خو معصوم وو او په دين باندي دهغه استقامت لازمي وو علماء واني دي حديث کې دي خبري ته اشاره شوي ده چي اصل مقصد په دين استقامت او حسن حاتمې ده او که دا دولت دچا نصيب نشي نو تمام عبادات به بي ضايع شي

علماء واني دقران کريم په دي ايت "ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا، کې هم دي ته اشاره ده يعني اى زمونږ پروردگاره زمونږه زړونه کاږه نکړي پس دهغه نه چي تا مونږ ته هدايت رانصيب کړى دى

دشهر بن حوشب رضي الله عنه حالات

نوم شهر دپلار نوم حوشب دى او مشهور تابعي دى دخپلي زماني دلويو علماؤ دجملي نه دى دشهر بن عفان رضي الله عنه دخلافت په زمانه کې پيدا شوى وو استهاني متقي انسان وو، ونيلي شوي دي چي يو واده ته تللى وو او هلته گاني ونيلي كيدي نو فورا دهغه خاي نه روان شو، امام احمد بن حنبل واني چي پخپل ښار کې ثقه دى دده روايات صحيح دي، همدا خبره معاويه بن صالح، احمد بن زبير، يحيي بن معين هم دده په باره کې کړى دى په ۱۱۲ هجري کې وفات شوى دى صرف دوه روايتونه ورنه منقول دي

۹۱_باب

دسابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۲۳_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمَوْدُبِيُّ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ ظَهْرٍ، حَدَّثَنَا عَلْقَمَةُ بْنُ مَرْثَدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ الْمُخَرَّمِيَّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَتَانَا اللَّيْلُ مِنَ الْأَرْقِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاسِكَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّنِيعِ وَمَا أَفْكَتْ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَمَا أَفْكَتْ، وَرَبَّ الْفَيَاطِينَ وَمَا أَفْكَتْ، كُنْ لِي جَارًا مِنْ هَؤُلَاءِ خَلْقِكَ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَنْ يَفْزُطَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَوْ أَنْ يَبْغِيَ، عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ كُنَاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ لَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ، وَالْحَكَمُ بْنُ ظَهْرٍ قَدْ تَرَكَ حَدِيثَهُ بَعْضُ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَيُزَوَّى هَذَا الْحَدِيثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُؤَسَّلًا مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه : د بريده درضي الله عنه نه مروی دي فرماني چي خالد بن وليد مخزومي رضي الله عنه نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته دشكايت كولو په حال كي اوونيل اي دالله رسوله زه ټوله شپه دخوب نه راتلو په وجه ويخ پروت يم رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته اوفرمانيل ته چي كله پخپله بستره داوده كيدو دپاره بستري ته ورشي نو دا دعا وايه :

“ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَكَلَتْ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَمَا أَكَلَتْ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَهْلَتْ، كُنْ لِي جَارًا مِنْ هَذِهِ خَلْقِكَ كُلُّهُمْ جَبِيحَاءُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَوْ أَنْ يَبْغِي، عَزَّ جَارُكَ وَحَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَأَلَتْ ”

يعني اي الله داوه اسمانونو ربه او دهغه اشياؤ ربه په كومو خيزونو چي دي اسمانونو سوري كړي دي، او د اوه زمكو ربه او دهغه ټولو خيزونو ربه دكومو چي زمكو بوج پورته كړي دي او دشيطانانو ربه او دهغه خيزونو ربه كوم چي دوى گمراه كړي دي مالره دخپل ټول مخلوق دشر نه دېچ كولو دپاره زما گاونډي جوړ شي تردي چي نه په دوى كي څوك په ماباندي ظلم او كړي شي او نه دبغاوت او سرکشۍ څوك مرتكب شي يقينا ستا گاونډي معزز وي او ستا شان لوي دي او ستا نه علاوه بل هيڅوك حقدار دبندگۍ نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: ددي حديث سند قوي نه دي. بعضي محدثين دحكيم بن زهير نه اخذ دروايت نه كوي، او بعضي محدثينو د حكم بن ظهير احاديث پريښودلي دي او دا حديث دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه په يو بل سند هم مرسل مروی دي.

دبریده رضي الله عنه حالات

نوم بريده كنيه ابو عبدالله او دپلار نوم مصيب بن عبدالله. كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني ته ورسيدو نو بريده يي په خدمت كې حاضر شو نو رسول الله ورته داسلام دعوت وركړو نو دى فورا مسلمان شو او دده سره ددني اسلام اتيا كسان په اسلام كې داخل شول (طبقات ابن سعد،

په صلح حديبيه او بيعه الرضوان كې يي هم شركت كړى دى (اسد الغابه).

او په فتح مكه كې يي هم ملگرتيا كړي وه (مسند احمد).

تقريباً په شپاړسو عزواتو كې شريك پاتي شوى دى (بخاري كتاب المغازي).

كله چي رسول الله صلي الله عليه وسلم داسامه په مشرۍ كې اخر لښكر تيار كړو نو په دي كې

هم شريك وو طبقات ابن سعد.

غرض دا چي دده په رگ رگ کي دجهاد جذبي توپونه وهل او دژوند مزه به يي داسونوپه زغلولو کي ليدله (طبقات ابن سعد).

دزید په زمانه کي دهجرت په ۲۳ کال وفات شو چي دمروياتو شمير يي ۱۲۴ دی يو متفق عليه دی او دوه په بخاري کي دي يولس په مسلم کي دي (تهذيب الکمال،

۹۲_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۲۴_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُكْتَبِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ الرَّحِيلِ بْنِ مُعَاوِيَةَ أَنِّي زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنِ الرَّقَائِي، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَرِهَ أَمْرًا قَالَ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ".

وَيَأْتِيهِ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلْقُوا يَبْنَاءَ الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَنَسٍ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

توجهه دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي کله چي به رسول الله صلي الله عليه وسلم لره

يو کار په پریشاني کي واچولو نو دا دعا به يي ونيله "يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: او په مذکوره سند دا مضمون هم مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي يا ذوالجلال والاکرام الفاظ ونيل په خان باندې لازم کړی يعني لازم يي پخپلو دعاگانو کي شامل کړی

امام ترمذي وائي دا حديث په دي سند غريب دي او دانس رضي الله عنه نه ددي سند نه علاوه په بل سند هم مروي دي

۳۵۲۵_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا الْمُؤَمِّلُ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ حَمِيدٍ، عَنْ أَنَسِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "أَلْقُوا يَبْنَاءَ الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَلَيْسَ بِمُخْفَظٍ، وَلَمَّا رَوَى هَذَا عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ حَمِيدٍ، عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ،

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهَذَا أَصَحُّ وَمُؤْتَلَّ غَلِظَ فِيهِ، فَقَالَ: عَنْ حَمَادٍ، عَنْ حُثَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ وَلَا يَتَّبَعُ فِيهِ. (١)

ترجمه دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي د

يا اذا الجلال والاكرام كلماتو ويلو التزام وكري

امام ترمذي واني دا حديث غريب دي محفوظ نه دي دا حديث حماد بن سلمه دحميد نه او هغه دحسن بصري په واسطه درسول الله نه مرسل نقل كړي دي او دا حديث زيات صحيح دي او مومل نه په دي كي غلطې شوي ده لكه چي هغه عن حميد عن انس ونيلي دي او حال دا دي چي په دي كي دده هيڅوك متابعت نهشته

۹۳-باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۲۶- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا إِسْبَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "مَنْ أَوَى إِلَى فِرَاحِهِ طَاهِرًا يَذْكُرُ اللَّهَ حَتَّى يَذَرِكَهُ النَّعَّاسُ، لَمْ يُنْقَلَبْ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ يَسْأَلُ اللَّهَ هَيْئًا مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رَوَى هَذَا أَيُّبًا عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي كَلْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه دابوامامه باهلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي څوك چي خان بنه پاك كړي او خپلي بستري ته داوده كيدو دپاره ورشي او دالله تعالي دذكر كولو په حال كي ورته خوب راشي نو دښي په هره لمحې كي چي بيدار شي نو دالله تعالي نه ددنيا او اخرت دخير او برکت هر څه چي او غواړي الله تعالي به يي ورته ضرور وركړي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او دا حديث دشهر بن حوشب نه په سند دظبية عن عمرو بن عبسه عن النبي صلي الله عليه وسلم سره مروي دي

^۱ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۶۶)

^۲ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۲۸۸۹)

باب ۹۴

د سابقه باب متعلق یوبل باب

۳۵۲۷_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي النَّوْزِ، عَنِ اللَّجْلَاجِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا يَدْعُو، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَكَامُلَ النِّعْمَةِ، فَقَالَ: "أَيُّ هِيَ تَكَامُلُ النِّعْمَةِ؟" قَالَ: دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا أَرْجُو بِهَا الْخَيْرَ، قَالَ: "فَإِنَّ مِنْ تَكَامُلِ النِّعْمَةِ دُخُولَ الْجَنَّةِ وَالْقَوْرَ مِنَ النَّارِ"، وَسَمِعَ رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ: يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، فَقَالَ: "قَدْ اسْتُجِيبَ لَكَ قَسَلٌ"، وَسَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّبْرَ، فَقَالَ: "سَأَلْتَ اللَّهَ الْبَلَاءَ فَسَلَّهُ الْعَاقِبَةَ".

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، تَخَوُّهُ، قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ (۱)

ترجمه : دمعاذ بن جبل رضي الله عنه نه مروی دي فرمانی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دیو کس نه دا دعا واوریدله "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَكَامُلَ النِّعْمَةِ" یعنی ای الله زه ستا نه دکامل نعمتونو مطالبه کوم رسول الله ددی کس نه تپوس اوکړو کامل نعمت خه خیز دی هغه اوونیل ما یوه دعا غوښتلی وه او زما امید دی چي ماته به ددینه خیر حاصلیږي رسول الله او فرمائیل یقینا په نعمت تامه کي جنت ته دخول او دجهنم نه نجات دواړه شامل دي، بیا رسول الله دنورو دوه کسانو نه یوه دعا واوریدله چي ونیل یي "یا ذا الجلال والاکرام" رسول الله او فرمائیل ستاسو دعا قبوله شوه پس اوغواړئ خه چي مو خوښه وي رسول الله دیو بل کس نه دعا واوریدله چي ونیل یي "اللهم اني اسئلك الصبر" یعنی ای الله زه ستا نه صبر غواړم رسول الله او فرمائیل تا دا الله نه مصیبت او غوښتلونو په دي وجه ورته عافیت هم اوغواړه

۳۵۲۸_ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِذَا قَرَعَ أَحَدُكُمْ فِي التَّوَمْرِ فَلْيَقُلْ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ عَذَابِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ

يَحْضُرُونَ. فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ". قَالَ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو يُلَقِّقُهَا مَنْ بَلَغَ مِنْ وَلَدِهِ وَمَنْ لَمْ يَبْلُغْ مِنْهُمْ كَتَبَهَا فِي صَاحٍ لَمْ يَلْقَ فِي عُنُقِهِ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه عمرو بن شعيب دخپل پلار نه اوهغه دده دنيکه نه روايت کوي فرماني چي رسول کريم صلي الله عليه وسلم به په خوب کي دويري په وخت کي خلقوته دا کلمات خودل.

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمْزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَحْضُرُونَ يعني زه دالله تعالي په تمامو کلماتوسره پناه غواړم دهغه دغضب نه اودهغه د عذاب نه اودهغه دبنندگانودشر نه اودوسوسو دشيطان نه اوددي نه چي شيطان زماخواته راشي ، دعبدالله بن عمر رضي الله عنه په اولاد کي چي به څوک د هوبنياريدو اود بلوغ حد ته ورسيدو نوداعاء به ئي ورته خودله او چي کوم ماشوم به د هوبنياريدو حد ته لانه وو رسيدلى نو دا دعاء به يي اوليکله اوپه غاړه کي به ئي ورته واچوله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي

۹۵_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۲۹_ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيَْادٍ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ الْخُبَرَانِيِّ، قَالَ: أَتَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَقُلْتُ لَهُ: حَدِّثْنَا مِمَّا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَلَّقَ إِلَيَّ صَحِيفَةً، فَقَالَ: هَذَا مَا كَتَبَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَتَنَظَّرْتُ فَإِذَا فِيهَا: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلِّمْنِي مَا أَقُولُ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ. فَقَالَ: "يَا أَبَا بَكْرٍ، قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَلِّمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِكُهُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْ أُمَّةٍ عَلَى نَفْسِي سِوَاكَ أَوْ أَجْزَأَهُ إِلَى مُسْلِمٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

توجهه ابرارشد خبراني وائي زه عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ته ورغلم او

¹ - سنن ابی داود، الطب ۱۱ (۳۸۹۳) (تحفة الأشراف: ۸۰-۸۱).

² - ترمذی به المؤلف (تحفة الأشراف: ۸۵۵۸).

ورته مي اووئيل تا چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه كوم حديث اوريدلي وي هغه راته بيان كړه نو هغه يوه ليكلي شوي پاڼه ماته پيش كړه او وئيل يي دا هغه كاغذ دي كوم چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ليكلي شوي مونږ ته راكړي وو ما چي اوكتل نو په دي كي ليكلي شوي وو ابوبكر رضي الله عنه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته عرض او كړو اي دالله رسوله ماته كومه داسي دعا اوبنايه چي زه يي سحر او ماښام وایم رسول الله او فرماښل اي ابوبكر دا دعا وایه

"اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِكُهُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَهُ، وَأَنْ أَقْتَرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا أَوْ أَجْزَأَهُ إِلَى مُسْلِمٍ" يعني اي الله چي داسمانونو او زمكي پيدا كونكي يي دپټو او بنكاره خيزونو خبردار يي ستا نه علاوه بل هيڅوك حقدار دبندي نشته ته دهر خيز رب او دهر خيز بادشاه يي اي الله زه په تاباندي پناه غواړم دخپل نفس دشر نه او دشيطان دشر نه او دهغه په جال كي دگيريدو نه او زه پناه غواړم ددي خبري نه چي زه دخپل خان خلاف كومه گناه او كړم او يا په دي گناه كي كوم مسلمان لره ملوث كړم

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

۹۶_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۳_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ، يَقُولُ: قُلْتُ لَهُ: أَلَيْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَعَنَهُ وَرَفَعَهُ. أَنَّهُ قَالَ: "لَا أَحَدٌ أَخْبَرَنِي مِنَ اللَّهِ وَلِلَّهِكَ حَرَمُ الْفَوَاحِشِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَلَا أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ التَّذُّعُ مِنَ اللَّهِ، وَلِلَّهِكَ مَدْحٌ لِنَفْسِهِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل دالله تعالي نه زيات غيرت مند هيڅوك نشته همدا وجه ده چي الله تعالي بي حيايي حرامه

١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / تفسير سورة الألقام ۷ (۲۶۳۲) . وسورة الأعراف ۱ (۲۶۳۷) . والنكاح ۱۰۷ (۵۲۴۰) .

والتوحيد ۱۵ (۷۲۰۳) . ومسلم / التوبة ۶ (۲۷۶۰) (تحفة الأشراف ۹۲۸۰) . ومسنند احمد (۲۸) / (۲۳۶، ۲۳۷) .

کري ده برابر خبره ده چي بنکاره بي حيايي وي او که پته وي او په مخلوق کي هيڅوک داسي نشته چي تعريف يي دالله تعالي نه زيات خوښ وي همدا وجه ده چي الله تعالي خپل تعريف پخپله کري دي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي

۹۷- باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۳۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عمرو، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ: عَلَّمَنِي دُعَاءَ أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي، قَالَ: "قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّلُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُ عَنِّي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَهُوَ حَدِيثٌ لَيْثٌ بْنُ سَعْدٍ، وَأَبُو الْخَيْرِ اسْمُهُ مَرْثَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْيَزَنِيُّ. (١)

ترجمه ابوبکر صدیق رضي الله عنه نه روایت دی چي ما عرض اوکړو یا رسول الله صلي الله عليه وسلم داسی دعا راته اوبښايه چي زه یی په مانځه کې وایم، رسول الله صلي الله عليه وسلم راته او فرماښل داسی وایه:

اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلَا يَغْفِرُ الذُّلُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُ عَنِّي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ"

یا الله ما په خپل ځان ډیر ظلم کړی دی او بل هیڅوک گناهونه نشي معاف کولی بغیر له تانه نوته ماته دخپل طرف نه معافي راکړی او په مارحم اوکړی بیشکه ته ډیر بخښونکی او ډیر مهربانه یی

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دي او دا حديث دليث بن سعد دي او دابوالخير نوم مرثد بن عبدالله يزني دي

لغات علمني دباب تفصيل نه حقيقت ته رسيدل، ظلمت ظلم يظلم ظلما په معني دظلم کولو

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الأذان ۳۹ (۸۳۲) . والدعوات ۱۷ (۶۳۲۶) . والتوحيد ۹ (۷۳۸۸) . صحيح مسلم / الدعاء والذكر ۱۳ (۲۷۰۵) . سنن النسائي / السهو ۵۹ (۱۲۰۳) . سنن ابن ماجه / الدعاء ۳ (۳۸۳۵) (تحفة الأشراف : ۶۶۰۶) . مسند احمد (۷/۴)

اود باب افعال نه معني تياره

تشریح: اوبه يوروايت کي في صلاتي سره في بيتي هم دی يعني داسی دعا چي په مانخه کي بی هم وایم او هسی بی هم کله چي دعا غواړم وایم او په یو روایت کي ظلما کثیرا دی په ث باندی اوبل روایت کي ظلما کبیرا دی په "ب" باندی یعنی غټ ظلم دا یوه ډیره جامع دعا ده ددي اندازه د دینه لگیدلی شي چي دا رسول الله صلي الله عليه وسلم خپل محبوب دوست او دغار ملگري ته خودلي وه بعضي علماء واني چي دا دتشهد نه پس په مونځ کي وئیلی شي او علامه ابن دقیق هم دپته ترجیح ورکړي ده ، علامه کرمانی او ابن حجر هم ددي قائل دي

مغفرة من عندك. ابن جوزي ددي دا مطلب بیان کړي دي چي اي الله ته دخپل طرفه مانه مغفرت وکړي زه خوبلکل ددي لائق نه یم ، اودا مغفرت به ستاد طرفه ستا فضل وي

٣٥٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا سَفْيَانُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، قَالَ: جَاءَ الْعَبَّاسُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَتْهُ سَبْعَ عَشْرَةَ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: "مَنْ أَنَا؟" فَقَالُوا: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْكَ السَّلَامُ. قَالَ: "أَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ فِرْقَتَيْنِ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ فِرْقَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ قَبَائِلَ فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ قَبِيلَةً، ثُمَّ جَعَلَهُمْ بُيُوتًا فَجَعَلَنِي فِي خَيْرِهِمْ بَيْتًا، وَخَيْرَهُمْ نَسَبًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. (١)

ترجمه: د عبدالمطلب بن ابي وداعه بيان دي چي عباس رضي الله عنه نبي كريم صلي الله عليه وسلم ته ورغلو او رسول الله کومه خبره واوریدله دکومي چي ورته عباس خبر ورکړو دي وخت کي رسول الله په منبر کیناستو او تپوس يي اوکړو زه څوک یم خلقو اووئیل ته داالله رسول يي په تا دي سلامتي نازله شي رسول الله اوفرمانیل زه محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب یم الله تعالي چي مخلوق پیدا کړو نو زه يي په بهترينه ډله کي پیدا کړم او بيا يي په دي ډله کي دوه ډلي جوړي کړي او زه يي په دي دواړو ډلو کي په ډیره بهتره ډله کي پیدا کړم او بيا يي په دي کي مختلفي قبيلي جوړي کړي پس زه يي دټولو نه بهتره قبيله کي شامل کړم بيا يي هغوی په کورنو تقسیم کړل نو زه يي په بهترين نسب او بهترين خاندان کي پیدا کړم

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن دي

۹۸-باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۳۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ الْأَنْسِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِشَجَرَةٍ يَابِسَةٍ الْوَرَقِ فَضَرَبَهَا بِعَصَاهُ فَتَنَازَرُ الْوَرَقُ، فَقَالَ: "إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ لَتَسَاقُطَ مِنْ ذُلُوبِ الْعَبْدِ كَمَا تَسَاقُطُ وَرَقُ هَذِهِ الشَّجَرَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، وَلَا نَعْرِفُ لِلْأَعْمَشِ سَمَاعًا مِنَ الْأَنْسِ إِلَّا أَنَّهُ قَدْ رَأَاهُ وَتَفَكَّرَ إِلَيْهِ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو خل رسول الله صلي الله عليه وسلم ديوي داسي اوچي وني په خوا کي تير شو چي پانړي يي اوچي شوي وي نو پخپله همدا يي اووله تردې چي پانړي ورته اورژيدي او بيا يي اوفرمايل.

"إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ"

ونيلو سره ديو بنده گناهونه داسي رژيري څنگه چي ددي وني پانړي اورژدلي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي دانس نه داعمش سماع مونږ ته معلومه نه ده يعني ثابته نه ده، مگر دا خبره واقعي ده چي اعمش دانس رضي الله عنه سره ملاقات کړي دي

۳۵۳۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ الْجَلَّاحِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُمَيْدِيِّ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ هَبِيبٍ السَّبَّائِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا هَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُخَيَّرُ وَيُيَسَّرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ عَشْرَ مَرَّاتٍ عَلَى الْبَرِّ الْمُغْرِبِ، بَعَثَ اللَّهُ مَسَلَحَةً يَحْفَلُونَ مِنَ الشَّيْطَانِ حَتَّى يُضَيَّحَ، وَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ مُوجِبَاتٍ، وَمَحَا عَنْهُ عَشْرَ سَوِيئَاتٍ مُوَبَقَاتٍ، وَكَانَتْ لَهُ بِعَدْلِ عَشْرِ رِقَابٍ مُؤَمَّنَاتٍ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ لَيْثِ بْنِ سَعْدٍ، وَلَا نَعْرِفُ لِعُمَارَةَ بْنِ هَبِيبٍ

سَبَّاحًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه د عماره بن شبيب بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي چاچي دماښام وخت کي لس پيري دا دعا اوويله

"لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَيَاةُ، يُخَيِّ وَيُيَبِّثُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" نشته لائق دبندي مگر صرف الله تعالي دي چي يواخي دي او شريك ورسره نشته هغه لره بادشاهي ده او هم هغه لائق دتعريف دي چي ژوندي کول او مړه کول کوي او هغه يقينا چي په هر څه قادر دي. الله تعالي به دسحر کيدو پوري دده دحفاظت دپاره مسلح فرشتي راليري چي دشیطان نه به دده دحفاظت کوي او ددي کلماتو په بدل کي به دده دپاره لس نيکي اوليکلي شي چي ده لره به داجر او ثواب مستحق گرځوي او دده مهلک گناهونه او بدنياني به ختمي کړي او ده ته به دلسو غلامانو ازادولو اجر ورکولي شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دليث بن سعد په روايت پيژنو او مونږ ته ددبي کريم صلي الله عليه وسلم نه دعمار دسماع باره کي علم نشته

٩٩- باب فِي فَضْلِ التَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ وَمَا ذَكَرَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ لِعِبَادِهِ

دتوبي او استغفار فضيلت او په بندگي نودالله تعالي درحمتو نويان

٣٥٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: أَكْثَرُ صَفْوَانِ بْنِ عَسَالٍ الْمُرَادِيِّ أَسْأَلُهُ عَنِ التَّسْبِيحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ، فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ يَا زَيْدُ؟ فَقُلْتُ: انْتِفَاءُ الْعِلْمِ، فَقَالَ: "إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَتَّبِعُ أَجْنَحَتَهَا لَطَالِبِ الْعِلْمِ رَضًا يَتَطَلَّبُ، فَقُلْتُ: إِنَّهُ حَلَفَ فِي صَدْرِي التَّسْبِيحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ بَعْدَ الْغَائِطِ وَالْبَوْلِ وَكُنْتُ امْرَأً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَجِئْتُ أَسْأَلُكَ هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي ذَلِكَ هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. كَانَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَوْ مُسَافِرِينَ أَنْ لَا نَزِعَ خِفَافًا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ، لَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَتَوْبَةٍ. فَقُلْتُ: هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي الْهَوَى هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي ذَلِكَ هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. هَلْ سَمِعْتَهُ يَذْكُرُ فِي الْهَوَى هَيْئًا؟ قَالَ: نَعَمْ. كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَبَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَهُ إِذْ نَادَاهُ أَعْرَابِي بِصَوْتٍ لَهُ جَهْلُورِي، يَا مُعَنَّدُ، فَأَجَابَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْوَ مِنْ صَوْتِهِ هَاؤُمُ، فَقُلْنَا لَهُ: وَيَحَلَهُ، اغْضُضْ

مِنْ صَوْتِكَ فَإِنَّكَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا أَغْضُضُ. قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَتَبَا يَلْحَقُ بِهِمْ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". فَمَا زَالَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى ذَكَرَ أَبَا بَا مِنْ قَبْلِ الْمَغْرِبِ مَسِيرَةَ سَبْعِينَ عَامًا عَزُضَهُ، أَوْ يَسِيرَ الزَّاكِبِ فِي عَزُضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَامًا. قَالَ سُفْيَانُ: قَبْلَ الشَّامِ. خَلَقَهُ اللَّهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مَفْتُوحًا يَغْنِي لِلتَّوْبَةِ. لَا يُغْلَى حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: روایت کوی زربن حبیش رضي الله عنه چي زه صفوان بن عسال رضي الله عنه ته راغلم په موزو باندي دمسح تپوس مي تري کولو نو هغه راته اوونيل ، اي زرت هه شي دلته راوستی ، ما ورته اووی دعلم حاصلولو طلب هغه راته اوی ، طالب ته فرشتی خپلی وزری غوروي ما ورته اوی: دوږو بولو او لویو بولو نه پس موزو باندي مسح کولو کې مي زړه کې هه شک پیدا شوی دی ، ته درسول الله صلي الله عليه وسلم صحابي يي ، تاته راغلم چی ایا تا درسول الله صلي الله عليه وسلم ته ددي په حقله هه اوریدلي دي ؟ هغه اووی ، او: رسول الله صلي الله عليه وسلم به مونږ ته حکم کولو کله چی به مونږ په سفر کې وو چی دري ورځي او دري شپې بغير دجنابت نه موزی مه اوباسی ،يعني دوږو بولو او لویو بولو او خوب نه پس اودس کولو په وخت کې موزی مه اوباسی مسح پري کوی ، ما ورته اوی: ایا تا دمحبت په حق کې هم درسول الله صلي الله عليه وسلم نه هه اوریدلي دي ، هغه اووی ، او: مونږ رسول الله صلي الله عليه وسلم سره ناست وو چی یو باندې چي راغي رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يي په اوچت اواز غږ اوکړو ، یا محمد صلي الله عليه وسلم ، رسول الله صلي الله عليه وسلم هم تقریبا په دغه شان اوچت اواز غږ ورکړو ، هو ، ما هغی اعرابي ته اووی تبا هه شي اواز لږ کم کړه ته دپیغمبر سره خبري کوي او ددی نه ،يعني درسول الله صلي الله عليه وسلم په مخکي داوچت اواز نه، منع شوی ده ، هغه اووی قسم په الله زه خو اواز نه کم کوم ، دغه اعرابي پیغمبر ته عرض اوکړو ، بنده دیو قوم سره مینه لري خو هیچري يي ورسره ملاقات اونه شي رسول الله صلي الله عليه وسلم افرمائیل ، دقیامت په ورځ به بنده دهغه قوم سره وي چا سره چي يي مینه وي ، بیا رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ سره خبری جاري اوساتلی تردی چی وبي فرمائیل نمر پریاته طرف ته دتوبی یوه دروازه ده چی پلنوالي کې یی دڅلوښتو یا اویا کالو مزل دی (یایی دا وفرمائیل) چي په اس سور ورکښی څلوښت کاله یا اویا کاله مزل کولی شي ، په راویانو

کې يو کس سفيان وايي دا دروازه شام طرف ته ده، کله نه چي الله تعالي زمکه اسمانونه پيدا کړي دي دا دروازه يي دتوبي دپاره پرانيستي پيدا کړي ده هله به بند پيږي چي نمر دمغرب نه راوخيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

لغات [ابتغاء] ابتغاء، بغى، بغاء د ضرب نه په معني دطلب کولو دي

اتضع وضع وضعاً وموضعا دفتح نه په معني داخودلو دي

الجنحة اجنحة دجناح جمع ده دمرغی وزر ته ونيلي شي

احك حك حكا دنصر نه په معني دلولولو دي

اجهوري ا جهر جهارة د کرم نه په معني د اواز پورته کولو دي [ويوحك] ويح درحم او ترس کلمه

ده کله کله دمداح او تعجب په وخت کې هم استعمال پيږي لکه چي ويلي شي ويح لزيد يعني زيد

خومره خوش نصيب دي

[الغضض] غض غضاً وغضاضاً دنصر نه په معني د نظر او اواز ټيټولو دي

تشرح "ثلاثة ايام ولياليهن" يعني هر مسلمان دجنابت دحالت نه علاوه دري ورځي او

شپي په سفر کې په موزو بغير دوستلو مسح کولي شي، د امام ابوحنيفه او شافعي او احمد

په نزد دمسافر دپاره دري ورځي او شپي او د مقيم دپاره يوه شپه او يوه ورځ مسح کول جائز

دي. احناف وايي دا مسح په حدث اصغر کې وي او که چاته دحدث اکبر ضرورت وي نو په

دي صورت کې به دي موزي اوباسي او خپي به وينځي

"وقد نهيت عن هذا" ددني په وړاندي دچغو وهلو نه منع راغلي ده بلکه دهغه په وړاندي په

مزه خبرو کولو حکم راغلي دي لکه چي په قران کریم کې ارشاد الهي دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا

لُزِعُوا أَمْوَالَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ

وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ (الحجرات ۲)

ترجمه يعني اي مومنانو ددني داواز دپاسه خپل اواز مه تيزوي او چغي ورته مه وهی لکه

ناسو چي پخپل مينځ کې يو بل ته چغي وهی هسي نه چي اعمال مو برباد شي او تاسو به نه

پوهيږئ

ددې ايت دنزول نه پس دصديق اکبر رضي الله عنه عادت دا جوړ شو چي خبري به يي ډيري په

مزه مزه کولي او عمر رضي الله عنه به دومره په مزه مزه خبري کولي چي رسول الله به نه

اوريدلي تردې چي ددوباره تېوس کولو ضرورت به پيښ شو او همدارنگي دنورو صحابه

کرامو هم دا عادت جوړ شوی وو نو په دي وجه صحابه کرامو دا ديهاتي منع کړو چي درسول

الله په وړاندي په تيز اواز خبري مه كوه.

"المرء مع من احب" ددي مطلب دادې چې سړي كه په دنيا كې دخپل محبوب نه اكر كه لري وي ليكن په اخرت كې به ورنه لري نه وي ، دا سوال صرف دې ديهاني نه دي كړي بلكه نورو ډيرو صحابه كرامو هم كړي وو.

انس رضي الله عنه فرماني چې صحابه كرام په دنيا كې په بل هيڅ څيز دومره نه وو خوشحاله شوي څومره چې ددي حديث په اوريدو خوشحاله شوي وو.

علماؤ ليكلي دي چې په دې حديث كې يو لوي زيري هم دې په دې كې دخاتمه بالخيز بشارت دي ، سړي به په قيامت كې دنيكو خلقو سره هله وي كله چې يې خاتمه په خير سره شوي وي . ملا علي قاري قول دي چې كچري څوك دنيك خلقو سره محبت لري نو دقيامت په ورځ به دهغوئ سره وي او كچري دكوم فاسق فاجر سره يې محبت وي نو بيا به دهغوئ سره وي.

مسيرة عرضه او يسير الراكب في عرضه اربعين اوسبعين عاما يعن دكوم مسافه چې څلوېښت يا اوبيا كاله دى او يا دسور په عرض كې څلوېښت يا اوبيا كاله روان وي ددينه كوم خاص تحديد مراد نه دى بلكه تكثير مراد دى يعنې چې دتويي دروازه ډيره زياته وسيع ده او دوسعت حد يې په څلوېښتو او اوبياوو سره بيان كړى دى مطلب دادى كه څوك كله هم توبه اوباسي نو دالله رحمت به ډير وسيع بيا مومي.

٣٥٣٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ السَّعِيِّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: أَكَيْتَ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ الْمُرَادِيَّ، فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكَ، قُلْتُ: ابْتِغَاءَ الْعِلْمِ، قَالَ: "بَلَّغْنِي أَنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَمَعُّ أَجْنَحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رَمًا بِمَا يَفْعَلُ". قَالَ: قُلْتُ لَهُ: إِنَّهُ حَالَهُ أَوْ قَالَ: حَلَّ فِي نَفْسِي هَيْبَةٌ مِنَ الْمَسِيحِ عَلَى الْخَفِيِّينَ، فَهَلْ حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ هَيْبَتًا؟ قَالَ: لَعَمْ، كُنَّا إِذَا كُنَّا فِي سَفَرٍ أَوْ مُسَافِرِينَ أَمْرًا أَنْ لَا تَخْلَعُ خِفَافًا وَلَا ثِقَالًا إِلَّا مِنْ جَنَابِهِ، وَلَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَتَوْبَرٍ". قَالَ: فَقُلْتُ: فَهَلْ حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْهُوسَى هَيْبَتًا؟ قَالَ: لَعَمْ، كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فَنَادَاهُ رَجُلٌ كَانَ فِي آخِرِ الْقَوْمِ بِصَوْتٍ جَهَوْرِيٍّ أَعْرَافِيٍّ جَلُفٍ جَابٍ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ، فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ: مَهْ إِنَّكَ قَدْ نُهِيتَ عَنْ هَذَا، فَأَجَابَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعَوًّا مِنْ صَوْتِهِ هَاوْمًا، فَقَالَ الرَّجُلُ: يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَكِنَّا يَلْحَقُ بِهِمْ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ". قَالَ

قَالَ زَرْ: فَمَا بَرَحَ يُحَدِّثُنِي حَقَّقَ حَدَّثَنِي أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ بِالنَّبِيِّ بَابًا عَرَضَهُ مَسِيرَةً سَبْعِينَ عَامًا لِلتَّوْبَةِ. لَا يُغْلَى حَقَّقَ تَطْلُعَ الشَّمْسِ مِنْ قِبَلِهِ. وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا (الأنعام: ١٥٨) الْآيَةُ. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه روايت کوي زر بن حبیش رضي الله عنه چي زه صفوان بن عسال رضي الله عنه ته ورغلم نو هغه راته اووئیل، ای زرت هه شي دلته راوستی، ما ورته اووی دعلم طلب هغه راته اووئل، طالب ته فرشتی خپلی وزری غوړوي ما ورته اووئل دوړو بولو او لویو بولو نه پس موزو باندي مسح کولو کې مي زړه کې څه شک پیدا شوی دی. ته در رسول الله صلي الله عليه وسلم صحابي یی. تاته راغلم چی ایا تا در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه ددي په حقله څه اوریدلي دي؟ هغه اووئل، او! رسول الله صلي الله عليه وسلم به مونږ ته حکم کولو کله چی به مونږ په سفر کې وو چی دري ورځي او دري شپي بغير دجنابت نه موزی مه اوباسی! یعنی دوړو بولو او لویو بولو او خوب نه پس اودس کولو په وخت کې موزی مه اوباسی! مسح پري کوی، ما ورته اووئل ایا تا د محبت متعلق هم در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه څه اوریدلي دي. هغه اووی، او، مونږ رسول الله صلي الله عليه وسلم سره ناست وو چی یو بانډ چي راغلو رسول الله صلي الله عليه وسلم ته یی په اوچت اواز غږ اوکړو، یا محمد (صلي الله عليه وسلم)، رسول الله صلي الله عليه وسلم هم تقریبا په دغه شان اوچت اواز غږ ورکړو، هو، ما هغی اعرابي ته اووی تباه شي اواز لر غلی کړه ته دپیغمبر سره خبري کوي او ددی نه یعنی در رسول الله صلي الله عليه وسلم په مخکی داوچت اواز نه، منع شوی ده، هغه اووئل قسم په الله زه خو اواز نه غلی کوم، دغه اعرابي پیغمبر ته عرض اوکړو. بنده دیو قوم سره مینه لري خو ورسره یی ملاقات نه وي شوي؟ رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمانیل، دقیامت په ورځ به بنده دهغه قوم سره وي چا سره چي یی مینه وي. بیا رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ سره خبری جاري اوساتلی تردی چی ویی فرمانیل نمر پریوانه طرف ته دتوبی یوه دروازه ده چی پلنوالي کې یی دخلوبنتو یا اویا کالو مزل دی، یایی دا وفرمانیل، چي په اس سور ورکښی څلوېښت کاله یا اویا کاله مزل کولی شي. دا دروازه به هله بندېږي چي نمر دمغرب نه راوخیزي او ددي دلیل دا ایت کریمه هم دی "يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا" یعنی کله چي علامات د قیامت ظاهر شي نو دغه وخت به ایمان راوړل فائده نه ورکوي.

دصفوان ابن عسال رضي الله عنه حالاته

نوم صفوان دپلار نوم عسال دکوفي اوسیدونکي دي او اکثر یی نقل دروايت داهل کوفه نه

کړي دي چي يوڅو روايات ورته منقول دي

۳۵۲۷- حَدَّثَنَا إِسْرَاهِيْمُ بْنُ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عِيَّاشٍ الْحَنْمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتٍ
بْنُ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ.
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَابِتٍ بْنِ ثَوْبَانَ،
عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِهَذَا
الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ. (١)

ترجمه : روايت دي د عبدالله بن عمر رضي الله عنه نه چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
فرمايلي دي بيشكه الله تعالي دبنده توبه قبلوي ترڅو چي يي ساه مری ته نه وي راغلي
(يعني چي دخنکدن حالت کې نه وي،

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي. او جبير بن نفيير دابن عمر په واسطه په
مذکور سند هم دماقبل هم معني روايت نقل کړي دي

لغات ايقل اقبل، قبالة دسمع او ضرب او نصر نه دکوم څيز ضامن او کفيل کيدل دي، لکه
چي ونيلى شي تقبل الله دعائه يعني الله تعالي دي دهغه توبه قبوله کړي او په جديد لغت کې
مغربي جانب ته ونيلى شي ايغر غرا غرغر غرغرة، بالشې فعللة، دکوم څيز دتباهي انتظام
کول زنکدن ته هم غرغره په دي وجه ونيلى شي

تسريح "مالم يغرغر" ددي مطلب دادی چي دهغه وخته پوري دبنده توبه قبلیدی شي ترڅو
پوري چي دده روح مری ته رارسيدلی نه وي او مرگ يي يقيني شوی نه وي او فرشتي يي
ليدلي نه وي

حکيم الامت اشرف علي تهانوي ليکلي دي چي دمرگ په وخت کې دانسان دوه حالتونه دي،
اولني حالت ته "حالت ياس" ونيلى شي يعني انسان دظاهري اسبابو په درجه کې دزندگۍ نه
نااميده شي مگر په دغه وخت کې هغه ته دعالم برزخ احوال منکشف شوي نه وي نو په دي
وخت کې په اتفاق سره دمسلमानو او کافرانو توبه قبلېږي، دويم حالت هغه دی په کوم کې
چي هغه ته دعالم برزخ حالت منکشف کيدل شروع شي او فرشتي اوويني نو په داسي حالت
کې دچا توبه نه قبلېږي په پورتنی حديث کې هم ددي حالت بيان دی او ددي حديث مفهوم په

قران كريم كې داسي بيان شوى دى " وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يُمُوتُونَ وَهُمْ كَفَارًا وَلَهُمْ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا.

ترجمه يعني دداسي كسانو ايمان به معتبر نه وي څوك چې بد كارونه كوي تردي چې مرگ ورته راشي نو بيا دوى ووايي چې زموږ توبه ده او څوك چې د كفر په حالت كې مړه شي نو دداسي خلكو دپاره مونږم دردناك عذاب تيار كړى دى

په دې حديث كې دې خبرې ته ترغيب وركولى شي چې كله دانسان نه گناه اوشي نو فورا دې توبه اوباسي هسي نه چې مرگ ورباندي راشي او بيا توبي اوباسي او قبلېرې به نه ، حقيقت دادى چې دينده دعبدیت تقاضا داده چې اول خو دې په قصد سره دخپل معبود نافرماني او گناه نه كوي خو كه په نادانى سره ورته گناه اوشي نو دخپل خالق دقهر او غضب نه دې اووېرې اوفورا دې توبه اوباسي

بيان القران تحت تفسير وليست التوبة للذين يعملون السيئات.

۳۵۳۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَنْ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ أَحَدِكُمْ مِنْ أَحَدِكُمْ بِضَآئِلِهِ إِذَا وَجَدَهَا". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، وَالتَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، وَأَنَسٍ. قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي الزِّنَادِ، وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ مَكْحُولٍ، بِإِسْنَادٍ لَهُ عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوُ هَذَا. (۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي الله تعالي دينده به توبي ددينه زيات خوشحاليږي څومره چې يو كس دخپلي وركي شوي سورلي په موندلو خوشحاليږي

امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث په دې سند د ابو الزناد په روايت حسن صحيح غريب دي . او په دې باب كي دابن مسعود او نعمان بن بشير او انس رضي الله عنهم نه هم احاديث وارد دي همدا رنگي دا حديث مكحول پخپل سند دابوذر رضي الله عنه په واسطه دنيي كريم صلي الله عليه وسلم نه ددې هم معني نقل كړي دي

تفسير: علما، وائي په پورتنې حديث كې دې خبرې ته ترغيب دى چې دالله تعالي درحمت او كرم اميد دهغه دعذاب په خوف باندي غالب كول پكار دي، په يو روايت كې راغلي دي

دقيامت په ورځ چي به كله ديو سړي په حق كې دجهنم فيصله كولى شي نو دى به داسي وائي چي اى الله ماخو په تا باندې ښه گمان لرلو الله تعالى به ورته اوواني ورشئ او دى واپس راولئ يقينا چي زه دبنده سره دهغه دگمان مطابق فيصله كړم

كه افرح بتوبة عبده من احدكم، دلته دالله تعالى رحم او كرم بيانولي شي خلاصه داده چي الله تعالى دبنده په لږ شان توبيي باندې هغه ته ډيره توجه وركوي نو په دې وجه په بنده باندې لږم دي چي الله تعالى ته هر وخت متوجه وي او كه داسي اونكړي نو مونږ به چاته لږ شو او چاته به اوږاړو

۳۵۳۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ قَاصٍ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّهُ قَالَ جِئْتُ حَضْرَتَهُ الْوَفَاةَ: قَدْ كَتَبْتُ عَنْكُمْ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "لَوْلَا أَلَكُمُ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا يُذِلُّونَ وَيَغْفِرُ لَهُمْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَقَدْ رُوِيَ هَذَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. حَدَّثَنَا بِذَلِكَ قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزَّجَالِ، عَنْ عُمَرَ مَوْلَى عُفْرَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه دابو ايوب خالد بن زيد رضي الله عنه نه روايت دى چي د وفات كيدو وخت كي وونيل ما ستاسو نه يو شي پټ ساتلى وو چي درسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوريدلى وو د ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوريدلى دى چي كه چرى تاسو گناه نه كولى نو الله تعالى به داسى خلق پيدا كړي وو چي گناه به يى كوله او بيا به يى پرى طلب دېخېنى كولو او الله به ورته بخښنه كوله

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي دا حديث دمحمد بن كعب نه مروي دي او هغه دابو ايوب په واسطه دښي كريم صلي الله عليه وسلم نه په همدې مضمون نقل كړي دي لغات. لخلق خلق دنصر نه خلقا وخلق پيدا كول، اود عدم نه وجود ته راوړل

الكذب: دروغ جوړول

الاديم: دكټ كولو نه مخكې دچمري اندازه كول

تشرېح: په دې حديث كې الله تعالى دخپل صفت غفاريت ظهور په مخلوق كې غواړي دالله تعالى په متعددو صفاتو كې يو صفت غفاريت او ستاړيت او رحمت وغيره دي ددې صفاتو دظهار دپاره الله تعالى انسان پيدا كړى دى چې دخير او شر دواړه مادي يې پكې اېخودلي دي تردي چې كله دشر ماده په خير غالبه شي نو الله تعالى طرف ته متوجه شي نو الله تعالى دخپل صفت غفاريت او ستاړيت مظاهره او كړي انسان خو دي اول دا كوشش او كړي چې دشر والا ماده مغلوبه اوساتي او ددې دپاره مجاهده او كړي خو كه دا ماده غالبه شي نو فورا دي الله تعالى ته متوجه شي چې الله تعالى دا شر والا ماده ددې دپاره پيدا كړي ده چې دخپل صفت مغفرت مظاهره او كړي خو په دې شرط چې دگناه نه پس په زړه كې افسوس وي چې ما دالله تعالى نافرمانى او كړه او بيا فورا الله تعالى ته متوجه شي كله چې په زړه كې دا كيفيت پيدا شي نو بيا دزړه نه زړه جوړ شي

مطلب دادى چې په دې روايت كې دالله تعالى دمغفرت او رحمت وسعت بيانولى شي چې دخپل غفاريت او ستاړيت صفت دظاهرولو دپاره بې انتهاء مغفرت كوي نو په دې وجه خلقولر دپكار دي چې هر كله ورته گناه او شي نو دخپلي گناه نه په توبېي كولو كې دي كوتاهي نه كوي بعضي ناپوهه خلقو ددې حديث نه دا مطلب اخستى دى چې په دې كې گناه كولو ته ترغيث دى نو كه خبره داسي وي نو بيا په قران كې دگناه نه دېچ كيدو ترغيث ولي راغلى دى او انبياء دنيا ته ولي رايلېلى شوي دي

دابو ايوب خالد بن زيد انصاري رضي الله عنه حالات

نوم خالد كنيه ابو ايوب قبيله خزرج كې دبنو نجار خاندان سېره تعلق لري دنسب پوره سلسله يې داسي ده خالد بن زيد بن كليب بن ثعلبه بن عبدعوف خزرجي په بيعت عقبه كې داسلام قبلونكو مسلمانانو دجملي نه وو مديني ته دراتلو نه وروسته نبي كريم صلي الله عليه وسلم دده په كور كې قيام كړى وو او درسول الله صلي الله عليه وسلم سره هميشه په غزواتو كې شريك شوى دى په صحابه كرامو كې دفتحهاو په ډله كې شميرلى شي دا اختلاف په وخت كې به دصحابه كرامو مرجع وه. اسد الغابه،

په خالد كې يو درې خصوصيات وو . اول حب رسول. دويم ايماني جذبه. دريم حق گويي . په دې باره كې ډير واقعات مشهور دي غرض دا چې په تبعي طور حياء او شرم هم پكې زيات وو دبخاري په يو روايت كې راځي چې كله به يې په كوهي يا حوض وغيره كې غسل كول نو دشرم په وجه به يې څلورو واړو طرفونو ته كپړي زوړندولي. بخاري،

وفات: قسطنطنيه (توركي)، باندې دحملي دپاره روان وو چې په ۵۳هجري كې ديزيد بن معاويه په امارت كې دا تقريبن منعقد شوى وو غرض دا چې په دې سفر كې عام او وباء خوره

شوه او ډير خلق پكې مړه شول چي يو پكې خالد هم وو دقسطنطنيه د ديوال سره نژدي دفن كړي شو چي اوس يي هم زيارت موجود دی دمروياتو شمير يي ۱۵۰ دی چي اوه پكې متفق عليه دي

۳۵۴- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْجَوْهَرِيُّ الْبَصْرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ. حَدَّثَنَا كَثِيرٌ بْنُ قَائِدٍ. حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بْنُ عُبَيْدٍ. قَالَ: سَمِعْتُ بَكْرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيَّ يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا أَبَالِي. يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ وَلَا أَبَالِي. يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَا أَكْفِيكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا النَّوَجِ. (١)

ترجمه: دانس بن مالک رضي الله عنه نه روايت دی چي ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه دا فرمان اوریدلی دی چي الله تعالی فرماني ای د ادم اولاده: ته چي ترخو پوری مانه دعا غواړی او دمعاغی امید ساتی څه به تا معاف کوم. خواه تا هرڅومره نامناسب کارونه کړي وي او څما پري هيڅ پرواه نشته، ای د ادم خويه که ستا دگناهونو انبار دومره اوچت شي چي تراسمانه پوري اورسيږي او ته ځمانه بخښنه او غواړی نو بيا به دي هم څه معاف کړم، او ای دادم خويه څما پري هيڅ پرواه نشته، کچري ته دزمکي ده کوالي برابر گناه خان سره راوړی ماته راشی په دي شرط چي ماسره دي شرک نه وي کړی نو څه به تاسره دهغی په برابرۍ مغفرت سره ملاؤ شم

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي او مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو. لغات رجوتني رجاء، دنصر نه رجاء، ورجوا ورجاء په معني داميد وار کيدو دي او دخوف کولو دي لکه رجا الرجل يعني دسړي نه يي اميد وکړو

"عنان السماء" دعين زور سره ددی معني دا بنودلی شوي ده چي سر اوچتولو سره تاته څومره په نظر راځي. بعضي وائي چي ددی نه وريخ مراد ده "قُرَاب الارض" په قاف باندې پيش دی او زير هم دواړه قسمه راځي ليکن زيات صحيح او مشهور پيش سره دی يعني هغه څيزچي

ددى ډكوالى ته تړدى وي.

تشرېح: "لو ببلغت ذنوبك عنان السماء" مطلب دادى كه په نادانى او غفلت كې دچا نه گناه اوشي نو خلق په طور دمبالغې واني چي گناه يې اسمان ته رسيدلي ده او كه دچا گناه اسمان ته هم ورسېږي نو بيا هم دهغه دپاره دالله تعالى درحمت نه نااميده كيدل نه دي پكار يعنې كله چي بنده په اخلاص سره توبه او باسي نو الله تعالى ده لره پخپل رحمت كې راگير كړي او دټولو گناهونو نه يې اووښخې خوپه دې شرط چي دخفگان په وجه يې دسترگونه اوښكي تلي وي. علامه قليب الدين يوه واقعه ليكلي ده كله چي سفيان ثوري رحمة الله عليه بيمار شو نو حماد بن ابي مسلم دهغه بيمار پرسى ته ورغلو سفيان ثوري حماد ته اووښل چي ايا ستا دا گمان دى چي الله تعالى به زما پشان ناچيز ته مغفرت او كړي؟ حماد په جواب كې اووښل كه ماته اختيار راكړى شي چي دحساب كتاب كولو دپاره خپل پلار ته ورخي او كه الله تعالى ته ورخي ستا خپله خوښه ده نو زه به خپل ځان الله تعالى ته دحساب دپاره پيش كړم ځكه چي الله تعالى په ما باندې دخپل پلار نه هم زيات رحم كونكى دى.

۱۰۰- باب خَلَقَ اللَّهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ

الله تعالى سل رحمتونه پيدا كړي دي

۳۵۴۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " خَلَقَ اللَّهُ مِائَةَ رَحْمَةٍ، فَوَضَعَ رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ خَلْقِهِ يَتَرَاهُونَ بِهَا، وَعِنْدَ اللَّهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ رَحْمَةً ". قَالَ أَبُو عِيسَى: وَفِي الْبَابِ، عَنْ سُلَيْمَانَ، وَجُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَفْيَانَ الْبَجَلِيِّ، وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. (۱)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه نه مروې دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي الله تعالى سل رحمتونه پيدا كړي دي او يو رحمت يې دخپل مخلوق په مينځ كې په دنيا كې پريخودلي دي دكوم په برکت چي دوى په دنيا كې پخپل مينځ كې ديو بل سره رحم او شفقت كوي او باقي پاتي يو كم سل ۹۹ رحمتونه يې دخان سره ساتلي دي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي او په دې باب كې دسلمان او جندب بن عبد الله بجلي رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي

۱ - اوردو البخاري في الجامع الصحيح / الرقاق ۱۹ (۶۴۶۹)، صحيح مسلم / التوبة ۲ (۲۴۵۲)، سنن ابن ماجه / الزهد ۳۵

(۲۲۹۳) (تحفة الأعراف: ۱۴۰۷)، مسند احمد (۲/۲۲۲) (۵۱۳)

٣٥٤٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ فِي الْجَنَّةِ أَحَدٌ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ، مَا قَنَطَ مِنَ الْجَنَّةِ أَحَدٌ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي كه يو مومن ته معلومه شي چي دالله تعالي سره څنگه څنگه سزاگاني دي نو هيڅوك به دجنت اميد اونكړي، او كه يو كافر ته دا معلومه شي چي دالله تعالي رحمت څومره فراخه دي نو جنت ته درسيډو نه به هيڅوك نااميده نشي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي مونږ يي صرف دابو العلاء په روايت پيژنو كوم چي هغه دخپل پلار او دهغه پلار دابوهريره رضي الله عنه نه نقل كړي دي.

٣٥٤٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ جِئَنَ خَلْقَ الْخَلْقِ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ إِنْ رَحِمْتَ تَغْلِبُ غَضَبِي". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي كله چي الله تعالي مخلوق پيدا كړو نو پخپل ځان يي اوليكل (يعني په ځان يي مقرر كړه، چي زما رحمت به په غضب غالب كيږي

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي.

تشرېح لاندېني ايت هم د پورتنې حديث د مضمون دپاره مزيد دى (الله تعالي فرمانيلي دي:

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الرافق ١٩ (٢٦٦٩). صحيح مسلم / التوبة ٣ (٢٤٥٥) (تحفة الأشراف: ١٢٠٤٩). و

مسند احمد (٢/٢٢٢) (٣٩٤)

^٢ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / بدء الخلق ١ (٢١٨٢). والتوحيد ١٥ (٤٢٠٢). و (٤٢٥٢). و (٤٢٥٢). و (٤٢٥٢). و (٤٢٥٢).

صحيح مسلم / التوبة ٣ (٢٤٥١). سنن ابن ماجه / المقدمة ١٢ (١٨٩). والزهد ٣٥ (٢٢٩٥) (تحفة الأشراف: ١٢٢٩). و مسند

احمد (٢/٢٢٢) (٣٩٤، ٣٨١، ٣٥٨، ٣١٢، ٣٦٠، ٣٥٨، ٣/٢٢٢)

عَدَانِي أُصِيبَ بِهِ مَنْ أَشَاءَ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ يَعْنِي زه خپل عذاب په هغه چا واقع کوم په چاڼي چي او غواړم اوزما رحمت دهر څيز نه راچاپيږي د ونکي دي

يعني زما رحمت دهر يو څيز دپاره عام دي په دنيا کې څوک مومن وي او که کافر وي مکلف وي او که غير مکلف البته په اخرت کې به په کافرانو رحمت نه وي ځکه چې دبل چا په عبادت کولو سره يې خپل ځان دالله درحمت نه خارج کړي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي زما تمام امت به جنت ته ځي خو هغه څوک به نه ځي چي انکار يې کړي وي عرض اوکړي شو انکار به څوک کوي نو ويې فرمايل څوک چي زما اطاعت اوکړي هغه به جنت ته ځي اوچاچي زما نافرماني اوکړه نو هغه انکار اوکړو (رواه البخاري)

عطيه عوفي ددي ايت په تشريح کې فرمايلي دي دالله تعالي رحمت خو هر يو څيز ته شامل دي ليکن درحمت وجوب يې صرف دمتقيانو دپاره دي يعني دالله تعالي رحمت دمومنانو دپاره وسيع دي ددوی په وجه کافرانو ته هم رزق ملاوېږي او مصيبتونه ور نه دفع کيږي او دوی هم په دي سبب دالله درحمت نه مستفيد کيږي پس کله چي مومنان اخرت ته اورسيږي نو رحمت الهي به په دوی پوري خاص شي (او کافران به بغير درحمت نه پاتي شي) لکه چي دبل چا دژړ نه څوک فائده اخلي خو چي کله چراغ والا خپل چراغ وړسي نو دي محروم پاتي شي "فَسَاكُتُهَا" يعني اي بني اسرائيلو زه به په اخرت کې په تاسو کې دهغه چادپاره رحمت واجب کوم "لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ" څوک چي دکفر او معصيت نه بچ کيږي "وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ" په يتقون کې دقرض ادا کول هم داخل وو مگر په خصوصيت سره يې ځکه ذکر کړو چي په نفس باندي زکات ادا کول ډير سخت او گران وي "باياتنا" يعني زما په تمامو کتابونو "يؤمنون" ايمان لري ، اودهېڅ څيز نه انکار نه کوي ، چونکه دالله تعالي په علم کې وو چي دموسي عليه السلام شريعت به په يو وخت کې منسوخ کيږي نو ځکه يې په اننده ايت کې په دي خبره تنبيه ورکړه او بني اسرائيلو ته يې دخاتم الانبياء د اتباع ترغيث ورکړو (مظهري)

٣٥٤٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الثَّلَاجِ وَرَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَغْدَادَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ صَاحِبُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ نَحْمِيٍّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ زُرَيْبٍ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، وَكَأَبٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ، وَرَجُلٌ قَدْ صَلَّى وَهُوَ يَدْعُو وَيَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَكْذَرُونَ بِمَدْعَا اللَّهِ؟ دَعَا اللَّهُ بِأَسْمَاءِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أَعْطَى".

قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ ثَابِتٍ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ، عَنْ أَنَسٍ (١). ترجمه دانس رحمه روايت دي فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم مسجد ته داخل شو او يوسري مونخ كوو اودعايي كوله چي اللَّهُمَّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ بِدِيْعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ. يعني اي الله ستانه سوال كوم په دي وجه چي ته دحمدلاتي يي ستانه علاوه بل معبودنشته دي ته احسان كونكي يي نا اشناپيداكونكي داسمانونواودزمكي يي اي دجلال اوداكرام والاذاته اي ژونديه اي قائمه، رسول كريم صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ايا تاسو ته معلومه ده چي په كومو الفاظو يي دعا اوغوښتله يقينا ده راوبللو الله تعالي لره دهغه په لويي نوم سره په كوم سره چي كله هغه راوبللي شي اوقبلول كوي اوكله چي پري سوال اوكرې شي نو وركول كوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. داحديث د ثابت په سند غريب دي اوددي سند نه علاوه په نورو سندونو هم دانس رضي الله عنه نه مروي دي

١٠١- بَابُ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ

ددې ارشاد نبوي مطلب 'رغم انف رجل'

٣٥٤٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا رُبَيْعُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عَنْدهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ رَمَضَانُ ثُمَّ أَسْلَخَ قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لَهُ، وَرَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ أَذْرَكَ عَنْدهُ أَبَوَاهُ الْكَبِيرَ فَلَمْ يَدْخُلَاهُ الْجَنَّةَ". قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: وَأَكْثَنُهُ قَالَ: "أَوْ أَحَدَهُمَا". قَالَ: وَفِي الْبَابِ، عَنْ جَابِرٍ، وَأَنَسٍ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَرُبَيْعُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ هُوَ أَخُو إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَهُوَ ثِقَةٌ وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ، وَيُرْوَى عَنْ بَعْضِ أَهْلِ الْعِلْمِ، قَالَ: إِذَا صَلَّى الرَّجُلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً فِي

^١ - سنن ابى داود/ الصلاة ٣٥٨ (١٣٩٥)، سنن النسائي/ السهو ٥٨ (١٣٠١)، سنن ابن ماجه/ الدعاء ٩ (٢٨٥٨) (تحفة الأشراف

الْمَجْلِسُ أَجْزَأُ عَنْهُ مَا كَانَ فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي دهغه سري پوزه په خاورو ککړه شه «خوار اوذليل دي شي، دچامخکې چي زما نوم واخستی شي او هغه په مادرود اونه وائي، دهغه سري پوزه په خاورو ککړه شه «خوار اوذليل دي شي، په چاچي رمضان مياشت راشي او داسي تيره شي چي ده ته پکي مغفرت اونه شي دهغه سري پوزه په خاورو ککړه شه «خوار اوذليل دي شي، چاچي خپل مور او پلار دبوډوالي په عمر کي موندلي وي او ده هغوی سره دحسن سلوک نه کولو په وجه خان دجنت مستحق جوړ کړي نه وي، دراوي عبدالرحمن قول دي زما خيال دادي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دواړه يعني مور او پلار ياد کړل او يا دا چي په دوی کي يي يو ياد کړو «چي مور او پلار يا په دوی کي يو يي په بوډوالي کي موندلي وي او خان يي ورباندي بخلي نه وي، دا حديث په دي سند حسن غريب دي، ربعي بن ابراهيم داسماعيل بن ابراهيم ورور دي او يو ثقه راوي دي او په ابن عليّه مشهور دي، او په دي باب کي دجابر او انس رضي الله عنهما نه هم احاديث وارد دي، دبعضي اهل علمو نه مروی دي کله چي يو بنده په مجلس کي په رسول الله صلي الله عليه وسلم يو خل درود اوواني نو په دي مجلس کي چي هر خو پيري در رسول الله نوم ذکر کيږي يو خل درود ونييل به دټولو دپاره کافي وي «يعني هر خل درود ونييل به ضروري نه وي، لغات. رغم انف لفظي معني په خاورو کې پوزه ککړيدل مراد ورته ذلت او حقارت دي

تسريح يقينا چي دهغه کس نه به زيات بدقسمت څوک وي چي ديني کريم صلي الله عليه وسلم احسانات هير کړي او درود ورباندي اونه وائي رسول الله خو خپل کلی او وطن پريخودلی وو او په امت يي دشفت کولو په وجه دخپلو عزيزانو او رسته دارو نه جدائي اختيار کړي وه او په طائف کې په کانزو ويشتلی شوی وو او په احد کې يي غاښونه شهيدان شوی وو او دمرگ په وخت کې يي هم خپل امت ياد وو او دقيامت په ورځ هم چي تمام انبياء عليهم السلام به نفسي نفسي اواز کوي مگر رسول الله به امت نه هيروي او امتي امتي الفاظ به وائي

علامه سخاوي هغه وعيدونه جمع کړي دي کوم چي په رسول الله باندي د درود نه ونيلو په وجه وارد دي چي دداسي کس دپړه هلاکت دی او شقاوت دی او داسي کس دجنت لاري لره هيرونکی دی او جهنم ته داخلیدونکی او ظالم او بخيل دی او دين يي ناقص دی او دقيامت په

¹ - تلوه به المؤلف والجملة الأخيرة عند مسلم في البر والصلة ٢ (٢٥٥١) (تحفة الأشراف : ١٢٩٤٤) . و مسند احمد

ورخ به هم درسول الله دزيارت نه محروم شي همدا وجه ده چي علامه عبدالبر ليكلي دي چي كله درسول الله نوم واخستلی شي نو درود ونيل به ورباندي واجب وي ليکن جمهور علماء وائي که په مجلس کې يوخل هم درود اوونيلي شي نو کافي ده او دهر خل نوم اخستلو سره درود ونيل مسح او باعث دبرکت دي

٣٥٤٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَزَيْدُ بْنُ أَيُّوبَ، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ عَمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حُسَيْنٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْبَخِيلُ الَّذِي مِنْ ذِكْرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: علي رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي ډيربخیل دی هغه سړی دچا مخکې چي زما نوم واخستی شي اوپه مادرو د اونه وائي، اوبخیل دالله تعالي ناخوښه دی،

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح غريب دي.

لغات ذکر: ذکر يذکر ذکرأ معني تذکره کول، يصل صلي يصل صلاة معني دعا: مصلي دومنځ کولو خاي.

تشریح: ددي حديث مضمون په ډيرو احاديثو کې راغلی دی دابوهريره رضي الله عنه بيان دی چي کامل بخیل هغه کس دی دچا په وړاندي چي درسول الله ذکر اوشي او دی درود اونه وائي په يو بل روايت کې دا ارشاد نبوي راغلی دی چي هلاکت دي وي دهغه کس دپاره څوک چي دقيامت په ورځ مالره اونه وينې عائشه رضي الله عنها عرض اوکړو داسي به څوک وي چي ستا ليدل به نه غواړي ورته يي اوفرمانيل څوک چي بخیل وي عائشه رضي الله عنها عرض اوکړو بخیل څوک دی ورته يي اوفرمانيل چي بخیل هغه څوک دی چي زما ذکر واورې او درود اونه وايي. دحسن او حسين دواړو په روايتونو کې راغلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ديو سړي دبخیل کيدو دپاره دا کافي دي چي دهغه په وړاندي زما ذکر اوکړی شي او درود اونه وائي.

شارح دحديث نبوي او محقق بي مثال مولانا محمد حسين صديقي ددي حديث په تشریح کي

ليکلي دي . د ابوذر غفاري رضي الله عنه بيان دي چي زه يو خل دنبي کريم صلي الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم رسول الله دصحابه کرامو نه تېوس اوکړو چي ايا په ټولو کې زيات بخیل انسان درته اونه بنايم صحابه کرامو عرض اوکړو ضرور يي راته اونيابه رسول الله اوفرمانيل دچا په وړاندي چي زما ذکر اوشي او هغه راباندي درود اونه وائي علامه سخاوي وائي چي داسي کس په دنيا کې دهر چانه زيات بخیل دی

۱۰۲- باب في دُعَايِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

درسول الله صلي الله عليه وسلم ددعا ککا نوييان

۳۵۴۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ بَرِّدْ قَلْبِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ. اللَّهُمَّ نَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الْقُوتَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه . د عبد الله بن ابي اوفي رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به اکثر دا دعا ونيله:

"اللَّهُمَّ بَرِّدْ قَلْبِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرْدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ. اللَّهُمَّ نَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الْقُوتَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ"

يعني اي الله زما زړه د واورې په ابو اوگلي باندي اووښخه، اي الله زما زړه دگناهونو نه داسي صاف کړه لکه څنگه چي سپينه کپړه دخبري نه تا صفا کړي ده امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح غريب دی

۳۵۴۸- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْقُرَظِيِّ الْمَكِّيِّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَقْبَةَ، عَنْ تَالِيعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ فَتَحَ لَهُ مِنْكُمْ بَابَ الدُّعَاوِ فَتَحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ، وَمَا سِئَلَ اللَّهُ هَيْئَةً يُغْنِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ

يُسْأَلُ الْعَاقِبَةُ". وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا تَزُولُ وَمِمَّا لَمْ يَزَلْ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالدُّعَاءِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الْقُرَشِيِّ وَهُوَ الْمَكِّيُّ الْمَكِّيُّ وَهُوَ ضَعِيفٌ فِي الْحَدِيثِ ضَعْفُهُ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْ قَبْلِ حَفْظِهِ. (١)

ترجمه د عبدالله بن عمر رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په تاسو کي چي دچا دپاره ددعا دروازه پرانيستلي شوه نو گويا کي هغه ته درحمت دروازه پرانيستلي شوه او دالله تعالي نه په غوښتلي شوو څيزونو کي الله تعالي ته دعا فيت دغوښتلو نه بل څيز زيات محبوب نه دي (يعني دالله تعالي نه چي څومره څيزونه غوښتلي شوي دي په هغوی کي دعا فيت نه زيات بل بهتر څيز نه دي غوښتلي شوي).

ارشاد نبوي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي يقينا چي دعا دنازل شوو امورو او غير نازل شوو امورو دواړو دپاره فائده ورکوي پس لازم دي په تاسو باندي اي دالله بندگانو دعاغوښتل

امام ترمذي واني دا حديث غريب دي مونږ يي صرف دعبدالرحمن بن ابي بکر قرشي په سند پيژنو چي مکي دي او په باب حديث کي ضعيف گنډلي شوي دي دحفظ په اعتبار ورباندي اهل علمو جرح کړي ده.

٣٥٤٩ وَقَدْ رَوَى إِسْرَائِيلُ هَذَا الْحَدِيثَ. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: "مَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْعَاقِبَةِ". حَدَّثَنَا بِذَلِكَ الْقَاسِمُ بْنُ دِينَارٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ الْكُوفِيُّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، بِهَذَا. (١)

ترجمه د ابن عمر رضي الله عنهما نه مروي دي رسول الله فرمايلي دي دالله تعالي نه په غوښتلي شوو څيزونو کي الله تعالي ته دعا فيت دغوښتلو نه بل څيز زيات محبوب نه دي (يعني دالله تعالي نه چي څومره څيزونه غوښتلي شوي دي په هغوی کي دعا فيت نه زيات بل بهتر څيز نه دي غوښتلي شوي).

امام ترمذي رحمه الله وايي: اسحاق بن منصور هم داسرائيل نه په مذکوره سند همدا مضمون

^١ - انظر حديث رقم ٣٥١٥

^٢ - انظر ما قبله (تلخيص المستدرک ١١/٢٩٨)

نقل کري دي

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّظَرِ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ خُنَيْسٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ الْقُرْهِيِّ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ بِلَالٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنَّ قِيَامَ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ وَمَنْهَةٌ عَنِ الْإِثْمِ. وَكَفِيرٌ لِلْسَّيِّئَاتِ وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّمَارِ عَنِ الْجَسَدِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ بِلَالٍ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَلَا يَصِحُّ مِنْ قَبْلِ إِسْنَادِهِ. قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ، يَقُولُ: مُحَمَّدٌ الْقُرْهِيُّ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الشَّامِيِّ وَهُوَ ابْنُ أَبِي قَيْسٍ وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ حَسَّانَ وَقَدْ ثَرَّفَ حَدِيثُهُ.

وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: "عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَهُوَ قُرْبَةٌ إِلَى رَبِّكُمْ، وَمَكْفَرَةٌ لِلْسَّيِّئَاتِ وَمَنْهَةٌ لِلْإِثْمِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي إِدْرِيسَ، عَنْ بِلَالٍ. (١)

ترجمہ: د ابو امامہ رضی اللہ عنہ نہ روایت دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمانی دی لازم دی پہ تاسو باندی قیام اللیل (تہجد)، کول خکہ چي دا عادت د صالحینو وو چي ستاسو نہ مخکی تیر شوی دی او یقینا چي قیام اللیل سبب د نزدیکیات او رسیدو دی اللہ تعالیٰ تہ او سبب د منع کیدو دی د گناہونو او کفارہ دہ دہارہ د گناہونو او د مرض د شہلو سبب دی د جسد بدن، نہ

امام ترمذی رحمہ اللہ وایي دا حدیث غریب دی د بلال پہ روایت مونہ تہ صرف پہ مذکورہ سند معلوم دی مگر دستد پہ اعتبار بہتر نہ دی ما د امام بخاری نہ اوریدلی دی وئیل یی محمد قرشی محمد بن سعید شامی دی او ابن ابی قیس یی کنیہ دہ. او محمد بن حسان متروک الحدیث دی

دارنگی دا حدیث معاویہ بن صالح د ربیعہ بن یزید نہ او ہفہ د ابو ادريس خولاني نہ او ہفہ د امامہ پہ واسطہ د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نہ نقل کړی دی چي فرمانی یی لازم دی پہ تاسو باندی قیام اللیل (تہجد)، کول خکہ چي دا عادت د صالحینو وو چي ستاسو نہ مخکی

تير شوي دي ، اودا سبب د نزدیكت ستاسو دی خپل رب ته او سبب د كفاري دی د گناهونو ستاسو اوسبب د منع كیدو ستاسو دی د گناهونو نه امام ترمذي رحمه الله وايي . دا حديث زيات صحيح دی دهغه روايت نه كوم كوم چي ابو ادریس د بلال نه نقل کوي

۳۵۵۰- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَعْمَارُ أُمَّي مَائِينَ السَّيِّئِينَ إِلَى السَّيِّئِينَ، وَأَقْلَهُمْ مَنْ يَجُوزُ ذَلِكَ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَقَدْ رُوِيَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه دابوهریرد رضي الله عنه نه مروی دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي زما دامت دخلقو عمرو نه به دشپیتو نه تراويا کالو پوري مينځ کي وي مگر ډیر به کم وي هغه څوک چي دي عمر ته ورسیري (يعني دا کثرو مرگ ددي عمر نه مخکي مخکي واقع کیري) . امام ترمذي رحمه الله وايي : دا حديث دمحمد بن عمرو په روايت حسن غريب دي چي دابو سلمه نه يي دابوهریره په واسطه د نبي کریم صلي الله عليه وسلم نه نقل کوي دا روايت مونږ ته ددي سند نه علاوه په بل سند نه دي معلوم، مگر بعضي اهل علمو په نورو سندونو هم دابوهریره په سند نقل کړي دي

۱۰۳- بَابُ فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د نبي کریم صلي الله عليه وسلم دعا کاني

۳۵۵۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ ظَلِيقِ بْنِ قَمَيْسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو، يَقُولُ: "رَبِّ أَهْنِ وَلَا تُؤْنِ عَلَيَّ، وَأَنْصُرْنِي وَلَا تُكْشِرْ عَلَيَّ، وَأَمْكُرْنِي وَلَا تُكْزِرْ عَلَيَّ، وَاهْدِنِي وَيَسِّرْ لِي، وَأَنْصُرْنِي عَلَى مَنْ بَعَى عَلَيَّ، رَبِّ اجْعَلْنِي لَكَ هَكَذَا، لَكَ ذَكَرًا، لَكَ رَهَابًا، لَكَ مَطَوَاغًا، لَكَ مُخِيبًا، إِلَيْكَ أَوَاها مُبِيبًا، رَبِّ لَقَبْلُ تَوْبَتِي وَاغْسِلْ خَوْبَتِي وَأَجِبْ دَعْوَتِي وَكَبِّ حُجَّتِي

وَسَدِّدْ لِسَانِي وَاهْدِ قَلْبِي وَاسْلُكْ سَخِيمَةَ صَدْرِي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.
قَالَ مَعْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ الْعَبْدِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ،
نَحْوَهُ. (١)

ترجمه . د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به كله دعا غوشتله نو دا كلمات به يي ونييل:

"رَبِّ أَعْيَنِي وَلَا تُعِنِّ عَلَيَّ، وَانْصُرْنِي وَلَا تَنْصُرْ عَلَيَّ، وَامْكُرْ لِي وَلَا تَكْشُرْ عَلَيَّ، وَاهْدِنِي وَيَسِّرْ الْهُدَى لِي،
وَانْصُرْنِي عَلَى مَنْ بَغَى عَلَيَّ، رَبِّ اجْعَلْنِي لَكَ شَكَارًا، لَكَ ذَكَرًا، لَكَ رَهَابًا، لَكَ مَطْوَعًا، لَكَ مَخْبِتًا، إِنَّكَ
أَوَّاهٌ مُنِيبٌ، رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي وَاغْسِلْ خَوْبَتِي وَأَجِبْ دَعْوَتِي وَثَبِّتْ حُجَّتِي وَسَدِّدْ لِسَانِي وَاهْدِ قَلْبِي
وَاسْلُكْ سَخِيمَةَ صَدْرِي"

يعني اي الله زما مدد او کړي او زما خلاف دچا مدد اونکړي اي الله ته زما تانيد او نصرت
او کړي او زما په خلاف دچا تانيد اونصرت اونکړي، زما دپاره تدبير او کړي او زما په خلاف
دچا دپاره تدبير اونکړي او اي الله ماته هدايت او کړي او هدايت زما دپاره اسان کړي، اي الله
دهغه چا په مقابل کي زما مدد او کړي څوک چي زما خلاف بغاوت او سرکشي کوي، اي الله ته
زما رب يي مالره دخپل خان ډير شکرگذار بنده جوړ کړي او ستا ذکر کونکي مي جوړ کړي او
ستا نه ډير ويريدونکي مي جوړي کړي او ستا ډير تابعدار مي جوړ کړي او ستا په وړاندي
عاجزي کونکي مي جوړ کړي او دخپل خان درد او تکليف بيانونکي او تاته رجوع کونکي مي
جوړ کړي اي زما ربه زما توبه قبوله کړي او زما گناهونه اووينځي اوزما دعا قبوله کړي زما
حجت مضبوط کړي او زما ربه حق ويونکي جوړه کړي، زما زړه ته هدايت او کړي، او زما دزړه
نه کينه او حسد اوباسي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

۳۵۵۲_ حَدَّثَنَا هَنَّادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْمَسِ، عَنْ أَبِي حَنْزَلَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ،
قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ دَعَا عَلَى مَنْ هَلَكَهُ فَقَدْ انْتَصَرَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى:
هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ أَبِي حَنْزَلَةَ، وَقَدْ تَكَلَّمَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي أَبِي حَنْزَلَةَ مِنْ
قَبْلِ حِفْظِهِ، وَهُوَ مَيِّمُونَ الْأَعْوَزُ.

١ - سنن ابی داود/ الصلاة ۳۶۰ (۱۵۱۰)، سنن ابن ماجه/ الدعاء ۲ (۲۸۲۱) (تحفة الأشراف: ۵۷۶۵)، و مسند احمد (۱/۲۲۷)

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَمِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّوَّاسِيُّ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ، عَنْ أَبِي حَنْزَلَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. (١)

ترجمه . دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به فرمايل چاچي پخپل خان باندي دظلم کونکي په خلاف خيري اوکړي نو ده دهغه نه بدله واخستله.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ يې دحمزه په روايت پېژنو او په حمزه راوي بعضي محدثينو دحافظي په اعتبار کلام کړي دي او دي په ميمون الاعور مشهور دي. حميد بن عبد الرحمن رواسي د ابو الاحوص نه په همدې سند د ماقبل هم معني روايت نقل کړی دی.

تشرېح . اتصرد اتصارد مشتق دي اود ابوداود په روايت کي ددي خارجي مصداق بيان شوی دی کوم چي مندرجه ذيل دی دابن عون نه روايت دی فرماني چي ما په دي ايت کریمه کې: (وَأَمِنْ أَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ) داتصارد دلفظ معني معلوموله نوماته علي بن زيد بن جدعان دخپل پلار دبنخي ام محمد نه حديث بيان کړو خلقو ونييل چي هغي دام المؤمنين عائشي رضي الله عنها نه اوريدلی وو چي فرمايل یی رسول کریم صلي الله عليه وسلم زماخواته راغی اودرسول کریم صلي الله عليه وسلم زما سره لاس لگول (يعني رضي الله عنها زماخواته ناسته وه اودرسول کریم صلي الله عليه وسلم زما سره لاس لگول) يعني زه ئي چيرلم، ماورته دلاسيه اشاري سره ونييل چي زينب بنت جحش رضي الله عنها ده ماچي ورته اشاره وکړه نورسول کریم صلي الله عليه وسلم پوه شواومنع شواوزينب عائشي رضي الله عنها ته بدرد ونييل شروع کړل رسول کریم صلي الله عليه وسلم منع کوله خو هغي نه منله نورسول کریم صلي الله عليه وسلم عائشي ته ونييل چي ته هم ورته بدرد ووايه نوعائشي رضي الله عنها ورته بدرد ونييل شروع کړل اوپه زينب باندي غالبه شوه نوزينب علي رضي الله عنه ته ورغله اوورته ئي ونييل چي عائشي تاته بدوئي لي دي نوظاطمه رسول کریم صلي الله عليه وسلم ته راغله (بطورشکايت) رسول کریم صلي الله عليه وسلم ورته ونييل هغه ستادپلارملگري ده، راوي وائي دکعبي په رب قسم فاطمي چي دا واوريدل نوواپس لاړه اويني هاشم قبيلي ته ئي ونييل مارسول کریم صلي الله عليه وسلم ته عرض وکړو او هغه داسي ونييل، بهرحال بيارسول کریم صلي الله عليه وسلم علي رضي الله عنه ته پخپله ورغلو اوپه دي باره کې ئي ورسره خبري وکړي.

١٠٤- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٥٥٣- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، قَالَ: وَأَخْبَرَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ وَيُسَبِّحُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَانَتْ لَهُ عِدْلُ أَرْبَعِ رِقَابٍ مِنْ وَلَدٍ إِسْمَاعِيلٍ". قَالَ: وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ مَوْقُوفًا. (١)

ترجمه دابوایوب رضي الله عنه بیان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي چاچي لس پيري دا كلمات اوونيل " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيَّرُ وَيُسَبِّحُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ " نشته لاتق دبندي مگر صرف الله تعالي دي چي يواخي دي او شريك ورسره نشته خاص دهغه دپاره بادشاهي ده او خاص الله تعالي دستايني لاتق دي چي ژوندي كول او مره كول کوي او په هر يو کار قادر دي وي فرمانيل چي دده دپاره به داسماعيل عليه السلام په اولاد کي دخلورو غلامانو دازادولو د اجر برابر ثواب وي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: او داحديث دابوایوب انصاري نه موقوفا هم مروی دي.

٣٥٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَقَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا هَاشِمٌ وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنِي كِنَانَةُ مَوْلَى صَفِيَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ صَفِيَّةَ، تَقُولُ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ يَدَيْ أَرْبَعَةِ آلَافٍ تَوَاجِهَ اسْتَبَحَّ بِهَا، فَقُلْتُ: لَقَدْ سَبَّحْتَ بِهَذِهِ، فَقَالَ: "أَلَا أَعْلَمُكَ بِأَكْمَرٍ مِمَّا سَبَّحْتَ بِهِ؟" فَقُلْتُ: بَلَى عَلَيَّ، فَقَالَ: قُولِي سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ صَفِيَّةَ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ هَاشِمِ بْنِ سَعِيدٍ الْكُوفِيِّ، وَلَكِنَّ اسْتِزَادَةً يَمْعُرُوبٍ، وَفِي الْبَابِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. (١)

^١ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الدعوات ٢٢ (٢٤٠٢)، صحيح مسلم / الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩٣) (تحفة الأهراف):

ترجمه : دصفيه رضي الله عنها د ازاد كړي غلام كنانه بيان دي فرمائي چي ما دام المؤمنين صفيه رضي الله عنها نه واوريدل ونيل يي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته راغلو او دغه وخت زما مخي ته دكجوړو دڅلور زړه زړو ډيري پروت وو چي تسبيحات به مي ورباندي ونيل ما ورته اوونيل زه په دي باندي تسبيحات وايم رسول الله او فرمائيل ايا داسي به ښه نه وي چي ددينه درته زياته اسانه طريقه اوښايم او تا څومره ونيلي دي؟ ما ورته اوونيل ضرور يي راته اوښايه نو رسول الله او فرمائيل "سبحان الله عدد خلقه" يعني زه ستا دمخلوقاتو دتعداد برابر تسبيح وايم يعني دا الفاظ وايه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي او دا حديث مونږ ته دصفيه په روايت صرف په همدې سند وارد دي يعني دهاشم بن سعيد كوفي په سند او دده سند معروف نه دي. او په دي باب كي دابن عباس رضي الله عنهما نه هم حديث وارد دي

۳۵۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ كُرَيْبًا يَحْدِثُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهَا وَهِيَ فِي مَسْجِدٍ، ثُمَّ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَا قَرِيبًا مِنْ نَصْفِ النَّهَارِ، فَقَالَ لَهَا: "مَا زِلْتِ عَلَى حَالِكِ؟" فَقَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: "أَلَا أُعَلِّمُكِ كَلِمَاتٍ تَقُولِينَهَا، يُبْحَنَ اللَّهُ عَدَدَ خَلْقِهِ، يُبْحَنَ اللَّهُ عَدَدَ خَلْقِهِ، يُبْحَنَ اللَّهُ رِضًا لِنَفْسِهِ، يُبْحَنَ اللَّهُ رِضًا لِنَفْسِهِ، يُبْحَنَ اللَّهُ رِزَّةً عَزْهُو، يُبْحَنَ اللَّهُ رِزَّةً عَزْهُو، هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ هُوَ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ، وَهُوَ شَيْخٌ مَدَنِي ثِقَةٌ، وَقَدْ رَوَى عَنْهُ التَّسْعُودِيُّ، سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ." (١)

ترجمه : دام المومنين جويريه بنت الحارث رضي الله عنها نه روايت دى چي يوه ورځ رسول الله صلي الله عليه وسلم سحر مانځه نه پس دهغى كور نه بهر ته تشریف يوړو او هغه په خپله مصلي ناسته وه ذكر يى كولو رسول الله صلي الله عليه وسلم چي دخاښت مونځ او كړو و بيا يى كور ته تشریف راوړو او جويريه رضي الله عنها هغه شان په مصلي ناسته وه نو رسول الله صلي

١ - صحيح مسلم الذكر والدعاء ١٩ (٢٠٦)، سنن النسائي/السهو ٩٢ (١٢٥٢)، سنن ابن ماجه/الأدب ٥٦ (٢٨٠٨) (تحفة

الله عليه وسلم ورته افرمائيل ته هم هغه شان په مصلي ناسته يې هغي ورته اوونيل هو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته افرمائيل ايا زه درته يو څو جملې اونه بنايم چي ته به يې وائي هغه جملې دا دي:

"سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَا نَفْسِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَا نَفْسِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ زُتَّةَ عَرْشِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ زُتَّةَ عَرْشِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ. سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ"

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، محمد بن عبد الرحمن دال طلحه ازاد كړي غلام دي او دمديني اوسيدونكي شيخ او ثقة دي او دا حديث مسعودي اوسفيان ثوري هم دده نه نقل كړي دي

تشرېح: الحمد لله عدد خلقه الحمد لله رضا نفسه الحمد لله زنه عرشه الحمد لله مداد كلماته: كې دالله تعالي دپاكۍ بيان كوم او دالله تعالي تعريف وايم او دالله تعالي دمخلوقاتو دتعداد په مقدار او دهغه ذات دمرضۍ موافق او دعرش دوزن مطابق او دده دكلماتو پشان. كلماته: ددينه مراد كتابونه دي يا صحيفي دي يا دالله تعالي اسماء دي يا دالله تعالي اوصاف امر او نهي وغيره مراد دي.

لوزتتهن قاضي عياض وائي چي ددي ترجمه لرجحت هن ده يعني دا كلمات به درانه اوخيږي. علماؤ دلته دا مسئله معلومه كړي ده چي په ذكر كې كيفيت لره اعتبار وي كيميت لره نه وي.

دام المؤمنين جوړيه بنت الحارث رضي الله عنها حالاته

نوم جوړيه دپلار نوم يې حارث بن ضرار دی چي دقبيله بنو مصطلق سردار وو ډير ښکلی وو او موزون اندامونه يې وو دجوړيه اولنۍ نکاح پخپل خاندان کې درافع بن صفوان سره شوي وه ليکن کله چي دهجرت په پينځم کال په دويم شعبان غزوه مرسيع اوشوه نو په دي کې جوړيه رضي الله عنها گرفتاره شوه اول دثابت بن قيس په حصه کې راغله هغه په نهه اوقيه زرو مکاتبه کړه او بيا جوړيه دمال په سلسله کې درسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کې حاضره شوه رسول الله ورته افرمائيل ايا زه ستا دطرف نه دکتابت مال ادا کړم او نکاح به درسره اوکړم؟ نو په دي باندي ته راضي يې نو جوړيه په دي باندي راضي شوه نو رسول الله صلي الله عليه وسلم دکتابت مال هم ادا کړو او نکاح يې هم ورسره اوکړه په طبقات ابن سعد کې دي چي دکتابت دا مال دجوړيه پلار ادا کړی وو دا په هغه وخت کې کله چي ازاد شوی وو او بيا يې درسول الله سره نکاح اوکړه جوړيه رضي الله عنها ډيره عابدهانه زندگي تيروله جوړيه

رضي الله عنها دهجرت په ۵۰ کال ددنیا نه رخصت شوه او په دغه وخت کې ددي عمر ۷۵ کلونه وو چي مروان ورباندي جنازه اوکړه او په جنة البقيع کې خاورو ته اوسپارلی شوه.

۱۰۵_باب

د سابقه باب متعلق یو بل باب

۳۵۵۶_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، قَالَ: أَتَيْنَا جَعْفَرَ بْنَ مَيْمُونٍ صَاحِبَ الْأَنْطَاطِ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ سَلْمَانَ الْقَارِي، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّ هُمَا صِفْرًا خَائِبَتَيْنِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَرَوَاهُ بَعْضُهُمْ وَلَمْ يَرْفَعْهُ. (١)

ترجمه: د سلمان فارسي څخه روايت دی فرماني چي رسول کريم صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي بيشکه ستاسو رب ډير حينا دار اوسخي دی څوک چي کله هغه ته لاس اوچتوي نوچيا ورله ورځي چي خالي يی واپس کړي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او بعضو راويانو مرفوع نه دي ذکر کړي

د ابو عبد الله سلمان فارسي رضي الله عنه حالاته

نوم مجوسي مایه وو داسلام قبلولو نه پس ورباندي سلمان نوم کيخودی شو کنیه يي ابو عبدالله ده نسب نامه يي داسي ده مایه بن لؤذ خشان بن مرسلان بن بهنوخان بن پیروز بن شهرک

د جاهلیت په زمانه کې په مجوسیت کې هم ډیر کلک وو دده شمیر په هغه اوپرست خلقو کې شوی دی کومو چي به په هیڅ وخت کې اوږ وژلو ته نه پریځودو بیا عیسائي مذهب ته مائل شو او په دي سلسله کې يي د متعددو فادریانو سره وخت تیر کړو اخري فادري ورته درسول الله صلي الله عليه وسلم دراتلو بشارت ورکړی وو کله چي دی رسول الله ته راوړسیدو نو سلمان شورسول الله دده او دابوالدرداء ورورولي قائمه کړه.

دده اولنی غزوه خندق وه او دخندق نه پس بیا په تمامو غزواتو کې شریک شوی دی (مسند احمد،

عمر رضي الله عنه ده لره دمداخن والي مقرر کړی دی دده په زندگي کې یو څو صفات ډیر

^۱ - ابی داود/ الصلاة ۲۵۸ (۱۲۸۸)، ابن ماجه/ الدعاء ۱۲ (۲۸۲۵)، تحفة الأشراف: (۲۴۴۲)، و مسند احمد (۵/۲۸۵)

پرقيدونكي وو اول زهد او تقوي دويم درهبانيت نه نغرت ، دريم صداقت، خلوروم سخاوت، پينخم دصدقات اخستلو نه اجتناب كول ، مروي دي چي دعثمان رضي الله عنه په زمانه كې وفات شوى دى دده دمروياتو تعداد ۷۰ دى ابوسعيد خدرى ، ابن عباس، اوس بن مالك رضي الله عنهم وغيره دده شاگردان دي مزید حالت يي طبقات ابن سعد او تهذيب الكمال كې كتلى شى

۳۵۵۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجَلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَدْعُو بِأَصْبَعِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَجِدْ أَجِدْ". قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، وَمَعْنَى هَذَا الْحَدِيثِ: إِذَا أَشَارَ الرَّجُلُ بِأَصْبَعِيهِ فِي الدَّعَاءِ عِنْدَ الشَّهَادَةِ لَا يُشِيرُ إِلَّا بِأَصْبَعٍ وَاحِدَةٍ. (١)
ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي يو كس به دخپلو دوه گوتو په اشاري سره دعا كوله رسول الله او فرمانيل احد احد يعني په يوه گوته اشاره كوه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح غريب دي او ددي حديث معني داده كله چي سړي پخپلو گوتو په دعا كي شهادت وخت كي اشاره كوي نوصرف په يوه گوته دي اشاره كوي

۱۰۶- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۵۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ، أَلَمْعَادَ بْنَ رِفَاعَةَ أَخْبَرَهُ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَامَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ بَكَى، فَقَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْأَوَّلِ عَلَى الْمِنْبَرِ، ثُمَّ بَكَى، فَقَالَ: "اسْكُوا اللَّهُ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُنْظَرْ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنَ الْعَافِيَةِ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. (١)

^۱ - سنن النسائي/السهو ۴۷ (۱۴۷۳) (تحفة الأشراف: ۱۴۸۶۵)

^۲ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ۶۵۹۲)

ترجمه: در فاعه بن رافع انصاري بيان دي فرماني چي ابوبكر صديق رضي الله عنه په منبر كيناستو او ښه ډير يي اوژل او بيا يي اووئيل رسول الله صلي الله عليه وسلم دهجرت په اول كال په منبر كيناستو او ويي ژړل او بيا يي اووئيل دالله تعالي نه دگناهونو معافي او د مصيبتونو گمراهيانو نه عافيت او غواړئ ځكه چي ايمان او ديقين نه پس كوم بنده ته دعافيت نه بل بهتر خيز نه دي وركړي شوي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث په دي سند حسن غريب دي.

د رفاعه بن رافع رضي الله عنه حالاته

نوم رفاعه كنيه ابو معاذ دمور نوم ام مالك بنت ابي سلول چي د عبدالله بن ابي منافق خور وه، رفاعه پلار رافع په قبيله بني خزرج كې دتولو نه رومبى مسلمانيدونكى شخصيت دى، د بيعت عقبه نه دوه كاله مخكې مسلمان شوى دى او دده مور هم ربهستوني مومنه وه او رفاعه پخپله په عقبه ثانيه كې دخپل پلار سره مكې ته لاړو او درسول الله په لاس مسلمان شو او په تمامو غزواتو كې يي شركت كړى دى دبدر ذكر خو په بخاري كې دى خو په جنگ جمل او صفين كې هم دعلي رضي الله عنه سره ملگرى وو چي په ۴۱ يا ۴۳ هجري كې وفات شوى دى او دا دامير معاويه دحكومت ابتدائي زمانه وه يو څو روايات ورته مروي دي چي دري ددينه په بخاري كې هم موجود دي.

۱۰۷_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۵۹_ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ يَزِيدَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الْجَمَّالِيُّ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ وَقِيدٍ، عَنْ أَبِي نُصَيْرَةَ، عَنْ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا أَصْرَ مِنْ اسْتَفْهَرَوْا وَقَعَلَهُ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً." قَالَ أَبُو عِمْسَى: هَذَا غَرِيبٌ، إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي نُصَيْرَةَ وَكَانَ لَيْسَ بِإِسْنَادِهِ بِالْقَوِيَّةِ. (١)

ترجمه: دابوبكر صديق رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي څوك چي دگناه كولو نه پس توبه اوباسي او پخپله گناه پخيمانه شي برابره خبره ده كه دي دا گناه په يوه ورځ كي اوبيا پيري هم او كړي او دي په گناه باندي ټينگ او په ضد ولاړ نه گنړلي كيږي

١ - سنن ابى داود/ الصلاة ٣٦١ (١٥١٣)، (تحفة الأشراف: ٦٦٢٨)

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي مونږ بي صرف دابو نصيره په روايت پيژنو او سند بي څه خاص قوي نه دي.

۱۰۸-باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۶۰- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، وَسُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، الْمُعَفَّى وَاحِدٌ. قَالَا: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. حَدَّثَنَا الْأَصْبَغُ بْنُ زَيْدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ. عَنْ أَبِي أُمَامَةَ. قَالَ: لَيْسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ثَوْبًا جَدِيدًا. فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي. ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ لَيْسَ ثَوْبًا جَدِيدًا. فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي. ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ. كَانَ فِي كَتِفِ اللَّهِ وَفِي حِفْظِ اللَّهِ وَفِي سَعْرِ اللَّهِ حَيًّا وَمَيِّتًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ.

وَقَدْ رَوَاهُ يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ. (١)
ترجمه: دابو امامه باهلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي عمر فاروق رضي الله عنه نوي جامي واغوستلي او دا دعا بي اولوستله " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي " تمام تعريفونه دهغه ذات دپاره دي چاچي ماته جامي داغوستلو دپاره راکړي چي زه ورباندي خپله پرده راولم او خپله زندگي ورباندي ښانسته کوم او بيا بي خپلي زري جامي راواخستلي او په صدقه کي بي ورکړي، او بيا بي اوونيل درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي فرمايل بي چي څوک چي نوي جامه واغوندي دا کلمات دي اوواني " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَكْجَلُ بِهِ فِي حَيَاتِي " او بيا رسول الله خپلي زري جامي په صدقه کي ورکړي او بيا بي او فرمايل څوک چي داسي کار اوکړي هغه به دالله تعالي په پناه کي راشي په زندگي کي هم او دمرگ نه پس هم امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي.

١٠٩- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٥٦١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الرَّزْمِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَافِعٍ الصَّالِحُ قِرَاءَةً عَلَيْهِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا قَبْلَ تَجْدِ فَعْنُمُوا غَنَائِمَ كَثِيرَةً وَأَسْرَعُوا الرِّجْعَةَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ لَمْ يَخْرُجْ: مَا رَأَيْنَا بَعْثًا أَسْرَعَ رَجْعَةً وَلَا أَفْضَلَ غَنِيمَةً مِنْ هَذَا الْبَعْثِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَلَا أَدْلِكُمْ عَلَى قَوْمٍ أَفْضَلُ غَنِيمَةً وَأَسْرَعَ رَجْعَةً، قَوْمٌ شَهِدُوا صَلَاةَ الصُّبْحِ ثُمَّ جَلَسُوا يَذْكُرُونَ اللَّهَ حَقَّ طَلَعَتْ عَلَيْهِمُ الشَّمْسُ فَأُولَئِكَ أَسْرَعَ رَجْعَةً وَأَفْضَلُ غَنِيمَةً". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَحَمَّادُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ الْمَدَنِيُّ، وَهُوَ أَبُو إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيُّ الْمَرْزِيُّ، وَهُوَ ضَعِيفٌ فِي الْحَدِيثِ. (١)

ترجمه : عمر فاروق رضي الله عنه نه مروی دي فرمانی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم نجد طرف ته يوه فوجي دسته اولېرله او هغوی ډير غنيمت حاصل کړو او ډير زر واپس راغلل په دوی کي دناشنا کسانو نه يو کس اوونيل ما ددي فوج نه بهتر فوج نه دي ليدلي چي دومره زر واپس راتلونکي او زيات غنيمت راوړونکي وي، رسول الله او فرمايل چي ايا زه تاسوته ديو داسي جماعت باره کي خبر درنکړم څوک چي ډير غنيمت والاوي؟ او دا هغه کسان دي څوک چي مونږونو ته حاضرېږي او بيا دالله ذکر ته کيني تردي پوري چي سحر نمر راوخيزي، دغه کسان ددوی نه هم زر واپس کيدونکي دي او ددوی نه زيات غنيمت راوړونکي دي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي، مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو، حماد بن ابي حميد محمد بن ابي حميد دي او دده اسم کنيه ابو ابراهيم انصاري ده او دمديني اوسيدونکي دي او په حديث بيانولو کي ضعيف دي.

١١٠- باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

٣٥٦٢- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَالِمٍ،

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ اسْتَأْذَنَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعُمْرَةِ، فَقَالَ: "أَيُّ أَشْيَ أَهْرِكُنَا فِي دُعَائِكَ وَلَا تُنْسِنَا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعمر بن الخطاب رضي الله عنه نه روايت دی چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم نه دعمری کولو اجازت اوغوبستو، نو هغوي اجازت راکړو او راته یی اوونیل، ای وروره! ما په خپله دعا کې خان سره شریک کړه
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حدیث حسن صحیح دی

تشریح: یا اخی اهرکنا فی دعائک" یعنی ای زما وروره پخپله دعا کې مو هیر نکړي، ددینه معلومېږي چي حج یادیني سفر کونکي ته ددعا درخواست کول مستحب دي ځکه چي دی به اوس په غائبانه طور سره دعا کوي او غائبانه دعا پوره زر قبلېږي او خاصکر کله چي دحج یا عمري سفر وي نو هلته خو ددعا دقبلیدو مقامات زیات دي ضرور به دعا قبلېږي بعضي علماء وائي په دي کې دا ارشاد هم دی چي دالله نه کله دعا غواړئ نو په مقاماتو داجابت کې صرف دخان دپاره مه غواړئ بلکه دنورو مسلمانانو دپاره هم دعا او غواړئ او دخان سره یی په دعا کې شریک کړئ

۱۱۱_باب

دقرض دخلاصیدو دپاره ددعا غوښتلویان

۳۵۶۲_ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ سَيَّارٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ مَكَاتِبًا جَاءَهُ، فَقَالَ: إِنِّي قَدْ عَجَزْتُ عَنْ كِتَابَتِي فَأَعْفِي، قَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ عَلَيْنَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جَبَلٍ صَبِيرٍ دَيْتَا أَدَاَهُ اللَّهُ عَنْكَ؟ قَالَ: "قُلْ: اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: علي رضي الله عنه نه روايت دی چي هغه ته يو مکتب راغلو او ویی ونیل زه دخپل بدل کتابت ادا کولو نه عاجز شوی یم نه یی شم ادا کولی، نو ته راسره پکې امداد اوکړه علي رضي الله عنه ورته او فرمائیل ایا تاته هغه کلمات اونه ښایم کوم چي ماته رسول الله صلي الله

۱ - سنن ابی داود/ الصلاة ۳۵۸ (۱۴۹۸)، سنن ابن ماجه/ المناسک ۵ (۲۸۹۴)

۲ - تفرده المؤلف (تحفة الأشراف: ۱۰۱۲۸)

عليه وسلم خودلي دي که تاباندي دغره هومره قرض وي ددی کلماتو په برکت به درته الله تعالي د ادا کولو توفيق درکړي هغه کلمات دادي **اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِقَطْمَلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ** يا الله جل جلاله ته په حلال رزق ما دحرامونه بچ کړی اوپه خپل فضل می ستانه علاوه دنورو نه بی پرواه کړی.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دی.
لغات: مکاتب: ددي مطلب دادی چي څوک خپل غلام ته اوواني ماته دومره دومره مال راکړه تابه ازاد کړم او هغه يي قبول کړي نو داسي غلام ته مکاتب وئیلی شي، جبل معني غر جمع يي جبال راځي، اکفني کفي يکفي کفايتا په معني دکافي کيدلو.

تشریح: الا اعلیک بکلمات يعني تاته هغه کلمات ونه ښایم.
سوال: مکاتب خو مال غوښتلی وو علي رضي الله عنه ورته دسوال مطابق جواب ولي ورنکړو. جواب: پدغه وخت کې دعلي رضي الله عنه سره مال نه وو او خالي لاس يي واپس ليرل خوښ نه وو نو ځکه يي اووئيل چي څه ناڅه ورته ورکړه.

دويم جواب دادی چي علي رضي الله عنه گویا کې اوفرمانيل تاسو دخلقو نه سوال کوی حال دادی چي ضرورت پوره کونکی خو دالله تعالي ذات دی نو په دي وجه ته دا دعا وايه ضرورت به دي ضرور پوره شي.

لوکان عليك مثل جبل دینا: په پورتنی حديث کې خو مثل جبل لفظ دی لیکن په نورو روایتونو کې جبل احد لفظ راغلی دی او په یو بل روایت کې مثل جبل لفظ راغلی دی، ددي ټولو نه مراد کثرت دی احد غر خو مډيني ته نژدي یو مشهور غر دی خواته يي نژدي جنگ هم شوی وو او په همدې وجه ورته غزه احد وئیلی شي، او صیر هم دیو غر نوم دی لیکن په دي کې اختلاف دی چي دا غر چرته دی دبعضو قول دی چي په یمن کې دی او دبعضو په قول د سیراف او عمان په مینځ کې دی.

۱۱۲- باب فِي دُعَاءِ الْمَرِيضِ

دمريض دعایان

۳۵۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا هُفَيْدٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: كُنْتُ هَاكِنًا لِمَرْءٍ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَحَبُّ قَدْ حَضَرَ فَأَرْحَمِي وَإِنْ كَانَ مُتَأَخِّرًا فَأَرْفَعْنِي وَإِنْ كَانَ بَلَاءً فَصَبِّرْنِي، فَقَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ قُلْتُ؟ قَالَ: فَأَعَادَ عَلَيْهِ مَا قَالَ. فَضَمَرَتْهُ بِرَجُلِهِ فَقَالَ: "اللَّهُمَّ عَالِمُ أَوَّاهِهِ" شُعْبَةُ الشَّامِ قَبْلَ اهْتَكَيْتُ وَجِئِي بَعْدُ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي يو خل زه بيماروم رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته تشریف راورو او هغه وخت ما دا دعا غوښتله "اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَجَلِي قَدْ حَضَرَ فَأَرِ خُفِي وَإِنْ كَانَ مُتَأَخِّرًا فَأَرِ قَلْبِي وَإِنْ كَانَ بَلَاءٌ فَصَبِّرْنِي". يعني اي زما ربه كه زما دمرگ وخت رارسيدلي وي نو په مرگ راته راحت راکړي او كه مرگ مي روسته وي نو صحت راته راکړي او کچري دا ازمانش وي نو صبر راته راکړي، رسول الله او فرمايل څنگه دي او ونييل؟ نو هغه چي څه ونيلي وو هغه يي تکرار کړل رسول الله هغه ته په خپه ديکه ورکړه او وبي فرمايل "اللهم عافه او اشفه" دشعبه راوي شک دي چي په دي دوه الفاظو کي يي کوم يو لفظ اولوستلو، علي رضي الله عنه فرماني ماته کله دشکایت موقعه نه ده راغلي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

٣٥٦٥- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَادَ مَرِيضًا قَالَ: "اللَّهُمَّ أَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبِّ النَّاسِ، وَاهْبِ قَالِكَ الشَّامِي لَا هِفَاءَ إِلَّا هِفَاؤُكَ، هِفَاءٌ لَا يُغَادِرُ سَقَمًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ. (٢)

ترجمه: د علي رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم چي به کله د چا د بيمار تپوس کولو نوبتی لاس مبارک به يی په بيمار رابښکلو او په دی الفاظو به يی ورته دعا کوله:

اللَّهُمَّ أَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبِّ النَّاسِ، وَاهْبِ قَالِكَ الشَّامِي لَا هِفَاءَ إِلَّا هِفَاؤُكَ، هِفَاءٌ لَا يُغَادِرُ سَقَمًا
ای دتولو خلقو پروردگار ده نه مرض لری کړی او شفا ورکړی ته شفا ورکونکی یی بغیر ستانه بل څوک شفا نشي ورکولی داسی کامله شفا ورکړی چي هېڅ مرض پکښی پاتی نه شي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دعلي رضي الله عنه بيان دي فرماني چي کله به رسول الله صلي

١ - سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ٣٠٤ (١٠٥٨) (تحفة الأشراف: ١٠٨٤)

٢ - تفرده المرفوعة (تحفة الأشراف: ١٠٥٠)

الله عليه وسلم دكرم مريض عيادت «بیمار پرسى» كوله نو دا دعا به يي ونيله.

«اللَّهُمَّ أَذْهِبِ النَّاسَ وَرَبِّ النَّاسِ، وَاشْفِ فَالْتِ الشَّافِيَ لَا شِفَاءَ إِلَّا بِشِفَاؤِكَ، شِفَاءٌ لَا يُغَادِرُ سَقَمًا»

يعني اى الله دمخلوق پروردگار عذاب او تكليف ختم كړي او شفا وركړي يقينا چي ته بهتر شفا وركونكي يي او ستا دور كړي شفا نه علاوه بله كومه شفا نشته او داسي شفا ورته وركړي چي د بيمارى هيڅ قسم اثر باقي پاتې نشي

امام ترمذي وائي دا حديث حسن صحيح دي

لغات البانس عذاب، درد، بهادري، قوت، مرض، البؤس شدت او محتاجي

تشریح "كان يعود" يعني بيمار پرسى به يي كوله او دبخاري په يو روايت كې يعوذ لفظ

راغلى دى ابن حجر وائي چي په دي روايت كې يعوذ په معني د دمولو دى

خپل بنى لاس به يي دمريض په دردمنه حصه گرځولو علامه طبري وائي په داسي عمل به

رسول الله دمول كول دمرض د ختميدو دپاره دا قسم دم اچول جائز دي

۱۱۳_بَابُ فِي دُعَاءِ الْوُثْرِ

دوترو د دعاييان

۳۵۶۶ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ

عَبْدِ الْفَرَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي وَثْرِهِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِمُعَافَاةِكَ مِنْ

عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُخَيِّمُ ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ". قَالَ: هَذَا حَسَنٌ

غَرِيبٌ حَدِيثٌ عَلِيٌّ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ. (١)

ترجمه دعلي رحمه الله روايت دى فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم به دوترو په اخر

كې دا مذكوره دعا لوستله

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِمُعَافَاةِكَ مِنْ عِقَابِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُخَيِّمُ

ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ"

يا الله زه د ستا د غضب نه د ستا درضا په واسطه پناه غواړم اود ستا د عذاب نه ستا درحمت په

^١ - سنن ابى داود/ الصلاة ۳۴۰ (۱۴۲۷)، سنن النسائي/ قيام الليل ۵۱ (۱۷۳۸)، سنن ابن ماجه/ الإقامة ۱۱۷ (۱۱۷۹) (تحفة

واسطه پناه غوارم اوستا دقهر نه دستا درحمت په واسطه پناه غوارم زه ثنا ستا نشم پوره کولی څنگه چي بي حق دی ته هم هغه شان يی څنگه چي تا خپله خپل خان ستانلی دی
امام ترمذي رحمه الله وايي دا روايت دحمادنه علاوه بل چاد هشام نه روايت نه دی کړی. او په دي سند حسن غريب دی.

تشریح : "لا احمي ثناء عليك" يعني زه ستا دداسي ثنا بيانولو طاقت نه لرم دکومي چي ته لائق يي ، يا ددي دا مطلب دی چي ستا ديو نعمت دتعريف دييانولو طاقت هم نه لرم امام سيوطي وائي ددي مطلب دادی چي زه ستا په تعريف احاطه نشم کولی

انت کما اثبتت علي نفسك: يعني ته داسي يي لکه څرنگ چي دي خپل تعريف کړی دی علامه خطابي وائي په دي جمله کې دانساني عجز او انکساري بيان دی انسان که هر څومره کوشش او کړي خو دا الله تعالي په تعريف بيانولو احاطه نشي کولی يو طرف ته دانسان په ذمه تعريف کول هم دي او بل طرف ته استغفار کول هم دي چي ای الله ماستا دتعريف حق ادا نکړو دکوم چي ته مستحق يي (نو بخښنه راته وکړي)

۱۱۴- باب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَعَوُّذِهِ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ

دهر موفخ نه پس د نبي كريم صلي الله عليه وسلم ددعا غوښتلو او دمعوذاتو ويلو بيان

۳۵۶۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو الرَّقِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَمْرِو، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، وَعَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَا: كَانَ سَعْدٌ يَعْلَمُ بَيْنَهُ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ كَمَا يَعْلَمُ الْمُكْتَبُ الْغُلَمَانُ وَيَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَعَوَّذُ بِهِمْ دُبُرَ الصَّلَاةِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَرْذَلِ الْعُمُرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَبُو إِسْحَاقَ الْهَنْدَاوِيُّ مُضْطَرِبٌ فِي هَذَا الْحَدِيثِ، وَيَقُولُ: عَنْ عَمْرُو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَمْرِ، وَيَقُولُ: عَنْ غَيْرِهِ وَيَضْطَرِبُ فِيهِ. قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه : مصعب بن سعد او عمرو بن ميمون وايي چي سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه به خپل اولاد ته ددي کلماتو داسي تعليم ورکولو څنگه چي ماشومانو ته خلق تعليم ورکوي او

^۱ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / الجهاد ۱۲۵ (۴۸۴۴) ، والدعوات ۳۴ (۲۴۶۵) ، و (۲۴۶۰) ۴۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۹ ، و (۲۴۴۲) ۶۰ ، و (۲۴۴۲) ۶۱ ، و (۲۴۴۲) ۶۲ ، و (۲۴۴۲) ۶۳ ، و (۲۴۴۲) ۶۴ ، و (۲۴۴۲) ۶۵ ، و (۲۴۴۲) ۶۶ ، و (۲۴۴۲) ۶۷ ، و (۲۴۴۲) ۶۸ ، و (۲۴۴۲) ۶۹ ، و (۲۴۴۲) ۷۰ ، و (۲۴۴۲) ۷۱ ، و (۲۴۴۲) ۷۲ ، و (۲۴۴۲) ۷۳ ، و (۲۴۴۲) ۷۴ ، و (۲۴۴۲) ۷۵ ، و (۲۴۴۲) ۷۶ ، و (۲۴۴۲) ۷۷ ، و (۲۴۴۲) ۷۸ ، و (۲۴۴۲) ۷۹ ، و (۲۴۴۲) ۸۰ ، و (۲۴۴۲) ۸۱ ، و (۲۴۴۲) ۸۲ ، و (۲۴۴۲) ۸۳ ، و (۲۴۴۲) ۸۴ ، و (۲۴۴۲) ۸۵ ، و (۲۴۴۲) ۸۶ ، و (۲۴۴۲) ۸۷ ، و (۲۴۴۲) ۸۸ ، و (۲۴۴۲) ۸۹ ، و (۲۴۴۲) ۹۰ ، و (۲۴۴۲) ۹۱ ، و (۲۴۴۲) ۹۲ ، و (۲۴۴۲) ۹۳ ، و (۲۴۴۲) ۹۴ ، و (۲۴۴۲) ۹۵ ، و (۲۴۴۲) ۹۶ ، و (۲۴۴۲) ۹۷ ، و (۲۴۴۲) ۹۸ ، و (۲۴۴۲) ۹۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۰۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۱۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۲۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۳۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۴۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۵۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۶۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۷۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۸۹ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۰ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۱ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۲ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۳ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۴ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۵ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۶ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۷ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۸ ، و (۲۴۴۲) ۱۹۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۰۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۱۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۲۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۳۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۴۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۵۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۶۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۷۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۸۹ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۰ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۱ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۲ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۳ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۴ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۵ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۶ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۷ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۸ ، و (۲۴۴۲) ۲۹۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۰۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۱۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۲۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۳۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۴۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۵۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۶۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۷۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۸۹ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۰ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۱ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۲ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۳ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۴ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۵ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۶ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۷ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۸ ، و (۲۴۴۲) ۳۹۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۰۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۱۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۲۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۳۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۴۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۵۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۶۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۷۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۸۹ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۰ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۱ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۲ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۳ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۴ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۵ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۶ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۷ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۸ ، و (۲۴۴۲) ۴۹۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۰۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۱۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۲۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۳۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۴۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۵۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۶۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۷۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۸۹ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۰ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۱ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۲ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۳ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۴ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۵ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۶ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۷ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۸ ، و (۲۴۴۲) ۵۹۹ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۰ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۱ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۲ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۳ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۴ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۵ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۶ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۷ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۸ ، و (۲۴۴۲) ۶۰۹ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۰ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۱ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۲ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۳ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۴ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۵ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۶ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۷ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۸ ، و (۲۴۴۲) ۶۱۹ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۰ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۱ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۲ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۳ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۴ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۵ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۶ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۷ ، و (۲۴۴۲) ۶۲۸ ، و (۲۴۴

ونيل به يي رسول الله صلى الله عليه وسلم به په دي کلماتو د مونځ نه پس پناهې غوښتله :
اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْجَبَنِ، وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْبَخْلِ، وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ اَرْدَلِ الْعُمْرِ، وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ
فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ

يا الله جل جلاله زه په تا پناه غواړم دبزدلی نه اوبخیلی نه اوزه په تاسره پناه غواړم ددی نه چي
 دذلت عمرته اورسولی شم اوزه په تاباندي پناه غواړم ددنیا دفتنو نه اوزه په تاباندي پناه
 غواړم دقبر دقبر د عذاب نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي: عبد الله بن عبد الرحمن وايي چي اسحاق همداني په دي روايت
 كي مضطرب شوی دی او دا حديث په دي سند حسن دی.

لغات : الجبن: معني بزدلي ، فتنه، گمراه کيدل ، ازمائش کول ، الدنيا دني يدنو دنوا په
 معني دقريب کيدو اود باب سمع نه په معني دذليل.

تشرېح : جبن معني بزدلي دشجاعت ضد دی او بخل معني کنجوسي دسخاوت ضد دی "چي
 اتهاني بوداوالي ته ورسيږم" په داسي حالت کې دانسان حرکات دماشومانو پشان دي او په
 داسي وخت کې هر انسان دالله معرفت او ظاهري او باطني عبادات په کامل طور سره نشي
 کولی نو ځکه دداسي عمرته پناه غوښتلی شوي ده.

علي رضي الله عنه وائي ددينه مراد دپينځه اويو کالو عمر دی په دي کې عموما دانسان
 اعضاء کمزوري کيږي.

من فتنه الدنيا چي په دنيا کې دومره مشغول شي چي الله ورته هم هير شي او دعبادت نه هم
 منع شي او خواهشات نفسانيه طرف ته روان شي.

اعوذبك من فتنه القبر: د عذاب قبر چي کوم حالات په احاديثو کې راغلي دي داسي دي چي په
 فلاني فلاني طريقه به دقبر عذاب وي ددينه پناه غوښتلی شوي ده، دبعضو په ترد دمنکر نکير
 سوال او جواب مراد دی

٣٥٦٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْقُرَيْشٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرِو
 بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ خُرَيْمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ،
 عَنْ أَبِيهَا، أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيْنَ يَدَيْهَا كُوزٌ، أَوْ قَالَ حَمْصَى
 تُسَبِّحُ بِهِ، فَقَالَ: "أَلَا أَخْبَرُوكَ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكَ مِنْ هَذَا أَوْ أَفْضَلُ؟ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي
 السَّمَاءِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا يَبْنِي ذَلِكِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ

مَا هُوَ خَالِقٌ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ." قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ حَدِيثٌ سَعِيدٌ. (١)

ترجمه: د سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه بیان دي فرماني زه د رسول الله سره يوي بنخي كره داخل شوم او دغه وخت دهغي مخي ته دكجورو زړي پراته وو دهغي وونيل چي مونږ په دي باندي تسبيحات وايو رسول الله او فرمايل ايا داسي به ښه نه وي چي ددينه درته زياته اسانه طريقه اوبنايم او تا څومره ونيلي دي! ما ورته اوونيل ضرور يي راته اوبنايه نو رسول الله او فرمايل:

"سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ"

يعني زه ستا دمخلوقاتو دتعداد برابر تسبيح وایم يعني دا الفاظ وایه امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حدیث غریب دي او دا حدیث مونږ ته دصفیه په روایت صرف په همدې سند وارد دي يعني دهاشم بن سعید کوفي په سند او دده سند معروف نه دي، او په دي باب کي دابن عباس رضي الله عنهما نه هم حدیث وارد دي

٣٥٦٩- حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ، وَزَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي حَكِيمٍ خَطِيعٍ مَوْلَى الزُّبَيْرِ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ صَبَّاحٍ يُصْبِحُ الْعَبْدُ فِيهِ إِلَّا وَمَتَادٍ يُتَادِي: سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَذَا غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: دزبير بن عوام رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي هيڅ يو سحر داسي نشته چي دالله تعالي بندگان سبا كړي مگر يو اواز كونكي دا اواز كوي

سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ" يعني دا الفاظ واني

امام ترمذي رحمه الله وایي دا حدیث غریب دي

^١ - سنن ابی داود/ الصلاة ٣٥٩٤ (١٥٠٠)، (تحفة الأشراف: ٢٩٥٢)

^٢ - تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٩٢٤)

١١٥- باب في دُعَاءِ الْحِفْظِ

دقراڤ حفظ كولود دعا بيان

٣٥٧٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدِّمَشْقِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، وَعِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: يَا أَبَا أُنَيْي تَقَلَّتْ هَذَا الْقُرْآنَ مِنْ صَدْرِي فَمَا أَجِدُنِي أَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "يَا أَبَا الْحَسَنِ أَفَلَا أَعْلَمُكَ كِتَابَاتٍ يَنْفَعُكَ أَنْ يَهْنَ وَيَنْفَعُ بِهِنَ مَنْ عَلَّمْتَهُ وَيُعْتَمِدَ مَا تَعَلَّمْتَ فِي صَدْرِكَ؟" قَالَ: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَعَلَّمَنِي، قَالَ: "إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ فَإِنَّ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَقُومَ فِي ثَلَاثِ اللَّيْلِ الْآخِرِ، فَإِنَّهَا سَاعَةٌ مَشْهُودَةٌ وَالْدُّعَاءُ فِيهَا مُسْتَجَابٌ، وَقَدْ قَالَ أَرْنِي يَعْقُوبُ لِبَنِيهِ: سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي يَقُولُ: حَتَّى تَأْتِيَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ، فَقُمْ فِي وَسْطِهَا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ، فَقُمْ فِي أَوَّلِهَا فَصَلِّ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، تَقْرَأُ فِي الرُّكْعَةِ الْأُولَى بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَسُورَةَ يَسٍ، وَفِي الرُّكْعَةِ الثَّانِيَةِ بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَحَمْدَ الدُّخَانِ، وَفِي الرُّكْعَةِ الثَّالِثَةِ بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَ أَلَمْ تَزِيدِ السَّجْدَةَ، وَفِي الرُّكْعَةِ الرَّابِعَةِ بِقَايَةِ الْكِتَابِ، وَتَبَارَكَ الْمُفَضَّلُ، فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ التَّشَهُُّدِ، فَاحْمَدِ اللَّهَ، وَأُحْسِنِ الثَّنَاءَ عَلَى اللَّهِ، وَصَلِّ عَلَى، وَأُحْسِنِ، وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ، وَاسْتَغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَالْمُؤْمِنَاتِ، وَإِلَّا حَوَالِكَ الَّذِينَ سَبَقُوكَ بِالْإِيمَانِ، ثُمَّ قُلْ فِي آخِرِ ذَلِكَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَزْكِيكَ الْمَعَاصِيَ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، وَارْحَمْنِي أَنْ أَكَلِّفَ مَا لَا يَغْنِيَنِي، وَارْزُقْنِي حُسْنَ النِّظَرِ فِيمَا يُرْضِيكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ بِجَلَالِكَ، وَلُورِ وَجْهِكَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِي حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِي، وَارْزُقْنِي أَنْ أَتْلُوهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُرْضِيكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ بِجَلَالِكَ وَلُورِ وَجْهِكَ أَنْ تُنَوِّرَ بِكِتَابِكَ بَصَرِي، وَأَنْ تُطْلِقَ بِهِ لِسَانِي، وَأَنْ تُفَرِّجَ بِهِ عَن قَلْبِي، وَأَنْ تُشَرِّحَ بِهِ صَدْرِي، وَأَنْ تُغْسِلَ بِهِ بَدَنِي، لِأَنَّهُ لَا يُعِينُنِي عَلَى الْحَقِّ غَيْرُكَ، وَلَا يُؤْتِيهِ إِلَّا أَلْتِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، يَا أَبَا الْحَسَنِ تَفْعَلْ ذَلِكَ ثَلَاثَ جُمُعٍ، أَوْ خَمْسٍ، أَوْ سَبْعٍ كُجَابٍ يَأْذَنُ اللَّهُ، وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ مَا أَخْطَأُ مُؤْمِنًا قَطُّ"، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ مَا لَيْتَ عَلَيَّ إِلَّا خَمْسًا أَوْ سَبْعًا حَتَّى جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مِثْلِ ذَلِكَ

الْمَجْلِسِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ فِيمَا خَلَا لَا أَخَذُ إِلَّا أَرْبَعَ آيَاتٍ أَوْ نَحْوَهُنَّ، وَإِذَا قَرَأْتُهُنَّ عَلَى نَفْسِي تَقَلَّتْ، وَأَنَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَرْبَعِينَ آيَةً أَوْ نَحْوَهَا وَإِذَا قَرَأْتُهَا عَلَى نَفْسِي فَكَأَنَّمَا كَتَبَ اللَّهُ بَيْنَ عَيْنَيَّ، وَلَقَدْ كُنْتُ أَسْمَعُ الْحَدِيثَ فَإِذَا رَدَّدْتُهُ تَقَلَّتْ وَأَنَا الْيَوْمَ أَسْمَعُ الْأَحَادِيثَ فَإِذَا كَعَدْتُ بِهَا لَمْ أَخْرُمْ مِنْهَا حَرْفًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ ذَلِكَ: "مُؤْمِنٌ وَرَبُّ الْكُفَّةِ يَا أَبَا الْحَسَنِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ (١).

ترجمه د عبدالله بن عباس رضي الله عنهما بيان دي يو وخت كي درسول الله صلي الله سره موجود وو چي علي رضي الله عنه د نبي كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شو او عرض يي او كړو زما مور او پلار دي په تا قربان شي قران خو زما دسيني نه روان دي اوخي او زه خو يي محفوظ كولي نشم رسول الله ورته او فرماييل اي ابو الحسن ايا زه درته دداسي كلماتو خبر درنكړم دكومو په ذريعه چي به الله تعالي تاته فائده دركړي او هغه چاته به هم فائده وركړي چاته چي ته ددي تعليم وركړي بيا چي ته څه يادوي هغه به ستا په سينه كي محفوظ وي ما اوونيل هو راته يي بيان كړه اي دالله رسوله رسول الله او فرماييل كله چي دجمعي شپه وي او دشپي په اخري دريمه حصه كي كه ته اودريدي شي نو اودريږه او دغه وخت كي عبادت او كړه ځكه چي دشپي د دريمي اخري حصي داسي وخت وي په كوم كي چي فرشتي هم موجود وي او دعا پكي هم قبليري زما ورور يعقوب عليه السلام هم خپلو خامنو ته اوونيل "سوف استغفرلكم ربي" يعني زر ده چي زه به ستاسو دپاره دخپل رب نه مغفرت او غواړم، كه دراتلونكي جمعي په شپه دشپي په اخري حصه كي بيدار نشوي نو په درمياني حصه كي اودريږه او كه په مينځني حصه كي بيدار نشي نو په اولني حصه كي اودريږه او څلور ركعاته مونځ او كړه، په اولني ركعات كي سورة فاتحه او سورة يسين اووايه په دويم ركعات كي سورة فاتحه او سورة دخان او په دريم ركعات كي سورة فاتحه او سورة السجده اووايه او په څلورم ركعات كي سورة فاتحه او سورة ملك اووايه بيا چي دتشهد نه فارغ شي نو الله تعالي حمد اووايه او په بنه شان سره ثناء بيان كړه او په ماباندي درود په بنه شان سره اووايه او په ټولو نبيانو باندي درود اووايه او دمومنانو سړو او مومنانو بنځو دپاره مغفرت او غواړه او دهغه مومنانو رونرو دپاره هم مغفرت دعا اووايه څوك چي ستا نه مخكي تير شوي دي بيا ددي ټولو كارونو كولو نه پس دا دعا اووايه:

اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَوَكُّلِكَ الْتَمَّاعِي أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي، وَارْحَمْنِي أَنْ أَكَلَّفَ مَا لَا يَغِيْبُنِي، وَارْزُقْنِي حُسْنَ

التَّكْوَرُ فِيمَا يُزَيِّعُكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ بَجَلَالِكَ، وَتُورَ وَجْهَكَ أَنْ تُلْزِمَ قَلْبِي حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِي، وَأَرْزُقْنِي أَنْ أَكْمُلُوهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُزَيِّعُكَ عَنِّي، اللَّهُمَّ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِي لَا تُرَامُ، أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنَ بَجَلَالِكَ وَتُورَ وَجْهَكَ أَنْ تُتَوَرَّ بِكِتَابِكَ بَصْرِي، وَأَنْ تُطْلِقَ بِهِ لِسَانِي، وَأَنْ تُفَرِّجَ بِهِ عَن قَلْبِي، وَأَنْ تُفَرِّجَ بِهِ صَدْرِي، وَأَنْ تُغَيِّسَ بِهِ بَدَنِي، لِأَنَّهُ لَا يُعِينُنِي عَلَى الْحَقِّ غَيْرُكَ، وَلَا يُؤْتِيهِ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ."

يعني اي الله په ماباندي رحم او کړي په داسي شان سره چي خو پوري زما ژوند وي چي زه بيا هيڅ کله گناه اونکر م او اي الله ته په ماداسي رحم او کړي چي زه په بي فاندي کارونو کي مبتلا شم او چي کوم کارونه ستا درضا اسباب دي دهغي دپيژندلو دپاره ماته بناسته نظر راکړي. اي الله داسمانونو او زمکو پيدا کونکيه اي دجلال او اکرام مالکه ته دداسي عزت او مرتبي والا يي دکومي دحاصلولو چي څوک قصد او اراده نشي کولي، اي الله اي دلوي رحمت مالکه زه ستا دجلال او ستا دمنور مخ په وسيله ستا نه دعا غواړم چي ته زما زړه ستا دكتاب دحفظ سره اوتري کوم قران چي تا ماته خودلي دي چي دا زما په زړه کي محفوظ پاتي شي او ته ماته ددي خبري توفيق راکړي چي زه دا کتاب په ښه طريقه اولولم چي تالره زمانه راضي او خوشحاله کړي، اي الله داسمانونو او زمکي پيدا کونکيه دجاه او جلال او عزت مالکه دکوم عزت چي څوک اراده هم نشي کولي، اي الله او اي رحمان ذاته ستا دجلال او ستا دمخ دنور په وسيله زه ستا نه دا سوال کوم چي ته دخپل کتاب په ذريعه زما نظر منور کړي (چي معرفت الهي راته حاصل شي، او زما ژبه هم ددي موافق اوچليږي، او ددي په ذريعه زما دزړه غم ختم کړي او ددي په ذريعه زما سينه پرانيږي (چي زه ښي خبري اوپيژنم، او ددي په ذريعه زما بدن اووينځي (چي زه پاک او صاف پاتي شم، ځکه چي په حق باندي زما دتلو دپاره ستا نه علاوه بل څوک مددگار ي نشي کولي او نه ستا نه علاوه ماته بل څوک حق راکولي شي او الله تعالي چي لوي شان والا لوي ذات والا دي دهغه نه علاوه بل څوک دگناهونونه دراگرځيدو او دنيکيانو دجاري ساتلو توفيق بل څوک نشي ورکولي، اي ابولحسن همداسي کوه تردري جمعوي يا پنځو جمعوي يا اوه جمعوي پوري، الله تعالي به ستا دعا قبوله کړي، او زما دي په هغه ذات قسم وي چاچي زه په حقه رايلږلي يم په دي طريقه چي هر يو مومن عمل اوکړي هغه به محروم پاتي نشي، دابن عباس رضي الله عنهما بيان دي زما دي په الله قسم وي علي رضي الله عنه په پنځه يا اوه جمعي اودريدلي وي چي بيا درسول الله په خدمت کي په يو مجلس کي حاضر شو او عرض يي اوکړو اي دالله رسوله ما ددينه مخکي څلور ايتونه يا ددي پشان دوه يا يو ايت يا کم او زيات يادول او چي کله به مي دا په زړه کي تکرارول نو بيا به رانه هير شول مگر اوس زما دا

حال دي چي څلويښت ايتونه يا دڅلويښتو نه دوه يا څلور کم ايتونه يادوم او چي کله زه دا تکراروم نو ماته داسي ښکاري لکه چي قرآن زما په وړاندي پرانيستلي پروت دي، اوزه يي په رواني سره لولم، او همدا رنگي ددينه مخکي چي ما احاديث اوريدل او بيا به مي تکرارول نو زما په دماغو کي به نه پاتي کيدل ليکن نن زما دا خيال دي چي زه احاديث واورم او بيا يي بيانوم نو په هغي کي رانه يو حرف هم نه پاتي کيږي رسول الله صلي الله عليه وسلم په دي موقعه افرمانيل دکعبې په رب مي دي قسم وي اي ابوالحسن ته مومن يي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن غريب دي مونږ يي صرف دوليد بن مسلم په سند پيژنو

۱۱۶- بَابُ فِي انْتِظَارِ الْفَرَجِ وَغَيْرِ ذَلِكَ

فراخی ته دانتظار کولو بیان

۳۵۷۱- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَقَدِيُّ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ أَنْ يُسْأَلَ، وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَكَذَا رَوَى حَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ، وَقَدْ حُوِّلَ فِي رَوَايَتِهِ، وَحَمَّادُ بْنُ وَاقِدٍ هَذَا هُوَ الصَّفَّارُ لَيْسَ بِالْحَافِظِ، وَهُوَ عِنْدَنَا شَيْخٌ بَصْرِيُّ، وَرَوَى أَبُو نُعَيْمٍ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا، وَحَدِيثُ أَبِي نُعَيْمٍ أَشْبَهَ أَنْ يَكُونَ أَصَحَّ. (١)

ترجمه د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي نه دهغه فضل او غواړي يقينا چي الله تعالي دا خوښوي چي غوښتل ورنه اوکړي شي او په عبادتونو کي بهترين عبادت د فراخي راتلو انتظار کول دي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حماد بن واقد همداسي نقل کړي دي، او دده په روايت کي دده خلاف شوي دي او حماد بن واقد په صفار مشهور دي او حافظ نه دي او زموږ په نزد دبصري اوسيدونکي شيخ دي، دارنگي دا حديث ابو نعيم داسرائيل نه او هغه دحکم بن جبير نه ديو کس په واسطه دنبي کریم صلي الله عليه وسلم نه مرسل نقل کړي دي او دابونعيم حديث دصحت سره زيات مشابه دي

٣٥٧٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَلِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ الْأَحْوَلُ، عَنْ أَبِي عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْعَجْزِ وَالْبُخْلِ"، وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ "يَتَعَوَّذُ مِنَ الْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دزيد بن ارقم رضي الله عنه بيان دي فرماني چي ما دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه دا دعا اوريدلي ده چي وييل يي "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْعَجْزِ وَالْبُخْلِ". يعني اي الله زه په تاباندي پناه غوارم دستي او كاهلي نه او د عاجز كيدو او خواريدو نه او د بخل او كنجوسي نه، او په همدې سند دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه مروې دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به پناهي غوښتله دبودوالي او دقبر دعذاب نه امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

٣٥٧٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، أَنَّ عِبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ حَدَّثَهُمْ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ الشُّوءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَنْزِعْ يَأْتِمْ، أَوْ قَطِيعَةً رَجِمَ"، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: إِذَا لُكِّثُ، قَالَ: "اللَّهُ أَكْثَرُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: وَهَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ، وَابْنُ ثَوْبَانَ هُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ الْعَابِدِ الشَّامِيِّ. (١)

ترجمه عباد بن الصامت رضي الله عنه فرماني چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي هر يو بنده چي دالله تعالي نه دعا غواړي نو ده ته خو يا هغه څيز وركړي شي كوم چي يي غوښتلي وي او يا ددي دعا په نتيجه كي ددي دعا په مثل چي كوم مصيبت ده ته راتلونكي وي هغه ورنه الله تعالي لري كړي مگر څو پوري چي دگناه باره كي دا دعا نه وي او يا دصله رحمى قطع كولو باره كي نه وي.

١ صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٨ (٢٤٢٢). سنن النسائي/الاستعانة ١٢ (٥٢٦٠). و٦٥ (٥٥٣٠) (تحفة الأشراف: ٢٦٤٦).

و مسند احمد (١-٢١٢)

١ تغرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٥٠٤٢)

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او داين ثوبان نوم عبدالرحمن بن ثابت بن ثوبان العابد الشامي، دي

دعباده بن صامت رضي الله عنه حالاته

نوم عباده كنيه ابو الوليد په بني خزرج كې يي دسالم خاندان سره تعلق دی دپلار نوم يي صامت او دمور نوم يي قره العين وو. په غزوه بدر او ددينه پس په تمامو عزواتو كې شريك پاتي شوی دی او په بيعه الرضوان كې هم موجود وو، طبقات ابن سعد،

خلافت صديقي او فاروقي كې هم په جنگونو كې شريك پاتي شوی دی عمر فاروق رضي الله عنه دخپل خلافت په زمانه كې دی د فلسطين قاضي مقرر كړی دی عباده د حفاظو صحابه كرامو دجملي نه وو چې اصحاب صفة ته به يي دقرائت تعليم وركولو، مسند احمد،

عمر فاروق رضي الله عنه دی په شام كې دمسلمانانو دتعليم دپاره متعين كړی وو دقرائت نه علاوه په فقه كې ورته هم مهارت حاصل وو يوخل قتاده دعباده ملاقات ته لاړو نو ویی ونيول "وكان قد تفقها في دين الله" يعني عباده دالله په دين كې مهارت حاصل كړی وو

وفات د دوه اويكالو په عمر كې دهجرت په ۳۴كال وفات شو دوفات وخت يي چي نژدي شو نو يو خوي يي ورته دوصيت كولو درخواست اوکړو نو ویی فرماييل مانيغ كينوى او بيابي ددينه پس اوفرماييل اى بچيه په تقدير به يقين ساتي ورته ايمان ته دي خيرنشته، مسند احمد،

دده د دفن كيدو دخاي په باره كې دعلماؤ دري اقوال دي. اول ابن سعد رمله مقام ليكلى دی. دويم بعضي علماؤ بيت المقدس ليكلى دی او امام بخاري فلسطين ليكلى دی. ددي دري وارو په حقيقت كې څه اختلاف نشته ځكه چي رمله په فلسطين كې يوه صوبه ده او بيت المقدس هم يوه ضلع ده دده دروايت شمير ۱۸۱ دی چي شپږ متفق عليه دي او دوه صرف بخاري نقل كړي دي

۱۱۷_باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۷۴_ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا أَخَذْتَ مَطْبَعَكَ، فَتَوَضَّأْ وَهُوَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ افْطَحْ عَلَى هَيْئِكَ الْأَيْمَنِ، ثُمَّ قُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ وَخِيْتُ إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَالْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ

رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ. لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ. آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ. وَكَيْفَ الَّذِي
أَرْسَلْتَ. فَإِنْ مَتَّ فِي لَيْلَتِكَ مَتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ^١. قَالَ: فَزِدْتُهُنَّ لِأَسْتَلْزِكُهُ. فَقُلْتُ: آمَنْتُ بِرَسُولِكَ
الَّذِي أَرْسَلْتَ. فَقَالَ: قُلْ آمَنْتُ بِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. قَالَ: وَهَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَقَدْ رَوَى مِنْ
غَيْرِ وَجْهِ عَنِ الْبَرَاءِ. وَلَا تَعْلَمُ فِي هَؤُلَاءِ مِنَ الرِّوَايَاتِ ذِكْرَ الْوُضُوءِ إِلَّا فِي هَذَا الْحَدِيثِ^(١).

ترجمه براء بن عازب رضي الله عنهما راوي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته
اوفرمانيل چي كله ته خپل دخوب خاي ته راتلل غواړي نو اول دمانځه پشان اودس اوكره بيا
په بني ابرخ باندې ځمله او دا دعا اولوله:

اللَّهُمَّ اسْكَنْتَ وَجْهِي إِلَيْكَ. وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ. وَأَلْبَسْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ. رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ. لَا مَلْجَأَ
وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ. آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ. وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ

اي الله ما خپل روح تاته اوسپارلو، خپل مخ مي ستا طرف ته كړو، خپل كارونه مي تاته حواله
كړل، او ستا په حفاظت كې راغلم، خوشالي خوشالي او په ويره ويره نه خوچرته ستا نه
دتبتيدو خاي شته اونه ستا نه دپېچ كيدو كوم مقام شته. ما ستا په نازل كړي كتاب او ستا
رايږلي نبي باندې ايمان راوړلو، بيا كه چري ته په دي شپه كې مړشوي نو ستا دا مرگ به په
فطرت باندې وي ستا دا دعا دي ستا اخري كلام وي يعنې ددينه پس بله څه خبره مه
كوږه، راوي وايي چي ما ددي كلماتو تكرار وكړو ددي دپاره چي حفظ يي كړم نو مابه برسولك
الذي ارسلت ونيل راته يي اوفرمانيل بنبيك الذي ارسلت وايه

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن صحيح دي، دا حديث دبراء بن عازب نه په يو څو
سندونو مروي دي مگر ددي روايت نه علاوه مونږ په هيڅ يو روايت كې دا نه دي موندلي چي
داودس ذكر پكې شوي وي

لغات شقك، جانب، كناره والجائت سپارل ملجاء دلجيه لجا فتح نه او سمع نه په معني
دپناه اخستلو

تفريع فتوضاء اودس اوكره، دا اودس مستحب دي

وضوءك للصلاة: په شان دهغه اودس چي ته يي دمونځ دپاره كوي اودس وكړه، دلته اعتراض
دي دهغه لغوي اودس نه دكوم اطلاق چي په لاس وينځو او غږغږي كولو كيږي لكه چي
دخوراك نه مخكې چي كولي شي

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح /الوضوء ٥٥ (٢٢٤). صحيح مسلم /الذكر والدعاء ١٤ (٢٤١٠). سنن ابن

ماجه /الدعاء (٢٨٤٦، ١٥) (تحفة الأشراف: ١٢٠٢). سنن الدارمي الاستئذان ٥١ (٢٤٢٥)

شق الايمن: عياضي عياض وائي په ښې اړخ پريوتوكې دا فائده ده چي دانسان زړه چپ طرف ته وي نو كه دى په چپ طرف خلمي نو په خوب كې به بالكل مستغرق نه وي او زيات راحت او سكون به ورته ملاؤ نشي نو په تهجدو كې به ورته پاڅيدل اسان وي او كه ددي په خلاف خلمي نو دغفلت خوب به ورباندي راشي او پاڅيدل به ورته گران شي

سوال رسول الله به په ښې اړخ ولي ځملاستو دهغه زړه خوبه بيدار وو هيڅ كله به نه غافل كېدو

سوال رسول الله به په بني ارم ولي څملاستو دهغه زړه خوبه بيدار وو هيڅ كله به نه غافل كيدو

جواب رسول الله په شرف والا هر كې چې بنی طرف خوښولو دويم دا چي په دي كې دامت دپاره تعليم دی

جواب رسول الله په شرف والا هر کار کې ښی طرف خوښولو دویم دا چې په دې کې دامت دپاره تعلیم دی

اللهم اسلمت نفسي: اي الله ماتاته خپل خان سپارلی دی يعني خپل خان مي ستا تابع کړی دی
 ځکه چي هيڅ نفع نشي ملاويدي او هيڅ تکليف نشي لري کيدی ترڅو پوري چي تا غوښتلې
 نه وي زه تاته سپارلی شوی یم نو اوس که په ما هر څه حال راځي زه به په تا باندې اعتراض
 اونکرم

٣٥٧٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي فُدَيْكٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دُؤَيْبٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْبَزَّازِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُبَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: خَرَجْنَا فِي لَيْلَةٍ مَطِيرَةٍ، وَكَلِمَةُ حَيْدِيَّةٍ، تَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي لَنَا، قَالَ: فَأَذَرْتُهُ، فَقَالَ: قُلْ: فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ قَالَ: قُلْ: فَلَمْ أَقُلْ شَيْئًا، قَالَ: قُلْ، فَقُلْتُ: مَا أَقُولُ؟ قَالَ: قُلْ: "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، وَالْمَعْرُوفَيْنِ حِينَ ثَمَنِي وَتَضْبِغُ لَلَاكَ مَرَاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ". قَالَ أَبُو عَرِيسٍ: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَأَبُو سَعِيدٍ الْبَزَّازُ هُوَ أَسِيدُ ابْنِ أَبِي أَسِيدٍ مَدَنِيٌّ. (١)

ترجمه عبدالله بن خبيب رضي الله عنه واني چي ماته رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل چي سحر او ما بنام قل هو الله احد او معوذتين دري دري خله لوله دا به دهر خيز نه تاته كفايت او كړي څه تكليف او څه ضرر به تاته اونه رسيږي.

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي او دابوسعيد براد نوم اسيد بن ابی اسيد مدنی دی

ملفات المعوذتين قل أعوذ برب الفلق. او . قل أعوذ برب الناس، تكفيك كفي يكفي كفاية
معنى كافي كيدل

١. سنن أبي داود/ الأدب ١١٠ (٥٠٨٢) سنن النسائي/ الاستعاذة ١٠١ (٢٢٢٠) تحفة الأشراف (٢٥٠)

تشریح دسحر او ماہنام پہ دعاگانو کي سورة اخلاص او معوذتين هم دي ددي سورتونو په احاديثو کي ډير فضائل راغلي دي په يو روايت کي راځي چي سورة اخلاص لوستل په ثواب کي دقران د دريمي حصي سره برابر دی او په بل روايت کي راځي چي څوک روزانه دوه سوه پيري قل هوالله احد وائي نو دده دعمل نامي نه به دپنجوسو کالو گناهونه ختم کړي شي په يو بل روايت کي دي چي څوک لس پيري روزانه سورة اخلاص وائي نو دده دپاره به په جنت کي يو کور جوړ کړي شي

همدا رنگي دمعوذتينو هم ډير فضائل راغلي دي په يو روايت کي راځي چي يو ځل رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماييل نن شپه داسي ايتونه نازل شوي دي چي ددي برابر نور چرته نه دي نازل شوي او هغه قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس دي

اول دي سورة اخلاص او وائي ځکه چي دا په منزله دحمد او ثناء دی او بيا دي معوذتين او وائي ځکه چي دا په منزله ددعا دي او دکومي دعا نه مخکي چي حمد او ثناء وي هغه زر قبليري ددي دواړو سورتونو دري دري پيري ونيل پکار دي علماء وائي چي ددعا په ادابو کي دا هم دي چي سري دي دعا دري دري پيري وائي

يکفیک من کل شیء يعني دا دري سورتونه دومره جامع دي چي دتمامو دعاگانو او دتمامي شپي دضررونو دختمولو دپاره کافي دي بعضي علماء وائي چي دکافي کيدو نه مراد قيام الليل دي

دعبدالله بن خبيب رضي الله عنه حالات

نوم عبدالله دپلار نوم خبيب دجهيني قبيلي سره تعلق لري چي دانصارو حليف ده، او دمديني اوسيدونکی وو او صرف دري روايات ورته منقول دي. علامه برقي وائي چي دده نه صرف دوه احاديث مروی دي ليکن علامه ابن جوزي وائي چي دري روايات ورته منقول دي

۱۱۸_باب في دُعَاء الضَّيْفِ

میلمه به کوربه ته څه دعا کوي

۳۵۷۶_ حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ الشَّامِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ، قَالَ: لَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي، فَقَرَّبْنَا إِلَيْهِ طَعَامًا فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ أَقْبَضَ يَدَيْهِ وَأَكَلَ، وَيُلْقِي النَّوَى بِأَصْبَعَيْهِ جَمَعَ السَّبَابَةَ وَالْوَسْطَى، قَالَ شُعْبَةُ: وَهُوَ كَلْفِي فِيهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَالْقَى النَّوَى بَيْنَ أَصْبَعَيْنِ ثُمَّ أَقْبَضَ يَدَيْهِ، ثُمَّ تَلَا إِلَيْهِ

عَنْ يَمِينِهِ، قَالَ: فَقَالَ أَبِي وَأَخَذَ بِلِجَامٍ دَابَّتِهِ: ادْعُ لَنَا، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاعْفُزْ لَهُمْ، وَارْحَنَهُمْ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ (١)

ترجمه د عبدالله بن بسر .. نه روايت دی فرماني چي رسول كريم صلي الله عليه وسلم زماډلارخواته تشريف راوړو اودهغه ميلمه شو زماډلار ورته خوراک پيش کړو رسول كريم صلي الله عليه وسلم اوخوړلو اوبينى ورته اوبه راوړلى هغه يى هم وځکلي او دخان نه بني طرف والا کس ته يى ورکړي اوبيايى کجوروي اوخوړلى اودکجورو زړي به يى دگوتوبه شاگانو باندي غورخول ، راوي وايي چي

زماډلار وويل رسول كريم صلي الله عليه وسلم دسورلى واگي ونيولي او دا دعا يي اوفرمانيله **اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاعْفُزْ لَهُمْ، وَارْحَنَهُمْ** اي الله دوي ته برکت ورکړي په هغه څيزکې کوم چي تادوي ته ورکړى دى اوبخښنه وکړي دوي ته اورحم وکړي په دوي باندي امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث حسن صحيح دي او ددي سند نه علاوه په نورو سندونو هم د عبدالله بن بسر رضي الله عنه نه مروي دي

د عبدالله بن بسر رضي الله عنه حالاته

نوم عبدالله ډېلار نوم بسر او د ماذن قبيلي سره يي تعلق وو دده مور او پلار او ورور چي علي دى او دده خور صحماء ټولو ته د رسول الله صلي الله عليه وسلم دملاقات شرف حاصل شوى دى رسول الله صلي الله عليه وسلم ددوى دپاره د عمر د اوږدوالي دعا غوښتلي ده ٥٠ روايات ورته منقول دي چي په بخاري او مسلم کې يو يو ذکر شوي دي

اصحاب سير ليکلي دي چي دده مرگ ناڅاپي داودس په وخت کې واقع شو دده دپاره نبي كريم صلي الله عليه وسلم د عمر داوږدوالي دپاره دعا غوښتلي وه نو ځکه يي عمر ډير اوږد وو چي په شام ياحمص کې په ٨٨ هجري کې وفات شو او عمر يي ٩٤ کلونو ته رسيدو او د بعضو په نزد دده عمر سل کاله وو (تهذيب التهذيب،

٣٥٧٧_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبِي عُمَرُ بْنُ مُرَّةَ، قَالَ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ يَسَارٍ بْنَ زَيْدٍ مَوْلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

^١ - صحيح مسلم/الأشربة والأطعمة ٢٢ (٢٠٢٢) سنن ابى داود/الأشربة ٢٠ (٣٤٢٩) (تحفة الأشراف: ٥٢٠٥). سنن

حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ قَالَ: أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ النَّبِيُّ الْقَيُّومُ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ غُفِرَ لَهُ وَإِنْ كَانَ قَرَمَ مِنَ الرَّخْبِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: بلال بن يسار: دخل پلارنه روايت كوي فرماني چي دخپل پلارنه مي اوريدلي دي چي حديث يي بيانول زما دنيكه نه چي هغه درسول كريم صلي الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چي فرمايل يي چاچي دا دعا اوونيله

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ النَّبِيُّ الْقَيُّومُ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ»

بخنه غواړم د الله تعالي نه چي ډير لوي دي او الله داسي ذات دي د چا نه علاوه چي بل حقدار د بندگي نشته، او هميشه ژوندي دي او تدبير كونكي دي، نو بخنه به ورته وشي اكر كه د كافرو د مقابلي نه تختيدلى وي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو.

۱۱۹-باب

د سابقه باب متعلق يو بل باب

۳۵۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ خُرَيْثَةَ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُلَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا هَبْرِيًّا الْبَصْرِيَّ أَمَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: اذْعُ اللَّهُ أَنْ يُعَافِيَنِي. قَالَ: "إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ وَإِنْ شِئْتَ صَبَرْتُ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ". قَالَ: فَادْعُهُ. قَالَ: فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَطَّأَ فَيُحْسِنَ وَضُوءَهُ وَيَدْعُو بِهِذَا الدُّعَاءَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتُوجُّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ، مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي كُوجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقَضَى لِي، اللَّهُمَّ فَفَعِّلْهُ لِي". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي جَعْفَرٍ وَهُوَ الْعَظِيمُ، وَعُثْمَانُ بْنُ حُلَيْفٍ هُوَ أَخُو سَهْلِ بْنِ حُلَيْفٍ. (١)

ترجمه: د عثمان بن حنيف رضي الله عنه نه روايت دي فرماني چي يو نابينا كس د نبي كريم صلي الله عليه وسلم په خدمت كي حاضر شو او عرض يي او كړو يوه داسي دعا راته اوينايه

۱- سنن ابی داود/ الصلاة (۳۶۱۵) (۱۵۱۴)

۲- سنن ابن ماجه/ الإقامة (۱۸۹) (۱۳۸۵) (تحفة الأشراف ۹۷۰۰)

چي الله تعالي راته عافيت را کري رسول الله ورته او فرماييل که ستا خوښه وي نوزه به يي درته اوبنايم او که خوښه دي وي صبر او کړه ځکه چي دا ستا دپاره ډير فائده بند دي هغه او ونييل دعا راته بيان کړی رسول الله ورته حکم او کړو چي اودس او کړه او اودس په ښه شان سره او کړه او بيا دا دعا او غواره

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأُكْرِمُكَ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ، مُحَمَّدٍ نَبِيَّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِقَضَائِي، اللَّهُمَّ فَشَفِّعْنِي"

يعني اي الله زه ستا نه صحت غواړم او ستا دښي محمد څوک چي نبي درحمت دي دهغه په وسيله تاته متوجه کيږم، ما ستا په واسطه پخپل دي ضرورت کي خپل رب ته توجه کړي ده تردي چي ته اي الله زما دا ضرورت پوره کړي پس اي الله ته زما په باره کي دده شفاعت قبول کړي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو يعني دابو جعفر په روايت او ابو جعفر خطمي دي او عثمان بن حنيف دسهل بن حنيف ورور دي.

٣٥٧٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى، قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْنُ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ صَمْرَةَ بْنِ حَبِيبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَنْهُ بَنُو عَبْسَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الرَّبُّ مِنَ الْعَبْدِ فِي حَوْبِ اللَّيْلِ الْآخِرِ، فَإِنْ اسْتَظَعْتَ أَنْ تَكُونَ مِنْ يَدَاكَ اللَّهُ فِي بِلَاكِ السَّاعَةِ فَكُنْ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ (١)

ترجمه د عمرو بن عبسه رضي الله عنه بيان دي فرماني چي دښي کريم صلي الله عليه وسلم نه مي اورېدلي دي الله تعالي خپل بنده ته دتولو نه زيات دښي په اخري حصه کي تردي کيږي نو کچري ستا نه کيدي شي چي کوم خلق دښي په دغه حصه کي عبادت کوي نو ته هم په دي کي شامل شه او ددي خلقو دجملي نه جوړ شه (يعني تهجد او کړه، امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي.

د عمرو بن عبسه حالات

نوم عمرو ڪنڀه ابو نجيح ڊپلار نوم عبسه بن عامر اودمور نوم بي رمله بنت رقيعه وو عمرو بن عبسه ابوذر غفاري رضي الله عنه مور شريك ورور وو
داسلام په ابتداء ڪې مسلمان شوى وو چي واقعه يي په پورتنى حديث ڪې موجوده دطائف او فتح مکه وغيره په غزواتو ڪې درسول الله سره شرڪت ڪړى دى
دطائف په محاصره ڪې چي ڪله رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمانيل ڪه څوڪ يو غشى اولي هغه ته به دجنت يوه دروازه پرانيستلى شي ددي بشارت په اوريدوسره عمرو شپارس غشي اوويشتل

صاحب داصابه ليکلي دي چي عمرو دخلافت عثمانى په اخر ڪې وفات شوى دى مرويات. چونکه دبنی کریم صلي الله عليه وسلم صحبت موقعه ورته ڪمه ملاؤشوي وه ليکن ددي باوجود دحديث په کتابونو ڪې دده نه ۴۸ روايات مروی دي تهذيب الکمال

۳۵۸- حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الذَّمَشَقِيُّ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عَفِيُّ بْنُ مَعْدَانَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا دَوْسٍ الْيَحْصِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ ابْنِ عَالِيٍّ الْيَحْصِيَّ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ زَعَكَرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: "إِنَّ عَبْدِي كُلَّ عَبْدِي الَّذِي يَذْكُرُنِي وَهُوَ مُلَاقٍ قَوْلَهُ يَغْنِي عِنْدَ الْقِتَالِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِيِّ، وَلَا نَعْرِفُ لِعُمَارَةَ بْنِ زَعَكَرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا هَذَا الْحَدِيثَ الْوَاحِدَ، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: وَهُوَ مُلَاقٍ قَوْلَهُ إِنَّمَا يَغْنِي عِنْدَ الْقِتَالِ، يَغْنِي أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ (۱)

ترجمه: دعمارہ بن زعکرہ بيان دي درسول الله صلي الله عليه وسلم نه مي اوريدلي دي الله تعالي فرمائي زما بنده، زما ڪامل بنده هغه څوڪ دي څوڪ چي ما دهغه وخته پوري يادوي ڪله چي دي دجنگ په وخت ڪي دخپل دوشمن مخي ته ولاړ وي
امام ترمذي رحمه الله وايي داحديث غريب دي مونږ يي صرف په همدي سند پيڙنو او سند يي قوي نه دي او ددي يو حديث نه علاوه دعمارہ بن زعکرہ بل ڪوم حديث چي درسول الله نه يي نقل ڪړي وي مونږ ته معلوم نه دي، او دالله تعالي دقول "وهو ملاق قوله" مطلب دادوي چي دجنگ په وخت ڪي يعني په داسي وخت ڪي هم هغه دالله تعالي ذکر جاري ساتي.

١٢٠- باب في فضل لا حول ولا قوة إلا بالله

د " لا حول ولا قوة إلا بالله " فضيلت

٣٥٨١- حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ زَادَانَ يُحَدِّثُ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَيْبٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، أَنَّ أَبَاهُ دَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْدُمُهُ، قَالَ: فَمَرَّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ صَلَّيْتُ فَطَرَّبَنِي بِرَجُلِهِ وَقَالَ: "أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ؟"، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: "لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ"، قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه دقيس بن سعد بن عبادہ نہ روایت دی فرمانی چي زما پلار سعد بن عبادہ زہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم تہ دھغوی دخدمت دبارہ حوالہ کرم قیس وائی زہ دمونیخ کولو نہ س ناست وم چي رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم زما پہ خوا کي تیر شو او زما دخبرولو دبارہ بي زما نہ خپلہ خپہ اولگوله او بيا بي اوفرمانیل ایا دجنت پہ دروازو کي درتہ یوہ دروازہ ۱۰ونہ بنایم ما اووئیل ولي نہ ضرور بي راتہ اوبایہ نو وبي فرمائیل ولا حول ولا قوة الا بالله وئیل دي امام ترمذي رحمه الله وایي داحديث په دي سند حسن صحيح غريب دي

٣٥٨٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، قَالَ: "مَا تَهْضَمُ مَلَكَ مِنَ الْأَرْضِ حَقٌّ قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ". (٢)

ترجمه صفوان بن سليم وائی هیخ یوہ فرشته د "لا حول ولا قوة الا بالله" وئیلو نہ بغیر دزمکي نه پورته نه خیري

١٢١- باب في فضل التسبيح والتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيسِ

دتسبیح او تهلیل او تقدیس بیان

٣٥٨٣- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ جَرَامٍ، وَعَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، فَقَالَ: سَمِعْتُ هَارُونَ بْنَ عُثْمَانَ، عَنْ أُمِّهِ حَنِيفَةَ بِنْتِ يَاسِرٍ، عَنْ جَدَّتِهَا سَيِّدَةَ وَكَانَتْ مِنْ

١- سنن النسائي/عمل اليوم والليلة ١٣٠، ١٣١ (تغفة الأعراف ١١٠٩)، ومسنن أحمد (٢٢٢، ٢)

٢- تفرد به المؤلف

الْمُهَاجِرَاتِ، قَالَتْ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَلَيْكُمْ بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيرِ، وَاعْقِدْنَ بِالْأَكْمَالِ فَإِنَّهُنَّ مَسْئُولَاتٌ مُسْتَطَقَّاتٌ، وَلَا تَغْفُلْنَ فَيَنْتَسِينَ الرَّحْمَةَ". قَالَ: هَذَا حَدِيثٌ إِنَّمَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ هَازِلِ بْنِ عَثْمَانَ، وَقَدْ رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ زَيْبَعَةَ، عَنْ هَازِلِ بْنِ عَثْمَانَ. (١)

ترجمه د سیره رضي الله عنها نه روایت دی او سیره دمهاجراتو د جملي نه ده، فرمایي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته وفرمايل لازم دي په تاسو باندي تسبیح، او لا اله الا الله، او سبحان الله ونیل، اودا به په گوتو شمیرئ ځکه چي دگوتونه به دقیامت په ورځ تپوس کیري اودوي به خبري کوي او غفلت مه اختیاروي کنه نو درحمت په ویش کي به هیري کړئ شی

امام ترمذي رحمه الله وايي دا روایت مونږ صرف د هاني بن عثمان په روایت پيژنو، او محمد بن ربيع هم دا روایت د هاني بن عثمان نه نقل کړی دی

تشریح: په قیامت کي د انساني اعضاؤ په خبرو کولو باندي قراني متواتر نصوص شاهد دي مثلاً په سورت النور کي ارشاد الهي دي يَوْمَ تُشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٥ په کومه ورځ چي به گواهي کوی په دوی باندي ژبي ددوی اولاسونودوی

ابن جرير او ابن ابي حاتم دابو موسي اشعري رضي الله عنه نه روایت نقل کړي دي چي د قیامت په ورځ به الله تعالي بنده لره د حساب دپاره را طلب کړي اودده هغه کړي اعمال به دده په وړاندي حاضر کړي کوم چي دبنده او د الله تعالي په مینځ کې وي يعني حقوق الله سره تعلق لرونکي اعمال چي بنده به ورنه هم واقف وي، مومن به اقرار وکړي او عرض به وکړي چي اي زما ربه ما دا کړي وو او ما دا کړي وو، او ددینه پس به وړباندي الله تعالي پرده واچوي او معافي به ورته وکړي او گناه به يي په داسي شان سره پټه شي چي دزمکي په مخ به يي هيڅوک نشي ليدلي مگر دده نيکياني به ښکاره وي او ټول خلق به دده نيکياني وښي او پخپل مینځ کې به يي بيانوي، منافق چي کله حساب دپاره راوغوښتلي شي او دده رب دده اعمال دده په وړاندي موجود کړي نو دي به انکار اوکړي او عرض به اوکړي اي زما پروردگاره ستا په عزت مي دي قسم وي چي دا کارونه مانه دي کړي فرشتو دا کارونه په ما پسي ليکلي دي، فرشتي به اوواڼي ايا په فلاني فلاني ځاي کې دي دا کارونه نه وو کړي منافق به اوواڼي درب په عزت مي دي قسم وي چي ما نه دي کړي نو پدغه وخت کې به دده په خوله باندي مهر اووهلي شي او

دده اندامونه به شهادت ورکړي ابو موسي رضي الله عنه او ونييل زما گمان دي چي دټولو نه مخکې به دده بنی طرف والا ورون گواهي ورکړي او بيا ابو موسي ايت کریمه "اليوم نختم على افواههم" تلاوت کړو.

ابو يعلي او حاکم دابو سعيد خدري رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي او حاکم صحيح هم گنځلي دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم داسي فرمائيلي وو
امام احمد په صحيح سند سره او طبراني هم دعقبه بن عامر رضي الله عنه نه روايت بيان کړي دي چي نبي کریم صلي الله عليه وسلم فرمائيل په کومه ورځ چي به په خوله باندي مهر اووهلي شي نو پدغه ورځ چي به دده په هډوکو کې کوم يو دټولو نه مخکې خبري کوي هغه به دده ورون وي.

امام احمد او نسائي او حاکم او بيهقي د معاويه بن جده نه روايت بيان کړي دي او حاکم يې صحيح هم کړي ده چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمائيل د قيامت په ورځ به پداسي حالت کې راشي چي په خولو به يې دانسي ختلي وي يعني بندي به وي، نو دټولو نه مخکې به دسري ورون او ورغوي خبري کوي.

مسلم په باب دروئيت دباري تعالي کې دابو هريره رضي الله عنه نه ديو اوږد حديث په ضمن کې نقل کړي دي چي دانسان په عمل به شهادت دده ورون او دده غوښي او دده هډوکي ورکوي او داسي کس به منافق وي او په ده به دالله تعالي غضب وي

شبهه. دلته الله تعالي او فرمائيل چي ددوی ژبي به گواهي ورکوي او په بل ايت کې يې فرمائيلي دي چي ددوی په خولو به مهر اولگوو او ددوی لاسونه او خپي به زمونږ سره خبري کوي نو په ظاهري اعتبار سره په دواړو ايتونو کې اختلاف دي

جواب. په خوله باندي دمهر لگولو مطلب دادي چي هغوی به پخپله پخپلي ارادي سره په خوله خبري نشي کولي (يعني دخپل مرضی مطابق به په ژبو خبري نشي کولي)، دا مطلب نه دي چي ددوی د ارادو نه خلاف به هم ددوی دژبو نه کوم لفظ نه وځي

قرطبي ليکلي دي جسماني اعضاء به دهغه کسانو خلاف شهادت ورکوي کوم چي دعمل نامو ليکلو نه منکر دي او جگړي کوي نو دداسي خلقو په خلاف به اعضاء شهادت ورکوي زه وایم ددي تفسير په بنا به دتير شوي ايت دنزول تعلق د عبدالله بن ابی سره وي لکه څرنگه چي دقتاده قول دي

۱۲۲_ باب فِي الدَّعَاءِ إِذَا عَزَا

دغزا وخت کي ددعا غوښتلو بيان

۳۵۸۴_ حَدَّثَنَا نُصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنِ الْمُكَنَّى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا غَزَا قَالَ: "اللَّهُمَّ أَنْتَ عَضْدِي، وَأَنْتَ نَصِيرِي، وَبِكَ أَقَاتِلُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَمَعْنَى قَوْلِهِ: عَضْدِي يَغْنِي عَوْنِي. (١)

: «اللهم أنت عضدي وأنت نصيري وبك أقاتل»

ترجمه . انس رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به کله غزا شروع کوله نو دا دعا به یی غوښتله یا الله ته خما متبی یی او ته خما مددگار یی ، او ستا په طاقت جنگیریم

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او د "عضدي" معني مددگار دي.

لغات . عضد: معني متبي ترڅنگلو پوري جمع عضد او اعضاء راځي

تشریح: ددي حديث باره کې علماء وائي چي هر وخت کې الله تعالي ته متوجه کيدل پکار دي ليکن خاصکر دسختی په وختونو کې په کومو کې چي جنگ هم شامل دی په دي وخت کې الله تعالي طرف ته کامله توجه او کامل اعتماد پکار دی لکه چي په دي موقعه درسول الله صلي الله عليه وسلم دا عادت شريفه وو.

۱۲۳_ باب فِي دُعَاءِ يَوْمِ عَرَفَةَ

دعرفي دورځي ددعا بيان

۳۵۸۵_ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو مُسْلِمُ بْنُ عَمْرِو الْحَدَّاءُ الْمَدِينِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ حَتَّادِ بْنِ أَبِي حُنَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هُثَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَوْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ، وَحَتَّادُ بْنُ أَبِي حُنَيْدٍ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُنَيْدٍ، وَهُوَ أَبُو إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيُّ الْمَدَنِيُّ، وَلَيْسَ هُوَ بِالْقَوْنِي عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ. (١)

۱_ سنن ابی داود/الجهاد ۹۹ (۲۶۳۲) (تحفة الأشراف: ۱۲۴۷)

۲_ تفرد به المؤلف - حفة الأشراف: ۱۲۹۸)

ترجمه د عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي په ټولو دعاگانو کي بهتره دعا د عرفي دورخي دعا ده او ما چي اوسه پوري د ذکر په طور څه ونيلى دي زما نه مخکي انبياؤ چي څه ونيلى دي په دي ټولو کي بهتره دعا داده "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْخَزَائِرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" يعني الله يو دي او دهغه نه علاوه بل څوک حقدار د بندگۍ نشته او هيڅوک شريک ورسره نشته او هغه دپاره دتمام جهان بادشاهي ده او دهغه دپاره تمام تعريفونه دي او يقينا هغه په هر څيز قدرت لري.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي، دحماد بن ابی حميد نوم محمد بن ابی حميد دي او کنيه يي ابو ابراهيم انصاري مدني ده او دمحدثينو په نزد زيات قوي نه دي.

۱۲۴_باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۸۶_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنِ الْجَرَّاحِ بْنِ الصَّخَالِ الْكِنْدِيِّ، عَنْ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُكَيْمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "قُلْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ سِرِّي خَيْرًا مِنْ عَلَائِي، وَاجْعَلْ عَلَائِي صَالِحَةً. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَالِحِ مَا تُؤْتِي النَّاسَ مِنَ الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ غَيْرِ الضَّالِّ وَلَا الْمُضِلِّ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ، لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ بِالْقَوِي." (١)

ترجمه د عمر بن الخطاب رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ماته دا دعا خودلي ده او راته يي فرمانيلى چي وايه

"اللَّهُمَّ اجْعَلْ سِرِّي خَيْرًا مِنْ عَلَائِي، وَاجْعَلْ عَلَائِي صَالِحَةً. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ صَالِحِ مَا تُؤْتِي النَّاسَ مِنَ الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ غَيْرِ الضَّالِّ وَلَا الْمُضِلِّ"

يعني اي الله زما باطل زما د ظاهر نه بناسته کړي او زما ظاهر نيك کړي او خلقو ته چي ته کوم مال دښخي او بچو په شکل کي ورکوي په هغي کي راته ښه مال راکړه چي نه پخپله گمراه وي او نه بل چالره گمراه کوي

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث غريب دي مونږ يي صرف په همدې سند پيژنو او سند يي قوي نه دي

۱۲۵_باب

د سابقه باب متعلق يوبل باب

۳۵۸۷_ حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُفْيَانَ الْجَحْدَرِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَعْدَانَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَاصِمُ بْنُ كَلَيْبٍ الْجَزْمِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُصَلِّي وَقَدْ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخْزِهِ الْيُسْرَى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخْزِهِ الْيُمْنَى، وَقَبَضَ أَصَابِعَهُ وَبَسَطَ السَّابَّاتَةَ وَهُوَ يَقُولُ: "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ". قَالَ أَبُو عِيصٍ: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ. (۱)

ترجمه: عاصم بن کليب د خپل پلار او هغه دده د نيکه نه روايت نقل کوي چي در رسول الله صلي الله عليه وسلم په خدمت کي په داسي حال کي حاضر شوم چي مونږ يي کولو او گس لاس يي په گس پتون ايښودلی وو او بني لاس يي په بني پتون ايښودلی وو او گوتي يي بندي کړي وي او سبابه گوته يي نه وه راټوله کړي او دا کلمات يي ويل: "يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ"

يعني اى دزړونو بدلونکيه خدا زړه په خپل دين مضبوط کړى

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي.

لغات: مقلب اړونکي، ثبت ثابت شو، کيناستو، دکرم نه معني بهادري.

تشرېح: يا مقلب القلوب، اى دزړونو اړونکيه يعني هدايت نه پس گمراهي يا دگمراهي نه

پس هدايت ورکونکيه

ثبت قلبي علي دينك زما زړه پخپل دين مضبوط کړي دا دعا به رسول الله تواضعا کوله ورنه هغه خو معصوم وو او په دين باندي دهغه استقامت لازمي وو علماء وائي دي حديث کې دي خبري ته اشاره شوي ده چي اصل مقصد په دين استقامت او حسن حاتم ده او که دا دولت دچا نصيب نشي نو تمام عبادات به يي ضايع شي

علماء وائي دقران کریم په دي ايت "ربنا لاترغ قلوبنا بعد اذهدیتنا، کې هم دي ته اشاره ده يعني اى زمونږ پروردگار زموږ نه زړونه کاره نکړي پس دهغه نه چي تا مونږ ته هدايت

رانصيب کړی دی

۱۲۶_ باب فِي الرُّقِيَّةِ إِذَا اشْتَكَى

د بيمارن او تكليف وخت كي دم اچولو بيان

۳۵۸۸_ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمدِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَالِمٍ، حَدَّثَنَا لَقِثُ الْبَنَانِيُّ، قَالَ: قَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ إِذَا اشْتَكَيتَ فَضَعْ يَدَكَ حَيْثُ تَشْتَكَِي، وَقُلْ: "بِسْمِ اللَّهِ، أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ مِنْ وَجَعِي هَذَا، ثُمَّ ارْفَعْ يَدَكَ ثُمَّ أَعِزْ ذَلِكَ وَثَرًا"، فَإِنْ أُنْسَ بِنَ مَا لَيْكَ حَدَّثَنِي، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُ بِذَلِكَ. قَالَ أَبُو عَيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ سَالِمٍ هَذَا شَيْخٌ بَصْرِيٌّ. (١)

ترجمه د محمد بن سالم بيان دي چي مونږ ثابت البناني حديث بيان کړی دی او ماته يي ونيول. اي محمد په درد مند خاي لاس کيده او دا کلمات وايه:

"بِسْمِ اللَّهِ، أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ مِنْ وَجَعِي هَذَا"

يعني شروع کوم په برکت د نوم د الله او دالله د عظيم قدرت او عزت په واسطه ددي درد نه خلاصی غواړم د کوم نه چي زه په تكليف یم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند حسن غريب دي او محمد بن سالم يو بصري شيخ دي.

تشریح: علماء واني مستحب دادي چي په کوم خاي درد وي هلته لاس رابنکلی شي او بيا ورباندي دم واچولی شي او که صرف په دم اکتفا او کړی شي او لاس رانه بنکلی شي نو هم صحيح ده پورتنی دعا ډيره مجربه دعا ده ددي روايت نه دا هم معلومه شوه چي يو سړی پخپله هم پخپل خان دم اچولی شي صرف بل چالاره دم دپاره تلل ضروري نه دي.

۱۲۷_ باب دُعَاءُ أَمْرِ سَلَامَةٍ

دام سلمه رضي الله عنها ددعا بيان

۳۵۸۹_ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْأَسودِ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِيهَا أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أُمِّ سَكَنَةَ، قَالَتْ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قُلِي: «اللَّهُمَّ هَذَا اسْتِغْفَالٌ لِنَيْلِكَ وَإِدْبَارُ نَهَارِكَ وَأَصْوَاتُ دُعَائِكَ وَخُطُوبُ صَلَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُغْفِرَ لِي». قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ نَعَرَفُهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ، وَحَفْصَةُ بِنْتُ أَبِي كَثِيرٍ لَا نَعْرِفُهَا وَلَا نَعْرِفُ أَبَاهَا. (١)

ترجمه . دام سلمه رضي الله عنه انه روايت دي فرماني چي رسول الله سلي الله عليه وسلم ماته دا دعا خردلي ده « اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا اسْتِغْفَالٌ لِنَيْلِكَ وَإِدْبَارُ نَهَارِكَ وَأَصْوَاتُ دُعَائِكَ وَخُطُوبُ صَلَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُغْفِرَ لِي ». يعني اي الله ستا دشپي دراتلر او ستا دورخي دتلو وخت دي او ستا د يادولو داوازونو او ستا دمونخ وخت رارسيدلي دي او زه به همداسي وخت كي دخپل مغفرت دپاره تاته درخواست كوم .

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي او مونږ يي صرف به همدي سند پيژنو، او حفصه بنت ابي كثير مونږ نه پيژنو او نه مونږ ددي پلار پيژنو

٣٥٩٠_ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ يَزِيدَ الصَّدَاقِيُّ الْبَغْدَادِيُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِيدِ الْهَمْدَانِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا قَالَ عَبْدٌ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَطُّ مُخْلِصًا إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ حَتَّى تُفْغِيَهُ إِلَى الْعَرْشِ مَا اجْتَنَبَ الْكِبَايِرَ». قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهِ. (٢)

ترجمه . دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي هر كله چي يو بنده دزده په اخلاص سره " لا اله الا الله " اوواني او دلويو گناهونو نه خان ساتي نو دهغه دپاره به داسمان دروازي پرانيستلي شي او دا كلمه لاله الا الله به عرش ته خان رسوي امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي .

٣٥٩١_ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَشِيرٍ، وَأَبُو أُسَامَةَ، عَنْ مُسَقَرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ عَوْنٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُلْكِرَاتِ

^١ _ سنن ابی داود/ الصلاة ٣٩٠ (٥٣٠)، (تحفة الأشراف: ١٨٢٢٩)

^٢ _ سنن النسائي/ عمل اليوم والليلة ٢٢٢ (٨٢٢)، (تحفة الأشراف: ١٢٢٢٩)

الْأَخْلَاقِ، وَالْأَعْمَالِ، وَالْأَهْوَاءِ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَعَمْرٌ زَيْدٌ بِنِ جِلَاقَةٍ هُوَ كُتِبَتْهُ
بْنِ مَالِكٍ صَاحِبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (١)

ترجمه: زيد بن علاقه رضي الله عنه دخيل تره قطبه بن مالك رضي الله عنه نه روايت كوي
چي رسول الله صلي الله عليه وسلم به دا دعا غوښتله اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ،
وَالْأَعْمَالِ، وَالْأَهْوَاءِ يا الله جلاجله زه دخرابو اخلاقو خرابو اعمالو او خراب خيالانو نه په تا
باندي پناه غواړم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي او دزياد بن علاقه د تره نوم قطبه بن
مالك دي او دنيي كريم صلي الله عليه وسلم دصحابيت شرف ورته حاصل دي.
لغات: منكرات: هر هغه فعل كوم چي د الله اور رسول دمرضى خلاف وي، اخلاق: عادت،
الاهواء: خواهشات.

تشرېح: "منكرات الاخلاق" يعني بد اخلاق، بد اخلاق هر هغه قول او فعل ته ونيلى شي
دكوم په ناجائز كيدو چي داهل شرع اتفاق وي، او داخلاقونه مراد باطني اعمال دي دلته
ورنه مراد بخل او حسد او بزدي له ده او د "والاعمال" نه مراد ظاهري اعمال دي نو تمام واړه او
لوي گناهونه پكې داخل شول او الاهواء جمع دهوي ده دلغت په اعتبار خواهش ته ونيلى شي
برابره خبره ده چي نيك خواهش وي او كه بد ليكن وروسته يي بيا اطلاق په بد خواهش كې
مخصوص شوى دى كوم ته چي خواهشات نفسانيه ونيلى شي او په همدې معني په قران
مجيد كې هم استعمال شوى دى مثلاً ولاتتبع الهوى
په دې كې به هر قسم خواهشات داخل وي برابره خبره ده چي دعقائدو سره يي تعلق وي او كه
دعباداتو سره او كه دبلي كومي نوعي سره يي تعلق وي

دزيد بن علاقه رضي الله عنه حالاته

نوم زيد دپلار نوم علاقه دقبيله بني ثقيف سره تعلق لري په دې تابعينو كې شميرلى شوى دى
په ۱۵۳ يا ۱۵۸ كې وفات شوى دى او دده عمر پدغه وخت كې دسل كالو نه زيات وو چي
صاح سته ورنه نقل دروايت كړى وو اوپه ثقه راويانو كې شميرلى شوى دى.

۳۵۹۲- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْرَاهِيلَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْرَاهِيلَ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي

عُثْمَانُ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: يَنْبَغُ لَنَا أَنْ نَصِلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذْ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَبِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مِنَ الْقَائِلِ كَذَا وَكَذَا"، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "عَجِبْتُ لَهَا فُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ". قَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا تَرَكْتُهُمْ مِنْذُ سَمِعْتُهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو عِمْرَانَ: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ، وَحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ هُوَ حَجَّاجُ بْنُ مُيَسَّرَةَ الصَّوَّافِ، وَيُكْنَى: أَبَا الصَّلْتِ، وَهُوَ ثِقَةٌ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ. (١)

ترجمه د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما بيان دی چي مونږ د رسول الله صلي الله عليه وسلم سره مونږ ځولو چي په قوم کي يو کس دا کلمات وويل "الله اکبر کبيراً، والحمد لله کبيراً، وسبحان الله بکرةً واصيلاً" الله د ټولونو لونی او د ټولونو ډير لونی او حمد خو خالص د الله دپاره دی د ډير زيات حمد خود الله دپاره دي او هغه د ټولو عيبنونو پاک دی سهر او ماښام ثنا دهغه دپاره ده (اور وروستويه يی دا کلمات هم وويل، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل داسي داسي کلمات چا وويل؟ په قوم کي يو کس وويل ما ويلي دي اي د الله رسوله، رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل زه ورته حيران شوم دي کلماتو ته خو د اسمان دروازي پرانستلی شوي، د عمر فاروق بيان دي د کله نه چي مي دا کلمات د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوریدلي دي دهغي نه پس مي بيا چرته ندي پرېښودلي

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن صحيح غريب دي، حجاج بن ابو عثمان په حجاج بن ميسره صواف ياد پرې دده کنیه ابو صلد ده او دمحدثينو په نزد ثقه راوي دي

۱۲۸- بَابُ أَيُّ الْكَلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ

دالله تعالی په نزد محبوب اوزیات بهتر کلام کوم یو دي

۳۵۹۳- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا أَبُو جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْجَسْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَادَهُ أَوْ أَنَّ أَبَا ذَرٍّ عَادَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا أَيُّ الْكَلَامِ وَأَيُّ يَأْتِي رَسُولَ

١ - صحيح مسلم/الباحد ۲۷ (۶۰۱)، سنن النساقي/الافتتاح ۸ (۸۸۶)، (تحفة الأشراف: ۷۲۶۹)، و مسند احمد (۲/۱۴)

اللَّهُ. أَمَّا الْكَلَامُ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ: "مَا اضْطَرَّ اللَّهُ لِمَلَايِكَتِهِ سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوذر رضي الله عنه نه مروي دي فرماني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم زما بيمار پرسی او کړه، دراوي شک دي او که داسي بي اوونيل، چي ما در رسول الله صلي الله عليه وسلم بيمار پرسی او کړه، ما عرض او کړو زما موږ او پلار دي په تا باندې قربان شي اي دالله رسوله کوم يو کلام په کلامونو کي دالله ډير خوښ دي رسول الله او فرمايل هغه کلام بي ډير خوښ دي کوم چي الله تعالي دفرشتو دپاره منتخب کړي دي او هغه دادي: "سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ سُبْحَانَ رَبِّيَ وَيَحْمَدُهُ" يعني زما رب پاک دي او تمام تعريفونه خاص دهغه دپاره دي، زما رب پاک دي او هر قسم حمد دهغه دشان لائق دي امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي.

١٢٩- باب فِي الْعَفْوِ وَالْعَافِيَةِ

په دنيا او اخرت کي دعا فيت غوښتلويان

٣٥٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الرِّقَاقِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، حَدَّثَنَا سَفِيَّانُ، عَنْ زَيْدِ الْعَقْبِيِّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الدُّعَاءُ لَا يَرُدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ". قَالُوا: فَمَاذَا نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "سَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ، وَقَدْ زَادَ يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ هَذَا الْحَرْفَ قَالُوا: فَمَاذَا نَقُولُ؟ قَالَ: "سَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ". (٢)

ترجمه انس بن مالک رضي الله عنه وائي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل داډان او اقامت په مينځ کې غوښتلې شوی دعا نشي واپس کيدلي (قبليږي) صحابه کرامو عرض وکړو چي دغه وخت کي مونږ دپاره څه باره کي دعا غوښتل پکار دي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل د الله تعالي نه ددنيا او اخرت بهتري غواړه امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث حسن دي او يحيي بن يمان په دي روايت کي دا اضافه نقل کړي ده چي صحابه کرامو عرض وکړو چي دغه وخت کي مونږ دپاره څه باره کي دعا

^١ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء ٢٢ (٢٤٢١) (تحفة الأشراف: ١١٢٩)

^٢ . انظر حديث رقم ٢١٢

غوښتل پکار دي رسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل د الله تعالي نه د دنیا او اخرت بهتري غواړه

لغات: لايرد: دنصر ردآ په معني داپس کولو او رد کولو لکه رد فلانا يعني فلاني لره خطا کار گرځول.

تشرېح: "لايرد بين الاذان والاقامة" يعني داذان او اقامت مينځ کې که څوک دعا اوغواړي نو نه به رد کيږي په يو بل روايت کې داسي راغلي دي "الدعوة لاترد بين الاذان والاقامة" يعني داذان او اقامت مينځ کې دعا نه رد کيږي په يو بل روايت کې راغلي دي الدعاء بين الاذان والاقامة يستجاب فدعوا ، يعني د اذان او اقامت مينځ کې دعا قبلېږي نو په دي وخت کې دعا اوغواړي

په دي سلسله کې علامه قاضي ابوبکر محمد بن عبدالله المعروف بابن عربي ويلي دي چي د اذان نه پس درحمت دروازي کولايږي نو ځکه په جلتي سره دعا قبلېږي.

٣٥٩٥_ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ، وَأَبُو أَحْمَدَ، وَأَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ زَيْدِ الْعَقْبِيِّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الدُّعَاءُ لَا يَرُدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: وَهَكَذَا رَوَى أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي مَرْزِيَمٍ الْكُوفِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا وَهَذَا أَصَحُّ (١).

ترجمه: انس بن مالک رضي الله عنه واني چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايل د اذان او اقامت په مينځ کې غوښتلی شوی دعا نشي واپس کيدلي (قبلېږي). امام ترمذي رحمه الله وايي: ابو اسحاق همداني دبریده بن ابي مریم کوفي نه او هغه دانس په واسطه دنبی کریم صلي الله عليه وسلم نه ددي پشان روايت نقل کړي دي او دا زيات صحيح روايت دي.

٣٥٩٦_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ زَاهِدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "سَبَقَ

الْمُفْرِدُونَ". قَالُوا: وَمَا الْمُفْرِدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "الْمُسْتَهْتَرُونَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ. يَخْلَعُ الَّذِينَ عَلَيْهِمُ الْقُلُوبُ قِيَالُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِطَافًا". قَالَ أَبُو جَيْصٍ: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلى دي مفردون مخکې شو اصحابو عرض اوکړو مفردون څوک دي، يا رسول الله رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرمايلى دالله تعالي دوييدونکي ادير ادير ذکر کوونکي خلق، او ذکر به ددوى نه ددوى بوجونه لري کړي او د قيامت په ورځ به سپک حالت کي راشي.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن غريب دی

لغات: المفردون: دضرب نه يواځي کيدونکي اوبه مزید وکې دباب افعال نه راځي.

امام نووي فرماني المفردون د "ر" په شد اوبى شده دواړه روايت شوى دى خو مشهورو عالمانو شد خوښ کړى دى

تشریح: دا حديث د رسول الله صلي الله عليه وسلم دهغه وخت وينا ده کله چي دمکي نه مديني ته راروان وو او په حمدان غر کې موجود وو کوم چي دمديني نه يو منزل لري دى په دي وخت کې صحابه کرام په تيزۍ سره خپلو کورونو ته روان شول او څوک چي ورته شاته پاتي شوي وو رسول الله دهغوئ نه تپوس اوکړو چي مخکې تلونکي کسان څوک دي مطلب خو بالکل ظاهر وو چي مخکې تلونکي خو هغه کسان وو څوک چي مديني ته مخکې داخل شوي وو ليکن صحابه کرام پوهه شول چي ددي سوال مطلب بل څه دى نو په دي وجه رسول الله زمونږ نه تپوس اوکړو نو په دي وخت کې رسول الله او فرمايلى چي مخکې کيدونکي الله تعالي طرف ته هغه کسان دي څوک چي په کثرت سره دالله په ياد کې مشغول وي علماء وائي کله چي به دصحابه کرامو ذهن دنيا طرف ته تلونو رسول الله به ورته زر داختر ذکر کولو او دلته يي هم داسي کړي دي چي حقيقي مخکې والي طرف ته يي ددوى توجه راگرځولي ده

سوال ادير ذکر کونکي څوک دي

جواب: دناستي پاستي پريوتو او دويني چي کومي دعاگانې په کومو وختونو کې درسول الله نه منقول دي دهغي په ونيلو سره انسان دذاکرينو په صف کې داخلېږي او همدا مضمون دعبده بن عباس رضی الله عنهما نه مروی دي

په يو بل روايت کې راغي دي چي دموخونو نه پس ذکر او سحر او ماښام او دشپي د پريوتو نه مخکې ذکر او دويخيدو نه پس دعاگانې ونيل انسان لره په کثرتو الاکې شاملوي په دي باره کې دمجاهد قول دادى چي څوک په ناسته ولاړه او ويښه او اودو کې ذکر کوي دى په کثرت

سره ذکر کونکو کي شامليري

۳۵۹۷_ حَدَّثَنَا أَبُو كُوَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَأَنْ أَكُونَ: مُبْحَنَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا ظَلَعْتُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي په ټول کائنات کي چي نمر ورباندي راخيږي ماته دا کلمات زيات خوښ دي "مُبْحَنَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ" الله تعالي پاک دي او تعريف حقدار دي او دهغه نه علاوه بل هيڅوک لائق د بندگۍ نشته او الله تعالي دهر چانه لري دي. امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي.

۳۵۹۸_ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا أَبُو كُوَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كُبَيْرٍ، عَنْ سَعْدَانَ الْقُفَيْي، عَنْ أَبِي مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مُدَلَّةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ يَزْفَعُهَا اللَّهُ فَوْقَ الْغَمَامِ، وَيَفْتَحُ لَهَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ، وَيَقُولُ الرَّبُّ: وَعِزَّتِي لَا أَصْرُكَ وَلَوْ بَعْدَ جِينٍ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ، وَسَعْدَانُ الْقُفَيْي هُوَ سَعْدَانُ بْنُ بَشِيرٍ، وَقَدْ رَوَى عَنْهُ عِيَسَى بْنُ يُونُسَ، وَأَبُو عَامِرٍ، وَعَبْدُ وَاحِدٍ مِنْ كِبَارِ أَهْلِ الْحَدِيثِ، وَأَبُو مُجَاهِدٍ هُوَ سَعْدُ الْقَتَانِيُّ، وَأَبُو مُدَلَّةَ هُوَ مَوْلَى أَمْرِ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ، وَإِنَّمَا نَعَرَفُهُ بِهَذَا الْحَدِيثِ، وَيَزَوَى عَنْهُ هَذَا الْحَدِيثُ أَكْثَرُ مِنْ هَذَا وَأَطْوَل. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي درې قسمه خلق داسي دي چي دعا يي نه رد کيږي، يو روژه دار دي چي روژي يي خو پوري نه ږي ماته کړي، دويم انصاف دار بادشاه دي، او دريم مظلوم دي دده دعا الله تعالي د وريځو د پاسه پورته خيږوي او دده دعا دپاره داسمان دروازي پرانيستل کيږي او رب اواز کوي، زما دي پخپل عزت قسم وي زه به ستا مددگار شم اگر که څه موده پس ولي نه وي.

١ - صحيح مسلم/الذكر والدعاء ١٠ (٢٦٩٥)، (تحفة الأشراف: ١٢٥١١)

٢ - سنن ابن ماجه/الصيام ٢٨ (١٤٥٢)، (تحفة الأشراف: ١٥٢٥٤)، و مستند احمد (٢٠/٢٠٥٢، ٢٢٥، ٢٤٤)

امام ترمذي رحمه الله واني. دا حديث حسن دي او د سعدان قبي نوم سعدان بن بشر دي عيسي بن يونس دده نه روايت نقل كوي او ابو عاصم او خولويو محدثينو دده نه نقل دروايت كړي دي او دابو مجاهد نه مراد سعد طاني دي او ابو مدله دام المؤمنين عائشه رضي الله عنها ازاد كړي غلام دي مونږ يي صرف په همدې حديث پيژنو او همدا حديث دهغه نه ددي حديث نه زيات مكمل او اوږد منقول دي.

٣٥٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كُنَيْزٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اللَّهُمَّ انْقُضْ بِنَا عَظْمَتِي، وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي، وَزِدْنِي عِلْمًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ حَالِ أَهْلِ النَّارِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه. دابوهريره رضي الله عنه بيان دي فرماني چي رسول الله سلي الله عليه وسلم دا دعا اولوستله.

"اللَّهُمَّ انْقُضْ بِنَا عَظْمَتِي، وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي، وَزِدْنِي عِلْمًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ حَالِ أَهْلِ النَّارِ"

يعني اي الله ماته په هغه علم نفع راكړي كوم چي تا ماته خودلي دي او ماته هغه علم راكړي كوم چي ماته فائده راكوي او زما علم زيات كړي او په هر حال كي دالله تعالي دپاره تعريف دي او زه دجهنميانو دحال نه په الله پناه غواړم

امام ترمذي رحمه الله وايي دا حديث په دي سند حسن غريب دي

تشرېح: بعضي علماء وائي چي الله تعالي دهېچادپاره دهېڅ څيز دزياتولو حكم نه دی كړي علاوه دعلم نه چي په دي كې يي دزياتولو حكم كړی دی. او په يو روايت كې ورسره دا الفاظ هم دي واعوذ بالله من حال النار

د علم په فضائلو كي قراني نصوص په كثرت سره وارد دي چي دمفسرينو دا قوالو په رنډا كي يي تاسو ته پيش كوو.

قال الله تعالى: ﴿كُلُّ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [الزمر: ٩].

ارشاد دی ای پیغمبره، اووايه ايا عالمان اوبی علمه سره برابر دي (يعني نه دي برابر)

دلته استفهام انكاري دی چي دا دواړه ډلي برابري نشي كيدی يوه ډله دالله پيژندونكو ده

اودوى هغه كسان دي څوك چې دالله جلالي او جمالي صفات مني او دهغه دعذاب نه یرېږي او درحمت اميد يې کوي دويمه هغه ډله ده چې په هيڅ نه پوهېږي او نه يې مني دلته دا سوال دی چې ايا دا دواړه په مرتبه کې برابر کيدی شي نو جواب په نفی کې دی چې نه دبعضي اهل علمو قول دی چې دا خو تاكيدې جمله ده ليکن په طور دتنبيه ده يعنې لکه څنگه چې عالم او جاهل برابر نشي کيدی نو همدارنگي فرمانبردار او نافرمان هم برابر نشي کيدی.

علامه قرطبي ليکلي دي په دې ايت کې هغه علماء مراد دي څوک چې دپوهيدو باوجود عمل هم کوي او څوک چې پوهېږي خو عمل نه کوي په بعضي روايتونو کې راځي دالذين يعملون نه مراد عمار بن ياسر رضي الله عنه دی او دالذين لايعلمون نه مراد ابو حذيفه مخزومي دی.

وقال الله تعالى: ﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ [المجادلة: ١١].

ارشاد دی الله تعالی دایماندارو او بيا په ایماندارو کې دهغه چاچي علم دین ورکړی شوی وي درجی ډیری اوچتوي.

په دې ايت کې داهل علمو نه مراد باعمله علماء دي يعنې الله تعالی باعمله علماء ته هغه درجات ورکوي کوم چې جاهلانو ته نه ورکوي ځکه چې يو طرف ته خو عالم ته دهغه اجر ملاويږي دویم ورته هغه اجر ملاويږي چاته چې ده څه خودلي وي او هغه ورباندې عمل کوي.

دحسن بصري قول دی چې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دا ايت اولوستلو او ویی فرمائیل ای خلقو دا زده کړئ دا ايت تاسو ته دعلم ترغيب درکوي او تاسو ته دا بنايي چې مومن عالم دجاهل نه ډیري درجي اوچت دی ځکه چې علم دتمامو عباداتو بنياد دی او باقي هر څه فروعات دي همدا وجه ده چې په قران مجيد کې بار بار دپته توجه ورکړی شوي ده.

وقال تعالى: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ [فاطر: ٢٨].

ارشاد دی ، دالله بنده گانو کې دهغه نه هغه کسان ډیر ویرېږي، څوک چې عالمان دي.

په دې ايت کې دعلماء نه مراد هغه کسان دي څوک چې دالله تعالی په ذات او صفاتو کماحقه علم لري او په مخلوقاتو کې دتصرفاتو او احساناتو او انعاماتو معلومات لري ددې ايت باره کې دشعبي او مجاهد قول دی العالم من خاف الله. يعنې عالم هغه چاته ونیلی شي څوک چې دالله نه یرېږي، دربيع بن انس قول دی من لم بخش الله فليس بعالم، يعنې څوک چې دالله نه نه یرېږي هغه عالم نه دی، دشېخ شهاب الدين سخوردي قول دی په دې ايت کې دي خبري ته اشاره ده چې په چا کې خشيت الهي نه وي هغه عالم نه دی.

دحسن بصري قول دی چې عالم هغه څوک دی څوک چې دخلوت او جلوت په دواړو حالتونو کې دالله نه یرېږي او چې کوم څيز ته الله تعالی ترغيب ورکړی وي هغه يې خوښ وي او دکوم څيز نه چې دالله تعالی نفرت وي دهغي نه نفرت کوي په قران کریم کې نور هم داسي ډیر ايتونه

راغلي دي جي يو خوپکي لاتندي ذکر کولی شي

۱۳۰۔ باب مَا جَاءَ أَنَّ يَلَهُ مَلَائِكَةُ سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ

د الله دپاره په زمكه كي گرځيدونكي فرشتي دي

۳۶۰۰۔ حَدَّثَنَا حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ،
أَوْ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ يَلَهُ مَلَائِكَةَ سَيَّاحِينَ فِي
الْأَرْضِ فَضْلًا عَنْ كِتَابِ النَّاسِ، فَإِذَا وَجَدُوا أَقْوَامًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا: هَلُّنَا إِلَى بُغْيَتِكُمْ،
فَيَجِئُونَ فَيُحْفَنُونَ بِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ اللَّهُ: عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تَرَكْتُمْ عِبَادِي يَضَعُونَ؟
فَيَقُولُونَ: تَرَكْنَاهُمْ يَخْمَدُونَكَ، وَيُسَبِّحُونَكَ، وَيَذْكُرُونَكَ، قَالَ: فَيَقُولُ: فَهَلْ رَأَوْنِي؟ فَيَقُولُونَ:
لَا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْكَ لَكُنَّا أَشَدَّ تَحْيِيدًا، وَأَشَدَّ تَتَبُعًا،
وَأَشَدَّ لَكَ ذِكْرًا، قَالَ: فَيَقُولُ: وَأَيُّ شَيْءٍ يَظْلُمُونَ؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: يَظْلُمُونَ الْجَنَّةَ، قَالَ: فَيَقُولُ:
وَهَلْ رَأَوْنَاهَا؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنَاهَا؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْنَاهَا كَانُوا لَهَا
أَشَدَّ طَلَبًا، وَأَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَمِنْ أَيِّ شَيْءٍ يَتَعَوَّذُونَ؟ قَالُوا: يَتَعَوَّذُونَ مِنَ النَّارِ،
قَالَ: فَيَقُولُ: هَلْ رَأَوْنَاهَا؟ فَيَقُولُونَ: لَا، فَيَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنَاهَا؟ فَيَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْنَاهَا كَانُوا مِنْهَا أَشَدَّ
هَرَبًا، وَأَشَدَّ مِنْهَا خَوْفًا، وَأَشَدَّ مِنْهَا تَعَوُّدًا، قَالَ: فَيَقُولُ: فَإِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ،
فَيَقُولُونَ: إِنَّ فِيهِمْ فَلَانًا الْخَطَاءَ لَمْ يُرْ دَهُمْ إِنَّمَا جَاءَهُمْ لِحَاجَةٍ، فَيَقُولُ: هُمْ الْقَوْمُ لَا يَشْقَى لَهُمْ
جَلِيسٌ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَقَدْ رَوَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ. (١)

ترجمه: د ابوهريره رضي الله عنه يا ابو سعيد خدري رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول
الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي دالله تعالي دفرشتو يوه ډله داسی ده چې په کوڅو کې
گرزي مگر د خلقو د لټونکو نه علاوه، ذاکرين لتوي چې چرته دذاکرينو ډله اوويني نو خپلو
ملگروته اواز ورکړي رامنډه کړئ تاسو چې يی لتوي دادې دلته دي، نو فرشتی يی په خپلو
وزرو کې پټ کړي تراسمانه پوری (بياچي دوی واپس شي)، نو الله تعالي تری تپوس اوکړي خما
بندگانو څه کول؟ هغوی اوواني هغوی ستا ننا ونيله، اوستا لوني يی بيانوله اوستا حمد يی
ونيلو اوستا عظمت يی بيانولو الله تعالي ورته وواني ايا دوی زه ليدلی يم، رسول الله

اوفرمانيل فرشتي به اووايي که ته يی ليدلی وی نو ستا عظمت او حمد و ثنا به يی نور هم ډير ډير بيانول الله تعالي ورته اووايي خما بندگان مانه څه غواړي فرشتی اووايي هغوی تانه جنت غواړي الله تعالي اوفرمانی ایا دوی جنت ليدلی دی فرشتی ووايي نه ، رسول الله اوفرمانيل فرشتي به اووايي که يی ليدلی وي نو ددی د حاصلولو حرص به يی نور هم زیات شوی وو او ددی په طلب کې به يی نور هم کوشش کړی وو ، رسول الله اوفرمانيل الله تعالي به اووايي خما بندگان دڅه نه پناه غواړي فرشتی اووايي داور نه پناه غواړي الله تعالي اوفرمانيل ایا دوی دا اور ليدلی دی . فرشتی اووايي نه والله نه يی دی ليدلی الله تعالي اوفرمانی که يی ليدلی يی وی نو څه حال به يی وو فرشتي اووايي که ليدلی يی وی نو ډير زیات به تري تبديل ، او ويره به يی ترينه ډيره زیاته شوي وه او ډيره ډيره پناهي به يی ورته غوښتلي وه ، رسول الله اوفرمانيل الله تعالي به اووايي زه تاسو گواه کوم چي ما دوی اوبخښل فرشتي به اووايي یا الله په دی مجلس کې فلانی هم دی هغه ددوی ملگری نه دی څه کار پسې راغلی دي الله تعالي اوفرمانی دا دداسی خلقو مجلس دی چي دوی سره ناست بنده محروم نشي پاتیی کیدی .

امام ترمذي رحمه الله وایي: دا حديث حسن صحيح دي اود ابو هريره رضي الله عنه نه په نورو سندونو هم مروی دی.

لغات : لايشقي نه بدبخته کيږي.

تشریح : "الله تعالي دفرشتو نه بار بار سوال کوي ایا الله تعالي دبنده گانو دحالاتو نه واقف نه دی؟

جواب : دفرشتو نه دا سوال په طور دالزام دی ځکه چي کله الله تعالي دانسانانو پيدا کولو فيصله اوکړه نو فرشتو اعتراض کړی وو چي انسانان به په زمکه کې فسادونه خوروي او وينی به تويوي او په مونږ کې دا خصلت موجود دی چي "ولحن نسميح بحمدك ونقدس لك". خلاصه داده چي په فرشتو باندي دبنی ادم فضيلت ظاهرول ددي سوالاتو مقصود دی او هغه دادی چي په چا باندي تاسو اعتراض کړی وو هغوی څنگه زما په عبادت کې مشغول دي چي اوس يی پخپله تاسو گواهي ورکوی.

هل راوها ایا دوی جنت ليدلی دی ددينه معلومېږي چي جنت پيدا کړی شوی دی لکه چي داهل سنت والجماعت عقیده ده په بخاري کې ددي سوال جواب هم مذکور دی چي انسان که جنت ليدلی وی نو څه حال به يی وو ددي جواب يی دا کړی دی چي نور زیات شوق او رغبت به يی کړی وو لیکن دمسلم روايت کې صرف دا سوال مذکور دی او جواب نشته محدثينو ددي دا وجه بيان کړي ده چي په بخاري کې دنفس سوال دپاره جواب دی نو په دي وجه جواب ته ضرورت پيښ شو او په مسلم کې سوال دتعجب دپاره دی نو جواب کولو ته ضرورت پاتې نشو.

لايشقي بهم جليسهم: يعني دذاكرينو په مجلس کې ناست کس هم دفلاح او سعادت نه نه محروم کېږي. ديوعارف قول دی سړي لره پکار دي چي پخپله دالله په ياد کې مشغول اوسي او که داسي نشي کولی نو دهغه خلقو صحبت دي اختيار کړي څوک چي دالله تعالي په ذکر کې مشغول وي دا هم دسړي دپاره دسعادت ذريعه جوړېدی شي او ددي په سبب لوړو مرتبو ته رسېدی شي.

۱۳۱_ بَابُ فَضْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

د " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " فضيلت

۳۶۰۱_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْقَازِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَكْثَرُ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَإِنَّهَا كَثْرٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ" قَالَ مَكْحُولٌ: فَمَنْ قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا مُنْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ كَشَفَ عَنْهُ سَبْعِينَ بَابًا مِنَ الشَّرِّ أَذْكَاهُنَّ الْفَقْرُ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ لَيْسَ إِسْنَادُهُ بِمُتَّصِلٍ، مَكْحُولٌ لَمْ يَسْمَعْ مِنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمانيلي دي دا كلمات " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " په كثره سره لولي ځكه چي دا دجنت په خزانو كي يوه خزانه ده، دمكحول قول دي چاچي " لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا مُنْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ " اوونيل الله تعالي به دده نه اوبيا قسمه ضررونه دفع كړي په كومو كي چي كم تري درجي والا ضرر فقر او محتاجي ده.

امام ترمذي رحمه الله وايي ددي روايت سند متصل نه دي دمكحول سماع دابوهريره رضي الله عنه نه ثابت نه ده.

۳۶۰۲_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْشَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لِكُلِّ لَبِي دَعْوَةٍ مُسْتَجَابَةٌ، وَإِنِّي أَخْبَأُكَ دَعْوَتِي هَفَاةً لَأَمَقِي، وَهِيَ تَأْكِلُكَ إِنْ هَاءَ اللَّهُ مِنْ مَاتَ مِنْهُمْ لَا يُفْرِكُ بِاللَّهِ هَيْئًا". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ

صَدِيقُ. (١)

ترجمه : دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي دهر يو نبي دپاره يوه مقبوله دعا وي مگر ما خپله دعا دخپل امت دشفاعت دپاره محفوظه ساتلي ده او ددي دعا فائده به انشاء الله دامت هر هغه کس ته حاصلېږي چاچي دمرگ نه مخکي دالله تعالي سره هيڅ قسم شريک مقرر کړي نه وي
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دی.

۱۳۲۔ باب فی حُسن الظن بالله عزَّ وجلَّ

په الله تعالى باندي دښه گمان کولو بيان

٣٦٠٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ لُمَيْزٍ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: "أَنَا عِنْدَ كُلِّ عَبْدٍ يِي، وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي لَفْظِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأَ ذِكْرُهُ فِي مَلَأَ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ هَبْرًا اقْتَرَبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا، وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا، وَإِنْ أَتَانِي يَنْشِي أَكْثَرُهُ هَزَوْلَةً". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَيُزَوِّدُ عَنِ الْأَعْمَشِ فِي تَفْسِيرِهِ هَذَا الْحَدِيثَ: مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي هَبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا يَعْطِي بِالْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ، وَهَكَذَا فَسَّرَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ هَذَا الْحَدِيثَ، قَالُوا: إِنَّهَا مَعْنَاهُ يَقُولُ: إِذَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ الْعَبْدُ بِطَاعَتِي وَمَا أَمَرْتُ أُسْرِعَ إِلَيْهِ بِمَغْفِرَتِي وَرَحْمَتِي. (١)

ترجمه . دابوهریره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم او فرماښل چي دالله تعالي ارشاد دی څه خپل بنده سره دهغه دگمان موافق معامله کوم او هغه چي چرته هم ما يادوي څه هغه سره يم ، اوکه ما په گټره کې يادوي نو زه يي دهغی نه په بهتره گټره کې (يعني دفرشتو په ډله کي)، يادوم کله چي يو بنده زما دقرب حاصلولو کوشش کوي نو چي هغه يو لويشت رانژدی شی زه يو لاس ورترې شم او چي هغه يو لاس رانژدی شی زه يو گز تردي شم

¹ - صحيح مسلم/الإيمان ٨٦ (١٩٨). سنن ابن ماجه/الزهد ٢٤ (٣٠٤). (تحفة الأشراف: ١٢٥١٢). ومسنند احمد (٢٤٥/٢، ٢٣١، ٢٩٦، ٢٩٠، ٢٢٦، ٢٣٠، ٢٨٦، ٢٨٨). وسنن الدارمي/الرفاق ٨٥ (٢٨٢٤، ٢٨٢٤).

2_ أورده البخاري في الجامع الصحيح: التوحيد ١٥ (٢٠٥)، ٣٥ (٥٠٥). صحيح مسلم/الذكر والدعاء ٦ (٣٦٥).
سبن ابن ماجه/الأدب ٥٨٢ (٢٨٢)، تحفة الأشراف (٣٥٠٥) (راجع ماتقدم عند المؤلف في الزهد (٢٣٨٨)

او چي بنده ماته راروان وي زه په منډه ورشم (بخاري) يعني بنده چي دتردي كيدو خومره كوشش كوي زه دهغي نه زياته كاميابي وركوم.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن صحيح دي، ددي حديث په تفسير كي داعمش نه مروي دي الله تعالي چي فرمايلي دي "مَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي هَبْرًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا" خوك چي ماته يو گز راوراندي كيږي زه هغه ته يو لاس ورنژدي كيږم ددي مطلب دادي چي زه هغه سره درحمت او مغفرت معامله كوم، او دا رنگي بعضي اهل علمو ددي روايت دا تفسير كړي دي چي ددينه مراد دادي كله چي بنده زما په اطاعت او مامراتو عمل او كړي او ماته تردي كيدل غواړي نو زه دخپل رحمت او مغفرت سره دهغه طرف ته په منډه ورځم.

لغات: شبراً: شبر شبرا دنصر او ضرب نه په معني دناپ كولو دي په بالبت سره او جمع يي ابشار ده.

الذراع: ذراع معني ځنگل دواړو نه واخله دمينځنۍ گوتي دسره پوري جمع يي اذرع او ذرعان ده.

باعاً: باع ددواړو لاسونو دغزولو په مقدار تقريبا دشپږو پټو پوري فاصلي ته وئيلي شي. هرولة: هرولة معني تيز رفتاري اومنده.

تفسير: "په دي حديث كې الله تعالي باندي حسن ظن كولو ته ترغيث وركولى شي لكه څرنگه چي په الله تعالي دبنده گمان وي هم هغه شان معامله به ورسره كوي مثلاً دچاپه الله دا گمان وي چي الله تعالي معافي كونكي دى نو اميد دى چي معافي به ورته او كړي او كه دچاپه الله دا گمان وي چي الله تعالي سخت عذاب ضرور وركوي نو كيدي شي چي دده سره دده دگمان مطابق معامله او كړي بعضي علماء وائي په پورتنى حديث كې دي خبري ته ترغيث دى چي دالله تعالي درحمت او كرم اميد دهغه دعذاب په خوف باندي غالب كول پكار دي، په يو روايت كې راغلي دي دقيامت په ورځ چي به كله ديوسړي په حق كې دجهنم فيصله كولى شي نو دى به داسي وائي چي اى الله ماخو په تا باندي ښه گمان لرلو الله تعالي به ورته او وائي ورشۍ او دى واپس راولى يقينا چي زه دبنده سره دهغه دگمان مطابق فيصله كوم.

وانا معه حين يذكرني، مطلب دادي چي كله به بنده الله يادوي نو الله تعالي ورته هم متوجه كيږي او مدد او نصرت ورسره كوي خو په دي شرط چي الله په اخلاص يادوي.

"اذا تقرب العبد الي شبرا تقربت اليه ذراعاً" يعني كله چي بنده زما طرف ته يوه لويشت رانژدي كيږي نو زه هغه ته دگز په مقدار ورنژدي كيږم الله ته دبنده دتردي كيدو مطلب دادي چي كله بنده دالله اطاعت شروع كړي مطلب دادي چي معمولي عبادت كوي نو الله تعالي زيات اجر وركوي او بيا چي ددينه عبادت لږ زيات كړي نو الله تعالي اجر وركول هم زيات

کري، الخ.

خلاصه داده چي الله تعالي دبنده په لږ شان توبي باندې هغه ته ډيره توجه ورکوي نو په دې وجه په بنده باندې لازم دي چي الله تعالي ته هر وخت متوجه وي او که داسي اونکړه نو مونږ به چاته لږ شو او چاته به اوږارو.

وَرَوَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ سورة البقرة آية ١٥٢ قَالَ: أَذْكُرُونِي بِطَاعَتِي أَذْكُرْكُمْ بِمَغْفِرَتِي. حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، وَعَمَرُو بْنُ هَاشِمٍ الرُّمْلِيُّ، عَنِ ابْنِ لَهْيَعَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ بِهَذَا. (١)

ترجمه او بعضي راويانو د سعيد بن جبير نه نقل کړي دي چي هغه ددې ايت " فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ " په تفسير کي ويلي دي ياد کړئ مالره په طاعت سره نو ياد به کړم تاسو لره په مغفرت سره عطاء بن يسار هم پخپل سند د سعيد بن جبير نه دمذکوره روايت هم معني مضمون نقل کړي دي.

١٣٣_ باب في الاستعاذه

په الله باندې د پناه غوښتلويان

٣٦٤_ حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ ". قَالَ أَبُو عِيَسَى: هَذَا حَسَنٌ صَحِيحٌ. (١)

ترجمه دابوهريره رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي " اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، وَاسْتَعِذُوا بِاللَّهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ "

¹ - اورده البخاري في الجامع الصحيح / التوحيد ١٥ (٤٢٠٥)، ٣٥٠ (٤٥٠٥). صحيح مسلم / الذكر والدعاء ٦ (٢٦٤٥).

سنن ابن ماجه / الأدب ٥٨ (٢٨٢٢) (تحفة الأشراف: ٣٥٠٥) (وراجع ما تقدم عند المؤلف في الزهد (برقم ٢٢٨٨)

² - سنن النسائي / عمل اليوم والليلة ١٢ (٥٩٠). و مسند احمد (٢/٢٩٠) (تحفة الأشراف: ١٢٤٥٢)

پناهي او غواړئ په الله باندي دجهنم د عذاب نه او پناه او غواړئ په الله باندي دقبر د عذاب نه،
پناه او غواړئ په الله دمسيح دجال دفتني نه، او پناه او غواړئ په الله باندي د ژوند او مرگ
دفتني نه.

امام ترمذي رحمه الله وايي. دا حديث حسن صحيح دي

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي
صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ قَالَ جِئْتُ يُنْسِي ثَلَاثَ
مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ هَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ حُمَةٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ." قَالَ سُهَيْلٌ: فَكَانَ
أَهْلُنَا تَعْلَمُونَهَا فَكَأَلُوا يَقُولُونَهَا كُلَّ لَيْلَةٍ، فَلَدِغَتْ جَارِيَةٌ مِنْهُمْ، فَلَمْ تَجِدْ لَهَا وَجَعًا. قَالَ أَبُو عِيَسَى:
هَذَا حَسَنٌ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَوَى عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَغَيْرُ وَاحِدٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ سُهَيْلٍ وَلَمْ
يَذْكُرُوا فِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. (١)

ترجمه . دابوهريره رضي الله عنه نه دا هم روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم
فرمايلي دي: څوك چي ماينام وخت كي دري پيري دا كلمات اووايي .

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ هَرِّ مَا خَلَقَ "

(ترجمه) زه دالله دكلمات تامه په ذريعه دهغه په پناه كې راځم مخلوق دشر نه. نو پدغه شپه
ورته تبه تكليف ونه رسولی شي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي او امام مالك دا حديث دسهيل بن ابي صالح نه
نقل كړي دي او هغه دخپل پلار نه دابوهريره په واسطه دنبي كريم صلي الله عليه وسلم نه، او
عبيدالله بن عمرو وغيره راويانو دا حديث دسهيل نه نقل كړي دي مگر دوى پخپل سند كي
دابوهريره واسطه نه ده ذكر كړي.

لغات . التامات: كامل پوره ، تم تماما معني پوره كيدل

تشرېح . همدا روايت په بعضي كتابونو دحديث كې داسي دي. ان رجلا من اسلم قال: ما نمت

هذه الليلة فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم من اي هي؟ قال لدغني عقرب.

التامات: په دي كلام كې هيڅ قسم عيب او نقصان نشته لكه د انسانانو په كلام كې چي وي

په مذكوره روايت كې راغلي دي څوك چې په ماښام كې دا كلمات دري پيري اوواني نو په دي شپه به يې هيڅ زهريله خيز اونه چيچي او نه به ورته ضرر اورسوي په يوبل روايت كې هم دي چې څوك دسحر په وخت كې دا كلمات اولولي نو ټوله ورځ به دهريله خناورو نه په حفاظت كې وي

علامه قطب الدين دمفضل بن يسار نه روايت نقل كوي چې څوك دا كلمات لولي نو دده دپاره اوبازره فرشتي مغفرت غواړي او كه ددي دعا ونيلو نه پس مې شي نو شهيد به مې شي.

۱۳۴_بَابُ مِنَ أَدْعِيَةِ النَّبِيِّ ﷺ

درسول الله صلي الله عليه وسلم غوښتلي دعاكانې

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو قُضَّالَةَ الْفَرَجُ بْنُ قُضَّالَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ التَّمِيمِيِّ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: دُعَاءُ حِفْظَتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا أَدْعُهُ: "اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ أَعْظَمَ شُكْرِكَ وَأَكْثَرَ ذِكْرِكَ وَأَتَمَّ نَصِيحَتِكَ وَأَحْفَظَ وَصِيَّتِكَ". هَذَا غَرِيبٌ.

ترجمه: دابوهريره رضي الله عنه نه مروي دي فرماي چې ما درسول الله صلي الله عليه وسلم نه يوه دعا ياده كړي ده چې ما به هيڅ كله نه پريخودله او هغه دعا داده:

"اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ أَعْظَمَ شُكْرِكَ وَأَكْثَرَ ذِكْرِكَ وَأَتَمَّ نَصِيحَتِكَ وَأَحْفَظَ وَصِيَّتِكَ"

يعني اي الله ماته توفيق راکړي چې ستا شکر اداء کړم او دا توفيق راکړي چې زيات نه زيات ذکر دي او کړم او ستا دنصیحت تابعداري او کړم ، او ستا وصیت یاد اوساتم . امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي

۱۳۵_بَابُ اسْتِجَابَةِ الدُّعَاءِ فِي غَيْرِ قَطِيعَةٍ رَجِمَ

دصلح رحمې قطع ڪولو نه علاوه دبل هر قسم دعا دقبليدوبيان

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، أَخْبَرَنَا الْكَثِيبُ هُوَ ابْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ رَجُلٍ يُدْعُو اللَّهَ بِدُعَاءٍ إِلَّا اسْتَجَبَ لَهُ،

فَأَمَّا أَنْ يَسْجَلَ لَهُ فِي الدُّنْيَا، وَأَمَّا أَنْ يُدْخَلَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ، وَأَمَّا أَنْ يُكْفَرَ عَنْهُ مِنْ ذُلِّهِ بِقَدَرٍ عَادَا، مَا لَمْ يَنْدُ بِأَلَمٍ، أَوْ قَلِيلَةٍ رَحِمٍ، أَوْ يَسْتَعْجِلَ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْتَعْجِلُ؟ قَالَ: يَقُولُ: دَعَوْتُ رَبِّي فَمَا اسْتَجَابَ لِي". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرماييلي دي هيخ يو مسلمان داسي نشته چي د الله تعالي نه خه حاجت او غواري او هغه يي ورته ورنکري مگر دده دعا به قبلوي، يابه يي په تعجيل سره په دنيا کي قبوله کري، او يا به يي په اخرت کي دده دپاره ذخيره کري، او يا به دده دعا په مقدار دده گناهونه اوبخي مگر ترخو چي دگناه د کوم کار دپاره دعا ونه غواري، او صله رحمي قطع کولو دپاره دعا ونه غواري، او نادي اونه کري، صحابه کرامو عرض وکړو د تادي کولو نه خه مراد دي؟ رسول الله او فرماييلي چي دا اونه واني ما دخپل رب نه سوال کړی وو خو قبول يي نه کړو.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دی.

لغات: قطعية: درشته دارئ نه کټ کيدل صله رحمي قطع کول يستعجل دباب استفعال نه په معني دجلتي کولو.

تشریح: مطلب دادی چي انسان دجلدبازی او مایوسی په وجه دعا کول پرېږدي داسي کول نه دي پکار انسان دي په دي خبره يقين اوساتي چي زما دعا به ضرور قبلېږي مگر دا ممکن ده چي کله کله انسان په ډير اخلاص او اضطرار سره دعا غواري او دده دا اخلاص دالله تعالي ډير خوښ شي نو په دي وجه دده دعا په قبوليت کې تاخير اوشي او دبعضو خلکو ددعاگانو تسلسل ددوي دترقي سبب وي نو ځکه الله تعالي ددوي دعا زړ نه قبلوي ددي دپاره چي دوي ددي عظيم نعمت نه محروم نشي

په جلدبازی کې خو يو نقصان دادی چي بيا انسان دعا کول پرېږدي او دويم نقصان دادی چي نااميده شي دريم نقصان دادی انسان دا گمان اوکري گني اوس زما ددعا دقبوليت وخت لاته دی راغلی علامه تورېشتي واني په دعا کې دجلد بازی نه کار اخستل نه دي پکار ځکه چي دا خو الله تعالي ته معلومه ده چي کله به دده دعا قبلوي او کله يي نه قبلوي (روضة،

حَدَّثَنَا يَحْيَى، الْحَبَرُ تَايَحَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: الْحَبَرُ تَايَحَى بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَزْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يَنْدُوَ لِبَطْنِهِ يَسْأَلُ اللَّهَ

مَسْأَلَةٌ إِلَّا أَتَاهَا مَا لَمْ يَعْجَلْ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ عَجَلْتَهُ؟ قَالَ: "يَقُولُ: قَدْ سَأَلْتُكَ وَسَأَلْتُ وَلَمْ أُعْطَ شَيْئًا".

وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثَ الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي عُيَيْنَةَ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي". (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي: هيڄ بنده داسي نشته چي الله تعالي ته په داسي شان لاس پورته کړي چي ترخونه يي ښکاره شي اود الله نه سوال وکړي مگر الله تعالي يي ضرور ورته ورکوي ترڅو چي بېره اونه کړي اصحابو عرض اوکړو يا رسول الله دبېرې څه مطلب رسول الله صلي الله عليه وسلم اوفرمايل: دهر مسلمان دعا قبلېږي ترڅو چي تادي اونه کړي چي دا اونه واني ماخلې رب نه سوال کړي وو خو قبول يي نه کړو، ماخلې رب نه سوال کړي وو خو قبول يي نه کړو. امام ترمذي رحمه الله وايي: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي: په تاسو کي د هر يوکس سوال به قبلېږي خو تادي ونکړي، چي دا اونه واني ماخلې رب نه سوال کړي وو خو قبول يي نه کړو.

لغات: قطعية: درشته دارئ نه کټ کيدل صله رحمي قطع کول يستعجل دباب استفعال نه په معني دجلتي کولو.

تشرېح: مطلب دادی چي انسان دجلدبازی او مایوسی په وجه دعا کول پرېږدي داسي کون نه دي پکار انسان دي په دي خبره يقين اوساتي چي زما دعا به ضرور قبلېږي مگر دا ممکن ده چي کله کله انسان په ډير اخلاص او اضطراب سره دعا غواړي او دده دا اخلاص دالله تعالي ډير خوښ شي نو په دي وجه دده دعا په قبوليت کې تاخير اوشي او دبعضو خلکو ددعاگانو تسلسل ددوي دطرقی سبب دی نو ځکه الله تعالي ددوي دعا زر نه قبلوي ددي دپاره چي دوي ددي عظيم نعمت نه محروم نشي.

په جلدبازی کې خو يو نقصان دادی چي بيا انسان دعا کول پرېږدي او دويم نقصان دادی چي ناامیده شي دريم نقصان دادی انسان دا گمان اوکړي گني اوس زما ددعا دقبوليت وخت لاته دی راغلی علامه تورېشتي واني په دعا کې دجلد بازی نه کار اخستل نه دي پکار ځکه چي دا خو الله تعالي ته معلومه ده چي کله به دده دعا قبلوي او کله يي نه قبلوي.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ، أَخْبَرَنَا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، عَنْ سُمَيْرِ بْنِ نَهَارٍ الْعُبَيْدِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ حُسْنَ الْفَلَنِ بِاللَّهُ مِنْ حُسْنِ عِبَادَةِ اللَّهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهُ. (١)

ترجمه: ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په الله تعالي باندي بنه گمان كول د بنه عبادت دجملي نه حسابيري. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث په دي سند غريب دي.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَزِينَ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيَنْظُرَنَّ أَحَدُكُمْ مَا الَّذِي يَتَمَتَّى فَإِنَّهُ لَا يَذَرِي مَا يَكْتُبُ لَهُ مِنْ أَمْرِيَّتِهِ". قَالَ أَبُو عِيْسَى: هَذَا حَسَنٌ. (٢)

ترجمه: د ابو سلمه رضي الله عنه بيان دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي په تاسو كي هر يو كس لره پكار دي چي دپته اوگوري چي دي دالله نه دخه تمنا كوي خكه چي ده ته نه ده معلومه چي دده په تمناگانو كي خه ليكلي كيږي. امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن دي.

عمر بن ابي سلمه عبدالله بن عبدالاسد رضي الله عنه حالاته

عمر دام سلمه رضي الله عنها بچی دی کوم چي ددي دمخني خاوند ابوسلمه نه پيدا شوی وو عمر دهجرت نه دوه کاله مخکې پيدا شوی وو او دا هغه وخت وو کله چي ام سلمه په حبشه کې وه عمرو پخپلو خويندو او وروڼو کې دټولو نه مشر وو کله چي دام سلمه رضي الله عنها سره درسول الله صلي الله عليه وسلم نکاح اوشوه په دي وخت کې دی ماشوم وو او بيا ددينه پس درسول الله صلي الله عليه وسلم په فرورش کې راغی دی درسول الله صلي الله عليه وسلم نه هم ډاډه راست روايات نقل کوي او دخپلي مور ام سلمه رضي الله عنها نه هم نقل کوي (سير اعلام النبلاء).

عمر د عبدالله الملك بن مروان په زمانه کې وفات شو (اسد الغابه، دابن الاسير په قول دده دوفات کيدو کال ۸۳ هجري دی.

^١ - تفرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٣٢٨٨)

^٢ - تفرده به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٣٥٤٤)

١٣٦_ بَابُ اللّٰهُمَّ مَتَّعْنِي بِسَمْعِي اِلْح

اي الله فاندھ راکھري ماته په اوريدوزما

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ لُوحٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو فَيَقُولُ: "اللَّهُمَّ مَتَّعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي، وَاجْعَلْهُمَا الْوَارِثَ مِنِّي، وَانصُرْنِي عَلَى مَنْ يَظْلِمُنِي، وَخُذْ مِنْهُ بِئَارِي". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا حَسَنٌ غَرِيبٌ هَذَا الْوَجْهَ. (١)

ترجمه : ترجمه : ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چي رسول الله صلي الله عليه وسلم چي به دعا غوښتله نو داسي به يي فرمائيل.

"اللَّهُمَّ مَتَّعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي، وَاجْعَلْهُمَا الْوَارِثَ مِنِّي، وَانصُرْنِي عَلَى مَنْ يَظْلِمُنِي، وَخُذْ مِنْهُ بِئَارِي"

يعني اي الله ماته زما دسماعت او بصارت نه فاندھ راکھري او دوی زما وارثان کړي (يعني زما دژونده پوري يي باقي اوساتي)، او څوک چي په ما ظلم کوي دهغه په خلاف زما مدد اوکړي او زما بدله ورنه واخلي.

امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث حسن غريب دي.

١٣٧_ بَابُ لِيَسْأَلَ الْحَاجَّةَ مَهْمَا صَغُرَتْ

خپل هر قسم حاجت اھکړ که هر څومره وړوځي وي دالله تعالي نه غوښتل پکار دي

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ الْأَلْهَمِيِّ السَّجَزِيُّ، حَدَّثَنَا قُتَيْبُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لِيَسْأَلَ أَحَدُكُمْ رَبَّهُ حَاجَّتَهُ كُلَّهَا حَقًّا يَسْأَلُ شَيْعًا تَعْلُو إِذَا الْقَطْعَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: هَذَا غَرِيبٌ، وَرَوَى هُرَيْرٌ وَاحِدٌ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنْكَانِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ عَنْ أَنَسٍ. (١)

ترجمه : دانش رضي الله عنه نه فروي دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائيلي دي په

١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ١٥٠٠)

١ _ تفرد به المؤلف (تحفة الأشراف: ٢٤٦)

تاسو ڪي هر يو لره پڪار دي چي دخپل رب نه خپل حاجت او غواړي تردي پوري كه دچا دپيزار
تسمه هم او شليري نو دا دي هم دخپل رب نه او غواړي.
امام ترمذي رحمه الله وايي: دا حديث غريب دي، يو خو راويانو دا حديث دجعفر بن سليمان نه
او هغه دثابت بناني نه او هغه دنبي ڪريم صلي الله عليه وسلم نه نقل ڪري دي مگر دوي پخپل
سند ڪي دانش رضي الله عنه ذکر نه ڪوي.

حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَّانِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَيْسَ أَلْأَحَدُكُمْ رَبُّهُ حَاجَتُهُ حَقٌّ يَسْأَلُهُ الْبَلَجُ، وَحَقٌّ يَسْأَلُهُ هِنَعٌ لَعْلُو إِذَا
انْقَطَعَ" وَهَذَا أَصَحُّ مِنْ حَدِيثِ قُطَنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ. (١)

ترجمه: دثابت بناني رضي الله عنه نه روايت دي رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي دي
هر چا دپاره پڪار ده چي خپل ٽول ضروريات دالله تعالي نه او غواړي تردي پوري چي مالگه به
هم دالله نه غواړي او دپيزار تسمه به هم دالله نه غواړي خو چي ڪله او شليري، او دا حديث
دقطن په روايت زيات صحيح دي كوم چي هغه دجعفر بن سليمان نه نقل ڪري دي.

تشرېح: "حق يسهاله هسع لعله" يعني كه دچا دپيزار تسمه هم او شليري دا به دالله تعالي نه
غواړي دا ڪنايه ده ددي خبري نه چي وړوڪي وړوڪي خيز به هم دالله تعالي نه غواړي او دبل
چانه به سوال نه ڪوي ځكه چي الله تعالي پخپلو بندگانو ډير مهربان دي او هغه داسي مهربان
دي چي بغير دغوښتلو نه هم وړوڪي او په نه غوښتلو ناراضه ڪيري لهذا هر حاجت دالله پاك نه
غوښتل پڪار دي برابره خبره ده چي وړوڪي حاجت وي او كه لوي.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ هَبْهُمَا يَعْبُدُونَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

(سورۃ الصافات: ۱۸۲)
